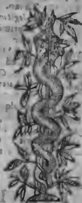

ROBERTUS STEPHANUS
TYPOGRAPHUS REGIUS.
Natus, ann. 1503. Denatus ann. 1559. 7. Id. Sept.

STEPHANORUM
HISTORIA;

Vitas ipsorum ac libros complectens.

Βασιλεῖ τ' ἀγαθῷ κρατερῷ τ' αἰχμητῇ.

LONDINI:

Typis BENJ. MOTTE,

Impensis CHRISTOPH. BATEMAN.

CIↃ IↃ CCIX.

Errata hæc, quæque alia occurrent, lector emendabit.

PAg. 4. l. 2. annos circiter viginti. 7. 16. sæculum, Ibid. 20. anno ante Robertum filium genitum proximo 1502° Ludovici 12ⁱ Galliarum Regis 50. 8. 6. J hannem Rellicum episcopum Ibid 22. in Aristotelis Ethica Physica & Politica Annotationes. 42. 3. deinde usque ad annum 1541ᵐ 19. 12. Apertâ circa annum 1526 officinâ, 47. 2. sparsa 48. 23. Clenard. 1549. 52. 9. quantumvis 59. 14. Bibliis 61. 27. Thuan. 71. 12. rei 87. 19. 70 Non. Quintil. *sic in ipsis Thuani editionibus legitur.* 98. 24. informarier 158. 22. linguæ 169. 1. Patronos 174. 10. imprimés 199. 2. obstaculum, 213. 10. verè Ciceronem 221. 2. suam denique 222. 19. anno 1594. 224. 17. Pontificis Ibid 26. περιγιγνόμενον 258. 18. a judicio Ibid 20. Historiam 260. 12. litem reliquisset 266. 9. misi ad te 271. 9. πλεονέκτημα, 272. 5. quidem Ibid. 28. epigrammate 276. 29. *Capitolo* 281. 18. Mediceâ 282. 20. versibus 285. 24. Beroaldum 288. 21. *μονομαχουμένη* 291. 14. *pila* 297. 21. *multa* 303. 2. rudis 324. 10 feci, 327. 29. paucis Ibid. 42. typographicam 331. 36. error in 350 24. utriusque linguæ 354. 14. annum 1543. 359. 13. 1579. 365. 18. Hesiodi 456. 25, posteriorem 469. 27. διαπάλαι 474. 3 moins 475. 31. Ciceronis, 481. 12. Accipite 497. 11. Ipse etiam 498. 2. plures Ibid. 8. commendavit 501. 7. nommée Denise. 50, 1. Thuanum 500. *eis*——ipse Ibid. 12. magis ac magis Ibid. 16. corpori 545. 10. pag 513. 546. 20. supra p. 513. 549. 8. invention 553. 24. vidi, 556. 28. p. 546. 557. 21. Archiepiscopi 83. 3. *Viri Doctissimi monitu repono,* quoties apud ipsos ferri licentia fuerit,

TOM. II.

6. 15. SAnctimonialium 11. 28. Orus Apollo 27. 25. F R. Exposition 28. 4 prodigiosos 29. 21. François tournés 34. 21. le plaider est 36. 2. per Johannem 44. 18. Italianizé 51. 27. avant 54 12. arrogatum Ibid. 28. collata Ibid. 31. Iephthe 55. 1. du droit 57. 5. sur l'un & l'autre, 59. 3. Rufi 61. 5. vers Ibid. 11 Eadem. 2 Tom. 8. 63. 7. 616. 66. 12. 1621. 98. 17. 1568. M. P. 1597. 112. 1. Hegendorphini Ibid. 3. Varennii. ——luce Ibid 6. ad Carol.

LECTORI

Michael Maittaire S.

TIBI, Lector, abhinc biennium Grammaticos in Græcæ Linguæ Dialectis protuli: Te nunc salutatum mitto Typographos; Imò (ne à primâ meâ scribendi ratione longiùs recessisse videar) illos, qui arte Grammaticâ non minùs quàm Typographicâ celebres extiterunt. Tractatum istum Westmonasteriensi, ubi elucubratus fuerat, Scholæ dedicaveram; ut, quoniam gratiâ amicísque minùs valens indè pulsus fueram, testatum palam relinquerem, quòd, licèt adversùs æmulum vires, neutiquam tamen ad benefaciendum aut animus aut facultas defuerit. Ex opusculo

culo illo hoc natum est : Quum enim consulenti optimas librorum editiones nullæ Stephanicis præstare viderentur, lubuit eorum Typographorum vitam, indolem, studia diligentiùs contemplari. Et quorum vitam nosse magis interest, quàm illorum, per quos stetit, quominus tot elegantissimi Scriptores aut prorsus interirent, aut pro suâ dignitate non ornati prodirent ; quibus literæ suam lucem debent & incrementum ? Theodori Janssonii *ab Almeloveen* Epistolica de Stephanorum vitis dissertatio anno 1683 edita in pretio fuit apud Eruditos ; diuque est, quum ejus Exemplaria rara esse cœperunt. Eam, quâ potui curâ, perlegi : placuit Viri Clarissimi erga illos Rei Typographicæ Principes studium : gaudebam ipsum † promisisse se *adjuncturum ea, quæcunque suum hoc opusculum exornare augere*

† Pag. 12

vel

vel emendare potuerint. Ego interim quò majore Stephanorum admiratione captus, eò moræ impatientior, corrasi undecunque, quicquid ad eorum notitiam conduceret. Materiem, quæ ex variâ lectione creverat, redegi in ordinem, & ad meos usus reduxi; neque enim id opus unquam publicare deliberatum habueram. Amicus autem meus & familiaris Christophorus *Bateman*, vir in re literariâ juvandâ impiger, dignúsque Stephanis Typographis Bibliopola, ultro se mihi obtulit, ut ejus operâ prodiret, quod apud me premere statueram. Accepi statim conditionem, arbitratus meum laborem frustra non fore, si typis typographos mandarem; multis, quibuscum super eâ re egi, consilium non displicuit; & fuere, qui cunctantem urgerent, rati nonnihil frugis ad librorum amatores exinde perventurum. His impulsus fœtum meum hactenus dubium & informem paulatim

figurare conatus ſum; & dum ſtudui omnia, quæ ad hoc propoſitum pertinerent, ſimul congerere, ſenſim adolevit; quémque libellum duntaxat inſtitueram, prelo vertente, liber exivit, eâ quidem mole, ut illi metuam ab Adagio, Magnus liber magnum malum. Ornamentis, quibus libri ſuperbiunt fœliciores, omnino deſtituitur: nec ſplendido, qui expectationem & moveat & nonnunquam decipiat, titulo; nullis, quibus muniatur, teſtimoniis; nullo patroni, quem nanciſci nec potuit nec meruit, nomine ambitioſus, ſe ſoli tuæ benevolentiæ commendat. Suis erratis multi ab operis aut difficultate aut longitudine cauſas quærunt: Mea, quæ & crebra & graviſſima ſunt, non aliunde, quàm ab ignorantiâ & incuriâ, profecta confiteor; & veniam potiùs deprecor, quàm audacter expoſtulo. Roberti Stephani primi effigies eadem, quæ in Gallicis Bezæ Iconibus, libro præfigitur; ei, quam

quam Almeloveenius exhibuit, non multùm abſimilis, niſi quòd in vultu triſtior huic inſit ſeveritas, illi gravitas ſerenior; hujus caput apertum, illius pileatum Typographica † ſymbola cum ſuis lemmatibus in initio libri diſponuntur. Multa paſſim ex ipſorum Stephanorum aliorúmque ſcriptis ad confirmandam illuſtrandámque hiſtoriam allegavi. Quid ipſe præſtiterim, quem ordinem ſecutus ſim, non tanti eſt, ut verbis ampliem; Malo hoc, quicquid eſt, tuo judicio permittere, quàm te pluribus fatigare. Vale, Lector, & opellam hanc parvam boni conſule; memineris autem tibi eos à me ſiſti viros, qui, quum Imperatorum Regum omniúmque & dignitate & literaturâ inſignium gratiam ſibi conciliaverint, tuum certè merentur & exigunt patrocinium. 1708. Prid. Cal. Jan.

† De quibus lege pag. 9. 10. 16. 17. 44. 160. 162. 167. 168. 222. 506. 521. 533. 544.

quam Almeloveenius evidenti, sane mul-
tùm abstinuisse, nisi quòd in vultu [illegible]
huic inesse severitas, illi gravitas [illegible];
hujus caput apertum, illius [illegible]
Typographica † [illegible]
mistam [illegible]
ut [illegible]
minorem [illegible]
[illegible] Quid
ipse [illegible] ordinem [illegible]
sim, [illegible] verbis [illegible]
[illegible]
mittere, [illegible]
Lector, [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

† [illegible]

TOMUS PRIMUS

SIVE

Vitæ Stephanorum.

CIↃ IↃ CCIX.

PLVS OLEI
QVAM VINI

Plus olei quam Vini

Noli altum sapere

Noli altum sapere,
sed time.

NOLI ALTVM
SAPERE

NOLI ALTVM SAPERE

NOLI ALTVM
SAPERE.

ALTVM

VITÆ STEPHANORUM.

NIHIL esse credo, quod magis perspicuum sit, constétque inter homines eruditos, quàm Literarum in Europam postliminio reditum Arti Typographicæ plurimùm deberi. Arti illi pulcherrimæ & in reliquarum subsidium incrementúmq; Dei beneficio natæ manum admoverunt Viri doctrinâ & judicio instructissimi; in quorum grege principem locum tenuit Stephanorum familia, maximâ cum laude per centum sexaginta plus minus annos munere Typographico functa. De illis optimè meritus est Vir clarissimus Theodorus Janssonius *ab Almeloveen*; || quem Jacobus Tollius, Joh. Georgius Grævius, (illum enim studiorum incœptorem, hunc directorem habuerat) & Nicolaus Heinsius sæpissime monuerunt, ut nullorum Typographorum magis quàm Aldinorum, Plantinianorum & maximè Stephanorum editionibus fideret. Is itaque eorum monitis excitatus omnia diligentissimè, quæ de

|| Jansson. Dissert. p. 2. 4. 6.

Stephaneo genere ſeſe obtulerunt, conquiſita & in Epiſtolarem diſſertationem redacta Grævio dicavit: miratus neminem antea fuiſſe, qui illorum illuſtrium Typographorum à primâ origine genealogiam deduxerit, & vitas ex profeſſo deſcripſerit; quanquam ex parte illud inter alios multos fecerint Pierius Valerianus *in Libello de Literatorum infælicitate*, Paulus Colomeſius *in ſuâ Galliâ Orientali*, Scævola Sammarthanus *in Elogiis*, & Malincrotius *in diſſertatione de Arte Typographicâ*. * Janſſonius, auctore & adjutore Cornelio *à Beughem* Embricenſi ejúſque urbis Tribuno plebis ac Bibliopolâ, ſuæ diſſertationis calci ſubjecit Catalogum Librorum, qui ex Stephanorum officinis prodierunt, † Bibliothecarum præcipuè Bodleianæ, Barberinæ, Thuanæ, Heinſianæ, cùm Patris tum Filii, ope atque auxilio maximâ ex parte confectum. Hujus operis utilitatem nemo non cognoſcet, niſi qui ignorat, character characteri, liber libro, Typographus Typographo quid præſtet; deformi pulcher, emendatus corrúpto, doctiſſimus ineptiſſimo quid interſit. Qui color, nitor, ornatus vetuſtis illis erat Athenarum Latiíque Scriptoribus: quum prodirent ex officinis; ubi elegantiſſimis ipſorum operibus typorum munditiam, obſcuris lucem, depravatis ſenſum, vagis locum, confuſis ordinem, dubiis veritatem, artifice manu, accuratâ lectione, fœlici conjecturâ, ſolerti

* Janſſon. Diſſert. p. 69. † Idem ad Lector.

ingenio,

ingenio, certâ methodo, ſagaci cenſurâ dabat idem Interpres & Typographus! At contrà, quàm inſignem accipiunt injuriam venerabilia Antiquitatis doctæ monumenta, quum in ea involent illotis manibus Typothetæ & Correctores, qui vix aliud niſi album & nigrum nôrunt; multúmque ſibi præ cæteris ſapere videntur, ſi Græca à Latinis, Hebraïca à Græcis poſſint diſcernere! Interea quicquid delirant Typographi, optimi plectuntur Auctores; in quibus tot eduntur monſtra, ut dubites, *Cenſoréne an Haruſpice opus ſit.* Artis autem Typographicæ uſus corrumpitur, non tantùm, ſi ſcripta bona excudantur malè; ſed etiam ſi bene mala, quæque à flammâ potiùs quàm prælo lucem accipere meruerunt. Viderint igitur bonarum literarum Vindices & Patroni, quibus datum eſt licentiæ fræna injicere; ne Typographiæ, quæ Artium Liberalium familiaris fuit ſemper ac neceſſaria, dignitas prorſus evileſcat; ne ea barbariem, quam olim introducta & culta fugaverat, reducat neglecta & violata: dum concitandæ ſeditioni patriæq; Religioni, quam legibus ſancivit Regum noſtrorum Authoritas, labefactandæ emancipatur. Sed ad Stephanos redeo; in quorum Typographêo idem ferè, quod Florus de Populo Romano ſcripſit, lubet obſervare. Hujus enim *ſi quis totam ætatem percenſeat, ut cœperit, ut adoleverit, ut ad juventæ florem pervenerit, ut poſtea velut conſenuerit, quatuor gradus proceſſúſq; inveniet.* Prima ætas &

quasi infantia sub Henrico Stephano primo fuit per annos circiter quindecim, quibus cum temporum ignorantiâ luctabatur. Philologia enim & Humaniores Literæ Authoréſque Veteres nondum apud Gallos è tenebris penitus emerserant. Adolescentiæ ætatem egit sub Roberto primo, quo adnitente robustam maturitatem tam citò assecutum est, ut inter incunabula & juventam pauxillulum spatii intercesserit. Non tamen id passum est, quod ingeniorum solet præcox genus haud temere unquam ad frugem perveniens: sed per octoginta annos firmitatem & robur tenuit inconcussum; Carolo, Henrico secundo, Francisco utroque, Roberto secundo, eorúmque affini Mamerto Patissonio nova semper auxilia subministrantibus: Nec de viribus aliquid visum est remittere, donec illi vixerint. Post illorum obitum Paulus, Robertus tertius & Antonius valetudinem ejus inclinantem & vergentem in senium diu sustentaverunt. Tandem sub Antonio & Henrico ultimo ità consenuit, ut nonnunquam lacertos moveret, & ex ipsâ viridi vegetâque adhuc senectute facilè conjiceres, quale in ætatis flore fuerit. Hæc breviter de Stephanis præfatus, ad singulorum vitas transeo.

VITA

TOMI PRIMI

PARS PRIOR;

SIVE

Henricus Stephanus Primus

AC

Ejus Filii.

Henricus Stephanus Primus.

Robertus Stephanus Primus.

Franciscus Stephanus Primus.

Carolus Stephanus.

VITA
Henrici Stephani Primi.

DE Artis Typographicæ Epochâ inter Chronologos non convenit; nobilissimúmque illud Inventum sua primordia non potuit ab injuriâ temporis asserere, & ex eâ expedire caligine, quâ artes & scientiæ diu mersæ latuerant, quámque ortum fuerat ut dispelleret. Typographorum etiam nostrorum initia latent adhuc ignota; nec meliore Artifices, quàm ipsa Ars fortunâ usi sunt. Nam de primi, à quo universa reliquorum prosapia deducitur, Henrici natalibus nil certi occurrit: Reliquum est igitur, ut assequamur conjecturâ, quod videatur veri-simillimum, quum illud ipsum verum in occulto lateat. Robertus Henrici filius anno 1503° natus est; Henricus pater ultra annum 1520^m vitam non produxit. Ea impræsentiarum (donec suo loco comprobentur) pro concessis & probatis sumantur. Pone item (quod quidem non ægre fidem impetret) Henricum, quum liberos genuerit, annos vix pauciores viginti nec fortè plures triginta numerâsse. Nasci itaque potuit inter annos 1470^m & 1480^m. De-

nique quamlibet annosus juvenísve decesserit, omnibus ad vulgò receptos naturæ limites legésq; perpensis, ejus certè natales non multùm supra annum 1450^{m} protendere, aut infra 1480^{m} deprimere fas erit. Henrici forsan Stephani & Typographiæ ortum non adeo longum temporis spatium divisit: huic enim annum alii [1] 1440^{m} alii [2] 1452^{m} assignant. Sapientissimè nec absq; nutu Numinis comparatum est, ut circiter tempus excogitatæ fœliciter Typographiæ ii nascerentur, à quibus infirma adhuc & debilis vires aliquando foret acceptura. Illud itaq; sæculum Viri illustrârunt renascentis in Europâ literaturæ restitutores : [3] Franciscus Valesius Rex postea Galliarum maximus Literatorum Patronus ; [4] Aldus Manutius, [5] Johannes Frobenius, Jodocus Badius Ascensius, Henricus Stephanus, Simon Colinæus, Typographi ; [6] Laurentius Valla, [7] Erasmus, [8] Gulielmus Budæus, Latinæ illi, Græcæ hic linguæ cultor elegantissimus ; [9] Beatus Rhenanus Selestadiensis, [10] Jacobus Faber Stapulensis, [11] Lutherus, [12] Bucerus, [13] Melanchthon, Religioni Pontificiæ ille clam aversus, hi palam hostes acerrimi: quorum quia deinceps fiet mentio, nomina hìc visum est annósque natales inserere. Alioqui nefas

[1] Calvis. Ricciol. [2] Platin. sed Polyd. Vergil. 1443. [3] Natus 1494. [4] Denatus 1516. apud Jansson. Almelov. [5] Denatus 1527. [6] Denatus 1465. [7] Natus 1467. [8] Natus 1468. [9] Natus 1490. [10] Floruit 1494. [11] Natus 1484. [12] Natus 1491. [13] Natus 1498.

crediderissem

credidiſſem inter alios complures præteriiſſe [1] Cranmerum noſtrorum Præſulum Anteſignanum ac fortiſſimum Martyrem. Famoſus fuit hujus ſæculi finis ortu Ignatii Loiolæ eodem, quo Bucerus, anno in lucem [2] luce ſolis deficiente editi: quem patrem agnoſcit Secta iſta, ex quâ plurimi licèt in rerum publicarum conturbationem perniciémque nati ſint, multi tamen (nec enim æquum eſt hoſtibus juſtam laudem invidere) de bonis literis optimè meruerunt. Verùm hactenus evagari ſatìs fuerit; ne videar ad Stephanos non minùs æquè, quàm apud Martialem Poſthumus *ad Capellas*, revocandus. Sed quoniam incerta de Henrici Stephani natalibus omnia, nihílque de ejus educatione quod dicerem, occurreret; malui viros huic partim coætaneos partim etiam familiares memorare, quàm ſeculum, à quo hic & illi vivendi initium fecerunt, ſilentio tranſire.

Circa ſæculi ſequentis initia Henricus Stephanus videtur de re familiari conſtituendâ cogitâſſe, ac anno poſt Robertum filium genitum proximo 1504° Ludovici 12ⁱ Galliarum Regis 7° ex libris, quos excudit, primùm innotuiſſe. Ludovici erga literas ſtudium ſatìs ſpectatum eſt, quum viros earum peritiſſimos ad ampliſſimas dignitates & Rei-publicæ

[1] Natus 1489. [2] Calvis. N. B. In his deſcribendis, Calviſio, Ricciolio, & Bezâ in libro Iconum authoribus uſus ſum.

Magistratus eveheret, [1] Budæum Secretarium Regium, [2] Franciscum Briconnetum ærarii Cameræ Præfectum, [3] Johannem Ganaium Franciæ Senatûs primarium Præsidem, [4] Germanum Ganaium Johannis fratrem Decanum Bellovacensem & Consiliarium Regium, [5] Johannem Bellæum Episcopum Andegavensem & Regium Confessorem, [6] Gulielmum Briconnetum Cardinalem Narbonensem Archiepiscopum, [7] aliúmque cognominem Episcopum Lodovensem, Francisci Briconneti [8] patruum illum, hunc [8] patruelem: quos omnes Jacobo Fabro fautores fuisse ex variis ejus Epistolis apparet. [8] Amicitia quoque inter Franciscum Briconnetum & Fabrum incœpta à parvis cum ætate simul accreverat; nam fuerant in Philosophiâ condiscipuli post Pauli Æmylii ferulam, sub quo tunc apprime Briconnetus tum in linguâ Latinâ tum in Historiâ profecerat. Plurimos tractatus à Fabro elucubratos aut recognitos aut Latinè versos, multos etiam à Jodoco Clictoveo Neoportuensi compositos evulgavit Henricus Stephanus; & inter primos, quos emisit, libros illius in Aristotelis Politica Annotationes, inter ultimos hujus Logicam typis mandavit; ut Typographicis ipsius laboribus eadem, quæ dederat initium, finem imponeret Philosophia. Parisiis, è regione

[1] Fabri epist. ante Magn. Moral. Aristot. [2] Ejusd. ante Euclid. [3] Ejusd. ante Hecatonom. [4] Ibid. & ejusd. ante Introduct. in Ethic. [5] Ejusd. ante Moral. [6] Ejusd. ante Psalt. Quinc. [7] Fabri Epist. ante Polit. [8] Ejusd. ante Euclid.

[6] Scholæ

[1] Scholæ aut [2] Scholarum Decretorum suam instituit officinam; ex quâ libri, quos hactenus mihi contigit videre vel in Catalogis legere, Latinè omnes, plerique de Theologicis, Philosophicis, Mathematicis, Medicísque rebus scripti aut versi, de superstitiosis Papicolarum ritibus plurimi, Classici nulli aut perpauci prodierunt. Is sibi in arte excusoriâ socium aliquando adjunxit Johannem Parvum; Recognitores, Petrum Portam & Beatum Rhenanum, Johannem Solidum Cracoviensem & Volgacium Pratensem: His in Trismegisto, illis in Aristotelis Politicis excudendis usus est. Communem his fuisse hospitem Henricum Stephanum, præceptorem Jacobum Fabrum disco ex Volgacii [3] epistolâ Parisiis ad Solidum Romæ agentem anno 1508° prid. Id. Sept. missâ. Henrici Typi fuerunt plerumque, ut Typographi vocare solent, *Romani*, & pro eâ ætate satis elegantes; nonnunquam deteriores & [4] compendiarii figuram exhibentes Literarum, quæ in manuscriptis usurpantur. Fronti librorum sæpius affixit Scutum Franciæ, manu librum inter lilia quasi cœlitus demittente insignitum, binísque [5] Angelorum, aut [6] juvenum, aut [7] hominum imaginibus cinctum; & paulò inferiùs majusculas sui nominis literas initi-

[1] In fronte librorum plurimorum. [2] Pauciorum in calce, uti Introd. in Polit. ann. 1508. Pro Scholis Decretorum. Epithet. Text. ann. 1518. [3] Ante Introd. in Polit. ann. 1508. [4] Mor. Aristot. ann. 1510. & Logica ann. 1520. [5] Moral. ann. 1510. [6] Politic. ann. 1506. [7] Anatom. Alexand. Bened. ann. 1514.

ales

ales [1] H. S. vel nomen integrum [2] HENRICUS STEPHANUS. Dionysii Areopagitæ operibus apposuit Hieroglyphicum schema ad symbolicam mysticámque Scriptoris illius Theologiam aptissimum; binas arbores aquilásq; sibi invicem adversas cum duobus circulis simul catenatis vacuóq; scuto interposito. Annum, mensem, diémque ad libri sæpius calcem, aliquando [3] initium, nonnunquam [4] utrobique cum diverso die ac mense, apponere solitus est. [5] Symbolum non semper affixit Typographicum, [6] rariùs diem mensis omisit, [7] annum rarissimè. Henrici Stephani meminit Fredericus Sylburgius in suâ ad Lectorem præfatione Theodoriti *de Græcarum affectionum curatione* [8]Libris præmissâ; ubi fatetur se secutum fuisse versionis editionem antiquissimam & optimam, quam Parisiis anno 1519° curavit Henricus Stephanus ejus, quo magistro usus est, avus.

[9] Anno sæculi 15^{i} decimo quinto, Cal. Jan. Ludovico 12° successit Franciscus Rex hujus nominis primus: [9]*ad cujus Regiam Majestatem species imperio digna, ingenium, literarum amor, comitas, rerum peritia*

[1] Moral. ann. 1510. [2] Euseb. Chron. ann. 1518. [3] Politic. ann. 1506. [4] Politic. ann. 1511. Non. April. & in fine, 1511. ultim. Marc. [5] Trismegistus. ann. 1505. [6] Dioscorides. ann. 1516. [7] Euclid. ubi tamen Epistola præfixa anno 1516. postrid. Epiphan. data fuisse legitur. [8] apud Comelin. ann. 1592. [9] Thuan.

jam

jam in illâ ætate (nam vixdum 20m annum compleverat, cum Ludovico succederet) accedebant. Rei-publicæ interest quandam esse inter Augustos & Musas necessitudinem, ut hæ ab illis præsidium, ab his illi ornamentum petant. Tacere itaque non potui eximium illum Artium omnium Mecœnatem, sub cujus auspiciis Typographica à fundamentis ad culmen perducta est. Hujus fundamenta Parisiis posuisse maximæ laudi Henrico Stephano fuerit, etsi id solum esset, quod de eo memoriæ proderetur. Nescio, an quâ cognatione attigerit Johannem Stephanum, quem designatum Versellarum Præsulem anno 1510° Faber narrat in [1] Epistolâ ad Gul. Budæum. Facilior est conjectura, quo tempore reliquerit vitam, quàm quo acceperit. Annum enim 1520m attigisse eum testantur excusi ab ipso libri quidam, excessisse (quantum in meam notitiam adhuc pervenerit) nulli. Præterea [2] anno 1521° Boethii Arithmeticam in folio excudit è regione Scholæ Decretorum (quod Janson. *ab Almeloveen* explicat, in domo Henrici Stephani) Simon Colinæus. [3] Anno 1522° Robertus Henrici filius in Typographiâ fuit sui vitrici Simonis Colinæi adjutor. Credibile est igitur anno 1520° exeunte (nam eo anno, 24. Jul. Logi-

[1] Ante Magn. Moral. [2] Almelov. p. 13. [3] Lege postea in vitâ Roberti. Habetur in Biblioth. Templi Medii, Alcabiti ad magisterium judiciorum astrorum Isagoge commentario Joan. Saxonis declarato. Parisiis. venundatur à Simone Colinæo, apud Scholas Decretorum. 1521. 4°.

cam

cam excudit) illum deceffiffe; cujus vidua non multò pòft nupfit Simoni Colinæo, celeberrimo tunc temporis ac deinde ultra annum ferè 1550[m] apud Parifienfes Typographo, || qui in calce Elucidarii Ecclefiaftici Clictoveani fe vocat Henrici Stephani fucceſſorem.

Henrici defuncti defiderium minuerunt, noménq; hactenus non magnum auxerunt tres, qui fupererant, filii; Robertus, Francifcus, & Carolus. Habet facti dimidium, qui cepit bene; neque minori laude dignus eft, qui jecit fundamentum, quàm qui perfecit. Æquè Naturam miramur, imò majore lætitiâ perfufi, quum hyemem vere, quàm quum ver æftate, æftatem autumno mutet. Henricus Stephanus Typographiam quafi ab ignorantiæ hyeme ad ver fœliciffimum ità adduxerat, ut uberrimi autumni fpem poft fe relinqueret. Spem illam non fefellerunt filii, fed adeo aluerunt auxerúntque, ut ubertas autumni veris florem vinceret. Denique paternam induftriam ità fuperârunt, ut meritò ambigatur, utrùm filii patri, an filiis pater, ob acceptam ab hôc illi vitam, ab illis hic famam vitâ eò præftantiorem quò diuturniorem, plus debuerit.

|| Janffon. Almelov. p. 12, ex Malincrot. de Arte Typogr. cap. 14. p. 96.

VITA

VITA
Roberti Stephani Primi.

ROBERTUS Stephanus in lucem editus est [1]anno 1503° Ludovici 12i 6°. cujus adolescentiam Literis Hebraïcis Græcis Latinísq; diligenter institutam fuisse ex ipsius operibus plus satis patet, quamvis incertum sit, sub quo præceptore, per quos gradus, an suo potiùs Marte quàm alienis adminiculis ad id culmen pervolaverit. In ea quidem incidit tempora, quibus omnia ad augendam rem Literariam conspirare videbantur. Tunc Academiæ [2]Witebergensis & [3]Francofurtensis ad Viadrum fundatæ Literatis hospitium, Franciscus regnum auspicatus patrocinium indulgebat. Huc accessit, [4]quòd in dubium vocari cœperit Pontificiæ Tyrannidis potestas, quæ Religioni & Literis superstitionis & ignorantiæ tenebras offuderat. Intrà primum hujus sæculi vicennium exorti sunt, qui Literarum armis freti Romanæ Ecclesiæ vires enervare tenta-

[1] Id constat ex anno, quo mortuus est. [2] Anno 1502. [3] 1506. Helvic. [4] Anno 1517. Lutherus contra indulgentias debacchari cœpit. Ricciol.

verunt

verunt, [1] Auguſtinus Marloratus, [2] Johannes Calvinus, [3] Petrus Viretus, & [4] Theodorus Beza: Nec indictum præterire poſſum Henricum VIII. [5] magni animi principem; qui initium regnandi ſumpſit 1509° vivendi 1491° eodem, quo Loiola, anno: Magnum ſcilicet Romanæ Eccleſiæ propugnaculnm dedit idem annus ac flagellum. Eo enim regnante Eccleſia Anglicana, Romanæ erroribus, qui irrepſerant, expurgatis, in integrum reſtituta eſt; Apoſtolico Epiſcopatûs fundamento, quod alii imprudentiori zelo rapti ſuccuſſerunt, nixa.

Robertus Stephanus ſe non ſibi ſoli natum intelligens, & illas, quas congeſſerat, eruditionis opes cum aliis communicandi avidus, anno [6] 1522° ſuæ vitæ 19° Simonis Colinæi vitrici ſui Typographiæ præfuit. [6] *Ob quam cauſam, quum eo anno à Colinæo impreſſum fuiſſet minore formâ Novum Teſtamentum* [7] *emendatum ſanè elegantique charactere excuſum (res nova prorſus temporum malignitate libros ſacros tunc poſſe correctos reperiri) Sorbonæ Theologi ad ignem rapiendum eſſe vociferabantur; in publicis lectionibus illum adoleſcentem, à quo prodierat talis emendatio, increpabant; aperto autem*

[1] Natus ann. 1507. [2] 1511. [3] 1512. Beza in lib. Icon. [4] 1519. Ricciol. [5] Thuan. [6] Rob. Steph. reſponſ. ad cenſur. Theolog. p. 8. [7] Simon de Colines avoit imprimé un Nouveau Teſtament, ſelon l'Edition vulgaire, aſſez correct, en 1522. ce qui êtoit aſſez rare en ce têms-la. Hiſt. du Vieux Teſtament, par P. Simon. 1680. pag. 589.

Marte

Marte non ausi sunt aggredi. Illius certè erga sacros codices in teneris adhuc annis studium, animíque excellentia & magnitudo in invidiâ, quam sibi fecerat, superandâ eluxit. Ex quo tempore, quamvis apud Papicolas incœperit hæreseos esse suspectus, incœpto minimè destitit, nequaquam absterritus clamoribus, quibus isti Theologici fuci, pecus ignavum & ignarum, semper ei obstrepere non cessaverunt. Eorum vix satis mirari possis ignorantiam, si audiveris, quid de quodam ex illis reverendo sene tradat Robertus: [1] *Ante paucos annos quendam ejus collegii sic loqui solitum memini; Miror, quòd isti juvenes allegant nobis Novum Testamentum; Per diem habebam plusquam* 50 *annos, quod nesciebam, quid esset Novum Testamentum.*

Robertus in alieno negotio se diu detineri non passus est; sed officinam, in quâ se exerceret, instruere meditatur. Vir autem pius & [2] *juvandæ Ecclesiæ natus,* (quo prosperiùs reliqua omnia procederent) suorum laborum primitias Deo consecrare, & in Bibliorum editionem animum intendere statuit. Ne inconsultè ac temere rem sacram aggrederetur, omnia undique, quæ ipsi opus essent, auxilia mutuatur; [3] *perlustrat Bibliothecas urbis Parisiensis pervetustas, alteram apud D. Germanum à pratis, alteram S. Dionysii:*

[1] Responf. pag. 9. & Henr. Steph. Apologie. cap. 30. [2] Beza in præf. N. T. 1565. [3] Præf. Bibl. 1528.

deinde novam conficit versionem, & cum aliis Manuscriptis confert: ex Hispaniâ suis sumptibus sibi afferri curat Biblia illa Hispanensia à Leone X. tantopere laudata, quibuscum suam compararet translationem: tum corrogatis undecunq; impressis Bibliis variantes omnes lectiones collectas in duos quaterniones conjicit: quod anno 1524° peractum est. Commoratus est (ubi & Pater) *E regione Scholæ Decretorum*, usq; ad annum [1] 1538m. uti ex libris, in quorum fronte suæ officinæ situm indicavit, manifestum habeo. Symbolum Typographicum elegit, olivam in ramos porrectam, cum [2] uno ramo aut [3] pluribus defractis, & inscriptione ex Epistolæ ad Romanos Capite 11o. Comm. 20° desumptâ, [4] *Noli altum sapere*, vel [5] *Noli altum sapere, sed time.* Eâ erat humilitate ac modestiâ, ut facilè hominem cùm apprime doctum tum maximè Christianum cerneres. Posteriorem Inscriptionem rariùs adhibuit, nec (quantum ex editionibus, quas consului, conjecturam facio) ultra annum [6] 1532m. Inscriptio multifariè arbori applicatur, lineâ vel sursum ad [7] perpendiculum aut in [8] obliquum tendente, vel [9] directâ, vel [10] quasi per funiculum pendulâ, vel sæpius [11] per lemniscum ramis innexâ; aut dextrorsum: aut [12] sinistrorsum,

[1] Hebr. Gr. Lat. Nom. 1538. [2] Persius, 1527. Terent. 1540. [3] Pier. Valer. in Virg. 1529. Calvin. Instit. 1559. [4] Persius, 1527. Calvin. Instit. 1559. [5] Bibl. 1528. [6] Index Bibl. 1532. [7] Persius, 1527. [8] Bibl. 1540. [9] Psalt. 1528. Virgil 1532. [10] Paraphr. in Vallam, 1531. Terent. 1540. [11] Sueton. 1543. Instit. Calvin. 1559. [12] Bibl. 1528. Instit. Calvin. 1559.

ídque

idque semper cum imagine viri ad arboris sinistram manu dextrâ ramos & inscriptionem indigitantis. [1] Rarò frons libri symbolo destituitur. Aliquando idem liber eodem anno annique tempore binam habere videtur editionem cum diversâ inscriptionis emblematicæ in fronte libri dispositione. Quod observavi in libro Hebr. Chald. Gr. & Lat. Nom. 1537. 4. Cal. Octob. Inscriptio Olivæ applicatur in editione unâ per funiculum à ramis pendulum, in alterâ per lemniscum ramis innexum cum viri imagine: varius in paginis sedecim prioribus Character, illius minor, hujus major; in reliquis utriusq; similis est.

Id Roberto curæ fuit potissimùm, ut non nisi cum eruditis affinitate se devinciret. Duxit itaque in matrimonium filiam [2] Jodoci Badii, [3] qui publicè artes anno 1492° docuerat, celebrísque extitit Typographus, scriptor etiam commentariorum in Oratorias Quintiliani Institutiones: [4] quem optimum socerum déque optimis studiis in omni vitâ bene meritum appellat. Uxorem sanè habuit tam doctis patre & marito dignam; [5] *cui eorum, quæ Latinè dicebantur, (nisi rarius aliquod intermisceretur vocabulum)*

[1] Victor. in Rust. Auth. 1543. [2] Henricus Stephanus meminit suæ matris Iodoci Badii filiæ ante ann. 1566^{m} defunctæ. Apologie. cap. 15. & ejus mortem epigrammate Græco deflevit. Bezæ Poem. 1569. [3] Lege ejus epistol. præfix. Comment. in Quintil. 1492. [4] Præf. Terent. 1528. [5] Epistol. Henr. Steph. præfix. Aul. Gell. pag. 12.

B haud

haud multò difficilior erat intellectus, quàm si dicta sermone Gallico fuissent. Eandem scilicet videtur & thalami & studiorum consortem voluisse. [1] *Fuit tempus, quum decemviratum quendam literarium domi haberet, eúmque ut παντοεθνῆ, sic etiam πάγγλωσσον. Decem hi partim literati, partim literatissimi viri, quorum quidam correctorio munere fungebantur, (iique* [2] *præsertim, qui epigrammata postremæ Latini Thesauri editioni præfixerunt) quum, sicut ex diversis oriundi erant gentibus, sic etiam diversum sermonem vernaculum haberent, linguâ Latinâ tanquam communi interprete inter se utebantur. Ac quum ex his decem modò hos modò illos famuli pariter & famulæ de rebus, quas ipsi ipsæque vel noverant vel saltem conjectare poterant, colloquentes, quinetiam in mensâ quotidie eùm de aliis tum verò de iis, quorum illa solet argumentum suggerere, sermonem habentes audirent, ità suas paulatim aures verbis illorum assuefaciebant, ut non solùm pleraque eorum, quæ dicebant, intelligere, sed quædam etiam eloqui valerent.* In eam profectò familiam, ubi illiteratis esse ne servis quidem licebat, Romanus Sermo Romæ jam diu sedibus suis exul videbatur commigrâsse.

Ex quo primùm animum ad rem Typographicam appulit, nullum tempus sibi dedit laboris vacuum; nullo non anno, donec vixit, Author aliquis, qui vel ad Christianæ Religionis vel ad bonarum Artium

[1] Epistol. Henr. Steph. præfix. Aul. Gell. pag. 13. [2] Andreas Gruntlerus, Gerardus Clericus, Adamus Modius.

incre-

incrementum conduceret, ex ejus Officinâ prodiit. Præterea adeo ſeverus erat ſtudiorum ſuorum exactor, ut librorum [1] fini aut (ſi Hebraïci fuerint) [2] fronti diem menſis aut (in Hebraïcis) [2] menſem ſolum addere [3] rarò omiſerit ; qui & ipſius patri & [4] pleriſq; notioribus Typographis mos erat. [5]Nonnunquam annus, menſis, dies, & Typographi nomen in libri initio omiſſa calci adjiciuntur. [6] Quidam narrant ipſum ſolitum fuiſſe ſingula folia perlegenda, hìc illic per plateas, locis certis affigere, adjuncto pretio illi, qui vitia quædam detexiſſet.

Apertâ Officinâ, toto animo & ſtudio omni in eam operis, quod inſtituerat, rationem incubuit ; nec committere voluit, ut tantam, quam ſui dederat, ſpem, & opinionem, quam primam ſciebat eſſe maximi momenti, falleret. Prima ei cura atque opera in ſacris Codicibus poſita eſt, proxima in Scriptoribus Latinis : Latini enim ſermonis peritior aut ſaltem ſtudioſior fuit, ſi tanta & tot tanti viri ſtudia inter ſe componere, & ex libris pluribus in illo quàm in ullo alio ſermone excuſis æſtimare liceat. Claſſicos Authores optimorum Grammaticorum ſcholiis illuſtratos vulgavit in gratiam puerorum,

[1] Perſius. 1527. 5. Non. Maii. Inſtitut. Calvin. 1559. 17. Cal. Sept. [2] Bibl. Hebr. [3] Comment. Cæſar. 1544. Beza de hæret. puniend. 1554. [4] Sim. Colin. Adr. Turneb. Gul. Morel. Vaſcoſan. Aud. Parv. Bene-nat. Fed. Morel. [5] Seminarium. 1536. [6] Janſſon. Diſſert. p. 41.

quorum teneram ætatem politioribus literis initiari multùm intererat, illo præsertim tempore, quum inculta barbaries & ignorantia nondum suis, quas pertinaciter multos retro annos tenuerant, sedibus penitus pulsæ fuerant.

[1] Anno 1527° Johannes Frobenius Basileæ decessit insignis Typographus; quo avulso alter aureus florere incepit Robertus Stephanus. A Satyris Persii optimi quidem ([2] ut ipse ait) sed difficillimi Poetæ exordium duxit 1527. 5. Non. Maii. quibus addidit 5. Cal. Jun. Ælii Antonii Nebrissensis Grammatici Commentaria, seorsim edita: nam [2] *morem illum, quo ferè utebantur Typographi, longos ac plerumque ineptos commentarios mediis Authorum operibus intercalandi & intexendi, tantum aberat, ut probaret, ut vehementer etiam obesse omnibus arbitraretur.* Quoniam autem suum classicos edendi consilium frustra fore noverat, nisi ad eorum intelligentiam aditum tyronibus patefaceret, varia Grammaticorum opera excudit; ea primùm, quibus rudimenta tantùm facilia traderentur, qualia Melanchthonis, anno 1527°; deinde illa, quibus ad reconditiora artis adyta via muniretur, quales sunt libri Thomæ Linacri de emendatâ Latini Sermonis Structurâ, anno 1528°

[1] Beza in lib. Icon. [2] Præf. in Pers.

Anno

Anno 1528° Cal. Mart. Biblia Latina, quorum editionem ut absolveret, nec operæ nec oleo plures jam annos pepercerat, quibus privilegium anno 1527° Francisci 14° obtinuerat, vulgavit; nec multò post, Psalterium & Solomonis Libros cum brevibus ex Hebræo annotationibus, [1] quòd sæpius Christianorum manibus teri debeant, legi, & edisci. Quò autem non minorem à Juris-consultis quàm Theologis gratiam iniret, jure *Divino* his dato, *Civilis* Pandectas quinque voluminibus in usum illorum emisit. Sibi etiam devincire voluit Matheseos & Historiæ studiosos homo omnium literarum; & illos Cuthberti Tonstalli de arte supputandi, hos Polydori Virgilii de inventoribus rerum libris donavit. [2] Id circiter tempus *eum complures efflagitabant, ut Calepini Dictionarium juxta posteriorem Authoris recognitionem suæ integritati restitutum excuderet. Ipse re ter quater tentatâ reperiebat opus arduum, invidiæ plenum, & parum Rei-publicæ profuturum. Instabant quotidie studiosi, ut, si non Calepinum, exquisitius aliquod dictionarium ex optimis Authoribus & Commentariis aut colligendum curaret, aut ipse suo labore colligeret. Quum autem omnes, quibuscum sæpius egit, precibus & præmiis non mediocribus frustra sollicitati grave negotium detrectarent, se accinxit operi, ex Plauto ac Terentio diligenter perlectis annotationes dictionésque collegit, exscribendas & in ordinem alphabeticum*

[1] Præf. Psalm. 1528. [2] Lege Præf. & Privileg. Diction. 1532.

redigendas curavit, ut futuri Dictionarii quasi sylva & materies essent. Hortatu demum virorum eruditorum, quibus duos aut tres incœpti operis quaterniones ostenderat, binos annos in hôc opere dies noctésque, rei domesticæ & corporis ferè negligens, ita desudavit, ut quotidie duobus prelis materiam sufficeret, & absque ope Divinâ oneri succumbendum fuerit.

Anno 1529° 9. Cal. Jul. Terentium, quo non alter meliùs Romani idiomatis munditiem exhibet, publicavit accuratissimè cum Donati commentariis, [1] in quibus *Græca propè omnia (nam pro eis antehac excusi codices lacunis scatebant) reposuit, & sententias Authorum, quos Donatus citare solet, integras reddidit; ad illa vetusti ex Iodoci Badii dono manuscripti exemplaris, & cujusdam Anonymi acerrimo judicio præditi Latinéque ac Græcè doctissimi, ad has Petri Rosseti Laureati Poetæ versus Virgilianos ad unguem tenentis auxilium mutuatus.* Intra spatium quadrimestre Terentio successerunt, quasi Virgilio honoris causâ præviæ, Virgilianæ lectionis per Io. Pierium Valerianum castigationes; & ipse prodiisset Poetarum Princeps, [2] nisi luculentis Tiberii Donati in universam Æneida commentariis potiundi spes consilium in aliud tempus distulisset. Interim quum clam eum non foret, quàm jucundum ac utile sit pueros à teneris epistolarum scriptioni assuescere, Plinianas emisit, adjuncto

[1] Præf. Terent. [2] Præf. Virg. 1532.

Panegyrico & libro Plinii de Viris Illuſtribus, Suetonii de Grammaticis & Rhetoribus, Julii Obſequentis de prodigiis, ex quorum lectione Epiſtolare, Rhetoricum, & Hiſtoricum ſcribendi genus primoribus tantiſper prægustent labris, dum in profundas eloquentiæ Ciceronianæ copias, quum ætas & ingenium maturius accreverit, ſeſe ingurgitent.

Anno 1530° 6. Cal. Feb. Plauti comœdias in lucem protulit, quem tempore licèt priorem, Terentio tamen poſtponendum cenſuit, piſtoris famulum moláſque truſatiles verſantem ſenatoris ſervo maturè manumiſſo & in Lælii Scipioníſq; familiaritatem recepto, huic terſo & caſtigatiſſimi ſermonis arbitro illum nimis exoletum necnon aliquid antiquæ rubiginis ſecum trahentem. [1] *Ei tamen, antequam ad ingraveſcentem ætatem perveniſſet, Plautus omnium Latinorum ſcriptorum poſt Ciceronem & chariſſimus fuit & (quantùm licebat per ea, quæ tum temporis ſuppetebant, exemplaria) notiſſimus.*

Anno 1531° prelo committere incepit Dictionarium à biennio elaboratum, cujus Privilegium die Martis 22° anno præcedente & Franciſci Regis 17° obſignatum fuerat; Dúmq; hujus & Virgilii (quem Tiberii Donati commentariis à poſſeſſore hujus theſauri nimiùm parco fruſtra hactenus expectatis ulte-

1 Henr. Steph. de Latinit. falsò ſuſpect. pag. 366.

riùs procraſtinare noluit) editionem molitur, Maturini Corderii in Regio Navarræ collegio Grammaticam & Rhetoricam multos jam annos profeſſi libellum de corrupti ſermonis emendatione, & epitomen Eraſmi in Vallæ Elegantias, annexâ ob operis ſimilitudinem verborum ſordidorum per Crocum farragine, protulit. [1] Hanc Eraſmus quum annos plus minus octodecim natus ſcripſiſſet de edendâ minimè cogitans, & ſuo injuſſu bis prodiiſſe exemplaribus innumeris propagatam aliáſq; peſſimè depravatam animadverteret, tertiam editionem recognovit, & fecit, ut aliquantò purgatior in puerorum manibus verſaretur. Non poſſum hìc tacere de Corderii ad ſtudioſam juventutem epiſtolâ, quam didaſcalis omnibus commendatam velim, ut ex eâ diſcant, quo pacto diſcipulorum inſtitutioni & (quod præcipuum eſt) Chriſtianis moribus conſulatur. Robertus, quum Terentium jam [2] bis emiſiſſet, [3] ultro pollicitus eſt ſe, ubi primùm poſſet, rationem comicorum verſuum planam expeditámque aliquo ejus argumenti commentario facturum. Ad eam itaque rem auxilia undique omnia contrahebat, ut brevì ſuis creditoribus ſatisfaceret.

Anno 1532° 17. Cal. Aug. dedit Virgilium Servii Honorati interpretatione ornatum vetuſto inter alios codice Franciſci Sylvii adjutus; nec multò pòſt 4.

[1] Præf. Eraſm. [2] 1529. & 1531. [3] Præf. Terent. 1534.

Cal.

Cal. Oct. Dictionarium seu Latinæ Linguæ Thesaurum, cujus partus tot vigiliis & laboribus constiterat, enixus est. [1] Propria Nomina, *quæ nulla ferè in eo opere inveniuntur, reliquit petenda partim ex Antonii Nebrissensis de locorum nominibus opusculo alibi venali, partim ex Poetico illo dictionario ab eo fideliter emendato, quod Elucidarium Carminum vocant.* [2] Quum autem Elucidarium emendaverit tantùm, haud composuerit, non est, cur plagii eum accuset [3] Jacob. Thomasius, quasi Volaterrani Anthropologiam compilâsset, & alicubi ejus errores fecisset suos, alibi novos à se addidisset. Coloniensem, quâ usus est Thomasius, editionem nondum vidi; at in eâ, quæ sub Caroli Stephani nomine exiit, illa, quæ Thomasius citat, nomina non leguntur; & Hermannus Torrentinus se hujus Elucidarii collectorem in suâ ad lectorem præfatione agnoscit. Anni hujus finem nobilitaverunt Biblia Latina 8. Id. Nov. absoluta. Erat scilicet pii propositi adeò tenax, ut multorum quamlibet librorum editionibus distractus neutiquam tamen sacros negligeret. [4] Confitetur ingenuè *nonnihil in priore Bibliorum emissione fuisse dormitatum; in hâc verò dari tralationem propè integram & illibatam, denuo cum veteribus Manuscriptis, quæ annis superioribus Monachi S. Dionysii, itémque S. Germani, & gravissimum illud Theologorum Parisiensium collegium ei communicârunt,*

[1] Lege in initio Dictionar. 1531. [2] Janson. Dissertat. pag. 42. [3] In libro de plagio literario. [4] Præf. Bibl. 1532.

collatam

collatam, adjectis ad interiorem marginem diversis interpretationibus cum obeliscis & astericis, quibus Origenes & Hieronymus usi fuerant. [1] Ad calcem rejecit Nominum Propriorum Catalogum cum interpretatione Complutensi, & Indicem rerum & sententiarum, [2] ex duobus, quos aliquando alterum in Vetus, alterum in Novum Testamentum composuerat, conflatum. Hæc omnia charactere magnificentissimo curavit imprimenda; nam eum novas literarum formas sibi nuperrimè comparâsse conjecto, quòd typis majoribus ac nitidioribus Biblia & Opera Virgilii, quàm quibus libri priores, excusa fuerint. [3] At verò *Theologi Parisienses eum ad ignes usque persequuntur, quòd Biblia imprimere ausus sit, quamvis tum permissu tum consilio seniorum Collegii ipsorum, cujus rei locuples testimonium Regis privilegium reddebat. Eum nihilominus ad capitale supplicium postulabant, tanquam si Biblia corrupisset; & de eo actum esset, nisi quorum authoritate factum sit, in tempore monstrâsset. Tale annos circiter viginti bellum Roberto cum Sorbonâ fuit; & oportuit despondisse animum absque Rege, qui illum contra invidos & malevolos texit, nec cessavit omnibus modis benignè juvare. Quia autem paci & tranquillitati semper studebat, pollicitus est se nihil postea nisi cum bonâ eorum gratiâ facturum.*

Annus 1533[us] Virgilio in minori volumine, Artíque Poeticæ Horatii cum Jani Parrhasii, Acronis,

[1] Lege, quid lectorem moneat in initio Proprior. Nomin.
[2] Et Indic. Rer. ac Sent. [3] Respons. ad Theol. pag. 3. 4. 7. 8. 9.

Porphyrionis

Porphyrionis & Glareani commentariis datus eſt, forſan etiam tertiæ Terentii editioni, nam quæ anno 1534° lucem vidit, quarta nominatur. Eam ſecundam puto, quam Janſſonius *ab Almeloveen* anno 1531° affert. Quartæ inſeruit Eraſmi de verſuum generibus commentarium, qualem antea ipſe promiſerat, [1] quíque ad ipſum ab Eraſmo commodùm allatus eſt, dum de hujuſmodi opuſculo meditaretur. An is commentarius tertiæ inſertus fuerit, neſcio. Conjicio autem tertiam anno 1533° prodiiſſe, meæq; conjecturæ fidem facit tempus Eraſmianæ Epiſtolæ ad Johannem & Staniſlaum Boneros Polonos fratres Friburgi Briſgaviæ Prid. Id. Dec. 1532° datæ. Id verò citra controverſiam eſt, Terentium ei, ſicut & doctis omnibus, adeo placuiſſe, ut variis omnibus voluminum formis & ſæpius quàm ullum è Claſſicis alium excuderit.

Anno 1534° iteravit eandem Bibliorum, quæ 1532°, editionem, ſed minuto nitidiſſimóque charactere meliùs ad gerendum accomodatam; Divi Auguſtini de literâ & ſpiritu libello auctam, cum indice Epiſtolarum & Evangeliorum, quæ in dominicis & feſtis diebus juxta conſuetudinem Eccleſiæ Pariſienſis & Romanæ leguntur. Plerumque enim id cavit, ut lector cum novâ quâvis editione fœneratum acciperet beneficium. [2] Hoc circiter tempus ſe-

[1] Præf. Terent. 1534. [2] Præf. Comment. in Evang. 1553.

cum

cum *considerare cœpit eas expositiones, quæ sunt in libro, qui vulgò* Glossa Ordinaria *nominatur, atq; permagni à Theologis æstimabatur. Rogatus, ut eum librum imprimeret, cogitavit diligenter de omnibus rationibus, quibus eum meliorem cùm mendosa tollendo tum optima quæque fragmenta reponendo ac restituendo faceret. Frustra, qui eum juvaret, quæsivit inter ipsos Theologos atque eorum religiosos, tam eos, qui Mendici appellantur, quàm illos, qui uberes proventus habent. Omnes ejus consilium laudabant; verùm se non satìs habere temporis significabant. Ipse tamen non deposuit consilium; sed tanti operis initium fore non incommodum duxit, si veteri translationi emendatè impressæ adjungeretur nova ex Hebræo verè reddita:* quod opus anno 1545° absolvit. Ex quo Dictionarium suum ediderat, [t] *multâ lectione magnóque usu plurima deesse cognovit, tum multos audivit (quum sæpe de industriâ in suâ librariâ tabernâ sedens doctorum pariter & indoctorum de suo labore sententias exciperet) plura requiri, nonnulla corruptè citari, accentuum rationem & Propria Nomina omitti querentes. Ipse ergo, quantum quotidianæ editiones relinquebant otii, id omne in legendis Latinæ linguæ principibus consumpsit. A doctissimo quoque, quicquid in hôc commentandi genere annotâsset, nominatim Gulielmo Budæo, Lazaro Baysio, Jacobo Tusano Græcarum literarum Regio Professore accepit, nihil veritus eorum judicium, qui, quæ à Tullio non sunt posita, protinus rejiciunt, si modò Ælium Gallum vetustissimum legum Xvi-*

[t] Præf. Diction. 1536.

ralium

ralium interpretem à Cicerone non semel laudatum, Varronem, Festum item Pompeium, & Nonium Marcellum, Donatum, Servium, Vallam, & permultos alios authores habeat.

Interea dum in his præparandis occupatur, ne vacare videatur prelum, & ut Budæi Baysiiq; operæ, quâ ad suum Dictionarium ornandum usus fuerat, gratiam præsentem rependeret; illius de Hellenismi ad Christianismum transitu tres libros anno 1535[c]; hujus de re navali, vestiariâ, & vasculis tractatus anno 1536[e] (cum aliis non paucis, quæ ex Catalogo petenda sunt) ad publicum usum exposuit. Quoniam autem de Baysio incidit mentio, aliqua ex ejus operibus excerpta breviter scribere non gravabor. [1] Hic, quum meliores ætatis annos in ediscendis Accursianorum ineptiis potiùs quàm Ulpiani aut Pauli responsis de non satis eruditorum amicorum consilio consumpsisset, serò & cursim literas Græcas arripuit, eo tamen successu, ut in illius scriptis variam ac politam eruditionem minimè desideres. [2] Christophori Longolii, qui cum eo iisdem Græcis studiis initiatus & ei amicissimus eo nomine fuerat, hortatu & comitatu, posthabitis rabularum in supremâ Parisiorum curiâ altercationibus, Romam ad capiendum ingenii cultum concessit; ubi Longolii, quem non petentem civitate Romani donârunt, quíque Latinè

[1] Epistol. præfix. Vestiar. [2] In fine Vestiar.

loquendo

loquendo an parem habuerit dubium est, immaturo interitu Latinæ Græcæque literæ damnum non mediocre fecerunt. [1] Annos triginta vixdum natus Johanni à Lotharingiâ Cardinali de re vestiariâ librum anno [2] 1526° dicavit. [3] Quum à Rege Francisco Venetiis esset legatus, suas de vasculis vigilias in conspectum produxit; postea anno 1536° Cal. Aug. obtulit Antonio à Burgo Galliarum Cancellario, & 8. Cal. Sept. [4] Regi ea, quæ, dum Venetiis erat, à loci celebritate admonitus, è Græcorum Latinorúmque monimentis de re navali collegerat; ne Regiæ liberalitati ingratus haberetur, quâ & Sacerdotio auctus & Magistratu ornatus fuerat. A proposito me multùm aberrâsse non puto, si hæc de Baysio inseruerim, ut palam fiat, qualium virorum judicio suorum laborum censuram Robertus permiserit. Ille, quum annum 1536^{m} à quibusdam Caroli fratris opusculis ad rem præcipuè rusticam pertinentibus inchoâsset, eundem suo Dictionario clausit, quod opus ob incredibilem copiam LINGUÆ LATINÆ THESAURUM [5] vocare doctissimis nonnullis visum est. Huic editioni magnâ vocum, formularum, & Nominum Propriorum adjectione locupletatæ summam manum 14. Cal. Dec. imposuit.

[1] Epistol. præfix. Vestiar. [2] Edit. Basil. [3] Epistol. præfix. Vascul. [4] Epistol. præfix. Naval. [5] Lege in initio Diction. 1536.

Hôc

[1] Hôc anno 4. Id. Jul. Basileæ obiit vitæ 70^{m} agens Desiderius Erasmus Roterodamus, qui [1] ubertate ingenii inexhaustâ parique dicendi facultate [2] aurem Batavam Batavúmque ingenium à nonnullis immeritò carpi comprobavit.

Anno 1537° inter alia, Hebræorum in Bibliis Propriorum Nominum Catalogum & rerum Indicem in unum conjecit libellum, qui minutâ characteris & voluminis formâ Bibliis proximè excusis responderet. Lectorem, si de reliquis interroget, ad Librorum Indicem velim remitti: non enim statui omnes, quos excudit, minutatim enumerare, ne, quum ad Indicem contexendum pervenero, actum agam, lectoríque ex absurdâ repetitione creem fastidium magìs quàm voluptatem. Satìs est, si præcipuos sacrósque imprimis attigerim, æquum ratus, ea apud me in describendo, quæ apud illum in edendo, plus momenti habere. Quàm fixum in animo tenuerit Divinarum literarum studiosos adjuvare, percipiet, quicumque secum reputaverit, quàm pertinax studium indicibus librorum conficiendis sit adhibendum, quàm improbus labor perferendus, quæ tædia subeunda, quot molestiæ devorandæ. Omnia hæc impedimenta noster diligentiâ & industriâ superat.

[1] Bez. Icon. [2] Lege Martial. lib. 6. Epig. 86. & Comment. Domit. Calderin. & Adag. Erasm. Chil. 4. cent. 6. 35.

[1] *Quum enim inter nonnullos sermone de Bibliorum Concordantiis habito laudaretur ignotus Concordantiarum Striptor, in quibus tot tamen fuerant omissa, ut decimum quodque vocabulum reperiri vix posset; cohortarentur omnes, ut mutilum absolveretur opus, onus autem gravissimum à se removerent; id in se libens recepit, ut novas concordantias ederet, statim atque Dominus ei requiem ullam præstaret. Nibili faciebat difficultatem rei, quam videbat necessariam non modò omnibus, sed & sibi privatim, cui in horas quærenda essent, quæ memoriâ exciderant, nec quibant in illis Concordantiis vetustis reperiri.*

Anno 1538° occupatissimum eum habuerunt (præter Dictionarium Latino-Gallicum, [2] quod ad studia suorum Civium excitanda, tum ad quædam in suo Thesauro illustranda emisit) Editiones Bibliorum & Ciceronis. Tyrones jamdudum Tullianæ lectioni paulatim assuefecerat, non nescius, eum multùm profecisse, cui Cicero placuerit, nec tamen nisi gradatim ad id culmen ascendi posse. [3] Ejus igitur opera Rhetorica, Commentarios Marii Victorini in libros de Inventione, Boetii in Topica, Georgii Vallæ in Partitiones, Erasmi in Quæstiones Tusculanas præmiserat, ut quasi Leo ex ungue æstimaretur. Quem verò hactenus ex parte tantùm, & vix dimidium ostenderat, nunc totum ipsum, quantuscumque sit eloquentiæ patrem coram ante oculos

[1] Præf. Concord. 1555. [2] Præf. Diction. 1538. [3] Consule indicem.

omnium

omnium præsentem ſiſtere aggreditur. At opus adhuc nobilius movet, ut ſcias ejus pectus capaciſſimum (quod paucis datur) plures unâ curas admittere. Cum anno 1532[a] ex Typographicâ illius Officinâ prodiiſſent Biblia, Virorum doctiſſimorum conſilium fuit, ut Antiquorum Exemplarium lectio, modò cum Hebraïcis Veteris & Græcis Novi Teſtamenti Codicibus conſentiret, excuderetur. Id non caruit invidiâ : ne qua igitur etiam levis offenſio cuiquam afferretur, haud ſinè opinione Theologorum, in novâ, quæ ſub prælo jam madere incipiebat, Bibliorum Editione decrevit, ut ea ipſa, quæ Eccleſiæ in vulgato uſu eſt, tralatio Typis exprimatur ; Varias Lectiones, quæ cum Hebraïco & Græco conſentiebant, interior margo ſibi vendicaret. In his ad Rei-publicæ bonum ſtudiis deſudantem animadvertit Rex Galliarum Franciſcus, magnus ille literatorum Patronus, [b] *qui magiſtros optimarum artium ac literarum homines doctiſſimos, magnis propoſitis præmiis, in ampliſſimo orbis terrarum Gymnaſio, quò omnes undique ſtudiorum cauſâ conveniunt, conſtituit. Deinde omnes ſemper ad bene & naviter agendum excitavit, cum, quos multùm proficiſſe in literis cognoſceret, iis munera atque honores mandaret ; reliquiſque itâ præſcriberet, quid ſperare à ſe & expectare deberent, cum ad aliquam ſcientiæ ac literarum commendationem perveniſſent.*

[a] Præf. ad Bibl. 1540. [b] Almeloov. p. 20. ex Ciceron. Admon. Epiſt.

C Quâ

Quâ ratione perfectum est, ut omnis ferè Galliæ Nobilitas, quæ antea Doctrinæ opinionem sibi indecoram falsâ persuasione ducebat, ea nunc cum armorum & bellicæ rei exercitatione literarum etiam studia conjunxerit. Postremò amplissimam omnis generis librorum Bibliothecam Hebraicorum Græcorum ac Latinorum maximis sumptibus instruxit, ac quotidie instruit: ut in eo Ptolomæi etiam atque Eumenis Regum studia longè superet. Illi enim vanâ quâdam opum ostentatione, quos uno tantùm loco Pergami aut Alexandriæ conclusos & quasi captivos haberent, libros undique conquirebant, cum alter etiam alteri invideret, eóque Ptolomæus, ne numero scilicet vinceretur, chartas, quas sola tunc Ægyptus suppeditabat, supprimeret. Ipse autem tantùm abest, ut quæ ex Italiâ & Græciâ maximis & planè Regiis sumptibus comparavit veterum scriptorum monumenta, ea cuiquam invideat, ut ultro etiam illa omnibus impertire atque offerre in animo habeat.

Regem hunc optimum meritis laudibus cumulaverunt Robertus Stephanus, ejúsque Filius Henricus, quem de eo sic scribentem legimus. [1] *Franciscus omni laude major omnium scientiarum ludos in suo regno aperuit.* [2] *Literas enim & literatos omnes magno amore prosequebatur, ac peculiari etiam quodam patrem meum complectebatur (ut paucis ante obitum suum diebus apertissimè declaravit). Patri facile erat, quæcunque subsidia μεγαλουργία typographica postulabat, à Rege qui μεγαλόδωρος*

[1] Bunell. Epistol. Dedicat. [2] Appian. 1592. Dedicat.

erga

erga literas & literatos erat, impetrare. Inter hæc autem præsidia præcipuum erant ii sumptus, qui in conquisitionem cùm aliorum librorum (potissimùm Græcorum) tùm verò Historicorum; & qui in sculpturam tam pulchrorum Characterum seu typorum, quibus libri illi excuderentur, faciendi erant. In quorum utroque tantum abest, ut ille Rex à suâ liberalitate quidquam passus sit desiderari, ut etiam expectationem omnium & ipsa propemodum desideria superaverit. Quum autem Romanæ præsertim historiæ rex hic amator esset, à Dionysio Halicarnasseo (Petro Castellano ejus anognoste hoc dante) initium sumi voluit. [a] Nec tamen neglexit Græcam; Thucydidem enim ei prælegit Castellanus; Quem (ut constet Virum Nobilem sæpe bonarum literarum inscitiâ ridiculum fieri) Gallus quidam inter Nobiles non infimus cum Rege de Atheniensibus & Lacedæmoniis differentem postquam bis térve audivisset, statímque de vocum barbararum significatione percontatus facilè persuasum habuisset ea nova nomina tritis vulgatísque Medicorum Chirurgorúmque nominibus succedere, Regi suâ ignorantiâ risum & jocum movit.

Anno 1539° Jun. 24. [a] ne labor mercede justâ destitueretur, Rex, sui regni [b] vicesimo quinto, Roberto Stephano ætatis 36to agenti Regii in Hebraïcis & Latinis Literis Typographi munus injunxit.

[a] Conformité. Pref. p. 11. & Dialogues du nouveau Langage, p. 34. [a] Lege Privileg. Diction. Puer. 1542. [b] Initio Prophet. Min. Hebr.

Ex quo an officinam, quam è regione Scholæ Decretorum habuerat, moverit, nescio; non enim mihi adhuc compertum est eum ulli libro post annum 1538[m] affixisse hæc verba, E regione Scholæ Decretorum. Ab anni 1539[i] [1] mense Junio, in Librorum [2] fronte & [3] calce etiam sæpissime se [3] Regium Typographum, aut (quod in calce sæpius & [4] præfationibus) [5] Librarium, aut specialiùs [6] Hebraïcarum & Græcarum Literarum Typographum nuncupavit, [7] raróque eum omisit Titulum, uti in Bibliis 1540°. ac Cicerone 1539°. absolutis, quæ ante munus collatum excudi cœperant. Novo nunc honore auctus & Regiæ gratiæ stimulis accensus ad majora adhuc studia animum erigit, omnibus contendit nervis, ut dignitati labor accrescat, nec Regis optimi favore inferius meritum suum videatur. Primum jam in Hebraïcis dedit suæ diligentiæ specimen, & ut piam consuetudinem, quam semper in negotiis Typographicis habuit, teneret, à Sacris omen accepit. [2] Duodecim Prophetas incepit edere, *cum commentariis R. David Kimbi à Francisco Vatablo Hebraïcarum Literarum professore regio accuratissimè emendatis, & locorum Scripturæ passim citatæ adnotatione illustratis, favore & auspiciis Francisci primi, qui in linguarum & studiosæ juventutis gratiam amplis stipendiis Professorum operas redimebat.* Ab illo inchoato opere manum non abstinuit,

[1] Sophonias Hebr. [2] Initio Prophet. Min. Hebr. [3] Pentateuch. 1541. [4] Bibl. 1545. [5] Institut. Hebr. 1546. [6] Richer. de Turc. 1540. [7] Terent. 1541.

nuit, donec huic intra quadriennium coronidem imponeret. Hôc anno, cum in Hebraïcis sui periculum fecisset, in Latinis suo, quod duplex ei delegatum erat, officio non defuit: Idib. enim Aug. Cicero Typis Elegantissimis & Victorii Notis ornatus propalam egressus est.

Anno 1540° Biblia Latina, quæ biennium ferè sub operis Typographicis sudaverant, prodierunt, in [1] quibus emendandis & locis cognatis annotandis à Gulielmo Fabricio Canonico Pictavensi viro Hebraïcè Græcè & Latinè eruditissimo se plurimùm adjutum fuisse confitetur. Dedit etiam operam, ut Fr. Vatablus in Architectonice non vulgariter exercitatus ob oculos poneret Tabernaculi Mosaïci, Templíq; Solomonis difficillimam & obscurissimam constructionem. Ex hâc Bibliorum Editione [2] *novæ accenduntur flammæ, & contra eum Theologici isti censores impotenter bacchantur. Decem nihilominus præcepta jam antea impressa denuo imprimit, &, quam vocant, scripturæ summam, utraque singulis foliis, majori charactere satìs venusto, quæ parietibus possent affigi. Quas verò molestias exhibuerunt! abesse domo hunc oportuit, & aulam Regis sequi, à quo diploma ad cobibendam eorum intemperiem obtinuit, quo jubebatur illa Gallicè & Latinè imprimere. Quin etiam plus quindecim non postremi Collegii Magistri Sigillis comprobaverunt, quæ tota caterva im-*

[1] Præf. Bibl. [2] Resp. ad Theol. p. 9, 10, 11, 12.

probaverat. Eadem illa impressa tunc fuerunt à Johanne Andreâ homine imperito & impio, (¹ qui postea furore correptus obiit) *sed cum præceptis Ecclesiæ & fædata corruptáque ab Odoardo, qui ex duobus primis Domini præceptis unum fecit, auferendo eam, quæ habetur de imaginibus fingendis & colendis, prohibitionem, & postremum in duo laceravit, ut numerum denarium suppleret. Robertus, cui hæc non placebant, illis de hæresi suspectus erat; & ipsorum impulsu domum ejus scrutati sunt Judices, si qui fortè libri suspecti reperirentur.* Nullo tamen casu constanti homini contigit, ut ulla officii fieret intermissio. ² Cum eo animo præditus esset, qui haud facilè posset intervertere, quæ ad communem omnium utilitatem pertinere sentiebat, ³ hoc præstitit, ut nonnulla ex iis, quæ Professorum Regiorum Auditores exceperant, ad eos, quibus per locorum intervalla atque alia impedimenta illos audire non licuit, Typographicæ Artis beneficio fidelissimè permanarent.

Anno itaque 1541. excerpta hujusmodi in Pentateuchum dedit; nec non ⁴ Evangelia cum brevissimis ad marginem annotationibus: quæ turbas haud minimas conciverunt. *Theologi pro suggestu clamant annotationes hunc edidisse valde periculosas, quòd locos de Purgatorio & Confessione aliter, quàm solerent, interpretaretur; astutum esse, qui prætextu utilitatis publicæ disseminaret*

¹ Apologie pour Herodote. cap. 26. ² Præf ad N. T. 1545.
³ Præf. ad Pent. 1541. ⁴ Resp. ad Theol. p. 13.

minaret

minaret hæretica. Vice tertiâ aliquandiu latere coactus est; sed tempestate sedatâ denuo eas [1] postea excudit mutatis pauculis & multis additis, quorundam sectæ eorum consilio, obstrepentibus interea Gagneio, Picarto, & Guiancurtio sacri ordinis primoribus.

Profana verò studia, licèt sacris posthabita, non omnino neglexit. Ciceroni Oratorum coryphæo nuper edito, asseclam adjecit anno 1542° Quintilianum Rhetorem, ut Oratoriæ Artis Tyrones hujus præceptis ad imitandum illius exemplar uterentur. [2] Inter hujus anni initia Michael Vascosanus Celeberrimus apud Parisienses Typographus sibi, Roberto Stephano, & Johanni Roigny suis affinibus Gulielmi Budæi de asse libros multâ eruditione refertos excudit, quorum pulcherrimæ editionis videndæ voluptatem Authori [3] anno 1540° 13. Cal. Sept. denato mors inviderat. In hâc editione abest vindicatio Authoris à Leonardi [4] Portii Vicentini plagio, de quo pluribus conquestus est in Editione Coloniensi 1528. à pag. 555. ad pag. 585.

Anni 1543 [1] unumquodque trimestre spatium variis & magnis laboribus illustravit Stephanus. Ver-

[1] Ann. 1543. [2] Januario. [3] Bez. Icon. [4] Is de sestertio, talentis, pecuniis &c. librum edidit, qui nec loci nec temporis indicem habuit præter Johannis Frobenii insigne.

no, [1] Editionem novam Ciceronis in minori volumine orditur, in quâ primum (nisi fallor) Italici characteris exemplar exhibuit. Noluit Ciceronem sibi minus debere quàm Terentium; noluit infensâ æmulatione tantos Sermonis Magistros inter se committere. Hic stylo familiari, ille elaborato, uterque nativâ elegantiâ admirabilis & in suo scribendi genere princeps parem postulabat curam. Æstate jam adultâ, opus illud adultum, in cujus maturitatem multas æstates impenderat, prodiit absolutus Linguæ Latinæ Thesaurus; qui, quamvis integri sæculi totiúsque cujusdam Academiæ Labor videri posset, ab uno Roberto aliis interim nec levibus Typographicis negotiis invigilante post 12^m^ à primo specimine annum emissus est, quem fide penè & verbis majorem silentio admirari quàm aut minùs aut ineptè laudare malo. Huic tertiæ editioni accesserunt quàm plurima ex Authoribus & Grammaticis in secundâ præter-missis & in hâc plus dimidiâ parte auctis testimonia. Omittitur Gallica Vocum interpretatio, [2] quam inserere antea noluisset, nisi certorum hominum voluntati fuisset parendum, & quæ fusiùs in Dictionario Latino-Gallico

[1] De quâ Hotomanus hoc dedit testimonium in suâ commentariis in Cicer. Orat. præfixâ Epistolâ. Librum Roberti Stephani Typographorum omnium facilè principis, quem ipse anno MDXLIII. edidit, & omnium optimum atque incorruptissimum esse constabat, delegi; ad cujus scripturam ac lectionem notas illas meas castigationum adhiberem. [2] Præf. Thes. 1536.

explicatur.

explicatur. [1] Nostro Atlanti quasi Hercules quidam in partem laboris successit Theodoricus Bellovacus *vir in optimis quibusque Authoribus valde exercitatus acrique judicio præditus; qui indè ab initio instituti laboris ità ei operam dedit, ut omnia ipse relegeret, eáq; tanquam supremus artifex inchoata & adhuc rudia perpoliret*; cujus auxilio debere se fatetur, quòd tantæ operis moli non succubuerit. Ex Budæo tam multa ad verbum transcripsit, ut ei acceptum referat, quicquid rarum & exquisitum occurrit. Deniq; absoluti operis calci adjecit quædam hujus argumenti, quæ ex suis adversariis exscribendi potestatem ultro fecerunt Andreas Tiraquellus in senatu Parisiensi consiliarius, Ægidius Perrinus officialis Iosatius, & Jacobus Goupylius medicus: quos singulos nominatim appellavit, ut omnes intelligere possent, nec alienæ laudis cupidum esse, nec suum cuiquam debitúmq; honorem præripere eum solere. Tanto cum fœnore præconiorum viris eruditis, qui ipsi onus literarium aliquâ ex parte allevâssent, rependebat gratias, ut suæ magìs famæ quàm ejus commodis consuluisse viderentur. Achilli Thersites, Homero Zoilus, Virgilio Bavius non defuit; [2] nec Stephano defuerunt stupidissimi & invidiosissimi homines, qui dicerent eum januam barbariei aperuisse. Ejus Thesauro præterea id accidit infortunii, ut, quum hìc illic sæpius recuderetur, imperitus mendorum corrector

[1] Præf. Thes. 1543. [2] Almeloov. p. 41.

vel

vel alius quispiam, cui officinæ cura demandata erat, quædam abjiceret, quæ ab ipso authore de industriâ prætermissa erant. [1] *Robertus enim Stephanus aliquando* [2] *Venetiis agens Officinam ingressus est, in quâ excudebatur ejus Thesaurus. Oculos statim in quoddam vocabulum conjecit, quod se olim rejecisse recordabatur. Illud autem sui exemplaris, quod ad se afferri jusserat, margini ascriptum, ut insereretur, vidit. Eum, cujus manu ascriptum erat, interrogavit, quo id consilio fecisset. Iste respondit se & alia multa addidisse; quæ quum Stephanus percurrisset, comperit itidem à se olim rejecta. Quâ ex re tanto dolore exarsit, ut illum aliósque illius similes asinos Arcadicos vocaret.* Sed eò, unde digressus sum, redeundum est. Circa hujus anni autumnum antiquos Rei Rusticæ Scriptores cum Victorii & Beroaldi notis [3] publicos fecit: non enim voluit eos præterire, cum multa de hâc re Caroli Fratris opuscula vulgavisset.

Hactenus Latinis Grammaticis, Poetis, Oratoribus, Rusticis operam multam nec inutilem præbuerat. Historia supererat intacta; quâ non alia disciplina potiori jure usuram reposcat illius temporis, quod, ne nobis omne pereat, in ærario suo reposuit. Historicis igitur Suetonio & Justino hanc

[1] Epist. H. Steph. ad quosd. [2] Hinc conjicio Robertum Venetiis egisse anno circiter 1551. quo ejus Thesaurus ibi recusus est.

hyemem

hyemem, reliquis magnam subsequentis anni 1544[1] partem assignavit. Anno ineunte Ciceroni emendationibus Ferrarii in Philippicas Scholiisque P. Manutii in Philosophiam & Epistolas illustrato; ac Bibliorum Hebraïcorum Editioni (29° Francisci Regis, cujus annos singulis hujus editionis voluminibus præfixit) vix addiderat Colophonem, cum statim aliam minori nec minùs pulchro charactere inchoavit, ne per ampliorem prioris formam staret, quominus liber omnibus Christianis unicè necessarius in oculis, manibus, sinu semper gestaretur. Dum Ethnicas Romanorum historias eruit, pro consueto suo Ecclesiæ studio, Ecclesiasticis etiam Historicis manum admovet, Eusebio, Socrati, Theodorito, Sozomeno, & Evagrio; ex quorum operibus primùm spectata est ejus in libris Græcis excudendis industria; Epistolâque iisdem præfixâ non minor Græci quàm Latini Sermonis peritia. Ibi Regis Francisci laudes Attico lepore, quas [2] antea Romanâ gravitate, celebravit, omnes hortatus Regiæ munificentiæ fructum totum acceptum referre, quem ex officio ipsius Typographico perciperent. In his scriptoribus & Eusebii Præparatione Evangelicâ excudendis Typis Regiis, [3] quos ab eximiis artificibus conflari jusserat Rex eruditionis promovendæ studiosissimus, primùm usus est, pollicitus iisdem, Deo juvante, se omnes optimos illius Linguæ libros ex-

[1] Lege priùs p. 33. [2] Epistol. ante Eccles. Hist.

cusurum.

cusurum. Tunc incepit libris [1] ferè omnibus, quos ex Bibliothecâ Regiâ depromptos vulgabat, in Regis laudem, affigere Symbolum [2] aliis Typographis Regiis cum eo commune, Thyrsum cum lauri ramo ac serpente circumflexis, & subjecto [3] Homeri hemistichio, βασιλῆϊ τ' ἀγαθῷ, κρατερῷ τ' αἰχμητῇ. [4] Suum quoque non rarò fini annectebat. Mihi etiam videtur Græci nunc Typographeii, utì priùs Hebraïci & Latini, cura à Rege ei fuisse demandata, tum ex Epistolæ suprà laudatæ [5] verbis, tum ex eo, quòd nondum sciam eum ulterius Hebraïcarum & Latinarum Literarum, sed generali titulo Regium Typographum se nominâsse. [6] Regii istius Symboli authorem eum fuisse nullus dubito, quia nullus mihi occurrit Typographus, qui antea eo Symbolo usus sit; non [7] Conradus Neobarius, quem [8] anno 1540°. Typographum Regium fuisse constat: nec Adrianus Turnebus Typographus etiam Regius, ante annum [9] 1552^m^. nec Gulielmus Morelius in Græcis Typographus Regius, ante annum [10] 1555^m^.

Robertus susceptâ in se Græcarum etiam literarum provinciâ nil missum fecit, ut eam pro virili administraret: Id enim huic fuit proprium, ut nul-

[1] Non Æsopo. 1546. [2] Turnebo, G. & F. Morel. ac Benenato, licèt non Regio. [3] Ιλ. γ. 179. [4] Euseb. Hist. & Dem. [5] ὑπουργίαν, ἣν ὑπὲρ αὐτοῦ Βασιλέως ὑπετελέσαμεν. [6] Lege Henr. Steph. Centon. in Parod. Moral. p. 53. [7] Almeloveen. p. 20. putat Conrado Neobario Robertum Stephanum successisse. [8] Canones. [9] Philo. [10] Canin. Hellen.

Iam nactus sit Spartam, quam non ornaverit. Eo deinceps animo ad Græcas Literas convertit studium, ut non Hebraïcarum & Latinarum, in quarum quasi fœturâ & educatione tantum laboris ceperat, quásque ad ætatis maturitatem perduxerat, curam abjiceret; sed tres illas, quas ex æquo diligebat, ità fovit, ut vicibus alternis reviseret; & dubitationem relinqueret, cujus studiis plus indulserit, quámve meliùs caluerit. Sed præ Sacris semper omnes sibi pòst putavit esse, & contendit, quàm maximè poterat, ut hæ ad illas quasi ad suum finem referrentur.

Anno 1545° emisit Osiandri Evangelicam Harmoniam, ac annotationes; & [1] Novum Testamentum Latinum, cujus editionem collatis ante annos quinque manuscriptis & antiquissimis codicibus amicorum in Hebraïcâ & Græcâ Linguâ exercitatissimorum consilio adductus tantisper distulerat, donec illi Hebraïsmos, qui in Novo Testamento plurimi sunt, explicassent, quos margini inseruit. [2] Postea rediit ad intermissas Psalmorum annotationes, quas dum palam facere cogitaret, [3] satius duxit in cætera Bibliorum volumina notas excudere, unà cum veteri & novâ tralatione. [4] Igitur ut Lectionum Hebraïcarum, quas Rex Franciscus instituerat,

[1] Præf. N. T. 1545. [2] Ibid. [3] Præf. Psalk. 1546. [4] Resp. Steph. p. 14.

fructus

fructus ad plures redundaret, [1] de Francisco Vatablo (quo nemo majori eruditione vel fide magísque perspicuâ expositione Vetus Testamentum interpretatus est) per diligentissimum quemque ex illius auditoribus excerptas collegit, & Bibliorum margini adjecit annotationes, quas Vatablus, quominus ipse, sicut cupiebat, ederet, publicæ professionis occupationibus prohibitus est. [2] Hanc editionem Robertus [3] *doctissimis quibusque Collegii communicat, cúmque Vatabli nomen animadverterent, nil ultra suspicati, salva omnia esse aiunt.* [4] *Postea tamen clam admonetur, ut sibi caveat, quòd impresserit sinè permissu facultatis, cui eum, impressorem licèt Regium, subjici oportuit.* [5] Arnoldus Bootius probare conatur hujus Editionis Scholia solius Roberti opus in solidum fuisse, omnem tamen eorum honorem Francisco Vatablo virum modestissimum transcripsisse, [6] necnon fortean invidiæ declinandæ gratiâ; [5] Vatablúmque ea sibi attribui indignè admodum tulisse, publicè nihil ad se illa per-

[1] Præf. Bibl. 1545. [2] P. Simon. Crit. p. 589. R. Estienne a donné plusieurs Editions de la Vulgate, avec les diverses Leçons qu' il avoit tirées de tres bons Exemplaires manuscrits, s' estant aussi servi de l' Edition d' Alcala. Mais comme il estoit rempli des préjugez de nouvelles Sectes, ses Editions de la Bible devinrent suspectes, à cause des Sommaires & petites Notes, qu' il y inserra, ce fust ce qui lui attira toutes les Disputes, qu' il eust pendant plusieurs années, avec les Theologiens de Paris, &c. En un mot, R. Estienne est un de ceux, qui a le plus travaillé à corriger l' Edition Vulgate, & il a esté heureux dans la recherche qu' il a fait des bons Exemplaires Latins. [3] Resp. R. Steph. p. 14. 15. [4] Ea tamen Biblia rursus excudit ejus filius Robertus 1565. cum privilegio. [5] Indic. Animadv. Sacr. [6] Almeloov. p. 15.

tinere

tinere professum, cum multa religionem Reformatam sapientia in iis sparsa sint, à quâ ipse fuit alienissimus. Rob. Stephanus in præfatione ad Novæ Glossæ specimen (ann. 1553.) sic scribit. *Antiquam translationem impressi cum versione novâ parvo volumine, cum hujusmodi annotationibus, quæ uberiorem scripturæ lectionem docerent ex Hebræorum commentariis, & doctiss. in linguâ Hebraïca viri Franc. Vatabli ejus linguæ Regii Professoris prælectionibus: eámque sensum ad intelligentiam proponerent, qui dari quidem poterat eo tempore, quo densissimæ ignorantiæ tenebræ omnia occupârant. Tantùm autem abest, ut isti Theologi hoc operis initium gratum habuerint, ut contra non per eos steterit, quominus ego combustus ustulatúsque fuerim, cum viderent hoc principium eò spectare, ut omnes ipsorum falsæ atque impiæ interpretationes detegerentur.* Joannes Possevinus in Apparatu sacro ex Genebrardo subjicit Vatablum eâ suppositiâ editione sic fuisse offensum, ut in Stephanum ad se vocari jussum vehementer invectus fuerit, quòd eam versionem sub ejus nomine edidisset. [1] Josephus Acosta, Stephanóne an Vatablo notas tribuat, dubitavit. [2] Johannes Porthaise conjectavit Vatabli notas à Stephano fuisse corruptas. [3] Alii judicârunt ab eo Vatablum quasi hæresi imbutum. Has opinionum lites dirimendas relinquo iis, quibus aliquid de Stephano certius innotescet. Interim eum, quem mihi proposui, ordinem sequar. Extre-

[1] Almeloov. p. 18. [2] p. 17. [3] p. 18.

mo

mo hujus anni die, prodiit Moschopuli de ratione examinandæ orationis libellus [1] veteris eruditissimi Grammatici, quo Græcia tota instituendis pueris uti consuevit. Voluit enim, quod in Latinis curaverat, id quoque in Græcis curare, ut Grammatici ad Authores intelligendos non deessent.

Anni 1546[1] mense Januario ad umbilicum duxit [2] Hebraïca Biblia minori volumine excusa. Tum [3] quoniam nonnulli de minutis Bibliorum Latinorum characteribus querebantur, crassioribus Psalterium & Cantica Biblica exorsus est cum novâ tralatione è regione vulgatæ & iisdem, quas jam publicas fecerat, annotationibus, paulò tamen auctioribus; reliqua volumina, singulatim eâdem formâ aut (si id expeti videret) majore deinceps daturus. Quod utinam viro magno licuisset præstitisse! Eusebii operibus in lucem nuper editis addidit ejusdem Demonstrationem Evangelicam, opus dignissimum, quod præiret Bibliis, quorum Latina eadem, ac anno 1540[o], editio mox subsecuta est. Mirari subit, quàm habilis & aptus sit ad omnia, quàm promptè & facilè ab hoc studio ad aliud planè diversum trans-

[1] Init. Clenard. 1559. [2] P. Simon. in Critiq. p. 575. SI l'on a égard à la beauté des characteres, il n'y a gueres des Bibles qui approchent de celle de Robert Estienne in quarto, au moins d'une partie de cette Bible: mais elle n'est pas fort correcte. Il y en a une du mesme Robert Estienne en seize, qui est aussi d'un tres beau charactere, & qui est beaucoup plus correcte que l'autre in quarto. [3] Præf. Psalt. 1546.

cat.

eat. Proximo menſe, Dictionarium Latino-Gallicum, emittit,[1] altero tanto craſſius, quàm illud, quod annis ſuperioribus excuderat, ut Theſauro Latino mediâ plùs parte locupletato reſponderet. Menſe nondum finito, dedit Eraſmi de copiâ verborum commentarios; altero, Inſtitutionum Hebraïcarum per Pagninum abbreviationem, ut in Sacris eadem, quæ in Profanis, traderet Grammatices Rudimenta; anno exeunte, Græcas Æſopi fabulas. Quantâ alacritate ab Hebraïcis ad Latina, à Latinis ad Græca, à Græcis ad Gallica tranſvolat! quàm citò ad Latina, indè ad Hebraïca, tandem ad Græca regreditur! Nec tamen quis hinc ingenium interpretetur volatile. Quicquid agit, valde agit; nil perfunctoriè aut oſcitanter: ſed modò huc modò illuc ſe vertit vigil & ſollicitus, ne quâ ex parte res labaſcat Literaria. Ei tamen ad hæc omnia vix ſatìs temporis fuiſſe crediderit, qui animadvertet, eum cum Theologis Pariſienſibus hôc anno diu fuiſſe conflictatum. [2] *Cum enim Euſebii volumen Græcum Regi offerret, admonuit Petrum Caſtellanum tunc Matiſconenſem Epiſcopum, Theologos neſcio quid adversùs ſe inſuſurrare, ut ei venditio Bibliorum cum annotationibus interdicatur. Ibi homo in causâ bonâ plùs ſatìs timidus, quid conſilii daret, dubitat. Dicit Stephanus ſe libenter impreſſurum ad calcem, quicquid vitii à Theologis deprehenſum eſſet, adjectâ cenſu-*

[1] Admonit. Diction. Lat. Gall. 1546. [2] Reſp. R. Steph. ad Theol. p. 15. 16. 17. 18. 19.

rà. Id consilium etiam Regi placuit, cujus jussu Castellanus ad Theologos Gallicè scribit, ut Biblia perlegerent, annotarent, omnia deniq; Stephano traderent imprimenda. Se facturos rescribunt. Iterum Castellanus mittit Literas, sed Latinas. Nil tamen à Theologis effectum; sed astutè sollicitant Theologos Lovanienses, ut ea Biblia in suum librorum suspectorum & hæreticorum Catalogum infarcirent. Vice tertiâ scribit Castellanus: cúmq; vellent Catalogum illum Lovaniensium imprimi, Rex ipse per Epistolam 27. Octob. scriptam vetuit: ji repetito Castellani hortatu tandem locos quindecim à se animadversos miserunt; quos cum Cagneio collatos Castellanus remisit cum Epistolâ valde prolixâ, in quâ castigandi rationem tradebat cum multis aliis de annotationum in Bibliis utilitate, quæ ipsos urebant. Rex, ubi eos duræ cervicis homines esse sensit, diploma mittit suo sigillo in cerâ impresso communitam, quo severè additis etiam minis præcipit, ut in absolutione censurarum pergant, eásq; Stephano dent imprimendas. Regis tamen mandata contumaces usque neglexerunt. Hos aliquandiu jam missos faciam, dum ad Typographicos Roberti labores revertor.

Ille Romanæ Historiæ Scriptores Latinos pridem ediderat, nunc ad Græcos etiam eâdem curâ expoliendos animum adjecit. Inter quos omnes diligentissimi & fidelissimi Dionysii Halicarnassei opera è Bibliothecâ Regiâ prodierunt Calendis Aprilibus

prilibus Anni 1547[i]. nec (quoniam Historiam adeuntibus lucem præfert Geographia) diu fuit, antequam Dionysii Periegesin cum Scholiis Eustathii Typis mandaret. Circa Martii initia Syngeli de Divi Dionysii laudibus librum è Cartusiâ Parisiensi eduxit. Sed ei & universæ literarum Reipublicæ exitus hujus mensis fuit luctuosissimus. Nam dum animi lætitiâ & laboris alacritate obfirmat studiorum viam, quam decreverat persequi, maxima intercessit tantis gaudiis ægritudo. Rex Franciscus, cujus patrocinio & laboribus, quos emetiebatur, & invidiæ, quam sibi (ut ea est semper virtutis & doctrinæ comes) cumulavit, par hactenus fuerat, Prid. Cal. Apr. è vitâ discessit [i], annos 52. menses 6. dies 19. natus, cum annos 32. menses 3, unâ die minus regnavisset. Orationem funebrem (quam Stephanus excudit) 6° cal. Jun. habuit Petrus Castellanus ; *qui à nonnullis ex Sorbonicorum Collegio jampridem infestorum, quòd Robertum Stephanum doctissimum & peritissimum Rei Typographicæ virum adversùs eos texisset, accusatus est, quòd in illâ oratione sperare atq; persuasum habere dixisset, regis animam vitâ sanctissimè actâ, simulatq; è corpore excessisset, protinus cælo receptam esse, neq; expiatoriis ullis ignibus eguisse ; quasi de tertio loco, ut ipsi aiebant, de quo tot nuper à Protestantibus controversiæ excitatæ fuerant, addubitasset : eámq; ob causam quosdam è suo numero ad*

i Thuan.

Regem delegârunt, qui à Ioanne Mendoza regiorum dispensatorum principe excepti. (is & ipse mortuo Francisco, à gratiâ, quâ in aulâ antea florebat, ordine suo motus exciderat) hôc faceto & apto responso elusi sunt. Scio, inquit, quid huc veneritis; nempe ubi locorum Francisci heri optimi anima nunc sit, cum Castellano, ut malè sentiente, controversamini; cæterùm vobis confirmare possum, qui Franciscum optimè noverim, hôc eum ingenio semper fuisse, ut diu hærere ullo loco quantamvis amæno & commodo nunquam potuerit, ut mihi ad purgatorium non moræ faciendæ causâ divertisse videatur, sed tantùm, ut vinum illàc transeundo à pocillatore pro more degustandum acciperet. Quo audito cum viderent Sorbonici Castellanum plùs in aulâ valere gratiâ, quàm ut ei negotium facessere possent, pudore confusi domum reverterunt. Hanc narratiunculam interjeci, ex quâ appareat capitale Sorbonæ, non in Stephanum solum, sed eos quoq; quos ejus partibus favere suspicio erat, odium; simul & dubia opinio, in quâ apud sanioris mentis homines Purgatorii ignis fabula esse cœperat. Antequam ad Stephanum redeam, Lector non ægre feret, si Francisci Regis elogium, quantum spectat ad rem literariam, ex integerrimo[1] Scriptore accipiat. *Inter omnes tanti Principis laudes meritò hæc primum locum obtinet, quòd literas & literatos impensè dilexerit: cujus amoris magnum specimen statim in Regni auspiciis edidit, Gulielmo Budæo, quem Des. Erasmus,*

[1] Thuan.

rasmus, grande hujus sæculi decus, ob raram eruditionem portentum Galliæ appellare non dubitavit, ab umbrâ & pulvere literario ad honores & splendorem Aulæ evecto, & honorificâ ad Leonem X. *Legatione ornato. Ex hujus consilio postea Professores Linguæ Sacræ,* [1] *Græcæ, & Latinæ, Philosophiæ item Medicinæ, & Mathematicarum disciplinarum, instituit, qui attributis pro tempore amplissimis stipendiis Lutetiæ in Ludo Cameracensi publicè prælegerent.* [2] *Horum ope discussis ignorantiæ tenebris lux literis & per literas veritati in Galliâ atq; adeo totâ Europâ restituta est: ut, cum alii Principes ambitiosis aliunde conquisitis titulis vanam gloriam aucupentur, ipse parens Literarum appellari meruerit. Circa se doctos homines semper habuit, quos, dum cibum caperet, de rebus pulcherrimis differentes avidissimè audiebat: præcipuéq; natura-*

[1] Epistol. Lambin. præfix. Horat. Lutetiæ duodecim doctores partim Gallos (in quibus erant Fr. Vatablus, P. Danesius, Iac. Tusanus, Dion. Coronæus, Iac. Silvius, Orontius Finæus) partim advenas (in quibus erant Bart. Latomus Germanus, Io. Poblatius Hispanus, Io. Stracelius Flander, Vidus Vidius Florentinus) attributo eis honestissimo auctoramento instituit; quorum alii Mathematicas Artes, alii Hebraïcas literas, alii Græcas, alii Latinas, alii Philosophiam ex ipsis fontibus haustam, alii Medicinam publicè docerent. Francisco successit Erricus, et in eorum, qui vel excesserant è vitâ, vel alioqui suâ sponte docendi munere defuncti fuerant, locum viros ingenio doctrinâq; præstantes substituit, P. Gallandium, Adr. Turnebum, P. Ramum, Fr. Vicomercatum, Io. Auratum, Paschasium Hamelium, Lod. Querculum. Lege etiam, quid Richerius unus è Regiis cubiculariis de Francisco Rege scribat in Epistolâ suis de rebus Turcarum Libris præfixâ.

[2] (H.S. Apologie. au lecteur) Budæus Francisco Regi suaserat, ut Linguarum Professores constitueret, imperito quodam Bedâ causante Græcam Linguam esse hæreseôn fontem.

lis historiæ enarratione delectabatur; in quâ tantùm audiendo profecerat, ut, quamvis à pueritiâ nullis literis imbutus, quicquid de animalibus, plantis, metallis, gemmis ab antiquis & recentibus Scriptoribus memoriæ proditum est, & meminisset & aptè edissereret. Usus ad hoc fuerat operâ Iac. Cholini primùm, deinde Petri Castellani viri probitate & morum gravitate & doctrinâ præstantissimi, quem Episcopatu Matisconensi magníq; Eleemosynarii dignitate propterea remuneravit, ac magistrum Bibliothecæ post Budæi obitum constituit. Hanc missis per Italiam Græciam atq; Asiam, qui undequaq; libros conquirerent et describerent, ingentibus sumptibus ad Fontis-bellaquæi ædes extruxerat. Sanè eum in animo habuisse constat, antequam moreretur, professorum à se institutorum numerum augere, Gymnasiúmq; amplissimum regiâ magnificentiâ ædificare, in quo Prælectiones fierent, & ipsi Professores cum DC *pueris & adolescentibus ac magistris publico sumptu alerentur; quam in rem* LCIↃ *aureorum erogaturus esset.*

Nec possum, quid Baysius de eo[1] anno 1536 scripserit, præterire. *Illo & authore & adjutore, his paucis, quibus Galliarum clavum tenuerat, annis plùs promota sunt Literarum Linguarúmq; studia, quàm quantum sub aliis omnibus ab adventu Francorum in Gallias Principibus. Sunt de Regibus Galliarum,*[2] *qui Iudæorum gentem superstitioni deditam è Galliâ exterminaverint;*

[1] Præf. Bayf. de Nav. [2] Philippus Augustus. P. Æm. Edit. 1556. p. 116.

ille

ille exclusâ Iudæorum superstitione Iudæorum Linguam Lutetiæ sic vigere voluit, ut habeat non paucos, qui Literarum Hebraïcarum cognitione cum ipsis Rabbinis possent decertare. Græcos autem eos aluit, qui valeant cum ipsis indigenis non solùm de disciplinarum elegantiâ, sed etiam de ipso Atticismo ὑπερ Ἀττικῶς contendere. In bonarum certè literarum laudem id observatione dignum est, quod nihil ad Gallici Regni incrementum plus contulerit, quàm singulare, quo ejus Monarchæ Doctrinam & Doctos dignati sunt, patrocinium. Velit interim Deus Opt. Max. pacis Author fatales inter illam nostrámq; gentem lites componere, omnes æmulationis causas tollere ; concedátq; tandem, ut de nullâ aliâ re Monarchæ contendant, quàm uter literis & literatis magìs faveat.

Hic annus non solùm duorum maximorum Principum, Francisci Galliæ, & Henrici VIII. Angliæ ([1] qui 5. Cal. Febr. fato concesserat) *et qui summi literarum fuerant fautores, sed & doctissimorum virorum obitu tristis fuit. Nam Fran. Vatablus in Ambianis natus ex hâc vitâ migravit* 17. *Cal. April. qui sive naturali pigritiâ, sive morte præventus nil scripsit, satísq; habuit sacræ linguæ arcana aperire discipulis se diligentioribus : ex iis fuit Ioannes MercerusUticensis Christianorum in Hebraïcis longè doctissimus.* ([2] qui Hebraicæ Linguæ professionem Parisiis per annos aliquot exercuit)

[1] Thuan. [2] Præf. ad Mercer. in Min. Proph.

Eodem die, quo Vatablus, decessit Iacobus Tusanus Remus Lutetiæ optimus Græcæ Linguæ doctor, cum eodem, quo Vatablus, die in Regiorum professorum collegium cooptatus fuisset. Nec multò pòst Beatus Rhenanus Selestadiensis (quo recognitore Henricus Roberti pater olim usus fuerat) *summus Erasmi observator, in humanioribus literis, antiquitate, & piâ doctrinâ exercitatissimus Argentinæ moritur* 13 *Cal. Jun. annum agens* LXII. His adde Lutherum, qui anno superiore, 17. Feb. anno 63° ætatis decesserat.

Brevem hanc eorum Virorum addidi notitiam, quorum mentio de Stephanis differenti aliquando incidit.

Post Francisci exequias, & Henrici inaugurationem [1] *6. Cal. Quint. Durocortori Remorum celebratam, Robertus Stephanus, cum has edidisset, novi Regis gratiam expertus est;* [2] *qui anno* 1547°. *sui Regni primo, Augusti die* 16°. *diploma ad Theologos Sorbonenses misit, quo eorum erga Regem defunctum contumacia notatur, jubentúrq; suas censuras absolvere; quod si alteriùs tergiversentur, aut moras nectant, eis diem dictum iri, ut ex consilii Privati decreto in eos animadvertatur. Respondent* 22°. *Aug. se daturos fore censuras errorum & hæreseôn in Stephani Bibliis collectarum intrà festum omnium Sanctorum. Illi tamen Regem frustrati sunt. Robertus*

[1] Thuan. Edit. 1604. p. 78. [2] Resp. Steph. ad. Theol. p. 19. 20, 21, 22, 23, 24.

ad

ad præscriptum diem Aulam se confert. Pro censuris offerunt Libellum supplicem, quo ei interdici venditione Bibliorum postulabant, quòd esset Sacramentarius, scripsisétq; in illis animas esse mortales. Ille se apud Regem purgat, instat produci censuras, sed eorum (nam Lutetiam refugerant) delegati respondent omnia nondum in ordinem redacta. Efflagitat, ut cogantur præsentes causam adversùm se dicere. Coacti tandem Novembri mense ad Prætorium Fontisbellaquæ adveniunt decem, inter quos Odoardus eorum Orator, Picartus, Goveanus senex. In consilio aderant Cardinales omnes Aulici, Episcopi, Magister equitum à Rege Secundus, & Cancellarius. Jussi ægerrimè proferunt 46 *Articulos* ([1] *conclusos inter se* 19 *Octob. extractos* 14. *Nov.*) [2] *partim cum censurâ, reliquos sinè censurâ. Imperatur Stephano, ut pro se oret. Utriq; auditi jubentur secedere. Revocatis interdicitur palam, ne amplius jus illud censorium sibi in materiâ fidei usurpent, quod Episcoporum erat. Episcopi & Cardinales receptos Articulos conferunt, nil mali inveniunt, præterquam fortasse in* 5 *vel* 6, *qui calumniæ obnoxii essent. Oratores frementes & flentes Lutetiam revertuntur, & efficiunt, ut venditio Bibliorum ad tempus conticescat. Regi præcipienti adjunctâ pœnâ, ut reliqui Articuli afferantur, pollicentur omnia se facturos, modò ne cogantur Aulam propter sumptus graviores sequi ; & orant, ut reliquos Articulos absolutos Rex traderet examinandos Judicibus iis, qui tunc causas Hæreticorum cognoscebant, &*

[1] Resp. ad Theol. p. 48. [2] p. 23, 24, 25, 26.

simul

ſimul de totâ Stephani cauſâ liberum judicium permitteret. (Satìs autem ſcitur, quàm ſævam carnificinam [1] *Lyſetus cum ſuâ catervâ exercuerit). Cum annuiſſet quidam (à cujus nomine conſultò abſtinet Stephanus), deſtinatur Rege inſcio victima. Obſignatis Literis ejus cauſa ad Judices devolvitur.*

[2] In hunc annum Roberti diſceſſum à ſuâ Patriâ conjiciunt Poſſevinus, & ex eo Morerus; quaſi cauſam impoſturæ in Vatablum expoſtulatam reddere declinans Genevam profugiſſet, ſurreptis ſecum Characteribus Regiis, quapropter Lutetiæ in ſtramineo ſimulachro uſtus eſt, quòd vivus capi non potuerit. [3] Bernardus Malincrotius ſcribit, nomen Stephani gratius fuiſſe, niſi impoſtura in Vatablum commiſſa, ob quam ſolum vertere, ultionem prævertens, coactus fuit, ejus exiſtimationem læſiſſet. At verò Stephanum neq; hôc anno, nec ob Regios Characteres ſurreptos aut commiſſam in Vatablum impoſturam ſolum vertiſſe comprobabunt, tum libri ab ipſo ſub Typographi Regii nomine Lutetiæ 1551 editi, tum Thuani de iſtis criminibus ſilentium; tum etiam, quòd poſt Vatabli mortem annos quatuor Lutetiæ commoratus fuerit; [4] quódq; frater Carolus Regiis, quos per-

[1] De quo in Paſſavantii Epiſtolâ legitur, quòd officio ſuo in curiâ Pariſienſi motus fuerit p. 94. quòd ob multa vitia infamis fuerit.

[2] Almeloov. p. 18. [3] p. 16. [4] p. 18.

hibetur

hibetur surripuisse, Typis, in Appiano Græcis, in Epistolis Bunelli Latinis usus fuerit.

Hæc infortunia Roberti animum non fregerunt, sed obstinatè operam dedit, ut ne quid se à literis abstraheret, neq; hæ ullum detrimentum ab ipsius calamitatibus acciperent. Ab illo, anno 1548°. ineunte, Medicinæ studiosi strenas receperunt Trallianum & Rhazæ de pestilentiâ commentarium, quos [1] Petrus Castellanus ex Regiâ Bibliothecâ prompserat, et Iacobus Goupylus, Andreæ Tiraquelli hortatu, emendatos notis illustraverat. Mox Historiam, quam superiore anno à Dionysio auspicatus erat, Dione nunc addito pergit demereri. Hebraïcis Biblicis duplici formâ priùs excusis, ne Dictionarium deesset, Sanctis Pagnini Thesaurum diligenter repurgatum adjecit. [2] *Quamvis enim tam multa in sacras pariter & profanas literas præstiterit, ut siquis operam ab eo in unas navatam cum eâ, quam in alteras navavit, conferat, de utris meliùs meritum dicere oporteat, in dubio fortasse relicturus sit; nullam tamen de hôc dubitationem ipse voluit relinqui, quin de sacris meliùs mereri cupiverit.* Dum hæc in officinâ Typographicâ geruntur, subinde oportuit eum amoliri, quæ suo capiti ab infensis inimicis impendebant, mala. " [3] Nota erat in ejus perniciem collegii totius

[1] Præf. ad Trall. [2] Epist. H. S. ad Concord. N. T. [3] R. Steph. Resp. p. 26. 27.

" Sorbonici

" bonici conjuratio. Coactus est igitur per octo " menses Aulam sequi, ut sua causa, quæ ad Hæ- " reseôn Judices devoluta fuerat,in secretiori consi- " lio maneret. [1] Rex interea,ut statim in regni au- " spiciis conceptam de se apud exteros populos o- " pinionem augeret, Alpes superare constituit. " Profectionis initium fuit ab Augustâ Tricassium, " quo magno comitatu cum omni familiâ Id. Maij " venit. Stephanus Lutetiâ petiit Lugdunum ; & tunc fortè " [2] Novi Testamenti tmemata, quæ " vulgò vocantur capita, subdivisit in tmematia, " (quæ appellatione ab aliis magìs quàm ab ipso " probatâ Versiculi vocata fuerunt) & magnam " hujus catacopes partem confecit inter equitan- " dum ; quod inventum simul in lucem, simul in " omnium gratiam venit, simúlq; in tantam autho- " ritatem, ut quasi exautorarentur aliæ Testamenti " Novi Editiones, quæ inventum id secutæ non " essent. [3] Tandem apud Segusianos, sub Regis " discessum, cum Rex proficisceretur Taurinum, " à Rege Literas accepit alias ad Sorbonæ Theolo- " gos, ut residuum Articulorum absolverent, alias " ad Judices in materiâ fidei, ut de Stephani cau- " sâ, quæ ad illos priùs relata est, non cognosce- " rent, sed secretiori consilio eam relinquerent " examinandam. [4] Theologi Articulos posteriores

[1] Thuan. p. 129. [2] Epist. H. S. ad concord. N. T. [3] Resp. R. Steph. p. 27. 28. [4] p. 117.244.

" 107 absolvunt parisiis apud Sanctum Mathuri-
" num 15° die Maij. [1] Illud reliquum per manus
" Cauponis & Ruffi Lugdunum miserunt, ubi Ste-
" phanum non reperientes retulerunt ad suos.
" Sollicitat Facultas Guiancurtium Regis Confes-
" sorem, ut strenuè ad eum oppugnandum incum-
" bat ; & videat potissimùm, ne reliquum articu-
" lorum in Stephanum dare cogantur, sed potiùs
" condemnetur tanquam hæreticus. Guiancurtius,
" cum Rex ([2] audito tumultu Parisiensi de limitibus
" inter Scholam Parisiensem & Sangermanos fra-
" tres constituendis, ac post eum sedatum graviori
" per Aquitaniam propter Salinarum vectigal ex-
" orto) Taurino reverteretur, & quiesceret in
" colliculo S. Andreæ ferè solus, antequam disce-
" deret Momorantius Magister equitum Burdega-
" las (ad Burdigalensium [3] motus compescendos),
" cujusdam suffragatione literas à Rege extorsit,
" quibus prorsus inhiberetur Bibliorum à Stephano
" impressorum distractio, eâ tamen conditione,
" ut Articulos daturi essent. Id Stephanus non
" rescivit, priusquam Rex Lugdunum ([4] Cal. Octob.)
" venisset, ubi, cum Cardinalem Guisianum adiret
" gratias acturus de eâ, quam apud Segusianos præ-
" stiterat, humanitate, audivit, quæ secuta esset
" mutatio, quódq; nullum superesset remedium.

[1] Resp. R. Steph. p. 29. 30, 31, 32. [2] Thuan. p. 130. A. B. [3] p. 132. 133. [4] p. 134. B.

" Ibidem

" Ibi tum Stephanus mœstus valedixit illi & Patriæ;
" eadem retulit Castellano; is protinus adiit Re-
" gem, qui à se id factum pronunciat, quippe
" Theologi hunc esse hominem quovis hæretico
" nocentiorem querebantur; non tamen aliâ con-
" ditione, quàm ut Articulos proferrent: mandat,
" ut bono esset animo, & pergeret in ornandâ Re-
" giâ Typographiâ pro more officium præstare.
" Constitit Stephanus; interea silent Theologi,
" nec literas evulgant, quia in his facta de profe-
" rendis Articulis mentio obstabat. Guiancurtius
" subornat Robertum Senalem (cujus observatiun-
culas de liquidorum leguminúmq; mensuris 1532
Stephanus ediderat) " Abrincensem Episcopum,
" qui Stephanum blandè admoneat, [t] ut cum The-
" ologis redeat in gratiam; utilius id esse, quàm
" tamdiu domo abesse. Stephanus assentitur me-
" mor, quid eorum nonnulli contra Regem Fran-
" ciscum essent moliti illorum impietatibus non
" usq; adeo annuentem, miti tunc exilio castigati,
" Roberto itaq; Senali dicit se ad Theologos
" scripturum, ut præterita effluant, nil postea si-
" nè eorum consilio facturum. Id placuit Guian-
" curtio, qui se recipit literas perlaturum, scilicet
" ut nihil opus esset Articulorum prolatione. Quod
" ut effugeret Stephanus, se jam scripsisse finxit,

[t] Resp. R. Steph. ad Theol. p. 32. 33.

" Rumor

" Rumor eo tempore erat Regem jussisse Stephano " mille & quingentos aureos ad sarcienda damna " numerari. At effectum est, ut nullæ darentur " pecuniæ; Rex tamen pollicetur majore in re se " erga eum fore munificum; quem Stephanus cum " gratiis rogat, ut se ab inimicis tueatur. Hunc annum sibi molestissimum clausit editione [1] Commentariorum, quos Budæus anno 1529 finitos Regi Francisco dedicaverat, opus maximæ eruditionis et utilitatis iis omnibus, qui exactiorem linguæ Græcæ notitiam assequi desiderant.

"[2] Post trium mensium molestias (circa initium, uti conjecturam facio, anni 1549.) " impetravit " diploma, quo Regis erga se animum adversariis " testaretur, cui quinquies emendato tandem sigil-" lum apponitur. Cum de illo aliquid Theologi " audîssent, in eum inquirunt rogatis plùs 80 testi-" bus, novi nescio quid in specimen habituri, si " diplomate omnia præterita abolerentur. Tunc " duxit proferendum Diploma, quo Rex vetabat " ullas suo Typographo molestias ob Biblia, anno-" tationes, indices, Psalterium, et Novum Testa-" mentum ab illo impressa exhiberi. Theologis " obmutescentibus opus interruptum repetit, edi-" tionem scilicet Novi Testamenti Græcam ma-

[1] Horum editionem ad Budæi αὐτόγραφον recognitam fuisse monet Henr. Stephanus in annot. Xenoph. P. 27. v. 33. [2] Resp. ad Theol. p. 34. 35.

jore

" jore formâ, quam anno sequente perfectam emisit. Interea dum tam nobile opus præparatur, Hebraïcas (quarum abbreviationem anno 1546. præmiserat) Pagnini institutiones excudit [1] ex utrâq; R. D. Kimhi Grammatices parte collectas, numeris marginalibus codici Venetiis per Bombergum anno 1544 edito respondentibus, [2] eruditione Ioh. Leiartii, qui in imprimendis Hebraïcis ei operam navabat, ab innumeris mendis repurgatas; ac indicem Propriorum Nominum (quæ in Thesauro frustra quæri potuissent) in Bibliis occurentium, Hebraïci Alphabeti ordine, cum Latinis ex veteri interprete nominibus, quorum interpretatio ex libello Hebraïcorum Nominum & ad finem Latinorum Bibliorum & separatim minore formâ Latini Alphabeti ordine (anno 1537) excuso facilè petatur. Præterea ne, dum Linguis eruditis et emortuis inservit, vernaculæ & viventis oblivisci videretur, Dictionarium Latino-Gallicum imprimit, in quo [3] priori editioni accesserunt voces infinitæ; & ut defunctum laude debitâ non fraudaret, voces excerptas è Budæi scriptis, quorum eum participaverant Filii paternæ erga studiosos benevolentiæ hæredes, literâ B à reliquis discriminavit, adjecto ad calcem de Venatione ex posteriore libro Philologiæ Budæi tractatu. Spatio bimestri inter-

[1] Præf. ad Hebr. Instit. [2] Præf. ad Hebr. & Chald. [3] Præf.

jecto,

jecto, denuo excudit Novum Testamentum [1] characteribus Græcis minutioribus, quos, quia ad libros magnos in angustum spatium contrahendos desiderabantur, Rex Franciscus exculpi voluerat prioribus elegantiâ pares, quibus utendi initium sumperat ab editione Novi Testamenti, anno 1546. quam juxta Complutensem, codicésq; ex Bibliothecâ Regiâ vetustissimos recensuerat. [2] "Principio Decembris hujus "anni cum Conrado Pellicano fuit Robertus Ste-"phanus, qui videns, quæ hactenus Pellicanus "transtulerat è commentariis Rabbinorum in Sa-"cros libros, rogavit obnixè, ut in reliquis omni-"bus pergeret, ídq; non ad sensum tantùm, sed "ad Literam quoq; pro Hebraïsmis discendis. "Statim igitur cæteros quoq; interpretes, qui par-"tim Prophetas, partim omnes libros Biblicos in-"terpretati sunt, in Latinam Linguam translatos "Genevam illi transmisit, ut insigniora ex illis "excerpens in lucem emitteret. Ex quibus Pellicani verbis mihi liquet Stephanum hôc tempore Tigurum petiisse, & indè Lutetiam revertentem Genevam invisisse: forsan ut inter peregrinandum virorum doctorum colloquio frueretur; quaéq; ad suos labores adjumento forent, undiq; contraheret; aut fortè (si in re obscurâ conjectare liceat) in animo habens patriâ aliquando cedere, lustrare voluit, quem locum suo recessui magìs idoneum deligeret. Certè non fit mihi verisimile, ut Stepha-

[1] Præf. ad N. T. 1549. [2] Ind. Anim. Amold. Boot.

 nus

nus semper labori intentus, ab inutili (de quo [1] queritur) sumptu alienus, sese oblectandi tantùm & à studiis feriandi gratiâ iter longinquum susceperit.

Anno 1550. 17. Cal. Jul. Prodiit Novum Testamentum majoribus Regiis Typis excusum; & ut liber ille, quo nostræ salutis instrumenta continentur, pro suâ dignitate ornatus in omnium conspectum veniret, [2] variantes (quas angusta alterius formæ capere non potuit) lectiones, Hebræorum etiam in apicibus minutissimis diligentiam æmulatus, ex 16 codicibus (quorum unus est Complutensis, alterum ex Italiâ, reliquos ex Regiâ Bibliothecâ habuit) collectas interiori margini cum Eusebii Canonibus et Græcorum capitibus inseruit; exteriori, capita Latinorum & Veteris Testamenti locos. Id autem cavit prudentissimè, ut variantes ex Lectiones ità disponerentur, ne malè feriatis hominibus & Atheis ansam darent Textum in dubium revocandi. Quod utinam omnes postea æquè cavissent, nec in vanam & perniciosam eruditionis ostentationem per variantes Lectiones textum obscurare, imò & nonnunquam versiculos, quibus fundamenta innituntur Christiana, convellere conarentur. [3] Novum hoc Testamentum absolutum attulit ad Castellanum, " qui tanquam superbo ob-

[1] Resp. R. Steph. p. 42. [2] p. 35. 36 [3] Præf. ad. N. T. 1550.

jurgat,

" jurgat, quòd Theologis non oſtendiſſet examinandum. Defendit ſe, quòd in eâ Linguâ parum noſſent, hic liber eſſe non poſſet hæreſeos ſuſpectus, quódq; ex illis quidam conſuluiſſent, ut textum 1. *Corinth.* 15. 51. mutaret; Caſtellanus ait variam eſſe lectionem. Reſpondet Stephanus ſe non adduci poſſe, ut contra codicum omnium fidem quicquam mutet. Iratus Caſtellanus eum protinus expoſuit in prædam Theologis, Gallandio mandans, ut eis dicat ſe à Roberto Stephano hactenus deceptum nolle ampliùs eum tueri; videant ipſi, quid de Novi Teſtamenti editione agendum ſit. [t] Gallandius Stephano non inimicus eum hortatur, ut Theologos adeat. Monitis paruit, nec potuit eos legitimè ſuo more congregatos ante menſem alloqui. Tandem in conclavi apud Mathurinos Novum Teſtamentum obtulit Goveano & Ruffo inimiciſſimis & imperitiſſimis Præſidentibus. Vetus exemplar poſtulantibus reſpondit eſſe quindecim, nunc in Regiam Bibliothecam relata. Eo bis ſecedere juſſo & toties revocato, opus deniq; refertur duobus ex ipſis Græcè doctis. Poſt exactum menſem referunt ad congregationem in capellâ Sorbonici Collegii congregatam. Clericus Facultatis Decanus cenſet Novum Teſtamentum nullo modo probandum; quod injuſſu Facultatis

[t] Reſp. R. Steph. ad Theol. p. 36. 37, 38, 39, 40.

" tis impressisset. Idem inculcat Guiancurtius. Decanus tandem hanc tulit sententiam. Domini non sunt in eâ opinione, ut vendatur Novum Testamentum propter varias Lectiones, quas docti Græcè homines judicabant esse annotationes extra textum additas. Instat Stephanus, ut Scriptum aliquod de sententiâ dent, quod Regi ostendat: cúmq; id negarent, indicat se Regi relaturum. Postridie in Aulam profectus Regi Novum Testamentum offert coram Cardinalibus & Principibus. [1] Castellanus mitior factus, cum Stephanus illi recitâsset quinque articulos, in quorum reprehensione se plusquàm insulsos prodiderant, narrat Regi, quid Facultas decreverat. Obortus tum risus: una hæc vox omnium, impudentiam, inscitiam, temeritatem, ineptias deniq; horum non esse tolerabiles. Stephanus ex Aulâ reversus Novum Testamentum venale exposuit: sed ex Theologorum manibus ereptus, ne contemptu eos exasperaret, recepit se illis communicaturum, quicquid posthac esset impressurus.

[1] De Petro Castellano H.Stephanus (Apologie. cap. 26) refert; quòd postquam sub Francisci Regis patrocinio à Sorbonæ odio nil timens Evangelii veritatem professus esset, Henrico Rege postea succedente, opinione (quæ tum Aulæ minimè accepta erat) mutatâ, Aureliam (cujus nuper Episcopatum obtinuerat) venerit; ubi dum pro suggestu Religionem, cui antehac faverat, fortiter oppugnaret, dysenteriâ correptus obierit. De eo sic Scævola Sammarthanus in Elogiis. *Aureliæ (cujus Pontificatum Matisconensi abdicato susceperat) inter concionandum repentino sanguinis ictu percussus animam de grege suo bene meritam Deo reddidit.*

Editis

Editis Bibliis jam sæpius Vulgatis, Testamento vetere bis Hebraïco, Novóq; ter Græco; proximum erat, ut ad Sanctos Ecclesiæ Patres se converteret. Unum igitur ex antiquissimis Justinum Philosophum & Martyrem ([t] quem antea promiserat) Typis Regiis edidit in lucem anno 1551. Jisdem excusam Xiphilini Epitomen Græcam addidit Dioni, (quem antea publicum fecerat) eíq; (quantum adhuc sciam) Regium symbolum ultimùm, Latinaéq; Blanci versioni suum tantùm absq; Typographi Regii titulo præfixit. [u] Cum cogitaret Veterem Novi Testamenti editionem excudere
" adjectis, quales decem abhinc annos ediderat,
" annotationibus, amici aliquot Christiani eas
" partim justo breviores, partim hujusmodi, in
" quibus major Evangelicæ Doctrinæ puritas desi-
" derari possit, questi eum à consilio abduxerunt.
Alias itaq;, quæ perfecti commentarii vice fun-
" gantur, in annum proximum præparat; nunc
" verò, ut lector, dum illas expectat, in ipso con-
" textu excutiendo se exerceat, Græcum edit Novum Testamentum translationibus hinc Veteris Interpretis, illinc Erasmi cinctum, ad calcem præterea Harmoniâ Evangelicâ & Indice adjectis; divisísq; in versiculos capitibus; frons autem libri, olivâ Roberti Stephani tantùm insignita, urbis in-

[t] Præf. N. T. 1550. [u] Præf. N. T. 1551.

dicatione destituitur. Terentium Italico Charactere excudit 4°. cal. Oct. Regii Typographi nomine apposito. Hôc etiam anno Lutetiæ emisit Sententias Veterum Poetarum; sed quo mense hæ, et Xiphilini Epitome, Novúmq; Testamentum prodierint, incertum est. Sub finem anni, Maturinus [1] Corderius suum de corrupti sermonis emendatione libellum mutato aliquantulum [2] titulo & eliminatis, ne iis pueri imbuerentur, omnibus vitiosi sermonis orationibus, sub nomine commentarii de quotidiano sermone, quartò edendum permisit Stephano, cujus diligentiâ atq; industriâ non minùs emendatè quàm nitidè jam pridem puerorum manibus terebatur; quíq; prid. Cal. Dec. postremùm (ut opinor) huic libro, ad finem, Typographi Regii titulum, & Parisiorum nomen affixit. Hujus anni labor ultimus fuit, [3] Decembris decimo quinto, editio Catechismi in Græcorum Sermonem versi, suo quidem sed nullo urbis nomine subjecto, nullâ Calvini, qui Catechismum composuerat, neq; Henrici filii, qui [4] verterat, mentione factâ; nisi quòd in [4] Græcâ epistolâ præfixâ lectorem jubeat ei, qui [5] composuit, & sibi, qui excudit, gratias agere. Ex supradictis certum habeo Robertum Stephanum usq; ad ann. 1551. Prid. Cal. Dec. fuisse Regium Typographum, & Parisiis [6] rationes suas constitutas habuisse. " Ille,

[1] Præf. Corder. [2] ποιηδιῶνῳ. [3] Epist. Catech. ann. 1565. [4] Epist. Catech. 1551. [5] συντάξαντι. [6] Præf. ad Gloss. 1553.

cum

" [1] cum se à Theologis nihilò securiorem videret,
" qui odio in eum implacabili ardebant, in locum
" tutiorem se recepit. [2] In mentem quidem venit,
" quantum invidiæ passim apud bonos viros ipsius
" è Galliâ discessus sustineret; secum reputavit à
" plerisq; damnatum iri, quòd solum vertisset
" cum publici boni jacturâ, erga Regem parum
" gratus; de [3] cujus præsidio cur diffideret, causa
" non fuit; sed quia ei erat certamen cum tam
" virulentis belluis, nil censuit esse melius, quàm
" obstinatæ malitiæ cedere. Graves in Aulâ se-
" quendâ faciendi erant sumptus, deserenda rei
" literariæ cura; neq; hoc licebat effugere, quin
" postea Theologorum istorum censuræ subjaceret,
" quicquid imprimeret. Et quid imprimi passi
" fuissent? nisi fortè sumpsisset in manus Summu-
" las Mandreston, Logicam Enzinas, Angesti mo-
" ralia, Physicam Majoris, Breviarium & Missale.
Adducam [4] Thuani Testimonium. " Migrante ad
" Deum Rege Francisco, Roberto Stephano bene
" merito de patriâ civi tot editis Hebraïcis, Græcis
" et Latinis libris indigna gratia repensa est à
" Theologorum nostrorum Collegio; qui homi-
" nem rei-publicæ invigilantem, & quaslibet æquas
" conditiones accipere se paratum demonstrantem
" non desierunt lacessere, donec ille vexationum
" injustarum pertæsus, ex necessitate consilium ce-
" pit, & relictâ patriâ Genevam ad extremum se

[1] Resp. R. Steph. p. 41. [2] p. 3. [3] p. 41. 42. [4] p. 605. 606.

" contulit; ubi tantâ prudentiâ publicam simul & " privatam rem curavit, ut, quamvis tot adversi- " tatibus conflictatus & incommoditatibus, quæ " solum vertentibus necessariò perferendæ sunt, " tamen in opere assiduus ad ultimum vitæ spiritum " laudabile rei literariæ adjuvandæ propositum " constanter tenuerit. Scævola Sammarthanus in [1] elogiis scribit exilium Stephani fuisse voluntarium. Ex his non satis causæ est, cur credam [2] ejus effigiem, quòd virum comprehendere nequirent, manu carnificis comburi à Theologis jussam; cui historiæ ut fides sit, adducitur [3] Benedicti Passavantii Epistola; cujus verba tum propter ridiculam corrupti Sermonis ex Gallicismis mixti syntaxin ad risum movendum, tum quòd ad multa, quæ suprà memorata sunt, spectent, subscribere placuit.

---- Et vos nescitis, ego vidi illum maledictum " hæreticum Robertum Stephanum, qui nobis est " tam bene elapsus. Per diem (sicut dicit David) " vos bene dicebatis, cavete bene, ipse evadet vo- " bis; & defunctus † Iohannes Andreas, qui spe- " rabat maritare filias suas de bonis ipsius, ut erat " zelotissimus fidei Catholicæ, bene etiam clama- " bat semper, quòd fugeret. Sed oculi nostri te- " nebantur, & alii vastaverunt totum, qui facie- " bant de nimium sapientibus, et quia non sum

[1] P. 132. [2] Almeloov. p. 46. [3] Anno 1568. p. 41. † De quo priùs anno 1540.

" eum

" eum allocutus, quia faciebam conscientiam, ego
" rogavi de uno, quomodo faceret hìc. Et ipse
" mihi dixit, quòd nunquam fuerit magìs lætus,
" et quòd faceret mirabilia de imprimendo : ità
" quòd nunquam fuit unus, qui dederit tot pœnas
" matri nostræ Universitati, quam iste dabit. Et
" quomodo ? dixi, ipse fuit combustus in figurâ.
" Ità, ità dixit, sed ridet se de magistris nostris
" in propriâ personâ, & dicit mille jocularia de
" Magistro nostro de Goveâ, quem ipse vocat Si-
" napivorum : & de Magistro nostro Picardo,
" quem vocat Picam garrulam, quia nescit, quid
" dicit, & frangit sibi etiam caput de garrire : &
" de illuminatissimo Magistro nostro Maillardo :
" & narrat, quomodo, quando semel mater nostra
" Facultas fuit coram Francisco Rege, Cardinales
" ridebant se de eis, & dicebant, videte, videte,
" quomodo Magistri nostri sunt mucosi et lutosi :
" profectò hæc est una mirabilis approbatio, quòd
" Sorbona non potest errare. Et quòd tunc unus
" Curialis volens facere ridere alios quæsivit dicens,
" cur nunquam oportet dicere Tu Magistris no-
" stris, sed semper Vos, etiam si non sit nisi unus?
" Propter honorem, dixit alius, juxta illud, a-
" mant ab hominibus vocari Rabbi, per humili-
" tatem Sorbonicam. Non non, dixit alius, ego
" bene scio unam aliam rationem Tropologicam :
" quia sicut unus homo est factus ex corpore & ani-
" mâ, sic unus Magister noster, quin etiam unus

" minimus socius de Sorbonâ, est factus ex homine
" & asino : & ità ad minimum, etiam si non sit
" nisi unus, supponit pro duobus, id est, pro ho-
" mine & asino; & ità oportet illi dicere Vos.
" Ergo, dixi ego, Robertus Stephanus non est
" combustus nec mortuus. Non, dixit ille, nisi
" dicendum sit, quòd Spiritus reveniant in hunc
" mundum.

Vix dubito, quin jocosæ hujus Epistolæ Author fuerit Beza; qui in libro de Iconibus mentionem facit straminei simulachri.

Hæc Epistola fingitur scripta ad PetrumLysetum [1] antea curiæ Parisiensis Præsidentem, tunc Abbatem S. Victoris prope muros.

Alia etiam causa impulit Stephanum, ut discederet. Ut enim rem altiùs repetam, Papisticos errores, juvenis cum esset, nunquam approbavit, quod Sorbonicis Theologis olim suboluisse ad annum 1522. notavi. Eosdem magis in dies impugnavisse ex [2] censuris Theologorum in ipsius Biblia manifestum est. Hactenus tamen eam religionem professus erat; sicut & multi alii, qui eam erroneam esse non ignorabant; et timidi, ne ipsis veritas odium pareret, " [3] satis habuerunt Papistarum mi-

[1] De quo lege ann. 1547. [2] Resp. R. Steph. p. 225. 229, 230. 233, 236, 238, 240; 242, 243, 244. [3] Præf. ad Psalm. Bucer. 1554.

" feriam

" feriam irridere; ecclesias verò, in quibus Evan-
" gelii doctrina prædicatur, pro nihilo duxerunt.
" Stephanus, ([1] qui jam diu antea veræ Religionis
" amore tenebatur, nec ea, quæ cupiebat, poterat
" edere, sive quòd liberè agendi non esset potestas,
" sive quòd non satis adhuc in veritatis cognitione
" profecerit) nunc, quis esset, noluit ulteriùs dissi-
" mulare, aut [2] cum hujusmodi acerrimis Iesu
" Salvatoris hostibus sibi quicquam negotii ac
" commercii esse. [3] Errori pro suâ virili parte
" eundum obviàm arbitratus, statuit omnem ope-
" ram, studium, ac diligentiam posthac in edendis
" piis libris consumere: [4] quales sciebat à Theo-
" logis Parisiensibus ac Lovaniensibus damnatum
" iri. Noverat hujusmodi Doctores pro Christi
" purâ doctrinâ libenter accepturos doctrinam athei
" F. Rablesii ejúsq; libros impié et insulsè Gar-
" gantuæ ac Pantagruelis nomine inscriptos; nul-
" lam enim operam dederunt, ut liber ille male-
" dici ac blasphemi conviciatoris cum authore
" cremaretur. Eam præclaram esse cernebat Reli-
" gionem venerabilium Theologorum & conven-
" tualium Monachorum, quorum alteri immanem
" luporum voracitatem, alteri canum rabiem ità
" imitantur, ut etiam eorum immanitatem supe-
" rent. Ex ipsis jam Stephani scriptis ipsius pro-
positum et opinionem aperui; ut nemini dubium

[1] Præf. ad Gall. N. T. 1552. [2] Præf. ad Gloss. 1553. [3] Præf. ad Psalt. Buc. 1554. [4] Præf. ad Gloss. 1553.

sit,

ſit, quin viro id conſilii capienti & ità ſentienti aut Pariſiis fuerit migrandum, aut igne pereundum. Mihi unus ſcrupulus reſtat, quem quî eximam, neſcio. Quatuor libri occurrerunt, quorum [1] unus Lutetiæ apud Robertum Stephanum 1556. 12. Cal. Feb. [2] alter Lutetiæ partim apud Gulielmum Morelium in Græcis Typographum Regium & Robertum Stephanum cum Symbolo Regio, [3] partim Lutetiæ apud Robertum Stephanum & Gulielmum Morelium, 1556. excuſus eſt. [4] Tertius & [5] quartus Lutetiæ ex officinâ Roberti Stephani 1556. & 1557. prodierant. Quî forſan Roberto Roberti filio aſcribendi ſunt, antequam eſſet Typographus Regius. Quod ad tertium & quartum attinet, nil obſtat, quin ex Stephani, licèt diſceſſerit, officinâ liber à quodam alio Typographo excuſus fuerit. Sed in re incertâ nolo quicquam affirmare, donec aliquid certius, quo conjectura nitatur, invenero. Deniq; Stephanum non ante annum 1551. Prid. Cal. Dec. Pariſiis abiiſſe, ex Corderii libro ante citato; nec diu poſt initium anni 1552. ibi habitâſſe ex Epiſtolâ Pſalmis à Bucero enarratis præfixâ certum eſt. In eâ enim Epiſtolâ Genevæ 3. Non. Maij 1554. datâ teſtatur ipſe ſe tribus ab eo tempore annis (incluſo ſcilicet currente) in eam Eccleſiam commi-

[1] Deſpauterius. [2] Anacreon. Græc. [3] Latin. [4] Ptochotrophe Carnut. [5] Moſchi, Bionis & Theocriti Idyllia aliquot ob Henrico Stephano Latina facta.

graſſe

grâſſe. Ex Epiſtolâ Paſſavantii (p. 41.) probatur Rob. Stephanum Genevæ vixiſſe anno 1553. Nam Epiſtola mentionem facit Calvini ibidem commorantis unà cum R. Stephano, addítq; Calvinum tum annos 43. natum fuiſſe. Oportet igitur eum annum fuiſſe 1553. nam (Icon. Bez.) mortuus eſt anno 1564. ætatis 54.

Robertum Stephanum vidimus in patriâ florentem, Regum favore & patrocinio munitum; honore, quo artes ali ſolent, omnéſq; accenduntur ad ſtudia, decoratum; invidiâ & odiis inimicorum ſemper vexatum, ſemper ſuperiorem. Nunc tandem, ne iniquis calumniis ſuccumbere cogatur, exul, affinibus & amicis deſtitutus, calamitatum nube involvi; diéſq; qui ei fælix hactenus & benignus affulſerat, in noctem vergere videtur. Sed viri fortis & literati, cui omne ſolum patria eſt, qui Evangelii cauſâ ſolo natali valedixit, Chriſtíq; opprobrio Principum favores poſthabuit, exilium non ipſum ſed patriam infœlicem reddit. Ille non minori gloriâ, quàm ortus eſt, occidit; exulem exules comitantur literæ; non æquum putat, ut has, quas præmiis affectas amplexus eſt, orbas & contumeliis affectas deſerat; eas, quaſi quoddam depoſitum in ſuam recepit fidem; receptas, quantacumq; infortunia ipſum occupent, ſervare decrevit.

Anno

Anno 1552. ineunte, [1] *ad eos montes* (i. e. Genevam inter montes sitam) *se recepit, intrà quos plus humanitatis, simplicitatis ac pietatis, quàm inter Theologos Parisienses reperit; et homines offendit, qui Evangelii formam ei antea ignotam nec tam insigniter expressam ante oculos constituerunt. Putabat equidem in cognitione Christi eos progressus se fecisse, ac jam habere, ut istos posse docere arbitraretur. Sed ei primùm dediscenda fuit falsa pravâq; doctrina, in quâ à falsis & impiis magistris educatus fuerat, ut addisceret prima Christianæ Religionis Rudimenta; in quâ quid fides, quid Sacramenta, quid Baptismus & Sacra Cœna essent, ignorabat;* & ne fidem suam citiùs et leviùs, quàm par erat, obstrinxisse videretur, opinionémq; ex odio magis suorum inimicorum quàm veritatis studio mutâsse: *contulit Scripturas, ut cognosceret, an cum iis doctrina, quam audiebat, consentiret. Secum igitur cogitans, quo studii genere Deo gratias ageret, existimavit se nihil melius nec officio suo convenientius facturum esse, quàm si inchoaret hanc novam Glossam ordinariam,* quam octodecim retro annis molitus, inimicis suis obnitentibus, conficere nondum potuerat. [2] *Jam enim statuerat reliquum ætatis suæ tempus in libris ad Religionem (*quam *Nostram* vocat, eò quòd eam profiteretur, scil.) reformatam *pertinentibus imprimendis consumere.* Statim igitur Psalterium, Proverbia,

[1] Præf. ad Gloss. 1555. [2] Præf. ad Psal. Bucer. 1554.

ecclesiasten,

Ecclesiasten, Canticum (quæ anno 1528. juxta Vulgatam ediderat), Sapientiam, Ecclesiasticum, Novum Testamentum Gallicè cum Latinâ versione emisit; [1] monuítq; (quod observent opus est, qui Archetypis Sacrorum Codicum Linguis in alias vertendis animum appellant) ut hæ illarum, non illæ harum idiomati accommodentur. At verò [2] ut piis satisfactionem daret, quòd sinistrè de ejus migratione judicaverint; omnem suarum cum Theologis Parisiensibus altercationum rationem exposuit, suámq; ad eorum censuras [3] ex ipsorum Archivis seniorum collegii operâ reseratas responsionem, 23° Junii, publicam fecit. Ex quo Genevam recessit, libris, quos excudit, suum Symbolum affixit cum hâc subscriptione, Olivâ Roberti Stephani, Genevæ nomine non nisi [4] rariùs adjecto: Et ex eo tempore vix aut paucos alios quàm ad Sacram Scripturam, Papisticorum errorum refutationem, Buceri, ([5] qui anno 1551. Prid. Cal. Mart. ætatis 61°. Cantabrigiæ decessit) Vireti, Bezæ, Calvini tractatus, operâ [6] Conradi Badii aliquando usus, excudit; quorum enumerationem ad Catalogum remittere satius putavi. Ille Conradus Badius antea 1548. Roberto StephanoRegio Typographo & sibi excuderat Lutetiæ Theodori Bezæ Veze-

[1] Præf. ad. N. T. Gall. [2] Resp. ad Theol. p. 4. [3] p. 42. [4] Calvin Instit. 1559. Epist. ante Psalt. Bucer. 1554. [5] Bezæ Icon. [6] Bibl. Lat. 1555.

lii Poemata; & forsan unà cum Roberto ejus opinionem ac fortunam secutus, Genevam migravit. Ille Poematum eorum fronti Preli Ascensiani insigne præfixit; quúmq; esset Jodoci Badii (quîcum Robertus per matrimonium affinitatem inierat) filius, sui affinis Roberti fuit & Lutetiæ & Genevæ in re Typographicâ socius.

P. Richardus Simon [1] laudat Biblia Gallicà à Roberto Stephano impressa anno 1553°. qui annus [2] *Judiciorum severorum exemplis utrinq; non caruit; nam multi in Galliâ ob relligionem, Michael Servetus Tarraconensis Genevæ ob Hæresin supplicio affectus est. Is professione medicus, quum impuras manus ad Theologiæ Sacra attulisset, erroneas de Sacro-Sanctâ Trinitate & ad Dei contumeliam pertinentes opiniones invexerat, librísq; editis defenderat.* Adeo difficile aut impossibile est in arduis Relligionis Christianæ mysteriis, ubi quis à recepto Catholicæ Ecclesiæ sensu recedat, non graviter errare. [2] *Servetus comprehensus, quum Sen-*

[1] Critique du Vieux Test. p. 385. La plus ancienne Edition que j'ay veüe de cette revision de Calvin est de 1553. imprimée par Robert Estienne. les noms propres Hebreux y sont encore plus adoucis, que dans l' Edition d' Olivetan. On s'est conformé en cela à la Vulgate, de laquelle il s'esloigne beaucoup moins que ceux qui ont retouché apres lui cette mesme traduction. Comme il estoit homme d'un grand jugement, & qu'il s'estoit appliqué depuis long-temps a l'estude de l'Ecriture, il y a quelquefois mieux reüssi que ceux qui ont sceu la langue Hebraïque. Il a eu cependant plus d'égard au sens qu'aux mots, & il a corrigé quelquefois sans aucune necessité la version d' Olivetan.

[2] Thuan. p. 324.

tentiam

tentiam mutare nollet, re priùs ex Io. Calvini consilio cum Bernatibus, Tigurinis, Basileensibus, & Schafusianis ministris communicatâ, tandem ad mortem damnatus est. Ejus doctrinam postea Calvinus, quòd ei ex illius nece invidia conflaretur, proposuit, & publicato libro confutavit, quo in Hæreticos etiam gladio à Magistratu animadvertendum esse contendit. Libellum etiam Theodorus Beza strenuus Calvinianæ opinionis defensor de Hæreticis à civili Magistratu puniendis scripsit. Duos illos Tractatus anno 1554. prælo mandavit Robertus Stephanus; qui [1] *ad Francfordiam quendam Thomam famulum suum dicitur misisse, ut libros Serveti illic ad nundinas prolatos combureret, ne distraherentur.* Hujus quidem zelum laudare malo, quàm illorum sævitiam. Neq; tamen velim id sinistrè accipi, quasi Hæreticis aut Hæresibus faveam. A me absit mens hujusmodi; Cohibeantur, quotquot à sanâ Christi doctrinâ vel transversum unguem discedunt; iis interdicatur publica suorum dogmatum professio; iis silentii, non vitæ mulcta imponatur. Sententia in Servetum lata Grotio non satìs probata est, cujus hæc sunt verba: [2] *Servetus, quicquid tandem senserit, de quo mihi non satìs patet, turbator certè Genevensis Rei-publicæ non fuit. Nam neq; cœtus collegit, neq; Genevæ morari voluit, sed consulere Calvinum. Cujus de discipulis omnia, ubicunq;*

[1] Dialog. contra libellum Calvini &c. 1612. [2] Hug. Grot. Animadv. in Animadv. And. Riveti. & Rivet. exam. Animadv. ann. 1642. pag. 77.

invaluere, imperia turbantibus idem dici non potest. si ulla est pars Theologiæ, in quâ facile est aut errare aut accusari, est illa de Trinitate. De Justificatione quæ ego quidem vidi Serveti, planè consentiunt cum sententiâ Ecclesiæ Romanæ. His respondit Andreas Rivetus, qui notat*Grotium, ubicunq; in Serveti mentionem incidit, non posse sibi temperare à bile in Calvinum & ejus discipulos.* An Serveto Calvinus iniquior, aut Grotius æquior fuerit, penès Theologos ac Juris-consultos esto arbitrium. Ex iis autem, quæ ad Serveti defensionem Grotius attulit, & refellere tentavit Rivetus, apparet id, in quo causa vertitur, non fuisse, an Servetus Hæreseos reus fuerit, (id enim negâsse minimè videtur Grotius) sed an *Rempublicam turbaverit, & cœtus collegerit.* Neuter putat cuiquam liberam dissentiendi àRelligione per Leges stabilitâ denegandam esse potestatem; At verò si quis *cœtus seditiosos colligendo Rem-publicam turbare incœperit*, æquum est eum, quod leges jubent, pati; non quà Hæreticum aut Schismaticum, sed quà Rei-publicæ conturbatorem. Eadem autem Apostolici mandati interpretatio Calvino & Bezæ videtur placuisse, quæPapicolis(juréne an injuriâ nullus affirmo)attribuitur; scilicet [1] *Hæreticum devita* idem esse *ac tolle Hæreticum de vitâ:* Illi enim de Hæretico *puniendo* scripserunt, hi de *comburendo* edictum tulerunt. Ovum ovo non similius. Nostrates quidem Schisma-

[1] Henr. Steph. Apologie. cap. 29.

tici,

tici, quantumvis aliàs obſtinatè operam dent, ut à Papiſtis longè recedant, mirè tamen cum eis in eo conſentiunt, quòd, quoties penès ipſos gladii jus fuerit, nunquam eis, qui aliter ac ipſi ſentiunt, ne ullo ſummæ dignitatis habito reſpectu, pepercerint. Sanguinarium tamen illud hominum genus nihil in ore frequentius habet, quàm *Moderationem*, nil minus in pectore. Nil magìs reformidant quàm arbitrariam Romanorum Pontificum Regúmve Poteſtatem, ut ſuam liberiùs exerceant. Eccleſia Anglicana implacabile amborum odium ſatìs experta, quum non minus ab illis quàm ab his ſibi imminere periculum ſentiret, ſapientiſſimè cavit, ut *auream verámq;* diligens *mediocritatem* & æquè ab utriſq; diſcedens in Scyllam non incideret, dum vitaret Charybdim.

Anno 1554°. [1] Beza à Roberto Stephano nuper, quum unà eſſent, & de Græci Sermonis pronuntiatione ſermo incidiſſet, ſollicitatus, ut ſententiam de hâc totâ re ſuam paucis ſcriptam aperiret, ad ipſum Cal. Octob. Lauſannæ datam Epiſtolam miſit, quâ quid ſentiret explicuit. Ea ſcholia Bezæ cum ſuo Græco Alphabeto Robertus excudit.

Robertus Stephanus, ne utì Patriæ ità et Latinis Græciſq; literis nuntium remiſiſſe putaretur, Hoto-

[1] Lege Bezæ Epiſtol. præfix. Alphabeto.

 manni

manni in Ciceronis orationes commentarios hôc anno & anno 1555. Lodoici Enoci Genevensis Præceptoris de pueriliGræcarum literarum doctrinâ librum edidit. 7°. Cal. Febr. persolvit, quas annos jam octodecim debuerat,Latinas Bibliorum concordantias, [1] ex ipsis Bibliis multorum scribarum manu per annuum spatium descriptas; sed et fide liberatâ, alterius promissise fecit reum,[2] spondens se Græcas, in quibus eandem diligentiam adhibuerat, propediem in Novum Testamentum exhibiturum: quod, cum mors, ne impleret, obstiterit, filius Henricus præstitit. In Latinarum Concordantiarum fronte, Typographos obsecrat, *ut sibi ad aliquot annos privilegium ultro irrogent, & messi alienæ parcant;* [3] *non quòd ab iis, quorum ingenium literæ poliissent, Typographis, sed ab illis, qui omnino illiterati essent, sibi timeret.*

Anno 1556°. editis Prophetis quinque minoribus cum Thargum & aliorum commentariis, se Hebraicorum studiorum curam non abjecisse testatus est. Hôc [4] anno 1556. ex celeberrimâ Lausannensi Academiâ Maturinus Corderius ad Robertum Stephanum amicorum integerrimum Epistolam dedit; eâ scilicet rogavit; *ut in Heroicis licèt operibus occupatissimus Distichorum moralium sub Catonis nomine interpretationem, ante annos viginti & ampliùs ab ipso Robertô*

[1] Præf. ad Concord Lat. [2] Præf. H. S. inGenesin. [3] Præf. H. Steph. ad Concord. N. T. [4] Lege Epistol. præfix. Distich. Moral. 1561.

impressam,

impressam, nunc à pluribus, quibus sæpius ab imperitis Typographis edita fœdabatur, mendis repurgatam, pro vetere (quæ inter eos, ex quo juvenis Lutetiæ docebat, accrevit) amicitiâ, rursus excuderet. Verùm an excuderit, incertus sum; certè cum Corderii Epistolâ præfixâ prodiit anno 1561, Olivâ Roberti Stephani; sed procul dubio (nam Robertus 1559. decessit è vivis) Henrico filio edente; eóq; magìs id inducor credere, quòd Henricus eam in suorum librorum indicem, non Patris (utì in omnibus, quos suis inseruit, solitus est) nomine adjecto, reposuerit.

Robertus anno jam 54. ætatis suæ, quâ plerosq; vires deficiunt, & obrepens senectus ingenii aciem sæpius hebetat, ea molitur, quorum difficultatibus perrumpendis virilis paucorum ætas sufficeret; ipsius enim labores occasum, studia senium nesciunt. Latinam Bibliorum versionem sæpius ediderat; [z] cúmq; multi nullum eorum vertendorum finem fieri quererentur, ac è re Ecclesiæ esse existimarent, certam aliquam, cui non nimium morosi homines acquiescant, ex tanto numero deligere; iis ferè omnibus copiis, quæ necessariæ videbantur, comparatis, novam suscepit editionem, quæ anno 1557. Cal. Mart. prodiit; in quâ paginæ pars interior continet tralationem veterem, exterior No-

[z] Præf. ad Bibl. 1557.

vam Sanctis Pagnini emendatam, recognitámq; ex ipsius annotationibus, Vatablíq;, qui non rarò ab ejus interpretatione (nunquam sinè optimâ ratione) discedebat, prælectionibus, quas Bertinus (postea in illius locum doctrinæ ergô suffectus) ex ejus ore fideliter exceperat, quæ primas tenent in notis cuique paginæ subjectis, ubi variæ interpretum lectiones cum Hebraismorum explicatione habentur. Exhibetur in Novo Testamento Bezæ versio cum ejusdem Scholiis; Apocrypha ex Complutensi editione (quòd emendatior nulla extaret) transtulit, & notis illustravit Claudius Baduellus. His adjumentis se opus illud Biblicum concinnâsse fatetur Stephanus; qui gloriam alieno labore partam nunquam in se transmovere studuit.

In puerorum usum duo dictionariola, alterum Latino-Gallicum, alterum Gallico-Latinum excudit; Quóq; linguæ vernaculæ consuleret, & [1] exterarum nationum hominibus, qui ejus perdiscendæ desiderio tenentur, inserviret, Grammaticam Gallicam sermone Gallico edidit anno 1558. & in Latinum vertendam curavit; magis id adeo, quòd Maigreti Grammatica ob Orthographiæ mutationem, & Jacobi Sylvii (quam anno 1537. excuderat) ob admixta multa Picardiæ, quâ ortus erat, vocabula minùs placerent. [2] Hebraïcæ studiosis

[1] Præf. ad Gramm. Gal. 1558. [2] Præf. ad lector.

Phrases

Phrases Hebraïcas serie literarum explicuit, eâdem ferè ratione, quam in Latinæ Linguæ Thesauro tenuerat, quantum Hebraïcæ Linguæ consuetudo tulit, observatâ. Erasmi, cujus Apophthegmata anno 1547. vulgaverat, Adagia publicavit, [1] opus quod à primis initiis Lutetiæ, anno 1500. 15. Jun. à Johanne Philippo Germano, dein à Jodoco Badio, mox Argentorati à Matthiâ Schurerio excusum, cum ad voluminis magnitudinem increvisset, Venetiis apud Aldum Manutium anno 1508. postea, Erasmo inscio, Basileæ apud Johannem Frobenium plùs septies, nunquam sinè accessionibus, prodierat. Paratum in omnes partes animum versat, ut nullam Rei-publicæ literariæ provinciam curâ vacare permitteret.

[2] Anno 1559°. Henricus 2. Rex Galliarum in equestri ludicro cum Mongomerio concurrens, apertâ fortè casside, in oculo vulnus accepit; ictóq; cerebro & abscessu indè contracto 7° Non. Quintil. decessit, cum annos 40. menses 3. dies 11. vixisset, 12 annos, menses tres regnâsset.

Robertus Stephanus vitæ prodigus nullis laboribus parcebat, in Sacrorum librorum editionem ardentiùs in dies incumbens; ut qui alios omnes in susci-

[1] Præf. Erasm. [2] Thuan. p. 581. 582.

 piendis

piendis & ad exitum adducendis illis laboribus vicerat, ad extremum semetipsum (quod pulcherrimum victoriæ genus est) in iisdem superaret. [1] *Catholicam igitur in Vetus & Novum Testamentum expositionem aggredi atq; adeo prelo committere, à Testamento Novo auspicatus, cœpit. Sed ut hanc ejus editionem perduceret ad umbilicum posset, aut prelum magìs festinare, aut mortem magìs tardare necesse fuisset. Parturiebat olim in universa Biblia commentarios; à quo proposito cum multæ difficultates eum remoratæ essent, ubi diu non minùs patienter quàm avidè peritum aliquem hujus operis artificem expectavisset, tandem in Augustinum Marloratum incidit, cui suâ mente apertâ persuasit, ut rem tentaret; ac, ne opus differretur, eum ingenti librorum, quos ad id præparaverat, copiâ instructum operi manum admovere, cum de institutâ ejus conficiendi ratione priùs inter eos convenisset, hortatus est.* Dum res tentata bellè & ex animi sententiâ succedebat, interea Calvini Institutiones 17. Cal. Sept. denuo edidit; & Glossas cum ejusdem commentariis in tria Evangelia (quæ, adjecto Johanne, anno 1560. prodierunt) ad medium perduxerat, cum mors interveniens, ne absolveret, vetuit.

Siste, Lector, & antequam Viri Magni oculos claudamus, audi, quale aliud opus ab eo inchoatum mors nobis inviderit. [2] *Jam ante multos annos meditatus fuerat, & promiserat Thesaurum Græcum suo*

[1] Præf. H. Steph. ad Genesin cum Cath. Expos. [2] Epistol. H. Steph. ad quosd.

Latino

Latino similem, qui totus velut à fundamentis erat construendus. Quoties aliqua nova Lexici editio aucti & locupletati prodibat, dicere solitus est, Nunquámne aliqua Lexici editio emendati etiam & correcti sive repurgati prodibit? Ac profectò ab hâc repurgatione initium sumere olim ei in animo fuit, & tanquam veteres ædes instaurare ac resarcire, dum novas ædificandi facultas esset: sed postquam ibi Augiæ stabulum esse, postquam omnia ruinam minari comperit, sui illum incœpti puduit pariter ac pœnituit. Paratâ autem jam bonâ materiæ, quæ ad novum ædificium requirebatur, parte, reliquum opus Henrico Filio moriturus commendavit. Is erat Roberti animus, ii labores, ea operum molimina, [1] *cum* LVI *annum vitæ agens* VII. *Id.* VIIbr. *fatis concessit, foris gloriâ dives, & domi liberis, qui Genevæ manerent, relictâ opulentâ supellectile. Hanc enim legem ingratæ patriæ pertæsus, non tam ejus odio, quàm justæ, ut putabat, ultionis ratione in Testamento dixit. Itaq; Robertus filius, qui eandem Artem Lutetiæ summâ cum laude pro facultatibus exercuit, ab hæreditate paternâ exclusus est; quam Henricus tanto patre dignissimus filius crevit.* Alium inter [2] plures, quos habebat, filium reliquit, nomine [3] Franciscum; & filiam [4] Katharinam, tam literatam, *ut eorum, quæ Latinè dicuntur, interpretem non desideraret. Multa verò & ipsa eodem loqui sermone poterat, & quidem ità (licèt nonnunquam*

[1] Thuan. p. 605. 606. [2] Almeloov. p. 49. [3] p. 30. [4] Epist. H. Steph. ad Gell.

impingeret) ut ab omnibus intelligeretur. Artem autem Grammaticam haud magistram habuit, nec alius illi hâc in re quàm usus praeivit. Eodem enim modo Latinam Linguam didicit, quo inter Gallos Gallica, inter Italos Italica, inter alios alia disci solet; ea superstes erat anno 1585.cumGellium HenricusStephanus ederet. [1] Idem dies anno 1556.eripuit Sebastianum Gryphium, qui anno 1559. Robertum Stephanum Parisiensem, Typographum Regium, [2] *secundùm Aldum Manutium Romanum, qui Venetiis, & Joannem Frobenium, qui Basileæ eandem operam summâ laude exercuerunt, clarissimum; quos ille longo spatio supergressus est, acri judicio, diligentiâ accuratâ, & artis ipsius elegantiâ; cui ob id non solum Gallia sed universus Christianus Orbis plus debet, quàm cuiquam fortissimorum belli ducum ob propagatos fines patriæ unquam debuit: majúsq; ex ejus unius industriâ, quàm ex tot præclarè bello & pace gestis ad Franciscum decus & nunquam interitura gloria redundavit.* [1] Illius maxima laus & gloria fuit, quòd non suâ semper adeo staret opinione, ast aliorum virorum etiam doctissimorum plurimùm tribueret sententiis, quos & sæpius probabat & sequebatur. [3] *Quod si non minor esse debet inter Musarum cultores Typographicæ, quàm inter armorum amatores militaris gloria, & si ex operibus ad publica pertinentibus commoda æstimari utramq; par est; non majora Alexander in patriam suam armis suis, quàm*

[1] Almeloov. p. 49.96. [2] Thuan. [3] Præf. H. Steph. ad Lex. Cicer.

Stephanus

Stephanus in suam prelis suis beneficia contulit. Ille enim civitatum Asiæ gazas, hic totius Latii totiúsq; Græciæ vel potiùs (si barbaras gentes excipias) totius orbis thesauros in patriam reportavit. Ille Thesauros suos aut totos sibi habebat, aut, si partem aliquam, certè minimam amicis largiebatur: Hic cum omnibus literarum bonarum studiosis tam benignè suas illas opes communicavit, ut, quum Thesauris Latii tota propemodum ejus domus plena esset, in eâ ne minima quidem portio remanserit. [1] *Heuretico præditus erat ingenio, et magna ejus cogitationum pars non aliò intenta ferebatur, quàm ad excogitandum quidpiam, quod Sacro-Sancti voluminis lectoribus utilitatem afferret; quanquam nulla ars fuit aut disciplina, de quâ non bene meritus fuerit.* [2] *Eam tamen librorum sacrorum et profanorum discrepantiam habuit, ut pecuniam in hos quidem profunderet, in illos verò prodigeret.* Non solùm libros, quos studiosi legerent, edidit; sed eum in edendis ordinem observâsse mihi videtur, ut indè quandam studiorum rationem elicere Tyrones possint. Mirum est, [3] *magnis & propemodum Herculeis laboribus ferendis parvum ejus corpusculum par fuisse, animíq; magnitudini respondere potuisse.* In illius scriptis nihil mihi occurrit, quod vel minimè Romanos errores sapiat; cui nunquam ex corde adhæsit, & tandem palam renuncians Lutetiam Genevâ, Papam Calvino commutavit.

[1] Præf. H. Steph. ad Concord. N. T. [2] Præf. H. Steph. ad Gen. Cath. exp. [3] Ibid [4] Quale quidem ingenium ubiq; ferè laude dignum est, nisi ubi res agitur de sacris fidei Christianæ dogmatibus; in quibus ὀρεπικοὶ plerumq; fuere αἱρετικοί.

Ex

Ex Iconibus Theodori Bezæ visum est hæc de R. Stephano excerpere.

SI Divinum meritò censetur illud Characterum inventum, quorum ope absentes compellamus, mortui etiam ipsi loquuntur, vis illa deniq; temporis omnia consumentis infringitur : cui potiùs quàm eidem Opt. Max. Deo compendium illud scribendi penè incredibile acceptum feremus, quod Typographicen appellant? Sicut igitur vituperatione maximâ digni sunt, qui tanto Dei munere vel ad bona depravanda vel ad ea publicanda, quæ potiùs nunquam extitisse oportuit, abutuntur : ità summam laudem merentur, qui suam operam in arte tam laudabili támq; necessariâ strenuè simul & sincerè conferunt. Ejusmodi sanè fuit Venetiis Patrum memoriâ diligens simul & eruditus ille Aldus Manutius Romanus, adeo quidem ut summum in hâc arte gradum assecutus videretur. Ejus vestigia Basileæ præsertim & Ioannes Frobenius & alii aliquot secuti sunt, quibus res literaria plurimum debet. Sed quanto illi cæteros antecelluerunt, tanto majorem tibi, Roberte Stephane, superiores omnes longè latéq; supergresso gloriam tribuendam esse vel ipsa fremens invidia confitetur. Nam ut alii tecum nonnulli de librorum quorundam excu-

ſorum elegantiâ & venuſtate certent, nemo tamen vel in operoſiſſimis libris tecum in emendationis fide ac diligentiâ fuerit comparandus. Tibi Linguam Hebræam magnopere illuſtratam, tibi Græcorum Characterum ſummam elegantiam: tibi partim in lucem revocatos partim fœliciſſimè reſtitutos, tum Græcos tum Latinos Scriptores plurimos: tibi deniq; infinitâ quâdam induſtriâ & inexhauſtis laboribus ex omnium claſſicorum Authorum penu depromptum Latinæ Linguæ Theſaurum debemus. Sed hæc tua præcipua laus eſt, quòd non inanis gloriæ, non lucri cupidus, officinam tuam Sacris præfertim excudendis Bibliis conſecraſti, quo in opere toties recudendo, emendando, modiſq; omnibus illuſtrando te ipſum quoq; ſuperaſti. Nemo igitur tibi ſuſcepta cum Matæologis certamina, nemo ſtramineum illud ſimulachrum exprobret, in quod illi qui te vivum uſtulare non potuerunt, omnem ſuam rabiem effuderunt: ſed hinc potiùs omnes, quæ tua in illis propugnandis animi magnitudo, quæ in propugnandâ veritate conſtantia fuerit, animadvertant: quum cæteris omnibus rebus conſcientiæ tranquillitate antepoſitâ, ſolum etiam ultro, ingratâ relictâ patriâ, verteris, in priſtino inſtituto juvandæ rei literariæ ac præſertim Eccleſiæ perſeverans, donec annum agens vitæ LVI. anno Domini 1559 ad meliorem vitam die Septembris 7. demigrares, ad cujus tumulum hos verſiculos cecinimus.

Celui,

Celui, qui d'un Sainct œil ſon Egliſe environne,
Eſtienne, t'enrichit de tant d'heurs & d'honneurs,
Que la gloire tu fus de tous les Imprimeurs,
Et de ton noble eſtat la tresbelle couronne.

Outre plus ce grand Dieu de tant de graces t'orne,
Qu'a Paris tu logeas les Muſes Sainctes ſœurs,
De l' Hebrieu, du Latin, & du Grec les douceurs
Au Francois ignorant ta ſaincte adreſſe donne.

Ce nonobſtant la France ingrate te chaſſa.
Ton ame ſur les cieux a la fin ſe hauſſa,
Les Muſes ont pleuré ton importune abſence.

Les biens, qu'aux Imprimeurs en ta vie tu fis,
Les ſcandals, es quels nos Francois ſont confits,
Nous ſont ſouventefois deſirer ta preſence.

Laudem officinæ Roberti Stephani eleganti carmine Joannes Auratus Regius Poeta complexus eſt, quod extat apud Goldaſtum in Epiſtolis Philologicis.

INter tot, hâc ætate bellè qui typis
  Cudunt minutulis libros,
Primas, Roberte Stephane, tu partes tenes,
  Reclamitante nemine :
Seu quis requirat literæ elegantiam,
  Cæſis in æs è formulis,
In plumbeas abire juſſam teſſeras,
  Vulcaniâ juvante vi :

Seu

Seu linearum nobilem symmetriam,
  Oculos quòd acres plurimùm
Juvet legentum, haud indecenter omnibus
  Suum tenentibus locum.
Versus spatiolis rite distinguentibus,
  Parvis perinde ut areis,
Quas hinc & indè súsq; déq; continent,
  Cohibéntq; certi margines:
Seu quis (quod ad rem pertinet vel maximè,
  Quam quærimus) solertiam,
Ac diligentiam sagacem postulet,
  In eluendis omnium
Nævis librorum; nequa labes sordium
  Doctorum operibus insidens
Obstaculo sit imperitioribus,
  Doctísq; bilem conciat.
Inusitatam O hominis erga literas
  (Humaniores quas vocant)
Propensionem mentis. O animum viri
  Nullo silendum tempore:
Seu sit superstes, seu fuisse Dij velint:
  Solerte qui curâ libros
Excudit, expolítq; tantâ; nec sinit
  Circumsideri erroribus,
Aut occupari; crassa quos inscitia
  Et obsoleta spurcitas
Linguæ profudit ante-lapsis sæculis,
  Tum cum nitor sub pedibus &
Sermonis apparatus esset (proh nefas!)
  Simul omnis eruditio,
Expulsa terris quæ per hominum inertiam
  Humana corda fugerat;
Gentes ut execrata quondam ferreas,
  Post aurea atq; argentea

Peracta

Peracta sæcla, dicitur novissima
Liquisse præpeti pede
Astræa terras, quam Pudor & Integritas
Recti bonísq; præsides
Sunt insecutæ, non reversuræ, nisi
Criminibus indictâ fugâ.
Sic effugârat, quicquid in terris erat
Tunc literaturæ bonæ,
Ætas parentum rustica atq; inelegans,
Cum dira labes hæc statim
Veterum occupavit expolitas schedulas,
Unde nisi ab ignorantiâ
Profecta? caeterùm lues hæc deniq;
Vires eundo sic malas
Collegit, ut sincera nulla pagina
Ad nos dein pervenerit.
Cunctis dolendum quod foret nunc posteris,
Queis haud inoffensè datur
Nec sinè labore plurimo ire per libros,
Ætas reliquit quos purior
Mutilos, adesos, saucios, interlitos,
Et ulcerosos undiq;
Mendísq; totidem pene, quot vocabulis,
Turpem scatentes in modum:
Quæ non parum vel doctioribus
Nunc exhibent negotii;
Illas quotidie acriter pugnantibus
Loco movere non suo.
At o tuarum possit hâc in parte quis
Laudum invenire terminum?
Cui tanta se monimenta debent, atq; tot,
Quæ prisca gens mortalium
Licèt edidisset, nunc forent ut inedita,
Ni per laborem plurimum

Redinte-

Redintegrâsses tu resuscitans ea,
  Propè dixerim, intermortua,
Roberte, literariæ rei salus,
  Non ut columnis pluribus
Inniterentur tecta, prætereuntium
  Quod vertat in se lumina :
Non ut renidens tibi lacunar in domo
  Fulgore verberet solum
Imaginosum. Non enim tu arti tuæ
  Statuis avarè & sordidè
Pretium : leves quod sacculos exhauriat
  Scholasticorum pauperum,
Tuam frequentant qui tabernam plurimi
  Plenam bonarum mercium :
Emptos ut illinc quàm licèt parvo libros,
  Quibus opus ipsis, auferant :
Libros, heri qui diligentiam sui
  In corrigendis lapsibus
Vel ore ab ipso, ceu parentes liberi,
  Testentur, ac subindicent.
Quod dum assequaris, sumptibus non interim
  Parcis profusioribus,
Plus publicæ rei quàm domesticæ gerens
  Curæ atq; sollicitudinis.
Nec me latet, quis sit status domi tuæ,
  Si Junius Rabirius
De te loquendo verba non mihi dedit.
  Quod cur faceret, aut quomodo?
Cum vir sit (ut scis hospes ejus) & bonus
  Et elegantis ingenî :
In quóque nigri nulla mica sit salis,
  Multum sed albi & candidi.
Is ipse verbis talibus (si sum memor)
  Est usus, ad me dum redit :

Dato libello sub tuum prælum suo
  Grato tenellis mentibus:
Quibus solidior convenit nondum cibus.
  Aurate mî, medullitus
Quem diligo, quem plus ocellis his amo,
  Qui lucis usum dant mihi:
Non tu potes videre conjectaréq;
  Quo nunc ab orbe sum redux?
Cum conspiceris me renidenti ore sic
  Magnum fateri gaudium.
Næ tu parum vides, opinor sordium
  Quàm plena tibi sunt lumina.
Sed quid moror nunc eloqui, quid ità siem
  Alto perfusus gaudio?
Adverte, dicam. Pes refert me nunc meus
  (Equi mens si siet mei)
Illinc, ubi lux ire purior mihi
  Videtur ac serenior.
(Lux literarum, dico, non diuturna lux)
  Quàm gentium usquam. Cæterùm
Hâc gratiâ illuc iveram, libellus ut
  Committeretur publico:
Pueritiæ quem scriptitavi in gratiam
  Volentis informarie
Solennibus Linguæ Latinæ initiis
  Et institutis primulis.
Ut ergo talis conscius voti mihi
  Et appetitûs veni eò,
Miratus urbem, doctiores & viros,
  Mox me Roberti contuli,
Eum alloquendi cupidus, ad domum, neque
  Facta est rogante me mora,
Quin duceret me, mitterétq; intrò statim
  Impigra servorum manus

Illuc:

Illuc: ubi illum reperi voluminum
  Inter patentium greges,
Totum imminentem literis, erratáq;
  Delere & interpungere
Non desinentem, stante retro Pallade
  (Tydidæ ut inter prælia)
Monitrice, cujus cuncta de sententiâ
  (Ducenda seu foret nota
Transversa, seu lacuna libris indecens
  Infercienda replendáq;,
Seu submovendum quidpiam verso stylo,
  Sive quid agendum deniq;)
Agebat ille. Qui simul vidit procul
  Ad se ferentem me gradum,
Salvere jussum me morâ nullâ rogat,
  Quis? unde? quâq; gratiâ?
Hic ipse, oborto obmutuissem cum metu,
  Ad stantium quem fecerat
Conspectus eruditione insignium,
  Amœniore scilicet,
Valde virorum, qui simul consueverant
  Socios laboris sedulò
Præstare sese, cúmq; eo pervolvere
  Mox imprimendos codices:
Blandè manu me prendit, ac in angulum
  Seduxit, ut vacuum metu
Id, quod volebam, non puderet me loqui.
  Ad me redivi tunc ego:
Votúmq; in ejus auribus cœpi meum
  Audaciùs deponere:
Quod expetebam, ille annuit demptâ morâ,
  Cumulúmq; gratiæ addidit,
Quòd me volentem posuit & mox in suis:
  Non ante sanè creditum;

Sperare nec enim venerat in animum mihi,
  Fortasse non digno, boni
Tantum : verendos ponerer ut inter viros
  Authoritate laudéque ;
Insignis hoc & plura liberalitas
  Tamen mihi dedit viri :
Nam censuit me, de suo qui viverem,
  Dignum, suísque in ædibus
Qui commorarer. Quale diversorium,
  O Jupiter! quàm splendidum,
Quantúmq; amœnum ! Sed potissimùm, quibus
  Cordi bonæ sunt literæ.
Quid aliud illic inter uncta fercula,
  Spumas agentes & scyphos ?
Quid ? cum remotis pulsa jam mensis fames,
  Sedavit & potus sitim ?
Quid ad caminum luculentúmque foculum,
  Siquando hyems inhorruit ?
Quid inter opus ubi collocatur maxima
  Illic diei pars citi ?
Quid tandem (ut unà cuncta summâ colligam)
  Lares beatos personat
Indesinenter, continenter, jugiter,
  Et usquequaque & undique,
Intaminata quàm Latini puritas
  Sermonis, & canus decor ?
Nempe uxor, ancillæ, clientes, liberi,
  (Non segnis examen domûs)
Quo Plautus ore, quo Terentius, solent
  Quotidianè colloqui.
Hæc inter animo quo fuisse me putas ?
  Quo ? nisi solet quo rusticus
Ingressus olim divitis fores domûs,
  Et invidenda limina,

Ut imminentia vertici ſtupet ſuo
  Laquearium cælamina:
Ut inſolenti quas opes calcat pede,
  Poſitóſque circum parietes
Pictos tapetas mente perculſâ videt,
  Perſtrictus auri fulgure
Novis ferendis impares ſpectaculis
  Oculos genáſq; debiles.
Hæc elocutus Junius Rabirius
  Seſe recepit ad ſuos,
Mirationis me relinquens ebrium
  Et invidentem jam ſibi.

Datum Lemovicibus 4. Non. Maij.
Anno 1538.

Ejuſdem ad eundem Diſtichon.

Forſitan hæc quæras à te quid pagina quærat:
  Quærit, reſcribas ni ſibi, nempe nihil.

---

[1] Prosopopœia in Rob. Stephanum Bibliopolam sui temporis facilè Principem, Genevæ.

Authore Francisco Beraldo Nicolai filio Ling. Græcæ ibidem tum Professore.

Civis & Hospes.

C. PUblica cur toties isthæc monumenta pererras,
 Manibus atque sacram cur teris, Hospes, humum?
H. Scire aveo, Stephani jaceant ubinam ossa Roberti:
 Hunc mihi designat nulla columna locum.
C. Quid refert rescîsse, viro ni fortè quietem
 Vis optare, salus cui data perpetua est?
Oderit is votum hoc, Patriâ quem sponte relictâ
 Huc veræ adduxit relligionis amor.
H. Nec me hæc causa movet, nec inania murmura novi,
 Non incantatis spargere corpus aquis.
Sed mihi nescio quæ pertentant gaudia pectus
 Cernenti veterum clara sepulchra virûm.
C. Quem claros inter memoras & laudibus effers,
 Ergo aliunde tibi notus, amice, fuit.
H. An foret ignotus, cujus tot scripta per orbem
 Versantur doctâ nocte diéq; manu?
C. Dic igitur, si nunc titulus resplendeat auro,
 Marmorea addiderit si quoque signa Paros:
Hæc sterili fico mox discutienda vel ævo,
 Majus ei possent conciliare decus?
Nunc verò tot habet monumenta illustria, quot sunt,
 Tum sua tum veterum quæ monumenta dedit.

Paul. Colom. in Gall. Orient.

Roberti

[1] Roberti Stephani Epitaphiu

SI possent calamis, si chartæ sensus inesse,
Síque Typographicis sensus inesse typis:
Atramentum ullis esset si sensibus auctum;
Jam pridem in lachrymas hæc liquefacta forent.
In lachrymas liquefacta forent, superata dolore
Concepto ex chari funeribus Stephani.
Sed bene quòd salvi nobis calamíq; typíq;
Officio fungi nunc meliore queunt:
Ut Stephano, per quem tantum sunt nomen adepti,
Reddant, tollentes nomen ad astra, vicem.

Aliud.

ARS inventa quidem, verùm imperfecta manebat,
Et rudis, ut multæ ars artis egeret adhuc.
Roberti sed in arte rudi solertia fecit,
Lambendo fœtus quod facit ursa suos.
Sic decus huic tulit ars, sed & hic decus attulit arti:
Jámq; uter utri plus debeat, ambiguum est.

Aliud.

QUò labor assiduus penetret comes additus arti,
Roberti ante omnes ársq; labórq; docent.
Nec mirum, artifices quòd tot superaverit unus,
Quot tulit hæc ætas, & quot avita tulit:
Namq; labori alios dare brachia victa videmus:
At labor huic contrà brachia victa dedit.

[1] Ex Henrici Stephani Epitaphiis.

Aliud.

HUjus in æternum monimenta operosa loquuntur
Sparsa per auricomi solis utrumque latus;
Egregiæ quantum Naturæ Ars addita possit,
Et cumNaturâ junctus & Arte labor.

Aliud.

QUI fuerat Pylios canescere dignus in annos,
Illius viridis fata senecta subit.
Deserit imperfecta illum vita, ille vicissim
Imperfecta artis deserit acta suæ.
Ne, qui alios primis vitæ superavit in annis,
Fiat in extremis victor & ipse sui.

Aliud.

ERgo Typographicæ princeps celeberrimus artis
Occidit, & periit nobilis artis honos.
Occidit heu! lustris bis sex nondum ille peractis,
Cumæos dignus qui geminare dies.
Occidit? imò equidem vivit, vivétque per orbem,
Dum fuerit Musis ullus in orbe locus.
Quíque rogo eripuit libros medióq; sepulchro,
Per libros bustis ille superstes erit.

Aliud.

DOnec in Hebraicis perarata oracula chartis
Sunt mansura (viris maxima cura piis),
Donec erunt Græci scriptores atque Latini,
Præco tuæ laudis maximus orbis erit.

Aliud.

Aliud.

Regius emerui (me noſce) Typographus eſſe,
Franciſco & dignos Rege tenere typos.
Munificam Regis dextram, cor Regis amicum,
Tutricem emerui Regis habere manum.
Regia quinetiam, pluſquam quoque Regia nobis
(Teſte vel invidiâ) mens animúſque fuit.
Sic Regis ſpe magna etiam majora reliquit
Ars mea, verùm animo cuncta minora meo.

Aliud.

Vivere contentus potuiſſem rure paterno,
Carpere & in patriis otia grata bonis.
Sed mihi Muſarum juveni placuere labores,
Vani autem juvenum diſplicuere joci:
Dulcia ſpreviſſet quúmq; otia noſtra juventus,
Hæc eadem ſprevit noſtra ſenecta magis.
At tu poſteritas noſtro gratare labori,
Per quem pinguia ſunt otia parta tibi.

Henricus Stephanus Lectori.

Cui ſuſpecta mei mea ſunt præconia patris,
Præconéſque alios illius eſſe cupit:
Saltem oculos adhibens teſtes ad facta parentis
Non mihi, non alii, credat at ille ſibi.

[1] Εἰς Ῥόβερτον Στέφανον.

Τάς ποτ' Ἰουδαίης τε καὶ Ἑλλάδος Αὐσονίης τε,
(Φεῦ, φεῦ) τὰς Μούσας δεῦρ' ἀπελαυνομένας,
Δεκτὴρ μίαν Στέφανος ξεινίσσατο δῖος
Ὁ Στέφανος, πάντων Χαλκογράφων στέφανος.
Εἰσόκε μισοκάλων ἐθελοντὴς πλήθεσιν ἀνδρῶν
Εἶξας, πουλυετῆ οἷς πολέμησε χρόνον,
Ὤιχετο πατρίδα ἣν φεύγων, ἀχάριστον ἐοῦσαν,
Γαίας τ' ἀλλοδαπῆς γαῖαν ἄμειψεν ἑήν·
Κἀκεῖ χαλκοβατῆ κύρσας δόμον ἐννέα δεῖμας,
Εἰς μακάρων τελέως ὄλβιος ἦκε δόμους·
Αὐτὰρ ἀποπταμένου πνεῦμα ξείνοιο λαβοῦσαι,
Πλύνασαι τ' ἰδίοις δάκρυσιν Ἀονίδες
Ἐννέα τ' ἀμφὶ νέκυν ξένον ἤματα κωκύσασαι,
Τῇ δεκάτῃ χλοερῷ θάψαν ἐνὶ πεδίῳ
Ὡς ἀμάραντον ἀεὶ καὶ πάντα ἐς ἤματα ζῶντα
Χαλκογράφων θάλλειν τὸν Στέφανον στέφανον.

[2] Ῥωβέρτου Στεφάνου ἐπιτάφιον.

Ῥωβέρτου δίζῃ Στεφάνου τάφον, ὦ παροδῖτα;
Εἰ θέλεις ὃν δίζῃ, ἀλλαχοῦ ἐστι τάφος.
Ἀλλαχοῦ ἐστι τάφος καὶ πολλαχοῦ, ὦ παροδῖτα·
Ὁππαχοῦ αἱ Μοῦσαι ναιετάουσι δόμους.

Ἄλλο.

Τὸν μόχθοις ἀδάμαστον, ὁ τῶν ἀδάμαστον ἀνάγκη
Κὴρ ἡ πανδαμάτωρ τὸν ἐδάμασσεν ἐμέ.
Ἀλλ' ἀδάμαστα μένει καὶ ἀγήρατα, ὅσσ' ἐμόγησα,
Χάρματα τοῖς ἀγαθοῖς, ἄλγεα τοῖς φθονεροῖς.

[1] Bezæ Poem. [2] Ex Henrici Stephani Epitaphiis.

Ἄλλο

Ἄλλο.

Πάντ' ἐγὼ ἔν τε πόνοις ἐπέρων βίον ἔν τε μερίμναις,
Πρὸς Μούσας ἄπονον προξενέων ἀτραπόν.
Νῦν δ' εὗρον κατάπαυμα πόνων, κατάπαυμα μεριμνῶν,
Εὗρον ὅτ' ἀδρανέος καὶ κατάπαυμα βίου.
Ἀλλὰ πόνων τέκνοις καμνῶν ταμιεῖα λέλοιπα,
Οἷς ἔρα πονῶσ' ἔτι νῦν ἀντ' ἐμοῦ οἱ ἀπ' ἐμοῦ.

Ἄλλο.

Τυτθὸς ἐγὼ τὴν σῶμα, μεγάψυχος δέ νυ ἔσχον
Καὶ μεγαλουργὸς ἀνήρ, οὐ μεγαληγόρος ὤν.
Σώματος ἡμετέρου καὶ ψυχῆς μάρτυρες ἔστων,
Τοῦ δὲ μὲν, οἱ ἀπ' ἐμοῦ· τῆς δὲ, καὶ οἱ μετ' ἐμέ.

Ἄλλο.

Ὦ Στέφανος Στεφάνου στεφάνῳ Στέφανον στεφάνωσεν,
Εἴη καὶ Στεφάνους νῦν Στέφανον στεφανοῦν.

His Epitaphiis adjicere viſum eſt, quæ Paulus Colomeſius in ſuâ Galliâ Orientali attulit, de Roberto Stephano variorum teſtimonia.

La Croix du Maine, dans ſa Biblioth. *Robert Eſtienne Pariſien, eſtoit fort docte és langues Heb. Gr. & Latine, & outre cela en la Francoiſe, en laquelle il a composé un Traité de Grammaire imprimé par luy-meſme, & depuis par un de ſes fils nommé* [1] *Francois, l'an* 1569.

[1] Fortè erratum eſt *Francois* pro *Robert*: nam eum ipſum librum à Roberto eo ipſo anno excuſum habeo.

Du

Du Verdier dans la Preface de sa Biblioth. 1585. *Francois premier voulût que les MSS. de sa Bibliotheque sortissent en lumiere, donnant cette charge à Rob. Estienne le plus diligent de tant d'Imprimeurs, qui ayent jamais esté, qui outre la beauté des Characteres, dont il se servoit à l'impression des livres, mit encore peine, qu'avec sa propre industrie & incroyable labeur, ils tinssent de la meilleure correction, qu'il fût possible. Et n'eust esté, qu'il abandonna tant honorable enterprise, delaissant la ville de Paris, pour aller demeurer hors le Royaume, le monde en bref temps eust joui de la meilleure part des bons Autheurs de cette Librairie, où il eust acquis gloire immortelle.*

Sammarthanus in elogio Henrici Stephani, *Inter eos, qui de re literariâ bene meriti sunt, Roberti Stephani Parisiensis Typographi solertissimi splendissimíq; magna cum primis nec ullo ævo peritura laus fuit, vel ex illo amplissimo Latinitatis Thesauro, quem omnibus ejus Linguæ studiosis plurimo sumptu, plurimo sudore, plurimâ diligentiâ deprompsit.*

Theodorus Beza in Annot. N. T. *De Roberti Stephani & doctrinâ & fide ac etiam longè religiosissimâ in sacris præsertim excudendis diligentiâ neminem pium ambigere arbitror.*

Paulus Colomesius. qui de Rob. Stephano plura velit, jubet adire Jac. Sylv. Isagog. in Ling. Gallicam,

Gallicam; Joach. Camerarium in Epistolis p. 468. Joh. Frisium in Præf. ad Dictionarium Latino-Germanicum; Mathurin. Corderium, Calvini in literis humanioribus præceptorem, in Colloquiorum Præfatione; Du Puis sur le Dictionaire de Nicod. & alios.

Joh. Deckher. de Script. Adesp. p. 58. affert hæc ex Didac. Covarruv. iv. var. resol. p. 68. *Extant Eusebii de Eccles. Hist. Libri operâ R. Stephani insignis apud Gallos Typographi, si à Lutheranis quibusdam hæresibus Typo cudendis abstinuisset.*

Audivisti, Lector, Henricum Stephanum Patri Roberto, audi jam Avo suo Jodoco Badio suæ matri, sorori, & nepti parentantem.

[1] Ιοδώκου Βαδίου ἐπιτάφιον.

Κεῖνος ὁ καὶ Μούσαις καὶ Ἄρηϊ πειρατὰ πονήσας
Παρισίῳ Βάδιος κεῖται ἐν δαπέδῳ.
Βίβλους μὲν Μούσαισιν, Ἄρηϊ δὲ ἄρσενας υἱούς,
Ὄργανα εἰρήνης, ὄργανα καὶ πολέμου.
Καὶ τάχα δ᾽ ἔσχε πατὴρ ἴσον παίδων τε βίβλων τε
Εἰ, ὅτε βιβλοτοκεῖν, ἤρξατο παιδοτοκεῖν.

[1] Ex Henr. Steph. Epitaphiis.

Jodoci

Jodoci Badii Epitaphium.

HIC, liberorum plurimorum qui parens,
Parens librorum plurimorum qui fuit,
Situs *Jodocus Badius* eſt *Aſcenſius.*
Plures fuerunt liberis tamen libri,
Quòd jam ſeneſcens cœpit illos gignere,
Ætate florens cœpit hos quòd edere.

Ejuſdem Aliud.

HAC tumulatus humo, ſibi qui, jam feſſus ab annis,
Sponte Typographicum congeminavit onus:
Luci dum libros libríſq; ferentia lucem
Scripta ſui fœtus tradidit ingenii.
Quæ digna eſſe ſuâ nobis eſt laude fatendum,
Digna ſuo ut ſæclo nemo negare poteſt.

[1] Ἐπιτάφιον τῆς Μητρός.

ἘΝθάδε πανομένην δεινῆς μόρος εἷλε γυναῖκα.
Πῶς τόδε φῄς; καὶ γὰρ πρὶν θανέειν ἔθανεν.

Τῆς αὐτῆς.

ΚΑὶ γλυκερὸν βιότοιο φάος καλέουσιν ἀοιδοί,
Καὶ κρυερὴν νεφέλην πᾶς θανάτοιο λέγει.
Ἀλλ' εἰ σὺ Μαιονίδη ταύτης μόρον ἐν φρεσὶ θῆκας,
Οὐκ ἂν ἔγνως πότερα ἢ φάος ἢ νεφέλη.
Καὶ εἰ στιγμὴ δυοῖν ἑνὸς αἵρεσιν ὤπασε μοῖρα,
Θάτερον οὐκ ἂν ἕλη, ἀλλὰ συναμφότερον.

[1] Ad calcem Poem. Bez.

Τῆς

Τῆς αὐτῆς.

Ταύτην πολλὰ καμὼν θάνατος καὶ πολλὰ μογήσας
Ἤθελεν εἰς βιότου τέρμα γυναῖκα φέρειν.
Καὶ τέλος οἱ κρυφίην νοῦσον καὶ ἄδηλον ἐφῆκεν,
Μήτι ἣ ἰητρῶν ἀντιπάλαιον ἄκος.
Ὡς δ' ἀποτηκόμενον ψυχὴ δέμας οὐκ ἀπέλειπεν,
Δηρὸν ἔμεινε μόρος, καὶ ἐπανῆλθε κενός.
Ἡ δὲ γυνὴ φίλην ψυχὴν προσεφώνεεν ὧδε,
Μὴ τὸ δ' ἐμὸν ψυχὴ σῶμ' ἀέκουσα λίπε.
Ὅσσῳ γὰρ τούτου σὺ κρείσσων σώματός ἐστι,
Τόσσῳ σοί γε δόμεν κρείσσονα δώσω ἔχειν.

Τῆς Ἀδελφῆς.

Νήπιος ὃς πατέρα κτείνας παῖδας καταλείπει·
Τοῦτο παροιμιακὸν τὸν μόρον οὐκ ἔλαθεν.
Μητέρα γὰρ κτείνας, πάντας γε μὲν οὐ συνέπεφνε·
(Οὔτι γὰρ ἐκ πάντων αὐτῷ ὀναῖρτο φόβος)
Ἀλλὰ τὸ μητρὶ τέκνον μᾶλλον κεχαρισμένον ἄλλων,
Καὶ τὸ καλὸν μορφὴν μητέρος ἠδὲ φυήν.
Καὶ γὰρ ὁ ταῦτα νοῶν τέρμαιν τῇ μητέρι ζωὴν
Ἧς διὰ θυγατέρος μὴ παλίνοστος ἔῃ.

Τῆς Ἀδελφιδῆς.

Χθὼν ξένε· τὴν Βασίλην γὰρ ἀπώλεσας. ἀλλὰ σὺ χαῖρε
Οὐρανέ· καὶ γὰρ ἔχεις, ἣν ἐπόθησας ἀεί.

Posteriora hæc Epitaphia adjeci, ut, quantum in me eſt, nihil ad Stephaneæ ſtirpis notitiam deſideraretur.

Poſt

Poſt Parentes proxima noſtris, qui Parentum loco habendi ſunt, Præceptoribus debetur reverentia ; Henricus itaq; ſuo neq; erga hos neq; erga illos officio in ſe moram eſſe voluit ; quúmq; funeri paterno juſta ſolviſſet, nil ſibi putavit priùs faciendum, quàm ut Adriani Turnebi, quo aliquando inſtitutore uſus eſt, tumulum carminibus honoraret.

[1] Ἀδριανοῦ Τουρνέβου ἐπιτάφιον.

Τιμηθεὶς Μούσαις, τιμήσας Τούρνεβος Μούσας,
Τιμὴ καὶ τέχνης ἤθα τυπογραφικῆς.
Ἀλλὰ τέχνην κατέλυσας, ἀγῶν περιστάγματι πενθεὶς
Μουσέων, τιμῆς αἱ φθονεροὶ τίσις.
Ὡς δ' ἔτι καὶ σοφίης φθόνεον σῆς ἄμμιν ἐκεῖναι,
Καὶ βίοτον σοφίῃ συγκατέλυσας ἄφαρ.

Adriani Turnebi Epitaphium.

MUſarum multis jam functus honoribus ille
Turnebus, ſacri maxima cura chori.
Ferre Typographicâ voluit quoq; nomen ab arte :
Nomen ei potiùs ſed dedit atque decus.
Calliope invidit prela hanc geſtare coronam :
Protinus ergo artem deſinat ille jubet.
Mox eadem toti Turnebum invidit & orbi :
Sic cum vitâ artem deſiit ille ſuam.

[1] Henr. Steph. Epitaph.

His

His Epitaphiis Epigrammata quædam adjunxit in Turnebi laudem à se ante aliquot menses scripta. Eſt autem [1] Scripturæ diverſitas, quam in ejus nomine vides, petita ex libertate ſive licentiâ illâ, quâ in hujuſmodi nominibus uti Poetæ conſueverunt.

[2] Εἰς Ἀδριανὸν Τούρνηϐον.

Τουρνῆϐε μὲν πρὶν κλέος ἔπλετο οὐρανόμηκες,
Νῦν δ' αὐτοῦ ψυχὴ οὐρανοῦ ἐνναέτης.
Καὶ γὰρ ἐπιχθονίης σοφίης δεδαημένη ἄκρα,
Ἦλθε καὶ οὐρανίης ἄκρα δαησομένη.

In Adr. Turnebi Tumulum.

IN manes ingrata tuos hæc ora feruntur,
Quòd taceant te, à te quæ didicere loqui.
Sed reus hujus agi malo, Chariſſime, laudes
Ingenii culpâ quàm tenuare tuas.
Ergo alii laudent: Ego tantùm epigrammate teſtor,
Laudibus haud ullum par epigramma tuis.

In Eundem.

CUR placuit cunctis Turnebus? Cur tot amici
Illi, vix hoſtes unus & alter erant?
Cur placuit cunctis? tot linguis lingua diſerta
Tótne illi potuit conciliare viros?
Cur placuit cunctis? an quòd certare videbant
Judicii dotes dotibus ingenii?
Cur placuit cunctis? cunctas placuítne quòd artes
Excoluit Graias, excoluit Latias?

[1] Τούρνεϐος, Τούρνηϐος. Turnĕbus, Turnêbus. Lege Adriani Turnebi tumulum excuſum apud. F. Morel. 1565. Ipſe tamen ſe ſcribebat Τούρνεϐον. Lege Epiſtol. præfix. Æſchyl. Sophoc. Syneſ. Philo. [2] Ad calcem Epiſtol. præfix. Herodot. 1566.

Cur placuit cunctis? an quòd totúsq; lepores
Spiraret, totus quòd lepidósq; sales.
Causæ equidem sunt hæ: Sed & hæc est maxima causa,
Hic placuit cunctis, quòd sibi non placuit.

Roberti Stephani Adrianíq; Turnebi tumulos non placuit dividere, quòd fuerint ὁμότεχνοι & contemporanei. Huic præterea non minùs quàm illi debemus Henricum Stephanum, cujus in utrumq; pietatem & Epitaphia Græcè Latinéq; carmina descripsi, ut eum lector ex hoc specimine quasi æstimet & prænoscat; ac præmetiatur, qualem expectet virum, quum ad ejus Vitam pervenerit.

Ea, quæ sequuntur, Gallicè scripta, visum est hìc apponere, utì leguntur in Libro [a] *Mr. de la Caille* Histoire de l'Imprimerie. ann. 1689. [b] *Mr. Chevillier*, l' Origine de l' Imprimerie de Paris. anno 1694. page 142, 259, 257, 375, 298. [c] *Mr. Menage*, Anti-baillet. anno 1690. [d] *Mr. Teissier*, les Eloges de Hommes Scavants. ann. 1696. [e] Histoire Critique du Vieux Testament par *P. Richard Simon. Lib. 2. cap. 21. & Catalog. des Bibl. Lat.*

[a] ROBERT Estienne fils de Henry, Imprimeur Ordinaire du Roy. Sa reputation est si celebre parmy les Sçavans, pour avoir esté un des plus habiles hommes dans les Langues Hebraïque,

Grecque

Grecque & Latine, qu'il a merité les Eloges de plusieurs grands hommes. Gesner luy dedia le cinquiéme Livre de ses Pandectes, où il dit de luy, qu'il est entre les Imprimeurs & Libraires ce qu'est le soleil entre les estoiles. Il fût un des premiers, qui imprima en perfection des Livres en Charactères Hebreux, en quoy il a surpassé tous ceux, qui ont esté avant luy; comme on le peut voir par les Bibles Hebraïques 1540. & 1543. Il commença à imprimer vers l'an 1525. Pandect. Juris Civilis. 5. Vol. 8. 1527. Virgil. cum Castig. Joan. Pier. Fol. 1529. & 1532. Thesaurus Ling. Lat. Fol. 1536. & 1543. & à Lyon 1573. L'on estime cette derniere edition meilleure & plus ample que les autres. Dionys. Alex. Gr. 4. 1547. Plusieurs Bibles en Latin, 1528, 1532, 1534, 1540, 1545, 1546, &c. Des Nouveaux Testaments Grecs & Latins 1541, 1543, 1545. & particulierement celuy, où est la version d'Erasme en seize, deux volumes 1551. que l'on estime le meilleur & le plus considerable. Concordantiæ Bibl. Fol. 1555. qui sont fort estimées. Psalm. cum not. Vatab. 8. 1546. & 1556. ce livre est fort estimé & recherché des sçavans. Tous ces livres sont remplis de tres belles notes de sa composition, que l'on trouva en ce temps la n'estre pas tout à fait Orthodoxes, ce qui luy attira une censure des Docteurs de la Faculté de Paris, en date 11. Dec. 1548. qui fût confirmée par Arrest du Parlement

de la mesme année, à quoy il ne peut s'empescher de répondre pour se justifier. Cependant cela l'obligea de quitter la ville de Paris,& de se retirer à Geneve, où il imprima quantité d' ouvrages, & où il mourût le 7. Sept. 1559. agé de 56. ans. Il insera cette clause dans son Testament, que tous ses biens demeureroient à Geneve, pour obliger ses enfans à y demeurer. Aussi Robert Estienne son fils, qui estoit etably à Paris, fût exclus de cette succession.

Un jour le Roy Francois I. venant voir Robert Estienne, comme il corrigeoit une preuve, il attendit, qu'il l' eût achevée.

Il avoit espousé la fille de Josse Badius, nommée Perrette, de laquelle il eût plusieurs enfans : Henry & Robert ; Catherine née le 5. de Mars, 154'. marriée au Sr. Jacquelin notaire au Chastelet de Paris (dont est sorty Jean Jacquelin, qui a esté Sur-intendant des Bastiments du Roy ;) Jean Estienne né le 23. de Juin 1543 ; [1] Marie Estienne née le dernier de Janvier 1544 ; Simon Estienne le 22. d' Aoust 1546.

---

[1] Ea fortasse erat, cujus mortem Græco Epigrammate (Bez. Poem. 1569) Henricus deflevit ; ex quo constat illam non diu post matrem, cui charissima fuit & simillima, obiisse. Mater quidem tabe diuturnâ morbóq; occulto & insanabili mortua est ante annum 1566. Lege Epitaph. Henr. Steph. ad calcem Poem. Bezæ 1569. & Apologie. chap. 15.

Robert

ɩ Robert Estienne avoit été instruit dans l'art de l'Imprimerie par Simon de Colines son beaupere. Il y étoit déja si habile à l'age de 18 ans, qu'il conduisoit luy-seul tous les Ouvrages. Thomas Anselm Libraire d'Haguenau avoit imprimé le Nouv. Test. Grec, l'année 1521. où Nicolas Gerbel habile correcteur negligea de corriger quelques fautes touchant les points, les esprits & les accens, comme trop petites choses: *Mendas minimi momenti nos in castigando non tam severi ac religiosi pio lectori ad emendandum relinquimus.* Robert Estienne fût si exact, qu'il ne crût pas devoir les negliger dans son Eusebe Grec 1544. ou il corrigea jusqu'à un iota souscrit, qui manquoit au mot κόσμῳ. Il imprima en [1] 1549. le Nouv. Test. Gr. en 16. Les Libraires appellent ordinairement cette edition O *Mirificam*! a cause que Robert Estienne voulant faire connoître l'obligation, qu'on avoit au Roy François I. d'avoir fait fabriquer des Poinçons & des Matrices, pour faire de belles impressions Grecques en petit caractere, commença la Preface par ces termes, O *Mirificam Regis nostri optimi & præstantissimi Principis liberalitatem!* Mr. de Colomiés dans sa Bibliotheque choisie, page 199.

[1] On remarquera, que Robert Estienne a imprimé deux Nouveaux Testaments Grecs in 16. avec cette même Preface; l'un en 1546. où il y a quelques fautes en petit nombre, qui sont corrigées par un Errata qu'on voit à la fin; l'autre en 1549. qui est le meilleur & le plus rare. Les Libraires vendent quelquefois l'un pour l'autre à ceux qui ne sçavent point cette difference.

dit de ce Nouveau Teſtament, *l'edition de Robert Eſtienne eſt recommendable par la beauté de ſon caractere, & pour* [1] *n'avoir pas une ſeule faute.* Je crois, que cet Autheur ne parle que du Texte Grec ; car dans ſi peu qu'il y a de Latin, qui conſiſte dans la Preface d'une page & demie, l' exemplaire de Sorbonne montre une faute : Et, ce qui eſt ſurprenant, dans les paroles mêmes, par où cet habile Imprimeur veut qu'on ſcache qu'il n'y a au Grec de ſon Edition aucune tranſpoſition de lettres, il en fait une en cette maniere : *Ex iis (codicibus) ità hunc noſtrum recenſuimus, ut nullam omnino literam ſecus eſſe pateremur quàm pulres iiq; meliores libri tanquam teſtes comprobarent.* Chacun remarque *pulres* au lieu de *plures.* En l' année 1551. il reimprima le Nouv. Teſt. d'une forme un peu plus grande en deux Volumes, où il plaça le Grec entre la Vulgate et la Verſion d' Eraſme, & diviſa les Chapitres par Verſets, ainſi qu'il avoit vû pratiqué dans les plus anciens Manuſcrîts Grecs, & Latins, ----- & mit un chiffre à chaque verſet pour une plus grande commodité. --- Ce qu' il pratiqua en ſuite dans l' impreſſion de l' Ancien Teſtament l' année 1557.----- C'eſt là le plus ancien Nouveau Teſtament, & c'eſt la plus ancienne Bible Latine, où j'ay vû les Verſets diſtinguez par chiffres ; cet exemple fût bien-tot

1 Mihi tamen, fortè inter legendum, occurrerunt nonnulla σφάλματα, qualia ſunt Evang. Joh. c. 17. v. 5. Πρὸς τοῦ τὸν κόσμον εἶναι, pro πρὸ & 1 Pet. c. 2. v. 5. εὐπροσδέκτους pro εὐπροσδέκτους. Qüódq; magìs mirum eſt, ea σφάλματα (uti & *pulres* pro *plures*) in editione primâ 1546. non comparent.

ſuivy

ſuivy. Les Miniſtres firent imprimer de cette maniere leurs Bibles Françoiſes & leurs Nouveaux Teſtamens en differentes villes, comme à Geneve, à Lyon, à Caën, à Orleans. En 1556 par Philibert Hamelin. En 1560. & 1562. par Antoine Rebul. En 1563. par Barthelemy Molin : & la même année par Jean Creſpin, & par Pierre Philippe. En 1556. par Sebaſtien Honorati. En 1567. par Louïs Rabier, & par pluſieurs autres. Les années ſuivantes Nicolas Barbier, & Thomas Courteau imprimerent auſſi en cette façon l' année 1564. à Baſle la Bible Latine ſelon les traductions de Pagnin & de Vatable : René Benoiſt fit ainſi paroître à Paris ſa Bible Françoiſe in Fol. 1566. Chriſtoph. Plantin à Anvers acheva le Pentateuque de ſa Polyglotte en 1569. & les autres tomes en 1570. 1571, 1572. où ſe voit la diſtinction des verſets par chiffres. A Rome la Bible de Sixte V. 1599. & celle de Clement VIII. 1592. furent données au public en cette même maniere. Et depuis Clement VIII. la Vulgate a été imprimée ordinairement par Verſets Chiffrez ; avec cette difference que dans les Bibles & Nouveaux Teſtamens de Robert Eſtienne, des Miniſtres de Geneve & de Baſle, tous les Verſets commencent la ligne : ce qui ne ſe trouve point obſervé dans celles de Sixte V. & de Clement VIII. ſi on en excepte Job, les Pſeaumes, & les Paraboles de Salomon. Ordinairement les Proteſtans ont ſuivi la methode de Robert Eſti-

enne; & quelques uns parmy les Catholiques, comme Laurent Beyerlinck dans ſa Bible *Variarum Tranſlationum* d' Anvers 1616. Pierre Frizon dans ſa Bible Françoiſe de Paris 1621. Thomas Malvenda Jacobin Eſpagnol dans ſa Bible Latine à deux colonnes, dont l'un contient la Vulgate, l'autre la Verſion ſur l' Hebreu, imprimée à Lyon 1650 : Mais le plus grand nombre a copié en tout la Bible de Clement VIII. En 1652. Antoine Vitré imprima par l'ordre du Clergé de France cette belle Bible in 12. en huit Volumes. C'eſt un des plus excellens ouvrages d' imprimerie, qui ait paru en ce Siecle. ----- Il y garde la Methode de Robert Eſtienne. ----- François Couſtelier l' imita dans ſa Bible imprimée in 8, à Paris, 1664. & enſuite les Libraires de Lyon dans leurs editions de 1679, & 1684. in Folio. 1680 in 4. 1686. in 8. & autres années. On voit, que depuis le temps de Robert Eſtienne l'uſage a eté d'imprimer la Sainte Bible avec des Chiffres Arabes à tous les Verſets. Jacques Fabry d'Eſtaples les avoit deja introduits dans ſon *Pſalterium Quincuplex* imprimé 1509. & 1513. par Henry pere de Robert. Richard du Mans Deċteur de Paris de l' Ordre de S. François donna le livre des Pſeaumes avec le Comment. de P. Lombard imprimé à Paris in Fol. 1541. par Ponçet le Preux. Sans doute Robert Eſtienne avoit vû ces Impreſſions, & il eſt bien probable, qu'il forma ſon idée ſur ces exemples. Mais Jacques Fabry

fit

fit imprimer la premiere lettre de chaque verſet en rouge ; maniere, qui plût à Genebrard dans ſon Pſeautier imprimé in 8. à Paris 1581. ce que ne fit point Robert Eſtienne. Cette fameuſe Imprimerie, une des plus belles & des plus correctes de toute l'Europe, étoit dans la ruë de S. Jean de Beauvais vis-à-vis les Ecoles de Droit. Les Eſtiennes ſe ſont ſignalez dans les Impreſſions Grecques, où ils ont, à mon avis, remporté la gloire, non-ſeulemeut au deſſus des Maîtres de Paris, mais même au deſſus des plus habiles, qui ont parû avant eux dans les Païs étrangers ; tant par la richeſſe & la beauté des Caracteres qu'ils ont employez, que par la bonne manufacture du papier & la correction exacte de leurs Impreſſions. Robert eſt le premier de cette famille, à qui il faut rendre cet honneur, d' avoir porté l' impreſſion Grecque juſqu'au point de ſa perfection : L' Euſebe, le Socrate, le Soſomene, le Theodoret, l' Evagrius, qu'il imprima en deux volumes in Fol. 1544. & le Nouveau Teſtament in 16. en differentes années, & in Fol. en 1550. & le Saint Juſtin Martyr in Fol. en 1551. ſont des ouvrages de l' Art achevez.

Les Eſtiennes ſe ſervirent pour leurs Editions de ces belles lettres, qui furent fonduës dans les Matrices, que le Roy François I. avoit fait frapper par une magnificence Royale. Robert Eſtienne

ſon

son Imprimeur avoit ces Matrices ; & des mains de son fils Henry elles passerent dans celles de son petit-fils Paul Estienne. Celuy-cy les vendit ou engagea à la seigneurie de Geneve pour une somme de mille écus. Le Clergé de France, ayant entrepris de faire imprimer les ouvrages des Saints Peres Grecs, presenta sa requeste au Roy Louis XIII. & demanda, que ces Matrices fussent retirées, & apportées dans l' Université de Paris. *Auquel effet,* disent les Agens du Clergé dans cette Requeste, *quelques etrangers ont depuis peu acheté de Paul Estienne pour le prix & somme de trois mille livres les Matrices Grecques, que le feu Roy Francois* I. *avoit fait tailler pour ornement de ses Universitez & Commodité des Lettres avec tant de frais* &c. Sur cette Requeste le Roy rendit son Arrest datté du 27 May 1619. qui est rapporté à la page 131 du 2. Tome des Acts du Clergé de France recueillis par M. Gentil ; ou il ordonne, qu'on payera de ses deniers la somme de trois mille livres, pour dégager ces Matrices Grecques. *Le Roy à ordonné & ordonne que---- Il sera pris & employé la somme de trois mille Livres pour retirer lesdites Matrices des mains de la Seigneurie de Geneve, ou dudit Estienne,* &c. Cette piece fait voir, que Jansson d' Almeloüe a travaillé inutilement, quand il a voulu prouver, que Robert Estienne n'avoit point emporté avec luy à Geneve les Matrices Grecques de l' Imprimerie Royale.---Le Roy auroit donc eté trompé, & son argent auroit eté porté

porté à Geneve pour retirer des Matrices, qui n'etoient point forties de Paris. Nous donnerions aux Eftiennes Robert & Henri fon fils la louange entiere & fans aucune referve, fi avec leur grande capacité & tout l' honneur, qu'ils ont acquis dans l'Art d'Imprimerie, ils n'avoient pas quitté la Religion Catholique, pour fuivre les Nouveautés de Calvin. La Réponfe que fit Robert aux cenfures portées contre fes Bibles juftifia que la Faculté de Theologie ne s'etoit point trompée, d'avoir reconnu un efprit d' erreur & d' herefie dans les Sommaires, dans les Index, qu'il mit aux Livres Sacrez: au contraire, ce libelle fit voir, qu'il avoit trompé deux Roys, qui avoient crû choifir en fa Perfonne un Catholique pour leur Imprimeur, au lieu qu'ils n'avoient pris qu'un Calvinifte outré. Car que peut on dire autre chofe d'un homme, qui écrit, ce qu'on ne peut lire fans horreur? (Réponfe aux cenfures de la Faculté. Edition de 1552. in 8. feuillet 153.) *Qu'eft-ce que la Meffe, finon un Enchantement Diabolique, qui ôte le fens aux plus fages? Qui plus eft, autant vaut envers les enfans de Dieu la Celebration de la Meffe, comme fi quelqu'un difoit, que Megera & fes deux fœurs, c'eft-à-dire, les Furies d' enfer, ont épandu leur venin mortel.* Je ne parle point de fes livres fur l' expofition des quatre Evangeliftes, que la Faculté dans fon Catalogue des Livres Cenfurez appelle, *Libros impios & nefandiffimos.* Je laiffe-là auffi fes injures,

fes

ſes calomnies, ſes fauſſes hiſtoires, [1] ſes contes ridicules ſur les Docteurs, qu'il appelle feuillet 14. de ſa Réponſe *ô beaux Theologiens, ou plûtôt loups detruiſans le troupeau du Seigneur!* ---- Nous voulons bien pourtant avec cette exception luy rendre la gloire, qui luy eſt duë ſur le Parnaſſe. ---- Et nous n'oſons pas la porter au point où M. de Thou l'a portée dans ſon Hiſtoire, quand il dit, que la France & tout autre Etat Chrétien a plus d'obligation à Robert Eſtienne, qu'à celuy de tous ſes Generaux d'Armées, qui a fait le plus de conquêtes, & pouſſé ſes frontieres le plus loin: ---- Si la France luy a obligation, d'avoir porté l'Imprimerie juſqu'au plus haut degré de ſa perfection, elle ne luy en a guere d'avoir abuſé de ce bel Art, de s'en être ſervi pour imprimer les Livres de Calvin, de Beze, de Viret, de Bucer, & d'autres Sectaires; dont la lecture empoiſonna les eſprits, leur inſpira de la fureur, & les porta aux extremités, où ils ſont venus, de faire une guerre cruelle à leur patrie, d'y jetter par terre les plus beaux monumens de la pieté Françoiſe; enfin d'y faire tout le mal, que l'He-

[1] Au fuëillet 5. d'un Docteur, qui à l'age de 50. ans ne ſçavoit point encore ce que c'êtoit que le Nouveau Teſtament. On reconnoit que c'eſt une fable, en liſant les Statuts de la Faculté de Theôlogie renouvellez par le Cardinal de Touteville, où l'on apprend que perſonne n'étoit elevé au degré de Docteur, qu'il n'eût pris auparavant des Leçons de l'Ecriture Sainte pendant 4 ans, & n'eût porté ſa Bible pendant tout ce temps dans les Ecoles publiques. Voyez le 5. Tome de l'Hiſtoire de l'Univerſité, à la page 564.

resie est capable de faire, & dont nous ressentirions encore aujourd'hui toute la cruauté, si Dieu ne nous avoit donné un Roi, qui sçait defendre son Royaume contre tous les efforts des Protestans ligues & armez pour l'aissaillir. ---- Robert -- mourût à Geneve en l'année 1559. Il fût fils de Henri Imprimeur, qui étoit Catholique.

Robert Estienne commença l'Impression de la Bible en Hebreu in 4. l'année 1539,& l'acheva l'année 1544. On n'a rien fait jusqu'ici qui surpasse en beauté cet ouvrage. Il commença une autre Impression de la même Bible Hebraïque in 16. l'année 1544, & l'acheva l'année 1545. Je n'ai vû dans aucune Bibliotheque ni dans aucun Catalogue la Bible Hebraïque in fol. que Theodore Jansson d'Almeloüe cite dans sa liste 1545. Robert écrivant en l'année 1548 sa Preface au Tresor de la Langue Sainte composé par Pagnin, qu'il imprima in 4. cette année-là, dit : *Cum Biblia Hebraïca duplici formâ excudissemus.* Ces paroles font connoître, qu'il n'avoit point imprimé de Bible Hebraïque in fol. l'année 1545. Car étant vrai, qu'outre l'Edition d'in 4. & celle d'in 16. il en eut encore fait une d'une troisiéme forme in fol. il auroit écrit dans cette Preface *Triplici formâ*. Il ne faut pas s'étonner si ces Bibles sont d'une si grande beauté. Les Caracteres en furent fabriquez aux depens de François I. qui n'epargnoit rien pour la perfection des Arts & des Sciences. Robert

Robert Estienne imprima une Epigramme sur la seconde édition de son Dictionaire Latin en 2 Vol. fol. 1543. dont voicy les derniers Vers :

Immensum modico venum datur ære volumen.
Uberior fructus. Consule quæq; boni.

Et c'est une louange, qu'on a donné à ce grand Imprimeur qu'il n'étoit point avare ni sordide : mais que les pauvres Ecoliers trouvoient chez lui de bons Livres bien imprimés & à bon [1] marché.

Robert Estienne dans le dernier Siecle porta l'impression Hebraïque tout d'un coup jusqu' a sa perfection.

---

c Robert Estienne étoit fils de Henri Estienne premier du nom, Imprimeur de Paris. Il fit son apprentissage sous Simon Colinet ou de Colines son beau-pere.— Il sçavoit parfaitement le Grec, comme le témoigne la Preface Grecque devant son Nouv. Testament Grec. Il scavoit demême le Latin, comme le témoigne son Trésor. Et il n'étoit pas ignorant de l' Hebreu, comme le témoignent les livres Hebreux, qu'il a imprimez. Et il sçavoit aussi fort-bien le François, comme le témoigne sa Grammaire Françoise. Il ne faut pas

[1] Lege Epistol. Aurat. p. 97. suprà.

oublier

oublier icy les éloges que luy donne Paul Manuce sur l' Epitre 19. du Livre 15. des Epitres de Ciceron; *Robertus Stephanus Parisiensis; quo ego secundùm patrem meum in emendandis atq; edendis veterum scriptis neminem fuisse aut esse arbitror diligentiorem.* Et sur l' Epitre 14 du Livre 13. *Robertus Stephanus Typographus Parisiensis diligentissimus.* Mr. Baillet a écrit, qu'il faisoit mettre sur les quais, sur les pons, & dans les places publiques de Paris, les livres qu'il imprimoit, avec des affiches, par lesquelles il prioit tout le monde de les vouloir lire & de les corriger; promettant de grosses sommes d'argent pour recompenser la peine de ceux, qui y remarqueroient des fautes. Cela n'est pas veritable. Il exposoit sur sa boutique ses feuilles imprimées et non tirées, & il promettoit des sols & des doubles à ceux, qui y trouveroient des fautes.---- Il fut aidé dans son Trésor par Budée, par Baïf, & par Tusan ;--- & ensuite par Jean Thierri de Beauvoisis, comme il témoigne dans sa Preface de l' edition de 1543. On a omis cette Preface dans l' edition de Lyon en 1573. en quoi on a eu tort. Ce Jean Thierri a revû & corrigé la premiere edition des Annotations de Budée sur les Pandectes, faite par Robert Estienne, & ayant fait r' imprimer ces Annotations par Vascosan, il les dedia à Gilles le Maître premier President du Parlement de Paris.--- Robert Estienne demeuroit à Paris, dans la rue de S. Jean de Beauvais, à l' enseigne de l' Olivier, vis-a-vis

vis les Ecoles du Droit Canon : où la Reine Marguerite de Navarre, ſœur de François I. & femme de Henri d' Albret Roi de Navarre, l'a viſité plus d'une fois. On a omis dans le Catalogue des livres, qu'il a imprimez, les années dans leſquelles ces livres ont été imprimez : Ce qui n'eſt pas une petite negligence.

---

a Robert Eſtienne étoit gendre de Badius Aſcenſius ſçavant Imprimeur de Paris. Il travailla d'abord ſous Simon de Colines, qui avoit épouſé ſa mere. Mais ayant depuis lui-même dreſſé une boutique, s'acquit tant de reputation, qu'il paſſa pour le plus habile & ſçavant Imprimeur, qui eût jamais été au monde. Il y en a qui lui preferent Alde Manuce & Froben. Mais il eſt certain, qu'il les ſurpaſſe en erudition & en exactitude. On dit, que pour rendre corrects les livres, qu'il imprimoit, il en faiſoit expoſer les feuilles dans les places publiques, & qu'il donnoit des ſommes conſiderables à ceux, qui y trouvoient quelque faute. Auſſi aſſure-t-on que des livres qui ſont ſortis de ſa preſſe il y en a pluſieurs qui ſont ſans fautes. C'eſt ce qu' on a remarqué entr' autres dans ſon Nouveau Teſtament Grec in 12. en 1549. Les Theologiens d'Eſpagne ne firent pas le même jugement de la Verſion & des Notes de Robert Eſtienne ſur la Bible, que la Sorbonne ; carétans perſuadez, qu' elles ſeroient tres utiles au public, ſans avoir égard au nom

nom & à la religion de l'interprete, ils les firent imprimer à Salamanque, en y changeant tres peu de choses. Il faut remarquer, que toutes les editions de son Trésor ne sont pas également bonnes; car celles qu'il a fait lui-même sont les meilleures.

---

[5] On pourroit mettre au nombre des Interpretes de l'Ecriture Robert Estienne, s'il n'avoit témoigné lui même dans toutes les Prefaces de ses Bibles, qu'il n'estoit point l'autheur des nouvelles traductions de la Bible, qu'il donnoit au public. C'est ainsi qu'au commencement de l'edition 1545. il declare qu'il a joint avec la Vulgate la Version, qui avoit eté trouvée la plus Latine, n'ayant pas osé nommer Leon de Juda Zuinglien, qui en etoit l'autheur; & il prefera cette derniere traduction de la Bible à celle de Pagnin, qui étoit trop obscure, bien qu'il fût persuadé, que celle de Pagnin approchoit d'avantage de l'original Hebreu. Il prefera au contraire dans son edition de 1557. la traduction de Pagnin à toutes les autres, & il dit qu'il a donné cette traduction beaucoup plus exacte, & de la maniere, que l'Autheur même l'avoit corrigée de sa propre main en plusieurs endroits. Cette même edition de Pagnin a aussi eté imprimée dans une autre edition de Commelin, qui est à quatre colomnes, où on voit en un instant le texte Hebreu avec cette nouvelle traduction, le Grec des LXX

de la maniere qu'il se trouve dans la Bible d'Alcala ou Complute, & la Vulgate Latine. Je laisse cependant à juger au Lecteur si les reformations, que Robert Estienne assure estre de Pagnin & ecrites même de sa main propre, sont en effet de Pagnin. Il est certain, que Robert Estienne n'a pas agi avec assez de sincerité dans la plus-part des editions de la Bible qu'il a données au public, & qu'il a voulu imposer en cela aux Theologiens de Paris ; principalement dans l' edition de 1545. D'autre part il semble, que les mêmes Theologiens de Paris auroient pû traiter avec plus de douceur & charité Robert Estienne, à l' occasion des nouvelles traductions de la Bible, qu'il fit imprimer avec des notes fort utiles, bien qu'il y en eût en effet quelques-unes qui meritoient d' estre condamnées. [1] Pierre Castellan Grand-aumosnier de France, qui rapporta au conseil du Roy l' affaire, qui etoit alors entre les Theologiens de la Faculté de Paris & Robert Estienne, n'a pû s'empêcher de condamner en quelque chose l'excés de ces Theologiens, lesquels trouverent des heresies, où il n'y en avoit point, & cela venoit, comme l'asseure le meme Castellan, de ce qu'ils ignoroient dans ce temps-là les Langues Grecque & Hebraïque : Mais il y a de l'apparence que Robert Estienne est un medisant, lorsqu'il re-

[1] Petr. Gallan. in vitâ Castellani.

proche

proche à ces mêmes Docteurs de s'estre opposé à cette belle edition Grecque du Nouveau Testament, qu'il publia en ce temps-là avec les diverses Leçons, qu'il avoit tirées des Exemplaires Manuscrits de la Bibliotheque du Roy. Ces Hommes Sçavans, dit Robert Estienne, jugeoient que les diverses Lectures, qui sont à la marge, fussent quelques annotations ajoutées hors du Texte. Mais c'est une calomnie manifeste, parce qu'il y avoit alors plusieurs Docteurs de la Faculté de Paris, qui n'ignoroient point la Langue Grecque, & qui ont même ecrit doctement sur la Bible. Robert Estienne a sans doute voulu rendre odieux les Theologiens de Paris dans la réponse, qu'il a fait à leur censure ; comme quand il rapporte au même endroit ces paroles, qu'il fait dire à un de leur Docteurs : *Je suis esbahi de ce que ces jeunes gens nous alleguent le Nouveau Testament. Par Dieu, j'avois plus de 50. ans, que je ne sçavois ce que c'étoit que du Nouveau Testament.*

Depuis le temps de Clement VIII. on n'a recû dans l'eglise Latine, que cette derniere correction de Clement VIII. & on a commencé à negliger les Editions de Robert Estienne & des Theologiens de Louvain, qui estoient cependant fort utiles à cause des diverses leçons & des petites notes critiques, qui sont au marges. C'est pourquoy, bien qu'on soit obligé de suivre dans l'usage public la Bible

Latine corrigée par Clement VIII. il eſt bon, que chacun ait pour ſon uſage particulier les editions de Robert Eſtienne & des Theologiens de Louvain, non ſeulement parce que ceux, qui ont fait cette derniere reformation de la Bible, n'ont pas pretendu eſtre infaillibles : Mais auſſi parce qu'ils ont temoigné n'avoir point touché à pluſieurs endroits qui ſembloient avoir beſoin de reformation.

La verſion de Leon de Juda fût imprimée à Zurich en 1543. & r' imprimée à Paris en 1545. par Robert Eſtienne avec la Vulgate ſur deux colomnes. Quoique les Theologiens de Paris euſſent condamné cet ouvrage, ceux de Salamanque ne laiſſerent pas d'en faire une nouvelle edition en fort beaux Caracteres ; & ainſi la verſion Latine de Leon de Juda Zuinglien fût autoriſée par les Theologiens d'Eſpagne.

Huc referenda cenſui, quæ Thuanus habet ad annum 1564.

NOVÆ Bibliorum editioni anno 1543. Tiguri publicatæ, quam Leo Judæ inchoaverat, & moriens, ut opus perſequerentur, collegis in fidem religioſé adactis tranſcripſerat, ultimam manum impoſuit Bibliander Conradi Pellicani & Petri Cholini Tugienſis Græcæ Linguæ peritiſſimi operâ adjutus,

jutus, quam translationem in suâ editione biennio post ad veterem adjecit Robertus Stephanus, suppressâ eorum, qui in illâ laborârunt, mentione; & Hispani Theologi diu pòst recognitam per Gul. Rouillium denuo Lugduni excudendam curaverunt. Quod eò commemorandum duxi, ut versionis tanti apud nos & Hispanos ipsos factæ origo cognosceretur, & insigne documentum extaret, quid utilitatis ex adversariorum libris & industriâ, si semotis odiis charitatem & æquitatem induamus, ad Dei gloriam capi possit.

VIR clariss. Menagius (Anti-baillet. tom. 1. p. 57.) affert Johannis Vulteii Epigramma, in quo Rob. Stephanus, Sim. Colinæus, & Gryphius inter se conferuntur.

Inter tot, norunt libros qui cudere, tres sunt
Insignes, languet cætera turba fame.
Castigat Stephanus, sculpit Colinæus, utrumque
Gryphius edoctâ mente manúque facit.

TEcum, Lector, quàm optimâ potui fide, egi; quúmq; statuerim in describendis horum Typographorum vitis veritati studere, nihílque, quod à quolibet memoriæ traditum novi, in illorum gratiam dissimulare; tibi, quid varii scriptores de Roberto Stephano senserint, ipsis eorum verbis aperui. Omnes tum Papistæ tum Reformati in eo consenti-

 unt,

unt, ut multa, quæ maximè laudarent, repererint; Pauci iique partium studio religionisque, ad quam descivit, odio ducti pauca, quæ ei vitio darent, deprehenderunt. *Ubi* autem *plura nitent. maculis paucis*, quæq; forsan, si in rem propiùs introspexeris, vanescerent, *offendi* iniquissimum est.

Quoniam verò Roberti nostri famam nil magìs elevat, quàm Characterum Regiorum (cujus Andreas Chevillier eum accusat) furtum, nonnihil hìc loci de re illâ gravissimâ quidem, & (si vera fuerit) turpissimâ adjiciendum putavi. Eum minimè culpâ liberat Janssonius (p. 19.) rogans, *quibus Regiis Typis Carolus Stephanus anno* 1551. *Appianum Græcis, Epistolas Bunelli Latinis excudere potuisset, si Robertus eos abstulerat?* Robertus enim anno 1551 Parisiis [1] nondum migraverat, imò etiam eo anno Carolum fratrem in [2] appiano excudendo adjuvit. Excusatio falsa, quæq; facilè refelli potest, causam non vincit, sed adversariis tradit. Rogaverim potiùs, quibus Regiis Typis post Roberti discessum Turnebus anno 1552. Philonem, Æschylum; 1553. Hephæstionem, Sophoclem; 1554. Synesium, Homeri Iliadem: Robertus Stephanus 1568. Nov. Testamentum Græcum, 1566 & 1580. Alphabetum Græcum Regiis trium generum Characteribus excusum ediderint? Præterea, si Robertus

[1] Lege priùs pag. 70. [2] Lege postea in Vit. Caroli.

bertus Regios Typos secum Genevam asportâsset, velim mihi ostendi librum, in quo excudendo Robertus ipse, Henricus, aut Paulus Genevæ iis typis usi fuerint. Adde, quòd tale illud furtum in Regiâ, ubi plurimi quotidie laborabant Typographi, Bibliothecâ diu non potuerit celari, præsertim cum tot inimicorum, qui Robertum infensi servabant, oculos id minimè fugisset; neq; si deprehendissent, credibile est eos, qui datam tam opportunè eum perdendi occasionem nequaquam amisissent, id silentio premere voluisse; quinimo hominem tam apertæ perfidiæ multóq; vilioris eo hæreseos, quâ eum damnaverant, crimine sceleris reum igne ferróq;, aut saltem, si aliter in profugum & in extraneâ urbe sævire non licuisset, minis clamore & contumeliis insecuti fuissent; nec destitissent regem lacessere, donec ii Characteres repeterentur, &, siquo pacto id fieri possent, restituerentur. Turpissima ista labes nunquam eluenda filium ejus Henricum ejusdem cum patre hæreseos manifestum à Regno æternùm, Parisiis certè, Typographiâq; ibidem exercendâ expulisset. Contra autem, Henricus non solum Parisiis sæpius moram fecit, ibíq; suum Anacreontem ex Regis privilegio anno 1554. & Buchanani Psalmos cum suo fratre Roberto Regio Typographo (qui nunquam à Romanâ Ecclesiâ desciverat) edidit; sed etiam (uti deinceps ex ejus vitâ constabit) cum Galliæ

Regibus in gratiâ fuit. Magnum interea mirúmq; plus sexaginta annos de surreptis Characteribus Regiis silentium; donec anno 1612 Genevensi Rei-publicæ à Paulo oppignerati summâ quâdam pecuniæ per edictum Regium assignatâ redimerentur. In regio illo (quod affert Dr. Andreas Chevillier) decreto de redimendis à Genevensi Re-publicâ typis non lego eos furto ablatos fuisse. Quod quidem cur non apertè (si fuerit verum) exprimeretur, non video, cum ea & speciosa & honesta fuisset causa typos non solùm pretio redimendi, sed etiam quodam jure postulandi & postliminio recipiendi. Cum itaque hæc neutiquam cohæreant, non aliâ lege Roberti accusatoribus meam astringam fidem, quàm ut ea, quæ contra eos pugnant, eorúmq; criminationes repellunt, priùs diluantur. Si Robertus Stephanus in Papisticam Missam acerbè invectus fuerit, quid aliud ab eo aut quovis alio expectandum fuerat, qui eam Ecclesiam tanquam falsam deseruerat, ejúsque mysteria utpote ab antiquo & Apostolico usu pravè detorta aversabatur?

Præterea, quum mendacium furtúmque naturali quâdam cognatione ità jungantur, ut hoc aut illud facere æquè sit religiosum; vix credam Stephanum *furti* conscium fuisse, qui, ut opinionem *mentiretur*, induci non potuerat. Quid enim est magis ridiculum aut minùs probabile, quàm eum de religione aliâ alii præferendâ esse sollicitum, qui de suâ famâ

non

non fuerit? Et ei, qui cum internæ quietis, externi honoris, omniúmque (si palam fiat) fortunarum dispendio ausit furtum, tam publicum, quódq; diu celatum iri minima spes erat, in se admittere, scrupulum injici, num Reformatorum partes potiùs sequatur, quàm Romanæ, in cujus communione hactenus vixerat, Ecclesiæ hæreat? Quàm facilius atque utilius fuisset in patriâ divitias parando familiæ suæ non exiguæ consulere, quàm cum infami furis & fugitivi nomine victum foras quæritare! Ubi terrarum (nisi hominum consortio nuncium remittere, ac cum feris solis degere voluerit) se fore tutum speravisset, cum nulla vix inter Paganos natio, nulla inter Christianos Ecclesia furibus asylum aperiat? Hæc profectò minimè cohærent; neque ullam veritatis umbram habet conficta ista Stephani insimulatio. Non ignoro esse quoddam versatile infidum & vulpinum hominum genus, cane pejus & angue vitandum, qui optimè sibi consultum putant, si noverint modò ad has modò ad illas partes, prout se dederit occasio, transfugere; neque libertate, quod libitum fuerit, impune sentiendi contenti sunt, nisi publicæ pacis perturbandæ avidi ad magistratus & dignitates per dissimulantiam & mendacium grassentur. Nostri verò Roberti ea erat illibata integritas, ut neutiquam, quid sentiret, vellet dissimulare; mallétque Regii Typographi munere magnifico quidem & lucroso defungi; patriæ, cujus amor apud multos plurimùm pollet, valedicere;

&

& apud exteros vivere; quàm se ad eam Religionem, quam corde amplecti non poterat, *conformandi occasionem* arripere. Eò magìs in famâ Roberti defendenda adlaboravi, quòd maximè cupiam in corpore tam egregio nullum apparere nævum, virúmque tam doctum tot eximiis dotibus ornatum extra omnem culpam esse. Illud sanè regiorum characterum furtum, si fuisset verum, unâ quasi liturâ omnes alias ejus quantaslibet virtutes obliterasset. Hujusmodi res capitalis est in quâ contra reum, non ex unius aut alterius testimonio, non temere, nec nisi testium fide ad examen vocatâ, eorum suffragiis diligenter excussis, momentísq; causæ seriò perpensis agitur.

A furto illo gravissimo, in quod certioribus indiciis, antequam sententia feratur, inquirendum puto, transeo ad levius aliud furtum, literarium scilicet, quod, quamvis non incapitis, tamen in famæ vitâ contra caræ discrimen eruditos solet adducere. De eo quidem priùs dictum est paginâ 25[a]. Ubi nonnihil huc loci rejiciendum omiseram, quia nondum ad meas manus pervenerat Dictionarium Propriorum Nominum in literis prophanis anno 1541 excusum, in cujus præfatione Elucidarii mentionem facit Robertus Stephanus lectorem monens Dictionarium illud *esse opus novum, nec antea unquam editum; libellum Elucidarium carminum dictum bonam Propriorum Nominum partem haudquaquam continere, nec cujusquam studiis*

diis magnopere prodesse posse; omnia enim partim confecta partim impolita & indigesta: se ab aliis tradita omnia studiosè collegisse; fabulas ex Servio, Acrone cæterísque nobilibus grammaticis; situm urbium à Plinio, Strabone, Ptolomæo deprompsisse. Ibi Jacobus Thomasius in Stephanum plagii crimen intendit, quo eum liberâsset, si *lectorem appellans Volaterrani fecisset apertam mentionem*, iratus, quòd voce generali *aliis* Volaterranum, quem Thomasius peculiari quâdam notâ præter omnes cæteros dignum censuit, inclusisset; item quòd *de Diocle Medico Carystio Suidam citet, qui de hôc Diocle mutus est, nec à Volaterrano citatur.* Sed non est, cur hic de purgando Stephano multùm desudem; neque enim, si Volaterranum nomine non appellaverit, aut * Suidæ authoritatem perperam, & (quod aliquando viris eruditissimis in multiplici librorum lectione evenire solet) per memoriæ lapsum adhibuerit, satis erit causæ, ut aliquid justæ laudis amittat, & in plagiariorum numero habeatur. Nec facilè inducam animum, ut credam eum à plagii crimine sibi non cavisse, quo ipse alios severè notavit. In suâ enim Ambrosii Calepini editione apud lectorem queritur, quòd cum *suum Thesaurum denuo imprimere cœperit, quidam in Aquitanicâ sive Lugdunensi Galliâ Typographi, qui videbant sibi hunc librum non licere propter regium privilegium imprimere, Calepini Editionem susceperint, in quâ addiderunt tum dictiones tum phrases formásque lo-*

* At certè in Elucidario à Rob. Stephano excuso anno 1530. nullam Dioclis Medici Carystii mentionem invenio.

quendi

quendi ex ipsius Thesauro sumptas, interdum viginti, aliquando dimidiam columnam, nonnunquam etiam unam integram; mentientes in Epistolâ suo Calepino præfixâ se maximum numerum authorum Latinorum perlegisse; quòd nunquam destiterint hunc augere ac confarcire Calepinum, sumentes semper aliquid ex Stephani Thesauro; & quotiescunque ipsorum impressio venditione est distracta, hinc & illinc evellant minuta quædam fragmenta, eáque prioribus cum novâ semper epistolâ assuant. Nec verò astutis istis Compilatoribus, quorum nominibus pepercit, (nam dicens de vitiis, personis parcit modestus accusator) *dissimulavit se, quod furati fuerant, jure suo vendicaturum; quod* (suum Calepinum anno 1553. edendo) *fecit, præsertim quum intellexerit eos velle adhuc librum istum coarcervare miseram ipsius Thesaurum compilando: quem Thesaurum postremò adornabat, summa cum diligentiâ corrigens in ipso ea, quæ mendosa sunt, & resecans, quæ redundant, & ex Authoribus colligens dictiones & loquendi formas, quæcunque desiderabantur; Græca etiam, sicuti oportet, sine ullâ fraude & fallaciâ additurus.* Queritur etiam *de iis, qui in Germaniâ hunc Latinæ linguæ Thesaurum contractum impresserunt, novam Promptuarii inscriptionem dantes ei, cum longissimâ epistola, in quâ ordo demonstratur, quem ipsi adhibuerunt ac servârunt, imò verò quem ille primus & instituerat & conservârat. Quod tamen ut dissimularent ipsi, totam sæpe ordinis rationem immutârunt, in principio saltem operis, dum in digerendis disponendísque vocabulis ea collocant in fine, quæ in principio aut medio posita fuerant; & in medio, quæ postremum*

mum antè locum occupabant. Queritur *de eo Thesauro, qui Venetiis est impressus, in quo ne ea quidem errata emendaverunt, quæ prætermiserat; tantummodo Græca ex Calepino sumpserunt, atque in illum Thesaurum transtulerunt: quædam item vocabula vetusta & prisca & à consuetudine loquendi (ut ipsi judicabant, necessaria tamen) intermissa sustulerunt, ac planè truncârunt; quin propria quædam nomina malè rejecerunt.* Denique amicos rogavit, ne *cessarent (fesso humeros supponentes) ab emendando Latino ejus Thesauro & augendo, Græcisq; dictionibus formisque adjiciendis, ut quàm paucissima posthac in eo desiderari possint; & in novo Græcæ linguæ Thesauro absolvendo, in quo eadem, quæ in Latino, ratio observanda erat, ex optimis delectissimisque Græcorum Grammaticis, Poetis, Rhetoribus, Oratoribus, Historiographis, & variarum rerum scriptoribus.*

Ex jam allatis ipsius Stephani verbis eum constat Latini sui Thesauri editionem locupletiorem, vocibúsque Græcis auctam instituisse, & Græcum ad Latini exemplar Thesaurum incepisse, cui Henricus filius finem imposuit: Constat item, quàm malè Latinus ille Thesaurus acceptus fuerit apud Lugdunenses, Germanos Venetósque Typographos.

Superest unum, quod à nonnullis audivi Stephano vitio datum; ab eo scilicet in suo Thesauro voces obscœnas omitti. Miror certè fuisse, qui ægre ferant desiderari, quod in omnibus, qui juventutis lectioni

ctioni commendantur, libris nullus pius Præceptor desiderari non optaverit. Ostendant isti vocum obscœnarum patroni, juvenibus quid erit damni, si eas ignorent; quid lucri, si sciant. At certè hujusmodi scientiam non opus est excoli; satìs illa sponte succrescet filix; hâc præsertim ætate, quâ salaces quibusdam sapiunt joci, lusúsque, quos putant innocuos, Martialísque [1] impurissimi Poetæ versu tuentur, *Lasciva est nobis pagina, vita proba est* [2]. Eorum tamen pace rogem, num plerumque soleat ex verbis spectari mentis indoles: jubet, ut videat, loqui Philosophus; Doctus doctè, insulsus insulsè loquitur; & quidni modestus modestè, obscœnus obscœnè? Si minùs valeat mandatum Apostoli, qui [3] *omnem sermonem malum*, [4] *turpitudinem aut stultiloquium aut scurrilitatem* Christianis interdixit; audiatur ex Ethnicis Cicero, qui monet [5] *verborum turpitudinem vitandam*; docétque [6] *in oratione & verbis retinendam esse verecundiam.* Casti inter poetas Terentius & Virgilius indicant, qualis sermo Romanis auribus placuerit. Non tamen desunt, qui, ut sui oris effreni petulantiæ aliquid prætendant, instant eidem, quâ voces illæ damnantur, censuræ jure eo-

[1] Lege Præfat. Edit. secund. Martial. Raderi. [2] Vavassor. de Ludicrâ Re. p. 232. Optandum sanè, ut quàm bene uterq; (Catullus & Martialis) tam non obscœnè scripsisset: neve putâsset alter versiculos tunc denique habere salem & leporem, si sint molliculi & parum pudici: alter lascivam verborum licentiam linguam esse epigrammatum interpretaretur. [3] Ephes. c. 4. v. 29. [4] Cap. 5. v. 4. [5] Lib. 2. de Orat. [6] Lib. 1. Offic. ubi lege plura, quæ ad hanc rem maximè pertinent.

dem ſcientiam Medicinæ Anatomiæque eſſe ſubjiciendam. Quid dicere non auſint perfrictæ frontis homines, qui ſcientiæ nobiliſſimæ injuriam faciunt, ut ſuæ nequitiæ velum obducant? Sciant autem iſti, qui id cauſantur, *quædam* (teſte [1] Cicerone) *re honeſta eſſe, nomine obſcœna*: Diſcant etiam cum duo faciant idem, idem tamen ſemper non eſſe; medicum de ſuæ ſcientiæ myſteriis neceſſariò, & ut ægris ſubveniat, differentem omni immodeſtiæ culpâ carere; alium verò quempiam, ea temere, otioſè, ubi nihil opus eſt, & ut adoleſcentiæ inſidias ſtruat, effutientem cenſeri digniorem, qui ad olidum hircorum genus ablegetur, quàm qui inter homines verſetur.

Revertor ad Robertum Stephanum, quem Andreas Chevillerius diſſimulationis accuſat, quaſi duos Reges (Franciſcum putà & Henricum) fefellerit; qui ſuæ Typographiæ virum Catholicum ſe præfeciſſe crediderant, cum tamen is revera fuerit obſtinatus Calviniſta. Odium certè, quod Sorbona in Robertum olim exercuerat, nondum exolevit; ſed facilè huic calumniæ occurritur. Quî enim duos Reges fefellerit, cum viginti ferè, antequam Regius Typographus eligeretur, annis inciderit in hæreſeos ſuſpicionem; quam ut amoveret per cautam diſſimulationem, tantùm abfuit, ut potiùs eam ſuis in varias Bibliorum editiones notis ſubinde auxerit.

[1] Lib. 1. Offic.

Novum

Novum profectò & hactenus inauditum erat illud mentiendi genus, eum, qui studebat fallere, suam opinionem Typis suis ultro prodere! Eúmne dissimulare, qui suo indicio perierit? At neutiquam miror Chevillerium Sorbonæ Doctorem & Bibliothecarium Stephano iniquiorem, quem adversùs eum incitaverat cùm Romanæ, à quâ defecerat, Ecclesiæ ultio, tum domestica simultas. Quò autem Stephani integritas clariùs eluceat, unum testem in medium proferam ex Pontificio olim Cleri Gallicani ordine, Petrum Castellanum, in magnâ apud utrumque Regem gratiâ, & auctoritate, amplissimísque ab utroque dignitatibus ornatum; cujus vitam, ut potero breviter, ex Petro Gallandio, qui pro duodecim cum eo annorum consuetudine eam fusè descripsit, perstringam: quæ maxima Francisci Regis in literas & literatos merita, litísque inter Sorbonam & Robertum rationem, ac multa alia ad rem literariam pertinentia exponet, & lectorem haud forsan insuavi digressione morabitur.

« Petrus Castellanus Quintini ex antiquâ & no-
« bili Hauverderiorum familiâ filius Archii (quod
« Burgundiæ oppidum est) natus, post unum an-
« num matrem, post sextum patrem amisit. In
« domo paternâ ultra decimum retentus, Divio-
« nem mittitur Turrello Scholarchæ in disciplinam
« tradendus; sub quo cum triennium in Latinæ
« Linguæ fundamentis posuisset, à Germano quo-

« dam

" dam adolescente Græcum Alphabetum, & à me-
" dico ibi medicinam profitente Lexicon Græcum
" consecutus, citra aliam præceptorum operam
" privato suo studio (ut erat incredibili & intelli-
" gendi, quæcunque legeret, & memoriâ comple-
" ctendi facultate præditus) in Græcis literis mul-
" tùm profecit. Post annum sextum quàm in lite-
" ris versatus est, docere & profiteri publicè Divi-
" one auspiciis ipsius Turrelli cœpit. Turrelli,
" cum magiæ accusaretur, causam coram judicibus
" laureatus egit tam fœliciter, ut suus præceptor
" absolveretur; & ipse munere honorario à Boude-
" to Lingonensi Antistite, qui inter judices sede-
" bat, donatus est. Postea diversis in locis in Ger-
" maniâ, cum doctis congressus ad Erasmum Basi-
" leæ apud Frobenium agentem se contulit. De-
" inde Biturigibus audivit Alciatum juris professo-
" rem: Ibi familiariter utebatur Comite Tonori-
" ensi Episcopo Pictaviensi designato, qui tum in
" eodem legum studio Alciato operam dabat, quem
" etiam politioris doctrinæ literas Græcas & Lati-
" nas subcesivis horis docebat. Cum eo Episcopo
" Lutetiam reversus incredibili visendæ Italiæ de-
" siderio flagravit. Quam cum obire & perlustrare,
" vellet, non ut privatus & ignobilis, sed auctoritate
" & nomine magni alicujus viri fultus, aut in ejus
" familiam transcriptus, commodè eum, quo in
" literis uteretur, sibi adjunxit Episcopus Altissio-
" dorensis, homo literarum & doctorum hominum

" amans, legationem Regiam Romæ obiens. E-
" rat enim hoc solenne Francisco Regi, ut ad ex-
" teras gentes nullum legatum dimitteret, qui non
" & literarum studia amplecteretur, & doctrinæ
" plurimum esset consecutus; quòd his ignoratis
" nihil rectè geri posse arbitraretur. Castellanus
" cum hôc Episcopo mensibus aliquot Romæ sub-
" stitit: Indè missione & veniâ impetratâ Venetias,
" Cyprum, Alexandriam, Memphim, Hierosoly-
" ma, Damascum, Iconium, Constantinopolim
" pervagatus, Venetiis transiens, in Gallias rever-
" sus est, ubi Regi per Episcopum Pictaviensem
" Comitem Tonoriensem & Cardinalem Bellaium
" ità commendatus est; ut de variis rebus differen-
" tem & sermocinantem avidissimis auribus Rex in-
" ter cœnandum & prandendum illum audiret, &
" repudiatis aliorum opinionibus in ejus sententiam
" descenderet. Accidit post aliquot menses ut &
" Episcopus Pictaviensis, quo Mæcenate utebatur,
" fato suo fungeretur, & Jacobus Colinus regius
" anagnostes propter verba quædam intemperan-
" ter & nimis futiliter emissa, quibus proceres au-
" læ inter se commiserat, excluderetur, aut certè
" Regis gratiâ obscuriùs uteretur. In cujus locum
" Castellanus doctrinæ virtutísque nomine facilè
" subrogatus est. Hanc personam ubi tanti Re-
" gis judicio & voluntate sibi impositam esse vidit,
" noctes & dies se libris affixit: semper prandio
" abstinens, circa horam à meredie quintam cœ-
" nabat

" nabat, sumpto octavâ matutinâ panis frusto & " epoto vini cyatho. Post cœnam aliquantum cum " amicis & convivis confabulando sese oblectabat. " Hinc Francisco Regi ad quietem se comparanti " † Latinas Græcásque historias & tragœdias ad " verbum penè vertens interpretabatur; & dormi- " turienti assidens inter legendum præclari alicujus " loci sententiæve explicatione eum ad quietem " tranquillam detersis curis omnibus & perturbatio- " nibus componebat. Tres ipse horas, quatuor ad " summum dormiebat; quibus exactis, nocte in- " tempestâ excitatus in horam decimam, donec Rex " sacris operaretur, in literarum studia indefessus " incumbebat. Prandenti Regi ferè semper astans,

† De Francisco Rege scribit Henr. Stephanus in Epistol. Dedicatoriâ præfix. Appian. 1592. Quum Romanæ præsertim historiæ Rex hic amator esset, à Dionysio Halicarnasseo (Petro Castellano ejus anagnoste hoc dante) initium sumi voluit [Robertus Stephanus]. Et Idem in Traicté de la Conformité du Language François avec le Grec, Prefac. pag. 11. Du temps du Roy François premier de ce nom, il se trouva un grand Seigneur si fortement curieux de nouveaux termes, qu'ayant ouy deux ou trois fois l'Evesque de Castellan devisant avec le Roy, des Atheniens & Lacedemoniens (lorsqu'il luy faisoit lecture de l'histoire de Thucydide) & puis s'estant informé de la signification de ces deux mots, il se laissa persuader, que les mots de Medecins & Chirurgeons comme trop vulgaires commencoient à estre bannis de la Cour, & que les Atheniens & Lacedemoniens leur succedoient. Luy fort joyeux de cet advertissement & en voulant faire son profit, ne cessa, qu'il n'eust fait venir son nouveau scavoir jusques aux oreilles du Roy, auquel il donna un tel passe-temps, que le subject meritoit. Hinc Viro Nobili bonarum literarum scientiam haud prorsus esse inutilem, earúmque ignorantiâ aliquando ridiculum fieri eum posse constat.

" ad ea, quæ in percontando ab eo ponebantur,
" vocis lenitate, vultu gestúque composito, eleganti-
" tiâ gratiâque respondebat. Hôc officio functus
" ad Margaretam Regis filiam se convertebat; quam
" tantâ ejus discendi aviditate & suâ docendi assi-
" duitate ità provectam in literis reddidit, ut præ-
" stantes omnis generis auctores suo marte intelli-
" gere potuerit. Certam præterea studiorum suo-
" rum rationem instituit: nam statim è somno ex-
" citatus, Bibliis Hebraïcis dabat horas duas, toti-
" dem Novo Testamento sacrísque Græcis scripto-
" ribus, reliquum antemeridiani temporis Philoso-
" phiæ, Mathematicis, Deóque precibus placando;
" post meridiem quicquid temporis erat vacuum,
" legendis oratoribus, poetis, & historicis tum
" Græcis tum Latinis consumebat. Cum duarum
" Abbatiarum, quas alteri esse destinatas postea in-
" tellexit, administrationem sibi mandatam mode-
" stè resignâsset, Rex animi tam ingenui & magni
" significatione in ejus amorem inflammatus tribus
" sacerdotiis, præfecturâ Envaoniensi, Episcopatu
" Tutelensi, & abbatiâ Belloperticensi eum ornavit.
" Is tum à Rege impetravit, (cujus olim rei quæ-
" dam fundamenta à Gulielmo Budæo, Joanne Bel-
" laio Cardinale adjutore, jacta fuerant) ut profes-
" sores & regio stipendio & sacerdotiis insuper ad
" suum munus alacriùs obeundam incitarentur. Eò
" Regem adduxit, ut Gymnasium insigni amplitu-
" dine, structurâ & artificio inaudito trans Sequa-
" nam

" nam è regione Luparæ, ſumptu propè infinito
" ædificaret, cenſúque centum Francicorum milli-
" um alendis omnium artium linguarúmque docto-
" ribus & interpretibus ſacrificíſque, qui rem divi-
" nam facerent, & lectis adoleſcentibus præſtantí-
" que ingenio præditis ſupra ſexcentos, qui ibidem
" inſtituerentur, dotaret. Quo beneficio poſteri
" fruerentur, niſi Poïetus tunc Cancellarius, im-
" probitatis & malignitatis felle ſuffuſus, congruo
" vitæ exitu planè miſerabili ſatis notus, tergiver-
" ſando, & bellicas difficultates objiciendo opus
" deſtinatum impediviſſet. Caſtellanus præterea
" Regiam Bibliothecam conquiſitis non ex Italiâ
" modò & vicinis regionibus, ſed Græciâ & Aſiâ to-
" tâ regio ſumptu maximo, omnium artium vetu-
" ſtiſſimis libris referſit; librorum cuſtodes concin-
" natoréſque, qui totam hanc rem librariam ſartam
" tectam tuerentur, perpetuo Regis ſtipendio con-
" ductos apponi ibidem curavit; hoc etiam perfe-
" cit, ut ſculptis fuſíſque elegantiſſimis characteri-
" bus officina typographica, in quâ libri ſigillatim
" è Regiâ Bibliothecâ accepti excuderentur, con-
" ductis quoque regiâ pecuniâ variis ad eam rem
" neceſſariis artificibus, excitaretur. Porrò totum
" ſe ad perſuaſionem de Religione quàm maximè
" orthodoxam Regis animo tenaciter imprimendam
" contulit. Eum itaque quidam (qui,quicquid po-
" litioribus literis tinctum eſt aut ex Hebræis Græ-
" cíſque literis erutum, ſtatim Lutheranum eſſe

"clamitant) affinem ei sectæ; alii verò (aulæ Pon-
"tificiæ corruptos mores, nundinationes rerum
"sacrarum, &, quam vocant, superstitionem im-
"probantes) purpurei galeri desiderio fictum & per-
"sonatum & simulatorem putaverunt. Is tamen
"Regem, quem ad defectionem à Pontifice Roma-
"no ab externis Principibus & populis variè solli-
"citatum videbat hâc ratione opem ad debilitan-
"dum Cæsarem pollicentibus, in veteribus ritibus
"& ceremoniis semper confirmavit. Neque qui-
"dem dissimulavit Romani Pontificis ejúsque Ec-
"clesiæ administrorum flagitia & sacrilegia, sed pu-
"tavit nihil temere citra Synodum aliquam in Spi-
"ritu Sancto rite congregandam immutandum: ca-
"lumniatores esse, qui pro Lutheranis bonos ali-
"quando viros persequerentur. Sic Regem in piâ
"de Religione sententiâ continebat, & aversum à
"crudelitate ad animi lenitatem traducebat: Ejus
"operâ universo Valdensium generi venia triennio,
"antequam exscinderentur, concessa est; & Do-
"letus post longi carceris illuviem liberatus. Cum
"eum Episcopum Matisconensium Rex designâsset,
"duos Episcopatus administrare noluit, sed Tute-
"lensi statim se abdicans pro eo abbatiam Altovil-
"larensem accepit. Quanquam contra novarum
"sectarum invulgatores auctoritatem Ecclesiasti-
"cam, &, quam appellant, Hierarchiam sacrosan-
"ctam tueri vellet, nunquam tamen quisquam ini-
"quis Pontificum Romanorum postulatis acerbiùs
dicto

" dicto scriptóve restitit, nemo clavium potestatem
" arctiùs circumscripsit, & quâ proportione cum
" Episcopis cæterísque Ecclesiæ membris caput esset,
" subtiliùs definivit: quod non parvum illi odium
" aliquando apud summum Pontificem conflavit.
" Idem illi quoque apud Theologos Parisienses
" propter Robertum Stephanum accidit, cum il-
" lum regio stipendio suâ commendatione auctora-
" tum contra illorum accusationem aliquando de-
" fendisset. Quem etsi ut vero crimine Lutheranæ
" sectæ, ità suspicione carere non arbitrabatur,
" quia tamen nunquam fore putabat, ut apertè Lu-
" theranismum profiteretur, propter singularem ar-
" tis Typographicæ industriam, quâ cæteris omni-
" bus præstare credebatur, cum eo moderatiùs agen-
" dum esse judicabat. Ante omnia probare non
" poterat, quòd Theologi libros sacros ab illo
" typis excusos, scholiis quibusdam, ut aiebat, il-
" lustratos, atque indicibus locupletatos damnarent,
" & pro hæreticis rejicerent, locis non indicatis, à
" quibus id colligi posset, neque ullâ ratione red-
" ditâ, cur ità judicarent, quódque lingua imperi-
" tiâ cum vocabula in alium sensum, quàm ferret ve-
" ritas, torquerent, hæresim falsò subesse nonnun-
" quam dictitarent. Valde enim insolens esse putabat
" tam gravem sententiam ferre de libris quamplu-
" rima recta & sana complectentibus, locis non no-
" tatis aut ratione redditâ, cur ità statuerent Quam
" ad rem stabiliendam cum ex ipsorum ordine vir

 " sanè

" sanè probatæ & laudatæ vitæ adduxisset illud è
" Divo Paulo, *Modicum fermenti totam massam corrum-*
" *pit*, in frequenti procerum aulæ regiæ consessu id
" non satis aptè eò deduci docuit. Ad hominum
" enim mores & convictum esse referendum, ad
" libros autem nequaquam. Non enim ut pravus
" homo, quasi vitiosa pecus, facilè corrumpit, &
" depravat eos, cum quibus vivit, ità sententia per-
" versa in libris reliquas pias & sanas labefactat.
" Paucula errata compluribus eruditè & sanctè di-
" ctis compensata obeliscis transfixa (quod in vete-
" rum orthodoxorum libris factitatum legimus) ca-
" veri posse & cum delectu legi, ut alia permulta
" pia & religiosa maneant. Præterea liberalis, mo-
" desti, & docere non perdere cupientis videri, cur
" quidquam improbetur, rationem reddere. Po-
" stremò intemperanter esse abutentium otio & li-
" teris,ex linguarum ignorantiâ præclaras utriusque
" Testamenti sententias à vero sensu in pravum de-
" torquere malle,quàm navatâ linguis ediscendis ali-
" quâ operâ statim in iisdem collineare, & scopum
" attingere. Itaque auctore Rege faciendum esse
" statuebat,ut, quæcunque pravæ doctrinæ affinia aut
" erronea in his libris à Theologis judicarentur, in
" unum collecta cum eorundem animadversionibus
" & typis informarentur, & ad librorum calcem
" adjungerentur. Quæ cum aliquando liberè & per
" alios Theologis significâsset, & coram ipse eorum
" delegatis dixisset, suspicionem vitare non potuit,
" quin

" quin aliquâ ex parte cum hæreticis sentire crede-
" retur. Quam suspicionem multò etiam magìs
" auxit———quòd (cùm Cæsar paucis pòst inter-
" jectis mensibus Regem urgeret, ut in Concilio u-
" niversali, quo hæresûm semina omnia tolli pos-
" sent, sibi adesset, & pro Rege Consiliarii ejus
" principes id jam Cæsari promisissent) Regem
" monuerit, videret, quid susciperet,—— negoti-
" um fore cum hominibus jam per annos quinque
" & viginti in literis sacris exercitatissimis & in suâ
" sententiâ ità obfirmatis, ut vix ullâ ratione ab eâ
" deduci unquam posse viderentur, præsertim si à
" Theologis ingenia sua magìs acuminibus quæstio-
" num aculeatarum quàm eruendo germano scrip-
" turæ sacræ sensu excolere solitis oppugnarentur.

[a] Baluz. Not. ad Galland. Robertus Stephanus in Responsione suâ adversùs Theologos Parisienses enarrat, quid præstitum in hâc causâ sit à Castellano—— Dein conqueritur, quòd qui ipsum antea tutatus fuerat, postea deseruerit spe emerendi Galeri; mitiorem tamen deinde factum, quòd graviter & indignè ferret Robertum istorum Theologorum virulentâ, ut ipse ait, immanitate oppressum de vertendo solo cogitare.

" Castellanus Franciscum Regem moriturum piis
" officiis prosecutus est, mortuum duabus funebri-
" bus orationibus eluxit. Eum aulæ valedicturum
" Rex Henricus, Delphini instituendi provinciam
" deprecatum, aulam tamen (quomodo Francis-
" co vivo consuevisset) sequi jussit, & in locum
" Antistitis Constantiensis defuncti magni Franciæ
" Eleemo-

" Eleemosynarii substituit. Postea resignatâ ab-
" batiâ Belloperticensi & Matisconensi pontificatu
" Aurelium obtinuit. Ubi, dum ad populum con-
" cionaretur, in morbum, quo statim † interiit,
" morbum prolapsus est.

Baluz. not. ad Galland. † Tamen Theodorus Beza lib. 2. hist. Ecclesf. pag. 81. & Henricus Stephanus in introductione ad Apologiam pro Herodoto pag. 354. scribunt eum, quem vocant apostatam ac desertorem veræ religionis, justo Dei judicio perculsum esse gravissimo morbo, dum è cathedrâ concionatoriâ contra veram religionem ac conscientiam suam detonaret, ac mediâ tum parte corporis arsisse, mediâ maximum frigus sensisse, denique horrendâ acmiserabili morte periisse cum maximis clamoribus & gemitibus supra fidem. Hæc verò sunt partium studia.

Pauca, quæ ad Francisci Regis laudem spectant, excerpsi ex duabus orationibns funebribus à Stephano Baluzio unà cum Castellani vitâ editis, quarum alteram 23. Maii, in Parisiensi Nostræ Dominæ, alterum 24. Maii. in S. Dionysii Æde, illam ipso obsequiorum die, hanc postridie Castellanus anno 1547. in magnâ Regni Optimatum frequentiâ pronuntiavit.

" LE feu Roy n'a pas seulement honoré les let-
" tres magnifiquement en son Royaume &
" dehors, mais les a edifiées & plantées en son peu-
" ple par sa largesse & liberalité, tant Latines,
" Greques, que Hebraïques. Il a entretenu & re-
" muneré excellement hommes esleus pour leur do-

" ctrine

" ctrine, lesquelles lisent à present, translatent en
" tous arts & toutes langues. Et s'il ne fust mort si
" tost, il eust fait, comme il avoit designé, ung col-
" lege de toutes disciplines & langues, fondé de
" cent mille livres de Rente, pour six cent boursiers
" povres Escoliers.—— Son estude & sa volonté
" de sçavoir estoit telle, que dés le commencement
" de son jeune age il n'a jamais cessé de faire lire
" devant luy les livres sacrez, les histoires, faire
" translater, faire disputer continuellement à sa ta-
" ble, en beuvant & mangeant, à son lever, à son
" coucher, des plus interieures choses & plus diffi-
" ciles de l'erudition Greque, Latine, & Hebraï-
" que, & en tous genres & especes d'autheurs & de
" Lettres tant sacrées que profanes. La memoire
" si retenante, que je croy certainement, qu'en ce
" monde n'en y ait une telle pour le present, dont
" est venu le sçavoir inestimable duquel estoit
" plein. Premierement, il sçavoit & parloit la
" langue Françoise mieulx que homme, qui fût
" vivant en son royaume. La Latine, il l'en-
" tendoit aucunement. Il n'ignoroit aucune hi-
" stoire où Poesie, ny Greque, ny Latine, ny
" Hebraïque. La Chorographie & Cosmogra-
" phie de tout le monde, & mesmement de son
" royaume, sçavoit-il mieulx que homme, à qui
" il parla jamais. La Philosophie disputative
" & la morale & la politique & la naturelle a-
" voit-il si bien comprins, tant par jugement
" naturel,

" naturel, que par avoir la memoire des choses
" ouyes ou leües, que le plus sçavant homme ne
" sçavoit rien d'avantage. Aux mathematiques,
" tant d'une naturelle inclination, qu'il y avoit,
" que d'avoir voulu des sçavans en entendre & con-
" noistre la plus grand part, il avoit si grand juge-
" ment, que pour la situation des lieux, pour le
" project & regard des veües, pour la perspective,
" pour la raison des batiments (dont il a commen-
" cé & laissé les examples & patrons de l'Archi-
" tecture en son royaume si fort, & ses frontieres si
" bien bordées) pour la construction de toutes ma-
" chines & artilleries, & conduite d'icelles, il fût
" jamais peu d'hommes comparables à luy. Il a-
" voit l'eloquence si merveilleuse, qu'il n'a esté
" de son temps, ny ne sera, comme je pense, du
" nostre, qui l'approche. De ce qu'il a laissé par
" par escript en poësie Françoise, asseurez vous,
" que d'abondançe & grandeur d'invention, de
" gravité & magnificence de style, de dignité &
" majesté de son elocution, n'avons rien, ny Grec,
" ny Latin, qui la surpasse. Il estoit tres-sçavant
" aux sainctes Lettres; & y avoit peu de matieres
" difficiles, & de grande importance, qu'il n'eust
" ouy traicter & retraicter devant luy; & en dis-
" putant, monstroit bien, qu'il n'en avoit rien oub-
" lié. —

Et

Et in alterâ Oratione,

" OR pouvons nous dire, que nous avons veu
" despouiller le vieil homme au feu Roy par
" penitence merveilleuse, laissant de bon cueur le
" monde; vestir le nouveau, desirant estre avec
" Dieu, en façon que de sa penitence, autant qu'il
" s'en peut juger par la comparaison de celles, dont
" il est escript aux saínctes Escriptures mesmes,
" nous ne pouvons n'esperer tout bien raisonnable-
" ment; non pour deroger à la verité du purgatoire,
" que je soustiens, mais pour magnifier la miseri-
" corde de Dieu, que je benis & exaulce sur toutes
" choses; sans diminuer de lajustice, ny pour re-
" froider la devotion du peuple de prier pour luy,
" laquelle je voudrois exciter; mais pour testifier,
" en cette consolation, de la saincte & catholique
" mort, selon le jugement humain; à laquelle en-
" tre les exemples des penitents extremement il s'en
" trouve peu de semblables, qui me fait croire,
" qu'il est bien heureux.---- Est il croyable, que
" ce que Jesus Christ a octroyé à la requeste d'ung
" estranger & d'ung brigant, il ait denié à la priere
" à la tresdevote oraison d'ung Roy, & d'ung Roy
" treschrestien, & aux suffrages continuels de l'E-
" glise----- Pourquoy ne sera-t-il estimable, qu'il
" ait la couronne de justice, couronne de gloire,
" couronne de vie --- Il est probable, qu'il est de
ceulx,

" ceulx, de qui toutes les douleurs seront changées
" en joyes, & torchées toutes les larmes de leurs
" yeulx. Et desquels se peut dire ce mot de l'A-
" pocalypse. *Bienheureux sont les morts, qui meurent en*
" *nostre Seigneur*---- Voyons les biens qu'il attend en-
" cores apres la resurrection, oultre ceulx, qu'il ha
" de present, qui est la glorification de son corps.
" Le feu Roy est, selon ce que jugement humain
" peut conjecturer, mort en nostre Seigneur Jesus
" Christ, & tresheureux, ou au cieulx, ou à tout
" le moins en la voye de salut, certain de sa resur-
" rection & gloire. ——

Hinc Theologi causam ceperunt; quo jure quâq; injuriâ Castellanum accusaverunt, quasi de Purgatorio igne dubitâsset (uti priùs *notatum est). Tam facilè & citò accusatur, qui vel minimè in suspicionem venerit, præsertim si res agatur cum hominibus imperitissimis juxtà & anilium superstitionum œstro partiúmque studio percitis, quibus nunquam quicquam injustius. Qualemcunq; Castellanus de isto vani ignis (imò bruto Jovis Laterani fulmine vanioris) terriculo sententiam clam & in pectore clausam habuerit, certè tamen apertè & disertis verbis Purgatorium agnovit: Quod metúne & dissimulanter an ex veritate & seriò dixerit, alterius est fori inquirere.

* Pag. 51.

Abs

Abs re non fuit, quòd in describendo Francisci Regis Petríque Castellani charactere diutius immoratus sim : ut constet Roberti Stephani famam tantorum virorum authoritate (quam ex Ecclesiâ Romanâ nemo desugiat) fultam invidis omnibus homuncionum allatrantium maledictis semper fore superiorem.

VITA

VITA

Francisci Stephani Primi.

FRancifcus Stephanus Typographus Parifienfis & [1] juratus Bibliopola, Henrici filius [1] natu major, Roberti frater, Simonem Colinæum, cujus [2] privignus erat, [2] focium in Typographiâ habuit. Libri ab eo excufi hactenus mihi pauciffimi innotuerunt. [3] Excuforiâ Francifci Giraldi operâ aliquando utebatur. Prima (quantum adhuc comperi) ejus notitia fuit anno [4] 1537. continuata ad [3] annum 1547. quo tempore in claufo brunello (ubi [5] Henricus etiam pater) habitavit. Libris ex illius officinâ prodeuntibus fymbolum præfigebatur, aut [6] nullum; aut, ubi Colinæi nomen Francifci nomini anteponitur, [7] Colinæïum; aut [8] Paternum cum literis F. S. fubfcriptis, & infcriptione, *plus olei quàm vini*, ad calcem libri; aut proprium, cum infcriptione, πλέον ἐλαίου ἢ οἴνου. Colinæi fymbolum fuit Tempus alatum & falcigerum, cum Epigraphâ, *Virtus fola aciem retundit iftam.* [8] Paternum nihil

[1] Hiftoire de l' imprimerie &c. par Mr. la Caille. [2] Car. Steph. Pratum &c. 1543. [3] Terent. Andr. 1547. [4] Vinetum. 1537. [5] Phyf. & Metaph. Ariftot. 1504. [6] Pfalt. Gr. 1543. [7] Method. Confeff. 1542. [8] L' origine de l' imprimerie de Paris. par Sr. Chevillier. p. 320. 323. 326. 358. Volfang Hopyl imprima

imprima en societé avec Henri Estienne chef de la famille de ce nom, l'Astronomicon de Jacques Fabri d' Etaples fol. 1503. où les Armes de l' Université sont gravées au premier fueillet avec plusieurs petits Anges & Festons. Jean Petit associé avec le même Estienne fit imprimer l' an 1510 fol. les ouvrages de Ch. Boville ornés des mêmes armes à la premiere page, ainsi que fit Guillaume le Rouge au livre de Galien de Sanitate tuendâ 1517. Et Henri Estienne imprimant par luy seul mit à la teste de plusieurs de ses impressions ces mêmes armes, qui ne sont, comme on sçait, que l' écu de France chargé d' une main, qui sort d' une nuée, & presente un livre fermé. On le voit à l' abregé de l' Arithmetique de Boece fol. 1510. avec le comment. de J. Fabri d' Etaples. Et au livre de Guillaume de la Mare Chanoine de Coutances, de tribus fugiendis ventre, plumâ & Venere. 4. 1512. Et au Psalt. Quinc. fol. 1509. & 1513. Et au traité de Josse Clictou de Regis officio 4. 1519. Simon de Colines a aussi mis les armes de l'Université a son Promptuarium Juris de Jean de Montholon fol. 1520. Et Morales d' Aristote avec Comment. de Clictou. fol. 1522. Et l' introduct. de Fabri à la Politique d' Aristote fol. 1535. Et aux Comment. d' Alexandre Aphrodis. Sur les livres d'Aristote de primâ philosophiâ. fol. 1536. Et à l' introduction de Fabri à la Morale d' Aristote. fol. 1545. ——— Les anciens maîtres (Ulric Gering & Berthold Rembolt, Thielman Kerver au Corps du Droit 1507. 4. Jean Higman, Volfang Hopyl, Conrard Resch, Henri Estienne premier, Simon de Colines, & plusieurs autres) n'oublierent pas le respect pour leur mere, & mirent dans quelques unes de leurs editions, *finem accepit in almâ Parisiensi Academiâ.* Et Josse Bade sur le navis stultifera 1507. 4. &c. Thom. Cisterciensis sur les Cantiques. 1521. fol.——— C'est à l' Université de Paris, à qui on doit l' Establissement de l' imprimerie dans cette premiere Ville du Royaume. ——— Quatre mois apres le Reglement fait par le Parlement 1542. 1 Juillet. Jacques Nymerd & † Iean André voulurent faire visite chez François Estienne, qui la refusa ; La plainte fut faite au Parlement, qui donna son arrest le 30 Octob. où il est ordonné à ce Libraire de representer, exhiber, & mettre entre les mains desdits demandeurs tous & chacuns les livres, qui seront par eux demandés, pour être visitez suivant la dite ordonnance ; & cela sur peine de prison : Et est condamné aux depens, ainsi qu' on lit au Recueil pag. 21. dans les Repliques.

† Idem forsan fuit cum Johanne Andreâ, de quo priùs pag. 38. cujus etiam meminit La Caille. en l' Hist. de l' imprim. p. 197. Jean André libraire juré, imprima l' Epitaphe sur la Mort du

Marefchal de la Marche compofée par Gilles Corrozet. 1436. Il étoit fi zelé pour la Religion Catholique, qu'il étoit comme l'emiffaire du Prefident Lyfet (de quo antea pag. 58.) pour luy decouvrir les nouveaux Calviniftes, & les faire tomber entre fes mains, comme il fit a Pierre Capot Libraire de Geneve, qui venoit de temps en temps à Paris, ou il fut arrefté en 1546. en debitant des livres contre la Religion Catholique. Jean Judet libraire a Paris faifoit tout le contraire, avertiffant les Heretiques des Affemblees & conferences des lieux & des heures, que les Catholiques tenoient entr' eux; ce qui fut caufe, que ce Judet fut brulé en 1559.

aliud erat quàm Univerfitatis Parifienfis infignia, Scutum fcilicet (utì p. 9. notatum eft) Franciæ manu è nube emergente claufúmq; librum proferente oneratum. Solebant enim antiqui Parifienfes Typographi non folùm fuis libris Univerfitatis infignia affigere, fed & hujufmodi verba adjicere, *impreffum in almâ Parifiorum academiâ. abfolutum eft* aut *finem accepit in almâ Parifiorum academiâ*; in honorem Univerfitatis, cui munus Typographiæ ibi primùm receptum debuerunt. Francifci Stephani proprium fymbolum fuit vas aureum tripes libro infiftens, ex cujus margine prominet vitis racemus. [a] Filium habuit Francifcum, cui (donec aliquis me certiorem faciat) malim quàm patri adfcribere Dictionarium Latino-Gallicum anno 1571. à Francifco Stephano excufum.

Id præterea non cenfui prætermittendum, quòd Francifcus in fuis excudendis [a] libris nonnunquam Parifienfis Prætoris privilegio; ipfius verò fratres,

[a] Terent. Andr. 1547.

utì

uti & ex familiâ Stephaneâ reliqui omnes, Regio usi fuerint. [2] Pauca admodum privilegia videntur ante annum 1500 concessa. [3] Antiquissimum à Ludovico XII. anno 1507. indultum est Antonio Verard Epistolas S. Pauli cum cujusdam Doctoris glossis imprimenti : à Parlamento, 1508. 12. Jan. [3] Rembolto : à Parisiensi Prætore, 1517. 25. Jun. [4] Joanni de Celaya. Robertus Stephanus Biblia Latina prelo commissurus à Francisco Rege ann. 1527. Feb. 5. diploma in quinquennium impetravit, Privilegio primus omnium Stephanorum, quoad potuerim adhuc comperire, usus. Franciscus Stephanus [5] sui patris imitator [6] Psalterii Græci à se excusi frontem, Psalmorúmq; titulos, et versuum singulorum initia rubris literis insignivit. Idem quoque [7] Henricum etiam secundum, [8] Paulum, [9] Robertum tertium [10] Antoniúmque interdum fecisse in librorum titulis invenio.

[2] Andr. Chevill. Orig. de l' impr. pag. 395. [3] Cum S. Brunonem imprimeret. [4] Cum ejus *insolubilia* Edm. le Fevre excuderet. [5] Psalt. Quinc. Hist. de l'Imprim. pag. 98. Geoffroy Toury ou Tory fit imprimer rouge & noir par Henri Estiennâ en 1512. Itinerarium Antonini, avec des Prefaces & avis de luy. [6] 1543. in16. [7] Thuryd. 1564. Herodot. 1570. N. T. 1587. [8] Concord. 1594. [9] Phæd. Fab. 1617. [10] Chrysost. Homil. 77. 1621.

VITA
Caroli Stephani.

CArolus Stephanus Roberti & Francisci frater fuit, quem Henricus patruum, uti Robertum patrem, in Epistolâ ad Lectorem suæ Appiani editioni præfixâ appellat. Ricciolius (in Catalogo *personarum post Christum insigniorum*) Carolum Stephanum Gallum anno 1520. floruisse scribit. Quod si verum sit, oportet eum fratre Roberto non multò natu minorem fuisse, & in tenerâ adhuc ætate annos viginti nondum assecutum inclaruisse. Bonis literis innutritus est, & iis imbutus studiis, quæ alumnum Stephaneæ familiæ decebant. [1] Eum Lazarus Baysius filio suo Antonio delegit præceptorem, secúmq; postea anno 1540. in Germaniam legatus duxit. Carolus præter cætera coluit Medicinam, quam [2] Parisiis professus est, & in quâ progressus non pœnitendos fecisse eum liquet ex non paucis, qui ad illam scientiam spectant, tractatibus tam à se quàm à fratribus Roberto Franciscóq; ac vitrico [3] Colinæo editis. Quum autem medici intersit occul-

[1] Menagius in Anti-baillet. [2] H. Steph. in Epist. Dedic. Appian 1592. [3] Anatomia corporis humani, anno 1545. & 1549. tribus libris descripta, ubi in pingendis iis, quæ necessaria videbantur, Riverio Chirurgo usus est.

tam

tam vegetabilium vim explorare, necnon variam animalium hiſtoriam conquirere; quantum in hâc & illâ intellexerit, conjectare eſt ex ipſius operibus de Latinis & Græcis nominibus arborum, fruticum, herbarum, piſcium et avium; de [1] agriculturâ; de re hortenſi, ſeminario, vineto, reliquíſq; in prædio ruſtico contentis: ex Petri Bellonii duobus de aquatilibus libris, [2] quibus conſcribendis & diſponendis omnem operam & excudendis Characteres conceſſit. Præterea libellos de re veſtiariâ & vaſculis ex Lazari Bayſii operibus ipſiúſq;voluntate excerpſit in gratiam atq; utilitatem adoleſcentulorum, [2] quibus Bayſius non æquè atq; eruditioribus conſuluerat; quóq; ſuus magìs prodeſſet labor, addidit (ſicut etiam in ſuo de arborum nominibus tractatu) Gallicam vocum interpretationem. Rei hortenſis ſtudioſiſſimum fuiſſe ex variis multíſque tractatibus ad eam pertinentibus conſtat. Libellum de re Hortenſi recognitum & [3] auctum anno 1536. Typis Roberti fratris vulgavit; poſtea anno 1545. [4] *multò quàm antea locupletiorem & purgatiorem*; in hôc libello [4] *authores qui de hâc re bene & eruditè ſcripſerunt, ſecutus eſt; eos ubique ſuis locis produxit; & ſi quid à recentioribus deſumpſit, habita eſt ipſis ab eo gratia, tituli honore minimè ſuppreſſo*: Hanc (1545.) editionem fui, nepotis Henrici nomini inſcripſit, de quo deinceps

[1] l'Agriculture & Maiſon Ruſtique de Mr. Charles Eſtienne, Docteur en Medicine. [2] Car. Steph. ad Lect. [3] Neſcio an fuerit prior editio. [4] Edit. ann. 1545. pag. 7.

plura. Anno 1536. seminarium suum protulit in lucem; rursúsque anno 1548. denuo auctum & locupletatum, cum auctario alterius libelli de conserendis in seminario arboribus, iísque in plantarium transferendis. In ejus operibus magna occurrit & varia eruditio. Ut Rem hortensem ornaret, antiquos Scriptores diligentissimè excussit, Theophrastum, Dioscoridem, Plinium, multósq; alios, quos alterâ quâq; ferè lineâ citat; ex recentioribus doctissimos, [1] Barbarum, [2] Ruellium, [3] Manardum. Hortos [4] Gasparis à Gabrielis viri inter nobiles Patavinos nobilissimi, [5] Renati Belaii Cenomanensis Episcopi, [6] ejúsque fratris Cardinalis Parisiensis sedulus exploravit. In medicis herbis adscribendis eruditissimi juvenis [7] Francisci Menantelli coadjutoris sui diligentiam agnovit gratissimus, suíque fratris Roberti in hôc simillimus, quòd neminem laude justâ fraudare unquam voluerit. [8] Gallicâ paraphrasi donavit Vegetii veterinariam; conscripsit de accipitrariis avibus librum; in quibus tractatibus fecit suæ domûs rusticæ mentionem. [9] Collegit Bunelli Epistolas, velut naufragii reliquias, atque emisit in lucem. [10] Quum pe-

[1] De Hort. Re. 1536. pag. 28. [2] pag. 91. vir incomparabili doctrinâ et eruditione præditus, et rei herbariæ omnium longè peritissimus. [3] Singulare quoddam nostri temporis ornamentum. [4] pag. 49. [5] pag. 84. [6] pag. 36. [7] Pag. 95. [8] Almeloov. pag. 25. ex *Mr.* la Croix du Maine. [9] Sammart. in elog. Bunel. [10] Epist: P. Manut. Ven. 1566. p. 313.

regri-

regrinaretur, innotuit Paulo Manutio, qui Antonio Rolando ſcribens ſalutis impertitionem veterrimo amico ſuo ſpectatæ virtutis & induſtriæ viro Carolo Stephano ſubjungit.

Videtur fuiſſe ſtudioſiſſimus Antiquitatis indagator; & ut ſuæ in hujuſmodi rebus curioſitati alio-rúmq; ſtudiis promovendis conſuleret, inter peregrinandum, quicquid notatu fuit dignum, obſervavit. [1] Venetiis ſe vidiſſe memorat quædam vaſcula ex oriente adferri ſolita, quæ neſcio quot annos in penitioribus terræ locis aſſervabantur, donec pellucerent, atq; ob id venenum non admittebant; vulgus Porcellanam vocat. [2] Lectorem monuit figuras navium,[3] veſtium, ac vaſculorum, in Bayfii opuſculis depictas cùm ex antiquiſſimis monimentis tum maximè ex vetuſtioribus illis marmoribus, quæ Romæ conſpiciuntur, deſumptas fuiſſe.

Arti Typographicæ tantum honoris detulit, ut non exiſtimaverit indignam, cui ſuam operam navaret; et ob ſuum meritum in Typographorum Regiorum numerum cooptatus eſt; eóq; titulo ſuorum librorum editiones ab anno 1551 ad annum 1561 ornavit. Communibus, cum [3] Roberto fratre, & [4] Regiis Typographis, in Græcis præſertim,

[1] De vaſcul. 1536. pag. 21. [2] De re nav. 1536. Car. Steph. Lect. [3] Cicero. [4] Appian.

 ſymbolis

ſymbolis, aliquando [1] nullo utebatur. [2] In Pithœanis legitur, Æmarum Ranconetum [3] Veſunâ Petracoriorum ortum, ex familiâ non admodum divite, [3] ſed poſtea ſenatorem Burdigalenſem, dein in Pariſienſi curiâ alterum Inquiſitionum Claſſium Præſidem, aliquando Correctoris munus apud Robertum & Carolum Stephanum exercuiſſe. Sed non eſt, quod quemquam pudeat hujus muneris, quo [4] multos tum illuſtri loco natos tum ad ampliſſimos honores evectos accipimus nonnunquam functos fuiſſe.

[1] Bacehanel de conſens. *Medic.* [2] Menag. Anti-baill. cap. 36. [3] Thuan. Hiſtor. [4] Andr. Chevill. Orig. de l'impr. p. 194. 195, 196. 198. Marc. Muſurus de Candie & aprés Archeveſque de Raguſe corrigea le Grand Etymolog. Ven. 1499. imprimé par Zach. Callierg. aux dépens de Nic. Blaſtus. Iean Laſcaris de l'illuſtre famille, qui donna trois ſouverains a l'empire Grec.---- [correctoris munere functus eſt. Henr. Steph. Querim. Art. Typogr.] Ioſſe Bade correcteur dans l'imprimerie de Iean Trechſel a Lyon. & devint ſon gendre. Fred. Sylburgius à Francfort chez les Wechels, Sigiſmond Gelenius à Baſle chez les Frobens. Oecolampade chez Froben le pere, Ortuinus Gratius à Cologne chez les Quentels, Nicolas Gerbel à Strasbourg chez Mathias Schures, Phil. Melanchthon chez Tho. Anſelme à Tubinge 1517. & n'ayant que 20 ans il corrigeoit la Chronique de Nauclerus. (Lege Melch. Adam) Eraſme chez Theodore Martin à Louvain, & chez Alde à Veniſe, ce qui luy eſt reproché par Albert Pie & Scaliger le pere. Lege Malincrot. de Art. Typ. pag. 96. Mais il faut penſer, qu'il ne corrigeoit que ſes propres ouvrages ni à Louvain ni à Veniſe. Mentel de verâ Typog. Orig. pag. 11. dit que Iean André Eveſque d'Aleria & Antoine Campanus Eveſque de Teramo (Naudé dans ſon addition à l'hiſtoire de Loüis XI. pag. 297.) étoient en même temps correcteurs a Rome : André chez Conrard Sweynheim & Arnoul Pannart, Campanus chez Udalricus Gallus.

Carolus

Carolus Patrones habuit † Jacobum Mesmæum Parisiorum proprætorem Civilem, (cui dedit suum seminarium anno 1548) Gulielmum Baillium Regiarum rationum Præsidem, & ex Cardinalibus, Carolum à Lotharingiâ, Bertrandúmque Galliæ Cancellarium: Illi Prædium Rusticum, & libros de nutrimentis; horum priori Ciceronem & Dictionarium Latino-Græcum in Remensium usum ex Budæi vigiliis confectum, [1] alteri De diversis Regulis juris antiqui Pandectarum libri quinquagesimi Titulum septimum decimum dicavit.

Cardinalis ille à Lotharingiâ fuit magnus literarúm promotor: [2] sibi enim typographeion instruxit; Typographiæ ab Henrico Rege impetravit Privilegia; [3] Remensem instituit Academiam, Parisiensem (cujus olim alumnus fuerat) auxit. [3] Eum Carolus Stephanus cum Cicerone contulit, quorum *utrique illud erat commune, quòd in amplissimis Rei-publicæ negotiis occupati in omni tamen literarum genere ità versarentur, ut eos etiam, qui id unum agebant ac profitebantur, labore ac industriâ facilè vincerent.*

† *Epistol. Dedicat.* animadvertit eum vehementer bonas literas amare; quódque nullum ex libellis, quos de hujusmodi rebus conscripserat, prætermiserit non à se diligentissimè perlustratum. Libellum eum, quem adolescentulis in re Grammaticâ adhuc rudibus scribebat, expolivit; rem ipsam in Mesmæi gratiam paulò attentiùs interpretatus, ut non herbarum aut arborum oblectationem modò sed etiam culturæ fructum aliquem perciperet, ac tum demum intelligeret, quâ cura quáve ratione ex Antiquorum sententiâ excolendum esset Rœssianum suum, satìs jam commodè & ingeniosè excultum. [1] Menag. Antib. cap. 59. [2] Epist. Diction. Lat.Gall. 1552. [3] Epist. præfix. Ciceroni.

[4]Is etiam comparavit Henricum Regem Paternæ virtutis uti ſceptri hæredem Alexandro Macedoni & Auguſto, quorum ille in Græciâ hic Romæ literas ab interitu vindicaverunt.

[1]Carolus è regione Scholæ decretorum habitavit; ubi in Typographicâ arte tantum operæ poſuit, ut de [2] literis & omnibus ferè diſciplinis bene mereretur. Excudit enim in ſacris, Novum Teſtamentum; in Grammaticis Pagnini abbreviationem Inſtitutionum Hebraicarum, Inſtitutiones Angeli Caninii Syriacas, Clenardi Hebraïcas & Græcas, Deſpauterianæ Grammaticæ contextum; in Hiſtoricis, [3] Appianum; in Oratoriâ, Ciceronem; in Jure, titulum de regulis juris antiqui, in Medicinâ, Bacchanellum, de quo lectorem monet, ut nihil ob ſermonis venuſtatem (qui in eo haud ità fortaſſe terſus atq; expolitus eſſe videbitur) judicii atq; authoritatis illi adimat. Quanquam ſuum nomen medicinæ præſertim dederat, oſtendit tamen, quàm minimè alienus fuerit ab eâ politiore literaturâ Latinâ ac Græcâ, in quâ Medicum oportet eſſe verſatiſſimum. Fac periculum in Philologiâ, Poeticâ, Rhetoricâ, Hiſtoricâ, Geographiâ; quæ virum eruditiſſimum ſcire æquùm eſt, ſolertem invenies. Linguam Latinam contulit cum Græcâ;

[1] Apologia cujuſdam &c. 1551. [2] Sammarth. in elog. Bunell. [3] H. Steph. Lectori. Appian. ann. 1592. Roberti Stephani patris mei & patrui Caroli Stephani operâ, etiam ſi patrui tantùm nomen frons libri præferat, in lucem prodiit Pariſiis.

notas

notas scripsit in [1] Terentii Andriam, præfixâ ad Amusum Epistolâ, in quâ sententiam refellit eorum, *qui temere judicant illum, cujus operâ nonnihil fuerit Latinè conscriptum, etsi familiares suos in consilium adhibuerit, ab iisq; quodcumq; sibi utile sit visum, desumpserit relatâ atque habitâ gratiâ; tamen Authoris nomen jure non promeruisse.* Dictionarium edidit [2] Poeticum, Latino-Græcum; Latino-Gallicum, in cujus Præfatione *eos maximè aberrare scribit, qui quemadmodum de librorum indicibus, sic etiam de Gallico-Latinis ac Latino-Gallicis dictionariis magnopere conquerebantur, quibus hoc commentum placuit, ut quemadmodum Typographiam, sic etiam Indices & Dictionarios negligentiæ potiùs quàm eruditionis bonarum literarum sectatoribus ansam præbere dicant.* Anno post editum Ciceronem indicibus separatis locupletatum, [3] *cujus opera per scribarum aut librariorum vitium, nondam repertâ Typographiâ, variis lectionibus abundare queritur;* [4] *à quo nulla pars Reipublicæ, nullum munus boniq; civis officium non descriptum est & explicatum, nulla ars aut disciplina non aliquid lucis & ornamenti accepit:* Thesaurum adornavit, qui universas Ciceronis divitias complecteretur. Præterea Gallico sermone, [5] fabulas scripsit, Paradoxa in declamationum forensium imitationem; Ducum Mediola-

[1] F. S. 1541. [2] multoties postea auctum. [3] [4] Præf. ad lect. Epist. ad Cardin. [5] Les Abuses. Comedie de Professeurs de l' Academie Sienoise &c. a Lyon 1543. 16. & a Paris 1556. 16. l' Andrie de Terence. en Prose Francoise avec un recueil des Ieux Grecs & Romains. a Paris. 1542. 16. Draud. p. 150.

nensium

nensium historiam redegit in compendium, composuit itinerarium Gallicani Regni cum Catalogo fluviorum, [1] aliud juxta Antonini exemplar promisit, nondum editum. Plura Index librorum suppeditabit. Eum & Jacobum du Puis socios in excusoriis sumptibus fuisse constat ex editione Dictionarii Latino-gallici. 1561.

Carolo Stephano fratres Robertus & Franciscus in ejus operibus ad rem rusticam spectantibus, notísq; in Terentii Andriam excudendis inservierunt. Carolus Bibliorum Hebræorum editionem videtur in animo habuisse, cum Genesin anno 1556 excuderet, Integrum Pentateuchum ab eo excusum author est [2] Andreas Chevillier.

[3] Carolus Parisiis obiit anno 1564. in cujus editionibus tam varia et expolita spectatur eruditio, tam nitidus & emaculatus character, ut si Typorum cernas elegantiam, nullos habuerit Typographos superiores; si doctrinam & industriam, etiam doctissimos æquaverit; si breve (quod Typographiæ impendit) temporis spatium, librorum editorum numero cesserit paucissimis: neutiquam certè à familiæ suæ laudibus degener fuerit. Morosus fuisse creditur ex Epistolâ Maumontii ad Jul.

[1] Almel. p. 25. ex Mr. la Croix du Maine. [2] L' Orig. de l'Impr. p. 297. Charles Estienne se signala dans l'impression d'Hebreu aussi bien que son frere Robert. Il imprima le Pentateuche in 4. 1546. (repone 1556.) [3] Histoire de l' Impr,

rum

Scaligerum ſcriptâ, quam paulo poſt cum lectore integram communicabo, ut ei integrum ſit ſuo judicio uti.

Filiam reliquit † Nicolaiam, quódq; huic in illâ familiâ ſexui uſu veniſſe antea obſervatum eſt, doctiſſimam: cujus nuptias cupivit Jacobus Grevin, eóq; anno 1570. defuncto adeptus eſt Joannes Libaut, ambo medici; quorum hic ſoceri ſui librum de Domo ruſticâ plurimum auctam anno 1572 vulgavit. Eundem hunc librum vidi Italicé ab Hercule Cato verſum & Venetiis anno 1581 excuſum.

† De quâ hæc leguntur apud Mr. la Croix du Maine pag. 358. Nicole Eſtienne, Pariſienne, fille de Charles Eſtienne, & femme de Mr. Iean Libant, tous deux docteurs en Medicine. Iacques Grevin Medecin eſcrivit en ſa faveur les Amours d' Olympe. Elle a eſcrit pluſieurs Poeſies Françoiſes non encore imprimées & entre autres les reſponſes aux Stances du Marriage eſcrites par Ph. des P. Le meſpris d' Amour, non encore imprimé, non plus que les ſuſdittes Stances. Davantage elle a composé une Apologie ou defence pour les femmes, contre ceux qui les meſpriſent. Ce livre eſt eſcrit en proſe, & n'eſt encore imprimé. Elle floriſt à Paris l' année 1584.

Ea,

Ea, quæ ſequuntur, excerpſi ex [a] Hiſtoir. de l' Imprim. par la Caille. [b] Ex L' Origine de l' Imprimerie &c. par André Chevillier. pag. 259. [c] Ex Menag. Anti-baillet. cap. 59. [d] Ex Julii Cæſaris Scaligeri Epiſtolis. Epiſtol. 75.

[a] CHarles Eſtienne Pariſien, Imprimeur du Roy, Docteur en Medecine de la Faculté de Paris, habile homme, étoit frere de Robert Eſtienne premier & oncle de Henri Eſtienne ſecond. Cette famille étoit heureuſe a produire des hommes doctes; entr' autres celuy-cy, qui a compoſé pluſieurs livres, ſcavoir, De diſſectione partium corporis humani lib. 3. fol. imprimé chez Simon Colinet 1550. Seminarium chez ſon frere. Rob. Eſtienne 1536. 8. Arbuſtum, fonticulus, ſpinetum. 1538. 8. Sylva tractatuum, Collis &c. 1538. La Maiſon Ruſtique en 4. qui a éte depuis augmentée par Jean Liebaut, Dr. en Medicine à Paris ſon gendre. Ces trois derniers Livres imprimées chez ſon frere Francois. De nutrimentis lib. 3. chez Robert 1550. 8. Abregé de l' hiſtoire des Vicomtes de Milan. 1552. 4. Hiſtoire de Lorraine. 1552. 4. La guide des chemins de France, avec le Catalogue des fleuves & rivieres 1553. Prædium Ruſticum. 1554. 8. Theſaurus Ciceronis. 2. Vol. 1556.

&

& plusieurs autres. Il a traduit d' Italien en Francois la Comedie des Abuses en 1540. Il mourût à Paris en 1564. & laissa une fille nommée Nicole Estienne, de qui Jacques Grevin Medecin de la Duchesse de Savoye devint amoureux, & qu'il rechercha en Marriage, ce qui luy donna même occasion de composer en vers son Olympe en deux parties. Mais la mort l'ayant surpris le 5. de Nov. 1570. agé de 29. ans, elle fut mariée au Sr. Liebaut. Elle étoit sçavante, & composa plusieurs poesies Françoises, & une Apologie ou defense pour les femmes contre ceux, qui les méprisent.

b CHarles Estienne frere de Robert Docteur en Medicine de la Faculté de Paris connu par plusieurs Ouvrages, qu'il a composés; particulierement par le Dictionarium Poeticum ------ & par le livre de la Maison Rustique. Il etoit fort habile Imprimeur. Il fit la belle edition d'Appian 1551. celle du Nouv. Testamen. in 8. [1] que cite Jansson d' Almeloüe de l' année 1553.

[1] De eâ videtur dubitare, et, quasi non vidisset ipse, Janssonii testimonium affert.

Charles

CHarles Estienne. étoit Medecin, & en cette qualité Bucanan a fait mention de luy dans son Elegie sur la goute [quam Elegiam ad Ptolomæum Luxium Taltæum & Jacobum Tevium anno 1544 misit.]

Sæpe mihi medicas Groscollius explicat herbas,
Et spe languentem consilióq; juvat.
Sæpe mihi Stephani solertia provida Carli
Ad mala præsentem tristia portat opem.

Antoine Baïf en a fait mention en la même qualité dans ses vers addressés au Roy Charles IX.

Je ne fûs pas si tôt hors de l' enfance tendre
La parole formant, qu'il fût soigneux de prendre
(Il parle de Lazare de Baïf son Pere.)
Des maîtres le meilleur, pour dés-lors m'enseigner
Le Grec & le Latin, sans rien y épargner.
Charle Estienne premier; disciple de Lazare
Le docte Bonami; de mode non barbare
M'apprint a prononcer le language Romain, &c.
En l'an, que l' Empereur Charles fit son entrée
Reçeu dedans Paris, l' année desastrée,
Que Budé trépassa, mon pere, qui alors
Alloit Ambassadeur pour vostre aieul dehors
Du Royaume en Almagne, & menoit au voyage
Charle Estienne; & Ronsard, qui sortoit hors de page:
Estienne Medecin, qui bien parlant étoit:
Ronsard, de qui la fleur un beau fruit promettoit.

Il

Il imprima le * *Prædium Rusticum* à Paris en 1554. & le dedia à Guillaume Bailli President de la Chambre des Comtes de Paris, bisaicul de Mr. Bailli Avocat General au Grand Conseil; auquel il a aussi dedié son traité *de nutrimentis*. Et en 1577. (repone 1557.) il imprima un livre avec ce titre, *De diversis regulis juris antiqui Pandectarum libri quinquagesimi Titulus septimus decimus, cum Tusco aut ex eo ducto accuraté collatus & emendatus. In eundem titulum vetus, sed incerto Authore brevis & elegans commentarius: nisi tu Placentinum esse dixeris: eo argumento, quod sequenti paginâ componitur.* Il dedie cet ouvrage au Cardinal Bertrand Chancelier de France. Et par sa Dedicace, il paroist, qu'il avoit déja fait une premiere edition de ce livre. Dans cette premiere edition, il prend la qualité d' Imprimeur du Roy,-- & dans tous ses autres livres.---- Il a fait un Dictionaire Historique Geographique Poetique. Et c'est de ce Dictionaire, dont a entendu parler Cujas en cet endroit du chap. 3. du liv. 27. de ses observat. *Ne etiam credamus Indici Caroli Stephani, qui*

* Is liber versus est Italicè, [1] *Casa di Villa di Carlo Stefano.* 4. Gallicè (nisi fallor, Rothomagi, 4°.), Anglicè 4° & fol. *the Country-farm by Gervase Markham.* & Germanicè, [2] Caroli Stephani prædium rusticum Germanicè translatum à Melchiore Sebitzio Medico. Argentorati, fol. 1579. & 1588.

[1] Lege catalogum librorum ab Aldo excusorum ad calcem libri, *Essame de gl'ingegni de gl'huomini, Di Gio. Huarte.* Veri. 1590. [2] Lege Ἐκλεκτὰ Γεωργικὰ Camerarii. Noriberg. 1596. pag. 231.

Pompeiopolin Ciliciæ, tanquam ex Solino, poſtea Trajanopolin fuiſſe appellatam : mutato, *inquit*, nomine, poſtquam in eâ fato cedere Trajanus coactus eſt. Car ces mêmes termes de Charles Eſtienne ſe trouvent dans le Dictionaire, dont nous parlons, au mot *Pompeiopolis. Pompeiopolis Ciliciæ urbs Melæ in deſcriptione Ciliciæ : deinde urbs eſt à Rhodiis Argiviſque, poſt Piratis, Pompeio aſſignante, poſſeſſa : nunc Pompeiopolis, tunc Soloe : Quæ etiam, Solino teſte, poſtea Trajanopolis eſt apellata ; mutato nomine, poſtquam in eâ fato cedere coactus eſt.* Cujas appelle *Index* ce Dictionaire de Charles Eſtienne ; & c'eſt comme il eſt appellé dans la Preface au Lecteur de l' Edition de 1618.----- Nicole Eſtienne ſa fille --- perſonne ſçavante, devant que d'epouſer Jean Liebaut, avoit été recherchée en Marriage par Jacques Grevin, Medecin de la Ducheſſe de Ferrare, lequel fit un tres grand nombre de vers a ſa louange, qu'il intitula *l' Olympe.* Voyez la Croix du Maine.----C'étoit un homme de facheuſe Humeur ; ce qui paroit par une lettre de Maumontius a Jules Scaliger, imprimée parmy les lettres de Jules Scaliger. J'ay cité tous ces témoignages, Mr. Janſon ayant écrit, que perſonne, a la reſerve de Scevole de S.Marthe, n'avoit fait mention de nôtre Charles Eſtienne.

---

[d] *Scaligero Maumontius.*

POſt ſuperiores ad te datas literas, cum nondum diſceſſiſſet, per quem ſcripſeram, quòd eum remorata eſſent quædam negotia, ego inter has moras Carolum Stephanum conveni, quem hodie reperi domi ſuæ, quum antea ſæpe fruſtra illò iviſſem, nec id quoque factum hodie percommodè, utì audies. Narrabo enim omnem fabulam, uti habeas, quem perpetuò ridere poſſis, atque etiam effundere in riſum Σαρδόνιον. Homo, cum ad eum acceſſi, ſurgebat tum ab accubatione epulari plus juſto potus, ſicuti exiſtimo, útque apparuit ex his, quæ ſunt conſecuta. Nam poſtquam ei ſalutem à te benigniſſimè impertii, tuáſque literas tradidi, illè confeſtim ad nomen tuum commoveri, deinde ſubringi, deinde erumpere in excandeſcentiam magnam, quam & vultu & geſtu & omni reliquâ corporis actione oſtentabat, ità ut efficeret etiamnum, quæ furioſorum ſunt. Quod niſi eum antea probè noviſſem, exiſtimâſſem non ſanæ mentis eſſe. Ille præ irâ fervoréq; animi neq; me cognoſcere, hominem ſibi ſuíq; ordinis hominibus ſatìs notum, neq; poſſe ullo pacto conſiſtere, neq; ad ſe redire, literas tuas planè averſari, nolle legere, ad me torvè reſpicere, manus concutere, collidere, ſurſum deorſúmq; tollere, ità ut mirarentur, qui aderant, rideséntq; etiam importunitatem & efferatam men-

tem hominis: uxor verò valde id dolere, eúmq; aſpere reprehendere mihi videretur. Tandem cum rogâſſem perhumaniter, ut ſe aliquantulum ſuſtineret, dúmq; bilis deſediſſet, tranſigeremus, quod cum eo de re tuâ habebam negotium, atq; curaretur utì id omne in rem utriuſq; veſtrûm decideretur, interim mihi paucis declararet, quid eum adeo pungeret, ut hunc fervorem animi tam aſpere præ ſe ferret: me daturum brevì operam, quo tu vel deprecando vel culpam avertendo, ſiquid inter vos offenſæ interceſſiſſet, excuſatione honeſtâ apud eum uterere: faceret modò ut expoſtulationem nunc ſuam mihi pacatâ mente aperiret. Ille primò nihil adhuc ad rogatum reſpondere, ſed in irâ perſiſtere. Demum cum chartam accepiſſet, pauca mihi verba fecit, hanc in ſententiam: Te illi omnes libros tuos antea pollicitum, ſed tamen poſtea, ſuaſu quorundam hominum (neſcio quidem an me inter illos poneret) fructuoſos Lugdunum atq; Lutetiam aliis miſiſſe, inutiles & non vendibiles apud ſe reliquiſſe. Librum tuum ejus eſſe generis, ut non niſi magno cum impendio excudi poſſet, & excuſus vix temere unquam vendi. Afferebat exemplum de Theſauro ſuo in Ciceronem, cujus etiam exemplar unum aiebat tibi miſiſſe, quo in excudendo Theſauro cum multum quidem referretur expenſum, nihil planè adhuc aut quamminimum in tabulam accepti retulerat: & tamen plauſibilis quidem erat materies, valdéq; à multis expetita.

Tuam

Tuam porrò elevabat, hoc eſt, artis Poeticæ tractationem, in quâ quum multi antea laboráſſent, id, aiebat, parvo eis fuerat honori parvæq; utilitati. Præterea diſpoſitionem reprehendebat, quòd diceret multa ſinè ordine locata, multáq; longa prolixáq; & non bene adſuta. Quare magnâ ex parte librum circumcidendum (quod tum te facturum illico præcisè negavi), ſi futurum eſt in eo aliquod operæ pretium, in eámq; rationem nonnullas paginas à ſe deſcriptas & concinnatas oſtendebat. Addebat præterea nonnulla interjecta eſſe, quæ depravatæ religionis ſuſpecta (ut ſunt nunc tempora) viderentur, dum ſcilicet iu Sacerdotes præter rem (inquit) inveheris; in ſummâ, ſe in eo imprimendo libro neq; laborem ullum neq; operam omnino ullam velle deſumere. Si alios tuos, quos habes multos in arcâ, admodum utiles, de utilíq; differentes materiâ illi mitteres, ſe & tibi & amicitiæ ſatisfacturum: hunc porrò librum Poeticæ tractationis ſe mihi reddere, ut ad te referatur, vel ad alium eatur librarium; quanquam ſciat nullum futurum, qui huic rei, in quâ multus labor multa impenſa quæſtus verò eſt modicus, ſuam velit dare operam: túncq; librum mihi contemptim tradidit, cum ſua, id eſt, quæ in eum pauca ſcripſerat, manu ſuâ ad ſe retraxiſſet: ſimúlq; foras furibundus ſe proripuit: ac neſcio, an aliquid ex libro tuo perverterit. Evolvam tamen diligentiſſimè, téq; de eo certiorem faciam. Habes nunc ineptiam

hominis omni risu omne in tempus proscindendam, quam breviter tibi scripsi; nam multò etiam majora exhibuit. Virum quidem malum esse paulò ante noveram; nam mihi fuerat narratum, eum erga nepotes fratris filios impiè atq; inhumaniter se gessisse. Sed ea nihil ad rem. Nunc quæ eum exulcerârant, duo postea, dum redeo, ex scriptis illius esse conjeci; nam tunc ad ea, quæ scribebat, non bene adverteram. Unum, quòd liber tuus in plantas Aristotelis à Vascosano recens fuisset excusus, sibíq; putabat hoc præreptum lucrum, quanquam dixeram te inscio ab amicis id factum; & tum quia bene ceciderat, fuerátq; Vascosanus eâ in re egregiè suo functus officio, te factum approbâsse, quòd ante librum Cardanum mecum attulerim, ille planè ignorat. Alterum est, quòd Thesaurum suum non tanti neq; tam multis vendebat, quanti putârat; & ad eum venio, quum recens illa plaga, nondum cicatrice obductâ, illum pungeret. Sed quæ tua aut mea in eo culpa est, aut quid ad hanc rem nostram pertinet, si ille res privatas suas nequit expedire? In quo videre potes hominis stoliditatem atq; adeo insolentiam. Nunc vide, quid de libro tuo artis poeticæ factum velis: nam illum penès me habeo. An scilicet vis illum tradi alii chalcographo (quod equidem experiar), an ad te remitti.

Ex

EX Thesauri Ciceroniani mentione constat hanc epistolam post annum 1553 datam. Vides, quàm ægre tulerit Carolus Vascosanum sibi præpositum; quid ipse de Scaligeri Arte Poeticâ senserit; quòd ipsius Thesauri pretium spem de tam utili opere conceptam fefellerit; quod erga fratris filios (Roberti, ut puto, nam nescio an plures uno Franciscus habuerit) inhumanè se gesserit; (forsan nepotibus nimiùm favere non ausus est, ne id sibi invidiam ob fratris fugam mutatámq; religionem pareret) Totam rem, Lector, expende; & utì visum fuerit, judica.

NEque forsan te pœnituerit, si legeris, quid de nostro Carolo Hubertus Sussanneus Legum ac Medicinæ Doctor in primo suorum Ludorum anno 1538 apud Sim. Colinæum excusorum libro scripserit.

Ad Carolum Stephanum Medicum.

QUis non det applausum tibi
Surgenti ad altam gloriam?
Quis demereri te suo
Labore nolit, omnium
Fert quotquot orbis optimum?
A moribus quis, Carole,
Non laudet & scientiâ?
Ut administrum muneris
Lauti, decentis & pii.
Quâ mentione prosequar
Hunc, qui perutilem omnibus
Profitetur artem Apollinis
Celebritate maximâ,
Compendiariis notis,
In corrigendo Hippocrate,
Qui perperam in multis Scholis
Docetur, intentissimum.

Morbo impeditos allevas
Curationis munere.
Fortuna quicquid obtulit,
Natura quicquid & labor,
Tot temperatus artibus,
Confers in usus publicos.

Laudare te cum omnes decet,
Tum maximè Susanneum
Ingentia ob beneficia.

Cum sit tamen vix primulis
Inauguratus literis,
Miscere mel poeticum
Tibi qui, vir excellens, queat,
Tempus terenti molliter,
In literis & otio,
In Palladis blando sinu,
Quem antiquitas fautrix canet
Dignum perenni gloriâ?

JAM quum, quicquid undequaq; de literato hôc fratrum ternione corrogare potui, in eorum vitas contulerim; æquum est Henrico Patri id in laudem verti, [1] quòd, postquam per annorum ferè viginti spatium editiones optimas plurimásq; suâ industriâ protulisset, eos post se reliquerit filios, qui artem typographicam eò usq; promoverunt, ut nullum ulterius admitteret incrementum.

[1] L' Histoire de l' Imprim. & l' Origine de l' Imprim. p. 163.

Nihil me natalium ordo morabitur; Robertus Franciscúsne natu maximus fuerit, quamlibet dubium controversúmq; sit, multæ tamen causæ, ut illum duobus aliis prætulerim, monuerunt, vel eruditio et Linguarum peritia, vel excusorum emen-

emendatissimè [1] Typis elegantibus librorum numerus, vel potissimùm, quod is Romanæ Ecclesiæ errores maturè præsenserit, tandémq; nullo, quod aditurus erat, discriminis metu ab eorum odio avulsus natale, ubi Evangelicæ veritati non fuit locus, solum deseruerit. Sed satis de his suprà. Horum nunc vitas claudet Epistola Jacobi Fabri Stapulensis ad Henricum Stephanum anno 1504 data, quæ ejus introductoriis in Physicam dialogis ab Henrico excusis præfigitur; unde facilè constabit, quanto in precio inter homines eruditos eâ tempestate habebatur Stephaneæ Stirpis primus ille parens & fundator.

[1] Hìc minimè reticendum censeo, quòd Francisco Regi in Hebræis Regiæ Typographiæ Characteribus Gulielmus le Bé optimus tunc fusor operam suam locaverit, idem qui à Philippo II. Hispaniarum Rege delectus est, ut Characteres Bibliorum à Balt. Plantino Antverpiæ impressorum formaret. (Hist. de l' impr, pag. 114.)

Charissime Stephane,

QUanta sit animorum benevolentia inter liberalium artium cultores in hôc nostro Parisio studio (ubi res cognita esset) exteri mirarentur. Certè mordaculum virum, et qui (ut aiunt) nasum Rhinocerotis habet, tanquam Cerberum trifaucem irrident execrántq;, magísq; operæ pretium ducunt sanctæ amicitiæ jura colere: tanquam à Minervâ (quæ olim & sapientiæ & pacis Dea putabatur) geniti

niti videantur. Nec injuriâ (ut aiunt), nam et Philosophia & Philosophus nomina ab amore sortiuntur. Quid enim Philosophia nisi sapientiæ amor? Quid Philosophus nisi verus ejusdem amator? Jure decet itaq; (ut rectè sentiunt) ipsos esse amicos. Quo fit, ut, cum primùm invidos, malevolos & sese mutuis dentibus lacerantes sentiunt, non ampliùs Philosophos reputent: sed eos pro flagitii conditione in Pythagoreos canes versos putant. Et ne nos ab eorum officio decideremus; mutuâ nos multos annos astrinximus benevolentiâ * ut tua & tui & nostri Bohuslai Tinnensis michi semper gratissima fuerit frequentia, et itidem vobis gratissima. Tu curâsti, ut nostræ Paraphrases castigatæ ab ipsorum efformatorum manibus prodeant in lucem, qui sæpe ab Archetypo deviant, nisi vigilans castigator affuerit. Bonum insuper tibi visum est nos introductorios dialogos adjicere; quod eò libentiùs feci, quò magìs tu & amicus & pro hôc negotio vigilans optaveris petierísq; amicissimè nostrorum conphilosophantium turbæ exponendos, *&c.*

* Notum est ólim voces *mihi* & *nihil* scriptas & prolatas fuisse *michi* & *nichil*, de quibus lege Joannis Theodorici Bellovaci libellum apud R. Steph. anno 1540. excusum.

APPEN-

APPENDIX BREVIS

De Roberti Stephani ſocero Jodoco Badio Aſcenſio, vitrico Simone Colinæo; affinibus Michaele Vaſcoſano, Johanne Roigny, & Conrado Badio: ex *Hiſtoire de l'Imprimerie par Mr. la Caille: & l'Imprimerie de Paris par le Sr. Chevillier.*

JOſſe Bade ſurnommé Aſcenſius d'Aſc en Bruxelles naquit en 1462; eſtudia à Gand, à Ferrare ſous Baptiſte Guarini en Grec & Latin; il alla à Lyon, où il enſeigna & expliqua les Poëtes, fût correcteur dans l'Imprimerie de Jean Trechſell, épouſa Theliſ Trechſell ſa fille, de laquelle il eût pluſieurs enfants. Aprés la mort de ſon Beaupere, il vint à Paris l'an 1499 ou 1500 pour enſeigner le Grec, & y rétablir l'art de l'Imprimerie, à qui il s'addonna preſqu'en même temps qu'Alde Manuce, & l'exerça plus de 30 ans. Il s'eſt ſervi de la lettre Gothique preſque juſqu'à la fin de ſa vie. Il fit commentaires ſur Horace, Seneque, Juvenal, Martial, Lucrece, Salluſt, Valere Maxime, Quintilien, Aule Gelle, &c. Il avoit un frere nommé Jean; & un fils Conrad; & trois filles, Perrette, (qui fût mariée à Robert Eſtienne) Catherine & Jeanne. Il mourût en 1534, ou 1535: car il imprima Alphonſus à Caſtro contra Hæreſes 1534. fol. & Lombard in

in Epiſt. Paul. 1535. fol. où (Joſſe Bade étant mort avant la diſtribution du livre) on mit à la premiere page pro hæredibus Jod. Badii 1535. menſe Decembri. Sa marque étoit Prelium Aſcenſianum.

SImon de Colines ou Colinet épouſa la veuve de Henry Eſtienne premier; qui luy apporta en marriage l'Imprimerie de feu ſon mary. Il fût un des premiers, qui s'addona à tailler des poinçons, & à frapper des matrices pour les caracteres d'imprimerie. Il imprimoit en bon papier, en belles lettres, & correctement. Il commença à imprimer l'an 1519. Jud. Clictov. de Regis officio 4. On lit ſur la † logique d'Ariſtote imprimée avec les commentaires de Jaques Fabry d'Etaples, ex officinâ Henrici Stephani & ſucceſſoris ejus Simonis Colinæi 1520. Il prit le privilege de François I. 11. Octob. 1520 pour le || Promptuarium utriuſq; Juris de Jean de Montholon. fol. Sur ſa reputation de tres bon Imprimeur & tres correct, on luy donna les Actes du Concile de la Province de Sens, que le Chancellier du Prat, Archeveſque de Sens, aſſembla à Paris contre les Hereſies Lutheriennes l'an 1528. C'eſt une des plus belles editions in fol. de ce temps-là, & des plus correctes. Il ſe ſervoit d'une tres belle lettre Italique. Il imprima les ſix pre-

† Penes me eſt hic liber, qui Simonis Colinæi nomen non gerit. || Hunc librum (ut conjicio) Colinæus cum Henrico Stephano primo excudit.

premiers livres d'Euclide fol. 1536. en Grec & Latin avec les demonſtrations d'Oront. Fin. 174 pages & l'errata de deux fautes, qui ne ſont qu'à quelques exemplaires: le plus petit Errata des in folio de ce temps-là. L'honneur d'avoir retabli le beau caractere dans les Imprimeries de Paris appartient à Simon de Colines, à Robert Eſtienne, à Michel Vaſcoſan, & Jean de Roigny, qui n'ont fait que de belles editions. Simon de Colines eſtoit un des habiles Imprimeurs de ſon temps pour le Grec & le Latin, & tres entendu dans ſon art. Il avoit pour marque *Le temps* avec ces mots *Virtus hanc aciem ſola retundit:* & quelquefois des lapins, que l'on appelle *Conils* faiſant alluſion à ſon nom de *Colines.*

MIchel Vaſcoſan épouſa Catherine Badius, & en ſecondes nopces Robine Coing. Il étoit Libraire juré & Imprimeur ordinaire du Roy, l'un des plus celebres & renommés Libraires non ſeulement de Paris,†mais encore de toute la France, tant pour ſon ſçavoir, que pour le choix, qu'il faiſoit des bons livres,qu'il imprimoit en leur derniere perfection ; & † pour toutes les autres perfections requiſes en l'art d'Imprimerie, pour les beaux Caracteres, & le bon papier, pour la correction, & la belle marge. Vaſcoſan étoit d'Amiens, & avoit ſon imprimerie dans la ruë St. Jaques, à l'enſeigne de la Fontaine. Il étoit gendre de Badius, beau-

† Janſſon. Diſſert. p. 37 ex Mr. la Croix du Maine.

frere

frere de Robert Estienne, & beaupere de Frederic Morel Interprete des Langues & Imprimeur du Roy. Il florissoit sous les regnes de Francois I. Henry II. Charles IX. & mourût sous Henry III. Son Epitaphe est la même que celle de Josse Bade. Il laissa deux enfans, Pierre né le 13ᵉᵐᵉ d'Avril 1542. & Michel né le 23ᵉᵐᵉ d'Aoust 1545.

L'Epitaphe de Josse Bade, Michel Vascosan, & Frederic Morel à St. Benoist, où ils sont enterrés.

Portrait de Jod. Badius.	D.O.M. B.Q.V.M.S.	Celuy de sa femme Thelif Trechsel.

Viator, artes qui bonas piásque amas,
Siste hìc. Quiescunt subter illustres viri.
Jacet *Jodocus* hìc *Badius Ascensius*,
Candore notus scriptor & scientiâ.
Gener Jodoci *Vascosanus* propè situs est,
Doctissimorum tot parens voluminum,
Socer *Morelli* Regis olim Interpretis;
Musarum alumni quæ gemunt hìc conditum
Fœdúsque Federici ademptum sibi dolent.
Tres cippus unus hic tegit cum uxoribus
Lectissimis & liberorum liberis.
Hos Christus olim dormientes suscitet
Ad concinendum Trinitati almæ melos.

I. X. Θ. Y. C.

Federicus Morellus Paris. Professor & Interpres Regius, Federici Morelli nobilis genere Campani, Regii quoque interpretis filius, Michael. Vascosani scuti-

ſcutiferi Ambiani nepos, Jodoci Badii illuſtris Belgæ pronepos, marmoreum hoc epitaphium Patris, Avi, Proavi piæ memoriæ ære ſuo poſuit; ejuſdem, cum Deus vocans volet, tumuli compos fieri optans, ἐν θεῷ εὐέλπις. anno Salutis 1603. Qui idem Morellus unus erat è Duûmviris togatis hujus ædis ſacræ D. Benedicti παροικίας γαζοφυλακείῳ præfectus.

JEAN Roigny libraire juré avoit la même marque que Simon du Bois, dont il avoit acheté l'Imprimerie, qui eſtoit un arbruiſſeau avec ces mots, *Unum arbuſtum non alit duos Erithacos.* Il eût de Jeanne Badius ſa femme, fille de Joſſe Badius, un fils nommé Michel.

COnrad Badius, Pariſien, Imprimeur & Libraire, fils de Joſſe Badius, ſcavant és langues, imprima la Tragedie d'Abraham ſacrifiant par Theod. de Beze en 1552. Et traduiſit l'Alcoran des cordeliers en 1560. Il alla l'année ſuivante à Geneve, où il imprima quantité d'ouvrages de Jean Calvin en folio. Son Epitaphe fût écrit par Henry Eſtienne en Grec & Latin.

ΚΟΝΡΑΔΟΥ ΒΑΔΙΟΥ ἘΠΙΤΑΦΙΟΝ.

Ἐνθάδε Κονράδον Βάδιον κατὰ γαῖα καλύπτει,
Χαλκογράφον, Μουσῶν δὲ θεράποντα μέγαν.
Ἔπλετο γὰρ Μούσαις πεφιλημένος ἔξοχα παντός,
Ἔξοχα καὶ δώροις τῶν δ' ὀκέκαστο παντός.
Ἀλλ' ὅσσῳ δώρων ὅγε πλεῖον ἔλλαχε μέτρου,
Ἥττονα ἢ γενετὴρ ἔλλαχε μέτρα βίου.

CON-

CONRADI BADII EPITAPHIUM.

QUod patri haud dederant rudioris tempora fecli,
  Addiderant largè tempora noftra tibi.
Doctrinæ hæredi tibi nam Conrade paternæ
  Acceffit cultûs gratia magna novi.
Sed fuperi dotes tibi quantum auxere paternas,
  Tantum ævi fines diminuere tui.

FInem hìc accipiet Tomi hujus Pars Prior, quæ Henricum primum Stephaneæ familiæ parentem, ejúfque tres filios cum brevi affinium eandem artem profefforum notitiâ exhibuit: Pofterior nepotes eorúmque liberos exhibebit. Inter illos emicuit Robertus; inter hos primas facilè vendicabit Henricus; Patre tantùm minor: &, fi idem Regis Optimi patrocinium affulfiffet, fortunæque fuperfuiffent integræ, forfan major futurus.

TOMI PRIMI

PARS POSTERIOR.

SIVE

Henrici Stephani Primi

NEPOTES

AC

POSTERI.

Henricus Stephanus ſecundus.
Robertus Stephanus ſecundus.
Franciſcus Stephanus ſecundus.
Mamertus Patiſſonius.
Paulus Stephanus.
Robertus Stephanus tertius.
Antonius Stephanus.
Henricus Stephanus tertius.

VITA
Henrici Stephani ſecundi.

MInimo temporis intervallo diſtabat Henrici ortus & pervulgata *Proteſtantium* epocha, quæ ab anno 1526. April. 26. ſumpſit initium. Hinc cœpit Papatûs cauſa peſſum ire, graviúſque multò vulnus accepit, quàm quum biennio antea Romanus Pontifex urbe captâ direptâque obſeſſus potuit ægre ſe tueri, & ad deditionem redactus eſt. Sua igitur laus, ſua gratia referatur generoſis illis Principibus, qui contra Wormatienſe edictum ſolenniter *proteſtati* in Papiſticis erroribus ex ſuis regionibus eliminandis bonam operam navaverunt, noménque deinceps celebre *Proteſtantibus* indiderunt. Mihi autem videntur nomen illud, clarum quantùmvis & laudabile, neotericum tamen & ex occaſione natum, antiquiſſimo longè illuſtriſſimóque *Catholici Apoſtolici* Titulo, à Pontificiis immeritiſſimè (tanquam proprio ſibi) uſurpato, malè prætuliſſe nonnulli, quorum ſola relligio eſt internecinum in Pontificios odium, quíque nihil penſi habent, ad quorum, dum modò non ad illorum,

 partes

partes accesserint. Hujusmodi homines partium studio magìs quàm causæ meritis ducti id volunt, ut vicinas quasdem nationes tantò impensiùs sibi devinciant; aut, quòd eos Reformationis Anglicanæ pudor & mutandæ desiderium ceperit. Verùm quæ causa illos moveat, justiúsne an cautiùs agant, viderint ipsi; me longiùs forsan, quàm par erat, evagatum aliò revocat mei instituti ratio.

† Henricus Stephanus Roberti filius in * ipsâ Galliæ Galliâ, id est Parisiis, || anno 1528°, 14° Francisci Regis, natus est, quum Pater inclarescere suâ Latinorum Bibliorum editione incepit. Patris animo alacritatem & laboristimulos addebat infans suæ industriæ hæres olim & æmulus. Ille huic tantæ spei alumno nullum passus est vitæ tempus est perire. Multi parentes id curant magìs, ut diu, quàm

† De Orthographiâ vocis *Henricus* sic scribit ipse Stephanus in
Pseudocicer. pag. 18. 19. *Erricus scribitur, quoniam literam N sequente*
R ità mutandam in Latinâ Linguâ putâvit, quum in nonnullis vocibus
talem mutâtionem observâsset. Sic Ἐῤῥῖκος *non* Ἐνρῖκος *scribebat;*
sed Petrum Danesium & in hâc scripturâ Græcâ & in Latinâ illâ seque-
batur, In libris ab ipso excusis Latinè ferè semper *Henricus* legi-
tur; & penes me est nomen ipsius manu ità scriptum. Græcè
Ἐῤῥῖκος in versibus legitur Novo Testamento 1550 excuso præ-
fixis, in Epistolâ Anacreonti præmissâ, & in Psalmorum ab ipso
Metaphrasi Græcâ donatorum titulis. ‡ Dionysius Lambinus
nomen *Henricus* ferè semper scribit *Erricus*. Erricus II. Erricus
Memmius. Erricus Valesius. * Henr. Steph. in epist. Thes.
Gr. pag. 17. Et Mus. Monit. pag. 26. || Nam obiit anno 1598.
natus annos 70.

‡ Lege ejus epistol. præfix. Lucret. Horat. Æm. Prob:

at

ut bene vivant liberi; magisque corpori, quod cum pecudibus commune est, saginando, quàm animæ, quæ cœlitus fluxit, ornandæ inserviunt. Operæ pretium est audire † Quintilianum de molli istâ puerorum educatione conquerentem, nostrorúmque temporum non minùs quàm suorum mores depingentem. " Utinam liberorum nostrorum mores non " ipsi perderemus! Infantiam statim deliciis solvi- " mus. Mollis illa educatio, quam Indulgentiam " vocamus, nervos omnes & mentis & corporis " frangit. Quid non adultus concupiscet, qui in " purpurâ repit? Nondum prima verba exprimit, " & jam coccum intelligit, jam conchylium poscit. " Antè palatum eorum quàm mores instituimus. " In lecticis crescunt: si terram attigerint, è mani- " bus utrinque sustinentium pendent. Gaudemus, " siquid licentius dixerint. Verba, ne Alexandri- " nis quidem permittenda deliciis, risu & osculo " excipimus. Nec mirum: nos docuimus, ex nobis " audierunt.—— Fit ex his consuetudo, deinde " natura. Discunt hæc miseri, antequam sciant " vitia esse. Inde soluti ac fluentes non accipiunt " è scholis mala ista, sed in scholas afferunt.

Noster verò Robertus id videtur cavisse, ne suus Henricus, quem laborum suorum comitémque, &

† Institut. lib. 1. cap. 1.

postea successorem Reipublicæ Literariæ destinaverat, inter nutrices, [1] genus illud mulierum quàm plurimis exitiale, diutius mollesceret; sed [2] quasi ab ipsâ infantiâ Græcis literis initiandum curavit, antequam Latinas addisceret; [2] quam quidem pueros instituendi rationem, quantumvis mori recepto pugnet, Henricus ipse suis amicis, uti omnium optimam, commendavit.

" [3] Lectionis Poetarum studiosus à [4] teneris pro-
" pemodum unguiculis fuit. Primi autem hujusce
" amoris igniculi indè accensi sunt, quòd quum in
" primâ pueritiâ præceptori cuidam traditus esset,
" qui Euripidis Medeam aliis suis discipulis inter-
" pretabatur, quoties eos fabulam hanc agentes
" spectabat, (summè enim illi præceptori hæc
" pueros exercendi ratio placebat) tantâ dulcedine
" voluptatéque ejus aures illa Græcarum vocum
" modulatio titillabat (quas alioqui non ultra so-
" num intelligebat) ut ab eo tempore unum hoc
" noctes diésque versaret, & in hôc uno conten-
" dendos omnes ingenii nervos existimaret, ut fa-
" bulæ, cujus spectator sæpe fuerat, actor & ipse
" tandem evaderet. Quum autem sinè literarum
" Græcarum cognitione voti compos effici non pos-
" set, is tum illam ità deperire, ut nullus unquam

[1] Non quales describit Quintil. l. 1. c. 1. [2] Pref. Conformité. p. penult. [3] Pref. ad edit. Heroïc. Poet. [4] Musas à teneris coluit. Parod. 1575. Præf. ad Lect.

" amator

" amator amicam vehementiùs. Sed ecce huic ad
" curſum parato paratum oſtenditur obſtaculum,
" Linguæ nimirum Latinæ (quæ Græcæ interpres
" eſſet) ignoratio. At ille tum repugnare, & ſe
" ignarum Latinæ Linguæ eſſe acriter pernegare.
" Quum enim Latinis domeſticorum confabulatio-
" nibus pueriles aures circumſonantes ità illi ſer-
" moni paulatim aſſueviſſent, ut magnam eorum,
" quæ dicerentur, partem intelligeret, (quod &
" matri ipſius uſu veniebat) ſatis ſe ſupérque illius
" peritum eſſe habebat perſuaſiſſimum: ideóque
" ad declinationum conjugationúmque tyronicium
" ſe vocari & mirabatur, & non leviter indignaba-
" tur: denique in Græcâ Scholâ aſſiduum ſe futu-
" rum, à Latinâ verò fugitivum fore profitebatur.
" Hìc in conſilium adhibitus pater, eò faciliùs deſi-
" derio filii & animi inclinationi acquievit, quò
" magis illis aſſentiebatur, qui Literas Græcas ante
" Latinas diſci debere cenſebant. Declinationum
" & Conjugationum Græcarum tædium avidiſſimè
" devorat: & continuò pòſt, illam ipſam Euripi-
" dis Medeam in manus ſumens, præceptori Græ-
" ca ejus verba non Latinis, ut mos eſt, ſed verna-
" culis id eſt Gallicis verbis interpretanti aures at-
" tentiſſimas præbet: (quem adhuc librum, tan-
" quam ſuæ, quantulacunque erat, doctrinæ in-
" cunabula, non ſecus ac precioſiſſimum theſaurum
" ſervare anno 1566. teſtatur) denique fabulam il-
" lam aliquando tandem ipſe quoque egit, & qui-

 " dem

" dem tòties, (dum Jasonis modò, modò Creontis,
" modò Medeæ personam repræsentat) ut totam
" ferè non secus ac Dominicam Orationem memo-
" riæ infigeret. A quo tempore tam altas in ani-
" mo radices studium poeseos egit, ut illâ non se-
" cus ac Sirenum cantibus deliniretur. Sed tan-
" tum abest tamen, ut cerâ sibi obstruendas aures
" adversùs sonorum Poeticorum delicias blanditiás-
" que & illecebras existimaret, ut contrà si sibi tot
" esse aures quot Argo lumina contigeret, eas si-
" mul omnes sonis illis libenter patefacturus fuerit.

[1] Magnos postea progressus fecit sub illius sæculi clarissimo lumine Petro Danesio [2] linguæ Græcæ apud Parisienses tunc temporis professore ac Franscisci primi Galliarum Regis filii Delphini directore. [3] qui majorem quàm quisquam eo sæculo alius (si Gulielmus Budæus excipiatur) Græci sermonis cognitionem adeptus est.

" [3] Nullus unquam tantum præceptori suo debu-
" it, quantum illi debere se fatetur: quum ejus
" tantus & tam zelotypus in ipsum adhuc puerum
" amor foret, ut nec ab alio quàm à se doceri eum
" tum temporis pateretur, nec ut alium doceret,
" adduci ullâ ratione posset. Nam quamvis quo-
" tidie multi Regis in senatu consiliarii, & duo eti-

[1] Epistol. H. S. ante Exc. ex Ctes. [2] Almel. p. 60. [3] Epistol. H. S. ante Macrob.

" am

" am ex illis, qui ei præſidebant, multis aſſiduiſq; " precibus ab eo contenderent, ut eidem lectioni " filios ſuos intereſſe permitteret, irritæ omnes eo- " rum preces erant, nullóq; modo eum exorare po- " terant. Ac initio quidem hoc illis allegabat, eum " ad ipſum ſæpe fruſtra venire, & quùm ſibi otium " eum docendi non eſſet, frequenter operam per- " dere. Quòd ſi (aiebat) & filii veſtri ad me ven- " titent, eandem mihi permittere libertatem non " audebo. Quum & hoc & alia ei, quam patie- " bantur, repulſæ prætexeret, ipſi autem ità re- " ſponderent, ut ad omnes conditiones deſcende- " rent, & omnibus ejus objectionibus ſatisfacere " videri poſſent; & tandem non precarentur ſolùm " ſed etiam obſecrarent, ac propemodum ſuppli- " carent: ille poſtremò unum hoc illis opponebat, " amare ſe ac ſemper amâſſe Henrici patrem, non " ſecus ac fratrem; & ſicut peculiari quâdam cha- " ritate patrem complectebatur, itâ etiam peculi- " are illius familiæ eſſe velle, quod â ſe conferre- " tur inſtitutionis beneficium.

[1] Jacobum etiam Tuſanum [.] Regium Linguæ Græcæ Profeſſorem, qui deceſſit [2] anno 1547. audivit annos circiter ſeptendecim natus; ut patet ex Epiſtolâ, quam patruus ejus Carolus ei inſcriptam ſuo de Re Hortenſi libro præmiſit anno 1545.

[1] Epiſtol. H. S. ante Herodot. Lat. [2] Thuan. pag. 83

Carolus

Carolus Stephanus Henriculo ſuo S. .

VIdeo tandem in te, Nepotule, quod jam pridem ſummo deſiderio cupiebam, atque id quantum gaudeam, ſatis exprimere non poſſum. Magnum enim eſt adoleſcentem paternis non ſolùm moribus ſed etiam ingenio adſequendo ità ſtudere, ut jam ab ineunte ætate fælicem omnibus ingenii ſui expectationem relinquat. Sed neſcio an omnium maximum eſſe dici debeat, præceptorem nactum fuiſſe, qui bene natum ingenium excolat, patri ſimilem efficiat, omniúmque bonarum literarum ornamentis illuſtrem atque inſignem reddat. Qualem fœliciſſimè te adſecutum fuiſſe audio Jacobum Tuſanum, virum & in docendo & in dicendo ac ſcribendo tantæ apud eruditos omnes authoritatis, ut nunquam Ciceroni magis commendatus Cratippus. Ab eo non tantùm utriuſque linguæ venuſtatem perdiſces: ſed etiam mores edoceberis, planè dignos, qui tuum ingenium commendent: quod quid aliud dici debet quàm philoſophicum? Eum ſi ſequeris ducem, multò tandem celeriùs, multò rectiùs ac commodiùs iter abſolves, quod ad omnes virtutes adipiſcendas ducit. Non parùm enim eſt aurigæ aut nauclero ſuæ artis peritiſſimo currum navem vitam denique ſuam commiſiſſe. Itaque jam non ampliùs video tibi proponenda eſſe, Nepotule, quæ ſolebam ſuperioribus diebus, cum ea graviter perdidiceris. Solidiore igitur opus eſt cibo, & qui majora te doceat, oblectétque aliquantulum iis rebus, quas nimirum ſcio tibi perplacere. Fuiſti enim ſemper etiam admodum tenellus, hortorum ſtudioſiſſimus: ut vel adhuc ſemeſtris, compoſito floribus ſertulo plurimùm delectareris: in quo paternum quiddam referebas. Mitto ob id meum hortulum ad te, quo per otium animum & oculos quotidianis ſtudiis defeſſos aliquantulum reficias: Naturæ artificium admireris: bonos authores intelligas: iiſque tum demum incumbas, quæ bene natos adoleſcentes decent. Neque verò audias eos, qui noſtrum in hâc re inſtitutum linguis traducunt ſuis, quaſi id adoleſcentes minùs deceat, quod aliquo prælegente (ſi diis placet) fuerit exceptum. aut

aut ex recentiorum, qui de hâc re ſcripſerunt, vigiliis tranſcriptum. Atque illis hoc commentum placet : quibus velim planè nota eſſet mea ſententia, ut, quid rectum ac juſtum ſit, perfectè intelligerent. Non enim is ſum, cujus animus eo errore vagetur, qui velim alienos labores mihi adſcribere. Sed ſiquid aut ab antiquis aut recentioribus de rebus ad rem hortenſem pertinentibus dictum fuit, quod idem in Hortulo noſtro deſcribendum eſſet id malui ab ipſis, quod optimum mihi viſum eſt, tranſumere, quàm nova confingere, quæ fortaſſis minùs adoleſcentulis noſtris profutura eſſent. Id quandocunque fecimus, habita eſt à nobis bonis authoribus gratia, ipſorum nomine minimè ſuppreſſo : ſed & ſiquis erogatâ in prœmium pecuniâ aliquid in hâc re ſe publicè nos docuiſſe conqueratur (quanquam id, ſiquid eſt, omnium minimum eſſe debet) quæ ſupereſt habenda gratia ei, qui prœmium ob laborem accepit ? Si quid nunc te doceat in re grammaticâ Tuſanus, quod aliquando per ætatis maturitatem diſponas, & in libellum digeras, publicæ utilitatis causâ, accepto poſtea à bonis authoribus, quicquid in rem tuam eſſe videbitur : dicendúſne ob hoc erit Tuſanus libellum tibi dictâſſe ? Ingratiſſimum me hercle hominum genus, qui, quod publicé tanquam in foro divendunt, id tamen poſtea fœnus redimere cupiunt ſuæ mercimoniæ, ut ſiquid laudis aut utilitatis indè poſtea provenerit, ſibi adſcribi velint, tanquam ipſa ſola merces id ipſum pepererit. Tale quiddam in judicio repetit impudentiſſimus tonſor ab eo, qui rem anatomicam conſcripſerat : cui cum nihil aliud ob præmium præſtiterit, quàm quod rogatus fuit de diſſecandarum partium ratione, ſibi tamen & nomen & authoritatem omnem alieni operis expoſtulat. Redeo ad meum Hortulum : quem non ſolùm curſim obeas velim, Nepotule, ſed diligentiſſimè perpendas, quicquid herbarum aut fruticum in eo deſcriptum fuerit. Locupletiorem & mnltò purgatiorem videbis quàm antea : villici enim ſegnitiem arguit non quotidie emundata domus : hortus non quotannis repurgatus, & novo quodam herbarum genere locupletatus. Vale.

Poſt

[1] Post Danesium & Tusanum Henricus præceptorem habuit Adrianum [2] Turnebum, Tusani in Regii Professoris munere successorem.

[1] Epistol. H. S. ante Herodot. Lat. Dialog. Philocelt. & Coron. pag. 307. [2] Histoire de l'Imprimerie.

Henrico * *tum temporis fælicissima manus in exarandis cum Latinis tum verò Græcis literis : atque his potissimùm ; dicebatur enim* † *Angeli Vergecii manum æmulari, quæ pro exemplari fuit pulcherrimis illis characteribus seu Typis Regiis.* [1] *Tantâ pollebat memoriâ, ut totum Horatii Epistolarum librum primum memoriter recitare, cum nec adhuc juvenis nec jam puer foret, posset. Ei enim puero Horatius propositus fuerat primus, & tunc fæliciùs memoriæ mandabat versus ejus Poetæ, quàm aliorum ; ac igitur majore semper quàm alium quenquam amore prosecutus est.*

Domi hactenus eas artes Henricus perdidicit, quibus ætas puerilis ad humanitatem informari solet ; Græcúmque, à quo pueros incipere mavult [2] Quintilianus, sermonem trium Professorum Regiorum auxilio sibi reddidit adeo familiarem, ut [3] Hoeschelius eum Ἑλλάδος εὐφώνοιο γλώσσης ἐπίκουρον ἄριστον meritissimò vocaverit.

* Dialog. Philocelt. & Coron. pag. 307. † Histoire de l'Imprimerie, dans la vie de Turnebe. Angelo Vergerio de Candie fit ces beaux caracteres Grecs, qui estoient l'admiration & le plaisir de la veüe, dont se servoit Turnebe. [1] Epistol. H.S. ante Horat. [2] Institut. lib. 1. cap. 1. [3] Præf. in Synon. Rulandi.

" Quum

" * Quum eâ in ætate (ſcil. adoleſcentiâ) omnium ſcientiarum eſſet φιλομαθὴς, ſed ſimul etiam ἀψίκορος, contigit poſtremò ut φιλομαθηματικὸς quoque evadere ſummopere cuperet. Quod tamen deſiderium patri aperire non audebat: quòd ſciret fore, ut non ſolùm hunc ab hôc propoſito deterreret, ſed interminaretur etiam, ne huic ſtudio quidquam temporis impenderet. Verùm (ut humanum eſt in vetitum niti) eò acrior vehementiórque cupiditas illius ſcientiæ huic excitabatur. Tandem verò clam patre invenit Pariſiis, qui ipſi μαινομένῳ (quod tamen tum temporis non putabat) vellet συμμαίνεσθαι. Adeunt ambo igitur quendam hujus ἐπιστήμης (ſi tales obſervationes ἐπιστήμην efficere poſſunt) ἐμπειρότατον. Petit ille pretium mirum quantum in ſingulos menſes; ſed tamen quod petit, paciſcuntur. Patrem deinde rogat Henricus, ut per eum ſibi liceat cuidam Geometriæ & Arithmetices longè peritiſſimo operam dare, cujus familiariſſima futura ſit in privatis ædibus inſtitutio. Concedit. Ad eum itant. Et quoniam tam grande pretium rem patri ſuſpectam reddere potuiſſet, unam duntaxat partem ab illo petiit, & ità cum indulgentiſſimâ matre egit, ut alteram ſuppeditaret. At ecce quod in

* A. Gell. Specim. Emend. p. 150. 151.

" Græco

" Græco Proverbio eſt, Theſaurus Carbones. Nam
" ubi eorum ingenia multùm diùque extractioni-
" bus Radicum ac Regulis Algebræ fatigavit, &
" propemodum cruciavit (quæ ad genethlialogiam
" eſſe σεμνοπαραδαστικὰ dictitabat) & tandem ad illius
" ſcientiæ rudimenta venerunt ; doctrinam de do-
" mibus, quæ illius eſſe firmiſſimum fundamentum
" debebat, incertiſſimam eſſe cognoverunt ; ideó-
" que τῷ γενεθλιαλόγῳ & τῇ γενεθλιαλογίᾳ, multum de
" temporis & laboris jacturâ queſti valedixere.
" Hæc autem de ſe retulit Henricus, ut juvenes
" ſuo exemplo ſapere diſcant ; Poſtea enim cog-
" novit ipſum nihil certi nihil veri ſolitum prædi-
" cere ; & ſæpe quod à Favorino apud Gellium
" (l. 14. cap. 1.) de genethliacis ſui temporis dici-
" tur, facere, ut lubricâ atque ambagioſâ conjecta-
" tione nitens, inter falſa atque vera pedetentim,
" quaſi per tenebras ingrediens iret. Et tamen
" omnium, etiam τῶν ὁμοτέχνων, teſtimonio, nullum
" tota Gallia magìs hujus ſcientiæ peritum, magìs
" in eâ exercitatum habebat. Ab eâ autem inſa-
" niâ ſe fuiſſe liberatum ſæpe Deo Opt. Max. gra-
" tias egit Henricus, ſempérque ſe acturum prædi-
" cavit.

Anno 1546. † videtur Henricus à Patre in labo-
ris partem adſcitus fuiſſe, eúmque Dionyſii Hali-
carnaſſei hiſtorias excudentem in exemplari conſu-
lendo adjutâſſe.

† Athenag. Not. pag. 195.

Cum

Cum jam annos ferè novendecim numeraret, tot ſcilicet, quot Pater, ubi primum ſui ſpecimen in clariſſimo Colinæi Typographeio dederat, nil in votis prius habuit, quàm ut [1] *paternam in paternâ diligentiâ gloriam æmularetur*, exemplo etiam complurium virorum illuſtrium motus, apud quos maximo honori ducebatur Typographicùm munus obiiſſe; quales fuerunt Lovanii Rutgerus Reſcius, apud Baſileenſes Johannes Oporinus, apud Lugduno-batavos Franciſcus Raphelengius, hic Hebraïcæ linguæ, illi Græcæ Profeſſores & Typographi. Henricus opibus ſuæ patriæ literariis locupletatus, ſuâ juuenili nec ſatìs robuſtâ ætate [1] mediocríque corporis firmitate neglectâ, varios longorum itinerum labores aggreditur, ut exterarum nationum divitias partis addat, [2] in Bibliothecis *artem exerceat venatoriam* exemplaria undecunque conquirendo Authorum vetuſtiſſima; & doctorum, ubi ſe obvios darent, virorum familiaritate ſuum ſcientiæ augendæ deſiderium expleat.

Anno itaque 1547° ætatis circiter 19° quo luctuoſus Franciſci Regis obitus Robertum Stephanum omnéſque Literatos præſidio orbavit, eúmque ſuorum inimicorum invidiæ nudum expoſuit; Henricus calamitatibus, quæ Patri imminere ob Patroni

[1] Epiſt. H. S. ante Gell. p. 6. [2] Sched. ann. 1589. p. 273.

mortem

mortem videbantur, afflictus, ideóque forsan patriæ pertæsus, cœpit peregrinari; scilicet ut eâdem operâ animum solaretur, & variâ eruditione pasceret. Ignoscet, spero, Lector, si sæpius aberravero, dum sequor Juvenem πολύτροπον, qui multorum hominum mores & urbes vidit, per Reges discurrens & lustrans omnia, cui [1] duo vitæ genera fuerunt, unum Aulicum alterum Peregrinatorium, quíque primus negotia, quorum longissimè diversa est ratio, typographicum scilicet & politicum in vitâ suâ [2] semiaulicâ conjunxit.

[3] In Italiâ peragrandâ ejúsque sermone perdiscendo posuit suæ juventutis [4] triennium; quo adivit urbes præcipuas virósque in eis eruditione celeberrimos. " [5] Florentiam amavit puer in annis " teneris, qúmque Romuli mœnia peteret, & à " Romuli mœnibus pedem referens: Nec ejus spe" ctator per dies paucos esse voluit, sed sæpe luna " sua reparauit cornua, dum spectaculo fruitur. [6] Clarissimam Bibliothecam Mediceam ingressus ex vetere quodam codice Græca Homericorum Herorum Epitaphia, è quibus Ausonius multa dissimulanter transtulerat, descripsit, & primus postea Latini-

[1] Epistol. ante Herodot. 1592. [2] Epistol. ante Gell. pag. 22. [3] Precellence du Language François. p. 4. [4] Apologie. environ trois ans & demy, employant une partie de ce temps à me promener de ville en ville. p. 4. [5] Muf. Monit. p. 253. [6] Anthol. p. 49. Certam. Hom. & Hesiod. p. 135. 136.

ta-

tate donavit. [1] " Cum ibidem * Theophrastei περὶ
" αἰσθήσεως opusculi exemplar haberi intellexisset,
" sæpe Franciscum Iambularium ei præfectum, ut
" illius inspiciendi gratiâ ad eam pateret aditus,
" rogavit. Quod ipse, (fecerat enim antea viden-
" dorum in eâ nescio quot librorum copiam) si per
" adversam valetudinem licuisset, denegaturus non
" erat. Quæ etiam multò diuturnior, quàm ille
" putârat, & sanè periculosior fuit. Nam eo ipso
" morbo, ut ex amicorum literis Henricus paulò
" pòst accepit, intrà aliquot menses interiit vir
" longiori vitâ & doctrinæ & vitæ integræ ergô
" (si tamen ità cœlo visum fuisset) dignissimus.

[2] Henricus partim hìc, partim Venetiis, partim etiam Neapoli non pauciora quindecim exemplaria Æschyli (in quorum bonâ parte tantùm primæ tres tragœdiæ haberentur) vidit; quæ omnia, ut erat curiosus, pervolutavit.

[3] Illi Romæ agenti Athenagoræ exemplar ostendit, [4] & quædam in Xenoph. Libell. περὶ ἱππικῆς, item in Hipparchico ac Cynegetico ex antiquis & fide dignis codicibus emendata dedit Vir non vulgaris eruditionis Gulielmus Sirletus. Ibidem & eodem [5] fortè tempore (nisi malueris id referre ad posteri-

[1] Aristot. & Theophr. quædam. Præf. [2] Æschyl. p. 356.
[3] Castig. in Cicer. pag. 21. Epistol. H. S. ante Not. in Athenag.
[4] Præf. in Not. Xenoph. 1561. [5] Athen. Isaac. Casaub. Not. ad Lector.

O us

us illius iter in Italiam) ad oram sui Athenæi ex Farnesiano codice omnes varietates scripturæ accuratissimè adnotavit; quas ab ipso acceptas Isaacus Casaubonus post annos ferme quinquaginta suæ Editioni inseruit. " [1] Romæ aliquando sermoni " doctorum quorundam virorum & in poeticâ præ-" sertim fœliciter & cum laude versatorum inter-" erat, qui illam artem in Hebraïcam ([2]cujus minimè imperitus fuit Henricus Stephanus) " linguam " asperam adeo atque horridam posse cadere nega-" rent; ideóque mirarentur, quid Antonio Fla-" minio in mentem venisset, ut venam suam in ver-" tendis Psalmis exercendam putaret. Ille, qui eos " sacri voluminis adyta nunquam ingressos esse " sciret, non veritus est palam reclamare, & pri-" mùm pro ipso Davide, deinde & pro Flaminio " ejus Interprete respondere.

[3] Patavii, unà cum Joanne Bellevræo Galliarum Regis postea apud Helvetios Legato literis operam dedit. Ibi, [4] Francisci Robortelli familiaritate usus est, [5] & nonnullas ex suis in Horatium observationibus Dionysio Lambino communicavit.

Venetiis, [6] Muretum cognovit, ingenio acutissi-

[1] Præf. in Psalm. Expos. Eccles. 1562. [2] Apolog. pro Herod. pag. 21. —— nos, quibus familiares sunt Hebraïcæ literæ —— [3] Epistol. H. S. ad Bellevr. ante Horat. [4] De Latinit. falsò suspect. pag. 366. Franc. Robortellus Patavii mihi dixit se mirari tantam inter Pindarum & meum (quem ex profundissimis tenebris erueram) Anacreontem esse dissimilitudinem, cum uterq; sit Lyricus. [5] Schediasm. Januar. pag. 79. [6] Diatrib. in Horat. pag. 1:5.

mo

mo præditum; & [1] cum Michaele Sophiano Græco Græcè collocutus est; cujus linguæ usum adeo promptum sibi fuisse affirmat, eò quòd hanc primam puer excoluisset.

[2] Genuæ " conviviis ità circa delicias Gallicizan- " tibus exceptus est, ut non Genuæ, sed in medio " Lutetiæ natalis soli & in mensarum ibi lautissi- " marum lautissimâ epulari sibi videretur.

[3] Inter Italos, Castelvetro & Annibali Caro ([4] à quo accepit postea paginam Româ missam, exemplar vetustæ tabulæ illìc repertæ) inter se quantumvis de vocum Orthographiâ digladiantibus æquè gratus fuit.

" [5] In Italiæ Bibliothecis exemplaria vetera prio- " rum Euripidis tragœdiarum extare, contra vix de- " cimam quamq; Bibliothecam imò vix vicesimam " posteriorum exemplar ullum habere observavit " oculatus testis, quippe qui omnes propemodum, " quæ per universam Italiam sunt, Bibliothecas, " non solùm publicas, sed etiam ex privatis eas, " quæ locupletiores putabantur, pervagatus sit, " perlustrârit, pervestigârit. Cujus ipse pervesti- " gationis fructum cum linguæ Græcæ amatoribus

[1] Precellenc. Pref. pag. 4. [2] Orat. adverf. Foliet. pag. 53. [3] Precellenc. Pref. p. 10. [4] Castig. in Cicer. p. 105. [5] Annot. in Sophoc. & Eurip. pag. 98.

" variis Authoribus edendis semper communicavit. Ex Italiâ attulit [1] Sexti Pyrrhoniarum Hypotyposeων libros tres, [2] Appiani Hispanica & Annibalica: Ibi " [3] in ipso propemodum venationis suæ tyrocinio Anacreontem venatus est. [3] Eo tempore iis " annis, qui ejus juventutem vel potiùs adolescen- " tiam eámque primam in senectutem mutârunt, " contigit in quandam historiam incidere, & om- " nia propemodum posse in eâ legere præter no- " men Authoris, cujus prima litera se subducebat " oculis quantumvis perspicacibus & in lectione " cujuslibet scripturæ veteris Græcorum librorum, " suprà quàm ætas ferre videretur, exercitatis. [3] Longo verò pòst reperit illa Historici verba apud Suidam (Οὐ καταοχῶν &c.) at non addito [4] Authoris nomine.

" Dum in Italiâ versabatur, primi ibi ordinis vi- " ris innotuit, & inter hos Bernardino Maphæo " Cardinali, qui studiosos omnes bonarum artium, " quarum ipse refertum habebat pectus, amplecte- " batur. Henrico Maphæus literas dedit ad Pe- " trum Victorium; qui probum adolescentem ac

[1] Conformité. epist. . 2. [2] Appian. epistol. 1589. [3] Schediasm. 1589. pag. 273, 274, 275 &c. [4] Hunc esse Nilum eremitam in Narrat. pag. 106. (edit. Cramois) annotavit Vir in literis Græcis doctissimus Ludolfus Kusterus in Suid. In codice Henrici Stephani vox legebatur ΕΙΛΟΤ, cujus prima litera magnâ ex parte subterfugiebat oculos, & Henrico Stephano videbatur esse Γ, cum revera foret Ν.

" liberali

" liberali doctrinâ supra ætatem instructum, inge-
" nii sui dotibus commendatum ac gravi etiam ho-
" nestissimi viri testimonio ornatum, cum Florentiâ
" transiret, domi excepit. Ibi tum Henricus Vi-
" ctorio munusculum obtulit, suave scilicet lepi-
" dúmque Anacreontis carmen [Λέγουσιν αἱ γυναῖκες
&c.] " inventum à se fortè (ut aiebat) in antiqui
" libri tegmine. Eo ità delectatus est Victorius, ut
" hinc crediderit, si reliquæ partes illius similes
" huic erant, verè[1] Ciceronem dixisse, totam Ana-
" creontis poesin esse amatoriam; observavit idem
" etiam Victorius, confirmare brevitatem horum
" numerorum, quod [2] Demetrius de carmine quo-
" dam ipsius inquit. Superiora excerpsi ex cap.17.
lib. 20. Variarum Pet. Victorii lectionum; quæ
scripsit paucis mensibus, postquam ipsum conve-
nisset Henricus Stephanus. Singula deinceps in vo-
lumen redacta Alexandro Farnesio Cardinali 1553.
10. Cal. Sept. inscripta Lugduni anno 1554 prodie-
runt.

[3] Sic multum laboris & temporis, multum etiam
pecuniarum in congerendos ex omnibus Italiæ Bi-
bliothecis libros impendebat eo animo, ut aliquando

[1] Tuscul. Quæst. lib. 4 [2] Victorius videtur respexisse ad ea, quæ in Demetrii περὶ Ἑρμηνείας initio leguntur, Καὶ οὐκ ἂν τὴν Ὁμήρου Ἰλιάδα πρεπόντως τις γράψειε τοῖς Ἀρχιλόχου βραχέσιν, οἷον, Ἀχνυμένη σκυτάλη, καὶ, Τίς σὰς παρήειρε φρένας· οὐδὲ τοῖς Ἀνακρέοντος, τῷ Φέρ' ὕδωρ, φέρ' οἶνον ὦ παῖ. [3] Excerpt. ex Ctes. Appian. 1557. Epistol.

ex peregrinatione domum reversus eos typis suis excusos ederet. [1] Omnium in Italiâ civitatum gratissima ei fuit, post Neapolim, Florentia; quam & gratiorem sibi fuisse fatetur, si impio Machiavelo solum natale non foret. An triennium, quod se juvenem Italiæ dedisse affirmat, ex tribus annis continuis aut ex unâ & alterâ peregrinatione conficiendis constet, definire non audeo. Ex [2] ipsius enim & [3] aliorum scriptis liquet eum Florentiæ anno [2] 1547. (& forsan [3] 1553) Venetiis anno [4] 1556 vixisse. Hinc cum multa & in patriâ & alibi interjecto tempore gesserit, conjicio iter illi in Italiam bis saltem & forsan ter fuisse. Quando omnes, quibuscum in Italiâ familiariter versatus est, viros convenerit, non certum habeo; sed peregrinationum uni aut alii, prout cuique visum fuerit, assignandum relinquo. Præterea quò quàm possim maximè, in re incertâ, quod verisimile videatur, & Henrici scriptis non pugnet, assequar; primæ peregrinationis initium feci ab anno 1547, ut pars triennii maxima ad annum 1549 intercedat.

Anno 1549 domum reversus, Patrem invenit manum ultimam Græcæ Novi Fœderis in folio editioni imponentem, cui Græca carmina à se [5] penè adhuc puero ([6] adhuc adolescente) scripta affixit

[1] Musf. Monit. pag. 253. [2] Lege priùs pag. 208. [3] Lege pag. 213. & [4] postea. [5] Edit. N. T. H. Steph. 1565. [6] Henr. Steph. in Not. in Justin. Mart. Epistol. ad Diognet. pag. 87.

cum

cum hôc titulo; ΕΡΡΙΚΟΣ Ο ΡΩΒΕΡΤΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΦΙΛΟΘΕΩ ΠΑΝΤΙ: [1] iis continetur descriptio summi boni, quod Christus se nascentem morientem & resurgentem nobis attulisse illis à se obsignatis Fœderis Novi tabulis testatum reliquit. [2] Janssonius ab Almel. scribit "se aliquando sibi "comparavisse Novum Testamentum cum vari-"antibus lectionibus apud Robertum Stephanum "M. D. L. Lutetiæ impressum, ubi elegantissimis "manu Henr. Stephani conscriptum literis legitur: ΕΡΡΙΚΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ νέος ὢν τοὺς ἐξ ἐναντίας στίχους ἔγραψα· ταῦτ᾽ ἤδη γέρων ὢν ἢ τῷ γήρᾳ ἐγγίζων. Ε. Στέφανος.

Anno etiam 1549, Horatium à Patre excusum sibíque jam à teneris perfamiliarem scholiis & argumentis illustravit.

Ab Italiâ redux se domi diu non continuit; sed [3] anno ipso 1550 invisit Angliam, Edvardo ([4] cui fuit gratus acceptûsque) tum regnante; [5] ubi nullus dubito, quin salutaverit Gallici Regis Legatum, uti & in aliis locis, [5] Italiâ scilicet, Germaniâ, & Helvetiâ.

Quicquid ubique fuerit observatione dignum, annotavit, ut variis Authorum postea excudendorum locis lucem aut fidem afferret. In [6] suâ Ari-

[1] Edit. N. T. Henr. Steph. 1582. [2] Differt. de Vit. Steph. pag. 79. [3] Athenagor. 1557. pag. 190. [4] Almel. pag. 65. [5] Precellence. Epistol. p 2. [6] Arist. & Theophr. quæd. p. 165.

ſtotelici de Mirabilibus Narrationibus Libelli editione inſeruit ex vetere exemplari hanc ſententiam [πολλὰς δὲ καὶ τῶν ἰχθύων λέγουσι ἀκοντισθέντας καὶ περιτμηθέντας μὴ αἰσθάνεσθαι]: Quod ne incredibile videatur, aſſerit ſe id in quibuſdam piſcibus in Britanniâ ac præſertim Londini expertum fuiſſe. [a] In Græcâ Heroicorum Poetarum editione (& in Apologie pour Herodote. chap. 18.) cum in muſicæ mentionem incideret, Arionei delphinis hiſtoriæ nonnihil veritatis aſtruere conatur ex eâ re, cujus oculatum ſe teſtem fuiſſe profitetur. Quum enim "Londini ageret, animum cupido inceſſit viſendi leonem in Turre Londinenſi ſervatum, cujus omnes vaſtitatem prædicabant. Fortè accidit, dum ejus unà cum aliis ſodalibus ſpectator eſſet, ut ingrederetur juvenis organum quoddam circumferens. Is quum paulò pòſt hortatu aſtantium (experiri enim libebat, quàm verum eſſet, quod de Leone ferebatur) pulſare illud cœpiſſet, repentè vaſtam illam belluam, relictis, quas avidè alioqui vorabat antea, carnibus, non modò attentam muſicorum ſonorum auditricem eſſe, ſed & in gyrum corpus circumagere, pèrque certos orbes ire ac redire, tanquam tripudiantem, non ſinè ſtupore omnes conſpexerunt. Pulſare organum ille deſinebat? ad carnes hic ſuas redibat. Ad pulſandum organum ille revertebatur? miſſas carnes

[a] P. 8. Præf.

hic

" hic faciebat, suámque tripudiationem iterum in-
" cœptabat. Nec verò hoc tum aliquoties experiri
" satis visum est; sed & aliquot post diebus eò re-
" versus iterum experiri voluit: & expertus certè
" est, sed minore tamen cum admiratione, quòd
" tunc in vorandis carnibus occupatus minimè esset.
Hìc adjiciam, quâ ratione ad Poeticen (artes enim ambæ affines sunt) [1] magìs quàm ad ullam aliam artem probet " Naturam indere occulta quædam mul-
" torum hominum animis semina. Ex clarissimo
" Viro Theodoro Bezâ audivit vidisse se Parisiis
" plebeium quendam, qui adeo linguæ ab Homœ-
" optotis rhythmicis (quibus Galliæ ut & aliarum
" nationum poësis constat) temperare non poterat,
" tu etiam judici respondens illis uteretur. Qui
" quum initio illi tanquam ludificanti irasceretur,
" ubi rem cognovit, iram & ipse in admirationem
" vertit.

[1] Ex Britanniâ discedens anno 1551°. per [3] Flandriam & Brabantiam reditum paravit; ubi " [2] Lo-
" vaniensem Academiam & Petrum Nannium ejus
" columen celeberrimum invisit; à quo tempore
" ei non jam de nomine duntaxat, sed etiam de
" facie notus esse cœpit. Ibi cum de aliis scripto-
" ribus δυσευρέτοις, tum de Athenagorâ orto sermo-
" ne, quam de illius exemplaribus spem Nannio

[1] Ibid. p. 15. [2] Athenag. p. 190. [3] Conformité. Pref. p. ult.

" quidam

" quidam eripuerant (suum solum in universâ Europâ antigraphum extare dicentes) is non sinè
" magnâ Nannii voluptute reddidit. Jam enim alterum exemplar illius De Resurrectione libelli
" reperisse se, insuper verò de tertio sperare etiam audere aiebat. Gaudium verò eo, quem
" paulò post attulit, nuncio de inventâ alterâ ejusdem Athenagoræ oratione cumulavit.

Eodem (nisi fallor) tempore Lovanii Joannem Clementem Anglum [1] Thomæ Mori contubernalem convenit, ex cujus [2] vetere codice se descripsisse γελφῶν epigrammata, quæ [3] suæ Anthologiæ inseruit, fatetur. [1] Ab eo etiam accepit alterum duorum MSS codicum, ex quibus odas Anacreontis reliquas eum collegisse scribit Bælius. Henricus certè Stephanus initio suarum in Anacreontem observationum mentionem fecit duorum exemplarium, quorum alterum fuisse corticem monet. Is ex Belgio secum domum attulit Linguæ alterius peritiam, nempe Hispanicæ; [4] quam, licèt non in Hispaniâ, utì prius Italicam in Italiâ, tamen ex consuetudine, quam cum Hispanis in Angliâ & Flandriâ habuerat, & librorum eâ dialecto scriptorum frequenti lectione didicit. Cum domum reversus esset, anno 1551° exeunte, Pater solum ver-

[1] Alb. Fabric. in Bibl. Gr. ex Bælii Lex. edit. 2. pag. 214.
[2] Antholog. in fine ad Lectorem. [3] Pag. 535. [4] Conformité. Pref. p. ult.

tere parabat; Hinc "[1] variæ, quibus se distineri "questus est, occupationes eum è medio studio-"rum cursu adeo revocaverunt, ut, quod illis eri-"pere tempus poterat, ad seria tractanda satis non "esset; interim quod dabatur, accipiens, eas "[2] sui Anacreontis [1] odas, quas jam ante Gallicas "fecerat, in aliquot amicorum gratiam Latinè "quoque aggressus est vertere. Patrem Parisiis abeuntem forsan comitatus fuit; nil tamen suppetit, quo hæc conjectura nitatur, præter filii officium, cui neutiquam credo eum defuisse, quòd Patris mentionem faciendi occasionem & sæpe & nunquam sinè summâ reverentiâ & laude arripiat.

Si autem Patrem in eum, quo se recepit, locum deduxerit, certum est eum rediisse, Typographeium instruxisse; & [1] extremâ manu Anacreonti impositâ, in eo Authore primum suæ Artis periculum fecisse. In id fortè tempus incidet, quod Henricus [3] refert, se unà cum suo Advocato & Procuratore Sorbonistis exhibuisse diploma sive literas ab Henrico Rege per Robertum Stephanum impetratas, quibus, quod minimè iis placebat, imperabatur; eósque, cum de responso dando inter se non consentirent, penè ad manus venisse. Id accidisse vix putaverim ante migrationem Roberti Stephani, qui, quicquid ne-

[1] Anacreon. Epist. Lat. ad Lect. [2] Meus Anacreon— Annot. in Soph. & Eurip. p. 107. [3] Apologie pour Herodote. chap. 22.

gotii

gotii cum Sorbonæ Collegio habuerit, non alii quàm ſibi tranſigendum committere ſolitus eſt: Neque poſt ejuſdem obitum, quum Henrici Regis tunc defuncti literæ minùs valuiſſent; quúmque Henricus Stephanus Typographi Pariſienſis nomen ſumere deſiiſſet. De hôc liberum cuivis judicium eſto. Interea donec quis, quod rectius noverit, candidus impertiat, conjicio Henricum Stephanum literis Patri à Rege Henrico indultis apud Sorboniſtas uſum fuiſſe, quò minùs per eos mora fieret ipſi Typographeium inſtruere paranti. Hinc etiam puto conſtare, quòd Roberti exilium fuerit ſpontaneum; quódque in illum (quicquid forſan Sorboniſtæ intra ſui Collegii parietes in ejus ludibrium egerint) [1] nullâ pœnâ animadverſum ſit: Unde enim filius auſus fuiſſet diploma patri damnato conceſſum ideóque irritum in ſui gratiam proferre?

Anno 1554°. ſuæ ætatis 26°. Anacreontis Odas nunc primùm luce & Latinitate donatas (adjectis quibuſdam Alcæi & Sapphûs fragmentis) Lutetiæ majuſculis characteribus ex Regis Privilegio edidit; Epiſtolâ Græcâ & epigrammatibus binis Latinis uno Græco Anacreontico præfixis, additóque commentario, in quo ſuas de corruptis aliquot locis conjecturas aperit, & præter alia multa erudita ſanè

[1] Petrus verò de S. Romuald. in Gallico ſuo Theſauro Chronologico ad annum 1559 irà ſcribit, *Robert Eſtienne étoit Heretique, & pour cela brulé en effigie à Paris.*

&

& ætate grandiori digniſſima notat verſus in quibus Horatius Anacreontem & Alcæum imitatus eſt: u-am deniq; adjunxit eodem carminis genere expreſſam interpretationem [a]earum duntaxat Odarum, quæ ut venuſtiores ità etiam ab omni labe puriores ipſi videbantur. Verſionis tamen ſub Henrici Stephani nomine editæ authorem Joannem Auratum à Joſepho Scaligero in ejus codice agnoſci refert ex Iſ. Voſſii fide Colomeſius in opuſc. pag. 109. (Quod annotavit Albertus Fabricius in primâ ſuæ Græcæ Bibliothecæ parte, vir in authoribus utriuſq; linguæ exercitatiſſimus.) Quis tamen Henricum credat eò dementiæ potiùs quàm impudentiæ proceſſiſſe, ut opus alienum authore adhuc vivente & nemini (qualis fuit Auratus) non notiſſimo pro ſuo toties vulgaverit? An tale plagium in tot Anacreontis editionibus ità eruditis omnibus impoſuerit, ut nemo id detexerit præter unicum Scaligerum? An inter Auratum & Stephanum convenerat, ut hic fœtum, quem illum puduit agnoſcere, ſuo nomine dignaretur? Unicum quidem Joſ. Scaligi ſuffragium non ſufficiet, ut illius verſionis honor Stephano eripiatur. [b] Helias Andreas paucis pòſt menſibus ſuam omnium odarum verſionem edidit, [quam Gul. Morelius & Robertus Henrici frater anno 1556 excude-

[a] Lege quid lectorem monuit H. Stephanus in calce Lyricorum edit. in 12.

runt;

runt;] in quâ non eandem ubique lectionem sibi sequendam proposuit; unde fit, ut Stephani & Andreæ interpretationes non consentiant; suas itaque quibus sua versio astipulatur, conjecturas annotare in Lyricorum editione (ann. 1560) necesse habuit Henricus Stephanus.

Idem, quod Pater, Symbolum Typographicum habuit, olivam nempe cum inscriptione [*Noli altum sapere*] & viri imagine ad arboris sinistram. Inscriptio [*Noli altum sapere, sed time*] legitur in Catechismo Græco-Latino, 1580. Quia autem Typographi nomen non præfigitur, ambigi potest, annon à Roberto Henrici fratre impressus fuerit, apud quem ea perfrequens est inscriptio. Ille tamen Robertus nomen urbis ac suum vix unquam; Henricus urbis sæpissime, suum aliquando omittere solebat. Henricus in sui Platonis editione anno 1578. & in historiis ex Memnone Græcè excerptis Laertióque anno 1590, novum adhibuit lemma [*ut ego insererer, defracti sunt rami*] ex Epistolæ ad Romanos cap. 12. Comm. 19. desumptum; pronunciatum ab ore viri genua flectentis, vultu sursum aspiciente, manibúsque in supplicis modum porrectis. In Plinianarum Epistolarum Editione 1591 symbolum & viri Iconem usurpavit, sed sinè lemmate. Homeri (1588.) editioni symboli vice præfixit Græcam sui nominis compendiariam notam, qualem quarto Thesauri sui Græci tomo ad calcem adjecit.

Aliquando

Aliquando mihi Catechiſmum Hebraïcum à Rob. Stephano excuſum comparavi, in cujus paginâ ad finem vacante Henricus Stephanus eas, quæ m ox ſequuntur, ſententiolas cum ſuo nomine & illo ſui nominis compendio ſuâ manu exaravit.

—— ſed credula vitam Spes fovet &
melius cras fore ſemper ait.

Θαρσεῖν χρὴ φίλε Βάττε· τάχ' αὔριον ἔσσετ'
ἄμεινον.

Henr. Stephanus.

Henricus, ut erat amicitias, quas inter peregrinandum ſibi pepererat, colendi nuncupatione librorum ſtudioſiſſimus, [1] Odetto Selvæ Galliarum Regis Venetiis, ubi eum priùs cognoverat, Legato Literarium munuſculum mittere decrevit. Ex quo Italiâ redierat, à ſuorum ibi amicorum quodam Codices nonnullos acceperat, inter quos reperit quædam Dionyſii [3] opuſcula, eò pulchriora, quo inventu difficiliora ; quorum antigrapha apud [4] Henricum Scrimgerum erant, ſed mendoſiſſima. [2] Ejus conſilium erat omnes ejuſdem Authoris ejuſdémque argumenti libellos nondum vulgatos (eúmque præſertim, qui ad Q. Ælium Tuberonem ſcriptus eſt) unà

[1] Lege Epiſtol. Henr. Steph. ad Odett. Selv. [2] & ad Petr. Victorium. [3] Vide Indic. Libr. [4] Ἐῤῥῖκος ὁ Σκειμγέρος ἀνὴρ διὰ πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα παντὸς ἐπαίνου κρείττων, διὰ δὲ τὴν σπουδὴν ἣν ὁσημέραι περὶ τὴν τῶν παλαιῶν βιβλίων συγκομιδὴν ποιεῖται, καὶ ἐν τῷ τῶν μουσῶν πρυτανείῳ τρέφεσθαι ἄξιος.

edere.

edere. Sed quum mirum in modum depravati essent, expectandáque forent alia exemplaria; hæc interim, amicorum consilio, [1] edenda censuit: quæ Odetto Selvæ dicata Patrui sui Caroli Typis excudi anno 1554 curavit: in Epistolâ Græcè ad Selvam scriptâ [2] iniquum rerum suarum statum causatus, quòd majora ei non obtulerit.

Anno 1554 exeunte, Romam se contulit (Patrem forsan Genevæ de viâ salutaturus); [3] ubi in quodam volumine cum aliis collectaneis excerptas quasdam ex posterioribus Diodori libris historias invenit, & quàm primùm jussu cujusdam nobilis viri de Græcis Latinas fecit. [4] Româ, anno 1555, cum Imperator Carolus V. Senas adversús Henricum II. obsideret, Neapolin profectus est: communitus commendatitiis Cardinalis S. Crucis ([5] creati eodem anno 5. Id. April. Pontificiis Maximi Marcelli secundi nomine) literis, quibus sibi viam aperuit aliquò, ubi nonnihil detegere posset, quod Odettus Selva Venetiis Galliæ Legatus scire percupiebat, quódque in rem maximè Gallico Regi fore noverat. Accidit Neapoli Henricum à quodam priùs apud Selvam visum rursus agnosci. Is verò tum nullum aliud remedium imminenti, cui se sui Regis gratiâ expo-

[1] Horum opusculorum editionem memorat in Castigat. in Ciceron. pag. 70. 71. [2] Ἡ τῶν ἐμῶν πραγμάτων πονηρὰ κατάστασις. [3] Diodor. pag 798. [4] Precellence. pag. 4. 5. Conformite. Pref. pag. ult. [5] Thuan.

suerat,

fuerat, malo invenire potuit, nisi quòd suo Italico sermone persuaserit hunc valde errare, qui Gallum putaverat. [a] Eam enim ex satìs longâ in celebrioribus Italiæ urbibus commoratione Italici sermonis pronuntiationem addidicerat, ut facilè pro Italo haberetur. [a] Adeo perfectam illius linguæ peritiam postea ex desuetudine amisisse se fatetur ; maximam tamen Idiomatum partem semper memoriæ hæsisse, quibus, quandocunque opus esset, uteretur. Venetiis, Odettum Selvam convenit ; ut scilicet, quod exploraverat, nunciaret ; [b] cui ità percharus fuit, ut & ad mensam & ad pleraque, à quibus alios excludebat, admitteretut. " Ille aliquando voluit " Henricum audire sermonem cujusdam Itali, qui " se apostasiæ ad Turcarum religionem(cum sectam " dicere potiùs deberet) accusabat : sed ab eâ per " pœnitentiam revocatum se aiebat, dummodo " Pontifex se ad veniam ipsi dandam haud difficilem præberet. Promisit Legatus se ad Pontificem scripturum. Quod cum fecisset, Pontiféxque non tam facilem,quàm ille cupiebat,se ostenderet,tandem Italus in hæc verba erupit : Certiorem velim Pontificem facias, si ullâ pœnæ severitate adversùs me uti velit, adhuc mihi fores, si libeat redire,unde discessi,patere. Exemplum hoc " referre visum est, ut in eo perspiceretur, quàm

[a] Conformité. Pref. p. ult. [b] Oratio. contra Foliet. p. 34, 35. Dialogues du Nouveau Language Italianizé. pag. 80.

" periculosum & quàm sanatu difficile sit illud
" transfugii malum.

[1] Venetiis dum commoratur, in Bibliothecâ S. Marci exemplar Xenophontis vidit, & aliud rursum in Bibliothecâ S. Antonii; sed exemplar inveniri non potuit, quum prior Xenophontis editio excuderetur.

Ibidem [2] anno 1556° cum Carolo Sigonio duobúsque patritiis ([3] fortean Lauredanis, † nam in ædibus Andreæ Lauredani Patritii Veneti lapidem antiquum se descripsisse refert; [4] & Bernardinum Lauredanum cum Michaele Sophiano cæterísque communibus amicis per Epistolam ad Sigonium salutat) Bibliothecam Bessarionis ingressus, [5] editionem Diogenis Laertii Germanicam cum antiquo Bessarionis exemplari contulit; quod exemplar unà cum suis ex eo castigationibus laudanti Henricus Scrimgerus [6] Scotus vicissim protulit pulcherrimos aliquot & maximi momenti locos, quos suum alioqui pessimum & à Stephano spretum exemplar castigatissimos reddiderat. [2] Venetiis etiam Henricus ab Arnoldo Arlenio (cui & aliorum quorundam scriptorum editionem literati acceptam ferre debent) Appiani exemplar accepit, adeo tamen depravatum, ut multoties iratus abjecerit, ipsique Arnoldo absenti gravissimè ob ejus δῶρον ἄδωρον succensuerit.

[1] Xenoph. 1581. lege Annot. pag. 52. [2] Epist. Excerpt. ex Ctes. Appian. [3] Almeloov. p. 63. † Castig. in Cicer. p. 105. [4] Max. Tyr. Epist. [5] Ibid. p. 360.

† [illegible] Ille

[1] Ille autem noverat, inſtar Maronis, qui de Ennii ſtercore aurum colligebat, ex libro ſæpe turpiter mendis conſpurcato bellam & concinnam lectionem elicere; quod quidem in quodam Maximi Tyrii exemplari, quod à Joanne Stracelio literarum Græcarum Profeſſore Regio commodatò acceperat, præſtitit. Imò etiam cum ei & Arlenio Petrus Victorius oſtendiſſet multas inſignéſque caſtigationes in ea Polybii ſcripta noviſſimè edita (falsò ἐπιτομῶν nomine inſcripta, quum ἐκλογῶν vocari debuiſſent) ex duobus optimis exemplaribus depromptas; in eodem volumine, in quo Maximi quædam erant, reriebantur cum ex aliis Authoribus tum etiam ex Polybio nonnulla: in quibus cum nihilominus depravatus eſſet ille liber, ex eo tamen elegantiſſimas locorum aliquot caſtigationes ad Victorianas addidit. In quo igitur Scrimgerum antea reprehendebat, in eo ſummum ejus judicium admirari didicit, qui in caſtigandis novis veterum ſcriptorum Editionibus (cui rei natus eſſe videtur) nullius exemplaris auxilium, etiamſi multa multóque præſtantiora alia habeat, aſpernatur. [2] Idem Scrimgerus exemplarium ope Strabonem à multis errorum millibus purgavit.

[1] Max. Tyr. Epiſt. [2] Ibid. p. 360.

Henricus Stephanus [1] juvenis eruditus ac diligens, poſtquam per varia, quæ pertranſivit, loca, apud omnes omnium ordinum homines gratioſus, ſuâ haud vulgari eruditione nomen ſibi aſſecutus fuiſſet; multas virorum ſcientiâ loco & honoribus illuſtrium amicitias comparâſſet; quicquid ubique reconditioris diſciplinæ in Bibliothecis publicis & privatis latebat, ſtudioſiſſimè conquiſiviſſet; nullámque ex doctorum colloquio proficiendi occaſionem non avidiſſimè arripuiſſet: tanquam apis florum ſuccis onuſta ad alveare, Lutetiam remeavit anno 1556 exeunte, ſuæ ætatis 27°. [2] Illi quotidie Roberti Patris ([3]quem laudandi nullam non cauſam capit pius filius) vigiliæ ob oculos verſabantur, quæ ipſum omnium hominum alioqui (modeſtè de ſe pronunciat) maximè μισόπονον ad laborem accendebant. [2] Patri ſuam operam unà cum multis aliis navabat in Heroico illo & planè Herculeo labore, ingenti ſcilicet & immenſo Linguæ Græcæ Theſauro, quem jam à [3] multis annis, ſumptibus propè infinitis, ex præſtantiſſimis Græcæ Linguæ authoribus congerebat. [2] Paucis horis, quas ex ſuo penſo, plerumque etiam ex ſomno, ſuffurabatur, properanter & tu-

[1] Sic eum vocat Victorius in Epiſtol. ante Æſchyl. & Leopardus, *doctiſſimum, diligentiſſimum, vigilantiſſimum, virum magnæ eruditionis*, in Miſcell. lib. 3. cap. 3. lib. 5. cap. 17. lib. 8. cap. 19. Hunc fortè novit non ex ſcriptis tantùm, ſed ex Petro Nannio Alcmario Lovanienſis Academiæ Latin. Liter. profeſſore. [2] Ciceron. Lex. Epiſt. ad Lector. [3] Lege priùs in Vit. Rob. Steph. pag. 88. 89.

multuariè

multuariè, ſed utiliter tamen, libellos quoſdam concinnabat. Aliquot Moſchi, Bionis & Theòcriti Idyllia Latinè reddidit, aliáque carmina compoſuit non diverſi ab illis argumenti; quæ omnia Lutetiæ frater ejus Robertus ann. 1556. 3. Cal. Jan. excudit. Hôc etiam anno (ſi Bigotianæ Bibliothecæ catalogo fides habeatur) Henricus ipſe [1] Pſalmos aliquot metricè à quatuor illuſtribus Poetis expreſſos Typis mandavit.

Anno 1557° ab illo in publicum multi prodierunt libri, quorum titulo ſolebat addere [2] *ex officinâ Henrici Stephani*, aut [3] *ex officinâ Henrici Stephani Pariſienſis Typographi.* Quo ordine ſinguli lucem aſpexerint, noſſe haud ità facile eſt, Vix enim [4] unquam, Patris more, librorum calci menſis & diei notam adjecit. Aliquando tamen conjecturæ dabitur locus, ſi animadvertatur; in ejus notis ſæpe lectorem referri ad quædam notarum in alios libros loca; haberi oportere inter librum excuſum & editum diſcrimen; nonnunquam enim [5] libri excuſi editionem

[1] Lege Indic. libr. pag. 41. [2] Æſchyl. Athenag. [3] Lexicon Cicer. Caſtigationes in Cicer. Maximus Tyr. Opuſcula Ariſtotelis & Theophr. Excerpta ex Cteſ. [4] In Streinn. Stemmat. 1559. additur dies menſis, 15. Cal. Mart. [5] Erotiani, ex quo locus apud Æſchylum p. 384. citatur, quíque eodem tempore excudebatur, editio non prodiit niſi ſexto anno, poſtquam manus ei extrema impoſita fuiſſet; ideóque non ſecus de eo fama ſpargi cœpit, ac ſi jam editus foret; adeo ut etiam Bibliopolæ vulgò in Catalogum librorum ineunte anno M. D. LVII. editorum, hunc quoque, quem nunquam viderant, referrent. Epiſtol. Diction. Medic. præfix..

etiam per aliquot annos premi solere: libros duos pluresve sub diversis prælis eodem tempore sudare, ac igitur invicem ex alterutro in alterutro locos (quod in [1] Maximo Tyrio & [2] Æschylo accidit) allegari posse. Eâ ratione colligo, Æschyli Tragœdias ante [3] Lexicon Ciceronianum excusas, & ante [4] Castigationes in Ciceronem editas; Lexicon Ciceronianum ante [5] Castigationes in Ciceronem editum; Appiani libellos ante [6] Maximum Tyrium excusos; quorum [7] Editionem remorata est aliqnandiu expectatio Latinæ Interpretationis, quam invitus in biennium distulit; [8] Athenagoram, quem Petro Nannio dedicatum 10. Cal. Jun. misit, post Lexicon Ciceronianum editum; Aristotelis & Theophrasti opuscula vel paulò ante vel circa idem tempus, quo Æschylus, edita & missa ad Petrum Victorium, apud quem [9] epistolâ se purgat de suâ in excudendo Æschylo procrastinatione, cujus ab eo per literas accusabatur; Maximum Tyrium certè non nisi post alios saltem plures editum, [10] quem Arnoldo Arlenio per tabellarium, & cum eo Græcos alios nuper à se editos libellos misit. Sed jam de Libris singulis nonnihil dicendum est.

Carolo Sigonio, [11] viro doctissimo & diligentissimo, cujus curæ inter alia ad historiam Romanam

[1] P. 250. [2] p. 356. [3] p. 199. [4] p. 35, 36, 38, 56. [5] Epist. ad Lector. [6] p. 361. [7] Epistol. [8] Epistol. p. 160. & p. 193. [9] Præfix. [10] Epistol. [11] Excerpt. ex Ctes. Not. pag. 214.

spectantia

ſpectantia Veneta Livii editio [1] poſtrema debetur, inſcripſit excerptas ex Cteſiâ, Agatharchide, Memnone ([2] quem totum aut pro eo [3] Nymphin ad nos vellet perveniſſe) hiſtorias, Appiani Iberica & Annibalica, Græcè omnia nunc primùm ab ipſo cum caſtigationibus edita. • Perſica enim hiſtoria, eò quòd μοναρχικὸς eſſet, ἐν μοναρχικῇ χώρᾳ non ſolùm natus ſed educatus, ei mirificè ſemper placuit. At quis ferat iſtos ſordidiſſimos plebicolas juratos Monarchiæ hoſtes, qui, licèt ἐν χώρᾳ μοναρχικῇ natis educatíſque nil deſit præter malè agendi licentiam, ipſâ fœlicitate ſaturi, obedientiæ liberæ pertæſi, ac dominationis, ad quam ordo natalium eos minimè evexit, avidi, ſus déque habent omnia, ut veterem & avitum imperii Monarchici morem, Democratico tumultu & populari (omnium peſſimâ) tyrannide evertant? Henricus • *In Appiani exemplari valde depravato adhibuit multas τέχνας & μηχανάς, quibus inexpugnabilia alioqui errorum monſtra non in hôc libro ſolùm ſed & in aliis κατεστρέψατο; quas edoctus eſt à ſuo olim præceptore Petro Daneſio, qui quàm fœlici ad eluendas librorum etiam abſtruſiſſimas labes ingenio præditus ſit, Gallia & Italia optimè noverunt; cui pares nullos invenit præter duos magni nominis in Galliâ viros Adrianum Turnebum & Joannem Auratum.*

[1] Scil. ann. 1555. quam Bernardino Lauredano Andreæ fil. Patritio Veneto dicavit. [2] Excerpt. ex Cteſ. Epiſtol. [3] De quo Voſſ. in Hiſt. Gr. pag. 103.

Opuſculis illis ad Hiſtoriam pertinentibus adjecit alia Græcè ad Philoſophiam ſpectantia cum brevibus annotatiunculis ſcripta quædam Ariſtotelis & Theophraſti inter omnes ejus diſcipulos præſtantiſſimi, cum nonnullis ex Archytâ, Sotione, & Athenæo decerptis, quæ vel nunquam antea vel minus emendata prodierant. [1] Illas ἐκ τοῦ περὶ ἀκουστῶν Ἀριστοτέλους, & ἐκ τῶν τοῦ Ἀρχύτα ἐκλογὰς ex quodam Porphyrii libro nondum edito deſcripſit. Hæc miſit dona Victorio, [2] quem rogat veterum exemplarium auxilium; quod niſi hactenus ſibi defuiſſet, inſtituerat Ariſtotelis & Theophraſti quæcunq; nunquam edita eſſent vel caſtigatiùs quàm antea edi poſſent, eo volumine complecti opuſcula.

Inter Henricum & Victorium inchoata Venetiis jam ſatis invaluerat conſuetudo; Hìc de illius eruditione tam bene ſentiebat, [3] ut illi ſuas in Æſchylum lucubrationes, quas edendi facultatem apud ſuos nullam habebat, divulgandas dederit. Penès hunc erat vetuſtiſſimum nobiliſſimúmque volumen ([4] cujus oculatus teſtis fuit Henricus), quo continebantur omnes ſuperſtites Sophoclis & Æſchyli tragœdiæ, nec non etiam Apollonii Argonautica. Inter Æſchyli fabulas Agamemnonis finis & Choe-

[1] Lege Not. pag. 151. [2] Lege epiſtol. [3] Epiſtol. Victor. [4] Not. pag. 354.

phorarum

phorarum initium desiderabantur (unde orta est utriusq; in unam apud Turnebi editionem confusio); hanc sarcire non potuit; illam ex alio libro integram descriptam & cum exemplari in Alexandri Farnesii summi Antistitis Bibliothecâ Gulielmi Sirleti operâ collatam non sine ope eruditi juvenis Bartholomæi Barbadori emendavit. Quod scholia attinet, Victorii est opinio, scholiis Æschyli ([1]quorum magna authoritas apud Eustathium) primas, Sophocleis Romæ seorsim editis secundas, Euripideis ultimas dari oportere. [2] Henricus, ne tanti viri diligentia per suam negligentiam deperiisse diceretur, post tragœdias excusas, varias omnes lectiones exemplaris margini adscriptas in unum collegit, aliisque quibusdam, quas ex alio codice habebat, (neque enim ubique Victorii librum, ubi quid mendosum occurreret, secutus est) auctas, observationibus suis in locos Æschyli variis modis scriptos, ex viri cujusdam amicissimi consilio, illustravit. [3] Magnum præterea judicium adhibuit in scholiis, quibus sæpe accidit, ut, quum undique sint collecta, doctis antiquorum adnotationibus permisceantur recentiorum quorundam deliramenta; [4] qualia margini cujusdam libri veteris adscripta Florentiæ legerat.

Ut verò non minus de Latinis quàm Græcis Scriptoribus mereatur, Ciceronianum Lexicon Græco-

[1] Albert. Fabr. Biblioth. Gr. [2] Not. pag. 354. [3] pag. 389. [4] pag. 387.

Latinum

Latinum construxit, in quo collegit, quicquid Cicero ex Philosophis, Historicis, Poetis, soluto aut pedestri sermone interpretatus aut imitatus fuerit. Huic Lexico statim adjunxit suas in plurimos Ciceronis locos partim ex suo ingenio partim ex vetustissimo emendatissimóque exemplari castigationes cum mendorum exemplis & causis ad calcem adjectis. In illo & his notat istos [1] Ciceronianos (& unum inter eos [2] aliquem, cujus nomini parcit), qui tantâ in numine Ciceronis colendo superstitione imbuti sunt, ut, quæcunque apud eum reperiunt, Crassi librarii, dormitantísve Typographi errata tanquam verè Ciceroniana revereantur & adorent.

Philosophis Ethnicis Christianum addidit Athenagoram, cujus binas vulgavit pro Christianis & de Resurrectione Orationes; Græcè priorem nunquam antea, alteram castigatiùs editam; Utramq; Latinè versam, hanc olim à Petro Nannio ([3] cui nonnisi unicum erat exemplar non paucis vitiis infectum) & Antonio à Granuella Episcopo Atrebatensi 1541. 13. Cal. Maii. dicatam; illam nunc Non. Febr. à Conrado Gesnero ([4] illo literariorum laborum Atlante) & Bullengero Tigurinæ Ecclesiæ Pastori inscriptam notísque [5] elucidatam. Ambas

[1] Epistol ad Lector. præf. Lex. & Castig. De Ciceronianis Italis lege epistol. Nann. ad Leopard. anno 1551. 15. Cal. Dec. lege Erasm. Ciceronian. [2] Sciunt multi, quem dicam. Castig. Cic. pag. 41. [3] Epistol. Nannii. [4] Epistol. ad Nann. [5] Epist. Gesner.

Hen-

Henricus suis annotationibus Nannio dicatis, fretus antigrapho hujus à Sirleto olim accepto, illius in Regis Gallorum Bibliothecâ juxta pagum Callirοen Parisiis vicinum reperto, ornavit; [1] in Nannii interpretationem familiariter & liberè inquisivit; [2] nil tamen in Græcis aut Latinis ex suo sensu immutavit, sed omnia integra doctorum virorum judicio servavit.

[3] Janus Lascaris solertissimus antiquitatis indagator è Græciâ [4] primus Maximum Tyrium [3] ad Laurentium Medicen attulit inter multos alios libros ipsius Laurentii munificentiâ ad lucem eductos. Hunc Cosmus Paccius Archiepiscopus Florentinus Laurentii nepos Lascaris rogatu Latinum fecit, [5] exemplaribus vix duobus iisque vitiosis adjutus, ac Julio II. Pont. Max. inscripsit. [3] Id opus à Lascari, Zenobio, & Acciaiolo probatum Petrus Paccius authoris morte præventi nepos Chalcographis dedit excudendum. Eum Authorem Stephanus nunc primùm [6] Græcè edere aggressus est cum castigationibus in ipsum Textum. [4] Ad manum ei erant Arsenii Antigraphum non optimum quidem sed Pacciano melius, ac Joannis Stracelii Græci Regii professoris exemplar omni mendorum genere fœdatum. Paccianæ interpretationis plurimos, quibus scate-

[1] Epistol. ad Nann. [2] P. 208. [3] Epistol. Pet. Pacc. [4] Epist. H. S. [5] Epistol. Cosm. Pacc. [6] Æschyl. p. 356.

bat,

bat, errores emendavit; [1] ad cæteros omnes, donec valde otio abundaret, connivere decrevit.

Henricus [2] suis aliquando erratis excusationem affert non illam tantùm generalem, quòd homo sit; sed alias sibi cum paucioribus communes; nimirum & juvenilem ætatem & Typographica negotia & (quod studiis maximè adversatur) assiduam de re domesticâ ac familiari curam & sollicitudinem. Quâ excusatione an magìs modestiam ostendat quàm famam aucupetur, lector judicet. Nonnunquam enim mihi videtur gloriæ avidior; exempli gratiâ, [3] cum scribat se locos restituisse adeo permutatos, ut vel Oedipus ipse ibi hæsitare potuisset: [4] cum suas in Erasmi Adagia animadversiones à se juvene editas glorietur. Id interim in ejus causâ dixerim; quòd, si quando vanæ (quam vocant) gloriæ studeat, veram nemo magìs meruerit.

Censuram quidem ferè ubique agit [5] liberam, sed non nisi gravi de causâ. Μνημονικοῦ ἁμαρτήματος arguit [6] Maximum Tyrium, [7] Ciceronem, [8] Galenum; in citandis locis hunc Æschyli, illos Homeri: ubi se minimè putat falli, quippe qui non à multis diebus poetam utrumque pervolutavisset. Notat erraſse

[1] P. 317. [2] Castig. in Cicer. p. 113. 114. [3] Opusc. Aristot. pag. 166. [4] Aul. Gell. Specim. Emend. pag. 93. [5] Athenag. p. 19?. l. 33. [6] Max. Tyr. p. 247. [7] [8] p. 357. 358. [9] p. 247. Æ. ch. l p. 354.

nonnunquam

nonnunquam [1] Gazam hominem alioqui doctissimum & diligentissimum, sed hominem; [2] Eustathium quoque in suis ad Dionysium περιηγητὴν commentariis, (quos olim ejus pater Robertus ediderat). [3] Eustathius itaque, quem in majoris momenti rebus inscitiæ convicerat, apud eum fidem impetrare desiit; præterquam in iis, quæ ex antiquis illis doctissimis grammaticis profert.

Subsiste paulisper, Lector; mecúmque animum recipe; vidisti nostri Henrici varios in Authoribus variis, Rhetoribus, Historicis, Philosophis, Poetis, Græcis, Latinis, sacris & profanis per hunc annum labores: ex uno hôc sequentes æstima, & expecta; attonitus expende incredibilem in ætate nondum virili scientiam, industriam, judicium; mecúmq; facilè senties senes paucissimos illius juvenis vestigia assecutos fuisse.

Anno 1558. incepit esse Typographus illustris viri Huldrici Fuggeri Domini in Kirchperg & Weyssenhorn, [3] nati anno 1526. 20°. April. [4] propter virtutes egregias singularésque animi dotes, pronum in literas studium, necnon [5] ob locupletissimum musæum clarissimi: cui Justiniani, Justini ac Leonis novellas constitutiones [6] Græcè ante annos tri-

[1] Opusc. Aristot. Theophr. pag. 157. [2] Æschyl. pag. 388. [3] Almeloov. p. 66. [4] Epist. Scrimger. ad Justinian. [5] Diodor. Epistol. [6] Scrimger. ad lect.

ginta

ginta à Gregorio Haloandro editas, sed nunc primùm ex vetustis exemplaribus restitutas auctásque, ab Henr. Stephano excusas ac ejusdem in Leonis constitutiones castigationibus ornatas dedicavit [[1] Augustæ Vindelicorum 4. Cal. Jun.] Henricus Scrimgerus Scotus; [2] qui "novem abhinc annis vetusta "exemplaria accuratè & diligenter contulerat, eò "magis in illud opus incumbens, quòd Biturigi-"bus Gallorum Equinarium Baronem & Francis-"cum Duarenum viros doctissimos & ævi illius "jurisconsultorum facilè principes, quos in jure "civili audiebat publicè docentes, queri solitos "meminerit, Novellas has Constitutiones, quarum "usus in totâ juris scientiâ est adeo necessarius, "multis in locis depravatas, sermone denique bar-"baro conversas negligi; quamvis [1] Hervagius "Andreæ præsertim Alciati ([2] qui primus ad bene "sperandum de juris civilis recuperatione quasi "signum aliquod sustulerat) operâ adjutus illas, "quum totam juris civilis Justinianeam composi-"tionem excuderet, additis quibusdam auxerit. Henricum Scrimgerum & Stephanum magna conjunxit necessitudo, imò & (Isaaco Casaubono [3] Authore) [4] affinitas; unde [5] quidam dubitant, annon ejus uxor de stirpe Scrimgerianâ fuerit. Eum certè Stephanus passim [6] honoris causâ nominat, sæpius

[1] Præf. ad lector. [2] Epistol. ad Fugger. [3] [4] Epistol. 600. [5] Almeloov. p. 103. [6] Epistol. ante Laert. 1570.

laudat

laudat utì [1] magnum Scotiæ ornamentum, [2] integritatis veterum Authorum cupidiſſimum, [3] cujus primùm operâ Xenophontis ſcripta repurgari ab illis, quibus ſcatebant, mendis cœperunt, quum per Italiam multa ejus vetuſtiſſima exemplaria conquisîſſet; [4] virum reſtituendis bonis Authoribus natum; ex cujus [5] exemplari Strabonem non ſemel emendat.

Hôc anno Henricus iter fecit Genevam; ubi à Scrimgero ſequentem [6] Epiſtolam accepit.

Genevam.

Henricus Scrimgerus Henrico Stephano S.

ACcepimus duos codices *νεαρῶν*. Valde [7] Domino placet operis elegantia & magnificentia, quod gaudeo. In epiſtolâ noſtrâ priori vel meâ incuriâ factum vel quod te, quem volui ex diligentiùs expendere, non ſatìs ad id temporis habere dixeris, ut nonnulla, quæ in margine fortè erant nec deleta, in alienum locum irrepſerint, ut illud primâ paginâ paulò ante imum marginem *fecit inquam*, quod omnino ponendum non erat, aut, ſi ponendum, non eo loco, ſed ante illa *ut in eam cogitationem*. Paginâ ſequenti ubi *ſubſecivis* ſcripſeram, tu *ſucceſſivis* communi more ſcripſiſti, cum neque id ratio patiatur, & veteres non modò codices ſed authores rerum ruſticarum & agrimenſores *ſubſecivum agrum* ſemper vocent, & docti omnes id probant, imprimus Turnebus quodam in loco adversùs Ramum. Sed in eo nihil eſt momenti, cum hoc poſitum à te receptum jam paſſim eſſe ſciam:

[1] Sched. Mart. p. 99. [2] Xenoph. 1561. Not. p. 2. [3] Xenoph. 1581. Epiſtol. ad Jacob. Reg. [4] Æſchyl. pag. 357. [5] Ibid. & excerpt. ex Cteſ. p. 221. [6] Goldaſt. epiſtol. Philolog. [7] Intelligit Dominum Huldr. Fuggerum, cui Novellas dicaverat.

te

te tamen admonere volui, quid in eo spectaverim, cum sic scriberem. Item illud *augiæ*, quod ego *augei* scripseram, te puto Latinos quosdam codices secutum, cum αὐγεὸς Græcè vocetur. Reliqua optimè, nec in istis quicquam incommodi, præter illud *fecit unquam*. Tibi cum isto Diogenem Laertium mitto, quem cum acceperis, rescribes. Vale. Augustâ, 1558.

Dum Genevæ moratus est, [1] Adagiorum Erasmianam, quam Pater vulgabat, editionem quantum per temporis angustias & typographicas occupationes licuit, ornavit animadversionibus; [2] in quibus cur majore brevitate usus non sit, in causâ erat, quòd se, nisi latè expositis suis, qualescunque erant, rationibus fidem adversùs tantum Virum (Erasmum scilicet, quem sæpe notat, & [3] in quo Palladam ἐπιγραμματοποιὸν laudante, si quid in eo desiderare fas sit, judicium desiderat) non facilè impetraturum cerneret. [4] Erasmum tamen laudat, utpote qui, si suo operi diutius superstes fuisset, nullam vel viris doctissimis animadversionum reliquisset materiam. [4] Promittit etiam se proverbia non pauca, quæ in his collectaneis desiderantur, additurum, quum linguæ Græcæ Thesauro (in quod paterno auspicio atque ductu dies noctésque incumbebat) colophonem imposuisset.

Genevâ deinde regressus est Parisios, quò Joachimus Camerarius, cum dudum libros ab Henr. Ste-

[1] Præf. ad Lect. [2] Pag. 1122. [3] Anth. Pref. & Epigr. select. in epistol. [4] Præf. ad Lect.

phano

phano editos, literásque nuper ab ipso accepisset, ei rescripsit epistolam; quam post annum 1557. (nam in eâ mentio fit *rationum emendandi libros veteres*, quas anno 1557 promiserat, cum ederet Castig. in Cicer pag. 98. 110. 113.) & ante annum 1559. 7. Id. Sept. (nam in eâ de morte Rob. Stephani siletur) certè ante annum 1560 (nam in eâdem memoratur Melanchthon, qui obiit 1560. Apr. 19.) scriptam, anno scilicet 1558. Prid. Id. Oct. conjicio.

Parisios.

Joach. Camerarius Henr. Stephano V.C. L. S.D.

REddidit Guichetus literas mihi tuas ità scriptas, ut perspicuè declaretur singularis affectio animi erga me tui. Libros verò abs te editos jam acceperam, sed sinè literis. Itaque tum nihil rescripsi. Ago autem gratias humanitati tuæ, cum præclara opera & ingenii & elaborationis communicanda mecum existimas. Nam quod tantum mihi etiam tribuis, ut de illis judicium me facere posse credas, eo me ut magnopere lætari necesse est, quòd tam bona sit existimatio de me tua, sic sanè ego ὥσπερ ἀναλογισάμενος τὰ τῆς φιλομαθείας impensarum quidem ab operâ & labore nonnihil reperio, sed quod pactum est & factum lucri, id perexiguum est. Quo etiam tempore illud quicquid erat & poterat & debebat diligentiâ crescere & excolendo reddi fructuosius, hoc cum Reip. perturbationes, tum privatæ difficultates eæ inciderunt, ut copiam diminui necesse esset, nedum tenuitas augeretur. Sed de his plura scribere non est opus. Te hortor, qui & naturæ adjumenta habes, & in quo eximia doctrina atque industria & ætas ad tolerandam studii defatigationem vegeta est, ut pergas operam navare in iis publicandis, emendandis, perpoliendis, quibus instrui adjuvarique possunt amatores optimarum disciplina-

rum & artium. Etsi autem eruditio literarum indies minoris fit à plerisque, nihilominus tamen & consilium honestum est, & præclara sedulitas eorum, qui, quicquid possunt, ad hujus conservationem & incrementa conferunt. Quoniam autem concedis mihi jus quoddam sententiam dicendi de tuis scriptis, de aliis fortasse alias tecum amanter agemus quærentes magìs quàm definientes. Nunc facere non potui, quin significarem tibi, miratum me esse, quod in mentem venerit tibi, ut Eobani Hessi versus, quibus psalmos Davidicos est interpretatus, penè futiles perhiberes, atque laudem facultatis Poeticæ operi illi penitus detraheres. De quo certè plurimorum doctorum virorum alia opinio est. Nam meum quasi testimonium non modò ut rudioris ϗ ἀμυντῆρος sed ut amici & benevolentis minus ponderis fortasse habere debeat. Tu autem cum ἀγαπολογικῶς pronunties, utrum authoritate an judicio obtinere causam velis, tibi scilicet est videndum. Venio nunc ad γραμματικὸν ζήτημα delatum ad Philip. Melanchthonem. Atque ille quidem ità respondit, ut non solùm ὁπλιψήφιον sed omnino διαγνώμην meam esse voluerit. Ego tamen & assentior illi, & quid præterea censeam, non habeo. Nam quid significatione & reipsâ, prius posteriúsve sit, non arbitror te ambigere, cum scias Aristotelem facere τὸ δίκαιον ἀπὸ τῆς δικαιοσύνης παρώνυμον. Et Priscianum ab *armis* verbum *armo* & contra à verbo *curo curam* deducere. Quod restat igitur, tuum opus expectamus. Ego autem valde expeto promissas abs te rationes emendandi libros veteres. Quæ cum prodierint, videbis ut ad nostros mercatus afferantur. Quod de desiderio filii mei Guichetus narravit, id scito commune esse utriusque. Sed filius ante dies aliquot discessit Petrus Italiam conficiendi cursum studiorum suorum gratiâ. Mihi autem non tam ætas ingravescens quàm alia impedimenta obstant, quominus suscipere talia itinera possim, quibus nihil esset mihi jucundius. Te bene valere, & fœliciter rem gerere, & studio, industriâ, laboribus tuis quàm diutissimè prodesse sapientiæ virtutísque cupidis, precor. Vale, Guicheto officii à me hôc tempore variarum occupationum amborum præstari nihil potuit.

Qui

Qui cum significâsset, se postridie abiturum esse, hæc festinanter exaravi ad lucernam, cum lippitudo etiam mihi esset molesta: quæ in optimam partem accipies, & conservabis benevolentiam erga me tuam, tibíque persuadebis me esse studiosissimum nominis tui. Vale. Lipsiæ pridie Idus Octobr.

Anno 1559° Henricus Stephanus, [1] cœptam à Patre suo auspiciis Francisci Regis Typographiam Fuggeri ductu auspiciísque persequens, nihil antiquius habuit, quàm ut excudi cœptum à Patre pulcherrimum scriptorum genus ad umbilicum duceret. Quum igitur hic, sumpto ab iis initio, qui nondum in vulgi manus venissent, historicos tres ejusdem argumenti edidisset, Dionysium Halicarnasseum, Dionem Cocceium, Appianum; ille, velut traditâ sibi ab eo lampade in cursu ei succedens, Diodori Bibliothecam decem libris nunquam priùs editis, & [2] historiis, quas ex libris posterioribus excerpserat, partim Græcis, partim Latinè à se abhinc quadriennio Romæ versis (quarum exemplar Græcum secum non attulerat) supplementóque libri 17ⁱ. ex Arriano & Curtio auctam cum suis in eam annotationibus vulgavit, & dedicavit Huldrico Fuggero: quem orat atque obtestatur, ut sumptibus (quos in re literariâ & libenter fecit & facere potuit maximos) non parcat ad librorum deperditorum perquisitionem; & caveat, ne aliquis ex ejus fratribus viris ornatissimis hanc ei palmam præripe-

[1] Diodor. epistol. [2] Ibid. p. 798.

ret. Ii enim libri, [1] quos ([2] quamvis extare non crederentur) [1] in Siciliâ visos ex Lazaro Bayfio & audiverat & literis compererat, Librorum Livianorum jacturam minuerent. [1] Diodorum cæteris historicis tantò præstantiorem, quòd hi μιακὴν ille οἰκυμενικὴν historiam reliquerit, [3] vendicat à criminationibus Lodoici Vivis, qui eo sæculo natus Hispaniæ suæ maximum decus & lumen ob doctrinam extitit.

Hôc anno, 15. Cal. Mart. excudit Gentium & Familiarum Romanarum Stemmata, Ric. Streinnio Barone Schuuarzenavio authore, [4] vix vicenni, qui apud Franciscum Hotomanum Argentorati sexdecim mensibus in Romanarum Antiquitatum studium incubuerat, suásque has lucubrationes dicaverat Carolo Archiduci Austriæ anno 1558. 16. Cal. Sept. Tum Hotomanus Id. Aug. eas ad Bezam miserat Apelli illi Roberto Stephano, ut illustraret, committendas. Beza autem rescripsit se, simulatque in hanc urbem [Genevam] venisset, fidem liberâsse, minimè tamen veritum, ne, quòd illi auctor fuerit, ut hunc librum ederet, illius pudori non satìs cavisse visus esset. At verò quod pater non præstiterat, filius persolvit.

Henrico Stephano annum ætatis trigesimum a-

[1] Diodor. epistol. [2] Ibid. p. 798. [3] Tractat. de Diodor.
[4] Lege epistol. Præfix.

genti,

genti, [1] necdum ullum, quo lecto affigeretur, morbum experto calamitatem gravissimam [2] reíque ejus familiari pertubationem attulit 7. Id. Sept. mors Patris Roberti [3] viri pietate, virtute, doctrinâque præstantis; [4] cujus hæreditatem adivit.

Annus hic & duo utrinque proximi propter multorum virorum summâ dignitate illustrium mortem memorabiles fuerunt. [5] Obierunt enim ann. 1558. Febr. 12. Otto Henricus Elector Palatinus Rheni: Sept. 21. Carolus V. Imperator. Nov. 17. Maria Angliæ Regina. 1559. Cal. Jan. Christianus Daniæ Rex: Aug. 18. Paulus IV. Papa: Jul. 19. Henricus II. Galliarum Rex, ([6] quem Henr. Steph. scribit puerorum Regiorum educationi tam bene consuluisse, ut eis literariæ non minùs quàm equestris artis magister adfuerit, hujus Carnavaletus, illius Auratus) cui per 15 mens. successit Franciscus II. 1560. Sept. 29. Gustavus Sueciæ Rex: Dec. 5. Franciscus II. Gal. Rex, cui Carolus IX. adhuc puer successit.

Henricus Stephanus nullâ calamitate à studiis absterritus post mortem Patris ad labores redit. Ejus dolorem non parum minuerant [7] Literæ à Philippo Melanchthone redditæ, non solùm humani-

[1] Conformité. Præf. pag. 2. [2] Pag. 170. [3] Camerar. epist. ad H. Wolf. 1560. 5. Non. Feb. [4] Lege Vit. Rob. Steph. pag. 89. [5] Calvis. Chron. [6] Mus. Monit. p. 96. [7] Epistol. præf. Pind.

tatis plenæ, sed insigne etiam propemodum paternæ benevolentiæ indicium præbentes: quibus eum ad promovendum Linguæ Græcæ Thesaurum, suo & Joachimi Camerarii consilio de illo opere aperto, currenti calcar addidit, & viam faciliorem patefecit. Quo autem gratum erga Melanchthonem animum testaretur, ejus nomini inscripsit Pindarum, cui in tyronum gratiam addiderat interpretationem Latinam; quamvis alioquin omnes Græcos scriptores (præsertim Poetas) ad verbum translatos, arboribus, quibus autumnus suum foliorum honorem decussit, soleret comparare. Optabat, ut Melanchthonis translationem singulis verbis non adstrictam ex ipsius autographo excudere licuisset. Pindaro appendicem adjecit Lyricorum fragmenta, Præfatione in Anacreontem ex Græco Sermone in Latinum versâ; in quo opere Marcum & Joannem Fuggerum fratres carminibus trimetris & dimetris præfatur. Hæc prodiit editio prima, anno 1560, Aprili ineunte, scilicet ante Melanchthonis mortem (Apr. 19.). Tanti illum Poetam fecit, ut eum ter ediderit in minori formâ; [1] & ex immenso circa illius interpretationem labore olim ægritudo corporis foret contracta. [2] Juvenis erat & quidem valde juvenis, cum Pindarum verteret, ideóque & minùs exercitatus, & (ut minùs exercitatis accidit) tumidus. Hoc anno excudit præterea Appiani Hispanica &

[1] Epist. ante Sixt. [2] Ex Dial. de Instituend. stud. 1587. p. 57.

Annibalica

Annibalica Latinè versa, [1] ad quod munus virum Græcæ linguæ non parum peritum Franciscum Beraldum Aurelianensem delegerat; necnon Leonis & aliorum constitutiones Latinitate donatas & Gulielmo Arausionis Principi Cal. April. dicatas ab Henrico Agyleo, [2] quem Henrici Stephani viri mirâ in emendandis authoribus tum diligentiâ tum industriâ annotationes & Græca Scrimgeri emendata editio, cujus paginas numerorum notæ hujus margini appositæ indicant, permultùm juverunt.

Henricus ante Patris obitum Græcorum Historicorum editionem à Generali Diodori historiâ auspicatus, nunc ad singulorum Regum Gentiúmve res gestas descendere meditatur: & à quo potiùs quàm à Cyro illo in sacris Codicibus celebrato, ejusque scriptore Xenophonte, [3] cujus voce Musas quasi locutas refert Eloquentiæ Pater, ordiatur? [4] Eum itaque in lucem propediem vulgatum iri Melanchthoni promittit. [5] Hôc anno, magnæ turbæ in Galliâ [6] religionis ergo [5] coortæ, temporaque reipublicæ calamitosæ consecuta, bellum domesticum, pestilentia, scholarum infrequentia, solitudo, & vastitas. Ad hunc fortè annum referendum est initium illius [7] morbi, [8] quo ter se laborâsse cujúsque

[1] Appian. 1592. ad lect. [2] Epistol. [3] In Oratore. [4] Epist. præfix. Pind. [5] Epist. Lambin. ad lector. ante Demosth. [6] Lege Thuan. ad ann. 1559. 1560. [7] Forsan qui apud Anglos vernaculè vocatur *Vapours.* [8] Conformité. epist. p. 1.

nullam mentionem à medicis fieri conqueritur Henricus. Erat quædam actionum, (qualis ciborum aliis accidit) consuetarum satietas & fastidium. Tunc, cum libros omnes adversaretur, cogitare cœpit, quo pacto ægroto animo mederetur; & ([1]ut erat manu ad id fœlicissimâ) Calligraphiæ Græcæ scripsit exemplar, quod buxeis [2] postea [3] tabulis curavit exarandum. [4] Is tamen morbus non ultra decem aut duodecim dies eum tum malè habuit; nec sanè potuit unquam à librorum consortio penitus avelli; neque diutius hujusmodi ægritudo commorari in [4] domo, quæ adeo à doctissimis frequentabatur viris, ut quoddam pulcherrimarum disputationum emporium meruerit appellari.

Antequam progrediar, de Henrici nuptiis dicendum est. Qualem duxerit, ex ipso comperies: " [5] clarissimam fœminam, quæ, quum titulis avo-
" rum generosa esset, animi nobilitate genus exu-
" perabat; cujus liberali indoli & τῇ εὐφυΐᾳ paren-
" tes convenientem educationem institutionemque
" adhibuerant; quæ nativam ac genere dignam
" generositatem & verè μεγαλοφυΐαν longâ cum nobi-
" lissimis fœminis (quibusdam earum, etiam prin-
" cipibus) consuetudine non parùm auxerat; nec
" non in observandâ honestissimâ harum familia-

[1] Lege prius. [2] fortè anno 1566. cum etiam Alphab. Hebr. edidit. [3] Conformité. epist. p. 1. [4] Epistol. ante Sext. Pyrrh. [5] Gell. Epist. pag. 8. 9. 10. 11.

" rum

" rum disciplinâ diligens fuerat; cujus in gravita-
" te modestia, & mirè placens omnibus affabilitas,
" in cujus frugalitate liberalitas, & in liberalitate
" frugalitas (nisi quum afflictis dextra porrigenda
" sublevandáque inopia esset) in cujus facilitate
" prudens cautio, in cujus denique hilaritate &
" jocis aliquid serii cernebatur: in cujus labris Pi-
" tho residebat: cujus vultus, tam serenus semper,
" nec minùs quàm sermo benignus aliquas persua-
" dendi partes agebat; quæ à liberis ea sæpe ver-
" bis impetrabat, quæ aliæ pleræque matres ne
" verberibus quidem obtinere queunt. Quæ fuerit ea mulier tot præconiis celebrata, incertum est; quidam (ut priùs monui) è Scrimgeri genere fuisse opinantur. Quando ei nupserit, incertius; & vix conjecturâ assequendum. Eam peperisse [1] liberos Paulo Stephano seniores, & Pauli pueritiam educasse, anno denique [2] 1568 obiisse satis constat: Paulus anno 1585. quo [3] Gellium Pater ad eum misit, annos 23 non multò videtur superasse. Annis igitur à 1585 ad matris mortem retro numeratis, adjectóque ad minimum triennio, quo mater ejus pueritiam educavit, alteróque forsan triennio, quo liberos natu majores enixa est; verisimile fiet nostri Henrici matrimonium anno 1560°. non multò prius aut posterius fuisse.

[1] Gell. Epist. pag. 8. [2] Conformité. pag. 2. lege postea ad ann. 1566. [3] Lege Epistol. A. Gellio præfixam. De his plura vitâ P. Stephani.

Anno

Anno 1561° promissum excudit Xenophontem, qui ante mensem Augustum non prodiit. Camerarius enim in Epistolâ ad Hieronymum Wolfium 1561. 9. Cal. Sext. Lipsiæ datâ scribit se ex Francisco Hotomano audivisse, quòd Stephanus convaluisset, ipsúmque Stephanum sibi de Xenophontis editione significari studuisse ; Idem in Epistolâ ad eundem 1561. Id. Jan. datâ testabatur se nil de Henrico Stephano longo tempore cognoscere potuisse. Camerario Stephanus Latinam Xenophontis sui partem cum oratione de conjungendis cum Marte Musis rerúmque Indice dedicavit, graviter questus, ope illius frustra imploratâ, se ad hoc opus (quamvis crebrò refricans quartana pristinum animo vigorem non concederet, quamvis negotia typographica eum ad alias curas avocarent, quamvis infirmæ vires à suscipiendo tanto onere deterrerent) accinxisse ; cum Francisco Porto, ut natione Græco, ità etiam Græcæ (cujus erat Professor) linguæ cognitione apprimè instructo, de recognoscendâ Hellenicam interpretatione egisse ; cum Conrado Gesnero de *omnimalâ* Omniboni versione operis De venatione corrigendâ : Camerarium interim rogat, suam libelli de re equestri versionem (quam ejus judicio permiserat) ipse recenseat, adnotationes adjungat ; quibus aliquando [1]Fr. Porti in Hel-

[1] Edita sunt anno 1586 apud le Preux.

lenica

lenica, Gesneri in librum De venatione symbolas collatitias addere decrevit. [1] Græcum textum emendavit ope veterum exemplarium, quorum bonam partem suppeditavit Fuggeri Bibliotheca, necnon castigationum ex aliis codicibus depromptarum, quas Scrimgerus, Tusanus & Stracelius (eodem tempore Græcæ Linguæ Regii in Academiâ Parisiensi professores), Christophorus Longolius, Sirleti excerpta, Gulielmi Budæi liber, Gallica Claudii de Seyssel Jano Lascare adjutore versio suggesserunt. Eum potissimum juvit editio una ἀπομνημονευμάτων, quam Petrus Victorius (quem honoris causâ nominat) non multis abhinc annis ex hæredum Juntæ prelo; altera Agesilai, Apologiæ, & Hieronis, quam Joannes Reuchlinus olim ex Germaniâ dederat. His auxiliis instructus, eam vulgavit Xenophontis editionem, Prolegomenis, Notis, & Vocabulorum Παιπηκωτέρων spicilegio ornatam; quæ tantò Aldinæ præstat, [2] quantò Aldina Florentinæ; in quâ depravatè duo libelli in unum coaluerant eâdem depravatione, quâ Æschylus etiam laboraverat. Observato, [3] quàm longè Bilibaldus interpres à sensu Xenophontis abierit, monet studium Græcæ Linguæ neutiquam oportere contemni, quòd Græci Authores in Linguam Latinam prope-

[1] Not. in Xenoph. pag. 1, 2. [2] H. Steph. in annot. ad Xenoph. 1581. pag. 17. notat Aldinum exemplar, antequam editio sua prodiret, pretio 4. aut 5. coronatorum & majore etiam vendi solitum fuisse. [3] Edit. Xenoph. 1561. Not. pag. 26.

modum

modum omnes conversi sint. Eâdem de re multos nunc temporis monitos velim, qui Latinæ & Græcæ minùs quàm Gallicæ sunt studiosi, quòd in hanc omnes ferè illarum scriptores translati fuerint. [1] Stephanus damnat judicium Angeli Politiani, qui Ephesium Xenophontem Atheniensi æquiparaverit; videtúrque in animo habuisse illius Xenophontis Ephesiaca, rarissima quidem, Charitonísque (quam nactus perlegerat) historiam luce donare. Hôc anno, Jul. 13. Privilegia Plutarcho & Thesauro Græco à Rege Galliarum, & postea ab Imperatore 1570. 15. Feb. at suis Glossariis ab Imperatore tantùm 1570. 15. Feb. Unde colligo eum de illis non nisi post inchoatum Thesaurum cogitâsse. Dubius sum, quis Disticha Catonis moralia excuderit, adjectis (sinè Typographi nomine) in libri fronte his verbis *Olivâ Roberti Stephani*, quæ etiam & in Glossis & in Harmoniâ & in N. Test. Gall. ann. 1560 excusis leguntur. Certum enim est Robertum illis quidem verbis, aut his [[2] de l'imprimerle de Robert Estienne] in titulo librorum, postquam Genevam migravisset, usum fuisse; at verò ante annum 1560 obiisse. Libros igitur post ejus mortem Olivæ symbolum cum illis verbis gerentes Henricus filius, aut quidam ex Typographei operariis, potuit imprimere, aut potius iis, [3] quos (dum adhuc inter

[1] Prolegom. pag. penult. & ult. [2] Le Nouv. Testam. 1552.
[3] Lege Vit. R. Steph. pag. 88.

vivos

vivos esset) inchoaverat, finem imponere. [1] Roberto Corderius anno 1556 Disticha Catonis rursus excudenda commendaverat, quæ anno 1561 prodierunt; quæque licèt in Roberti Stephani secundi catalogum inseruerim, vix tamen ab eo excusa credo, qui Parisiis habitavit, nec in Typographeion Patris successit, nec hujusmodi inscriptionem (quantum adhuc comperi) libris suis præfixit.

Dum [2] immoderato literarum studio se macerat Stephanus, [3] tertianæ quartanæque febres ei vice jam secundâ librorum fastidium attulerunt; quod ut quâdam novitate lectionis aut abigeret aut levaret, sumptis in manum, quos ex Italiâ recens habuerat, codicibus, pervicacissimum aggreditur exemplar Sexti, cui, quod aliis album, nigrum; quod fervere, algere videbatur; cuíque quâdam Sympatheiæ ratione prope assentiebat, quâ, uti Scepticus omnium artium professores, ità ille omnes libros haberet suspectos. Uno eodémque tempore primùm adversùs febrim, deinde adversùs argumenti magnam plerisque in locis difficultatem mirámque verborum peregrinitatem luctatus, Pyrrhoniarum Hypotyposeon tres Libros Latinè à se

[1] Lege priùs pag. 84. [2] Epistol. ante Sext. [3] Conformité. epist. pag. 1. 2.

versos

[1] versos edidit, Sextíque ex Diogene Laertio vitam notis in illas & hanc adjectis unà cum Galeni de optimo docendi genere adversùs Pyrrhonios libro Henricóque Memmio supplicum libellorum in Regiâ magistro inscripsit anno 1562. [2] Camerarius, an Sextus decem libros composuerit, dubius id ad Henricum Stephanum refert disceptandum. Anno superiore Xenophontem dedit, Hôc cum brevibus Annotationibus Themistium (cujus Græcæ Orationes octo emendatiores, sex posteriores novæ prodierunt), utrumq; Philosophum; quorum ille armis, [3] hic togæ Philosophiam conjunxerat.

Henricus [4] paternæ sedulitatis hæres [5] nullis aut laboribus aut sumptibus parcebat, dum in promovendâ re literariâ vestigiis patris insisteret; [6] nil cauebat magìs, quàm ne ab insigni patris erga Rempublicam literariam studio degeneraret. [7] Robertus morte præventus Catholicam in Novum Testamentum expositionem (quam Augustinus Marlora-

[1] Pet. Faber in Comment. ad Academ. Quæst. Cicer. Edition. Cl. Morel. 1611. pag. 64.) notat Henricum Stephanum in Sexto quædam audaciùs vertisse. Et in libr. Academ. edit. prim. p. 32.) eum (virum de Græcis literis & Latinis tam bene meritum), cum Sextum verteret, non meminisse verborum Ciceronis, quibus meliùs Sexti textum expressisset: & in suum Lexic. Ciceron. quædam ex Sexto non retulisse, quæ Cicero verterat. [2] Epistol. ad H. Wolf. 1560. 5. Non. Feb. [3] In senatotium ordinem cooptatus. lege Vitam Themistii editi à Petav. ann. 1684. [4] Th. Bez. in præfat. N. T. 1565. [5] Herodot. Lat. epist. pag. 3. [6] Annot. in Soph. & Eurip. pag. 98. [7] Lege Præfat. H. Steph. ante Genesin. & Vitam Rob. Steph. pag. 87. 88.

tus ex universis Theologis excerptam Evangelii studiosis [1] epistolâ 1559. Cal. Jan. Viviaci datâ dicaverat) reliquerat imperfectam. " [2] O mortem morienti quidem, si annos spectes, maturam, at superstitibus literarum studiosis præmaturam! O mortem spes eximias intercipientem! O mortem multos præclaros conatus interrumpentem, multáque præclara opera nobis invidentem! O mortem tribus linguis & tribus trium linguarum scriptoribus magnam jacturam afferentem! O typographi mortem arti typographicæ exitium minitantem! O mortem denique multis damnis & cladibus fœtam! Hâc verborum copiâ patri parentavit Henricus; & operi interrupto [2] extremam imposuit manum; sed morbi diuturni, quos, quum alioqui ἄνοσος antea vixisset, ex incommodico labore (totum enim paternæ domûs ei onus incumbebat) & ex gravi animi ægritudine contraxerat, huic illius conatui, sicut & aliis multis, tunc temporis obstiterunt. At nunc votum suum implevit; & hosce in Nouum Testamentum Commentarios Bibliothecam Expositionum (utì Diodorus suos historiarum libros) inscripsit; quæ [3] secundam & [4] tertiam editionem aspexerunt. [1] Huic in Biblia universa designato operi, cujus tam fœliciter à Roberto jacta fuerant fundamenta, fastigium imponere percu-

[1] Præfix. Exposit. Eccles. N. T. [2] Lege Præfat. H. Steph. ante Genesin. & Vitam Rob. Steph. p. 87. 88. [3] Ann. 1564. [4] 1570.

piebat

piebat filius. [1] Post editum itaque Novum Testamentum, Ecclesiasticam hujusmodi Catholicámque expositionem in Genesin & Psalmos hôc anno, in Esaïam postea biennio adjecit, cum indice ad finem Esaiæ communi binis expositionibus antehac editis à Marlorato, [2] qui anno 1562 Octob. 30. jussu Annæ Monmorantii Connestabilis & Francisci Ducis Guisii Rothomagi, ubi erat Ecclesiæ pastor, suspensus est. [3] Anno 1562. bellum primum civile in Galliis movetur; Decemb. 19. Gallica Reformatæ Religionis nobilitas duce Principe Condensi Regis Navarræ fratre, Elizabethæ Reginæ & quorundam Germaniæ Principum subsidiis freta, non procul Druidum urbe in Normandiâ, contra Pontificios duce Francisco Guisio, æquo ferè marte fortissimè præliata est. Violenta Marlorati mors in causâ fuit, quominus Catholicæ illæ, quas in reliquos Bibliorum codices typis suis absolvere Henricus decreverat, expositiones procederent. Hujus operis artifex antea à Roberto designatus, [2] annum vitæ 56[m] (cum necaretur) agens, eâ erat ætate, ut eas integras (si fuisset superstes) perficere potuisset. Henricus in suæ epistolæ Psalmorum libro præfixæ fine ad specimen dandum affert initium Psalmi 104. versibus heroicis expressum à Georgio Buchanano Scoto, dum ad edendum totum opus se accingeret.

[1] Exposit. in Psalm. pag. proxim. Præf. [2] Icon. Bez. [3] Calvis. Chron. & Epist. Bez. ad Elizabeth. ante Nov. Test.

In

In quâ editione & de Psalmo illo, qui extra numerum vulgò receptum & in Hebraico volumine comprehensum, in quibusdam LXX Interpretum codicibus extat, aliquid (si vacaret) à se dictum iri promisit, uti & de Buchanano, cujus Paraphrasin propediem luce erat donaturus. Illa quidem apud Henricum Stephanum & ejus fratrem Robertum [a] prodiit edita, sed sinè loci nomine aut anni charactere; apud quam nil de Psalmo illo, aut Paraphraseos Authore, præter nonnulla carmina in eum encomiastica, legitur. Huic subnectuntur Psalmi aliquot in versus Græcos à diversis translati; quos claudit Henrici Epistola, in quâ monet Apollinarii Metaphrasin ne umbram quidem vel poeseωs vel fidæ interpretationis præ se ferre, ex manibus igitur puerorum excutiendam; suos verò nequaquam se additurum fuisse, nisi sperâsset illis patrocinaturam teneram ætatem, quâ eos scripsit, ut testatur, quæ exiit illorum ante multos annos editio: Ea scilicet (ut puto) dequâ priùs anno 1556. Quoniam autem hic metaphrastarum incidit mentio, non pigebit addere [b] Jacobi Duporti Græci olim apud Cantabrigienses eruditissimi Professoris. Serranus, " Si " totum transtulisset Psalterium, vix aliorum aut " ingenio aut industriæ locum reliquisset; adeo " cæteros omnes in hôc genere Metaphraseos ex-

[a] De hâc editione lege plura in Vitâ Roberti Stephani secundi.
[b] Lege Præfat. Duporti in Paraphr. Psalm.

" celluit ac superavit; nisi fortè popularem ejus " excipias, H. Stephanum, qui & carmina ejus " (anno 1575) vulgavit, ac typis impressit: Is " enim inter omnes literarum Principes ac Heroas, " qui superiori [1] sæculo Hellenismi studio Græcæque " linguæ cognitione claruerunt, ut in omni Græcâ " literaturâ meritò primas obtinuit, ità & in Poesi " Græcâ & in primis Homericâ verè [illegible], co- " ronam adeo aliis omnibus laureàmque præripuit. Idem tamen Duportus nollet, " Apollinarium H. " Stephanus, & post eum [1] Petavius, tam severè & " acriter virgulà censoriâ castigâsset. At verò Henricus, si in Apollinario castigando paulò ini- quior fuerit, fuit certè æquissimus æstimator & ju- dex Buchanani, " quem [2] sui sæculi Poetarum " Principem primus appellavit, eodémque titulo " postea tota Gallia, Italia, Germania, aliæque non- " nullæ nationes, ejus judicio (ut de quibusdam " aliis titulis) subscribentes, honorandum censue- " runt. Historiam hìc de Buchanano audire non forsan lectori ingratum fuerit, [3] " Ingratiis eorum, " quibus à Marte tota, sed à literis & litera- " tis nulla gratia debetur; sunt enim è Mar- " tiis viris nonnulli, quibus omnia ad bellum per- " tinentia literatorum consilia, præsertim eorum, " qui nunquam militiæ nomen dederunt, non mi-

[1] In suâ ad Lector. præfatione Psalmorum Paraphrasi præfixâ Henricum Stephanum laudat, & ejus judicio suum de Apollinario judicium confirmar. [2] De se superbiùs loquitur. [3] Orat. advers. Foliet. p. 163. 164.

nùs

" nùs quàm ægrotorum somnia vilescant. Contrà
" autem Brissacus Regis Francisci primi in Pede-
" montanis bellis legatus Georgium Buchananum,
" tum filii sui præceptorem, in consilium unà cum
" ipsis exercituum ducibus adhibere solitus erat.
" Atque huic consuetudini occasionem hoc præ-
" buit, quòd quum Buchananus aliquando è cu-
" biculo suo, ut uni è famulis quidpiam injunge-
" ret, descendisset in cœnaculum contiguum aulæ,
" in quâ Brissacus cum suis de quâdam re non par-
" vi ad summam rerum momenti consultabat, &
" aliquot à se murmuratis (ut fit) verbis, eam,
" quæ pluribus placebat, sententiam sibi displicere
" ostendisset, subridere quidam è ducibus cœperit:
" Subrisûs causâ intellectâ intrò vocatus à Brissa-
" co, & liberè pronuntiare sententiam coactus,
" oracula loqui non ipsi tantùm Brissaco sed cun-
" ctis ducibus fuerit visus, quod ipsa etiam ex-
" perientia testata est. Buchananus Roberto Ste-
phano ferè coævus[1] anno 1506. in Leviniâ Scotiæ
provinciâ ad Blanum amnem circa Calendas Ja-
nuarias natus, anno 1592. 28. Sept. Edinburgi
obiit. Paulò diutius in Buchanani laudibus im-
moratus sum, in gratiam Borealium, quibus olim
maximo ornamento fuit, Britannorum: Quem eis
ob benignam ingenii venam Latinique sermonis
elegantiam etiamnum Australes Britanni invide-

[1] Lege ejus vitam ipsius operibus præfixam.

rent, nisi clarissimum Poetam utrique genti communem reddidisset utriusque gentis (quam bene Deus vertat) conciliatio. Sed non omnis tellus fert omnia: vix solum est adeo sterile cælóque invisum, ut non habeat, quo fertilius beare possit; nulla natio tam alteri ex ipsomet ingenio & naturâ adversa, in quâ non sit, quod altera suum velit. Habuit Gallia, quos nulla pars orbis eruditi suos non meritò optâsset, Stephanos; inter quos Henricus, dum per Europam vagatur, de suis, nisi hos certis indiciis asseruisset Gallia, natalibus inter tot aut plures gentes, quàm urbes Homerus, reliquisset dirimendam. Censent eum nonnulli "semper Genevæ Typographeon habuisse, in quo vel eo absente etiam excuderentur libri, quò, modò siquid haberet excusum, mitteret. Prout tempora ferebant, modò hìc modò illìc cum vivebat, tum libros excudebat; præcipuè tamen Genevæ, quod equidem rarissimè, postquam adeo invisum se experiretur, adjecit: Indicant tamen multi maximè ex [1] Calvini libris, Genevam. Dum Fuggeri erat Typographus, eum [2] raro omisit titulum, & nonnunquam [3] [4] Genevæ nomen addidit.

[1] Almelov. pag. 111. [2] Ex quibus tamen vix plures quàm unum aut alterum ab eo excusos reperio. [3] Catechism. 1565. nil exhibet præter olivæ symbolum, Alphab. Hebr. 1566. Genevæ. Olivâ Henr. Stephani. [4] Expos. Eccles. in N. T. 1564.

Anno 1563. suum de abusu Græcæ Linguæ opusculum, Bezæ responsionem (cujus meminit Beza in Epistolâ, & Henricus in fronte Nov. Testam. 1565) ad Castellionis pro suâ N. T. interpretatione defensiones edidit, & Calvini (qui [1] annos 54. mens. 10. dies 17. natus Genevæ obiit [2] proximo anno, 27. Maii) commentarios in Pentateuchum nec non ejusdem [3] Catechismum precúmque Ecclesiasticarum formulam (Calvinus enim, cujus authoritatem Schismatici nostri suæ ab ecclesiâ defectioni prætendunt, formas neutiquam aversabatur), omnia à se elegantissimè Græcè versa; quorum editionem postea [4] ter repetivit.

Anno 1564. Fragmenta veterum Poetarum, quorum opera non extant, Latinorum à Roberto Stephano olim undique congesta, nunc ab Henrico ejus filio digesta, cum vocum priscarum expositione, prodierunt. Eorum tamen, licèt ante hunc annum forsan publicata non fuerint, editionem finitam fuisse anno præcedente puto ex [5] epistolâ, quam Henrico Stephano misit Sigonius,

[1] Bezæ Icon. [2] Bezæ Poem. [3] In epistol. ad Lector. calci adjectâ Henricus scribit se in hâc editione nonnulla mutâsse, quæ in priori apud R. S. 1554. editione ab ipso peccata fuerant, & quibus veniam ab ætatem deberi existimat. [4] 1565. 1575. 1580. [5] Goldast. Epistol.

Genevam.

Carolus Sigonius Henr. Stephano ſuo S. D.

ACcepi libellum à te perelegantem eum,in quo tu ſummo ſtudio veterum fragmenta Poetarum quaſi aliquas ex fœdâ tempeſtate tabulas collegiſti. In quo eodem neſcio judiciine an amoris erga me tui magnitudinem ſim potiùs admiratus. Judicii, quòd ex eâ re literarum ad me mittendarum occaſionem quæſiveris, cujus me magnopere ſtudium delectaret. Amoris, quòd me ejusmodi munere ad ſimile erga te obeundum literarum officium, quod tibi gratiſſimum fore ſignificas, provocâris. Ego verò cum librum ipſum valde probavi, tum cauſam, quæ te adeum mittendum impulit, multò magis, neque enim illuſtri, mihi crede, tuâ erga me benevolentiâ ad voluptatem quidquam ſuavius, neque iis, quæ à diligentiâ ingenióque tuo proficiſcuntur, ad uſum accommodatius aliquid mihi poteſt contingere. Itaque doleo in primis me tamdiu Xenophontis illius tui Græci Latiníque jucundiſſimo fructu carere, quem te ad me miſiſſe binis jam literis repetis. Neque verò ego ſolus hôc conficior deſiderio, ſed familiares mei omnes,qui h s dediti ſtudiis ſunt, ita te tuóſque labores amant, ut nullam rem vehementiùs cupiant. Quamobrem ſcire avemus omnes, quæ ex officinâ tuâ, præter ea, quæ nunc ad te deſcripta mittimus, induſtriæ tuæ monumenta prodierint, ut ea ſibi quiſque cognita, comparare poſſimus. Ego, quod de me quæris, his diebus de Republic. Athenienſium magnum ſanè opus inſtitueram, eo conſilio ut aliquando Athenienſium res non minùs quàm Romanorum meâ ornatæ ac illuſtratæ induſtriâ poſteris proderentur. Sed me præter quotidianas occupationes multa jam è medio propè curſu revocârunt, proximè verò, quòd à Bononienſibus honeſtis præmiis in Academiam ſuam accitus eo jam propè totus animo incumbebam. Ubi, ſiquid inciderit, quod ad tua commoda pertinere intellexero, noli putare me amicitiæ noſtræ, cujus memoria apud me ſanctiſſimè cuſtoditur, ullo unquam tempore defuturum. Vale. Patavio. Kal. Quintil. M. D. LXIII.

Anno

[1] Anno etiam 1564. in lucem eductum est [1] Dictionarium Medicum à Gesnero ([2] qui ann. proxim. 13. Dec. obiit ann. vit. 49.) approbatum, quod Philiberto Saraceno medico dicavit, præfixis binis in Hippocratem Lexicis, uno Erotiani nunquam antea, altero Galeni emendatiùs excuso, cum Henr. Stephani in utrumque, Gesneri in illum annotatiunculis. [1] Opus illud à sexennio absolverat Stephanus, cujus editione supersedendum censuit, dum altero quodam ejusdem argumenti Lexicographo poteretur. [1] Quem nactus, plenúmque nugis ac fatuum scriptorem ad dignum se typographum amandans, Erotiano tandem collegam addidit Galenum à Petro Gillio ex Vet. Cod. emendatum. [1] In his adeo sibi diffidebat, & Gesneri judicio acquiescebat, ut Græcas vocabulorum medicinalium expositiones ejus censuræ permiserit; tantum autem sibi arrogare noluerit, ut suo examini Gesneri viri tanti scripta quantumvis ἀυτοχέδια, imò & ab ipso per epistolam sollicitatus subiiceret. [3] In erratorum catalogo quendam Trallianæ ex Patris officinâ editionis locum castigat. Severè autem admodum [4] ipse castigatur in Scaligeranis (ubi hæc notatur Erotiani editio).

[1] Diction. Med. Præf. & pag. 179. [2] Icon. Bez. [3] Diction. Med. in Typogr. errat. ad pag. 321. [4] Scaliger. Prim. ad vocem *Erotianus*.

" Lexicon Erotiani extat Genevæ apud
" Henricum Stephanum excusum, apud quem
" invenias auctores mirè depravatos, quippe qui
" φιλαυτίᾳ laborans temere, quicquid displicet,
" immutat & corrumpit. Non ità Plantinus
" Antverpiensis, fidelissimus typographus. Durissima quidem censura, si qua istis Scaligeranis fides! Henricus tamen, qualiscunque fuerit, veniam sanè ab omnibus (omnes enim suis sibi devinxit scriptis ad rei literariæ incrementum pertinentibus) impetrare meruit.

[1] Henricus Camerario, à quo literas & cujusdam munusculi spem acceperat, ἀντίδωρον misit Thucydidem Græcè seorsim cum [2] Marcelli scholiis & Latinè cum indice paucísque extemporalibus animadversionibus nunc prodeuntem, cum vetustis codicibus editionibúsque superioribus collatum, debitúmque suis sudoribus " in mediis mediæ hyemis no-
" ctibus medióque Aquilonis regno sudatis, dum
" diem partim domi molesta cum variis typogra-
" phicarum operarum ingeniis altercatio, partim
" foris multiplicia negotia eáque non admodum
" jucunda absumebant; nocturno, quod supererat, spatio aut loci alicujus Thucydidei obscuritas, aut monstra, quæ in Latinâ Vallæ, Gallicâ Clau-

[1] Thucyd. Græc. Epist. ad Camerar. & Lector. & Thucyd. Lat. in Indic. fin. [2] Lege H. S. animadv. in Attic. Dial. pag. 27.

dij

dii Seyffelii epifcopi Maffilienfis interpretatione occurrebant, fuerunt expugnanda. Non potuit *fatis mirari illius infcitiam & negligentiam, hujus errores ab illo non modò fumptos, fed duplicatos.* [1] Alibi de Gallicis Authorum, Thucydidis præfertim & Herodoti, verfionibus graviter queritur; notátque quò pluribus ea injuria illata fit, eò plus fuo Plutarchum debere traductori; qui eum mutare nil aliud præter togam coegit. [2] Suam ad Camerarium epiftolam claufit Græcis in Thucydidem verfibus; *quos inter equitandum luferat;* eum rogans jocularié, *ut, fi equeftris placeat Mufa, is, qui & φιλιππότατος & ἱππικώτατος habebatur, ipfi quempiam deligeret bucephalum: quo invectus equo μεγάλῳ μεγαλείως μεγαλωσὶ verfus pangeret.*

Roberti Stephani mortem triennio præcefferat [3] Sebaftiani Gryphii, quinquennio fubfecutus eft [4] Gulielmi (cujus viduam Joannes Bene-natus duxit) Morelii, fexennio [4] Adriani Turnebi obitus. Quanto infortunio literas illud mactavit novennium, intra quod infigniffimi quatuor Typographi nobis perierunt! Æquale ferè Stephanus & Turnebus ac breve (præfertim fi artem longam effe meminerimus) vitæ decurrerant fpatium, anno 54° hic, 56° ille mortuus: Adeo verum eft,

[1] Apologie pour Herodote. Au lecteur. pag. 4. [2] Thucyd. Græc. Epift. ad Camerar. & Lector. & Thucyd. Lat. in Indic. fin. [3] Lege Vit. R. S. pag. 90. [4] Lege poftea in Append.

brevem

brevem immodicis ætatem senectutémque raram contingere.

Henricus Stephanus ann. circiter 1565. invisit Argentinam, ubi recepit [1] literas ab Ob. Giphanio missas, in quibus sui Lucretii editionem (quæ prodiit ann. 1566) promittit.

Argentinam.

Ob. Giphanius Henr. Stephano S. D.

Misi ad heri literas, quas curabis. Fasciculum, in quo Catalecta, velim jam huic tradas; mandatum quoque dices de Plutarcho ad me deportando Falckenburgii nomine. De Gellio, quæso te, ne & mihi & tibi noceas. Quod si aliter susciperes, testor summam mihi nostræque amicitiæ fieri injuriam; quod ipse satis prospicis. Itaque tua & Scaligerana, cum domum redieris, expecto: Et curabo ego bonâ fide, ut & ipse ea tibi præstem, quæ sum pollicitus. Plura jactare non soleo. De aliis quoque rebus tibi adero, quibusincumque potero. Et suo tempore, id est, intra annum, si voles, Lucretium habebis admirabiliter expolitum, simul & Justinum. Quæ quærebas testimonia de ellipsi illa, hæc ferè sunt. Cicer. lib. 2. de Leg. *Acerbiore odio incitatus, quàm si tam fuisset sapiens quàm fuit vehemens.* Id. lib. I. de Rep. *Sed quoniam plurima beneficia continet patria, & est antiquior parens, quam siquis, ut aiunt, curaverit, major ei profectò quàm parenti debetur gratia.* Ubi ità lego: *Et est antiquior parens, ut aiunt: major ei, &c.* Id. lib. 5. Epist. 20. *Non habui cuipotiùs id negotii darem quàm illud quidem.* Sic in Cod. Victoriano: Id. 3. Off. *Piratarum enim melior fides quàm senatûs.* Hæc, *quàm senatûs*, sunt in plerisque editis & scriptis. Sed re-

[1] Goldast. Epistol.

ctiùs

ctiùs absunt meo judicio. Sic apud Lucret. lib.6. *Indè sonus sequitur qui tardiùs adlicit auris Quàm quæ perveniunt oculorum ad lumina nostra.* Hic, *Quàm quæ perveniunt*, apertè spurius est versus. Et lib. 5. *Possit ibi quidquam hâc potius consistere causâ, Quàm quâvis aliâ longè ratione manere.* Hic quoque spurius mihi videtur. Vale, & si manes, quæso ut prandeas mecum. Iam enim satis valere cœpi: aut certè huic quoque de Gellio indices, an probes, & sis facturus.

[1] Theodorus Beza anno abhinc 8° (1558[2]) Rob. Stephani consilio & Jo. Calvini authoritate victus Latinam Novi fœderis additis annotationibus versionem, quasi specimen, ediderat. Hujus (quem [3] *suum in Christo Patrem* vocare solitus est) utì *vivi judicium*, ità *defuncti memoriam* veneratus est. Illum maximo in honore habuit, quòd non esset ex "scelerato eo Typographorum grege, qui eâ "sunt impietate & avaritiâ, ut, dum lucrum cap-"tant, nihil sit tam impium, quod non obtru-"dant; digni planè, qui communi omnium Prin-"pum authoritate severè coerceantur." In eâ versione Antonii præsertim Cevallerii (hominis non vulgari doctrinâ & singulari quodam in Hebræis judicio præditi) eruditione exemplarique ex Rob. Stephani Bibliothecâ cum 25 MSS. & omnibus penè impressis ab H. Stephano quàm diligentissimè collato adjutus, ex Veteribus Origenem (quo

[1] Epistol. ante N. T. 1565. [2] Forsan ex Rob. Steph. Officinâ prodiit. [3] Hunc tamen titulum schismatici nostris episcopis invident.

nullus

nullus magìs impurus scriptor ei visus est) ex recentibus Castalionem (qui *summam Latinitatis rationem habens nimium audebat*, [1] quíque anno 1563 obiit) reprehendit; Vallæ, Stapulensis, ac Erasmi (in quo *nonnullam majorem attentionem desiderat*) annotationes consuluit. Hoc specimen à multis probatum duobus tantùm displicuit, Francisco Balduino *virulento apostatæ*, & Sebastiano Castalioni *in his rebus nullâ doctrinâ nullôque judicio prædito*, cujus reprehensionibus (anno 1563.) respondit. Illud versionis opus inchoatum ne absolveret, obstiterunt Gallicæ civiles discordiæ, ex quibus servatus Genevam se recepit. [1] Unde evocatus interfuit Possiaceno conventui ([1] anno 1561. 18. Maii. Rhemis coram Rege Carolo IX. & Reginâ, collocutoribus hinc Episcopis, indè Petro Martyre, Bezâ, Marlorato); confectâ pace ([1] 1563. 19. Mart.) Genevam reversus opus absolvit, absolutum Elizabethæ Reginæ (1564. 19. Dec.) dedicavit; cui ab instantibus periculis ereptæ de Mariæ obitu ipsiúsque (ann. 1558.) inauguratione gratulatur, & pro auxilio ad Condensem Principem misso gratias agit. [2] Optavit autem aliquam Utriusque Testamenti aliquando edi interpretationem Regum Principúmque Christianorum jussu & virorum doctissimorum religiosissimorúmque judicio confectam, " cujus sacra & inviolata esset Authoritas. " Eruditis enim nunquam satisfecerat, imperi-

[1] Calvis. [2] Epistol. ante N. T. in fol.

"tis multis magnos errores objecerat Vulgata, "in multis locis depravata, obſcura, & ſæpe à "Textu diſcedens; eam tamen ſanxerat Concilium Tridentinum, [1] quod poſt 18. annos, 4. Dec. 1563. finitum eſt. [2] Beza ſuam verſionem iterum curavit abſque annotationibus ſeorſim excudendam, & Condenſi Principi anno 1565. 10. Cal. Mart inſcripſit, quæ denuo cum eâdem Epiſtolâ anno 1567. prodiit. Utramque verſionis (in fol. & 8.) editionem, uti & Gallica Biblia anno 1565° ac Diſciplinam Eccleſiaſticam in Eccleſiis Galliæ Reformatis obſervatam anno 1566. vulgavit Henricus Stephanus, qui juxta Patris exemplum Reformatam Religionem promovere ſemper ſtuduit.

Anno 1565 exeunte, aut 1566 ineunte, [3] uxoris ſuæ obitus in librorum tam Græcorum quàm Latinorum faſtidium (quo morbo bis antea laboraverat) Stephanum conjecit; qui intrà quinque poſt ejus mortem menſium ſpatium, cum linguâ Gallicâ (reliquis ſepoſitis) ſtatuit inire gratiam Libello Gallicè ſcripto, *de Gallicæ cum Græcâ* [4] *convenientiâ*, quem Henrico Memmio inſcripſit. Hic tractatus mihi videtur anno 1566 emiſſus; Henri-

[1] Calvis. [2] Epiſtol. ante N.T. in 8°. [3] Lege Epiſtol. ante Conformité.
[4] Scaligeran. Prim. Fruſtra laborant Perionius, Henricus Stephanus & alii in Gallicæ linguæ ex Græcâ repetendâ origine, ac utriuſque cognatione probandâ, quaſi res ità ſe haberet, cùm certiſſimum ſit, & hanc, & Hiſpanam Italámque à Latinâ Romanáque corruptâ fluxiſſe. Hinc non mirum, ſi ſæpiſſime ineptiant in ſuis Etymologiis frigidiſſimis, ut vel ex hôc uno Perionii exemplo patet, qui *Maiſon* deducit à Græco οἶκος, cum ſinè dubio originem trahat à manſione.

cus enim hujus meminit in [1] Gallicâ suâ pro Herodoto Apologiâ, quæ ann. 1566 mens. Nov. prodiit; & [2] scribit plures duodecim annos inter hunc & alterum (*Precellence du Language Francois*) ann. [4] 1579 editum lapsos. [3] Dom. la Croix du Maine (uti & Bibliotheca Telleriana) hunc refert ad ann. 1567. Quod si verum sit, in istâ Apologiâ meminit libri compositi quidem, & forsan impressi, & nondum vulgati (sed id [5] usitatum fuit). Liber quidem hic penès me est, qui anni charactere destituitur: solitus enim est aliquando in [6] eodem libro annum addere, & omittere. In hôc libro notat [7] hanc linguarum ambarum affinitatem in pluribus vocibus à suo patre observatam fuisse; [8] séque hunc multò ampliorem fecisse, nisi rei domesticæ motus, novúmque Heroïcos Poetas, So-

[1] Prefac. à un sien amy, & Chap. 28. & 38. [2] Precellenc. Epist. pag. 2. [3] Ex quo Almelov. pag. 71. affert hæc. *En ce livre est monstré (entre autres choses) comment le naturel du Grec se conforme & accorde mieux à celuy du François, qu' à celuy du Latin. Au bout sont quelques mots François, Etymologiséz du Grec, mais l' Autheur dit ailleurs touchant ce recueil, qu'il s'en acquitta de leger; pource qu'il ne le donnoit que comme un succrest de l'autre livre: & le promet beaucoup plus ample: en rejettant toutes fois plusieurs Etymologies, les quelles il monstrera estre, les unes contraintes & forcées, les autres sorties de l'ignorance de la Langue Grecque: imprimé premierement par l'Authear l'an 1567. & depuis par son frere l'an* 1568 (repone 1569) *à Paris.*[4] à Mamert. Patisson. [5] Vide prius. p.229. Solitus est nonnunquam referre lectorem ad libros nondum editos, sed adhuc sub prælo madentes. E. G. In Comic. Gr. Sent. ann. 1569. in tractat. de hab. del. pag. 6. sic scribit, *ut etiam in meo thesauro linguæ Græcæ docui*, qui tamen ante ann. 1572. non prodiit. Sic ibid. pag. 100. & 119. citatur Plutarchus. [6] Mercer. in Prophet. 5. fol. 1583. [7] Conformit. Præf. pag. 2. [8] Ibid. in fine, au lecteur.

phoclem

phoclem & Epigrammataexcudendi consilium aliò animum traxisset. In [1] eodem mentionem facit suorum [2] Dialogorum Græcorum, quibus [1] anno superiore epistolam præfixerat Latinam, in quâ sic scripserat: " Multò majorem Gallica linguà " cum Græcâ habet affinitatem quàm Latinâ; & " quidem tantùm (absit invidia dicto) ut Gallos, " eo ipso quòd sint Galli, maximum ad Linguæ " Græcæ cognitionem πρoτίμημα seu πλεονέκτημα, af" ferre putem. Unà cum eodem libro ad Memmium misit defuncti Patris [3] epitaphia Græca & Latina magnificentissimè à se impressa.

Annum 1566. Poetis præsertim consecravit, ab Anthologiâ Græcâ incipiens, in quâ primum specimen dedit notarum sibi peculiarium, quibus postea in Homeri aliorúmque Poetarum editione usus est. Suas annotatiunculas claudit epistola ad Lectorem, quem de Epigrammatibus monet, unde ea collegerit, quare nonnulla rejecerit; Venetámque, quæ ante aliquot annos prodierat, editionem, utpote depravatissimam, damnat. Quòd uberiores annotationes non adjecerit, in causâ fuit Sophocles, qui eodem tempore ejusdem formæ chartâ excudebatur. [4] Promittit, se aliquando, ea epigrammata quæ a se & aliis latina facta sunt, editurum: In-

[1] Conform. Pref. p. 1. [2] Eos memorat H. Steph. in suo Indice. [3] Ea postea iterum cum aliorum typographorum epitaphiis ad calcem Querim. Art. Typog. 1569. prodierunt. [4] Epistol. Præfix.

† terim

terim ad accendendum juvenum studium unius & ejusdem distichi 50 interpretationes verbis tantùm diversas inseruit. Hujusmodi variationes [i] Vavassori minimè placuerunt, cujus de Stephano censuram satis quidam rigidam hìc lectori subjiciam.

Quantum notarum, observationum, διατριβῶν, σχολίων, αὐτοσχεδιασμάτων Henricus Stephanus effuderit in vitâ, nonne videmus? Ut hâc Libellorum copiâ, Librorum, quos edidit typis, copiam, quæ prope infinita est, prope æquârit. Atqui ex Petrò Puteano accepi quondam, Jac. Aug. Thuanum & sæpe Stephano & vehementer auctorem fuisse, ut libros edere veterum pergeret sanè, quoad vellet, & quandiu susceptæ operæ non pœniteret; scribere ipse libros desineret prorsus: istâ ratione multò rei literariæ magìs profuturum, magìs sibi. Quod illi consilium, ut audio, dederat ante Petrus Pithœus, vir eruditus in primis valdéque prudens. Sed quæ causa utrique hominem sic admonendi? Non una, opinor. quòd facilis quidem & solutus in scribendo, sed parum castigatus esset: quòd ad minuta & frivola laberetur sæpe & adhæresceret; nimium præcipiens; nimium emendans; omnia loqueretur de omnibus, assiduè de se; cum scriptorem prætérire multa, & reticere & dissimulare oporteat; de rebus verò suis verbum facere nullum, nisi necessariò, sit pars aliqua non tantùm modestiæ, sed etiam prudentiæ. Quòd si est in oratione solutâ Henricus Stephanus ejusmodi, qualem descripsi; quantò in astrictâ vitiosior, qui & inconcinnos plerumquè versus & durissimos fecerit, & inaniter, ut sic dicam, copiosos: Non discedam à re & argumento epigrammatum. In notis ad Anthologiæ librum sextum, titulo sexto epigrammata Εἰς πόσις Ἀγχίσης, haud equidem scio, quid homini venerit in mentem variare, ut Poeta loquitur, rem prodigialiter unam. Unum enim distichum, quo epigramma clauditur, diversis 50 distichis extulit eâdem sententiâ, atque interpretatus est; in eóque se

[i] De epigr. p. 201.

magnum

magnum fecisse existimavit, sive ad prodendam vim & copiam poeticæ facultatis, sive ad inflammandam juventutem acuendámque, exemplo proposito. At istâ re, quæso, totâ quid puerilius, in quâ distichorum vel optimum nævo quodam suo non careat; cætera in plerisque absona & incondita, si rectè attendimus, reperiantur? Quare meritò ipsam illam futilem redundantiam, neglectam videmus fuisse & repudiatam ab eo, qui Stephani tamen notas, dum anthologiam rursus ederet, retinendas putavit.

Henricus, [1] accepto, [2] cujus spes tantùm priùs data erat, [1] cum epistolâ munusculo, vicissim Camerario Latinum mittit Herodotum cum excerptis ex Ctesiâ, Indice, & [3] iconibus, in quarum picturam sculpturámque non parvam pecuniæ vim insumpserat. [4] Paucis post Anthologiam diebus prodiit hæc Herodoti Latini editio.[4] Ille in excudendis historicis ordinem tenuit, non quem ratio temporum, quibus quisque vixerat, sed quem offerentes se occasiones suadebant. Quamvis autem Herodotus Thucydide antiquior fuerit, Attica tamen Dialectus & verior in plurimis historia priores vendicant. Neque voluit noster Typographus longo intervallo disjungere, [5] quorum laudes conjunxit Cicero, [6] quorum hic illum imitandi desiderio adeo flagrasse fertur, ut illo historias suas palam recitante in lachrymas eruperit. Verùm eum [4] labor in Thucydideæ interpretationis recognitione ex-

[1] Epistol. ad Camerar. ante Herodot. [2] Epistol. ad eund. ante Thucyd. [3] Herodot. Lat. Epistol. ad Camerar. [4] Ad lector. [5] Orat. & 2. de Orat. [6] Vita Thucyd.

antlatus ab Herodoteâ, quam ex eâdem officinâ prodire animadvertebat, deterruisset; nisi [1] Beza hujus scriptoris amantissimus [1] in describendis iconibus suam operam navâsset, & suarum in tres priores libros præsertim in primum animadversionum copiam fecisse non contentus nonnullas præterea in hunc scriptorem observationes promisisset; [1] & in proposito adeo confirmâsset, ut editionem uno prælo cœptam duobus prosequeretur. In historiis recognovit interpretationem Vallæ, [1] quem interdum in uno periodi membro doctum ac fidelem interpretem, in altero linguæ vix mediocriter peritum invenit: In Homeri vitâ Conradi Heresbachii versionem emendavit & errores, qui in editionibus Gallicis Italicis Germanicis scatebant, quorum ad finem libri adjecit spicilegium; versibus, quos Conradus non verterat, partim ex suâ partim ex aliorum interpretatione additis. [2] Camerario exponit, quot sub prelo haberet scriptores, Poetas veteres, Sophoclem, Polemonem & Himerium, Græcè; Latinè, Medicorum Syntagma; & inchoatam ex omnibus historiis concionum collectionem. Et denique, quæ in Adrianum Turnebum composuerat, misit epigrammata; ut ab eo vicissim, siqua scripserit, acciperet. [1] Henricus de ineptis falsisque queritur interpretationibus, quæ in omnibus intra annos duodecim excusis lexicis

[1] Herodot. Lat. Epistol. ad Lector. [2] Ad Camerar.

occur-

occurrebant, quorum nonnulla Thesauri titulo ornabantur; quasi Lexicographi Patri Roberto, quem Græcæ linguæ Thesaurum moliri audiverant, si non aliud, at certè titulum præripere voluissent. Herodoto Latino præfixit Apologiam pro hujus historiâ fabulositatis accusatâ; in quâ multis Herodoti locis conatur fidem impetrare, allatis aliunde (præcipuè apud Pontificios) exemplis, quæ, licèt vix credi possint, verissima esse nihilominus constat. [1] Hanc Apologiam Gallicè editum iri monitus, se quàm alium maluit sui interpretem: memor [2] sui cujusdam octennio abhinc libelli, qui non citiùs editus, quàm traductorem aut potiùs (quod aiunt Itali) traditorem (adeo longè ab ejus sensu recedebat) nactus fuerat. Inchoata suæ Apologiæ traductio ei minimè placuit; quíque tantùm littus radere voluerat, se statim in medium mare rapi sensit; Itaque materiâ (ut fit sæpius) sub calamo crescente, Apologiam Gallicam Latinâ multò uberiorem [3] 6° Nov. edidit; in quâ id agit potissimùm, ut Papicolarum cùm ridiculas theatraléſque cæremonias tum atrocissima facinora detegat & insectetur.

Ex eo ferè magìs, quàm ullo alio libro, ejus in Italiâ peregrinationem, quæcunque passim ibi viderit aut audiverit, quibuscum versatus sit,

[1] Apologie. Epist. à un amy. [2] Quis liber is fuerit, nescio.
[3] Apologie pour Herodote. Pref. à un sien amy.

lector comperiet. Italia ei suppeditavit multa eru ditionis monumenta, Manuscripta, & inter alia, Diodori Siculi, ubi Mosis mentio fiebat, [1] fragmentum. Diu ibi commoratus affirmat nullam regionem magis abundare [2] blasphemiis, quarum varia genera variis urbibus peculiaria audivit Bononiæ, Vincentiæ, Lucæ, Paduæ ([3] ubi Mich. Falopii prælectioni juventuten in vitium inducenti fortè interfuit), Neapoli, Venetiis, [4] Romæ. [5] Paduæ cum Cardinale de Tournon versatus est. [6] Venetiis incidit in Guliel. Postellum pessima sua de religione sensa liberè pronunciantem. [7] Ibidem Latina quædam carmina dedicavit Joanni de Casâ Florentino Archiepiscopo Beneventi, inscius tunc eum fuisse authorem [8] Libri Italicis rythmis

[1] Apologie. Chap. 1. [2] Chap. 25. [3] Chap. 12. [4] Chap. 14. & 25. [5] Chap. 20. [6] Chap. 6. & 14. [7] Chap. 13. [8] Præterea Beza in epistol. suis Poematib. præfix. 1569. hæc habet. Extat excusum Sodomiæ encomium Joannis à Casâ Florentini, rhythmis Italicis (ut idonei testes scribunt) unà cum Berniæ capitulis, quæ vocant, editum. Et tamen eum Cacolyci Beneventanum Archiepiscopum, cameræ Apostolicæ Decanum, & summum in Venetorum dominio ad Lutheranos persequendos legatum designârunt: Papam etiam fortassis futurum, nisi monstrum illud hominis mors intercepisset. [8] At lege Menagii pro Joanne à Casâ Apologiam in suo Antibaill. Chap. 119. & 120. ac ejusdem pro eodem contra Paul. Verger. defensionem in calce tom. 2. Antibaill. Vidi equidem illud Italicum Poema, cujus titulus *Capito del forno*, unà cum aliis Joan. à Casâ & aliorum poematiis contentis in uno libro, qui sic inscribitur *Le terze rime di Messer Giovanni dalla Casa di Messer Bino & d'altri. Per Curtio Navo & fratelli.* MDXXXVIII. 8° Et *Il primo libro del l'opere Burlesche di M. Francesco Berni, di Messer Gio. della casa, del Varchi, &c.* 8. *In Venetiâ per Dominico Giglio.* 1564.

scripti

ſcripti Venetiis apud Trajan. Nanum excuſi, in quo illud (quod Chriſtiana mens & aures horrent) peccatum laudibus celebratur, opúſque divinum vocatur. [1] Genuæ Pinatellum damnatum & Galliâ tunc profugum, poſtea verò multatum, allocutus eſt. Frequeutibus Italiam infeſtari obſervavit homicidiis, eíſque ſatis inſolentibus, (qualia accepit facta [2] Mediolani, [3] Paduæ) imò aliquando impunitis (qualia [4] Romæ Julii III tempore, & [5] Neapoli paulò poſt belli Senenſis initium). [6] Venetiis miram animadvertit fuiſſe conſuetudinem, ut, ſiquis magiſtratu per ſuffragia excideret, gratias agens,exeuntes curiâ omnes ſalutaret Senatores, qui ei mutuò non abſque Dei invocatione reſpondebant ſinguli per ſe non ſtetiſſe, quominùs eligeretur. [7] Florentiâ Senas (biduo poſtquam Florentiæ Duci Philippi Regis nomine deditæ eſſent) cum duobus aliis proficiſcens, ex ſene pluſquam nonagenario audivit, ſeverè quidem at juſtè in Senas divinitus vindicatum fuiſſe, ubi fraternas manus fraterno ſanguine de cauſâ leviſſimâ cruentatas ſæpe viderat. [8] Apud Italos ([9] quibus eſt animus, ſed non ſatìs animi) minora & ſatìs ingenioſa furta, [10] pauca verò novit latrocinia, niſi inter Romam ac Neapolin, ubi vias obſidere ſo-

[1] Apol. pour Herodot. Chap. 15. [2] Chap. 18. [3] Ibid. [4] Ibid. [5] Chap. 15. [6] Chap. 14. [7] Chap. 18. [8] Chap. 15. [9] Chap. 18. [10] Ibid.

lent latrones exilio damnati. Henricum etiam adiisse Augustam Vindelicorum constat, [1] quòd ibi cum defuncto nuper (cum ista scriberet) Carolo Marilliaco Viennæ Episcopo Regísque Galliarum legato se cœnâsse,& sæpe collocutum fuisse testetur.

Ex Gallicâ illâ Apologiâ hæc raptim excerpsi ad Henrici Stephani per præcipuas Italiæ urbus peregrinationem spectantia. Librum ipsum perlegisse vix pœnitebit quemquam, ubi inter inulta, quæ risum movebunt, offendet, & quæ doceant. Meminerit interim lector, id esse sæpe peregrinatorum vitium, ut suas merces pro magnificis efferant, studeántque admirationem magis & voluptatem creare quàm fidem: Henricum prætera fuisse capitalem Papistarum hostem, & nil felli pepercisse, dum eos omnium ludibriis & odio objiceret. " Henrico Stephano (inquit [2] Ko-" nig.) nil laborum pejus cessit, quam scripta pro " Herodoto Apologia. Isto quippe libro quum " gravissimè in cucullatorum ordinem peccâsse " judicaretur, ignibus fuisset expiandus, nisi im-" minenti periculo se subduxisset. Stephano ita-" que sibi fugâ consulente & in nivosis Ar-

[1] Apologie Chap. 15. & 34. & in Apolog. Latin. ante Herodot. 1566. pag. 14. [2] In suâ Biblioth. ex Tollio de Infælic. Liter. pag. 87.

" verniæ

" verniæ montibus latitante, cremata à tortore " effigies pro ipſo pœnas luit. Unde (ut erat " dicax) ſæpiſſime eum jocatum fuiſſe ferunt, ſe " nunquam magìs riguiſſe, quàm cum Pariſiis " uſtularetur. [1] Janſſonius ab Almelov. videtur, ſi unquam id acciderit ([2] nam ingenuè fatetur nihil uſpiam de combuſtione effigiei Henrici Stephani legiſſe) referre ad tempus, quo dialogum inter Philoceltam & Coronellum ſcripſit; eo ſcilicet dialogo (de quo deinceps) odium, quod ſibi Apologiâ pro Herodoto conflaverat, multùm adauxit. [2] Plurimi autem Tollium deceptum ſtatuunt, quòd Roberti Stephani effigies concremata fuiſſe à multis credatur. De Roberto Stephano fictóque ſtraminei ſimulachri ſupplicio ſatìs jam antea dictum eſt. Quod autem ad Henricum attinet, eum poſtea conſtabit & Lutetiam & Aulam frequentâſſe; imò in rei literariæ ſumptus faciendos Regium ſtipendium obtinuiſſe. Quî verò hæc libertas, ea gratia, illud præmium homini damnato, qui in ſuâ effigie debitas ſibi pœnas abſens dedit, contingere potuerit, nondum intelligo.

[1] In diſſertat. pag. 83. [2] Ibid. pag. 84.

Cùm autem Herodoteum fcribendi genus tam prope ad Poeticum, præfertim Homericum, accedat, Herodoteam commodiffimè comitata eft Homeri aliorúmque Heroicorum Poetarum editio, opufcula Herodoti, Plutarchi, Porphyriíque ad Homeri vitam & poefin fpectantia, Henrici quoque in Poetices laudes præfationem, differtationem, annotationéfque complexa. [1] Ille, cùm editionem Homeri Lovanienfem immeritò aliis nonnulli anteponant, primum inter minùs malas locum Romanæ, fecundum Florentinæ tribuit, poftquam omnes numero octodecim confuluiffet; [2] Præ reliquis unam cujufdam profefforis Itali notat, qui vocem δρθίμως quafi Poeticam, licèt de tam fœdo errore operâ Mich. Sophiani admonitus, fui exemplaris authoritate tueri non dubitavit. [1] Animadvertit lectionem in Euftathii commentariis difcrepare fæpe ab eâ, quæ in Textu legitur; cujus exemplum infigne affert ex Ἰλ. Ψ. v. 549. ubi μεῖζον ἄεθλον retinent omnes (quæ ad ejus manus pervenerunt) editiones, etiam illa, quæ ex Adriani Turnebi doctiffimi alioqui & diligentiffimi viri typographiâ prodiit. [3] Conjicit Turnebum fuis editionibus (E. G. Sophocleæ) typographicæ διορθώσεως operam non femper impendiffe, ex eo quòd fœdiffimi aliquando occurrant errores, qua-

[1] Poet. Her. differt. p. 18. [2] Pag. 20. [3] Sophoc. Præf.

lis

lis per totum Sophoclem commissus : ἥκεν pro ἦγεν forsan ex non bene lectâ veteris codicis compendiariâ notâ. "[1] Quod tantum abest, ut studio lædendæ Turnebi famæ (cujus quam antiqua ei cura fuerit, ab eo non[3] multis ab hinc mensibus scripta in eum epitaphia carmina testantur) dixerit; ut potiùs admirabilis & penè incredibilis in tam docto homine candoris ac modestiæ exemplum proposuerit. Quum enim ipse in Callimachi ad Apoll. v. 31. hymno publicè interpretando lectionem (ἀν᾽ ὄρεα) vulgò receptam secutus esset, postea publicè fateri non puduit, se malè legisse, & pedibus ire in Joannis[5] Aurati sententiam, qui (utì in restituendis multis poetarum locis ità in hôc maximam ostendens sagacitatem ἂν ὁ ῥέα reposuerat. [4] Henricus suis notis inserit fragmentum incerti Authoris, cujus opusculum in Medicâ Bibliothecâ olim nactus nondum usquam editum viderat. [6] Hesiodi Venetam, quam anno 1537. dedit Trincavelus, editionem, in Theogoniâ & Aspide, Aldinæ & aliis præfert, mendis alioqui scatentem. [7] Orphei Argonauticorum editiones Florentinam, Aldinam, & Cratandri cum metricâ ejus interpretatione, notat;

[1] Schol. p. 11. l. antepenult. p. 118. l. 9. [2] Poet. Heroic. Annot. p. 39. [3] Herodoti igitur editio paucis mensibus Homeri editioni præivit; in quâ illa leguntur epitaphia. [4] Poet. Her. Not. p. 1. [5] P. 50. citat alias Joan. Aurati conjecturas. [6] Poet. Her. Dissert. p. 20. [7] Poet Heroic. Not. p. 34.

Cal-

[1] Callimachi habuit Aldinam, Florentinam majusculis literis, & Parisinam (nempe Vascosani): In Theocrito multum debuit Mich. Sophiani ex [3] Vet. Codice castigationibus; [1] in Romanâ & Aldinâ abesse multos versus queritur, quas malè in suâ secutus est Morelius, [2] qui nonnunquam suam divinationem pro verâ lectione reponere ausus est. Cur Henricus Morelium minùs probaverit, in hujus partis Appendice dicetur. Observo enim Henrico minimè placuisse Morelii editiones, quas frequenter carpit, [3] Arati, [4] Theocriti, [5] Nicandri, [6] Dionysii Afri. [1] In Dionysio labore hunc levavit paterna editio, in Colutho Jo. Brodæus, in Tryphiodoro Fredericus ([7] qui id poematium satis fœliciter & versibus reddidit & annotationibus illustravit) Jamotius. [1] Musæum putat Grammaticum fuisse ex libri veteris inscriptione, quam Genuæ viderat Mich. Sophianus, [6] Phocylidis veribus Sibyllinos (ex Suidæ Authoritate) aliósque admixtos suspicatur.

[1] Poet. Her. Vol. poster. p. 487. [2] Not. p. 51. [3] Poet. Heroic. Vol. poster. Not. pag. 53. Petrus tamen Faber (comment. in Cicer. pro Cæcin. Claud. Morel. 1611 pag. 126.) notat in Ciceronianâ Arati versione (v. 525.) legi meliùs *dejunctos*, quàm apud Lexic. Stephani Ciceroniano *devinctos*. Sed Henricus Patris & Patrui lectionem secutus est. Theocr. H. S. 1579. Præf. [5] Poet. Her. Not. p. 54. [6] Dionys. Perieg. 1577. ad lect. Morelius περιήγησις malè vertit *ambitus*. [7] Poet. Her. Vol. poster. p. 488,

Ne

Ne mihi, Lector, succenseas, quòd in in singulis te detineam editionibus, quarum accuratus explorator & censor fuit noster Henricus. Certè est operæ pretium earum habere notitiam, sinè quâ verus Authorum sensus in variis locis variè editis elici non potest. In errorem facilè inducitur, qui solas librorum aut antiquissimas aut nitidissimas editiones amplectitur. Sunt, quibus nil non placet, modò ex Aldorum aut Juntarum officinis prodeat, quasi eò emendatiores fierent libri, quò antiquiores aut rariores: quum sanè aliquando nil vitiosius. Alii Turnebianas aut Morelianas ob Characterum nitorem unicas deosculantur; quasi error non possit etiam nitidè excudi. Hujusmodi Venatores librorum titulo ac cortice tenus sapiunt, nec quicquam pensi habent examinare, quàm correctus sit liber, cujus frons Typographi alicujus celeberrimi nomine insigniatur. Absit à me, ut magnis illis nominibus, Aldis, Juntis, Turnebo, Morelióque quicquam laudis debitæ ausim detrahere (& si vellem, ipsa me tyrunculum eorum obrueret authoritas), ut potiùs cupiam illorum similes ætati nostræ contigisse Typographos. Siquid in eorum libris peccatum sit, nequaquam in eos, sed vel in Typographicæ artis tempus nondum maturum, vel in operarum, quibus (cum omnia suis ipsi manibus præstare non possint) omnes uti coguntur Typographi, incuriam culpa transferenda

est.

est. Non equidem vitio do eorum industriam, qui undecumque varias & prece & pretio corrogant editiones, ut ex his diligentissimè collatis aliquid in bonum publicum emergat: illud enim est & fuit semper Bibliothecarum institutum. Utinam autem unusquisque ullius Authoris editor, sui sæpe ad fastidium nominis repetitione non tumidus, suam ità adornaret editionem, ut nihil eorum, quæ in superioribus extant, desideraretur, sed ea omnia lectoris judicio relinquerentur integra; quicquid de novo adderet, seorsim excuderetur! Exemplar vix possum perfectius proponere, quàm quod nobis exhibet editio Æschyli Stanleiana. Jam redeo ad Henricum, cujus editiones ideo miror, quòd eas, quàm posset accuratissimè aut ipse aut per alios (quos complures noverat) viros eruditos, ad omnium tum Manuscriptorum tùm impressorum codicum fidem, non sinè maximo delectu & suo (quo maximè in Græcis præsertim pollebat) aliorúmque judicio, elaboraret.

Is non in Græcis & Latinis duntaxat suæ industriæ dedit argumentum, sed in Orientalibus; quibus nunc Hebraïco prælusit Alphabeto, majus aliquid post annos paucos daturus. Anno igitur proximo 1567. ab Alphabeto transit ad Hebræam Grammaticam Ant. Rodolp. Cevallerii illius linguæ professoris, qui [t] in audiendis Francisco Vatablo,

[t] Epistol. præfix. Gramm.

Paulo

Paulo Fagio, & præfertim Immanuele Tremellio focero fuo multùm profecerat. Eam Hebræâ Epiftolâ Tremellius ornavit. An hæc Grammatica priùs edita fuerit, incertus fum; nam epiftola ad Bezam (cui hanc Cevallerius infcripfit) Cal. Dec. 1559. data eft. Fidem fuperiore anno obligatam nunc incipit liberare; & [1] ut in grandibus voluminibus plerumque occupatus aliquando libelluli cujufdam editione puellulis gratificetur, Græcas Polemonis & Himerii aliorúmque quorundam Declamationes cum annotatiunculis excudit; Quóq; meliùs tyrones Tragicorum lectioni affuefcerent, felectas ex tribus hujus generis principibus poetis Tragædias partim foluto partim ftricto fermone verfas dedit.

Id moris habuit Stephanus, ut, quas inter peregrinandum comparaverat amicitias, munufculis literariis coleret, & tueretur. Ludovico itaque ([2] quem in Italiâ noverat) Caftelvetro Jani Parrhafii de rebus per epiftolam quæfitis libellum mifit, [3] à viro politioris doctrinæ ftudioffimo Jovâ acceptum. In epiftolâ præfixâ queritur plerifque hodie fordere veteres Commentariorum fcriptores, Boroaldum putà & Domitium Calderinum; qui, quia (ut fæpe fit) doctiores evaferunt difcipuli, non propterea è doctorum albo eradendi funt. Neque fentit cum iis, qui Parrhafium reprehen-

[1] Præfat. Polem. [2] Lege priùs. [3] Epiftol.

dunt, eâdémque ratione possent reprehendere etiam Luctatium, doctissimúmque Tarrhæum; quòd illi meliorem operam in exponendo Virgilio quàm in Claudiano & Statio, hic in Homero quàm in Apollonio Rhodio posuisset. Notat præterea * quendam magni alioqui nominis virum, qui exordium Metamorphoseon minimè probans refingit, & pro duobns Ovidianis suos sex versus substituit Ovidium autem non incommodâ brevitate usum probat Stephanus, quòd (uti Horatianos aliquando exercitationis gratiâ, ita nunc hos) Ovidianos quatuor totidem Latinis & penè ad verbum incluserit.

Jul. Scalig.

Quas mutata novas immotis corpora formis
Induerint facies: se ut mirarentur in illis:
Tecta fide veterum canimus miracula Vatum.
Dii, quibus imperium hoc, rerum rariare figuras:
Et fluxo reparare orbi sua semina: cœptis
Aspirate &c.

Ovid.

In nova fert animus mutatas dicere formas
Corpora. Dii cœptis (nam vos mutastis & illas)
Aspirate meis; primâque ab origine mundi
Ad mea perpetuum deducite tempora carmen.

Steph.

Καινῶς μορφωθέντα ἔελδεται ἦτορ ἀείδειν
Σώματα. Οὐρανίδαι οἳ τῶνδ᾽ ἠλλάξατε μορφήν,
Πρευμενέες τελέθοιτε, καὶ ἐκ κόσμοιο γενέθλης
Μέσφα καὶ εἰς ἡμᾶς ἐπέων μηρύσατε εἱρμόν.

* Jul. Scalig. Poetic. Lib. 6. Cap. 7.

Quum

¹ Quum Stephanus " suis studiis utilissimum " esse semper judicârit, ejusdem argumenti scriptores, si non uno volumine, at certè quàm " paucissimis fieri posset, inclusos habere, (adeo " ut etiam multos, qui seorsum compacti erant, " recompingendos, ut aliis sociari possent, curârit) " venit huic aliquando in mentem, de suo sensu " judicanti, gratissimam se omnibus literarum studiosis rem facturum, si ejusdem generis scriptores eodem velut tecto reciperet, ità ut unâ eâdémque operâ universi consuli à quolibet possent. Huic consilio debetur illud Poetarum " Græcorum volumen ante pauces menses editum, nunc verò omnes artis medicæ, post Hippocratem & Galenum, Principes Gulielmo Plancio dedicati, (ex quorum plurimis suum antea medicum Dictiorum contexuerat) Græci quidem Latinitate donati, tum quòd pauci hujus artis professores istis temporibus cognitionem Græcæ linguæ vel mediocrem adepti essent; tum quòd omnes Græci codices ad manum non fuerint, & unde satìs emendatos haberet, nesciret. Eàdem ratione ductus volumen Historicorum à se propediem editum iri pollicetur.

Nic. Nancelius in epistolâ ad Billium 1579. 18° Cal. Sept. datâ scribit se " de suis veteribus me" dicorum Latinorum correctionibus communi-

¹ Epist. Præfix. Med. Art. Princ.

" cásse cum Henrico Stephano Lutetiæ in ædibus
" paternis, numquidnam vacaret hæc & alia scri-
" pta varia publicè edere. Causatus est ab Rege
" nescio quid imperatum sibi: neque sibi in urbe
" prælum premi aut verti volvíque. Imò & pau-
" cis antè diebus emissos à se plerosque medicos in
" lucem, quorum pars esset aliqua ex iis, quos pro-
" ferebat, ut Celsum, Scribonium, Marcellum, &
" alios. Cui quum objecisset duplici sibi nomine
" factum minùs probari: tum quòd Græcos plures
" paucioribus Latinis eodem densiore tomo excudis-
" set: tum quòd è multiplici lectione Latinorum
" & correctione unicam amplexatus esset, quam in
" album retulisset, reliquis in totum omissis ne-
" que adeo margini adscriptis: adeo & sæpicule
" deterrimam quamque lectionem dictionémque
" textui inseruisse minùs expensâ exploratâque
" sententiâ; cujus idoneus arbiter debuerit esse
" medicus aliquis doctus & artis & critices peritus:
" Contractâ fronte & corrugatâ caperatâque ex
" more & naturali quâdam μετωποσκίᾳ paucis re-
" spondit subiratus, in hanc propè sententiam
" aut similem; mihi sic est usus; tibi ut est opus
" facto, face. Idem Nancelius in epistolâ ad Da-
lechampium 1584. Non. Apr. datâ scribit " sibi
" inter sua opera illud esse magis arduum quàm
" utile, de correctione priscorum medicorum;
" quos inter, Cœlium Aurelianum Rouillii ann.
" 1569. totum suis notis delineaverat & interpun-
" xerat;

" xerat: reliquos nondum potuerat, quia exem-
" plar suo simile desideravit, nec Lutetiæ invenire
" potuit, aut aliunde adipisci. Rogat itaque Da-
" lechampium, " si apud Librarios repererit, ad
" se justo pretio mittat. Titulus illi est, Medici
antiqui omnes Latini &c. Venetiis. M. D. XLVII.
Ald. in folio. " Non hoc intelligit, quod Hen-
" ricus Stephanus de Græcis & Latinis confusum
" edidit: Illud enim solos Latinos habet numero
" circiter 12. aut 13. ex quibus unum Strabum
" Gallum amplissimis commentariis explicaverat.
Hæc Nancelius; cui nostri Henrici labor minùs
placuit. Rectène an secus, judicent medici.

Anno 1568. Apophthegmata Græca volumine minori excudit, unà [1] cum Latinâ Raphaelis Regii, quam Erasmianæ liberiori, raò fideliori prætulit, interpretatione. [2] Loci aliquot in Græco textu emendati fuerunt: aliorum emendationem cum suis éditionibus Plutarchi, & Laertii pollicitus est. In hôc libello se Fuggeri Typographum postremùm (quantum adhuc vidisse contigit), nec enim in aliis libris hôc anno editis, nuncupavit. [1] Opusculum hoc in gratiam puerorum vulgavit, quorum memoriam excoli & exerceri vellet in hujusmodi Apophthegmatis captui eorum à sagaci præceptore selectis & accommodatis. Puerorum etiam rationem à se habitam fuisse notat in rejiciendis obscœnis: Nec possum hìc silentio

[1] Apophth. Præf. [2] Titul.

præterire mei Præceptoris optimi Patronísque D. Busbeii curam, qui, quicquid modestiam posset lædere, non quidem manu (uti falsissimè * Viri pii memoriam calumniari nescio quis *A.* nuper ausus est) indigitavit, sed ab Authoribus omnino eliminavit. Hôc anno ex officinâ Henrici prodierunt (quos superiore promiserat) Varii Historiæ Romanæ scriptores partim Græci partim Latini in unum velut corpus redacti cum copioso in omnes indice, & carminibus de singulis Imperatoribus à Julio Cæsare ad Ferdinandum partim ab Ausonio, partim à Jacobo Micyllo & Ursino Velio conscriptis. Præterea ut adolescentes linguæ Græcæ studiosi Poesi Christianæ assuescerent, volumine minimo, quod faciliùs circumferretur, aliquot Synesii hymnos & Nazianzeni odas vario Lyricorum versuum genere, adjunctâ Fr. Porti Latinâ interpretatione; ac Psalmos Davidis aliquot Ἀνακρεοντείως μελοποιηθέντας metro Anacreontico Sapphicóque à se redditos, unum 126^m Latinè, cum nonnullis de rebus sacris Flaminii versibus vulgavit.

* Sciunt, quotquot illum norint, quàm severâ disciplinâ, moribus antiquis, tenacissimâ erga Ecclesiam (cum in maximis periculis versaretur) fide, ferventi & Apostolico juxta rectam scientiam bonámque conscientiam Zelo, stabili pro Catholicis ac Primitivis ideóque sanis ritibus (dum Ecclesiastico senatui interesset) constantiâ spectandus fuerit. Heroicæ sunt illæ virtutes milite Christiano dignæ, calumniis omnibus superiores; quas maledicus quivis conviciator faciliùs nunc carpat, quàm imitetur. Credat jam, qui possit, virum illis præditum juventuti fenestram ad nequitiam aperuisse. Quamvis autem res tam manifesta & omnibus nota vindice minimè egeat, amor tamen veritatis gratúsque (quem erga Præceptorum optimum gerere discipulum in perpetuum summis beneficiis devinctum decet) animus tacere me non passus est.

Sophoclem

Sophoclem tandem emisit cum Græcis Scholiis, Joachimi Camerarii Commentariis (Joanni [1] Oporino, cujus eruditionem & diligentiam laudat, inscriptis) Latinísque Ajacis lorarii ac Electræ, illâ ad verbum, hâc liberâ, versionibus, (omnes Vitus Ortelius Vinesimus verterat). [2] Stephano in Sophoclis multò minùs Æschylo vitiati editione laboris multò minùs impendendum fuit, præsertim post Adrianum Turnebum Regium Literarum Græcarum Professorem & Typographum, qui hunc Authorem edidit, Æmari Ranconeti exemplari (non ex omni parte emendato) usus. Suas statim Henricus seorsim in Sophoclem annotationes & dissertationem de Sophocleâ Homeri imitatione excudit; His etiam adjecit notas in posteriores (i. e. [3] à librariis & Typographis loco posteriore collocatas) tragœdias Euripidis ex duobus vetustissimis exemplaribus emaculatas, [4] quibus graviùs, quàm priores, laborantibus adhibenda priùs esse remedia existimavit. In his multa non vidit [5] Brodæus, vir alioqui sagacissimus, [6] cuíque in eis & aliis multis in lucem post ejus obitum prodeuntibus facta est injuria; plurima enìm, quæ tumultuariè sibi non aliis annotaverat, nequaquam vulgari passus fuisset. [7] Editiones Aldinam & Hervagianam Euripidis (ann. 1537.), [8] Frobenianam

[1] Is Oporinus Professor Gr. & Lat. se Frobenio associaverat. natus 25. Jan. 1567. Mortuus 6. Jul. 1568. Jansson. & la Caille. lege Thuan. ad ann. 1568. [2] Sophoc. ad lect. [3] Annotat. p. 113. [4] Pag. 98. [5] Pag. 99. [6] pag. 111. [7] Pag. 140. [8] pag. 102.

opusculorum Plutarchi (ann. 1542.) fœdissimis erratis scatere monet. [1] Stephanus toto jam ferè & forsan ampliùs triennio ab uxoris morte elapso nullum in eam, cujus laudibus verba deerant, epitaphium scripserat, quamvis alias plerasque epitaphiis ornasset; nunc verò tandem videtur nonnulla in præstantissimam illam fœminam composuisse, è quibus quatuor nobis ipse servavit.

Huic pudor & candor famam vicere fidémque;
  Huic, quæ tres Charitas gratia vicit, erat.
Huic sexum vicit prudentia, vicit & [2] annos:
  Huic victum est morum nobilitate genus.

Anno 1569. Henricus Stephanus duos edidit tractatus, Artis Typographicæ querimoniam, & ad quosdam amicos de suæ Typographicæ statu epistolam; illam rarissimam, hanc non ubivis obvium: Utramque igitur hìc integram adjiciam, tum quòd multa ad Stephani aliorúmque editiones spectantia complectantur, tum quòd hìc à Lectore quicquam, quod in Almeloveenianâ dissertatione habetur, desiderari nolim.

[1] Epist. Gell. p. 11. [2] Indè conjici potest eam non ætate multùm provectam fuisse, cum obierit.

ARTIS

ARTIS TYPOGRAPHICAE QUERIMONIA,

De illiteratis quibusdam Typographis, propter quos in contemptum venit.

AUTORE HENRICO STEPHANO.

HENR. STEPHANUS *lectori bonis literis bene cupienti S. D.*

SCribimus indocti doctique Poëmata passim, exclamat Horatius, postquam dixit agendæ navis ignarum non audere eam agere, medicos, quod medicorum est, promittere, fabros fabrilia tractare. In eandem verò sententiam & alibi canit,

Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis,
Indoctúsque pilæ, discive trochive, quiescit,
Ne spissæ risum tollant impune coronæ:
Qui nescit, versus tamen audet fingere.

Hoc autem quàm verum nostrâ etiam ætate comperiatur, quotidie testantur misera poëmata, quæ deferri videmus *in vicos vendentes thus & odores* (ut hîc quoque verba Horatiana usurpem) *& piper, & quicquid chartis amicitur ineptis.* Sed quod ille de iis dixit qui γράφουσι, multò etiam justiùs de iis dicemus qui τυπογραφοῦσι poëmata, quamvis aliena, nec poemata duntaxat, sed alia aliorum quorumlibet scripta. Quid? doctrinam typographi & ejus qui poemata scribit, paríne in lance expendendam censes? Non equidem: sed utrosque, si indocti sint, æquè suo in genere (ut ita loquar) indoctos esse & censeo & affirmo. Quantum enim multi hujus seculi versificatores ab eâ doctrinæ absunt mensurâ, quam vel mediocris poesis (si liceret mediocribus esse poetis) desiderat, tantum plerosque typographos ab eâ, quam ars illorum poscit vel flagitat potiùs, abesse dico: ut de iis taceam qui non sunt indocti, id est parum docti, aut etiam minùs quàm parum docti, sed ne digni quidem sunt, qui indocti vocentur, quum sint prorsus analphabeti. Quid? (dicet fortasse quispiam) quum tot librorum agmina ex tot typogra-

 phorum

phorum officinis prodeant, quos omnis doctrinæ expertes esse constat, an ita necessariam illis esse literarum cognitionem existimas, ut à suis fertilissimis alioqui prelis, in quibus consenuerunt, tanquam Aristophanicos Strepsiadas, ad tam seram scholam vocare, & veluti Pelias quosdam recoquere velis? Atqui, si ideo typographicæ arti doctrinâ non est opus, quòd multi eam indocti exerceant, ac de iis queri minimè debeo: itidem certè poeticæ non esse necessariam, quòd ab indoctis etiam multa proficisci poemata videamus, ideóque de illis immeritò questum esse Horatium pronuntiabimus. Nisi fortè poeticæ quidem necessariam omnino esse poeticam, at typographicæ arti non item, dicet aliquis. Sed quo id ore dici à quoquam poterit? Itáne verò librorum editio pro dignitate ab iis elaborari poterit quibus nihil cum Musis commune est? Itáne verò artem cujus velut tutelæ ac fidei literæ hoc seculo commissæ sunt, fideliter tractare literarum imperitus poterit? Ecquid obsecro dicturum putamus Aldum, si nunc reviviscens videat successisse sibi typographos,quorum non minima pars vix penè aliud in libris, quàm quomodo alba pagina discernenda sit à nigrâ, intelligit? (Nam qui tantum profecerunt ut Græca literarum elementa possint à Latinis, Hebraica à Græcis discernere, atrocem sibi fieri injuriam existiment, si in numero indoctorum habeantur) Quid verò dicturos M. illum Musurum & Janum Lascarin putamus, in quibus primis Græcia reviviscere cœpit, & qui principes in pandendo nobis ad linguæ adyta itinere fuerunt? quid, inquam, dicturos remur, si, quum ipsi tantum honoris arti typographicæ detulerint, ut non indignam existimarint cui suam operam navarent, fungentes munere correctorum (liceat enim de rebus typopraphicis typographicè loqui) eò rem devenisse videant, ut siquis tria Latinæ linguæ verba totidémque Græcæ norit, typographicæ illius correctioni nobilissimi quique utriusque linguæ scriptores committantur? Quid enim, obsecro, aliud est, hanc in illos scriptores potestatem ejusmodi hominibus permittere, quàm gladios furiosis in manus tradere? Eorum ego è numero quendam olim cognovi, illo correctoris munere tam crudeliter fungentem, ut omnibus locis in quibus vocem *procos* inveniebat, plagas infligeret, *porcos* nimirum in locum illius substituens: itidémque ubicumque verbum *Exanimare* occurrebat, ipsum in *Examinare* mutaret: (adeo quidem ut & apud Horatium legeret, *Cur me querelis examinas tuis?*) quod nimirum hæc vox paritérque illa (sicut aliæ propè infinitæ, in quas eandem tyrannidem exercebat) Latinitatis ejus terminos excederent, peregrinitatísque damnandæ ei viderentur. Porcos enim (aiebat) scio esse animalia quædam sic vocata: at procos nec animalia nec aliud in Latino significare puto: interim malo vocem

vocem, de quâ certus sum, pro eâ reponere Alii sunt, qui neque quid nomen Proci, neque quid verbum Exanimare valeat ignorent, ac Latina esse minimè negent, in aliis item perinde tritis non hæsitent : sed quum paulò istis rariora vocabula in eorum oculos incurrunt, ad ipsa, tanquam monstra quædam, obstupefiant: atque adeo procul unumquodque hujusmodi vocabulum abigant, aliud sibi familiare in ejus locum advocantes, vel potiùs obtorto (ut ità dicam) collo pertrahentes. Exemplum autem ex multis unum, sed valde insigne, proferam. Quum dixisset Horatius, epistolâ 2 libri prioris, *nunc adbibe puro Pectore verba puer*, ad verbum hoc *adbibe* attonita frequens hujusmodi correctorum turba, in [1] *adhibe* mutavit : non unum unâ in voce, sed multiplex, erratum admittens, ut cuilibet (qui modò illorum similis non sit) manifestum esse potest. Et tamen in pluribus quàm triginta diversis editionibus præclaram illam [2] emendationem me videre memini. Ac certè vix tandem Lugdunensi cuipiam correctori persuasi ut posthac inemendatum Horatium eo in versu esse sineret, id est, suum *adbibe*, quod mendosum ille putabat, ei relinqueret. Viden', lector, viden' cum quibus nunc hominibus negotium sit antiquis illis Latinæ linguæ scriptoribus? Nam de Græcis quid attinet dicere? Græcæ linguæ penetralia ingressi sunt scilicet qui Latinam vix à limine salutarunt : aut ab illis multum sperandum est qui ipsis librorum frontibus ignorantiæ suæ imaginem ad vivum expressam præfigunt. Sic nuper ex quâdam Germanicâ officinâ (urbis enim nomini parco) prodiit Græcus liber, in cujus fronte quum diligentiam in eo adhibitam commendare vellet is cui hanc provinciam demandarat typographus, in eo ipso verbo quo emendatum significare voluit, tribus fœdissimis errauit modis, non typographicis quidem illis, id est non ex operarum incuriâ, sed ex merâ linguæ Græcæ ignorantiâ apertè proficiscentibus. Atque ita miser typographus dum honorifico titulo commendatam esse editionem suam existimavit, contrà suo ipsemet præconio (tanquam suo se gladio jugulans) illam infamavit. Quod verò omnium maximè ridiculum est, videmus passim typographorum

[1] In unâ voce contra Syllabarum tempus bis peccavit Corrector ; quali forsan usus est Almeloveenius in suo notarum ad Rutilii fragmentum spicilegio, ubi (v. 76.) pro *nobilitate* reponitur *ferocitate*, tanquam melior lectio. [2] At quis non miretur in Horatio Typis Regiis 1642. excuso legi *adhibe*? Lambinus in suis notis hanc vitiosam notavit scripturam ; & Cruquius monet in omnibus scriptis codicibus haberi *adbibe*.

epiſtolas Latinas, interdum & Græcas, quorum plurimi ne primum quidem earum verbum intelligere, nonnulli ne legere quidem illas poſſunt. Quàm multa verò inſuper mala hæc typographorum ignorantia invehat, alius erit fortaſſe dicendi locus. Sed interim (quum hunc tam miſerum támque calamitoſum artis typographicæ ſtatum ſæpenumero mecum deploraſſem) continere me non potui quin omnibus qui Muſas eo proſequuntur, & amore & honore, quo merentur, luctum meum teſtatum relinquerem, vel potiùs illos in ejus partem (tanquam de meo tantundem detracturus) vocarem. Qui tamen multò certè libentiùs vindices tantæ miſeriæ & injuriæ quàm deploratores advocaturus eram, ſiquos uſquam gentium repertum iri exiſtimaſſem. Hinc tandem erupit illa, quam nunc edo, querimonia, inter innumeras occupationes à me ſcripta, nec tamen ex ullo odio, vel ex invidià, (eſt enim, Dei beneficio, cur invideat ab ὁμοτέχνοις, potiùs quàm cur invideam) ſed ex animo gravi indignatione percito profecta. Verùm dicet quiſpiam, Heus tu, non meminiſti verſûs Horatiani, quem initio hujus epiſtolæ protuliſti? *Scribimus indocti doctique pœmata paſſim*: annon & in tuum poema eundem jactatum iri exiſtimas? Imò verò & memini, & me primum omnium in illorum, non in horum numero colloco: ſed ut aggredi illud auderem fecit hic alius ſatyrici verſus, *Si natura negat, facit indignatio verſum.* Vale.

ARTIS

ARTIS TYPOGRAPHICAE QUERIMONIA

De illiteratis quibusdam Typographis, propter quos in contemptum venit.

AUTORE HENRICO STEPHANO.

ILLA ego quæ quondam, cœlo ut delapsa, colebar,
Illa ego quæ multis numinis instar eram:
Quam comitem addiderant mundi miracula septem,
Quæ decima Aonidum sum numerata soror:
Deliciæ humani generis vocitata per orbem,
Quæ vocitabar amor deliciæque deûm:
Hei mihi, nunc miseram, contempta, ingloria, vitam,
(Si tamen hæc vitæ est nomine digna) traho.
Nunc traho quod super est, per mille opprobria, vitæ,
Sícque meæ laudi vivo superstes ego.
At vos, quorum animos vulgi non fascinat error,
Nec sua credulitas credere falsa jubet,
Me (quæso) indictâ damnari expendite causâ,
Nec peragi justi judicis ore ream.
Crimina multa quidem ex omni me parte lacessunt:
(Fœta subinde novis pectora livor habet)
Sed duo præcipuè nostram oppugnantia famam,
Implerunt acri quæ mihi bile jecur.
Me veterum autorum clamant pestémque luémque,
Sacrilegâ hos clamant me violare manu.
Sentinámque operum dicunt proferre novorum,
Quam piper & triviis salgama nota manent.
Nimirum hæc ea sunt, quæ me duo crimina vexant,
Inque odium reliquis quæ rapuere magìs.
At non jure in jus me dico fuisse vocatam:
*Nam quæ non pecco, * quare luenda mihi?*
Non peccare autem, suffragia vestra probabunt,
Si patiens auris, candida ménsque sinat.
Namque age, Mavortis siquis sibi sumpserit arma,
Sed qui non itidem Martia corda gerat:

* Sic H. Stephanus in suâ editione. Almeloveenius bene reposuit *súntne.*

Si capiti galeam lateríque accommodet ensem,
Si parmâ & telis instruat ille manum:
Vixque tamen visis vertat terga hostibus idem,
Parmam cum telis excutiente metu:
Istáne Mavortis culpa est? num portio laudis
Idcirco Marti deperit ulla suæ?
Sive lyram pulset lyricæ qui nescius artis,
Et miseras aures enecet usque sonis,
An Phœbus debet culpam aut præstare Camœna?
Aut lyricæ hoc artis dedecus esse potest?
Si chartas nunc ergo meas, si prela typósque,
Instrumenta operis quótque ministra mei,
Turba en docta malos indoctè vertit in usus,
Num meritò in partem criminis ipsa vocer?
Siccine sim adjutrix illis fautríxque putanda,
Quos cane, quos odi pejus & angue palam?
Atque adeo quod velle licet, si posse daretur,
Jam factis odium testificata forem.
Sed quid agam? quæ dii tolerant, tolerare recusem?
At fastu dicar nunc tumefacta novo.
Optavi quoties, tenebris adoperta laterent,
Quæ mea nunc lucem munera cunque vident.
Nec solùm hoc, aliis oneravimus æthera votis:
Omnia quæ celeres diripuere Noti.
Iidem debuerant etiam rapuisse dolorem,
Qui menti requiem surripit usque meæ.
Hei mihi quòd propriis patior nunc vulnera telis,
Armáque me contra sunt fabricata mihi.
Nam queis barbaries à me prosternitur armis,
Quotquot & errorum turpia monstra latent:
Denique queis fœdas expello mente tenebras,
Me dominam illa suam nunc malè sana petunt.
Vulnera forsitan hæc dices non esse cruenta.
Esse cruenta quidem vulnera, & ipsa nego:
Nobilitate animus sed quanto corpore præstat,
Vulnera tanto animi quis graviora neget?
Utque bono patri dolor ingens improba proles,
Objicit hanc illi qui tamen, ille gravat:
Vulnera sic per se sunt nostra gravissima, linguæ
Sed multo reddunt asperiora malæ.
Me miseram: incipiunt quoties effundere virus,
Et probris nomen dilacerare meum,
Terra mihi toties opto mihi terra dehiscat:

Horror

Horror ad has voces pectora tantus habet.
Nam veterum autorum quum sim columénque salúsq;,
Illorum labes perniciésque vocor.
Turba equidem (fateor) me multa professa magistram,
In scripta illorum perpetrat omne nefas:
Atque manu illotâ quæ sunt sacrata profanat,
Quam vel sacrilegam dicere jure queas.
Sed gregis istius si dicor jure magistra,
Si tanti sceleris conscia credor ego,
Nempe fugax itidem est miles, Mavortis alumnus,
Est itidem trepidæ conscius ille fugæ.
Et quicunque malus toto citharœdus in orbe,
Scilicet illius Phœbe magister eris.
Sic mala dicetur textrix à Pallade docta,
Vulcanúsque malum sic docuisse fabrum.
Dicendúsne meus quicunque typographus audit,
Et chartas graphicis implet ubique typis?
Atqui turba isto titulo nunc multa superbit,
Quæ porcos fuerit pascere digna magís.
Vix noruntipsas multi. de nomine Musas,
Vix norunt Musis aut Helicona sacrum.
Quid dico? pudet his longè graviora profari,
Atque magìs possint quæ superare fidem.
Proh pudor, haud rarus numero reperitur in illo,
Nominis ignorans ipsa elementa sui.
I nunc, & veterum fœdata volumina multis
Mirare ac multis contemerata modis:
Agmina scriptorum graphicos & multa novorum
(Hoc est, nugarum plaustra) dedisse typos.
Quid mirum? ut cæcus discernit nemo colores,
Horum discernit sic quoque turba nihil.
(Fallor ego, atra sciunt quæ pagina, quæque sit alba,
Hac, fateor, cæcos re superare queunt)
Audio sæpe illas & vestro ex ore querelas,
O queis lingua in me felle madere solet.
Qualia sed de illis vos audio sæpe querentes,
Talia de vobis discite quisque queri.
Nanque (quod indignum est) numero censetis eodem
Artificésque malos, artificésque bonos.
Atqui nostrum equidem decus hi censentur: at illi
Sunt mihi sunt seclo dedecus atque pudor.
Hi nempe esse mei meritò dicentur alumni,
Hi mea cura viri, deliciæque meæ.

Græxque

Gréxque adeo meus hi: (per totum si tamen orbem
Quinque decet vel sex nomen habere gregis)
Illos contrà oculi mihi sunt animúsque perosi,
Exosa illorum nuda vel umbra mihi.
Instrumenta quidem mea nunc famulantur & illis,
Esse sed hæc prædam, non mea dona, puta.
Artifices appello malos (ne nescius erres)
Non quo vulgus eos more vocare solet:
Sed jejuna quibus doctrinæ pectora, - quorum
Ad Latios auris stat stupefacta sonos.
Artifices hos nempe malos ego conqueror esse,
Hos fidei artifices conqueror esse malæ:
Ornamenta licèt conquirant undique libris
Quæ dare cunque potest ulla perita manus.
Namque quod humano mens est in corpore, quod mens
Præstare humano corpore clausa potest,
Hoc opere in nostro præstat correctio: (voci
Fas usum veteri sit tribuisse novum)
Hæc fugat à scriptis tenebras, lucémque reducit,
Una hæc cum mendis aspera bella gerit.
At taurus sumptis carpet prius aera pennis,
Aut liquidas pinnis ille natabit aquas,
Et priùs in sylvas prorumpet ab æquore delphin,
Notáque setosis gramina tundet apris,
Illo tam insigni quàm munere fungier unquam,
Et sacro Musis, turba profana queat.
Lumina sunt nobis aliena vicaria, dicunt,
Séque sat armatos hâc ratione putant.
Atqui oculo alterius nolle in re fidere parvâ,
In tantâ est quantus fidere velle furor?
Résne typographica est (mihi cor exæstuat irâ)
Vilis ita ut cuivis posthabeatur equo?
Nanque oculum domini (cunctis res prodita seclis)
Pinguis ut evadat, poscere fertur equus.
Sed quid ego hæc frustra? canitur nam fabula surdis,
Et siquid surdis surdius esse potest.
Ergo libet nostras tandem finire querelas,
Et tandem dicto claudere multa brevi.
Ut quidam è sophiæ fertur dixisse magistris,
Mille auditorum est unicus iste loco:
Sic prudens judex, recti studiosus & æqui,
Multorum nobis unicus instar erit.

Ἐπιτάφια

Ἐπιτάφια Τυπογράφων τινῶν εὐπαιδεύτων.

Epitaphia Doctorum quorundam Typographorum. Autore Henrico Stephano typographo.

Aldi Manutii.

Ἄλδος ὅδ', ὃς τέχνης φάος ἦν μέγα βιβλοτυπεργῆς,
  Ἄλδος, ἔρεισμα τέχνης καὶ μέγ' ὄνειαρ ἐών.
Παιδείης γὰρ ἐῆς, καμάτοντι καὶ ὄλβου ἀφειδῶν,
  Ἠΰτε πολυγέτην τιμὴν δ' ἀπέπαλλε πάϊν.
Βίβλων ἐν τέχνῃ πολέων πελέθεσκε δοτῆρα,
  Ἄλδος δ' αὖ τέχνῃ νῦν βιόδωρος ἔῃ.

Tam clarum quòd nomen habent totúmque per orbem
  Sunt vaga Graiorum tot monimenta virûm ;
Hoc debent Aldo Musarum quotquot alumni,
  Qui graphicis primus tradidit illa typis.
Utque illi decus hoc nullis labefiat ab annis,
  Providet Aonii sedula turba chori.
Doctrinæ est dum nunc in paucos prodiga tantæ,
  Quanta ejus graphicos est comitata typos.

Conradi Neobarii.

Καὶ σὺ τυπογραφικῆς μόλες ἂν ποτὶ πείρατα τέχνης,
  Εἴγε πεπρωμένον σοι μὴ πέρας ἦλθε βίου.
Ἀλλ' εἰ καὶ ἀτελεῖς τοὺς σοὺς προλέλοιπας ἀέθλους,
  Ἐστί γ' ὅμως τελέου ἄξιος ἐστὶ κλέους.
Οὐκ ἀπὸ γὰρ κάμνοντα μόρος σ' ἕλεν, ἀλλ' ἄρα μᾶλλον,
  Ὥσπερ ἀεθλητὴν, ἥρπασεν ἐκ σταδίου.

Ἐνθάδε Κονρᾶδος κεῖμαι, ὃ πολλὰ καμόντος
  Μάρτυρα τῶν καμάτων οὐ πόρεν ἔργα βίος.
Μάρτυς δ' ἐστὶν ἐμοὶ καμάτων μόρος. ἦ γὰρ ἐκεῖνος
  Τοὺς καμάτους βιότῳ συγκατέμαρψεν ἐμοῦ.

Κύδιμος

Κῦδιμος ἐκ καμάτων ἄλλοις βίος, οἱ δ' ἐμοὶ ἄεθλοι
  Οἴχονται, θάνατον μοῦνον ἐφελκόμενοι.

Doctrinâ paucis, nulli pietate secundus,
  Conradus fato hìc accelerante jacet.
Námque typographicæ labor hunc, labor improbus artis
  Incolumem Musis noluit esse diu.
Sed tandem, longò capitis çomitante dolore,
  Illum, Musarum spem paritérque rapit.

Ludovici Tiletani.

ΚΑὶ ὅδε ταῖς Μούσαις φίλον ἦν κάρα, ὃς φιλεούσαις
  Ἀντεφίλει, τούτων ἄξιον ἦθος ἔχων.
Ἀλλὰ τυπογραφικῆς λίπεν ὅσσα πονήματα τέχνης,
  Οὐκ ἄρα τῆς κείνου ἄξια εὐφυΐης.
Καὶ γὰρ ὑπὲρ δύναμιν τολμᾶν τι φοβούμενος ἔργον,
  Οὐ μεγάτολμος ἔην οὐδέ γε κατὰ δύναμιν.

Notus & hic Musis, charus fuit hic quoque Musis,
  Et dignus Musis huic quoque candor erat.
Non sat digna illis tamen hic monumenta reliquit,
  Judicióve suo digna, vel ingenio.
Dum siquidem majora timet ne viribus ausit,
  Ausus viribus est illa minora suis.

Joannis Oporini.

ΤΟῦ δὲ πόνοι μυρία τετάχαται μυριόβιβλα,
  Ἐς γὰρ φῶς βίβλων ἤγαγε μυριάδας,
Ἀρχαίων καμνόντων ὁμῶς, ἀγαθῶντε κακῶντε,
  Πολλῶν θ' οἷς σκοτίη ἔπρεπεν, οὐχὶ φάος.
Οὐ μὴν οὐ σχαιὸς καὶ ἀγράμματος ἔσκε τυπωτὴς,
  Κείνου δὲ (φεῦ) λῷον, πάντα τυποῦν ἀκείτως.

Hic dum librorum donat tot millia luce,
  Poscat ut his orbem bibliotheca novum.

Luce

Luce etiam dum dat nigris magè digna tenebris,
  Doctrinæ haud radis est, judiciόve caret:
Sed cum delectu libros committere prelis,
  Et cum judicio, judicat esse nefas.

Joannis Frobenii per Erasm.

Arida Joannis tegit hic lapis ossa Frobeni:
  Orbe viret toto nescia fama mori.
Moribus hanc niveis meruit studiisque juvandis,
  Quæ nunc mœsta jacent, orba parente suo.
Rettulit, ornavit veterum monumenta Sophorum,
  Arte, manu, curis, ære, favore, fide.
Huic vitam in cœlis date numina justa perennem:
  Per nos in terris fama perennis erit.

Ejusdem in eundem Græcè.

Ὧ Δ' Ἰωάννης κεῖθ' ὁδεῖ τυπογράφος Φροβένιος.
  Οὐδὲν ἄλλῳ πλέον ὀφείλει τῶν λόγων σπουδάσματα.
Μὴ νεκρὸν θρηνεῖτε. ζῇ γὰρ, καὶ ζήσεται ἀεί,
Τῇ τε ψυχῇ τῇ τε φήμῃ, τοῖς τε βίβλων λειψάνοις.

Jodoci & Conradi Badii, Adriani Turnebi, Roberti Stephani, priùs; Gulielmi Morelii Epitaphia, postea invenies.

HENRICI

HENRICI STEPHANI
EPISTOLA,

Quâ ad multas multorum amicorum respondet, de suæ typographiæ statu, nominatímque de suo Thesauro linguæ Græcæ. *In posteriore autem ejus parte, quàm misera sit hoc tempore veterum scriptorum conditio, in quorundam typographorum prela incidentium, exponit.*

INveni tandem aliquando rationem quâ vobis simul omnibus, id est amantissimis vestrûm omnium literis, unâ eâdemque operâ satisfaciam; & vel rusticitatis vel arrogantiæ apud vos suspicionem effugiam. Ad ea enim de quibus singuli scripsistis, quum singulis respondere per occupationes plurimas atque maximas mihi non licuerit antea, & multò etiam minùs liceat in præsentiâ, communem saltem scribendo epistolam, eámque unicuique vestrûm mittendo, respondendi munere apud unumquenque defunctùrum me puto. Sed quoniam de re quidem omnes eàdem, non idem tamen scribitis, literarum vestrarum argumenta in quasdam veluti classes distribuam, ad ea deinde sigillàtim responsurus.

Quidam igitur ex vobis, quis meæ sit typographiæ status, aut certò quo in statu sint res meæ typographicæ, sciscitantur, summóque id cognoscendi desiderio se teneri ajunt: alii, quinam ad hunc usque diem libri ex eâ prodierint, percontantur: alii (& ii quidem cæteris curiosiores) non de præteritis tantùm & præsentibus, sed de futuris quoque laboribus me interrogant. Commune autem hoc vestræ literæ habent, quòd multas de uno peculiariter libro, nimirum de Græcæ linguæ Thesauro, interrogationes continent.

Quod ad eos attinet qui sciscitantur quos officina mea dederit hactenus libros, iis pro me, meorum librorum index, quem cum hâc epistola mitto, responsum dabit. Percontantibus autem de statu meæ typographiæ, non video quid potiùs respondere debeam, quàm eum, ut in rebus malis, (id est adversis) esse bonum: contrà verò, ut in bonis rebus, (id est prosperis) esse malum. Sicut enim non friget mea typographia hôc tempore, ita etiam multum abest quin ferveat: præsertim si ejus fervor ex fervore desiderii, quo verè hæreditario flagro, promovendi remp. literariam, æstimandus sit. Quum enim studio curâque &diligentiâ

ci. ca

circa res bonis literis perutiles cæteris satisfaciam omnibus, ipse mihi nequaquam satisfacio: sed quotidie cum sene illo Terentiano queribundus dico, Me, quantum operis faciam pœnitet. Lentè tamen festinando, scripta Plutarchi, simúlque Thesaurum Græcæ linguæ, (qui libri præcipui sunt inter eos quos nunc sub prelo babeo) tandem eò perduxi, ut brevì manum extremam editioni amborum impositurum me sperem. Venio ad curiosiores illos, qui de futuris quoque laboribus me interrogant. Horum ego desiderio eâ lege morem geram, ut quum de laboribus ad quos me primos accingo, & quos jampridem mente agito, certiores à me facti fuerint, me vicissim ipsi de omni ope quam se mihi ad eos præstare posse existimant, certiorem primo quoque tempore faciant. Strabonis igitur opera cæteris historicorum monimentis partim à patre meo, partim à me editis, adjungere me statuisse profiteor. Ad quorum emendatiorem editionem quamvis non pauca vetusti codices adminicula subministrent, plura tamen à me desiderari non inficior. Præterea verò quoniam multi jam poetæ ex officinâ meâ prodierunt, de Athenæo etiam & Stobæo excudendis cogito, qui tam multa, tam elegantia, tam multorum poetarum fragmenta habent. Statui certè & quæcunque apud ullos alios autores extant, colligenda curare. Ad Aristophanem verò excudendum vel ipse commentarius Græcus me impellet fortasse, in quo multa posse reconcinnari, atque ita longè utiliorem reddi existimo. Antequam autem editionem ullius philosophi aggrediar, Diogenis Lærtii [de vitis ac sectis philosophorum libros edere decrevi, in quem tam multas castigationes habeo, ut non multò plures desiderari debeant, fortasse autem nec inveniri queant. Lucianum etiam à me editum iri spero, scriptorem non tam depravatum quidem quàm plerique alii, depravatum tamen: sed ex cujus lectione major quàm vulgus credat percipi possit utilitas. Ex grammaticis porrò scriptis nostri temporis, Budæi Commentarios linguæ Græcæ, (quorum varii loci à me examinati fuerunt) & Erasmi Adagiorum Chiliadas, cum meis animadversionibus multò auctioribus, tradere prelo in animo jampridem habeo. Quanvis autem Græcos scriptores priùs recensuerim, fortasse tamen eorum editio posterior erit horum trium Latinorum editione, M. Tullii Ciceronis, Titi Livii, Plinii. Quibus Aulum Gellium, nec non Macrobium addere statuì. Jam verò quod ad mea ipsius scripta attinet, quem & olim pollicitus sum De originibus mendorum librum, aliquando tandem & ipsum in lucem prodire sinam. Postremò elaborata à patre & edita opera, quorum editiones cupio renovare, (sed cum eâ & locupletatione & recognitione quæ ab eo ipso expectanda fuisset, si vitam illi Deus prorogasset) sunt hæc duo potissimùm, Thesaurus linguæ Latinæ, & Dicti-

onarium Latinogræcogallicum : in quo non vocabula tantùm Græca Latinis, sed multa etiam loquendi genera Græca Latinis respondentia, adjungentur. Jam verò & Bibliorum editionem cum iisdem quas ille excudit annotationibus, sed recognitis, renovare conor : adjuncto quoque interpretationi Latinæ (quæ & ipsa recognoscetur) Hebraico textu: fortasse autem & eâ versione quæ vulgo LXX interpretum vocatur. Hæc ferè sunt, viri charissimi, quibus proximos typographiæ meæ labores destinavi: quæ me vobis eâ lege recensuisse memineritis, ut quamcunque symbolam ad eorum editionem conferre poteritis, eam mihi non denegetis, nequaquam certè ingrato futuro, sed gratiam & verbis publicè habituro, & re quoque liberaliter relaturo. Eâ præterea lege, ut vires mihi à Deo Opt. Max, tantis oneribus ferendi pares precemini : &, si fortè remissiorem me factum audiatis, tanquam ἐργοδιώκται, ità urgeatis, ut interim de iis, quæ ultiò in literariam rempubl. collaturum me polliceor, non tanquam creditores de pecuniâ appellare videamini.

Nunc Vero ut de meo Thesauro Græcæ linguæ aliquid dicam, poscit is ordo, quem in recensendis tenui vestrarum literarum argumentis. Quanvis enim extremam ei manum à me brevi impositum iri sperem, (uti dixi) quoniam tamen vereor ne antequam ad colophonem veniam, variis literis de eo, sicut antea, multa sciscitantibus respondere sigillatim necesse sit, & quantum illis scribendis impendam temporis, tantundem operis illius progressum remorari: præterea verò quoniam alios plerosque esse scio, qui eadem cognoscere, licèt non interrogent, summopere cupiunt: semel munere illo defungi, nec duos unâ fideliâ (ut est in proverbio) sed multos parietes dealbare, commune omnibus responsum dando, operæ pretium fore existimavi. Ut autem à rumoribus, quos de opere illo circumferri scio, initium sumam: sunt qui thesaurum linguæ Græcæ à me expectent, in quo Græcæ voces Græcis, non autem Latinis exponantur. Sunt contra, qui & expectent eum, in quo Latinis, sicut in superioris temporis lexicis Græcolatinis, exponantur, & non aliud sibi quàm ejusdem generis Lexicon, sed multò locupletius polliceantur. Sunt denique qui, quod vocabula in meo Thesouro, longè alio quam alphabetico ordine digesta esse audierint, quisnam is esse possit, valde mirentur, ac ne iis duntaxat, qui in linguæ Græcæ cognitione veterani sunt (ut ita loquar) non item tyronibus labor meus utilis futurus sit, vereantur. En qualem à me Thesaurum plerique expectent: nunc qualis, expectandus sit, (si modò dederit Deus ut uno eodémque laboris quasi tenore in eo pergam) superest, ut vobis patefaciam.

Primùm igitur in opere illo Græca vocabula ubique Latinis reddi, alicubi & Græcis exponi dico: sed quod in vulgatis lexi-

cis Græcolatinis fieri videmus, ut ad unius Græci vocabuli expositionem, quindecim, viginti, atque adeo triginta etiam alicubi vocabula serie continua subjungantur, id verò à me aut factum esse aut fieri debuisse nego. Nam etiamsi tot Latinis reddi Græcum unum posset, (quum ibi contrà quædam in magno illo numero sint, quæ longè diversam significationem à vocis Græcæ significatione, quædam etiam quæ contrariam habent) tamen quid hoc aliud esse quàm lectorem obruere indistinctâ & confusâ significationum varietate? Et quoniam de his disserere non prolatis exemplis, fuerit de re per se clarâ, tanquam obscurâ, loqui, parúmque utilitati studiosorum linguæ Græcæ, qui hæc legent, consulere: non committam, ut ea invidisse, tanquam illorum progressibus simul invidens, dici possim: præsertim quum ad ea invenienda sit duntaxat aperiendus liber. Ecce igitur verbum Βαίνω quod eo aperto primum in oculos incurrit, duas & viginti interpretationes continuâ serie subjunctas habens: videlicet, Vado, Sedatè gradior, Eo, Ire facio, Adeo, Provenio, Intro, Tendo, Ambulo, Ingredior, Insisto, Gradior, Accedo, Induco, Ineo, Supervenio, Incedo, Ascendo, Ascendere facio, Descendo, Amo, Adulor. Ex quibus interpretationibus pleræque aut falsæ sunt, aut certè non satis aptæ: sed etiamsi convenirent omnes, nonne sigillatim potiùs, id est singulæ cum singulis exemplis collocandæ forent? Ego igitur in meo Thesauro linguæ Græcæ ita: Βαίνω, Fut. βήσομαι. Pr. βέβηκα, à Βάω. Aor. 2. ἔβην, à Βῆμι, Gradior, Incedo, Eo. ut. Hom. Il. ρ. Βῆ δὲ διὰ προμάχων. Et in quodam oraculo, Βαῖνε δίκης ἄσσον. μάλα τοι κακὸν ἀνδράσιν ὕβρις. In prosâ quoque hunc usum habet: unde μεγάλα βαίνειν & ἁβρὰ βαίνειν, illud de incessu superbo, hoc de incessu molli, &c. Hinc autem ad reliquos, quos habet istud verbum, usus venio, sigillatim de iis ibi disserens. Sed libet & aliud exemplum proferre Βάλλω ibi exponitur Mitto, Vulnero, Jaculor, Jacio, Insector, Prosterno, Admolior, Fundo, as: Incesso, Ferio, Proruo, Impeto, Immitto, Statuo, Coniicio, Abiicio. At ego ita, Βάλλω, Jacio, Jaculor. Quod posterius existimo primæ & primariæ verbi βάλλω significationi respondere. ut enim dicitur Jaculari saxa, Jaculari ferrum, Jaculari fulmen, & Jaculari aliquem saxis, ferro, fulmine: eodem modo, βάλλειν λίθον, & βάλλειν τινὰ λίθῳ dicunt Græci. Sed posterior hæc constructo verbi βάλλω nihilo &c. Prolatis deinde utriusque constructionis exemplis, tandem addo, Sciendum est autem, interdum βάλλω per se poni, ut Jaculor. Demonsth. Philipp. 3. κἂν μήπω βάλλῃ, μηδὲ τοξεύῃ Xenoph. Hellen. 2. ἠκόντιζον, ἔβαλλον. Sic & apud Thucydidem lib. 3. τοὺς ἐπιβοηθοῦντας καὶ κάτωθεν καὶ ἄνωθεν

εἶργον

ἔργον βάλλοντες, Jaculantes, vel Miſſilibus petentes, &c. Βάλλω, Attingo, Ferio, Figo, Saucio, Hom. Il, ε,——οὐδ' ἔβαλ' αὐτόν. ubi Euſtathius ſcribit, βάλλειν apertè pro ἐπιτυγχάνειν accipi. Sic & in ænigmate quodam Clearchi, quod ab eodem grammatico poſt Athenæum refertur, pag. 713, λίθῳ τε κοὐ λίθῳ βάλοι τε κοὐ βάλοι. ubi docet βάλοι priore loco eſſe pro ἀφήσοι, πέμψοι, ῥίψοι: at poſteriore pro οὐκ ἀποτεύξοι ſive οὐκ ἐπιτύχοι. Hôc autem ſenſu &c. Paulo poſt, At Βάλλω pro Ferio, Vulnero, Il. β Βεβλήκῃ &c. ‖ Βάλλω, Jacio, Projicio. ῥίπτω, ut Odyſſ. ι, Οὔτ' ἀνὰς βαλέειν. id eſt, ἀγκύρας κατὰ βυθοῦ ῥίψαι, Euſt. Sic Il. β, ποτὶ δὲ σκῆπτρον βάλε γαίῃ, ſceptrum in terram projecit. id eſt, ἔρριψε, ſeu κατέρριψε. Et Il. η, Τὸν μὲν παρ' ποσσὶ ἐὸν χαμάδις βάλε. Paulo pòſt, Βάλλω autem pro Abjicio, ut βάλλειν τοὺς ὀδόντας, de quo vide in Πρωτόβολος. ‖ Βάλλω, Emitto, ut Hom. βαλέειν τ' ἀπὸ δάκρυ παρειῶν. Sic Euripides Hippolyto, ——ἀπ' ὄσσων δ' οὐ θέμις βαλεῖν δάκρυ. Latini quoque non ſolùm Emittere lacrymas & Profundere, ſed & Projicere lacrymas interdum dicunt. ‖ Βάλλω, Immitto, Pono, Impono. Il. ρ, Πάνθῳ ἐν χείρεσσι βάλω καὶ Φρόντιδι δίῃ. Et Il. η, κυνέῃ βάλε (omiſſâ præpoſ.) pro ἐν κυνέῃ ἔθετο, &c. ‖ Uſurpatur Βάλλειν pro Ponere in metaphoricis etiam loquendi generibus: ut apud eundem poetam Βάλλειν ἐν θυμῷ, ad verbum, Ponere in mente, pro Verſare in mente, ſeu In animo cogitare. ut Odyſſ. α. v. 201, 202,——ὡς ἐνὶ θυμῷ Ἀθάνατοι βάλλουσι, καὶ ὡς τελέεσθαι οἴω. id eſt, ἐνθυμοῦνται uno verbo, ut ſcribit Euſtathius: addens etiam, βάλλειν ſignificare vel νοεῖν ἐπιτυχῶς, καὶ ὡς εἰπεῖν ἐπιβόλως, vel πθῆναι. Quam poſteriorem expoſitionem admitto, priorem, ut nimiùm ſubtilem atque adeo commentitiam, rejicio. Neque enim βάλλειν per ſe declarare poteſt νοεῖν, ſed junctum cum ἐν θυμῷ, aut ἐν φρεσί, aut alio hujuſmodi. ut ſi dicas ἐν νῷ ſeu ἐν νοῖ βάλλειν, non dubium fuerit quin βάλλειν ſit ſimpliciter θεῖναι, quum habeamus factam indè vocem compoſitam νουθετεῖν. Quâ formâ dicuntur à Virgilio, Mente altâ repoſtum, &, Senſibus imis reponas. Cæterùm frequentiùs voce paſſivâ βάλλεσθαι utitur Homerus (ſi bene memini) quàm activâ, in hôc loquendi genere, &c. Nam cætera longum eſſet adſcribere, ideóque in id tempus reſervabo quo totum opus luce donabitur.

Quantopere autem fallantur qui non aliud à me quàm unum ex vulgatis illis lexicis, ſed multò locupletius expectant, vel ex duobus illis quos jam protuli locis, fieri conjectura poteſt. Verùm præterea is labor me indignus, & alienus à fidelitate paternâ, cujus vel maximè hæredem me à ſe relinqui exiſtimavit, (fidelitate inquam in iis quæ ad typographicam artem pertinent) faciam ut apertè intelligatis. Iis quæ circumferuntur lexicis Græcolatinis primam impoſuit manum monachus quidam, frater Joannes

annes Craſtonus, Placentinus, Carmelitanus: ſed quum is jejunis expoſitionibus (in quibus vernaculo etiam ſermone interdum, id eſt Italico, utitur) contentus fuiſſet, perfunctoriè item conſtructiones verborum indicaſſet, nullos autorum locos proferens, ex quibus illæ pariter & ſignificationes cognoſci poſſent, multi poſtea certatim multa hinc indè ſinè ullo delectu ac judicio excerpta inſeruerunt. Donec tandem indoctis typographis de augendâ lexicorum mole inter ſe certantibus, & præmia iis, qui id præſtarent, proponentibus, quæ jejunæ, & (ſit ità loqui licet) macilentæ antea erant expoſitiones, adeo pingues & craſſæ redditæ ſunt, ut in illis paſſim nihil aliud quàm Bœoticam ſuem agnoſcamus. Nam pauca ex Budæo, aliiſque idoneis autoribus, & ea quidem parum fideliter deſcripta, (utpote parum intellecta) multa contrà ex Lapo Florentino, Leonardo Aretino, aliiſque ejuſdem farinæ interpretibus (ut ſimiles haberent labra lactucas) in opus illud tranſtulerunt. Ex iis quidem certè locis, in quorum interpretatione felix fuit Laurentius Valla, pauciſſimos protulerunt: ſed pro perverſo ſuo judicio, perverſiſſimas quaſque ejus interpretationes (quales propè innumeras à me annotatas in Latinis Herodoti & Thucydidis editionibus videbis) delegerunt egregii illi Lexicorum ſeu conſarcinatores ſeu interpolatores, quibus, tanquam gemmis, illa inſignirent. Quòd ſi non quàm multa, ſed duntaxat quàm multorum generum errata ibi ſint, commemorare velim, meritò certè exclamabo, τί πρῶτον, τί δ' ἔπειτα, τί δ' ὑστάτιον καταλέξω; Vix enim ullum errati genus poſſe à nobis cogitari aut fingi exiſtimo, cujus ibi aliquod exemplum non extet. Quæ igitur frequentiora ſunt, indicaſſe ſatìs fuerit. Quo in numero poni à nobis poterunt (ne longè abeamus) quæ in duobus illis, quos attuli paulò antè, habentur locis. Quis enim (ut cætera omittam) non dico, cognitione aliquâ linguæ Græcæ, ſed vel ſenſu communi præditus, non animadvertat, rationi minimè conſentaneum eſſe, ut unum idémque verbum βαίνω per ſe ac ſinè ullâ adjectione, & Aſcendo & Deſcendo ſignificare dicatur? Quod autem idem verbum exponitur Amo & Adulor, hujus tam inſolentis & abſurdæ expoſitionis occaſionem præbuit mendoſum in eo verbo Heſychii exemplar. Sed hæc non valde mirabitur (mirari certè non debebit) qui ibidem inveniet Αὐθαίρετος expoſitum Simplex, Verus, Manifeſtus, Brevis: & Ἡμιδαμὴς, Securi domitus: & Σωίαινος, Laudis particeps: de quo dicam & infra, Imò verò ne hæc quidem valde mirabitur qui fœdiora etiam (ſi fœdiora eſſe ulla poſſunt ibi legerit: ea nimirum quibus vocabulo cuipiam planè contraria ſignificatio datur ei, quam habet. Ut quum Παραθαῤῥύνω, quod eſt Hortor, exponitur Dehortor: quum Ἀπαναισχυντῶ, quod eſt Inverecundè ſeu impudenter me gero, aut Im-

 pudentiâ

pudentiâ utor, exponitur ibi Verecundè facio. Quum Διώξιν ποιέμενοι, quod est Persequentes, exponitur Fugæ se mandantes. Sed quod non errati genus (uti dixi) in illis spectatur. Unius autem generis mentionem feci in iis, quæ præfatus sum in meam editionem poetarum Græcorum: ità scribens, Verùm ex omnibus mendis, in quibus extirpandis laboravimus, nulla frequentiora sunt in superioribus editionibus, quàm quæ orta orta sunt ex præpositionibus, quæ cum aliis vocibus incuriâ imperitiâque librariorum coaluerunt. Hinc certè factum est, ut Homero multa vocabula adscribantur, (& quidem nonnulla in bellis etiam istis & tam pulchros titulos mentientibus Lexicis) quæ, si reviviscat, non intellecturus, nedum pro suis agniturus sit. Talia sunt, Ἐπικτέρεα, & Ἐνάσπιτον, & Ὑφίμερον, & Ὑπότερμος, & Ὑπονηλεές, & Ὑπίμβρυον, & Περικάμμορε, & Καταδέμνια, & Καταβουκολέοντο. & alia denique plurima. Hæc ego ibi. Sed his addi posse dico non pauca ex iisdem Lexicis sumpta, ut Ἐπαπήνη, Currus: nato errore ex hoc versu Homeri, Il. ω, Ζωὶ δ' ἕταιροι ἤειραν ἐϋξέστην ἐπ' ἀπήνην. (aut certè ex alio quopiam versu, in quo habetur itidem hoc nomen præcedente præpositione) Non dubito autem quin aliquis ex consarcinatoribus lexicorum, inter ea vocabula, quibus ipsa locupletabit, adjecturus sit etaim Ὑπαπήνη pro curru itidem, ex isto Homeri versu, Od. ζ, Ἡμιόνους θ' ὕπαγον, ζεῦξάν θ' ὑπ' ἀπήνῃ. Ἀπαπήνη, ex isto loco, Od. η, ---οἱ δ' ἀπ' ἀπήνης Ἡμιόνους ἔλυον. Errore equidem his omnino simili legitur in illis Ἐπαύλειος factum ex ἐπ' αὐλείῃ, quod extat apud eundem poetam, Od. α. Στῆ δ' Ἰθάκης ἐνὶ δήμῳ, ἐπὶ προθύροις Ὀδυσῆος, Οὐδοῦ ἐπ' αὐλείου. Horum in numero ponendum & Πολυκέρδιον, ex illis ejusdem poetæ locis, in quibus legitur πολὺ κέρδιον. ut Iliad. η, πολὺ κέρδιον εἴη Et Il. ε, atque alibi, ἦτ' ἂν πολὺ κέρδιον ἦεν. Sed ne putemus eos ex solis Homeri verbis occasionem arripuisse comminiscendi nova hæc vocabula, ac novo more non lexica solùm, sed linguam Græcam locupletandi: en tibi & alia multò magìs monstrosa atque prodigiosa, quæ in iis leguntur: Πολωικῶ, & Ἀβραδύλη, & Ἀκονήλιθος, & Ἀμφιθερμοπύλας, & Ἀπυράλεφῆ, & Ἀρεικάτοχος, & Ἀναυλαπίοντες, & Σειτεθλῶαι, & alia quæ longum omnia foret recensere. Quòd si Homerus superiora illa vocabula ex suis depravata intellecturus non esset, quid de his dicemus? an esse ejusmodi quæ ille intelligere posset? Imo verò prodeant cum Homero Hesiodus & Orpheus, prodeat Theocritus, prodeat doctus Callimachus, prodeat mirus ille vocabulorum fabricator Nicander, prodeant denique quicunque olim exstiterunt poetæ, & cum illis oratores, historici, quoscunque denique in ullo genere scriptores habuit unquam Græcia: ad ista vulgarium Lexicorum Græcolatinorum centies reconsarcinatorum vocabula obstupescent, atque obmutescent.

mutescent. Quid? annon magnæ hoc laudi dandum est illis reconsarcinatoribus quòd sibi peculiaria quædam vocabula habeant, ad quæ intelligenda celeberrimis illis scriptoribus eorum schola petenda sit? Quid? nónne optimè de linguâ Græcâ merentur, qui eam alioqui verborum inopem tam multis vocibus ditant? Verùm ut seriò potiùs de re seriâ loquar, addam unicuique harum vocum significationem, quæ in Lexicis illis habetur: simúlque, quo sit modo in unâquâque erratum, ostendam. Prima vox est Πολυνικῶ, quæ ibi affertur ex Thucydide pro Longè vinco, Facilè supero. Erratum autem hîc ortum est ex adverbii πολὺ cum verbo νικῶ permistione, eodem prorsus pacto quo in illo πολυκέρδιον, cujus paulo antè memini, errarunt commiscendo πολὺ cum κέρδιον. Secunda, Ἀϐραδέλη, dicitur significare Pellex, sive Concubina. Narum est autem hoc vocabulum ex vocis ἄϐρα expositione, confusâ cum hâc ipsâ per errorem. quum enim Hesychius ἄϐρα exposuisset δέλη, id est Serva, & vox hæc ἄϐρα & ejus expositio in unum conflatæ, novum hoc & inauditum seculis prioribus vocabulum fecerunt, ἀϐραδέλη. Tertius datus fuit locus voci Ἀκονήλιθος, quæ exponitur Cos, cotis. Originem autem vox ista habet ex errore omnino simili ei qui in secundâ commissus est, nimirum in Ἀϐραδέλη. est enim itidem ex nomine ἀκόνη, & λίθος, quod pro expositione subjungitur à Suidâ. Quarto loco numerata fuit Ἀμφιθερμοπύλας, id est Apud Themopylas. perperam videlicet junctâ præpositione ἀμφὶ cum accusativo Θερμοπύλας. Quinta est Ἀπυρότεροφὴ, quam tradunt significare Crudus cibus. Quâ in voce major quàm in proximè præcedentibus est depravatio: quum non solùm permista sint duo vocabula in unum, sed etiam mutata litera ο in ω, & omissa litera σ. Scribendum est enim ἄπυρος τροφή. Sexta est Ἀρειχάτοχος, quod exponitur ἐν τῷ ἄρει εὐθυνιῶν, & affertur ex Euripide: perperam scriptum pro ἄρει κάτοχος. Septima est Ἀναυλατήοντες, quæ exponitur Sinè tibiis sacrificantes: non solùm perperam confusis duobus vocabulis in unum, sed & perperam scripto ήοντες pro participio θύοντες. Non dubium est enim quin ex ἄναυλα θύοντες facta sit vox illa. Octava est Σφιπθῶαι, quæ exponitur Conditam esse legem. In quâ expositione, sicut & in ipsâ voce Græcâ, erratum est. quum sit σφιτεθῶαι pro σφὶ τεθῶαι, id est Ipsis aut sibi positum esse, seu positam. Sed ex illâ mendosâ expositione conjicere possumus, in eo loco unde sumptæ sunt voces illæ σφὶτεθῶαι (quæ postea perperam conflatæ in unam fuerunt) scriptum fuisse νόμον σφὶ τεθῶαι. Hæ nimirum sunt illæ vulgarium lexicorum Græcol. divitiæ, tam raræ videlicet voces (si tamen quæ nusquam extant, ac commentitia sunt, seu potius orta ex errore in quem ignorantia impulit, rara vocari debent) & prorsus inauditæ compositionum formæ ac monstrosæ,

(ut antea dixi) adeo quidem ut ex compositis illis vocibus quasdam centauriformes appellare quis possit. Cujusmodi alias si fingere liceat, non multum posthac in locupletandis lexicis laborandum fuerit: si nimirum quælibet vox cum quâlibet putetur posse tali compositionis formâ coalescere. Sed audite, obsecro, quis animo meo sæpe obversetur metus. Metuo certè ne miseri isti βαρβαρολεξικοσυρραπτάδαι & voces illas & alias quamplurimas, itidem commentitias aut quolibet modo mendosas, quas ego relegavi, vel potiùs ἐς κόρακας amandavi, tanquam per incuriam à me prætermissas, in meum etiam illum Thesaurum intrudant. Quod quum accidet, idem prorsus mihi quod patri meo, Roberto Stephano, id est, idem meis quod ejus laboribus, usuveniet. Quum enim ille Venetiis agens quandam officinam typographicam ingressus esset, in quâ excudebatur ejus Thesaurus Latinæ linguæ, sumptâ in manus chartâ, oculos statim in quoddam vocabulum conjecit, quod se olim rejecisse, dum opus illud construeret, recordabatur. Miratus ergo, suum exemplar afferri ad se jussit, quòd suæ memoriæ non omnino fidendum putaret. Ibi certè vocabulum illud non invenit, sed margini adscriptum, ut insereretur, videt. Tunc eum cujus manu adscriptum erat, convenire: & quo id consilio fecisset, interrogare. Hic verò non aliud respondere quàm se non vocabulum hoc solùm, sed aliquot alia itidem adjecisse. Quæ quum patri meo ostendisset, ea ipsa esse comperit quæ itidem olim rejecerat. Quâ ex re tanto dolore exarsit, ut continere se non potuerit, quin illum aliósque, qui ad ditandum præclaris hisce divitiis Thesaurum operam suam itidem locarant, asinos Arcadicos vocaret. Verùm hæc obiter. Quod si libeat ulteriùs in excutiendis illis Lexicis pergere, & aliud quodpiam erratorum genus, quod summam illorum consarcinatorum reconsarcinatorúmque doctrinam testetur, in medium producere: de iis vocibus dicendum censeo, quæ commentitiæ quidem sunt itidem, ex alio tamen erroris genere ortæ. Ibi igitur legimus, Ἀ'πόπημα, ατος, τὸ, Stercus. Quid hoc vocabuli est? (dicet quispiam paulò plùs in linguâ Græcâ quàm illi, versatus) unde prodiit? Ego certè ejus orginem subodorari mihi videor. Solent nostræ typographicæ operæ, quæ compositorum nomine vulgò appellantur, syncopis plerunque uti, nonnunquam contrà reduplicationibus, dum in propositum sibi exemplar non satìs intentos oculos habent. Credibile est igitur quempiam ex ἀποπάτημα per syncopen fecisse ἀπόπημα. Aliquem deinde ex illis Lexicorum interpolatoribus, incidentem in eum libri locum in quo ἀποπάτημα syncopen hanc passum erat, non arte grammaticâ, sed arte typographicâ, (id est incuriâ ejus, qui hanc artem profitebatur) & mutatum in ἀπόπημα, nihil tale suspicantem, & stercoris

appel-

appellationes alioqui studiosè colligentem, Lexicon suum statim adiisse, & quum hanc ibi non inveniret, diligenter addidisse. Earundem certè operarum (typographicarum inquam) operâ aucta fuerunt illa Lexica plerisque vocibus, in quibus α pro ε ponere libuit: ac præsertim pro ε præpositionis ἐπὶ, in quibusdam compositis: habemus enim in illis Α'παναβαίνω,, Inscendo, perperam scriptum pro Ε'παναβαίνω. & Α'πανορθόω, Emendo, Corrigo: incorrectè certè scriptum pro Ε'πανορθόω. & Α'παμφοτερίζω, Sum naturæ ancipitis, nihilo certè emendatius scriptum quàm præcedentia, pro Ε'παμφοτερίζω. & Α'παρήγω, Juvo, nec non Α'παρωγὸς, Opitulator, mendosè pro Ε'παρήγω, & Ε'παρωγός. item Α'πάρατος, Execrabilis, Execrandus, corruptè pro Ε'πάρατος. Ne autem putemus, huic tantùm voculæ quæ ex præpositionum numero est, illos suum ε invidisse, ideóque in α mutasse: en tibi Α'πασύμβολος (vel potiùs Α'πασύμβολος, ut genuina illorum scriptura retineatur) pro Α'πασύμβολος. item Α'παλαιόω pro Ε'παλαιόω. & Α'παλλάξ pro Ε'παλλάξ. necnon Α'κόναξ pro 'Ακόναξ. Ut autem præpositioni illi ἐπὶ suum ε invidentes, in α mutarunt, sic & præpositioni ἀπὸ suum ο invidisse videntur: quippe quod in α itidem mutandum censuerint in quibusdam compositis: quorum unum est Α'ποκρέομαι. pro hôc enim ibi legitur Α'πακρέομαι, in eo quidem loco ubi post Α'πακρεβόω ponitur. Vicissim tamen alicubi irati literæ α, eam suis è sedibus extruserunt, & ο in eas imposuerunt: ut quum Α'πομυίω pro Α'παμύνω scripserunt. Sed quæ literæ aliæ pro aliis (ut tandem finem dicendi de hôc erratorum genere faciam) in lexicis illis positæ non fuerunt? Ibi est Διανὺς pro Διαδὺς, & quidem exemplo etiam confirmatum scilicet: διανὺς τὴν δίκην. Ibi legitur Α'θεόγλωσσος, cum ν, manifesto quidem errore pro Α'θυρόγλωσσος, sed cum expositione ei non conveniente. exponitur enim Eloquens. In iisdem extat Συνεχμάλωτος, quod itidem mendosè scriptum esse liquet, pro Συναιχμάλωτος, sed operæpretium est animadvertere quantum auctus sit hic error, derivationem quæ mendosæ scripturæ congrueret, comminiscendo. Postquam enim Συναιχμάλωτος expositum fuit Concaptivus: additur, ab ἔχμα, quod vinculum significat. Quum alioqui notissimum sit αἰχμάλωτος dici quasi αἰχμῇ ἁλωτὸς: & ab illo esse συναιχμάλωτος, præfixâ præpositione σὺν. Quid, quòd etiam ε quod ex incremento erat, præsenti, necnon verbali nomini datum fuit? veluti ubi Κατεσκεδάζω dicitur significare Paro, Gero, Ædifico: & Κατεσκεύασμα, Ædificium, quum vel pueri sciant præsens seu thema esse Κατασκευάζω (unde κατεσκεύαζον & κατεσκεύακα &c.) & verbale itidem Κατασκεύασμα. Sed hoc tamen falsum thema multò propiùs abest à vero, quàm alia quædam quæ in iisdem occurrunt: ut

ut: Ἐπαληθέω, ῶ, Fut. ήσω, Divagor, Oberro ἐπαληθεὶς ἄστεα, Per urbes vagatus, errans. πλανηθεὶς, Jactatus, Hom. Multò, inquam, propiùs abest à vero illud thema Καταπλαδάζω quàm hoc, quum in illo una litera mutata verum thema efficiat: contrà autem non sinè magnâ mutatione ex falso themate Ἐπαληθέω, facere possis verum Ἐπαλάομαι. Idem dicendum & de Διαπαρίημι, pro Διαπείρω, seu potius Διαπείρομαι. In iisdem enim Lexicis Διαπαρεὶς, Transfixus, Trajectus, dicitur esse à themate Διαπαρίημι: quum esse à Διαπείρομαι ii soli ignorare possint, qui eâdem, quà illi Lexicorum consarcinatores, ignorantiâ laborant. Idem denique dicendum & de participio Διαδεδρακῦσα, cui dant thema Διαδεδράσκω. Hæc enim ibi habentur totidem verbis, Διαδιδράσκω, ἀποδιδράσκω, Diffugio, Aufugio, Evito, Effugio, Elabor, διαδεδρακῦτα ἡμέρα, Decursa ætas, Politianus. διαδεδρακούσης τῆς νυκτὸς, Nocte exactâ. Hæc autem tam fœda ignoratio thematum in his verbis, facit, ut minùs mirer eam, quæ ibi est, permistionem compositorum, quæ sunt à themate εἶμι, cum iis quibus thema est ἵημι. Adeo quidem ut etiam scriptum sit, Παρίημι videri duplicem habere derivationem: nimirum vel à παρὰ & εἶμι, vel à παρὰ & ἵημι: quum contrà ex παρὰ & εἶμι fiat πάρειμι, non παρίημι. Quàm boni autem thematum in quibusdam verbis, tam boni nominativorum in quibusdam nominibus fuerunt. Verùm ut ad commentitia verba revertar, in iisdem Lexicis inveniri dico Παραπλάσιος pro Πολλαπλάσιος, & Ἀπολέμπανος pro Ἀπολιμπανόμενος. Hæc autem, sicut & præcedentia, aliáque quamplurima, non ita posita sunt, ut errores typographici vocari possint, id est operarum typographicarum: quum habeantur seorsim, & suo in loco, sequendo ordinem alphabeticum: qui in illis non observaretur, nisi mendosè, ut scripta sunt, scriberentur. (quum tamen alioqui habentia alteram etiam scripturam alibi ponantur). Præterea verò non in prioribus tantùm Lexicis hæc verba, sed & in posterioribus, atque adeo in omnium novissimo legi sciendum est. Quo magìs vereor ne hæc, sicut & illa monstrosæ cujusdam formæ composita, quorum antea memini, aliquando in meum etiam Thesaurum intrudantur. Sed magnam illi hàc in re factum iri injuriam, hæc saltem epistola testabitur. Hoc certè affirmare possum, si omnia omnis generis errata, quæ ibi sunt, colligere velim, sicut præcedentia collegi, libro tantæ molis, quantæ meus Thesaurus futurus est, haud comprehensum iri. Nam, & loci scriptorum infideliter sæpe citantur, infidelius autem exponuntur. Quin etiam ipsa eorum nomina interdum depravata sunt. Sed (quod multò majoris momenti est) verba, quibus Græci lexicographi ad vocabuli alicujus expositionem usi sunt, duas pluresve significationes habentibus, præposterè interpretantur,

terpretantur, & in alium omnino sensum quàm ipsi intellexerint. Et quod fœdius est, etiam Latinæ Budæi expositiones sæpe aut non fideliter descriptæ, aut non suo loco positæ, nec ei verbo datæ, cui eas ille tribuit. Ad locos infideliter citatos quod attinet, multis id modis fieri dico. interdum enim depravati afferuntur, nonnumquam perperam truncati, interdum duo in unum confusi. Truncati, ut in Ἐπιβάλλω, ex Plutar. Apophth. ὡς ἐπιβάλλων τῇ βοιωταρχίᾳ &c. nam ut significatio pariter & constructio cognosci posset, addenda fuerunt hæc verba, παρὰ τὸν νόμον τέσσαρας μῆνας. Duos autem locos in unum confusos habes in verbo Παρακολουθῶ. ibi enim affertur ex Luciani Anacharside, ἡ δὲ παρακολουθοῦσα τούτοις δόξα τοῦ παντὸς ἀξία τοῖς νενικηκόσι, ἐνίους δὲ καὶ παρακολουθεῖν ἀναστρέψαντας. Hæc enim ἐνίους δὲ, &c. hujus loci non sunt. Quum apud Lucianum post νενικηκόσι, sequantur hæc verba, ὥσπερ εἴ τις καὶ λακτίζειν καλῶς ἔχει τοῖς θηρωμένοις τὴν εὔκλειαν ἐκ τῶν πόνων. οὐ γὰρ ἀπονητὶ προσγένοιτο ἂν αὐτή. ἀλλὰ χρὴ, &c. Quidam præterea afferuntur à re, de quâ agitur, alieni omnino, & quibus nihil minus quàm ea significatio aut constructio, quæ confirmanda est, confirmatur : quum videlicet casus, quem cum uno verbo jungi putant, jungatur cum altero. (Omitto verba Latina aut etiam loquendi genera quæ ex probatis quidem aut etiam primariis Latinæ linguæ scriptoribus petita sunt, sed valde alium apud eos habentia usum, quàm sit is, qui ipsis datur, ut respondere his vel illis Græcis vocabulis aut loquendi generibus possint) Quinetiam non unus invenitur locus ex quopiam Græco scriptore allatus, in quo vox, de quâ agitur, & propter quam is affertur, illa ipsa desideratur. Peccatur autem & alio modo in proferendis autorum locis, quum nimirum mendosa lectio, quæ affertur, ea est, cujus autoritate ad probandum quidpiam nituntur. Quod in locis Græcorum sæpe contingit. ut in nomine Εὐδιαίρετος, dicitur eo significari Facilè scissilis, Citissimè penetrans, Pellucidus, Qui facilè aperitur, Qui facilè dividitur. Quibus additur, εὐδιαίρετος ἄνεμος, Xenoph. Ventus apertus. Extat autem is unde hæc petita sunt, locus, Hellen. libro 1. pag, 262. meæ editionis, circa finem : verùm ibi εὐδιαίτερος non εὐδιαίρετος habetur. Ita enim legitur, Κόνων δὲ καθελκύσας τὰς ναῦς, ἐπεὶ οἵ τε πολέμιοι ἀποδεδράκεσαν, καὶ ὁ ἄνεμος εὐδιαίτερος ἦν, ἀπαντήσας τοῖς Ἀθηναίοις, &c. Fateor tamen quædam exemplaria habere εὐδιαίρετος : sed qui vel minimo præditus judicio fuisset, alteram illam lectionem sequendam esse, facilè animadvertisset : præsertim quum & multorum veterum exemplarium autoritate confirmetur, & easdem servet literas, alio tantùm ordine eas collocatas habens : quinetiam bene cum re, de quâ agitur, conveniat, ut cuivis manifestum

esse

esse potest, est enim ab ἄϊδια. Idem porrò dicendum & de isto Herodoti loco quem Lexica illa in nomine Εὐαγὴς proferunt, ἀϊαγέϊ πνεύματι χρησάμενος, pro Secundo vento usus. Nec enim dubium est, quin veterum codicum lectionem sequi debeamus, in quibus ἀϊέϊ habetur, ab ἀϊής. quod est ab ἄω, significant. Flo, Spiro. Locus est in Euterpe, ἀϊεῖτε πνεύματι χρησάμενος καὶ θαλάσσῃ λείῃ. Quòd si hanc lectionem non haberemus, tunc aliqua fortasse ejusmodi interpretatio nominis ἀϊαγέϊ ibi excogitari posset, qualem attuli in Thesauro. Cæterùm non in Græcorum tantùm scriptorum locis interdum lectiones mendosæ afferuntur, (& quidem mendosæ in eo ipso vocabulo do quo agitur) sed in Latinorum quoque nonnullis: atque adeo commentitiæ etiam fortasse. ut in Κῆπος novissima editio, postquam tradidit κῆπον esse etiam τὸ ἐφήβαιον τῶν γυναικῶν, Hesychio: pectinem, muliebrémque pubem, inguina & verenda mulierum: (hìc enim scilicet ostentandæ erant Latinæ linguæ opes) Quibus subjungit apud Diogenem Laertium, Stilponem negare Minervam deum esse, quia fœmina esset. Quem ita irrisisse Theodorum Cyreniacum, πόθεν δὲ τοῦτ' ᾔδει Στίλπων: ἢ ἀνασύρας αὐτῆς τὸν κῆπον ἐθεάσατο; an retectâ & sublatâ veste ejus hortum contemplatus est? his addit, Hortum enim in hâc significatione honestâ metaphorâ (ut & genitale arvum Virgilius) usurpavit Ovidius in Metamorphosi, Fœmineos hortos in olentes vertere menthas Persephonæ licuit. Atqui hôc in loco non vocem hortos, sed vocem artus præter Aldinam editionem (quæ emendatior est quàm alia cujusquam poetæ ab eo profecta) aliæ quæ apud me sunt plurimæ, necnon vetus exemplar scriptum habent. Et seu quis lectionem illam somniarit, seu ex codice quopiam sumpserit, non solùm fœtidam hôc in loco, sed ab eo etiam alienam esse, nemo, nisi qui judicio careat, negarit: si quidem quà de re agatur, expenderit. Aliqua verò afferuntur ex authoribus, quæ apud eos quidem inveniuntur, sed quovis potiùs quàm eò pertinentia, quo pertinere dicuntur, & in alium omnino sensum ab autoribus scripta. Cujus erroris & paulo antè mentionem obiter feci. Exemplum autem ejus habemus in vocabulo Αὐτόματος. quum enim Gell. in fine capitis 1, lib. 13. scripsisset, Quod Cicero fatum atque naturam videtur dixisse, id multo antè Demosthenes τὴν πεπρωμένην καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον appellavit. αὐτόματος enim θάνατος quasi naturalis & fatalis, nullâ extrinsecus vi coactus venit. Quum, inquam, his verbis Gellius primum libri 13. caput clausisset, interpretationem hanc quæ ab illo tribuitur nomini αὐτόματος juncto cum θάνατος, (quæ vox mortem significat) vulg. lexicorum consarcinatores huic ipsi nomini tribuerunt, dicto de convivâ Allato enim hôc versu Homeri ex Iliad. β, Αὐτόματος δέ οἱ ἦλθε βοὴν ἀγαθὸς Μενέλαος,

subjungitu

subjungitur ἄκλητος: deinde, quasi naturalis & fatalis, quíque nullâ extrinsecus vi coactus venit, autore Gellio. Quod erratum adeo monstrosum est (quis enim, nisi qui communi sensu omnino aut etiam sanâ mente destitutus sit, non animadvertat absurdè dici de convivâ, eum esse naturalem & fatalem, & nullâ vi extrinsecus coactum venire?) ut vix meis ipse oculis illud intuentibus credam. Nec verò contenti fuerunt, quos proferunt autorum locos modis omnibus depravare, decurtare & mutilare, duos in unum confundere, quæ ab iis dicuntur, in alium omnino usum convertere, aut in alium prorsus sensum interpretari quàm eum quo scripta sunt: sed eò audaciæ proruperunt, ut quædam etiam illis auderent affingere. Cujus audaciæ exemplum habemus in Ἀνέφικτος. Ibi enim affertur ex Lucianicâ Alc. ἀνέφικτον ἀνθρώποις ἐστὶν οὐρανός. quum tamen illa ibi non legantur, sed ista, ἐπεὶ τὸν ὅλον οὐρανὸν πόσῳ τινὶ σαυτοῦ δοκεῖς εἶναι μείζω: Φράσαις ἄν; Χ. Τίς δ' ἀνθρώπων ὦ Σώκρατες δυναιτ' ἂν ἢ ὀνομάσαι τι τῶν τοιούτων; οὐδὲ γὰρ εἰπεῖν ἐφικτόν. hæc autem verba quàm pulchrè & quàm fideliter in illam epitomen redacta sint, vestrum esto judicium. Hic certè Lexici locus, ut multos alios ejusdem audaciæ suspectos habeam, facit. Venio ad id, quod multò majoris momenti esse dixi, nimirum ubi verba, quibus Græci lexicopraphi ad vocabuli alicujus expositionem usi sunt, binas pluresve significationes habentia, præposterè interpretantur, & in alium omnino sensum quàm illi intellexerint. Cujus errati exemplum habemus in Συνάινος. cujus antea mentionem feci, quum falsarum significationum exempla proferrem. In illis enim Συνάινος redditur, Laudis particeps. Unde autem orta est falsa ista interpretatio? Ex Hesychii expositione, cui συνάινος est ὁμόδοξος. Quum enim ὁμόδοξος (utpote à δόξα, quod non solùm opinionem seu sententiam significat, sed etiam gloriam) existimarent debere significare Laudis particeps, de alterâ illâ nominis δόξα significatione nihil cogitantes, præclaram illam interpretationem tribuerunt nomini συνάινος: quum alioqui debuissent interpretari, Qui ejusdem est opinionis, Qui idem sentit, Qui assentitur. sicut Συναινεῖν est Assentiri. Libet autem duo non minùs insignia hujus erroris exempla proferre, à me annotata in verbo Ἀνήκω. Ità enim ego ibi: Apud Thucydidem autem ἀνήκουσι vulgò exponitur Rediguntur, in hôc loco libr. 3, εἰς τὸ θάνατον αἱ πολλαὶ ἀνήκουσι. ubi tamen scholiast. exponit ἀνέρχονται. At Suidas, quum dicit ἀνήκουσι poni à Thucydide pro τελευτῶσι, λήγουσι, non dubito quin de illo simili've ejus loco intellexerit. Sed vulgarium lexicorum consarcinatores, imperitissimi & ineptissimi, & stivâ vel flagris potiùs dignissimi homines, quum Suidas dicit τελευτῶσι, putarunt eum accipere pro τελευτῶσι τὸν βίον, Moriuntur, (non animadvertentes

vertentes subjungi ab eo λήγουσι) atque ità scripserunt, Ἀνήκουσι pro Decedunt, Moriuntur, apud Thucydidem. Itidem quum tradat Suidas à Demosthene ἀνήκοντος sumi pro διαφέροντος, scripserunt illi Demosthenem ἀνήκοντες pro Excellentes dixisse. (quasi verò διαφέρει significet duntaxat Excellere) eum tamen Demosthenis locum in exemplum attulerunt, in quo ipse Suidas ἀνήκοντες dicit significare ἀνελθόντες. Is est, quem antea citavi, τὸ μὴ ἐν τῷ λέγειν δυνάμεως οὐκ ἐπὶ τοσοῦτον ἀνήκοντες. Hactenus quæ in Thesauro scripsi huc pertinentia. Fœdiùs autem peccarunt in eo, quòd plerumque ne Latinas quidem Budæi expositiones fideliter descripserunt, nec suo loco posuerunt, eique verbo non dederunt, cui ille eas tribuerat. Cujus peccati exemplum vobis suppeditabit vocabulum Ἀνυπόστατος. Ibi inter alia significare dicitur Sedimentum, & Quod ex urinâ subsidit. Quæ expositio sumpta quidem est ex Budæo, sed eam tribuente nomini Ὑπόστημα, non autem nomini Ἀνυπόστατος, ut videbis Comm. pag. 497. editionis patris mei. quum enim Budæus de Ὑπόστημα loqui cœpisset, dicens poni pro hypostasi, & interjecisset aliqua de Ἀνυπόστατος, revertens ad nomen illud Ὑπόστημα, addidit, significare etiam Sedimentum, & Quod ex urinâ subsidit. Sed fingamus, tale quid apud Budæum aliúmve legi de Ἀνυπόστατος, nonne hoc aut librario aut typographo imputandum esset? Quis non videat, ἀνυπόστατος, quod & adjectivum est, & præfixum habet α privativum, non posse Sedimentum significare? Huic similis commissus est error in voce Ἀυλαῖον, & quidem in excerpendâ ex Budæo itidem expositione. Quum enim scripsisset in suo Lexico Budæus, Αὐλὴ apud Athenæum p. 242. pro triclinio prægrandi, id est œco, in quo nuptiæ in regiâ celebrabantur. hodie sallam dicimus. Quum inquam hæc ibi scripsisset, & vocem Αὐλαία illi alteri proximè subjunxisset cum expos. Hesychii, quispiam ex consarcinatoribus Lexicorum, cui aliquid indè excerpendi cura demandata erat, quæ à Budæo pro expositione nominis Αὐλὴ dicta erant, ad expositionem nominis Αὐλαία pertinere putavit, atque adeo suo judicio utens, huic non illi eam tribuit, sed decurtatam: ut ibi videbis. Hoc autem indè contingit (nam & hoc crassæ ignorantiæ specimen silentio prætereundum non est) quòd Budæus inter hæc verba Triclinio prægrandi, & illud OEco, interjecisset notam quandam habentem punctum duabus transversis lineolis interclusum, quâ significabat Id est: ut certè plerisque hic est ejus usus. Verùm hoc à me velut obiter dictum esto. libet autem, quandoquidem in mentionem hujus nominis αὐλαία incidi, quis præterea circa ipsum commissus sit error, admonere, aliósque item ejusdem generis (licèt diversi à proximè præcedentibus) ei adjungere. Quum αὐλαία Græci dicant fœminino genere, Latini

Latini autem Au'æum potiùs neutro, (ſicut in aliis pleriſque vocibus, quas hi ab illis mutuati ſunt, idem genus non retinuerunt) ideóque Bud. Annot. poſt. in Pand. Latinis ſcripſiſſet literis pluralem numerum Aulæa, (afferens alioqui & Curtii locum, in quo aulæam dixit) illi diverſas illas in diverſis linguis nominis hujus terminationes confundentes, ſcripſerunt, Αὐλαῖον, Stragula, Plagæ, Velum picturis intertextis variegatum, παραπέτασμα, πείρασμα, τάπης. quibus falſo nomen Budæi tanquam teſtis ſubjunxerunt. (Sed eâdem operâ addam quid miſeræ huic voci præterea contigerit, licèt alio errati genere, & potiùs referendo ad quandam eorum quæ ſuprà commemorata fuerunt, claſſem. Quum ſcripſiſſet Heſychius, Αἱ αὐλαῖαι, τὰ κατακαλύμματα, ſed fortè à typographo omiſſus fuiſſet apex ſpiritûs index, qui primæ nominis αυλαῖα ſyllabæ ſuperponendus erat, unam illi vocem ex nomine & ejus articulo ei præfixó facientes, Αἰαυλαῖαι ſcripſerunt, & expoſuerunt, Opercula, καταχαλύμματα) Ut porrò in voce Αὐλαῖον peccatum eſt ab iſtis Lexicorum conſarcinatoribus, in eo quòd vocabulum Græcum legi Latinæ voluerunt ſubjicere, ſic & alibi idem feciſſe comperiuntur. ut quum pro ἀσχέμαχα ſcripſerunt, ἀσχέμαχαι, volentes videlicet ἀσχέμαχαι convenire cum nomine Latino Haſtæ, quod fœmininum eſt: quum alioqui Græci ἀσχέμαχα ſcripſerint, ad ſuum nomen δόρατα, ſeu ὅπλα, quæ neutra ſunt, accomodantes, & de Latinâ illâ nihil penſi habentes: ídque meritó. (Neque tamen errore hôc contenti fuerunt, ſed vocem alio inſuper modo corruperunt, ἀσχέμαλαι pro ſuo illo ἀσχέμαχαι ſcribentes) Itidem, verò quum apud Pollucem legatur Θρεῖος αὐλὸς, (niſi fortè Θρῆνος potius legendum exiſtimemus) boni illi viri ex maſculino Θρεῖος fecerunt fœmininum Θρεία, ut conveniret non cum αὐλὸς, ſed cum Tibia, quod Latinis id ſonat quod Græcis αὐλός. Imò verò graviùs etiam peccarunt: quippe qui Θρεία per ſe quoque ſignificare tradiderint tibiam ex hinnulorum oſſibus. Verumenimvere quamvis ego non ſingula errata, (quod & infiniti laboris eſſet, & librum immenſæ molis requireret) ſed ſingulorum duntaxat generum, vel potiùs eorum quæ in his ſunt præcipua, paucula exempla colligere velim, vel horum numero me obrui ſentio. Quare duobus duntaxat generibus prætereà enumeratis, finem huic tam moleſto ac tædioſo ſermoni imponere ſtatui, cætera aut alii, aut mihi ipſi in aliud tempus reſervans: ſi tamen à magìs ſeriis, quod huic rei impendere poſſim, ſuperſit. Quinam igitur ſunt lapſus illi? Activa pro paſſivis, & viciſſim paſſiva pro activis pleriſque in locis poſita. Quantâ enim licentiâ in hiſce confundendis uſi fuerint, vel indè patet quòd Græcis etiam lexicographis ſua activa in paſſiva, aut paſſiva viciſſim in activa commutaverint. In quodam autem

autem loco cujus recordor, ulteriùs etiam progressa est illa sive licentia, sive vecordia. quum enim Hesychius scripsisset Ἐπιδικάζομαι, & exposuisset ἀντιποιοῦμαι, itidémque Suidas ἐπιδικάζεται exposuisset ἀντιποιεῖται, illi Ἐπιδικάζω activâ, non passivâ, voce scripserunt: deinde ut Hesychii & Suidæ expositionem accommodare illi possent, vocem quoque quam ei adhibuerant, ex passivâ activam fecerunt, scribentes ἀντιποιῶ. quasi verò ut passiva vox ποιοῦμαι, multos usus sibi peculiares habet, ità etiam ejus composita suos non habeant, præsertim verò illud ἀντιποιοῦμαι. Alterum autem errati genus de quo verba facere institui, est earum vocum, quarum scriptura aliquid dialecto cuipiam peculiare habet cum iis, quæ communis linguæ sunt permistio. Contingit autem hæc in iis potissimum, quæ ex dialecto Ionicâ petitæ sunt, utpote quarum major sit numerus. veluti quum μετιέναι quod est apud Herodotum pro μεθιέναι à μεθίημι (ex Jonicæ linguæ proprietate usurpantis tenuem τ pro aspiratâ ϑ) dicitur esse à μέτειμαι. Sic quum διαθέωνται, quod est Jonicè itidem scriptum pro διαθῶνται, à themate διατίθεμαι, dicitur habere thema διαθέω. Hic finem facturus eram, (ut modò pollicebar) nisi calamum è manu deponens, recordatus fuissem mendi cujusdam inter ridicula maximè ridiculi, inter inepta ineptissimi vel potiùs inter monstrosa monstrosissimi: de quo admoniti isti Lexicorum consarcinatores ac locupletatores, si & Metamorphosin Ovidianam locupletare velint, aliquid jam paratæ materiæ habebunt. Est enim in eo, de quo loquor, vocabulo mira quædam facta Metamorphosis, ex eâ videlicet parte orationis, quæ Verbum à grammaticis appellatur, in eam quæ Nomen ab iisdem vocatur, nimirum ex Verbo Κυμαίνω, κυμαίνεις, in Nomen Κυμλῶα. Quoniam autem rem, quæ multorum fidem superatura sit, narrare me scio, totum locum in quo pulchram illa Metamorphosin habemus, proferendum censeo. Hæc sunt igitur illorum verba, Κυμλῶα, vocabulum castrense, ad significandam militum seriem fluctuum instar gradientem. Arrianus in expeditione Alexandri, ἦγεν βάδην, τὸ μὴ διασπασθῆναί τι ἐν τῇ ξυντονωτέρᾳ πορείᾳ κυμλῶαν τῆς φάλαγγος, ne phalangis undatim incedens series aliquâ ex parte divelleretur. Hanc fluctuantem seriem intelligit Virgilius in Georgicis, ubi, Ut sæpe ingenti bello quum longa cohortes Explicuit legio, & campo stetit agmen aperto, Directæque acies ac lato fluctuat omnis Aere renidenti tellus. Atqui κυμλῶαν participium aoristi temporis à κυμαίνω, non autem nomen accus. casûs, à nominativo κυμλῶα, vel hæc docuisse debuerant quæ à Budæo traduntur in Græcæ linguæ commentariis, Κυμαίνω. κυμαίνομαι. Plut. de acie fluctuante, τὸ δ᾽ ὑφ᾽ αὑτὸν στρατείας ἰδὼν τὸ πλεῖστον οὐκ ἀτρεμοῦν ὑπ᾽ ἀπειρίας καὶ θορυβούμενον. Affert exemplum & compositi verbi

verbi ἐκκυμαίνω, eandem habentis significationem apud Xenoph. ἀναβ. I. ὡς δ' ἐξεκύμαινέ τι τῆς φάλαγγος τὸ ἐπιλειπόμενον, ἤρξατο δρόμῳ θεῖν. Quòd si itidem aut participio ἐκκυμῆναν, aut infinitivo ἐκκυμῆναι usus hic esset Xenophon, magnum certè & huic loco ab illis consarcinatoribus periculum impendebat, nevidelicet ei suum verbum itidem rapientes, in nomen ἐκκυμῆνα converterent. Sed quid ego hîc de consarcinatoribus loquor? præclaræ illius Metamorphosis totam laudem, quantacunque est, unus sibi consarcinator vendicat, is nimirum cui adscribitur novissimæ editionis consarcinatio atque locupletatio. Ea inquam illi soli debetur, quam tamen ego paulo antè cum aliis cum communicare volui. Sed ignoscat mihi, rogo: non enim id à me malevolo animo & debitâ eum laude fraudandi cupido factum est, sed memoriæ in colligendis tam multis hujuscemodi gemmis occupatæ culpa. Quid si verò potiùs suum is erratum animadvertens (dicere autem supersedeo quàm bene interpretatus sit vocem illam suam verbinominem, aut nominiverbem, ut in novâ barbarâque grammaticâ novis barbarisque verbis utar) ut sibi ignoscatur petat, ac dicat, si quidem in κυμαίνω aut aliud tempus servans αι incidisset, nequaquam se fuisse erraturum: sed illud κυμῆναι in errorem eum impulisse, ob affinitatem quam cum formâ nominis habet: quid illi respondendum fuerit? Ad me certè quod attinet, non habeo quid respondeam potiùs quàm Horatiana ista, (si modò unicam in uno ejus verbo literam immutare liceat)——quod medicorum est Promittant medici. Nisi fortè gratius illi futurum est proverbium, Ne sutor ultra crepidam.

Ex hâc (ut ità dicam) anatome vel minimæ alioqui partis corporis tam vitiosi ac morbidi, de cæteris partibus judicium fieri posse existimo: & siqui mirati sunt anteaThesaurum ante multos annos à patre meo Roberto Stephano promissum, nondum prodiisse, futurum ut mirari desinant, quum totus velut à fundamentis construendus fuerit. Dignum enim scilicet suâ existimatione opus, dignum superioribus laboribus, ac præsertim suo Latinæ linguæ Thesauro, edidisset, si Lexicon & ipse auctum duntaxat & locupletatum dedisset, aut etiam ementitum Thesauri nomen ei tribuisset: ut à quibusdam unum ex illis tam miserè corruptis ac vitiatis Lexicis inscriptum est Thesaurus, (quum debuissent addere vocem Carbones, utpote quod introspicientibus, verè comperiatur esse quod veteri proverbio objici solitum est, Thesaurus carbones) dignum inquam eâ fide quæ in variis ejus variorum librorum editionibus perspecta erat, edidisset tandem opus, si cæterorum more, non in emendandis vulgatis lexicis, sed duntaxat in locupletandis operam posuisset. Atqui hoc ipsum erat de quo potissimum querebatur:

adeo ut quoties aliqua nova Lexici editio prodibat, aucti & locupletati, Sempérne (diceret) veterem hanc cantilenam audiam? Nunquámne aliqua Lexici editio emendati etiam & correcti sive repurgati prodibit? Ac profectò ab hâc repurgatione initium sumere olim ei in animo fuit, & tanquam veteres ædes instaurare ac resarcire, dum novas ædificandi facultas esset: sed postquam ibi Augiæ stabulum esse, postquam omnia ruinam minari comperit, sui illum incepti puduit pariter & pœnituit. Paratâ autem jam bonâ materiæ, quæ ad novum ædificium requirebatur, parte, mors illud nobis invidit. Quæ quum ita sint, nonne & à fidelitate paternâ descivissem ac degenerassem (cujus potissimùm hæredem se à me relinqui existimavit, ut antea dixi) & privatim etiam fidem illi datam violassem, ejúsque manes lædere dictus meritò fuissem, si & ipse Lexicon vulgatum, licèt auctum, locupletatum, interpolatum, reconcinnatum, reconsarcinatum, emendatum denique passim & correctum, edidissem? Habetis, viri charissimi, cur à me hæc opera minimè expectanda fuerit, & cur quidvis potiùs expectare debeatis. Sed quid de iis dicemus, qui lexicis illis freti, ac tantumnon pro oraculis habentes ea, quæ in illis traduntur, interpretes agunt, & quidem librorum omnis generis? aut de illis qui hujusmodi Lexicorum ductu & auspiciis, provinciam Græcas profitendi literas suscipiunt? Quid aliud hoc est, obsecro, quàm cæcos cæcis viam velle monstrare? Et tamen hæc sunt hodie præcipua non paucorum interpretum & Græcæ linguæ professorum arma, quibus scilicet adversus quantumvis implicitos scriptorum Græcorum nodos acriter dimicant. Et miramur, tam pueriles, tam ineptas, tam ridiculas, tam falsas prodire quotidie eorum interpretationes? Sed hæc εἰδόσι λέγω.

SUPEREST Ut eos metu liberem qui (uti dixi) quoniam vocabula in meo Thesuro longè alio quàm alphabetico ordine digesta esse audierunt, quisnam is esse possit, valde mirantur: ac, ne iis duntaxat qui in linguæ Græcæ cognitione velut veterani sunt, (ut ità loquar) non item tyronibus labor meus utilis futurus sit, verentur. Sciant igitur illi, qui hoc timent, eam contrà quæ in meo Thesauro habetur vocabulorum seriem, tantum commodi vel iis, qui Græcam linguam discere incipiunt, afferre posse, quantum alphabeticus ille ordo affert incommodi. Hoc tamen ingenuè fateor, si initio, quum illâ serie uti cœpi, rem tot difficultatibus esse implicitam, quot postea sum expertus, existimassem, & fore ut nullus mihi quicquam ad eas auxilii afferret, neque ex priscis neque ex iis qui eos sequuti sunt, ad nostra usque tempora grammaticis, sed futurum ut eas Marte meo perrumpere cogerer: quodvis onus potiùs quàm illud suscepissem: Sed hâc in re profectò, si aliâ in ullâ,

locum

locum habet vetus proverbium, quod difficilia esse prædicat quæ pulchra. Reddit enim series illa multò ditiores (ut ità dicam) Græcæ linguæ divitias, & quæ hactenus locupletissima fœcundissimáque esse visa est, facit ut multò etiam locupletior fœcundiórque quàm credita sit, comperiatur. Quemadmodum enim opulenta domus longè opulentior videbitur, si in unum tota supellex comportetur locum, quàm si dispersa sit: eadémque hominum multitudo, major multò, quum conferti sunt, quàm quum dispersi, videtur: sic etiam vocabuli unius, tanquam stirpis, numerosa propago & soboles minimè dispersa divulsáque & in varios locos distracta, sed in unum ità collecta, ut uno propemodum aspectu contemplari universam possimus, multò certè numerosior nobis videbitur. Quod autem studiosorum linguæ Græcæ magìs interest, seriem illam tyronum etiam studiis esse perutilem, res equidem ipsa clamat: quum plerumque mutuas operas in sese vicissim velut exponendis tradant, quæ ab eâdem stirpe ortum habent vocabula, & interdum per varia quæ derivata vocantur, tanquam per gradus quosdam ad cognitionem significationis vocabuli illius, unde manarunt, ascendamus. Sed tam multa sinè exemplis, frustra fortasse. ut igitur te non diu morans, ad illa veniam: en tibi in illis vulgatis Lexcis, Ἀείδω quidem (quod est Cano) in literâ primâ totius alphabeti: at verò ᾠδὴ, Cantus, & ᾠδὸς, Cantor, in literâ ultimâ. Quinetiam inter illud verbum ᾄδω & verbale ejus ᾆσμα interjecta sunt aliquot vocabulorum millia. Præterea compositorum unumquodque seorsim positum est, dispersa & ipsum sua derivata habens. Duo verò magìs etiam reprehensione digna sunt hâc in parte: unum est, quod passiva vox ab activâ semper sejungitur, & quidem non parvo intervallo nonnunquam, multis aliis vocabulis (ut poscit alphabeticus ordo) interjectis: alterum, quod de uno eodémque verbo in diversis agatur locis: nimirum non solùm in ejus præsenti, sed etiam in Infinitivo. interdum verò & in diversis temporibus, nimirum futuro, præterito, aut alio: & quidem interjectis itidem aliquibus vocabulis. Exemplum autem habemus cùm in aliis pluribus verbis, tum verò in Αἱρέω, ῶ. cum eo enim posita non sunt, sed seorsum, ista omnia, Εἷλον, Ἕλον, Ἕλοιμι, Ἕλω, Ἑλέειν, Ἑλεῖν, Ἑλών, necnon Ἡρήκει: seorsum verò & passiva vox Αἱρέομαι, sejuncta habens & participia Αἱρεθεὶς atque Ἡρημένος. tantum abest ut verbalia suo verbo adjuncta sint. Quinetiam quum unum idémque verbum ex Atticæ quidem linguæ consuetudine in ττω derivetur, ex communi autem in σσω, (ut quidem tradunt grammatici, qui tamen aliquid his verbis addere debebant) nihílque ex diversâ terminatione mutetur significatio: interdum tamen alio in loco, quod in σσω

terminatum est, in alio, quod in τῶ, collocant. Quinetiam (quod non minùs quis miretur) interdum duobus in locis idem ponitur thema, prius quidem, contractionem non passum, postea verò contractum, aliis inter illa interjectis. ut in Θεωρέω & Θεωρῶ, factum esse vides. Verùm satius esse existimo cætera, quæ his addenda forent, in ipsis Lexicis videnda relinquere, quum ea passim prostent: & aliqua potiùs exempla ejus seriei, quâ me in meo Thesaurum usum esse dixi, spectando proponere.

En igitur seriem Ἄδω, cujus mentionem initio feci, vel potius Ἀείδω quidem primum, deinverò Ἄδω.

ἈΕΊΔΩ,
Ἀοιδὴ,
Compos. Ἀοιδοπόλος, ?
Ἀοιδὸς,
Ἀοιδοσύνη,
Ἀοίδιμος,
Ἀοιδιάω,
ἌΔΩ,
Ἀσέον,
Ἆσμα,
Ἀσματοκάμπτης,
Ἀσματοποιὸς,
Ἀσμάτιον.
¶ Ὠδὴ,
Ὠδὸς,
Ὠδικὸς,
Ὠδικῶς,
Ὠδεῖον.

COMPOSITA.

C. ἈΝΤᾴδω,
Ἀντῳδὴ,
Ἀντῳδὸς,
C ἈΠᾴδω,
Ἀπῳδὸς,
C. ΔΙᾴδω,
C. ἘΞᾴδω,
C. ἘΠᾴδω,
Ἔπασμα,
Ἐπῳδὴ.
Ἐπῴδιον,
Ἐπῳδὸς,
c. 2. Κατεπᾴδω,
c. 2. Συνεπᾴδω,
C. ΚΑΤᾴδω,
C ΠΕΡΙᾴδω,
C. ΠΡΟΣᾴδω,
Προσῳδὸς,
Προσῳδία,
Προσῴδιον,
C. ΣΥΝᾴδω,
Συνῳδὸς,
Συνῳδία,
C. ὙΠᾴδω.

Ex compositis aliis quæ non ex ᾄδω sed ex ejus verbali deducta sunt, Κιθαρῳδὸς & Κιθαρῳδία, in Κιθάρα, ut Λυρῳδὸς & Λυρῳδία in Λύρα, & Ὑμνῳδὸς atque Ὑμνῳδία in Ὕμνος, itidem Μαγῳδὸς in Μάγος, & Μονῳδέω & Μονῳδία, in Μόνος. Idémque in quærendis cæteris quæ hìc posita non fuerunt, observandum erit. At Ἀγρῳδὸς & Στιχῳδὸς habebis inter proximè sequentia, post Ῥαψῳδῶ, & ejus derivata. Sequuntur autem cætera.

C. Παλιν᾽ῳδέω, ῶ,
Παλινῳδία,
C. Παρῳδέω, ῶ,
Παρῳδός,
Παρῳδία,
Παρῳδικός,
C. Περιῳδέω, ῶ,
C. Ῥαψῳδέω, ῶ,
Ῥαψῳδός,
Ῥαψῳδία,
c. 2. Ἀπορραψῳδῶ,
c. 2. Ἐπιρραψῳδῶ,
C. Ῥαβδῳδὸι pro ῥαψῳδὸι, & ῥαβδῳδία pro ῥαψῳδία,
C. Στιχῳδός,
C. Ἀρνῳδός,
C. Πεζῳδικός,
ἈΗΔΩ'Ν, όνος, ἡ.
Ἀηδὼ όος, & οῦς, ἡ.
Ἀηδονὶς, ίδος, ἡ,
Ἀηδονιδὺς, έως, ὁ,
Ἀηδόνειος, ου, ὁ καὶ ἡ.

Huic verbo ſubjungam id quod ipſum in eodem Theſauro excipit, nimirum Ἄζω, id eſt verbi Ἄζω ſeriem ; in quâ ſequor eos grammaticos qui ἅγος ab eo deduxerunt, licet & ἄγος ſpiritu tenui ſcriptum inveniatur, ut ibi copioſè docui.

ἊΖΩ,
Ἄζομαι,
Ἄγος, εος, τὸ,
¶ Ἁγὴς, έος, ὁ & ἡ,
Ἁγίζω,
Ἁγιστεύω,
Ἁγιστεία,
C. ΚΑΘαγίζω,
c. 2. Συγκαθαγίζω,
C. Ἐναγής.
Ἐναγῶς,
Ἐναγικὸς,
C. Ἀναγὴς,
C. ἘΝαγίζω,
Ἐναγισμὸς,
C. Εὐαγὴς,
Εὐάγητος,
C. Παναγὴς,
C. Ἐξάγιστος.
ἍΓΙΟΣ,
C. Ἁγιόγραφος,
C. Πανάγιος,
Ἁγίως,
Ἁγιότης,
Ἁγιοσύνη,
& Ἁγιασμὸς,
Ἁγιόω, ῶ,
Ἁγιάζω,
Ἁγιασμὸς,
Ἁγιασία,
Ἁγιαστήριον,
C. ΚΑΘαγιάζω,
ἉΓΝΟ'Σ,
C. Ἄναγνος,
C. Πάναγνος,
C. Ἁγνοπόλος,
Ἁγνῆς,
Ἁγνότης,
Ἁγνεὼν,
Ἁγνεύω,
Ἁγνεία,
Ἅγνευμα,
Ἁγνευτικὸς,
Ἁγνευτήριον,
Ἁγνίζω,
Ἁγνισμὸς,
Ἁγνιστικὸς,
Ἁγνιστήριον,
Ἁγνίτης,
C. Ἀφαγνίζω,
¶ Ἄγνος, ου, ὁ, Frutex, &c.

Et quoniam ut sunt diversæ verborum naturæ, ità etiam diversa habent derivata, quæ sunt eorum velut soboles, proferam & alia exempla. Ecce igitur verbum Ἀγείρω cum universâ suâ propagine & sobole, aut certè bonâ ejus parte. fieri enim potest ut aliqua derivata me subterfugerint, sed quæ alibi addi possint.

ἈΓΕΙ'ΡΩ,
Ἀγερμὸς,
Ἀγερέθω,
Ἠγερέομαι, οῦμαι.
Ὁμηγερέες,
Ἀγερόμενος,
Παλινάγερτος,
C. ΕΙ'Σαγείρω.
C. Ε'Παγείρω,
Ἐπάγερσις,
C. ΣΥΝαγείρω,
Συναγερόμενος,
ἈΓΟΡΑ'
Ἀγορῆνδε,
Ἀγορῆθεν,
C. Ἀγορανόμος,
Ἀγορανομία,
Ἀγορανομικὸς,
Ἀγορανομέω, ῶ,
¶ Ἀγοραῖος,
& Ἀγόραιος,
Ἀγοραίως,
¶ Ἀγοράζω,
Ἀγόρασμα,
Ἀγορασμὸς,
Ἀγόρασις,
Ἀγορασία,
Ἀγοραστὴς,
C. Ἐξαγοράζω,
C. ΠΡΟαγοράζω,
Ἀγοραστείω,
¶ Ἀγορέομαι, οῦμαι,
Ἀγορητὴς,
Ἀγορητὺς,
Ἀγορητὸς,
¶ Ἀγορεύω,
C. ἈΝΑγορεύω,
Ἀναγόρευσις,
c. 2. Προσαναγορεύω,
C. Ἀπαγορεύω,
Ἀπαγόρευμα,
Ἀπαγόρευσις,
C. ΔΙαγορεύω,
C. ἘΞαγορεύω,
Ἐξαγόρευσις,
C. ΚΑΤΑγορεύω,
Καταγόρευσις,
C. ΠΡΟαγορεύω,
Προαγόρευσις,
C. ΠΡΟΣαγορεύω,
Προσαγόρευσις,
Προσαγορευτικὸς,
c. 2. Ἀντιπροσαγορεύω,
C. ΣΥΝαγορεύω,
C. ὙΠαγορεύω,
Ὑπαγόρευσις,
¶ Ἀγορέω, ῶ,
C. ἈΠηγορέω, ῶ,
Ἀπηγόρημα,
C. ΚΑΤηγορέω, ῶ,
Κατηγόρημα,
Κατήγορος,
Κατηγορία,
Κατηγορικὸς,
c. 2. Εὐκατηγόρητος,
c. 2. Ἀντικατηγορέω, ῶ,
Ἀντικατηγορία,
c. 2. Προσκατηγορέω, ῶ,
c. 2. Συγκατηγορέω, ῶ,
C. ΠΑΡηγορέω, ῶ,
Παρηγόρημα,
Παρηγορητὸς,
c. 2. Ἀπαρηγόρητος,
& Ἀπαρηγορήτως.
c. 2. Δυσπαρηγόρητος,
& Δυσπαρηγορήτως,
Παρήγορος,

Παρήγορος,
Εὐπαρηγόρως,
Παρηγορία
Παρηγορικός.
c. 2. Ἀνυπαρηγορέω, ῶ,
C. ΠΡΟΣηγορέω, ῶ,
Προσηγόρημα,
c. 2. Ἀπροσηγόρητος,
Προσήγορος.
Προσηγορικός.
c. 2. Ἀπροσήγορος,
c. 2. Εὐπροσήγορος,
Εὐπροσηγορία,
c. 2 Φιλοπροσήγορος,
C. ΣΥΝηγορέω, ῶ,
Συνήγορος,
Συνηγορία,
Συνηγορικός,
Hactenus composita cum præpositionibus : sequuntur cætera.
C. Ἀλληγορέω, ῶ,
Ἀλληγόρημα,
Ἀλληγορητὴς,
Ἀλληγορία,
Ἀλληγορικός.
C. Εὐηγορέω, ῶ,
Εὐήγορος,
Εὐηγορί-,
C. Ἰσηγορέω, ῶ,
Ἰσηγορία,
C. Κακηγορέω, ῶ,
Κακήγορος,
Κακηγορία,
C. Μεγαληγορέω, ῶ,
Μεγαλήγορος,
Μεγαληγορία,
C. Ὑψηγόρης, vel Ὑψηγόρας,
Ὑψηγορία.

Sunt verò quædam verba multò etiam opulentiora atque fœcundiora, & admirabilem quandam derivarorum varietatem habentia : atque adeo tantam quæ nonnisi multis paginis capi possit : ideóque nullum ex iis proferre libet. Cæterùm si qui vel à vobis, viri doctissimi, vel ab aliis reprehensione dignum in hâc serie inveniatur, veniam me tribus nominibus consequnturum spero : primùm quòd hanc viam primus omnium ingrediar, & in eâ (quum alioqui cæca sit & latebrosa, veréque flexuosa & anfractibus plena , ac non pacis erroribus implicita) mihi ipsi tamen dux esse cogar. Sed unde tibi tantum audaciæ, ut vel de tentandâ hujusmodi viâ cogitaris ? Imò verò non audaciæ sed, sed credulitati potiùs tribuendum est. Magnam enim spem ostentabant de hâc viâ mecum indagandâ veteres grammatici : verùm eam spem prorsus esse vanam, magno meo malo comperi. Deinde veniam ideo mihi polliceor, quòd simul & in vocabulis hâc serie collocandis, & in significationibus certo etiam quodam ordine disponendis laborandum fuerit. Nec enim ignoratis quanta earum in vulgatis Lexicis (ut falsas & commentitias omittam) perturbatio sit atque confusio : ut pote in quibus aut omnium rarissimæ aut etiam metaphoricæ significationi primus detur plerunque locus. Postremò, quòd ad typographicum clepsydram (ut alibi quoque loquntus sum) hæc scribere (id est, scriptionem mean typographicarum operarum penso obnoxiam habere) cogar : & quod ab infinitis curis &

 occupationibus

occupationibus quas secum ars ista trahit, temporis superest, ne id quidem universum huic operi possim impendere, sed ejus partem in lectionem typographicam eorum, quos interim excudo, autorum (ex quibus nunc est Plutarchus) necesse habeam conferre. Hæc, inquam, sunt propter quæ futurum spero ut mihi & à vobis & ab aliis venia detur, & quidem non eorum duntaxat quæ in illâ serie, sed & eorum quæ in ullâ ejus operis parte peccaverim. Absit enim ut sibi quisquam persuadeat, ita me aliorum errata proferre, quasi ipse sim ἀναμάρτητος, & hominem me esse non meminerim, id est, eum cujus sit labi, errare, nescire, decipi. Imò verò me & colloco in hôc numero, & jam nunc, in meo opere esse in quibus lapsum me existimem, ingenuè fateor. Sed inter eos qui aliquando, & eos qui identidem ac subinde errant, discrimen statuendum esse dico. Quinetiam minimè dubium est, quin varii sint erratorum in hôc etiam genere velut gradus: &, ut quædam veniam merentur, ita quædam flagris potiùs quàm veniâ digna censeri debeant. Illa porrò tot tàmque fœda Lexicorum errata lectorem celare, præterquam quòd religio mihi fuisset, utpote qui silentio meo falsam multorum de illis opinionem aucturus eram fortasse: tum verò, ne & ipse Lexicorum consarcinator existimarer, ea patefacere necesse habuisse videor. Quomodo enim quid inter meum & illorum opus discriminis sit, & cur velut à fundamentis construendum mihi fuerit Thesauri mei ædificium, ostendere potuissem, nisi qualis esset eorum structura ostendissem? Ut porrò eos in cæteris imitatus non sum, ita nec in prætereundis silentio eorum, unde aliquid mutuatus sum, nominibus. Non enim nomina veterum duntaxat scriptorum & Græcæ linguæ autorum adscribo, ex quibus exempla loquutionum (ut vulgus vocat) à me petuntur: sed & interpretum, aut expositorum, aliorúmve, quicunque aliquid ad expositionem alicujus vocabuli pertinens scripserint, siquid ex iis in opus meum transferam.

ALTERA autem epistolæ meæ parte (aut certè alterâ meâ epistolâ, siquis vestrûm tantâ unius longitudine offendatur) quem à mensibus aliquot concepi mœrorem de miserâ veterum scriptorum sorte ac conditione in quorundam typographorum prela incidentium, vobis exponere vel potiùs velut in sinum vestrum effundere statui. Quâ quidem ex re non minus ad vos quàm ad me aliquâ doloris mei parte exoneravero (qui alioqui inclusus strangulat, ut aiebat Naso) & vos cautiores, ni fallor, reddidero. Ego igitur olim quidem veterum scriptorum sortem eo nomine deplorabam, quòd in illotas (ut proverbiali utar verbo) manus multorum vel interpretum vel expositorum inciderent, qui sua somnia illis deliriáque affingerent: at nunc eorum, qui in quorundam typographorum prela

inci-

incidunt, non minùs ſed potiùs magis deplorandam eſſe dico. Quorum verò? nimirum qui quum ſint omnino literarum rudes, aut certè illis vix tincti, quæcunque ii, quos pro doctis vel ipſi habent, vel ab aliis haberi vident, in caſtigando quopiam ſcriptore auſi fuerint (quid autem non audent nonnulli?) ea, tanquam oracula, in ipſa ejus ſcripta inferunt. Hinc enim factum eſt, ut quum antea veterum libri iis tantùm mendis inquinati eſſe ſolerent, quæ ex antiquis exemplaribus manarant, aut certè typographicis, id eſt iis quæ typographicæ committunt operæ, (cujus generis mendis & propè infinitis & monſtroſis pleriſque refertæ erant Herodoti pariter & Thucydidis interpretatienum editiones: quorum exempla etiam quædam in calce Latini mei Herodoti habes) nunc ad illa duo mala pejus illis bonum accedat. Quid iſtud verbi eſt? Hôc ego nomine voco caſtigationes quorundam, quæ ejuſmodi ſunt, ut multò mendis illis & periculoſiores & pernicioſiores judicari debeant. Caſtigationes, inquam, quæ quum ex ſolâ conjecturâ proficiſcantur, (quâ nihil fallacius eſſe ſcimus) extruſis tamen iis, quæ veterum codicum autoritate nituntur, (qualeſcunque ii ſint) in earum locum quo jure quâque injuriâ intruduntur. Ac fuit quidem tempus, quum in minùs celebres duntaxat ſcriptores hæc audacia graſſaretur: ſed tandem ne à primæ quidem notæ ſcriptoribus manus temperavit. Ecce enim Titum Livium ante aliquot annos multa hujuſmodi caſtigationum vulnera (proh facinus) paſſum: ecce M. Tullium Ciceronem ante aliquot menſes non paucioribus fœdatum. (De Plinio taceo, quem ſat norunt omnes omnibus omnium conjecturis, tanquam communem ſcopum, miſerè fuiſſe expoſitum.) Tandem verò & in Græcos ità ſæviri cœptum eſt, & quidem in nonnullos etiam, quibus olim vel ipſi hoſtes pepercerant, & quos præ cæteris ipſa venerata erat antiquitas. Horum in numero eſt Euripides, in quem ego nuper neſcio quid annotationum ſcribens, quum multis caſtigationibus vulneratum, multis conjecturis ſauciatum eum fuiſſe, apertè oſtenderim, totum illum locum huc proferendum cenſeo, & quidem altiùs repetitum. Iſta ſunt igitur, quæ huc pertinentia ibi ſcripſi.

Addam nunc, quidnam, præter illa quæ dixi, ad edendas haſce annotationes me impulerit. Incidi aliquando in quoſdam locos Euripideæ editionis, quæ prodiit ex Hervagii officinâ anno M. D. XXXVII, in quibus mirabar tam fideliter retineri potuiſſe omnia menda, & quidem etiam leviſſima, quæ in Aldinâ erant. Quod ego nimiâ quâdam religione potiùs quàm ignorantiâ factum eſſe interpretabar: donec quoſdam locos offendi, qui ſecus me id interpretari debuiſſe, apertè oſtenderunt. Ex iis autem fuit iſte in Helenâ, pag. 10. βαρὺ μὲν, οἰστέον δ' ὅμως. nam

nam quum Aldina editio habeat ὅμαι. quicunque illi editioni præfuit, à suâ illâ religione (id est religiosâ mendorum observatione) discedere ausus, pro ὅμαι, reposuit ὅμοι. id est, pro voce quæ ità depravata erat, ut cuivis obvia esse posset ejus emendatio, (quis enim, nisi sit omnino obesæ naris, mendum quod huic loco subest non odoretur, & ὅμαι locum adverbii ὅμως hìc occupasse non animadvertat?) reposuit aliam, quam & ipsam mendosam esse manifestissimum quidem sit, sed ità ut ejus emendatio non itidem in promptu cuivis esse possit. Verùm multò majorem ignorantiam mihi patefecerunt loci quidam, in quibus ne legere quidem potuerunt quod Aldina editio habebat, sed hanc notam compendiariam, aut certè huic similem, ῏, valere idem quod τὸν putarunt, id est, illud ignorarunt quod pueri, qui alphabetum Græcum per mensem in manibus habuerunt, si ignorarent, flagris digni judicarentur. Et quoniam hujusmodi lapsum incredibilem visum iri scio, aliquot exempla proferre libet. En tibi igitur in Troadibus paginâ 14, versu 4, Πάεις δ᾽ ἔγημε τ῀ Διός: quum Aldina editio habeat τὴν Διός. En tibi in eâdem tragœdiâ paginâ 26, versu 9, Πέρσαντε τὸν τεκοῦσαν, quum in Aldinâ editione legatur τὴν τεκοῦσαν. Quo exemplorum (tanquam testium) pari siquis contentus non est, adjiciam & aliud par, & quidem ex unicâ pag. 30. depromptum. nam versu 1 legitur Ἥκω δ᾽ τὸν Λάκαιναν quum Aldina editio habeat Ἥκω δ᾽ τ῀ Λάκαιναν. & versu 5, Οἴπερ γὰρ αὐτὸν ἐξεμόχθησαν δορὶ, quum in Aldinâ sit Οἴπερ γὰρ αὐτ῀ ἐξεμόχθησαν δορί. Quid dixi, par exemplorum? imo & tertium in hâc ipsâ paginâ habes: videlicet versu 13, κομίζετ᾽ αὐτὸν pro κομίζετ᾽ αὐτὴν. quòd in Aldinâ legatur κομίζετ᾽ αὐτ῀. Dicerem autem eum qui huic editioni præfuit, aut eos qui præfuerunt, quòd audissent Euripidem μισογύνην fuisse, (id est osorem sexûs muliebris) in ejus operibus & ipsos μισογυνίας suæ specimen dare voluisse, genus fœmininum tot in locis vertentes in masculinum: nisi in Plutarcho quoque talia contigisse animadvertissem, quæ fœdæ ignorantiæ duntaxat (nisi quis socordiam dare ei comitem velit) imputanda esse manifestum est. Itidem in eâ opusculorum Plutarchi editione, quæ anno M. D. XLII. prodiit, sub Hieronymi Frobenii & Nicolai Episcopii, typograph. nomine, fœdissima errata contigerunt, non tantùm ex eo, quòd intelligi scripta hujus autoris non potuerunt ab iis, quibus editionis illius demandata cura erat, sed ex eo etiam, quòd ne legi quidem ab iis nonnulli loci potuerunt in editione Aldinâ. Ut autem ne hìc quidem ἀμαρτύρως loqui dicar, en tibi in libello qui περὶ παίδων ἀγωγῆς inscribitur, quum Aldina editio habeat, paginâ 9, versu 10, τὴν μὲν ἀόργητον ἀνδρὸς ἐστι σοφοῦ, compendium illud quod valet ἐστι, putarunt boni illi viri valere δὲ: & hanc suam divi-

divinationem ſequuti, hunc locum ita ſcriptum nobis exhibuerunt, pag. 8. illius editionis, v. 3. τόγε μὴν ἀόργητον, ἀνδρὸς τοῦ σοφοῦ. In eâdem illâ paginâ (ne longè abeam) verſu 4 à fine, πᾶσιν ἀνθρώποις μισεῖσθαι ἄξιον, ἐπὶ ἤδη μαλείοις δούλοις συγγνωστόν. ubi nemo non videt ἐπὶ minimè convenire. nec certè id Aldina editio habet. pag. 10. legitur enim ibi, Καὶ ἤδη μαλείοις δούλοις συγγνωστόν. ſed compendium valens idem quod καὶ, docti illi valere ἐπὶ crediderunt, ídque tanquam certiſſimum nobis in ipſo Plutarchi contextu propoſuerunt.

Sed ad Euripidem ut revertar, quum docuerim quomodo in illâ priore editione Germanicâ acceptus fuerit, ſupereſt ut etiam quomodo poſterior eum acceperit, omnibus patefaciam: quæ (ut verum fatear) multo etiam magìs deſiderium edendi has annotationes mihi accendit. In eâ enim tantæ támque pernicioſæ audaciæ ſpecimen editum eſt, ut niſi ei fræna injiciantur, ſed in cæteros quoque ſcriptores graſſari itidem permittatur, meritò clamaturus ſit aliquis, de omnibus Græcis ſcriptoribus, déque univerſâ linguâ Græcâ actum eſſe. Quum enim depravatis antiquorum ſcriptorum locis nonniſi cautè ac timidè atque adeo religiosè adhibenda remedia ſint, & quas ex conjecturâ habemus emendationes, id eſt dubias, pro certis afferre, eundémque illis dare locum, quem merentur, quæ ex veteri quopiam exemplari proficiſcuntur, piaculare ſemper exiſtimatum ſit: ii contrà qui editioni illi præfuerunt, perinde acſi profananda Euripidis ſcripta & ſuæ poſteritati magnâ ex parte intervertenda ſuſceperint, non illotis ſolùm, (ut eſt in proverbio) manibus, ſed penè dixerim ſacrilegis, ea tractarunt. Quâ de re plura niſi productis teſtibus, id eſt exemplis, haud dicenda exiſtimavi.

Ad ea igitur ut veniam, en tibi in Rheſo pag. 2.

πᾶις δ' Ἀγαμεμνονίαν προσίβα στρατὸς
ἐννύχιος σὺν θορύβῳ κελαδῶν.

Hîc πᾶις mendoſum eſſe ſiquis non videt, is Tireſiâ cæcior eſt. ſed è vicino peti poteſt emendatio. ex πᾶις enim tollendo ι, habes πᾶς, germanam lectionem. Minimè igitur periculoſus fuit hic in error Aldinâ editione, ſicut nec in illâ Germanicâ priore. At in poſteriore neſcio qui tanquam ad id quod vicinum & loco accommodatum erat, oculos claudentes, ad aliud remotum & à loco alienum eos converterunt, videlicet ad πεζός: adjicientéſque θεράσος ad ſuam ἀμαθίαν, (ut & hîc verum eſſe experiamur quod dixit Thucyd.) non tanquam divinationem ſuam, ſeu conjecturam, margini adſcripſerunt, (quod tamen alioqui & de πᾶς faciendum fuiſſet, niſi veteris alicujus exemplaris conſenſus acceſſiſſet) ſed in ipſo textu collocarunt, ejectis veræ lectionis veſtigiis, ſimúlque copulativam particulam immerentem extruſerunt. Itidem

Itidem in Troadibus, pag. 44. editio Aldina habet, itémque Germanica prior, μέλας γὰρ δ' ὅσε κατακαλύψει. quæ lectio depravata quidem est; sed sinè periculo, id est, ita ut hæc depravatio nemini imponere queat. Quis enim est qui nullum hìc locum habere particulam δ', animadversurus statim non sit? quotusquisque verò qui non sit de reponendo σ' cogitaturus? At posterior editio mendum quidem subesse loco illi & ipsa deprehendit, sed dum eum emendare voluit, id reposuit quo occultius quidem, sed periculosius ille depravatur. Reposuit enim δ' ὅσε, novum quoddam loquendi genus, (id est, quod novam quandam barbariem habet) Euripidi affingens: sic tamen ut tyronum oculos fallere hæc depravatio multò faciliùs quàm illa possit. Nec vero mendosissimam illam emendationem, & verè κακόμαντιν μαντείαν in margine annotarunt, sed eâ contextum ipsum polluerunt ac fœdarunt.

In Bacchis, pag. 41, quum θῆρα Ald. codex habeat pro θῆρα à nominativo θὴρ, significante feram, illa editio augens itidem errorem, vel potiùs ex levi errore gravem faciens, pro θῆρα reposuit θήρα, tanquam à nominativo θήρα, quod est venatio.

Quid? quòd ne à Cyclope quidem (licèt nobis describatur monstrum horrendum, ingens) manus editio illa abstinuit? adeo non solùm πολυμερῆ, sed παρέπολμ@ fuit. Locus autem in quo manus ei attulit, est pag. 10, ubi legitur,——ἔγωγε τοῖς ξένοις τὰ χρήματα Πεπρᾶντα σ' εἶδον. hic enim pro ἔγωγε reponi debere ἔγωγε, (quod valde vicinum est) quum manifestissimum esset, & vel ità emendari deberet hic locus, vel judicio lectoris relinqui emendatio, Aldinam illam lectionem interim retinendo, ac nullius conjecturæ præjudicium (ut ità dicam) afferendo: contra certè, illorum qui hanc editionem architectati sunt, θεραπαινίδα γνοία, emendationem ante pedes positam transiliens, aliam, ut è longinquo petitam, sic longè ab hujus loci sententiâ remotam, nobis protulit. Quid dico longè remotam? imò verò ei ex diametro repugnantem? nam pro ἔγωγε reposuit ἐγὼ οὐ, ut chorus neget, quod affirmare illum sequentia satìs ostendunt. alioqui enim nequaquam diceretur ψεύδεις. Addam verò & alîus loci emendationem, quæ vel ipsi Cyclopi inter graves illos dolores elicere risum posset. Is est in calce tragœdiæ. quum enim in ultimis hisce Cyclopis verbis,

Ἄνω δ' ἐπ' ὄχθον εἶμι, καίπερ ὢν τυφλὸς,

Δι' ἀμφιτρῆτος τῆσδε προσβαίνων ποδὶ,

negotium facesseret vocabulum ἀμφιτρῆτος, in ἀμφιτείτης id mutare editio illa non dubitavit, ut videlicet sicut naves pontigradæ, sic & Cyclops pontigradus diceretur. At Brodæo quoque emendatio illa placuit. Placuisse ei fateor: sed ità placuisse, ut in contextum reponendam eam censeret, hoc verò nego. Sed de hâc Brodæi emendatione, aliisque nonnullis, dicam

cam & paulò pòst. Nunc addo, me mirari quomodo tantum negotii exhibuerit illis vox ἀμφιτρῆτος, quum subaudiendum esse πέτρας, (cujus substantivi ἔλλειψιν quodammodo supplet pronomen demonstrativum πόθεν) in mentem venire posset, consideranti ubi Cyclops esset: nihilo autem magis novum videri deberet ἀμφιτρῆτος πέτρας, quàm ἀμφιρρύτος πέτρας

Ne ipsa quidem Helene violentas atque adeo crudeles illorum manus effugit. Imò quanvis cecinerit meus Anacreon, Νικᾷ δὲ καὶ σίδηρον Καὶ πῦρ καλή τις οὖσα, illa autem non καλὴ tantùm, sed καλῶν καλλίστη fuerit, suum illi κάλλος nequaquam fuit Ἀντ᾽ ἀσπίδων ἁπασῶν, Ἀντ᾽ ἐγχέων ἁπάντων adversùs eos. nam & ipsa ab illis vulnera passa est, & quidem atrocia, ac quorum nomine videri possit miseranda vel hosti, ut Latinus poeta loquutus est. Sed ego nunc ex multis unicum in apertum proferam, quod videlicet accepit pag. 30. quum enim ibi dicat Theonoe Helenæ,

Ἥκει πόσις σοι Μενέλεως ὅδ᾽ ἐμφανής,
Νεῶν στερηθεὶς τοῦ τε σοῦ τιμήματος,

deinde ad ipsum Menelaum sermonem convertens, dicat (ut quidem in Aldinâ editione & illâ priore Germanicâ legitur)

Ὦ τλῆμον, οἴκους διαφυγὼν, ἦλθες πόνους:

ut autem legitur in vetustis codicibus, & ut legendum est,

Ὦ τλῆμον, οἴκοις διαφυγὼν ἦλθες πόνους:

illi contrà nec οἴκους nec οἴκοις agnoscere voluerunt, sed ità hunc locum scripserunt, id est, ità depravarunt,

Ὦ τλῆμον, οὐ σὺ διαφυγὼν ἦλθες πόνους.

At sensum minimè alienum à re de quâ agitur, lectio ista habet. Sit ità sanè. quid? licétne nobis divinationes nostras, licétne somnia nostra in veterum scriptorum libros intrudere, simulatque habent aliquid eorum argumento consonum? O miseros scriptores, vel potiùs, o misera scripta tot excellentium poetarum, oratorum, historicorum, & aliorum, nisi frænis, nisi catenis furiosa ista audacia compescatur. Quid enim in illis salvum & incolume tandem manebit? quid integrum, quid impollutum posteris nostris relinquetur, si cuilibet quæcunque assequi non potest, ea mutare transformaréque pro arbitrio conceditur? Sed de his aliàs plura. Ut autem ad tres illas lectiones redeam, Brodæus οἴκους retinens (quum videlicet alia lectio in mentem ei non veniret) hoc excogitavit effugium, ut πόνους acciperetur pro εἰς τοὺς πόνους. quæ ejus licet violenta expositio, innoxia tamen est, utpote quæ contextum nobis intactum relinquat. At expositio quam editionis illius autores afferunt, videlicet ista, Haud perfunctus tuis venisti huc laboribus, hæc inquam expositio non se submittit textui, sed ipsum sibi, contra fas omne, submittens, in eo ex οἴκους facit οὐ σύς. Atqui si οἴκους relinquentes illi, annotassent in margine se non posse commodum ex hàc lectione sensum elicere, non dubium

eſt quin plerique poſt demorſos aliquantiſper ungues, veram lectionem aſſequuti conjecturâ fuiſſent: at nunc, quum ea quæ ſuperſunt veræ lectionis veſtigia, prorſus nobis abolent, quis tam OEdipus eſſe poteſt ut eam ullâ divinatione aſſequatur? Verùm ſupereſt, ut de tertiâ lectione dicam, quæ germana genuináque eſt, & de quâ dubitare vetera exemplaria non ſinunt, è quibus deprompta eſt. Ea certè mihi in memoriam hunc noſtri poetæ verſum revocat, Α'πλῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ. Hujus enim veræ lectionis, perquam ſimplex & expedita eſt expoſitio, præ cæterarum, quæ falſæ ſunt & ſuppoſititiæ, expoſitione. Ut omittam, multò etiam majore cum gratiâ dici θαυμαστικῶς iſta, οἵας διαφυγὼν ἦλθες πόνους, tollendo videlicet interpunctionem poſt διαφυγών.

Tenes jam, lector, tenes quid me ad harum annotationum editionem præcipuè ſtimularit. ſi enim ego horum adversùs Euripidem κακουργημάτων conſcius, ea non pateféciſſem, nonne meritò judicatus fuiſſem συγκακουργεῖν? Quæ tamen non ità dicuntur à me, quaſi omnia aut etiam minimam eorum partem patefecerim, (abſit enim ut bonas horas in tam inauſpicato labore conſumam) ſed tanquam prohibituro ſaltem paucis hiſce eorum exemplis, nequem inſcium illa editio in fraudem impellat, in quâ ἀντὶ τῶν Εὐριπιδείων tam multa ſunt ψευδευριπίδεια. Quòd ſi probi miniméque ingrati diſcipuli eſt injuriam à præceptore ſuo modis omnibus propulſare, quid de nobis dicendum erit, ſi eos, qui antiquis ſcriptoribus, non ſolum noſtris, ſed & præceptorum noſtrorum præceptoribus, tam crudelia vulnera infligunt, impunè abire ſinemus? Sed de his hactenus.

Hæc ſunt, viri chariſſ. quæ ibi totidem verbis à me ſcripta extant. Atenim quinam huic malo viam patefecerunt, niſi illiterati quidam typographi, qui quum vix aliud in libris quàm paginam albam à nigrà norint diſcernere, omnibus omnium nugis (ne quid acerbius dicam) dummodo novæ ſint, prela ſua ſuámque induſtriam offerunt.

Accedit autem recens hoc mali genus ad aliud quoddam jam inveteratum: quod tamen quum in dies ingraveſcere videamus, quid aliud à duobus hiſce malis (quæ meritò duas lues ac peſtes vocare poſſumus) expectandum nobis quàm veterum ſcriptorum miſeranda deformitas? Inveteratum autem appello malum, quod ſtatim poſt primas ſcriptorum Latinorum præſertim typographicas editiones, id eſt, quæ à primis prodierant typographis, graſſari in eos cœpit. Quum enim quotidie vetera eorum exemplaria è tenebris emergerent, quidam cum his excuſa conferebant, qui quaſcunque diverſas lectiones invenerant, totidem caſtigationes eſſe credentes, mox cuipiam typographo tradebant, à quo paucis poſt diebus aut menſibus nova prodibat editio,

veterum

veterum exemplarium ope longè cæteris castigatior, ut quidem titulus pollicebatur, vel potiùs mentiebatur. Quota quæque enim ex iis, si verè loquendum fuisset, non potiùs cæteris depravatior dici debuisset? Atqui lectiones illæ diversæ ex veteribus libris sumptæ erant. Fateor: sed heus tu, unde nisi ex vetustis itidem libris sumptæ erant illæ quas nunc indictâ causâ expellis? Insigne autem hujus temeritatis exemplum in Ovidii poematis habemus, quæ post Aldinam editionem prodierunt. quum enim passim in bibliothecis vetera poematum illius exemplaria extarent, nominatim verò in quibusdam Parisiensibus, præsertímque in eâ quam abbatia S. Victoris habet, multi certatim exemplaria illa inter se conferebant, certatim diversas lectiones annotabant, certatim in locum Aldinarum substituebant, certatim, ut nova editio his insignita prodiret, operam dabant. Hoc verò quid aliud erat quàm certatim ad fœdanda tam pulchra poemata contendere? quum paucissima extare horum poematum exemplaria cum iis quibus Aldus usus est, comparanda, ejus editio cum iis quæ ab illa desciverunt, collata, apertè indicet? Quod certè vel illa quâ Tibulli mortem deflet elegia luculentè testari potest. Quamobrem ab exemplis indè petitis initium sumam. Sic igitur ibi Aldina editio,

Quum rapiant mala fata bonos, (ignoscite fasso)
Sollicitor nullos esse putare deos.

At verò in multis quæ ab illâ desciverunt, veterum quorundam exemplarium lectionem sequentia, scriptum est,

Quum rapiant malè facta bonos, &c.

Atqui lectionem illam, non hanc, convenire loco, luce clarius est. Sed in sequente disticho fœdius etiam multo, id est fœdiore ignorantiâ, peccatum est. Quum enim in Aldino exemplari legatur, (ut & legi debere manifestum est)

Vive pius, moriere tamen: cole sacra, colentem
Mors tamen à templis in cava busta trahet:

in maximâ posteriorum editionum parte diversam lectionem habemus, planè absurdam,

Vive tamen moriture pius: cole sacra, colentem
Mors gravis à templis in cava busta trahet.

In fine autem elegiæ hic versus,

Auxisti numeros culte Tibulle pios,

ita mutatus fuit in posterioribus editionibus,

Hausisti numeros culte Tibulle pios.

Apud eundem poetam Amorum libro 3, elegiâ 4, quum ità scriptum sit in editione Aldinâ, & ità scribi debeat,

Indignere licèt, juvat inconcessa voluptas.

mutatus tamen ità fuit hic versus,

Indulgere licet, juvat inconcessa voluptas.

Libro

Libro autem 3 De tristibus, eleg. 4, pulcherrimus locus fœdissimè depravatus est in editionibus Aldinâ posterioribus. Postquam enim Ovidius amico cuidam, ad quem scribit, hoc consilium dedit,

Usibus edocto si quidquam credis amico,
Vive tibi, & longè nomina magna fuge.
Vive tibi, quantúmque potes prælustria vita,
Sævum prælustri fulmen ab arce venit,

hanc sui consilii rationem affert,

Nam quanquam soli possunt prodesse potentes,
Non prosit potius quisquis obesse potest.

hanc inquam consilii sui rationem affert, sequendo Aldinæ editionis lectionem, cum quâ non solùm ità fluit versus ut Ovidio dignus sit, sed & sententiam habemus loco convenientem, & proverbio etiam illi (ad quod meritò dici possit allusisse) Procul à Jove, & procul à fulmine. Non dubium est enim quin itidem suadeat Naso, carere potiùs commodis quæ ex consuetudine principum percipi possunt, quàm, eam sectando, obnoxium esse mille periculis quæ illam comitantur. Et tamen cæteræ editiones magis adversùs hanc lectionem quàm ullam aliam conspirasse videntur, eam dico quæ in postremo versu extat. Ità enim plures quàm duodecim quas consului,

Non prosunt, potius plurimum obesse solent.

quæ lectio præterquam quòd minimè convenientem loco habet sententiam (quid enim magìs frigidum est quàm hoc dictum? Consuetudinem seu commercium cum potentibus vitâ: quoniam quanvis prodesse possint, tamen non prosunt, sed potiùs plurimùm obesse solent) durissimum etiam versum, & ne durissimo quidem poetâ, nedum Nasone, dignum efficit versum.

In epistolâ autem Hypermnestræ ad Lynceum, circa finem, legimus in eâdem illâ editione Aldinâ,

Quid fiet sonti, quum rea laudis agar?

Hâc ex lectione sententiam elicimus quæ rei de quâ agitur, vel maximè quadrat. dicitúrque eâ formâ, quâ apud Terentium, Nam si illum objurges vitæ qui auxilium tulit, Quid facias illi qui dederit damnum, aut malum? Posteriores tamen editiones ità mutarunt hunc versum,

Quid fiet sonti, quum rea mortis agar?

Lyncei autem nomen revocat mihi in memoriam mendum Metamorph. lib. 1. commissum in multis eorum quæ post Aldinam luci datæ sunt editionibus, quum enim ità scriptum sit in illâ,

Consitáque arboribus Lyrcea reliquerat arva,

& scribendum ità esse, cùm ex aliis, tum verò ex Strabone & Statio constet: desciscentes tamen hìc ab Aldo plerique typographi, & lectionem cujuspiam exemplaris ei præferentes, (præ-

sertim

fortim quum illud Lyrcea durum auribus eorum esset,) in Lycea, quidam & in Lycæa mutaverunt.

Sed quid non putemus quo jure quâque injuriâ mutatum ab illis esse, qui Aldinam editionem nescio quibus exemplaribus posthabuerunt? in iis quoque locis ubi cum eâ lectione versus stare nequit? Cujus etiam ignorantiæ exempla proferam. En igitur Amorum lib. 3. eleg. 3, initio,

Esse deos credamne? fidem jurata fefellit.

Ita quidem Aldina editio, versu optimè stante: at verò aliæ multæ quæ postea prodierunt, hanc lectionem illi prætulerunt, claudicante versu,

Esse deos credam? fidem jurata fefellit.

Adeo quidem ut meminerim me in quosdam olim incidere, qui hujus versûs autoritate probare vellent Nasonem nomen Fides productâ etiam primâ protulisse, sicut & Fidus. Poterant verò iidem editionum earundem autoritate probare, verbum Tuli priore longâ apud eundem poetam legi. quum enim Aldina editio ita, initio elegiæ 10, lib. 3. Amorum,

Multa diúque tuli, vitiis patientia victa est,

illæ particulam Que, tanquam superuacaneam, detrahentes, ita legendum nobis eum versum dederunt,

Multa diu tuli, vitiis patientia victa est.

Quinetiam Nutantia primam correptam habet in carmine ad Liviam. (cujuscunque id sit) si easdem illas testes adhibemus, habent enim,

Lumina cærulea jam jámque nutantia morte.

quum habeat Aldina,

Lumina cærulea jam jámque natantia morte,

Addam his & aliud mendum circa syllabicam itidem quantitatem commissum, quod non minùs quis, sed multò etiam magis fortasse admiretur nimirum lib. 3. Amorum, eleg. 4,

Quid tibi formosa si non nisi casta placebat.

Ita enim legitur hic versus in editionibus quæ mihi dum hæc scribo, ad manum sunt, nimirum in editione Colinæi, in tribus Lugdunensibus, in Hervagianâ, quæ adjunctos habet commentarios. Sed fateor illas hîc quidem fideliter Aldinam esse sequutas: quæ & alibi simile omninò mendum habet: nimirum 2 Am. el. 19,

Quid mihi fortuna quæ numquam fallere possit?

Meritò autem de illarum editionum typographis queri possumus & eo nomine, quòd quum ex vetustis codicibus quæ mala & mendosa erant acciperent, siquid in iisdem boni erat, negligebant: atque adeo versus qui in Aldinâ editione desunt. ut in epistola Didûs ad Æneam,

Uror, ut inducto ceratis sulphure teda.
Æneam animo noxque diésque refert.

habent enim duos præterea versus non pauci veteres libri, in quitá hic locus legitur,

Uror ut inducto ceratæ sulphure tedæ.
Ut pia fumosis addita thura focis.
Æneásque oculis semper vigilantibus hæret,
Ænean animo nóxque diésque refert.

(magìs enim mihi placet Ænean, quàm Æneámque scribere: quòd particula Que ad fulciendum labentem versum addita videatur à nonnullis) Fateor alioqui esse & nonnullos quos non itidem addendos ex eorum autoritate censuerim. ut in epistolâ Paridis ad Helenam, ubi vulgatæ editiones habent,

Dii facerent, pretium magni certaminis esses,
Téque suo posset victor habere thoro:
Ut tulit Hippomenes Schœneida præmia cursûs,
Quæ propero cursu vicerat ante procos.
Ut ferus Alcides Acheloïa cornua fregit,
Dum petit amplexus Deïanira tuos.

quidam enim veteres duos hosce interjectos habent inter quartum & quintum.

Sic & tu Phrygias venies regina per urbes,
Venit ut in Phrygios Hippodamia sinus.

Atqui non cohærere cum præcedentibus & sequentibus hos versus, vel hoc indicat, quòd optantis in iis sit oratio, at in duobus illis versibus de eo, quod fiet, agatur. Sed multò etiam magìs digni sunt qui rejiciantur, duo versus, qui in Phædræ ad Hippolytum epistolâ ex veteribus quibusdam libris itidem adduntur. nam quum ita legatur in vulgatis editionibus,

Ista vetus pietas, aevo moritura futuro,
Rustica Saturno regna tenente fuit.
Juppiter esse pium statuit quodcunque juvaret.
Et fas omne facit fratre marita soror.

quum, inquam, in iis ita legatur: in quibusdam vetustis exemplaribus extant duo isti perquam insulsi illepidique & inepti versus, inter secundum & tertium.

Saturnus periit, perierunt & sua jura:
Sub Jove nunc mundus: jussa sequare Jovis.

Ex his patere jam vobis protest quale sit illud alterum mali genus quod inueteratum esse dico: sed quam ingravescat in dies, ii demum cognoscent quibus editiones quæ quotidie in lucem prodeunt. cum superioribus conferre grave non fuerit. Atque hæc sunt quæ de duobus malorum generibus, quorum fautrix & altrix est typographorum ignorantia, dicenda, vos monendi causâ & cautiores reddendi, existimavi. De duobus, inquam, quæ ut omnium maximè sunt perniciosa, sic vicissim minimè omnium perspecta sunt atque explorata. Ac certè illa sunt quæ potissimùm

tiſſimùm ſignificare volui verſibus iſtis, quos habet à me nuperrimè ſcripta Querimonia typographicæ artis.

Turba quidem (fateor) me multa profeſſa magiſtram,
In ſcripta illorum perpetrat omne nefas :
Atque manu illotâ quæ ſunt ſacrata profanat,
Quam vel ſacrilegam dicere jure queas.

Sed præter illa omnia quæ ignorantia typographorum ac typographarum (hoc enim ad cumulandam hujus artis ignominiam reſtabat, ut etiam mulierculæ eam profiterentur) jam inuexit mala, quis non in dies nova expectanda putet? Mihi certè, cujus alioqui & aures audiendis & oculi videndis infinitis quæ ab illà proficiſcuntur malis aſſueverunt, novum tamen nuper ſe obtulit ſpectaculum : nimirum interpretationes quorundam libellorum Plutarchi in Budæicarum locum ſubſtitutæ. Itáne verò libris præceptorum libros diſcipulorum anteponi? non eorum quidem certè de quibus dictum eſt, Πολλοὶ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλων, ſed ejuſmodi quibus nimis etiam fortaſſe honorificum eſt hoc nomen. Sic quorundam Xenophontis librorum interpretationibus ſucceſſerunt aliæ nuper, χάλκειαι χρυσείαις. Verum quid facerent miſeri typographi, qui quum de rebus hiſce non magis quàm cæci de coloribus judicare queant, ſiquis de habendo delectu eorum, quæ editionem alicujus ſcriptoris inſignire poſſunt. habeatur ſermo, non aures ad eum (hoc enim non aliud eſt quàm ὄνου λύρας ἀκούειν) ſed crumenam aperiunt : & poſtquam ab hominibus quibus non tam eſt emuncta naris, quàm emungendi perita manus, audiverunt afferri à ſe novi aliquid quod editionem illam de quâ agitur, valde commendabit, non ſolùm omnibus quæ ab iis dicuntur, creduli ſunt, ſed etiam perſuadere aliis ea volunt in quæ alienam fidem vel potiùs ſub alienâ fide ſuam interponunt : dum non ſuis ſed aliorum verbis, (quæ tanquam pſittaci non intellecta balbutiunt) in iis quas libris præfigunt epiſtolis modò non montes aureos pollicentur. Alioqui certè non dubito quin ex eorum numero plurimi ſint qui, ſi ea quæ ibi mentiuntur intelligerent, ſuam hanc artem cum quovis diſpendio deſinere, eâque ſeſe velut abdicare mallent, quàm cogi ſub alienis verbis, & quidem minimè intellectis, verba emptoribus dare, & ſub alienâ (uti dixi) fide ſuam interponendo, infideliſſimè cum illis agere.

Verumenimuero ad eorum ignorantiam plerumque accedit avaritia, (malum in arte typographicâ magìs quàm in aliâ ullà formidandum) & quidem cui illam ipſam, cujus eos pudere deberet, ignorantiam prætexunt. Dum enim ignorare ſe dicunt, quid utilitatis editioni ſuæ afferre poſſit impenſa in hoc vel illud opera, quis ex recognitione aut ex variorum exemplarium collatione ad literarum ſtudioſos rediturus ſit fructus, lubenter

 ſumptibus

sumptibus parcunt, & suam interim editionem iis quæ requirit adminiculis fraudant: illud in ore semper habentes, Non minoris propterea væniet. Sed quid de veterum exemplarium inter se collatione loquor? Imò in deligendo etiam typographico exemplari quod in suâ editione sequantur, nummis belli quidam typographi parcunt: ideóque quod primum in illorum manus incidit, si est Aldino aut alio quopiam vilius, eo contenti sunt. Fateor tamen esse aliquos, qui ne hoc quidem norint, quid ab Aldo, quid ab aliis petere debeant. Quod ne valde mirer, facit quidam, qui, dum in quodam opere meo ingeniosus esse voluit, nimirum in meâ Xenophentis editione, ostendit se cùm alia multa multis etiam pueris nota, ignorare, tum verò Xenophontem ex Venetâ Aldi officinâ, & ex Florentinâ hæredum Philippi Juntæ prodiisse. Sed quid tum? (dicet quispiam) quid hujus rei ignoratio afferre damni potuit? Imò verò illius ignorationis dat illi pœnas Xenophon in illâ, quæ ad meam efficta est (licèt id dissimuletur) editione. Nam quum ego in meâ non solùm multos veteres codices, sed etiam omnes undique conquisitas editiones typographicas, Aldinam, Florentinam, Germanicas aliquot: in quibusdam verò libellis & Parisinam, nec non Complutensem, quandam item quæ ex officinâ Anshelmianâ prodiit in consilium adhibuissem, bonus ille vir, qui quum Germanicas tantùm viderit, cæterarum nomen ne fando quidem audierit, omnes tamen se vidisse putat, (quod perinde est ac siquis visis tribus aut quatuor Germaniæ oppidulis, omnes se Germaniæ urbas peragrasse jactaret) tyrannicam quandam in meum Xenophontem censuram agit, dum illius textum multis lectionibus alioqui commodissimis spoliat, quoniam in nullis codicibus extant, ut ille inquit. Siccine (quæso) hujus rei ignoratio in Xenophontis immerentis caput redundare debuit? ut omittam alia vulnera quæ ignorantia & inscitia illi ibidem inflixit. Atqui facilè per literas consuli de singulis potuissem, ne indictâ causâ damnarentur lectiones illæ: præsertim verò interrogari annon solæ Germanicæ editiones ante meam prodiissent, & qui eas vidisset, visas sibi esse omnes, jactare posset. Ego certè tunc Xenophontis mei causam agi, aut etiam (ut ita dicam) de Xenophontis mei capite agi intelligens, non tantùm lubentissimè rescripsissem, quæ editiones comprehenderentur voce Omnes, sed non credenti inspiciendi etiam copiam fecissem, missis qui eas ad illum perferrent, antequam in nobilem illum scriptorem aliquid secus statueretur. Passus est autem in eâdem illâ editione ad meam afflictá, quædam etiam nova vulnera, uti dixi: tantum abest, ut iis quæ aliis sananda reliqueram, (hoc enim ingenuè fateor) medicina fuerit adhibita.

Hanc etiam querimoniam, viri charissimi, lubenter tanquam in-

in sinum vestrum effudi: quòd Xenophontem, olim amorem deliciásque Musarum supra quosvis alios existimatum, à vobis itidem unicè amari, & vestras esse delicias intelligam. Fateor interim, me ad hæc spectacula quiddam humanitus pati, quum nimirum editiones quæ ad meas seu ex meis effictæ sunt, tam miserè depravatas conspicor. (idem enim & meæ Pindari editioni contigit: & in idem discriminis Herodoteam quoque & Thucydideam venire scio) Nec tamen propterea quicquam de solitâ diligentiâ remitto, sed quo pede cœpi pergo, in vestram aliorúmque vestri similium, in omnium denique literatorum, atque adeo in ipsarum literarum gratiam. Vires autem animo pares vos ut mihi à Deo Opt. Max. precemini, etiam atque etiam precor. Valete. Mitto cum hâc epistolâ poema nuper à me scriptum, in quo habetur Artis typographicæ querimonia, unde sunt quatuor ii versus, quos paulò antè protuli. Ei autem adjuncta sunt doctorum quorundam typographorum epitaphia. Valete iterum. Ex typographeio meo, seu typographicâ meâ Officina. Anno M. D. LXIX, Cal. Martiis.

HENRICUS STEPHANUS
JOACHIMO CAMERARIO S. P. D.

QUanvis epistolæ, quam ad quosdam amicos scripsi, partem tibi vendices, amicissime Joachime, vel maximam, te tamen & peculiari dignari, si non epistolâ, epistolio certè, officii esse mei existimavi. Præsertim quum tuo mihi patrocinio opus esse intelligerem (hoc enim præcepi, atque animo mecum antè peregi) adversùs eos quibus multa quæ in eâ scripsi, odiosa fore scio: eo quidem certè pacto quo veritatem odium parere, dixit olim Terentius. Quid enim attinebat (inquient) quorundam typographorum ignorantiam detegere ac traducere? quid attinebat tam monstrosos vulgarium Lexicorum errores tanquam in theatrum producere? Verùm quid hoc fuerit aliud quàm dicere, Quid attinebat literarum studiosos, unde sibi cavere debeant admonere, & imminens illis periculum ostendere? (ut alias omittam rationes à me in alterâ epistolâ commemoratas, quæ ad eos Lexicorum errores patefaciendos impulerunt: ut etiam omittam, miserum typographiæ statum, ab eo qui typographus non esset, vix potuisse cognosci, nedum describi) Sed quid ego hæc tibi, quem mihi multò quàm meipsum melius posse patrocinari scio? Quòd ut facias, etiam atque etiam te rogo. Attexi autem huic epistolæ catalogum quendam, quem alteri attexere oblitus eram. At librorum meorum indicem cum illâ accipies: ad quem pertinent isti quos tibi privatim mittam jambi.

EST nundinatrix turba passim plurima,
Quæ curiola curiosè me rogat,
Ecquid novi das nundinis his proximis?
Si dico, Nil do, polliceri me volunt
Ad nundinas quæ proximis sunt proximæ.
Si polliceri nolo, tunc expostulant,
Francfordienses nundinas quòd negligam:
Obstrictus illis scilicet tanquam forem.
Istos relinquo: literis mox obruor
Italis ab oris, Gallicis, & Anglicis,
Germanicisque, quæ novi quid moliar,
Aggressus aut quid sim, quid aggredi parem,
Futurus ordo quis laborum sit rogant.
Et plura rebus scire de meis avent,
Quàm scire, vates ipsemet ni sim, queam.
Habent sed istud proprium Germanicæ,
Suas subitò nundinas quòd allegant,
Et esse credunt debitorem nundinis.
Harum quis usus literarum est omnium?
Nempe, admovere dum mihi calcar volunt,
Frano morentur ut retracto me velut.
Nam scriptitandis quod vicissim literis
Impendo quanuis illibenter temporis,
Hoc illa possent opera maturarier,
Properare quæ suadent, adhortantur, petunt.
Huic ut mederer non levi tandem malo,
Quicquid vel ante nundinis illis dedi,
Brevi aut daturus sum, favente numine,
Id omne chartis comprehendi pauculis,
Quæ sint amico missa nulli epistolâ,
Et missa amicis sint epistolâ omnibus.
Fideliâque parietes multos simul
Unâ ut dealbem, non duos tantummodo.
Sed numerus horum quæ do, quæ brevi dabo,
Exiguus esse cui videbitur, sciat
Prostare merces plurimas in nundinis,
Numerare quas non, ponderare sed solent.

Henricus Stephanus aliquando post annum 1569. ex parte [1] composuit & compilavit ac (licèt absque anni, typographi, symbolíve typographi indicio)

[1] Jo. Deckher. de script. Adespot.

dicio) Latinè Gallicéque excudit forsan (uti ex charactere conjicio) cædis in Ludovicnm Borbonium 1569. 3. Id. Mart. indignè ac perfidè interfectum perpetratæ narrationem, ejusdem Reginarúmq; Navarræ & Angliæ literas, ac varia in eundem à se aliísque Hebraïce Græcè Latinéque scripta epitaphia.

Anno 1569. Bezæ Poemeta prodierunt: quæ editio vocatur secunda, non forsan quòd Henricus ea priùs vulgaverit, sed quòd prior fuerit Poematum editio [1] seu Epigrammatum à Bezâ [2] olim editorum, in quibus quædam erant amatoria & interdum licentiosiùs, ad veterum videlicet Poetarum imitationem, conscripta: Hæc autem secunda editio ab ipso Bezâ recognita est & dicata (ann. 1569. Prid. Id. Mai.) Andreæ Duditio, qui dudum Hungarici pseudocleri in Tridentino conciliabulo orator ad reformatam religionem transiverat. Alteram postea horum poematum editionem emisit Stephanus, quam nuncupavit tertiam, sed nec suo nomine nec anni charactere apposito. Illi adnexuit quædam Poemata Buchanani, Politiani, Pontani, Sannazarii, Flaminii, aliorúmque, nonnulla quoque ex suis & Latinis & Græcis epigrammata. Huic, Abrami sacrificium Gallicam Tragædiam à Bezâ ann. 1550. Octob. 1. compositam, [3] à Conrado Badio excusam.

[1] Poem. Bez. 1569. Epist. p. 8. [2] Apud R. S. ann. 1548. [3] Poem. Bez. an. 1569. Epist. p. 8.

Quoniam autem hic Bezæ incidit mentio, ísque non tantùm Roberto Stephano & Henrico coævus ac penè coætaneus, sed etiam [1] familiaris fuit; nonnihil de illo haud pigebit inspergere. Theodorus Beza Vezelius natus est anno [2] 1519. Jun. 24. [3] Poeticæ ab ipsâ pueritiâ deditus, quam sub Meliore Volmario Rufo Rotuillensi (de quo H. S. in dialogo de institu.) præceptore Biturigibus excoluit. Indè circiter annum ætatis 17m (1535) ex Patris voluntate Aureliam venit juri civili operam daturus. Ibi ad Poeticæ studium accensus exemplo Jo. Dampetri fœlicissimi Hendecasyllabωn poetæ aliorúmque eruditorum hominum, proposuit sibi in Bucolicis & sylvulis quibusdam scribendis imitandum Virgilium, in elegiis Ovidium, (cujus ingenii ubertate magìs quàm Tibulli munditie capiebatur.) In epigrammatibus, (quod scribendi genus quâdam ingenii proclivitate amplectebatur) Catullum & Martialem; illius melle hujus salibus ità captus, ut studeret eorum quàm simillimus in scribendo evadere; adeo tamen cautus, ut ab obscœnis oculos inter legendum averteret. Poematia quædam ad Meliorem suum quondam præceptorem Tubingæ jus civile profitentem (ut gratum discipulum oportuit facere) misit, quæ ità ei placuerunt, ut non destiterit, donec ea nomini ejus

[1] Epistol. Bez. ante N. T. Gr. & Athan. Dial. [2] Anton. Fayus de vitâ & obitu Bezæ. [3] Poem. Bez. Epistol.

dedicaret.

dedicaret. Reversus itaque Aureliâ Lutetiam, familiaritatem conflavit cum doctissimis illius Academiæ hominibus, Joanne Stracelio, Adriano Turnebo, [1] Georgióque Buchanano, aliísque; qui ei, quum Francisci secundi Genethliacon scripsisset, uno consensu primas in Epigrammate scribendo tribuerunt. Tum Libellum suum Poematum (R. S. 1548.) emisit, qui à Gallis & Italis sic exceptus est, ut horum præstantissimus M. Antonius Flaminius dixerit, se demum agnoscere, Musas superatis Alpibus in Gallias penetrâsse. Jam verò Reformatæ Religionis desiderio (quod in Gallicâ profiteri sinè certo vitæ discrimine non licebat) inflammatus, unà cum uxore sibi [2] ante annos quatuor desponsâ Genevam confugit; ubi à Calvino amantissimè exceptus, postea Lausannam, Bernatum Academiam, ad Græcas literas profitendas evocatus est, ibíque, cum se [3] Poematum olim editorum pœnitere confessus esset, in ecclesiâ regendâ functionem accepit. Indè ex Reginæ Matris Regísque Navarreni procerúmque aliorum voluntate Galliam (anno 1561. ut scilicet Possiaceno conventui, de quo priùs, interesset) profectus est. Genevam postea remigravit: & tandem cum Pontificii eum calumniis ob sua juveni-

[1] Vides, Lector, Henr. Stephanum non sinè causâ Bezæ Poematibus, Buchanani & Flaminii ejus familiarium poemata sociavisse. [2] Poem. Bez. Epist. p. 10. [3] Lege Epistol. de Juvenilibus Bezæ poematis, ann. 1683. Amstel. excusam, in quâ Maimburgius aliíque Bezæ obtrectatores confutantur.

lia

lia poemata onerarent; illa, quæ nunquam edita esse præstabat, prorsus abolevit; paucula, & ea castigata servavit; alia inter suas schedas reperta, substituit: quæ, unà cum epistolâ (quâ & se ab inimicorum maledictis purgat, sed etiam eadem à se in Pontificios transfert) edenda Henrico [1] Stephano tradidit. [2] Supremum Beza obiit diem anno 1605. ætat. 87. Octob. 13. Ex his supradictis discant adolescentes Poeseos studiosi non solùm Authores deligere, sed & cautè castéque legere.

Ad Stephanum redeo, qui, biennio abhinc de Hebræis bene meritus, hôc anno 1569. à Chaldæis & Syris majorem init gratiam, vulgatâ Immanuelis Tremellii (quam author Matth. Parkero Archiepiscopo Cantuariensi an. 1568. Cal. Mart. dicaverat) Grammaticâ, primùm seorsim, deinde Novo Testamento adjunctâ, quod eodem anno Græcè & Syriacè, Hebræis typis descriptum, cum Latinâ utriusque linguæ interpretatione prodiit. In eo enim, utì & in aliis, Henricus ad Patris exemplum se composuit, ut non semper profanis sed & sacris etiam operam Typographicam impenderet; &, si non semper sacris, iis saltem ple-

[1] Beza Henrici Stephani eruditionem laudat in suâ ad Calvin. Comment. Gall in Jos. præfatione. p. 12. 13. 1565. *Calvin fit le Catechisme, qui de Francois à eté traduit en diverses Langues; par l'autheur mesme, en Latin; en Grec, par Henri Estienne, & en Hebrieu, par Emanuel Tremellius, tous deux fort sçavans personnages, & bien exercés esdites langues; finalement en Italien, Allemand, Angleis, Escossois, Flamand, & espagnol.* [2] Calvis.

rumque

rumque scriptis, quæ ad mores bonos conducunt. Eâ ratione collegit hôc anno Græcorum Comicorum sententias, Bavariæ Duci inscribens, Latinis versibus redditas & annotationibus à se illustratas; quas [1] eò magis Lectioni commendat, quod Divus Paulus earum unam ex Menandro in suam priorem ad Corinthios (c. 15. v. 33.) epistolam transcripserit. Calci addidit Comicorum Latinorum sententias, & Publii Syri Mimos cum Erasmi explicatione. Editionis [2] Morelianæ aliquando interpretationem [3] notat. [4] Meminit in uno ex vetustis, quæ Pater in editione N. T. consuluit, exemplaribus se legisse hæc verba margini (1 Corinth. c. 15. v. 33.) adscripta, Μενάνδρου τοῦ κωμικοῦ γνώμη ἐν Θαΐδι, ubi reponit Θαΐδι, cujus vocis postremæ literæ oculos propemodum fugiebant. Dum has gnomas edebat, absolverat jam duos tomos Plutarchi, nondum verò tertium; affert enim [5] ex illis multa loca, ad paginarum (333. 425. 828. 1317. 1345. 1353.) numerum remittens; [6] ex hôc verò, paginâ non adnotatâ. [7] Ex Thesauro Græco, quem ferè ad [8] finem perduxerat, citat significationem vocis πληκτίζω. [9] In citando Clemente Alexandrino, editione Florentinâ usus est. Si cui hæc, de quibus passim lectorem moneo, levioris esse momen-

[1] Episto. ad Bavar. [2] Morel. Gnom. p. 45. [3] Gnom. H. S. p. 182. 341. [4] P. 351. [5] P. 158. 159. 100. 177. 119. 128. [6] P. 14. ex fine ad Colot. [7] P. 170. [8] Lege Epistol. ante Herodot. 1570. [9] P. 380.

ti

ti videantur, aliter certè sentio; interest enim scire, quibus codicibus usus sit ille, qui nonnisi emendatissimis (quantum fieri poterat) utebatur.

Henricus otio erat ità alienus, ut illa etiam, quæ animo relaxando interdum dedit, tempora à studio omnino vacare non pateretur. Si ruri aliquando equitaret (quâ corporis exercitatione videtur fuisse plurimùm delectatus), tædium laborémque viæ lusu poetico fallebat. Si à quopiam viro nobili (ut erat omnibus gratissimus) rusticanâ domo exciperetur, suâ poesi se ibi exercebat. Hanc artem (uti priùs observatum est) sibi in deliciis fuisse ab unguiculis testatur; in quâ quantum profecerit, intelligi potest ex Epigrammatis ab ipso & ab aliis de Græco versis, quæ, ut in variis locis ità etiam in variis scripta chartulis sparsa jacebant, collegit; eáque non paucis extemporaneis locupletata, annotatiunculis illustrata, Othoni Comiti Solmensi, in cujus domo pleraque nata fuerant, anno 1570. dedicavit. [t] Hôc anno (15. Aug.) Beza ei excudendos tradidit, Athanasii de sacrâ Trinitate quinque dialogos à Græculo quodam per Genevam transeunte redemptos, Basilii adversùs Eunomium quatuor, Anastasii & Cyrilli explicationem fidei Orthodoxæ (cujus exemplar Basilius Amerbachius J Cus communicavit), cum suâ tri-

[t] Epist. Bez.

um

tum horum opusculorum Latinâ interpretatione. Basilii enim Trapezuntianam versionem (quæ tamen ei ad germanam lectionem eruendam profuit) emendare inutilis fuisset labor. His adjunxit Phœbadii contra Arrianos libellum, quem ad eum P. Pithœus in Germani Colladonii bibliothecâ venatus detulerat. Henricus, dum in Plutarchi partim operibus promovendis partim in [1] absolvendâ Herodoti Græci editione (quam Laertianæ sociam promiserat) occupatur, quantum otii suffurari potuit, Laertio, cujus Basileensem editionem partim ipse partim Henricus Scrimgerus alterque Henricus anonymus cum variis exemplaribus antiquis contulerant, notis brevibus adornando impendit, quem cum Pythagoreorum fragmentis Græcè & Latinè seorsim excusum Joanni Cratoni Cæsaris Consiliario, perpetuum amicitiæ pignus, misit unà cum Herodoto Græco: [2] qui, quamvis ante novem aut decem menses ultimam illi manum operæ imposuissent, comitem Thesaurum expectabat Græcum, cui ad ultimam licèt Alphabeti literam perducto multa tamen cum adhuc deessent, Stephanus ulterius noluit suum Herodotum morari; [3] quem Ionismorum Gallicornm spicilegio, & Græcis, quæ nuper equitans in illum luserat, epigrammatibus ornatum, Joachimi Camerarii prolegomenis & vocum Ionicarum huic Authori cum Homero com-

[1] Epist. ad Crat. & Lector. ante Laert. [2] Epist. ante Herod. 1570. [3] Ibid. Epistol. Dedic. & ad lector.

munium

munium partim à Camerario partim à se collectarum caralogo auctum Jacobo à Broulart Lagnii Comiti Græcorum scriptorum & Homeri præsertim studioso dedicavit. Camerarii & Stephani amicitiam amoris erga Herodotum societas plurimùm auxit. Camerarius, qualemcunque Græcæ linguæ facultatem consecutus est, eam magnâ ex parte Herodoti lectioni acceptam debere se fatetur: ex quo olim à suo magistro ad audiendum Crocum domi suæ quibusdam Herodoti historias explicantem missus est. Stephano eò gratior erat Herodotus, quòd apud hunc tot Ionici occurrant Gallicismi, quorum apud Jacobum à Broulart mentionem fecerat, quum de Gallicæ cum Linguâ Græcâ affinitatis libello sermo incidisset. Is annotationes in hunc Authorem unà cum annotationibus in Xenophontem se propediem daturum sperabat, quæ eum forsan spes fefellit. Optat interim, ut ne aliquis ipsius in Herodotum vigilias (quod suo Thucydidi accidit) sibi vendicans falcem in alienam messem inferat. Henricus, tribus antiquissimis Græcorum Historicorum excusis, [1] cum Titi Livii conciones seorsim editas summopere placere comperisset, statuit idem in utriusque linhistoricis præstare: Huic operi ante aliquot menses cœpto extremam hôc anno manum imposuit; idque inscripsit Pomponio Bellevræo Regis Gallia-

[1] Lege epistolas Steph ad Bellevr. & Lector. & Veratii, præfixas concion.

rum

rum apud Helvetios Legato; cujus judicio dirimendam permittit litem inter Dionysium Halicarnasseum, & Plutarchum ac Ciceronem; quorum ille (in suo de Historiâ Thucydidis Libello [1] olim Venetiis lecto) damnat, hi laudant eam, quam Thucydides in libro suæ Historiæ secundo Pericli tribuit, concionem. Sed contraria magnorum virorum sæpe sunt judicia; quod quidem in epistolâ selectis epigrammatibus præfixâ observavit, ubi [2] dictum de natali Alexandri die idem & à Plutarcho ut omnino frigidum exibilatur, & Ciceroni tamen maximè placuit. In concionibus ex Polybio & Arriano excerptis contextum Græcum emendavit Stephanus: Omisit Dionis, uti & aliorum, longissimas: Argumenta à Jobo Veratio Rhetorices peritissimo conscripta habent omnes, præter Salustianas & Livianas, quibus eadem, quæ priùs edita, præfixa sunt. In hoc opus admisit solas conciones directas, non obliquas (quales Cæsarianæ); Nonnullarum initium ab obliquâ sermonis structurâ petitum diverso typorum genere excuditur. Hoc Syntagma unà cum epigrammatibus selectis Bellevræo misit.

Anno 1571. nil occurrit mihi, quod prodierit ex officinâ Henrici; neque tamen otii nota inurenda est, in duobus maximi momenti operibus occupato; quæ coram eduxit proximo anno 1572. Plutarchi opera Græcè seorsim & Latinè ex inter-

[1] Lege priùs. [2] Plut. in Vit. Alex. & Cicer. 2. de Nat. Deor

pre-

pretatione, in vitis, Cruserii; in opusculis, Xilandri & H. Stephani partim, partim aliorum; cum trium illorum in vitas,in libros de esu carnium H. Stephani & alia nonnulla opuscula annotationibus, adjecto Æm. Probi ob argumenti similitudinem libello, copiosissimóque in omnia indice præfixísque suis tribus in Plutarchum epigrammatibus, epistolâ Cal. Ian. datâ, Reginaldo Ferrerio Galliarum Regi apud Venetos legato misit.

[1] Stephaneæ stirpi id fuisse proprium videtur, ut effoderent Thesauros, Ciceronianum Carolus, Latinum Robertus, Græcum Henricus. [2] Verùm Henrici Thesauro diu in morâ " metus, ne illud " quoque opus repentè incideret in eos æstima- " tores, qui ad errorum ab aliis commissorum cen- " turias solebant connivere, ad ipsius decadas ocu- " los plusquam Lynceos afferre. Vulgata, quæ " tunc omnium manibus terebantur, Lexica nil " aliud erant quàm omnifaria, sed omni carens " judicio, consarcinatio: At verò in suo The- " sauro, præterquam quòd omnia, quoad fieri " potuit, ex ipsis hauserit fontibus (quod & Pater " ejus Robertus in Latino studiosè fecerat), om- " niáque suis autoribus accepta tulerit, suo nomine " quenque (sive antiquum sive recentem sive etiam " sui temporis) designans, ità tamen ut suum pas- " sim judicium interponeret; præterquam etiam

[1] Almeloov. p. 71. [2] Epistol. præfix. Art. Med. Princ.

quòd

" quòd aptiſſimum in diſponendis diverſis ſigni-
" ficationibus diſtinguendiſque earum exemplis
" ordinem tenuerit; denique præterquàm quòd
" in linguâ Græcâ fecerit (non ſinè magno &
" propè incredibili labore) quod in nullâ unquam
" niſi in Hebraïcâ factum fuiſſe audivimus; &
" cùm in aliis difficillimum factu eſſe, tum verò in
" Græcâ ne fieri quidem poſſe multi crediderint, ut
" nimirum infinitam illam verborum multitudinem
" ad certas radices reduxerit, totámque ſingulorum
" verborum proſapiam ſub uno aſpectu poſuerit, tri-
" tavum abavum proavum avum ordine collocans:
" præter hæc omnia, jam ſe plurima reſtituiſſe
" aſſeruit in iis, quæ ſuo Theſauro cum aliis Lexi-
" cis communia ſunt; multò verò plura, niſi ani-
" mus & vires deeſſent, reſtituturus. Tandem
igitur anno 1572. [1] Cal. Mart. opere illo eruditiſſi-
mo Rempublicam donavit literariam, eodem ferè
ſuæ ætatis anno, quo Pater Robertus ſuum edide-
rat: Huic enim 41us Illi 44us annus agebatur. Il-
lud Græcæ linguæ ærarium Maximiliano II. Imper.
Carolo IX Reg. Gall. Eliſabethæ Regin. Brit.
Friderico Com. Palat. Auguſto Duc. Sax. Joan.
Georgio March. Brandeb. eorúmque Academiis
dicavit, apud quos in ſuis Epigrammatibus præfi-
xis queritur ſe illo Theſauro ex divite egenum, ex
juvene ſenem factum fuiſſe. [2] Optat, ut ne ſuo
id, [3] quod olim paterno, operi contingat. Illud

[1] Theſ. p. 2. [2] Theſ. Tom. 1. ad Lect. p. 20. [3] Lege in Vit. Rob. ann. 1543.

præmiſſis Scipionis Carteromachi, M. Antonii Antimachi, Conradi Heresbachii de Græcarum literarum laude Orationibus, & adjectis libellorum ad Theſaurum Græcæ linguæ pertinentium appendice largóque vocum omnium indice adornavit. Huic Theſauro Privilegiorum diplomata obtinuerat à Carolo IX Galliarum Rege anno 1561. Julii die 13. & à Maximiliano II. Imperarore anno 1570. 15. Febr. & 17. Sept. Apparet itaque eum ab anno 1561°. quo primum indultum eſt privilegium, uſque ad annum 1572^m. quo Theſaurus prodiit, ei abſolvendo tantum ferè temporis impendiſſe, quantum Robertus Pater ſuo dederat ab anno 1531. quo ſpecimen primum, ad annum 1572. quo ultimum in lucem emiſſum eſt. Eodem, quo Theſaurus, anno, ſcilicet 1572. Indicem quoque quatuor Theſauri tomis additum prodiiſſe intelliget, quicumque legerit Henrici Stephani ad Lectorem epiſtolam tomo primo præfixam p. 10. lin. 47. ac Regiſtrum tomorum quinque ad Indicis calcem rejectum. Id autem lectorem monere volui, quòd audiverim, qui eum Indicem poſteriori (de quâ poſtea) Theſauri editioni additum ex malè intellectâ admonitione iſti editioni præfixâ putaverunt.

At quaſi non adhuc omnium aut potiùs ſuis votis ſatisfeciſſet, Anno proximo Cal. Feb. 1573. Gloſſaria

Gloſſaria duo [1] cùm ab aliis plurimis tum à Jacobo Cujacio valde deſiderata, & de Atticæ linguæ idiomatis commentarium, Thomæ Redingero dicata, vulgavit. Fecerat [1] animi magìs quàm corporis ægritudo, ut ejus Gloſſaria tardiùs in lucem prodierint ſpe & ſuâ & aliorum, qui lubenter uni cuipiam ex Theſauri tomis aſſuenda curâſſent. Eam animi (ut conjicio) ægritudinem effecerat res, quam poſiti in literis promovendis præſertim in Græco Theſauro abſolvendo ſumptus exhauſerant, domi anguſtiſſima. Sed aliquando utì & Romæ ità & paſſim evenit, ut ex vocis fidiúmve modulatione aut agilitate pedum multò uberior quàm ex literis quæſtus fiat. Id interim obſervatione dignum eſt, imperium Romanum nunquam magìs quàm ſub Auguſto Literatorum Patrono floruiſſe; & tunc cœptum in pejus ruere, cum Cæſares Citharœdis & Ludionibus favere cœperint. Henrici Theſaurus in ea incidit tempora, cum res in Galliâ Religionis ergô multùm turbarentur; nec poterat idem à Carolo, quod Pater à Franciſco expertus eſt, ſperare patrocinium.

Poſteriorem illius Theſauri editionem prodiiſſe tam certum eſt, quàm quo anno prodierit incertum. Editionis enim iſtius fronti nullius anni character præfigitur, ſed in loco, ubi prior annum indicat, leguntur hæc, *Henrici Stephani Oliva*; ac præterea additur hoc diſtichon.

[1] Gloſſ. Epiſt.

Thesaurus lectori, de eà, quam fecit quidam, ejus epitome.

Quidam ἐπιτέμνων me capulo tenus abdidit ensem :

Æger eram à scapulis, sanus at huc redeo.

Hôc epigrammate in vocibus *capulo* & *scapulis* alludit ad Johannis Scapulæ nomen, qui fecerat Thesauri Græci epitomen titulum Lexici Græco L. novi præferentem, de quâ prolixè agit in admonitione ad lectorem posteriori Thesauri editioni præfixâ. " [1] Præviderat fore, ut aliquis Thesauro " illi manus afferret πρὸς τὸ ἐπιτέμνειν. Operam ita- " que inter fabricandum ejus corpus dederat, ut " alii quàm sibi fabro talis incisio periculosa esset. " Hujus periculi in ipsâ [2] præfatione mentionem " fecerat, ut à tentandâ ejusmodi incisione pluri- " mos absterreret. Aliquot igitur viri docti (quod " unus eorum ipsi fateri non erubuit) insidiis anim- " adversis admotas manus statim removerunt. At " quidam (Scapula scilicet, cujus nomen noluit apertè indicare) " Thesaurum (nam imperitia " est audax) de vivo multis in locis resecuit, om- " nésque ejus propemodum venas nervósque inci- " dit. Hic ἐπιτομολεξικοῤῥάφος, dum crumenæ emptoris " vult consulere, illius studiis pessimè consuluit. " Illius epitomes specimen ab ipsomet aliquot post " Thesauri editionem annis allatam Henricus mul- " ta reprehensione digna habere ostendit, séque " suam pecuniam in meliores merces velle collo- " care dixit. Iste tamen, quamvis suam agnoscere " inscitiam videretur, in opere illo, quo pede cœ-

[1] Admonitio Præfix. Posterior. edit. Thes. [2] Pag. 17.

perat,

" perat, perrexit. Henricus itaque in posteriore sui Thesauri editione " monere lectorem de eo, " quod accidit, officii sui esse existimavit ; nil " magìs dispendiosum quàm illius epitomes com- " pendium ; in quâ, dum Thesauri epitomen ha- " bere te putas, proverbiale illud contingit, " θησαυρὸς ἄνθρακες : cujus Author diversas multorum " locorum expositiones necnon ipsorum exposito- " rum nomina ; Voces item plurimas, quas Græ- " ca lingua ex aliis mutuata est ; plurima præte- " rea, quæ in vulgaribus superioris temporis lexi- " cis leguntur, & in Thesauro duabus hisce literis " v. l. signantur ; ea denique, quæ, quum ad se- " cretiorem Græcæ linguæ cognitionem pertine- " ant, primus tamen & solus & in eo solùm libro " tractavit Henricus, missa fecit. Hanc partem " cum maximâ Linguæ Græcæ studiosorum jacturâ " resectam fuisse Henricus se ostensuinm promit- " tit, quum illa Græcæ Linguæ arcana pergeret " patefacere ; séque illi tractatui συναγωγὴν quan- " dam Græcarum vocum (partim quæ à se & ab " amicis post editionem Thesauri observatæ, par- " tim quæ in Lexicis illâ posterioribus inventæ " fuerint) subjuncturum ; & (si opus sit) in non- " nulla, quæ ex aliis (non dissimulatis illorum no- " minibus) habet, in quædam pariter, quæ sua " sunt, severam censuram acturum. Hæc autem " omnia (*quæ nondum scio eum præstitisse*) non " huic posteriori Thesauri editioni inserere, ve-

" rùm seorsum edere decreverat, ne ei, qui jam " priorem emisset, posterior etiam comparanda " esset; sed in illâ ejúsque corollario divitiarum " Græcarum cumulum & ipse possideret. Addam etiam quæ de illo scapulâ Scribit [1] Malincrotius. " Æmulatione laudabili incitatus filius ejus (scil. Roberti) " & in arte successor Henricus Stepha- " nus, præter alia multa & diversa, grandia post- " modum tria de linguâ Græcanicâ ejusdem tituli (scil. Thesauri) " volumina, infinito labore con- " gesta & magno doctorum plausu excepta in lu- " cem dedit, nisi quòd ministri seu adjuræ sui " Scapulæ fraude & deceptione minus ex illâ edi- " tione suâ lucri quàm gloriæ collegit, adeóque " sumptibus immensis ob tardiorem exemplarium " distractionem non satis celeriter receptis fortu- " narum jacturam aliquam fecit. Equidem semper miratus sum illud Scapulæ Lexicon, opus Tyronibus non minùs perfidum quàm Author suo hero fuerat, toties esse excusum, tantóque in pretio apud emptores habitum. Alumnis olim Westmonasteriensibus usum istius Lexici interdicere solebat Doctissimus Busbeius, cujus erga me beneficia meo nunquam animo excident, vir in Linguæ Græcæ tum cognitione tum institutione omnibus ævi sui ac præteriti forsánque & futuri magistris longè superior. Suspectos habemus in rebus Politicis, & quidni in literariis? *Viarum compendiosarum*

[1] Almeloov. p. 100. ex Malinc. Differt. de Art. Typog. cap. 14.

inven-

inventores, qui ex operibus alienis, quam ex ſuis non poſſunt, gloriam quærunt. Circulatores hujuſmodi literarii incautos Tyrones, quibus brevia diſcendi compendia monſtrare ſe gloriantur, à viâ tritâ tutâque in diverticula & errorem abducunt. Sed jam & mihi in viam revertendum eſt; inquirendúmque, quo tempore poſterior Theſauri Græci editio prodierit. Aliquot poſt priorem annis Scapula ſuæ epitomes ſpecimen ad Stephanum attulit. Anni aliquot, vix quatuor pauciores intelligi poſſunt; Anni præterea ſpecimini abſolvendo & excudendo dandi tres aut minimùm bini; Scapulæ Lexicon anno 1570. Cal. Dec. primùm editum fuiſſe ex epiſtolâ dedicatoriâ ad Senatores Bernatum Rei-publicæ Baſileæ datâ conſtat; Deniqne quum Lexici editionem Poſtremæ Theſauri præiviſſe oporteat, credibile eſt hanc anno circiter 1580 prodiiſſe.

Hìc libet inſerere, quæ Henr. Stephanus in ſuâ de Lipſii Latinitate [1] palæſtrâ de Græco Theſauro, Scapulâque ſcripſerit. " *Kænophilus.* ſed cur hæc " & alia quàm plurima ad Græcæ linguæ cogni- " tionem pertinentia, quæ alibi poſtea dixiſti, in " Theſauro tuo tacuiſti? *Coronellus.* Prævideram " futurum ut in multò majorem molem opus il- " lud excreſceret. Quædam etiam (nequid tibi-

[1] Page 51. 230.

" dissimulem) in mentem mihi tum non veniebant: & quidem nonnulla quoque eorum, quæ tamen jam alibi scripseram. Tantum enim negotii indagatio radicum mihi facessebat, quum à nemine unquam via ad rem tam difficilem fuisset patefacta, ut hoc memoriam quoque sæpe interturbaret. *Kæn.* Quamvis plurima non ex iis, quæ cæteri dixerant, sed ex iis quæ οἴκοθεν afferre valde fructuosa poteras, à te fuerint prætermissa: fuit tamen quidam Scapula, qui ex illis etiam ipsis, de quibus lectores ibi monuisti, & de quibus moneri erat pernecessarium, prorsus omisit. *Cor.* Invertit ac pervertit multa eorum quæ à me dicta fuerunt, dum meam mentem atque id, quo utor, artificium non assequitur. Addidit absurdissimas & ineptissimas aliquot etymologias, quas quòd tales esse videram, de industriâ prætermiseram.

" Opus redegit qui illud in compendium,
" Impendium in eo temporis quàm maximum
" Fecisse dicit; vellet id pensare nos
" Suæ crumenæ maximo compendio.
" Lectorum at ille maximo dispendio
" Contraxit opus id, imposuit & omnibus.
" Pœna irrogetur huic ut non gravis tamen,
" Tantum esse dignum dixerim suspendio.

Οἴκεια

Ὅρκια πιστὰ ταμὼν γλώσσης πάντεσσιν ἐρασταῖς
 Ἑλλαδικῆς ταυτὴν ἐξεπόνησα βίβλον.
Ἀλλὰ πόνους τις ἐμοὺς ἐπιτέμνων, πᾶσιν ἐρασταῖς
 Ἑλλαδικῆς γλώσσης ὅρκι' ἄπιστα ταμών.

" Non potuisse me à Musâ meâ impetrare, ut
" de tantâ epitomographi injuriâ tam longo tem-
" pore sileret, testata est publicè posterior illius
" operis, quod Thesaurus Linguæ Græcæ inscrip-
" tnm est, editio.

Quidam ἐπιτέμνων me &c.

" Alludo ad vocem *Scapula*, quæ nomen est illius
" epitomographi, duobus modis in vocabulo *sca-*
" *pulis* & in voce *capulo*.

Hôc in loco Theodori Bezæ in Roberti & Henrici Thesauros carminibus locum non denegandum censeo.

In Thesauros Linguæ Gr. & Latinæ.

Ausonias quondam Musas Robertus egentes
 Excepit grato providus hospitio.
At nunc Henricus, patris vestigia sectans,
 Errantes Graias excipit hospitio.
Illæ autem memores accepti muneris, ecce
 Æternas Stephanis constituere domos.
Vos æternùm igitur, Stephani, nunc vivite. namq;
 Æternùm præstant vivere Pierides.
Et vos cum Stephanis æterno fœdere pactæ
 Et Graiæ & Latiæ vivite Pierides.
Tu quoque Musarum cultrix, Musis Stephanísque
 Communes colito sedula turba domos.

In

In Thesaurum Linguæ Græcæ.

Eruit ille Argos Agamemnoniásque Mycenas
  Romanus Trojæ Mummius ultus avos.
Quinetiam longùm Romanis fracta tyrannis
  Græcia, mox Turcæ est dilaniata cani.
Sic periit Sparte, sic vos periistis, Athenæ;
  Sic nihil infœlix Hellados Hellas habes.
Quorsum ergo novus hic populator tertius, (inquis)
  Quæ solæ superant, qui rapit unus opes?
Imò o te tandem isto prædatore beatam,
  Quas sparsere alii, qui legit unus opes.
O te, inquam, Henrico Hellas prædatore beatam.
  Nam te eadem ditat, quæ populata, manus.

In Eundem.

Quid Graiis inhias spoliis nunc, barbare miles?
  En Graias Gallus congerit unus opes.
Imò istas Gallus, quas veras somniat, (inquis)
  Possideat, reliquas dum mihi linquat opes.

" Roberto Steph. & Henrico Roberti filio, illi
" quidem, Latinarum, isti verò, Græcarum Musa-
" rum fautori & alumno, Th. B. V. dicavit.

Iniquissimè interim comparatum est, ut ille, qui orbem literatum opulentis Græciæ gazis locupletaverat, ex sui Thesauri copiâ sibi pararet inopiam. Eâ de re satis conqueritur in epigrammatibus priori Thesauri editioni præfixis.

Henricus

Henricus Stephanus Lectori, de ſuo Theſauro.

Θησαυρὸν γλώσσης Ἀσκραῖος ἔειπεν ἄριστον,
Πασῶν δ' Ἑλλαδικὴ γλῶσσα ἀρίστη ἔφυ,
Ἀλλ' ἐμὲ θησαυρὸς θησαυρὸν ἀπηύρεν, ἄριστος
Πᾶσιν ἐὼν ἑτέροις, ἐστὶ κάκιστος ἐμοί.

Idem de eodem.

Theſauri momento alii ditántque beántque,
Et faciunt Cræſum, qui priùs Irus erat.
At Theſaurus me hic ex divite reddit egenum,
Et facit, ut juvenem ruga ſenilis aret.
Sed mihi opum levis eſt, levis eſt jactura juventæ,
Judicio haud levis eſt ſi labor iſte tuo.

Et in calce epiſtolæ ad Imperator. Reg. & Princip. dedicatoriæ.

Iiſdem de hôc Theſauro.

Hic Theſaurus, hic eſt, tua quem Germania, Cæſar,
Hic, quem, Carle, optat multis tua Gallia votis,
Hic eſt, Elizabeth, tua quem ſitit Anglia dudum.
Hic illis theſauro Arabum pretioſior omni,
Pactoli auriferis fuerit magè charus arenis,
Gratior eoo venientibus æquore gemmis.
Germanos ergo hic Gallóſque beabit & Anglos :
At me, cujus opes tandem conſumpſit opimas,
Veſtrum eſt (ſic vobis ſint regna beata) beare.

De Eodem.

Inſperata alios theſauros lucra videmus
Ferre repertori : triſtémque repentè fugari Pau-

Pauperiem, vilémque casam mutarier arce.
At me contrà inopem meus hic ex divite fecit
Thesaurus, gazásque omnes exhausit avitas.
Si tamen hic animum vestrum pectúsque benignum
Conciliare mihi (quod ait se posse) valebit,
Tum verò haud aliter quàm quondam Pelias hasta,
Fecerit id vulnus, factóque medebitur idem.

At aliquatenus ex exemplarium distractione suarum fortunarum damna potuisset resarcire, nisi Johannes Scapula [1] omnium famulorum infidelissimus illam præcidisset. Quis autem crediderit virum tam bene de omnibus meritum suíque in publica commoda adeo prodigum suo capiti inopiæ periculum arcere non potuisse! sed aliquando uti probitas, ità literæ *laudantur* & *algent*.

Quid de Henrico scripserit [2] Thuanus, lector audire non gravabitur. "Majore præconio dicen-"dus Henricus Stephanus, Roberti, cui tantum "res literaria debet, filius, Lutetiæ Parisiorum "natus; qui Patris æmulatione cum scriptoribus "Græcis edendis & castigandis sedulam operam "navâsset, tandem & penum amplissimam Linguæ "Græcæ dedit, de suâ posteráque ætate ob id optimè meritus. Postea variis peregrinationibus in "Germaniâ vagus---Thuano ergo authore, varias Henrici in Germaniâ peregrinationes ab eo anno exordiar: Quas urbes adiverit, quos viros inviserit,

[1] Almeloov. p. 74. [2] L. 120. in fine.

quantum

quantum mihi poterit innotescere, recensebo. Verùm singula hæc in certum annorum ordinem redigendi provinciam cuivis relinquo, cui ad vitam ejus describendam plura adfuerint adjumenta. Deinceps ad libros ab eo editos revertar, in quorum dandâ notitiâ eandem, quam priùs, annorum seriem sequar. Sed priùs finem imponam anno 1573. quo ex illius Typographeio prodierunt Franc. Hotomani J C. Quæstionum illustrium Liber, & Juris Orientalis Græcè & Latinè libri tres ab Enimundo Bonefidio J C. digesti ac notis illustrati. Animo enim angusto non erat Henricus, qui suam artem uni tantùm disciplinæ emanciparet; omnibus æquè inserviebat; fuítque penè nulla, quæ illi multum non debuerit. Sexennio abhinc Græcæ Poeseos Principes vulgaverat; nunc binos ex illis primarios inter se commisit in Homeri & Heodi certamine nunc primùm Græcè edito, cui adjecit vetera diversorum in Homerum epigrammata, [1] duobus, quæ Gerardus Falkenburgius anno 1567. cum Romæ reliquias contemplaretur, ex vetustissimo marmorei Termini fragmento descripsit, aucta; Græcas cum suâ præfatione Matronis Parodias Latinásque nonnullas: Denique Homericorum Heroum Græca epitaphia partim à se partim à Cantero & Ausonio Latinè versa hunc claudunt libellum, quem Philippo Ludovico Comiti in Hanaw &c dicavit. Post com-

[1] P. 67. & lege not. Falkenb. in Nonn.

missos

missos inter se Poetas, Poetas & Philosophos utriusque Linguæ in Virtutum Encomiis Ottoni Henrico Duci Bruns. & Lunenb. inscriptis conjunxit: Poesin item & Philosophiam in Libello, cui titulum dedit Ποίησις φιλόσοφος vel Reliquiæ Poesis Philosophicæ ex Empedocle, Xenophane, Timone, Parmenide, Cleanthe, Epicharmo, & Orpheo; His accesserunt Heracliti & Democriti loci quidam & epistolæ, quarum nonnullas Heraclito adscriptas habuit [1] suspectas, quòd non sint Ionicæ. Hoc opusculum Richardo Streinnio Baroni Schuuerzenavio dedicavit, cujus de Romanarum familiarum stemmatibus librum olim ediderat, quíque eum, ex quo Augustæ viderat, post multos annos amicâ recordatione dignatus est. Hôc anno primùm edidit Varronis, quæ supersunt, opera, cum Josephi Scaligeri conjectaneis, appendice, & notis; Adriani Turnebi, Antonii Augustini & Petri Victorii emendationibus: Hanc Varronis editionem postea renovavit. At verò in illâ primâ editione ([2] p. 211. ab *obviam occurrunt* usque ad p. 212. *Hic est--*) quæ leguntur omnia, in sequentibus editionibus omittenda curavit Josephus Scaliger; quòd scilicet in suis notis quosdam versus inseruisset, quos à Mureto conscriptos sed ab eo quasi veteres acceperat. [3] Mureti autem imposturam eo epigrammate ultus est:

[1] P. 222. [2] Varr. Ann. 1581. p. 196. [3] De Mureto, istóque, cujus accusatus est, crimine, lege Menag. Anti-Baill. I. tom. cap. 83.

Qui

[a] Qui rigidæ flammas evaserat antè Tholosæ
Rumetus, fumos vendidit ille mihi.

Versus ii fuerunt, quos velut ex Harpace Veteris Comici Trabeæ fabulâ propter sententiæ elegantiam laudat Jos. Scaliger.

Here, si querelis, ejulatu, fletibus
Medicina fieret miseriis mortalium,
Auro parandæ lachrymæ contrà forent.
Nunc hæc ad minuenda mala non magìs valent,
Quàm nenia præficæ ad excitandos mortuos.
Res turbidæ consilium, non fletum expetunt.

Hos versus comparat cum aliis Accii ex Oenomao, quasi eorum geminis & germanis.

Nam si lamentis allevaretur dolor,
Longóque fletu minueretur miseria,
Tam turpe lacrumis indulgere non foret,
Fractâque voce Divûm obtestari fidem,
Tabifica donec pectore excesset lues.
Nunc hæc neque hilum de dolore detrahunt,
Potiúsque cumulum miseriis adjiciunt mali,
Et indecoram mentis mollitiem arguunt.

Qui versus (ut pergit Scaliger) hactenus latuerunt, eósque nunc primùm in vulgus publicamus. Quorum priores Trabeæ mihi è Philemone mutuati videntur.

[a] Jos. Scal. Sylv. p. 24.

'Ei

'Ει τὰ δάκρυ' ἡμῖν τῶν κακῶν ἦν φάρμακον,
'Αεὶ θ' ὁ κλαύσας τοῦ πονεῖν ἐπαύετο,
'Ηλλαττόμεσθ' ἂν δάκρυα, δόντες χρυσίον.

" Nam tertius versus ad verbum redditur tertio
" Trabeæ. Auro parandæ lacrymæ contrà forent.

H. Stephanum [1] variæ partim occupationes partim peregrinationes à multis, quæ aut aggressus est aut inceperat, absolvendis prohibuerunt. Id queruntur Æmylius [2] Portus & [2] Janus Antonius Saracenus: [2]ille scilicet suos in Dionysium Halicarnasseum labores ab eo olim fœliciter inchoatos, at pari diligentiâ non fuisse absolutos; séque non unum aut alterum, sed plures annos longam operis intermissionem ab illo factam patienter tulisse; tandem verò typographi diuturniorem absentiam æquo animo ferre diutius non potuisse [1] Hic queritur eum fidem de promissâ Dioscoridis editione datam non exolvisse Olim enim per literas à Jo. Sambuco Cæsar. Med. & Histor. piæ memoriæ rogatus, ut Regiis Typis elegantioribus Dioscoridis Græco-Latinum contextum mandaret, variásque lectiones paulò antè missas margini adjiceret, Jan. Ant. Saracenum exoravit, ut versionem Ruellianam recognosceret. Saracenus oneris gravissimi difficultate deterritus novam adornavit interpretationem. Quâ penè ad coronidem perductâ Sambucus ἱεροδιδάκτης præmaturâ morte eripitur. Tum Stephanus ani-

[1] Dioscord. 1598. Præf. [2] Opusc. Xenoph. Fr. Port. 1586. Epist.

mum

mum quasi despondit, &, quantumvis alii complures instarent operi, moras varias nectens, diémque de die trahens nunquam promissum implevit. Quod verò Æmyl. Portum attinet, probavit diverbium, *Quod differtur, non aufertur*; nam anno 1588. Dionys. Halicarnassei Antiquitates ab Æmyl. Porto Latinè versas, & ab eodem ac Henrico Stephano Isaacóque Casaubono notis illustratas sibi & Henrico Stephano Eustathius Vignon excudit.

Quando primùm Henricus Stephanus Germaniam adierit, haud facile est conjicere. Vix dubito, quin ante multos annos Italiam petens & Italiâ rediens aliquot Germaniæ urbes inviserit; ac deinceps identidem patriâ excurrerit peregre, ut vel novos conquireret libros, vel renovaret aut foveret familiaritatem doctissimorum hominum, quibuscum ubique commercium vel per libros iis dicatos vel per literas exercebat. Præterea Typographo tam insigni necesse erat Francofurtense vel quotannis visitare emporium cùm aliis mercibus tum libris notissimum. Nundinis istis interesse adeo consueverat, ut sæpe illuc ad eum literas darent, qui aliquid ab illo vellent excudi. Sic [a] Jacobus Beurerus Justini Martyris Orationum interpretationem ad istas nundinas cum suis ad Stephanum literis misit, qui ad eas tamen, contra quàm ipse speraverat, non venit. Francofurti (ante

[a] Justin. Epist. & Orat. 1592. p. 97.

te annum 1575) [1] cum Bonaventurâ Vulcanio varios de re literariâ sermones habuit, feriásque de veterum interpretum negligentiâ querimonias, eúmque rogavit, dato illi pervetusto sed aliquot chartis mutilo Arriani codice, ut ejus de Alexandri expeditione historiam recognoscendam susciperet. [2] Ibi cum Friderico Rosencrantz de Rozenvald Dano, quum Italiam proficisceretur, consuetudinem nactus est; quæ post ejus ex Italiâ reditum non parum increvit, quum nobilem juvenem multis de rebus adeo prudenter adeo doctè & (quod rarum est) adeo modestè loquentem audiret. Heydelbergam, Argentoratum, Viennam Austriam (ante annum 1576. 8. Cal. Mart.) visit; [3] nam Philippum Sidneum juvenem Heydelbergæ primùm, aliquantò post Argentorati, longo pòst temporeViennæ Austriæ cognovisse se testatur; [4] quem Græcæ Linguæ tam peritum fuisse scribit, ut interpretis operâ carere potuerit. [5] Anno 1573. cum Argentorati Græco libellulo recentis amicitiæ pignore præsentem præsens donavit: [5] ille libellulus, quòd eâdem, quâ porrigebatur, manu scriptus esset, Sidneo summopere placebat; & quòd ad aliquam literarum elegantiam tanta tenuitas accederet, ut in eo velut certamen de oculorum acumine propositum esset. [7] Viennæ Austriæ, aliquot

[1] Arrian. 1575. Epist. Vulcan. [2] Append. ad Varr. 1591. Epistol. [3] N. T. Gr. 1576. & [4] Herodian. 1581. [5] In illo libello sententiæ *βιωτικαὶ* continebantur. [6] Nizoliod. 1578. Epistol.

ante

ante 1578. annis, cum Huberto [1] Langueto incidit in sermonem de Ciceronianis,qui suam *Ciceronianitatem* non ex ipsis fontibus sed ex rivulis duntaxat,id est,non ex ipsiusCiceronis libris sed ex Nizolii & quorundam aliorum observationibus hauriebant. [2] Ibi (ante annum 1576) eum hospitio exceperat Joannes Crato Cæsaris Consiliarius, & qui primum inter medicos ejus locum [3] à multis jam annis tenuerat. Ibidem eum consuluit generosus quidem adolescens, de sententiâ Joachimi Fortii. [Etiamsi naturâ facundus es, deditâ operâ loquaris incomposité: qui loquuntur accuratè, minùs eruditè scribunt; dum enim unâ voluptate afficiuntur, imperfectiores oportet sint in alterâ] Aliter visum est Stephano, exemplo scilicet Cratonis, qui accurato sermone in colloquiis familiaribus utebatur, & tamen eruditè tot quotidie literas scribebat: ità ut tam expedita scriptio illi potissimùm sermoni accepta referenda fuerit. [3] Scribit etiam se Maximiliani Imperatoris non tantùm de literis & Literatis sermonum valde propensam voluntatem testantium sed liberalitatis etiam ob literas participem factum fuisse. " [4] Joannem Wlcobium " Covdronium primùm Viennæ Austriæ apud Cæ- " sarem Maximilianum legatione Regis Gallici

[1] Languet. Vit. ann. 1700. pag. 161. Langueti amicitiâ floruit tam bene de linguâ Gr. meritus H. Stephanus Rob. filius, qui tandiu laudabitur, quandiu rei literariæ memoria manebit. [2] De Latinit. fals. susp. 1576. p. 7, 8. [3] Orat. advers. Foliet. p. 163. [4] Gell. Noct. Paris. p. 5.

" nomine fungentem videre contigit; cujus hu-
" manam παιδείαν sive humanitatem εὐπαίδευτον ma-
" ximo amore complexus eſt; eúmque ab eo
" tempore in oculis geſtare non deſierit. Atque
" hoc in cauſâ fuit, cur, quum [1] negotio ſuo non
" ſolùm infecto ſed propemodum deplorato redi-
" ret (licèt Maximilianus Cæſar, qui tanti eum
" quanti Græcum ejus Theſaurum multò ante ad
" ſe miſſum, faciebat, ſuam modis omnibus au-
" toritatem interpoſuiſſet) & ædibus appropin-
" quanti illud Homericum in mentem veniſſet.
Turpe moram vacuum poſt longam ad tecta reverti.
" ſe eâ ſolaretur cogitatione, quòd tot amicitiis
" novis, præſertim Wlcobii tanti viri, de quo
" Henricum Scrimgerum tam multa prædicantem
" audiverat, ditatus domum reverteretur. Plus
ſemel Viennam adiit ante annum 1576. quo Maxi-
limianus mortuus eſt: ſemel enim indè reverſus eſt
domum; alio autem tempore [2] Viennâ Hungari-
am profectus; [3] ubi (aliquot [3] menſibus ante Cal.
Aug. 1575.) illius regionis vicem dolere ſe dicenti,
converſus quidam Hungarus, " quum ſatis, inquit,
" patriæ tuæ, quæ noſtrâ miſerior eſt, vicem
" dolueris, tum ſi dolendo feſſus nondum eris,
" noſtram quoque dolebis. Uterque ſuæ regioni oc-

[1] Quodnam illud fuerit negotium, neſcio; niſi forſan aliquid à Galliarum Rege impetrare voluerit, quod ad Typographiam Regiam ſpectabat. [2] Orat. advers. Fol. p. 206. [3] Orat. Vet. 1575. Epiſtol.

caſionem

casionem meliora sperandi magìs εὐπρόσωπον esse contendebat. Hujus sermonis Stephanus paulò post Lugduni recordatur, quo tempore (1575) ipse cum multis aliis pacem spe devorabat; sed citò longissimè ab illo tam expetito bono patriam abesse intellexit. [1] Caroli IX. Regnum [2] bellis quatuor Religionis ergò civilibus turbatum fuerat; cujus mors anno 1574. Jun. 18. aliquam pacis spem forsan fecerat; Initia tamen Regis Henrici tertii Poloniæ Regis, qui Poloniâ Galliam profectus fratri Carolo successit, [3] quintum bellum excepit Religiosum[3].

Anno 1576 exeunte Henricum Genevæ degisse liquet [4] ex Joan. Lalamantii epistolâ ad Thomam Erastum medicum 1576. Non. Dec. Heidelbergæ datâ; in quâ ille hunc monet, " ut scribendi viam tentet " per Genevam, quæ fortè erit commodior, si ad H. " Steph. typographum literas direxerint. Is enim, " quâ est humanitate, literas communicabat. Scribit " præterea Typographiam in Galliâ illis temporibus " jacuisse. Stephanus longo postea temporis inter-

[1] Muf. Monit. Princ. p. 89. Implere totam Galliam tumultibus Iam cœperat Mars (discrepans quos moverat Relligio) nobis sceptrifer dum Carolus, Qui nonus inter Carolos Reges fuit. [2] Helvic. [3] Orat. Vet. 1575. Epistol. p 4, 5. spectaculo & admirationi fœlicitas Galliæ olim fuit exteris Nationibus; nunc ejusdem infœlicitas omnibus spectaculo est, quibusdam etiam risui ——bellum civile Gallorum quantas præ quovis alio bello civili malorum congeries advehat, quis enumerare potest? Horret animus de illis, propter quæ vel hostibus miserandi sumus, cogitare. [4] Goldast. Centur. Philol. Epistol.

vallo habuit iter in Germaniam, unde suum reditum [1] anno 1593 memorat. Porrò scribit (anno [2] 1595) se Ratisbonâ, paulò postquam ibi habitus conventus ille fuit, Francfordiam rediisse. Per eum conventum illa forsan voluiit [3] comitia, quæ Rudolphus de suppeditandis ad bellum Turcicum sumptibus anno 1594 celebravit. [4] Busbequium aliquando de rebus Turcicis audivit dis̄serentem. Ille certè, ubicumque à Patriâ abfuerit, nunquam amorem soli natalis à corde divelli passus est: quod in Gallico contra calumniatores opusculo [5] testatur. Id poema obtulerat Regi Henrico III, cui adeò gratus fuit, ut sæpe ad Aulam, ad colloquium, imò etiam ad arcana admitteretur. [6] Anno 1579°. cum Rege habuit sermones de Linguæ Gallicæ dignitate, quantùm ea vulgatis omnibus præstaret; ac præterea quòd Itali se solos Ciceronianos falsò gloriarentur; inter Gallos fuisse, quos opponeret Italis, Danesium, & Bunellum, à quo primo ipse P. Manutius se in rectam scribendi viam inductum fatetur. Illud cum Rege colloquium occasionem dedit editioni Libellorum *De la precellence du Language Francois*, & P. Bunelli aliorùmque epistolarum; quorum utrumque Regi, illum anno 1579. 23.

[1] Isocrat. 1593. Præfat. [2] Palæst. de Lips. Latinit. pag. 188. [3] Calvis. Chronol. & deinceps lege ad ann. 1594. [4] Orat. advers. Fol. p. 76. [5] Mus. Monit. [6] Lege Ibid. p. 210. 211. 212. 213. & epist. ad Reg. ante Precellence. & Bunell.

Apr.

Apr. hunc anno 1581. dedicatum obtulit, cui asseruit sibi semper cordi fuisse Gentis suæ honorem; ídque variis temporibus Legatis primùm in Angliâ, postea in Italiâ, dein in Germaniâ, demum in Helvetiâ satìs innotuisse. Constat enim eum apud Helvetios peregrinatum fuisse, [1] quo tempore suam villam à militibus direptam accepit.

Stephano peregrinanti is honor contigit, ut ei ad Monarchas freqnens fuerit aditus; [2] Cæsares enim Ferdinandum & Maximilianum, & Reges multò plures compellavit; inter quos fuit Edvardus ultimus hôc nominè rex Britanniæ. Inter Galliæ autem, quos alloqui huic datum est, Reges, nullus est, de quo justiùs dicere illud potuit se libera verba ei esse locutum (& quidem non semel quum aditus ad eum huic frequentissimè pateret) quàm Henricus tertius. Illi certè Regi quantùm placuerit, satìs patet ex libro *de l'Imprimerie par la Caille*, unde ea, quæ sequuntur, excerpsi.

Il composa par Ordre du Roy Henry III. La precellence du Langage François sur le Toscan; & la vie de Catherine de Medicis sous le nom du S^r. de Griere, & plusieurs autres, en recognoissance desquels il eut un Ordonnance de 3000 Livres, qui luy furent payéz le 15me Octob. 1578. par Pierre Molan, pour lors Tresorier. Il fut envoyé en Suisse pour la recherche des Manuscripts & livres rares, comme il paroit par ce brevet.

[1] Gell. Epistol. pag. 4. [2] Palæstr. de Lips. Latin. p.208.

Monsieur de Sancy, j'ay accordé à Henry Estienne trois cens livres de pension à prendre par chacun an par les mains des Tresoriers des lignes, pour luy donner tant plus moyen de s'entretenir, en consideration des services, que luy & ses predecesseurs m'ont cy devant faits, comme j'espere qu'il continuera à l'avenir, tant du costé de Suisse que ailleurs, selon que les occasions s'en pourront offrir. Pour cette cause je vous prie qu'au prochain estat que vous dresseres des pensionnaires desdites Lignes, vous y employes ladite pension, & en faites payer iceluy Estienne comme les autres pensionnaires desdits pays, & vous feres chose qui me sera tres agreable en ce faisant : priant Dieu, Monsieur de Sancy, qu'il vous ait en sa garde. Ecrit à Paris le 31me d'Aoust 1579. Ainsy signé Henry, & plus bas, Brulart.

Le Roy Henry III. luy accorda un privilege general en date du 28 Janv. 1579. tant pour tous les Historiens Grecs & Latins que pour le Dictionnaire & cours Civil. Mais tous ces grands avantages & faveurs de Roy n'empecherent pas, qu'il ne fût [1] brulé en effigie à cause de son Apologie d'Herodote, pendant qu'il étoit caché dans les montagnes d'Auvergne, ce qui luy fit dire plaisamment, qu'il n'avoit jamais eu si grand froid, que lors qu'il avoit eté brulé à Paris.

[2] Anno 1581. se recens ex Regis Aulâ, ubi toto 15 mensium spatio degerat, reversum scribit. [3] Anno 1585 Parisiis agens per literas à Paulo filio missas comperit suam villam terræ motu quassatam; & neque hôc neque superiore infortunio statum suæ mentis labefactatum affirmavit. [4] Eum aliquando à Rege arcanis admissum fuisse, & de iis foras eliminatis suspectum se tandem purgâsse ex monitrice ipsius musâ scies. Anno 1582. à

[1] Lege priùs p. 178. [2] Herodot. 1581. ad lect. [3] Gell. Epist. p 4. [4] Mus. Mon. p. 87.

Per-

Perronio Episcopo Ebroicensi accepit [1] epistolam sequentem.

A Monsieur Henry Estienne. A Grieres.

Monsieur, ayant trouvé Monsieur de Vigenere, sur la closture d'une lettre qu'il vous envoye, je l'ay voulüe accompagner de ce mot, pour m'entretenir en vos bonnes graces; & vous prier de croire aussi, qu'il n'y a homme en France, qui de plus pres accompaigne l'amitié & affection qu'il vous a voüée, de laquelle je vous donneray preuve en toutes les occasions, où il vous plaira m'employer, & d'aussi bon cœur, que saluant vos bonnes graces je prie Dieu,

MONSIEUR, Vous donne ren santé, longue & heureuse vie.

De Paris. ce 3. de Janvier, 1582.

Vostre plus affectionné amy à vous faire service.

DU PERRON.

[2] Anno 1588 refert se multos annos domo absfuisse: & an tunc in Aulâ versatus fuerit, nescio. [3] Scribit (anno 1592) longâ peregrinatione suum animum à Xiphilini historiâ avocatum fuisse; ac [4] queritur, quòd ipse Rex eum ab officinâ avocavisset. " [5] Non enim erat ultimus inter literatos, " quos aliquot ante obitum annis Rex ille libera- " litate prosequebatur; & si mandatis ejus obse- " qui ministri voluissent, præclarè cum Stepha- " no actum fuisset; sed res erat in Galliâ incerta " pendere ab iis, qui Thesaurarii vocantur. Ne-

[1] Ambassad. & negot. du Card. du Perron. [2] Homer. in Præf. pag. ult. [3] Appian. Præfat. ante Not. [4] Appian. epistol. p. 5. [5] Dialog. Mus. Monit. p. 331.

" que

" que tamen nullâ beneficentiâ ejus ſcripta (quum
" libuit illos ceſſantes urgere) proſecutus eſt.

Stephanum diu titillavit & luſit mollis & umbratilis Aulicæ vitæ gloria; ibi enim umbra captatur ſola; & poſtquam non modò montes auri promiſſi eſſent, aurea iſta, quæ ſpe tantùm devorantur, promiſſa in auram evaneſcunt: nihílque poſt ſe præter diram ſui recordationem relinquunt, triſtémque experientiam illius documenti, *in Principibus nolite confidere.* Henricum itaque ſpem, quæ [1] hactenus vitam credula foverat, fallacem ſequendo feſſum aliquando vitæ Aulicæ tædium ità cepit, ut totum animum ad Typographiam unicè appellere ſtatuerit, & quod aliarum rerum ſatagendo neglectum fuerat, reſarcire; utì liquet ex Pauli Meliſſi [2] Epiſtolâ; ex quâ etiam eum ſecundas nuptias adeptum diſcimus.

Paulus Meliſſus Henr. Stephano S. Genevam.

TE in eo eſſe, ut Typographiam tuam inſtaures, non ipſe modò, verùm alii mecum, utriuſque noſtrûm amici, ex animo gaudemus. Utinam autem te inani Aulæ Gallicæ pollicitatione deceptum priùs mens & Fors bona in Allobrogas retraxiſſet, quàm & ſpei aurâ nonnullâ refulgentis, et rei privæ jacturam feciſſet. Fruſtra mehercule obnitimur fatis homunculi miſeri, ſi deo aliter viſum eſt. Quærimus commoditates, invenimus calamitates. Sorte quemque ſuâ contentum eſſe decet. O mî Stephane, te nunc diligenter & ſeriò hæc conſiderare velim.

[1] Lege priùs pag. 223. [2] Goldaſt. Centur. Epiſt. Philol.

Reſarcies

Resarcies igitur, quod neglectum fuit. Habes, [1] quæ rem familiarem curet; [2] ut ità te in libros totum abdere possis, litigiorum fugitans, atque istiusmodi apinarum tricarúmve, unde nihil emolumenti, nihil lucri. Loquor tecum apertè & sinè fuco; atque hinc amici homonis animum cognoscas licet. Litteræ tuæ quidem mihi redditæ, nondum autem libri. Francofurdiam non veni. Catalogum quorundam Græcorum Manuscript. à me petivit Th. Beza; cum misero, & tu perlegere poteris. Ad Thucydidem & Herodotum quod attinet, quin manuscriptis jam olim Fuggeranis usus fueris, non dubito. Quid igitur est, in quo tibi prodesse possimus? [4] Da nobis. Posthius te resalutat amanter. Bene vale. Datum Heidelbergæ, 15. Cal. April. anno [3] CIↃ. IↃ. VII.

Cum literas ad te scriberem, ad manum erat Virgilius ex tuâ editione. In eâ, mihi non placet, quòd super syllabam brevem acutus tonus reclinatus sit. [5]—— *desuetáq; corda*. Ineptum, & contra omnes libros manuscriptorum. Debebat potiùs hôc modo,—— *desuétaq; corda*. [6] Nam omnino ità pronunciandum. Solent eodem modo corruptè scribi; *Armáq, Fatáq; Metáq;* & id genus alia, cum ármaq; Fátaq; Métaq, sit scribendum. Vellem imprimendi nugas & stultitias in Typographiâ omitti.

[1] Uxor scilicet secunda, nam primam antea obiisse observatum est pag. 292. [2] Id fructûs ex conjugio percipit vir literatus, ut rei familiaris curâ ad uxorem rejectâ ipse totus literariæ invigilet. [3] Goldasti editio mendosè omisit anni denarium, sed conjicio annum fuisse 1587. nam id monet Virgilianæ editionis mentio, quæ anno 1583 prodiit, & Thucydideæ, cui recudendæ à Melisso auxilium petebat, quæq; anno 1588 recusa est. [4] erratum hîc esse opinor, nisi *da* idem velit ac *dic*. [5] Æneid. I. v. 726. [6] Acutus ille, qui encliticam præcedit, nequaquam indicat syllabam esse longam, sed encliticam adhærescentem non esse vocis, cui adhæret, partem primitivam. Præterea nil obstat, quin in hujusmodi vocibus antepenultima in pronunciando tollatur, ut longa; etiámque penultima encliticæ prævia distinctiùs efferatur, licèt brevis.

Adverbia

[1] Adverbia in -e longum, circumflexo noto, *longê, latê, amicê.* Reliqua nullo indigent accentu. Similiter ablativos primæ inflexionis in -â. Dictiones, quæ *s* literâ finiuntur, quibus adhæret in fine enclitica, non scribo longiusculo *ſ*, sed minusculo *s*, ut, *densúsq;* non *densúſq.* Itidem *hortúsve, amoribúsve* &c. Ambiguitas hôc modo excluditur: *Immundosue* pro *immundósve*, legere aliquis poteſt, *immundo ſue.* Diſcrimen obſervo inter [2] *i. e. v* conſonantes, *&* & *i. e. u.* vocales. Prodeſt hoc in multis. *uva, uvidús*: non *vua, vuidus. vivus, vividus. volvi* à *volve, volui* à *volo. volviſſe, voluiſſe* &c. *tuvo, iaceo, injicio* non *inijcio.* In fine tamen vocabulorum rectiùs ità pingitur *ſervitij*, quàm *ſervitii* vel *ſervitji.* Præter rationem ſolent præpoſitionibus *à, è* addere [3] gravem accentum, cum ſyllabæ ſint longiſſimæ, in quibus inſit circumflexus. *Diſcordes* vulgò ſcribunt. Ego *Discordes*, ut *s* parvulum terminet ſyllabam primam. Contrà *Diſcindo ſ* longiuſculo, ut indicet ſyllabam ab eo incipere. Itaq; ſcribo *abstulit*, non *abſtulit.* Quod ſupra dixi de *que, ve*, etiam de interrogandi particulâ *ne* intelligendum. Iſtane, Illane, bónane? non *iſtáne, illáne, bonáne?* Cùm autem longum eſt *a*, ut in ſexto caſu, circumflectens ſcribo *illâne*? Malo ſanè ego omnia in Linguâ Latinâ legere abſq; accentibus additis, quàm dictiones ità [4] miſeriter depravari. Pag. 342. l. 10. ——[5] *arbuſtáq; diruta campis.* Si *dirúta* ſcribas, ut acutus ſit in medio, idem eſſet, ac cum ſcripſiſti, *arbuſtáq;*. Ex his pauculis mentem meam collige, & iterum vale.

[6] Henrici III. mortem epitaphiis deploravit Stephanus; quem monachus quidam nomine Jacobus Clemens venenato cultello anno 1589. Cal. Sext.

[1] Accentus ille, qui particularum ultimis ſyllabis imprimitur, diſtinctivus eſt; nec poteſt eſſe circumflexus, cum interdum interdum brevem afficiat, E. G. *malè*, ut diſtinguatur à vocativo adjectivi *malus.* [2] Repone *i* & *v, i* & *u.* [3] Scilicet ut à literarum *a, e* nominibus diſtinguantur. [4] Nuſquam hoc adverbium legi. [5] Æneid. 10. v. 363. ubi non legitur *campis* ſed *ripis.* [6] Dialog. Muſ. Mon. p. 331.

percuſ-

percussit. [1] Ii autem, qui ejus mortem præcesserunt ac secuti sunt, motus Stephanum ab officinâ moverunt: [2] Bella civilia omnes ejus turbaverunt stationes: externa verò, in quæ Gallica fugiens incidit, etiam fecerunt, ut tandem ei diceretur, *Nunc mea sunt hæc rura, vetus migrato colone.* Nullam profectò vitam minùs egit Stephanus quàm statariam, nec immeritò [3] quietam magìs optavit. Ubique aut potiùs nusquam habitavit, (ut liquet ex scriptis epistolis in librorum initio) modò Genevæ ([4]1575. [5]1578. [6]1588.) modò Parisiis ([7]1579. [8] 1581. [9] 1585.) modò Viriaci ([10] 1575. [11] 1578), modò in villâ (quam urbi Genevensi [12] proximam habuit) [14] Grierianâ ([13] 1576. [12] 1579.) modò Aureliis, (epist. ad P.S. ante Gell. p. 18.) modò Lugduni, [15] ubi Apologiam adversùs Aul. Gellium scriptam Jacobo Dalechampio ostendit (ante ann. 1586.) modò peregrinus apud exteros, modò Aulicus apud suos; [16] quæ Aula ei multa ad locupletandam, quam antea scripserat, Herodoti Apologiam (Latinam, non Gallicam) suppeditavit. Miretur quis nostrum Stephanum huc & illuc jactatum aliquid omnino præstitisse, [17] cum sæpe in

[1] Appian.epist.pag.5. [2] Muf.Mon. ad lect. p. 2. [3] Xenoph. 1581. ad lect. p. ult. [4] Parod. Mor. [5] Nizoliod. sched. [6] Thucyd, [7] Precellence. [8] Bunel. [9] Gell. [10] Orat. Vet. [11] Centon. [12] Theoc. De Latin. [13] Nov. Test. [14] Aucuns de ses livres courent sous le nom du sieur de Griere, qui est une sienne Terre. Almel. p. 88. ex la Croix du Maine. [15] Proodop. ad Senec. Præf. [16] Herodot. 1592. Epist. p 2. [17] Gell. Paris. Noct. p. 3. De Latinitate.

medio

medio opere rumor belli rationes Typographii perturbaret. In epistolâ suâ ad Paulum filium Gellio præfixâ (p. 21.) scribit se Gellii & Macrobii editiones ad Francfordienses nundinas mittendi desiderio teneri, quòd à plerisque literatis Germaniæ viris tanquam lumine cassus lugeretur; quòd à longo jam tempore(id scribebat anno 1585.) nil, quod ex ejus officinâ prodiret, viderint. Fatetur enim se, si de Germanis bene mereri non cuperet, ingratum fore, quum multorum non solùm humanitatem sed liberalitatem quoque sit expertus: & quum etiam (quod in aliis regionibus esse inauditum putavit) in unius eorum hæredibus velut hæreditario quodam jure illud liberalitatis erga eum studium manserit.Ubi enim [1] Thomæ Redingeri hæredes illum in Stephanum ob dicatos sibi libros liberalem fuisse,futurum etiam(si mors eum non prævenisset), intellexerunt; pulcherrimum munus ad eum vix de nomine sibi notum, ab ipsâ Uratislaviâ usque, ultro miserunt, tanquam Redingeri manibus gratificantes.

[1] Henric. Stephanus Thomam Redingerum (anno 1574) editi Apollonii exemplari donavit, & per Gerard Falkenburgium salute participavit. [Lege epistol. Præfix. Apollon.] Eidem quoque sua Glossaria & de Atticâ Dialecto commentarium anno 1573 dedicavit, ac primam sui Virgilii editionem, secundam etiam (quæ 1583 prodiit) si Thomas (qui obiit ante 1583) superstes fuisset, dedicaturus. [Lege Præfat. ad Lector.] Nicolao Redingero filio Nicolai Redingeri præfecti Ordinis senatorii in celeberr. Silesiorum urbe Wratislaviâ inscripsit Dionysii Periegesin anno 1577.

Stephano

Stephano post atrocissimam Henrici III. sui patroni cædem, " [1] licèt rationes turbatæ fuerint, " mens tamen mansit imperturbata; quod testa- " tur ipsius Musa Principum Monitrix, poema ab " illo peregrinante, & quidem, maximâ ex partè " equitante compositum. Multò enim faciliùs " inter equitandum versus componi, & compositi " memoriæ mandari, quàm prosa (vel prorsa, ut " alii vocant) oratio possunt. Ea erat Stephano viæ tædium levandi ratio. " Simulatque viginti " versus meditatus erat, interdum etiam pauci- " ores, eos vel in tabellis stylo vel in chartâ ca- " lamo & atramento equitans scribebat, deinde se " tradebat aliorum compositioni. Nec solùm " (quod mireris) scribebat equitans, sed nec (si " huic affirmanti fidem adhibueris) ad scribendum " resistebat nisi rarissimè; & si tum voluisset, vix " potuisset, quoniam vehebatur equo Turcico, " planè generoso, ac moræ (præsertim quum suos " comites videbat præcedere) impatiente. Eò " autem magìs se illius ingenio cogebatur accom- " modare, quòd alioqui refractarius erat & ali- " quantùm duri oris. Ille equus in magnum dis- " crimen ex oris duritate Stephanum semel ad- " duxit. Quum enim egressus Francfordio (ubi " eum emerat) non procul à portâ, quàm bonus " cursor esset, experiri vellet, contigit, ut ab eo

[1] Dialog. Mus. Mon. p. 323. 324. 325.

retineri

" retineri non potuerit, prævidente alioqui sep-
" tum quoddam transversum, quo iter interclu-
" debatur. Eò quum currens pervenisset, &
" supersilire quidem tentasset, verùm non potuis-
" set, in illud septum ligneum ità calces impe-
" git, ut fregisse dictus sit; adeò ut ad magistratum
" vocatus de damno sarciendo fuerit. [1] Ipse etiam
alibi profitetur, versus, " qui inter ipsius Græcos
" pariter Latinósque magis probabantur vel potiùs
" minùs improbabantur, eos à se equitante omnes
" scriptos fuisse; ejúsque laboris hanc mercedem
" retulisse, quòd mens, dum in eo esset occupata,
" non solùm omnis ægritudinis oblivisceretur, sed
" ipsi adeo corpori famis sitísque (si quando via
" jejuno longior esset) aliorúmque omnium, qui-
" bus alioqui obnoxii sunt viatores, incommodo-
" rum dulcem oblivionem afferret. Id quidem
de se anno 1566 referebat; nam postea non equò
tantùm sed etiam navi vectus musam suam exer-
cuit; [2] Baccharæ enim (ante ann. 1574.) lauda-
tionem metricè scripsit, quum Coloniam petens
Francofordiâ illuc navigasset. Morales Parodias
equitans ad fallendum viæ tædium scripsit. [4] Nostri
Stephani Musa cantare semper erat parata, sive
Turcico Pegaso vecta, sive tardigrado caballo,
quali utebatur, cum Kylicodipsiam & Methysomi-
siam caneret; [5] nec magis equum in emporio

[1] Præf. in Gr. Poet. Her. p. 13. [2] Franc. Nund. p. 19. [3] Parod. Mor. 1575. ad lect. pag. 2. [4] Franc. Mund. P. 25. 43. 119. [5] P. 23.

Franco-

Francofordiensi emptum laudare quàm alterum in Zurzacensi vituperare noverat. Illius vires nulla debilitabat fortis vicissitudo; & quàcunque in regione seu indigena sive inquilinus aut peregrinus aut exul versaretur, quibuscunque damnis agitaretur, cœlum tantùm, non animum, mutabat. [1] Annis 1593. 1594. 1595. literas ad Laurentium Rhodomannum dedit Francofordii [2] tempore nundinarum scriptas. Henricum Stephanum anno 1591 iis interfuisse testantur literæ, quas Bonaventura Vulcanius, ad se ex nundinis Francfordianis datas accepit. De quibus lege plura deinceps ad ann. 1591. Addam hìc, quid [3] Isaacus Casaubonus Richardo Thompsoni scribens de Henrico Stephano notaverit. "Nosti hominem, nosti mores, "nosti quid apud eum possim, hoc est, quàm nihil possim: qui videtur in suam perniciem conjurâsse. Nam quòd tu putas eum hìc esse, falleris; postquam semel abiit ante menses octo "aut novem, ex illo semper non quidem per Elysios campos, sed per Germaniam ἀλᾶται πλανᾶται "καὶ ἀλύει. Ità enim planè audio ἀλύειν eum, ut "neque domum redire neque alibi aptas sedes "reperire queat. O hominem dignum, cujus te "misereat! Hæc sunt, quæ de variis illius peregrinationibus variâque fortunâ licuit excerpere; nunc ad ejus libros redeundum est,& ordo ab anno 1573. ubi interruperam, retexendus.

[1] Lege Diodor. Rhodom. [2] Almel. p. 111. 112. [3] Epist. 13.

Anno 1574.[1] Joachimus[2] Camerarius è vitâ deceſſit. Ex Stephani Typographeio excuſa prodierunt Prid. Cal. Mart. varia in uno volumine opuſcula, Francofordienſis emporii encomium ſenatui Francofordiæ dicatum; equi laus & vituperium, Baccharæ laudatio, Kylicodipſia, Methyſomiſia (ſive epigrammata ſubſidiaria ad Collegii Poſthimeliſſæi votum nuper Francofordiæ excuſum) authore Stephano; acceſſerunt epigrammata contra ebrietatem à Joſ. Scaligero verſa, & ejuſdem argumenti quædam alia ex Libanio, Baſilio, Luciano, Lycone, Senecâ & Plinio; hæc omnia claudit ad Paulum Meliſſum epiſtola. Quâ accepta Paulus Meliſſus[3] ſequentem reſcripſit.

Paulus Meliſſus Henr. Stephano S. Francofurtum.

IN Nundinis tuis Francofordienſibus, quas longe habeo gratiſſimas, hæc mihi annotare viſum, quæ nunc ad te mitto, ut vel corrigas in editione iteratâ, vel me errantem revoces. Pag. 6. *Frankcfort*) ſcribendum, *Frankefurt* vel *Frankfurt*, *u* eſt *ou* veſtrum Gallicum. Eſt autem *furt* vadum, trajectus. Compoſitè, *Francorum trajectus*. Sabinus, *Urbs de Francorum nomen adepta vado*. Ità oppidum Imperii ad Mœnum, diſtans 5 millionibus Wirtipurgo, *Schwebenfurt*, vulgò *Scheveinfurt*, Suevorum trajectus. Pag. 27. *Typographiam artem excogitavit*) velim heic refutari Jovium, qui eam neſcio in quâ parte Arabiæ Indiæve inventam ſcribit. Ad laudationem & vituperationem equorum velim addi à Muſis tuis præterea novem ſingulis diſticha. Octies loquntur Muſæ.

[1] Natus 1500. April. 22. denatus 1574. April. 17. Calvis, Ricciol. [2] H. St. in Proleg. ad Solin. ann. 1577. --Camerarium, cujus jam à triennio lugere mortem Muſæ utræque non deſinunt. [3] Goldaſt. Centur. Epiſt. Philol.

Cur

Cur non etiam novies? Pag. 28. in cœnâ Posthianâ. *Sed fascia ego)* Non constat sibi versus. Pag. 34. *Cubiculares)* syllaba *bi* in *cubiculum* apud Catullum corripitur. Pag. 43. *Detrudi ebrietas)* versum purum ab initio desidero. *Ebrietas solio si detrudatur avito*, vel *dejiciatur*, vel *deturbetur*. Pag. 44. *Sed quæ in vobis sunt)* lego, *quæ sunt in vobis.* Non enim semper opus est poni *sed.* Pag. 49. *Putat anteire gent.)* lego, *Anteire gentibus putabo.* Pag. 51. *Prandio solet)* ità inchoo: *semisobrius è suo redire Prandio solet ille noster Aulus.*

[1] IN EPIGRAM. ANTHOL. Pag. 130. *Tu Paridis recitas foris)* *Foris* ultimam longam habet. Mutabis igitur distichon meum hôc modo: *Damna foris Paridis recitas & damna Laconis. Et Paris baudunum.*———Ibidem: *Atridæ & Paridis)* Repone: *Atridæ Paridisque foris mala multa recenses, Et multos Helenes*———Pag. 133. *De pleno victum) Gratis* ultimam longam habet. Reponendum in meo: *Ex pèlago gratis multa alimenta capit.* Imposuit mihi Micyllus versu corruptè citato. Ibidem: *Aptet, ibi pelago)* Rescribe, *Applicet è liquido.*

[2] IN EPITAPH. BEZÆ. Pag. 126. vers. *Nec mutat)* pro *ignea stella* ponatur *stella serena*, in meo epigrammate. Vale.

Anno hôc Stephanum in Aulâ Cæsareâ aliquandiu versatum colligo ex Johan. Cratonis à Craftheim Archiatri Cæsarei[3] epistolâ ad Johannem Baptist. filium 1575. Kal. Jun. Pragæ datâ, in quâ leguntur hæc. "Nihil nunc dicam de commonefacti- "onibus multis & amantissimis optimi & clarissimi "Henrici Stephani, de universâ re literariâ præ- "clarè meriti, quibus tibi, cum superiori anno in "Aulâ Cæsareâ esset, iter ad summa monstrare

[1] Edit. H. S. 1570. [2] Edit. H. S. 1569. [3] Præfat. Connub. Adverb. Hubert. Sussan. 1576.

 est

" eſt conatus. Quoniam autem hìc in Johannis Cratonis mentionem incidi, nolo ejus [1] Epiſtolæ ad Frid. Sylburg. miſſæ (cum ille huic de Ariſtotelis editione conſuleret) locum prætermittere, ubi notat quoddam Ariſtotelis verbum in Græco Henrici Theſauro omitti. " Tertius index oſtenderet, qui-
" bus locis Ariſtoteles uſus eſſet eodem ſive iiſdem
" verbis & phraſi præſertim obſcurioribus, ut per
" collationem eliceretur eorum ſenſus, ut nullus
" eſſet uſus Lexici Henrici Stephani, qui neque
" illius tertii problematis [2] προσαναπίμπλησιν dignatus
" eſt mentionem facere. Tantum tamen abeſt, ut ob aliquot voces in Henrici Theſauro deſideratas eum negligentiæ inſimulem, ut ejus potiùs induſtriam ſuſpiciam, quòd plures non deſiderentur. In quàm immanem molem excreſceret, quàm inexhauſtos labores, quot Herculeo huic operi invigilantes viros, quot annos ſibi depoſceret Theſaurus, qui univerſa Græcorum omnium Authorum vocabula variáſque ipſorum ſignificationes complecteretur? Quò autem operis hujuſmodi, quod fruſtra expectetur, levius paulatim fiat deſiderium, optandum eſt, ut vir quiſque literatus, quas ſibi inter legendum obvias voces in Theſauris vulgatis omitti animadverteret, in ſua reponeret [3] adverſaria, in

[1] Goldaſt. Centur. Epiſtol. Philol. [2] Hæc vox occurrit in Ariſtot. Problem. pag. 2. lin. 19. Edit. Sylburg. Francof. 1585. [3] Doctorem Buſbeium audivi dicentem, ſibi virum quendam doctum oſtendiſſe bina volumina vocum, quæ in H. Stephani Theſauro non reperiuntur.

uſum

usum aliquando publicum indè expromendas. Midi rudi quidem, sed literarum amantissimo veniam dent eruditi, si cupiam, ut nequis Authorem veterem editurus se opere proposito defunctum putet, modò ipsum nitido charactere, chartâ magnificâ, notis luculentis ornatum excudi curaverit, nisi non insulsum indicem sed Lexicon ipsi Authori peculiare accommodet. Sic Pasori Novi Testamenti; Æmyl. Porto Herodoti, Theocriti, Pindari Lexicon debemus.

Henricus Stephanus [1] Apollonii Rhodii Poetæ μεγαλογραμμάτου, [1] ex quo Virgilius & Ovidius locos nonnullos mutuati sunt, Argonautica cum scholiis, [2] quæ palmam inter alia omnia in alios Poetas scripta obtinere existimantur, vetustis, suisque, in quibus frequenter explorat editiones Florentinam Aldinam Parisinam, annotationibus edita dedicavit Gerardo Falkenburgio, [1] qui eam, quam potuissent pauci, ex Nonno reportavit laudem. [1] Suam de Apollonii editione fidem longo pòst tempore jam tandem liberavit; sed ([2] quod Robertus Pater de libris, quorum editionem procrastinavit, dictitabat) *sat citò, si satbene*. [1] In eâ summam habuit curam interpunctionis, quæ apta & accurata locis plerisque vicem expositionis præstat.

Anno 1575° Joanni Fichardo Senatori Francfordiensi ([3]qui ne ipsam quidem Jurisprudentiam esse

[1] Lege Epistol. ad Falkenb. [2] Gell. Epist. p. 13. [3] Parod. Epist. ad Fichard.

ἄμικτον sinebat) dono misit suas Parodias Morales, [1] quas ad fallendum itineris tædium composuerat. [3] Ante enim aliquot menses Viennâ Austriæ revertens (ex eâ profectione quam suscipiens Fichardo valedixerat) multa inter equitandum in animo solebat versare, præsertímque de bello Gallico vir Gallus sæpe cogitabat; & varia, quæ in Cæsaris Aulâ super eo audiverat, in memoriam revocans, varias populi ante oculos sibi ponebat miserias; tandémque [2] Horatianum quendam versum eò pertinentem volvens ac revolvens, cœpit tandem multis modis eum refingere: ità ut velut Proteum quendam vultus alios atque alios sumere coegerit. Hinc facto periculo idem etiam tentavit in aliis, donec in libellum incresceret. His Parodiis adjecit Centonum veterum & Parodiarum utriusque linguæ exempla. Inter hæc laudat, quibus sacrum est Argumentum, qualia sunt Eudoxiæ seu Eudociæ Græca, Probæ Falconiæ Latina, quæ ultima [3] jam olim Lugduni cum quibusdam Mantuani & aliorum libris mendosissimè excusa sunt, quorum tamen [4] exemplaria occurrunt rarissima: [5] Græcorum enim ex editionibus Aldinâ & Germanicâ codices à multis jam annis desierant reperiri. Hos itaque Homericos & Virgilianos Centones additâ

[1] Parod. Epist. ad Fichard. [3] P. 71. [2] Quem (quamvis hìc non nominet, sed tantùm innuat) puto fuisse, Quicquid delirant reges, plectuntur Achivi. Eum enim postea in suis parodiis (p. 98.) magìs quàm ullum alium variavit. Noluit autem disertis verbis indicare, ne sibi ex ejus applicatione crearet invidiam. [4] Parod. Epist. ad Fichard. P. 7c. [5] Centon Epistol.

Nonni

Nonni in S. Johannis Evangelium Paraphrasi ex Erhardi Hedeneccii interpretatione aliquot in locis emendatâ anno 1578 Id. Mart. excusos Cratoni Johannis Cratonis à Crafstheim filio dedicavit. [1] Mentionem facit editionis Centonum Latinorum minùs mendosæ, in oppido Mercuriali (ut ibi vocatur) Antverpiensi,per Gerardum Leonis,anno 1489.[2] Observat in Probæ Centonibus versus Virgilianos ex Augustis Sacros reddi, in nuptiali verò Ausoniano profanari. [3] Ipse etiam parodicè quosdam Virgilii versus detorsit,cum Romæ degeret,&Venetiis adversùs vervecinam, quæ ipsi non placebat, carnem,& in Germaniâ adversùs strenuos illius Gentis potores; ubi [4] multos ipsius sobrietati insidiatos fuisse queritur. [5] Laudat Lælii Capilupi Centonem ingeniosum; de quo, quid scribat [6] Thuanus, non abs proposito fuerit afferre. "Joachimo Bellaio "(qui Lutetiæ decessit anno 1560. Cal. Jan. "annum agens 37^m) comitem addemus 3° post "eum die in patriâ, cum 62. annos exegisset, "mortuum Lælium Capilupum Mantuanum: qui "tantâ fœlicitate Maronis conterranei sui versibus detortâ significatione lusit, ut Ausonii & "Probæ Falconiæ atque aliorum, qui in simili "argumento se exercuerant, laudem prorsus ob-"scuraverit, in dispari longè à Virgilii mente "materiâ versatus: præter alios uno & altero ele-

[1] Centon. P. 28. [2] Parod. p. 70. [3] P. 120. 121. [4] Franc. Emp. p. 117. [5] Parod. p. 103. [6] Tom. 1. p. 682.

 gantissimo

" gantiſſimo centone de Monachorum origine, " vitâ, inſtitutis, ſacrorum noſtrorum ritu, & de " Morbo Gallico, de quibus nunquam Virgilio in " in mentem venire potuit, concinnato. Hæc Thuanus. Interea, pum Parodias ederet, Oratorum (Veterum quos ſe multò emendatiores quàm Aldus edidiſſe ſcribit in Aul. Gell. Noct. Paris. p. 43.) jam uſque ad pag. 77. (unde in Parodiis affert locum) perduxerat Henricus editionem; quam hujus anni Cal. Aug. finitam inſcripſit Petro Boulliodo Regis in curiâ Lugdunenſi conſiliario, [1] apud quem civilia ſuæ Patriæ bella deplorat, queritúrque nullam humanam eloquentiam aut ſolertiam ad pacem conciliandam prodeſſe. [1] Craſſos apertóſque in Aldino Oratorum exemplari emendavit errores, quibus novos addiderunt editiones Germanicæ (quod & in aliis antea libris & nunc in Platone, quem excudebat, experiebatur), præſertim Baſilienſis, cujus correctorem, qui flagris corrigeretur, dignum putavit. [2] Uno eodémque tempore (Cal. Aug.) vulgavit Arriani de Alexandri expeditione Hiſtorias ex novâ interpretatione Vulcanii, qui illud non τέλειος, quod de ſe teſtatur Facius, ſed ἑπτάμηνον κύημα Thomæ Redigero Sileſio obtulit, adjutus veteri codice Conſtantinopoli ad Stephanum unà cum quibuſdam Ariſtotelis aliorúmque Græcorum ſcriptorum libris miſſo; in quo (quia erat mutilus) nonnullos, de quorum integritate dubitavit, locos incuratos tàmen reliquit; neque enim

[1] Epiſtol. [2] Epiſtol.

nudis

nudis niti conjecturis religiosa Stephani diligentia permissura fuisset. [1] Vulcanius, ut id opus curaret, Cyrillum, cui vertendo, & Isidorum, cui castigando longam jam operam navârat, è manibus sepofuit; vetustum Arriani Codicem cum Basileensi olim Gerbelii operâ edito contulit; deprehendit pessimam esse versionem Bartholomæi Facii, qui tamen illam à Paulo Vergerio datam (Vulcanio non visam) damnabat, uti barbaram. Arriani Librum Plutarchi de Alexandri vitâ & fortunâ opusculis, & nonnullis ejusdem argumenti ex Livio, Justino, Curtióque tractatibus, copioso demum indice conclusit.

Stephanum [2] recordantem, quoties Pater Robertus operam & studium navaverat variis Testamenti novi Græci editionibus, ac postremò illam singulorum hujus libri capitum in certum versuum numerum distributionem excogitârat, puduit videri ab illo degenerâsse, ac suam symbolam non contulisse. Testamentum itaque Græcum in parvo volumine anno 1576. 8.Cal. Mart. edidit interpretatione vocum obscuriorum & quorundam loquendi generum margini adscriptâ, & Philippo Sidneo dedicavit. [3] Conqueritur tamen sibi otium & Theodori Bezæ, quem de multis, ubi hærebat, locis consuleret, præsentiam defuisse. Copiosè & doctè præfatur de plurimis textibus, quorum verba

[1] Epistol. [2] Epistol.

meliùs

meliùs interpretatus est, quàm Vetus Interpres; [1] cui, quamvis rudis & parum fidelis alicubi fuerit, tamen, si nihil deberi diceremus, nos affirmat fore ingratos. [2] Notat interim crassam quorundam ignorantiam, qui, ubi legitur *Hæreticum hominem devita* (Tit. 3. 10.), significari *tolle è vitâ* putaverunt.

Hôc anno Stephanus edidit suam de Latinitate falsò suspectâ expostulationem, & de Plauti Latinitate dissertationem, & ad lectionem illius Progymnasma; Hos tractatus in unum librum redactos Hieronymo Castellionæo Lugdunensi curiæ præsidi dicavit. Ibi damnat religiosam illam seu potiùs superstitiosam, quæ Patri nunquam placuerat, Latinitatem eorum, qui Nizoliani veriùs vocentur quàm Ciceroniani. [1] Vanos ait de Latinitate injecisse scrupulos Nizolium, & Laurentium Vallam virum alioqui de linguâ Latinâ optimè meritum, [3] nec non magnam Gallis & Italis cum Latino sermone [4] affinitatem observat, ac majorem Plauti sermoni cum Gallico quàm cum ullo alio convenientiam. [5] Hujus opusculi sui meminit in specim. Emend. ad Gell. [6] narrátque quosdam, quum legerent vocem *reformatione* in titulo Noct. IV. & V. ad illam commoveri & succensere, tanquam à dormitante scriptam. Quum instaret, Gallos suam

[1] Epistol. [2] Epist. p 4. [3] Præf. p.4. [4] Epist. p.5. [5] P.367. [6] P.108.

vocem

vecem ex illâ sumpsisse; imò verò aiebant, tu ex Gallicâ Latinam facere voluisti. Ei statim exempla non succurrebant, quum alioqui legisse se apud magni nominis scriptores sciret: adeo ut etiam, donec [1] Thesaurus patris proferretur, nimium pertinax aliquoties audierit.

Anno 1577. excudit Ciceronis [2] Epistolas ad Familiares, deinde diversorum in easdem Commentationes, Pauli Manutii, Canteri(qui 1^m Epistolam lib. 6^i Græcè vertit), Lambini, Turnebi, [3] Hier. Ragazonii, (qui Sigonium Venetiis profitentem audivit); suum de variis epistolarum generibus Commentarium: His adjecit appendicem ad Manutii Scholia ex editione, [4] quam literis Venetias scriptis, duobus post mensibus, acceperat; alias locorum aliquot emendationes pollicitus in suo Dialogo Pseudo-ciceroniano, qui eo ipso (quo epistolam his Commentationibus præfixam scribebat) tempore excudebatur. Eodem hôc anno Callimachum cum Scholiis, & Nicodemi Frischlini versione prosâ ac metricâ, suâque hymni unius ad-

[1] Ubi nomen *reformatio* ex nullo affertur authore, sed verbum *reformo* ex Plin. Ovid. Quintil. [2] Henr. Steph. in suo Pseudo-cic. pag. 225. 226. scribit se toti Ciceron. Epistol. editioni non præfuisse,& in aliquâ tantùm editionis parte correctioni typographicæ præfuisse, coactúmque fuisse eas magnâ ex parte lectiones recipere, quæ in Manutii editione erant,quum ejus etiam annotatiunculas sive notatiunculas (quod ipsi Manutio videtur magìs placere) margini apponeret. [3] Epistol. Ragazon. [4] Epistol. Steph.

strictâ

ſtrictâ & liberâ, utriuſque notis, Politiani & aliorum interpretatione edidit; [1] quam editionem ſecutum eſt breve epiſtoliorum, dialogorum, oratiuncularum, poematiorum ex variis utriuſque linguæ ſcriptoribus Syntagma, in quo habetur ſatyra elegantiſſima, quæ inſcribitur [2] Lis, non priùs edita. Notat Callimachi editiones [3] Florentinam, [4] Aldinam 1513, Frobenianam 1532. Interea incumbebat excudendo Platoni, cujus ſecundus tomus uſque ad [5] 377 paginam pervenerat; [6] cujus opera tum temporis duobus prelis erant commiſſa. Neque tamen adeo uni Authori unicè manus ſolebat admovere, ut nullum alium curaret; mentem enim tam capacem opus unum explere non poterat. Dum itaque Platonem excudebat, Geographos edidit, Dionyſium Periegetem cum Euſtathiis ſcholiis ſuâque verſione, Melam, Æthicum, Solinum cum Olivarii, Simleri, Delrii notis & emendationibus. [6] Robertus olim Dionyſium ediderat, ſed exemplaria jam pridem deſiderari cœperant; eam ergò editionem Henricus non

[1] Epiſtolia &c. pag. 60. [2] Hoc incerti authoris Henricus Stephanus, anonymi Franci Boxhornius in ſuis Poet. Satyr. minor. ann. 1633 excuſis, Barthius Poetæ veteris in ſuorum Adverſar. lib. 7. cap. 17. anno 1624. poema fuiſſe crediderunt, quum authorem habeat Mich. Hoſpitalium, & legatur in initio 2. lib. ipſius Epiſtolarum Lutetiæ apud Mam. Patiſſon. 1585. excuſarum. Id obſervavit Vir Clariſſ. Alb. Fabricius in ſuâ Biblioth. Lat. [3] Callimach. p. 106. [4] p. 92. [5] Locum enim indè affert in Callimach. pag. 94. & ex ejuſdem tomi pag. 247. 248. in Comment. de gener. Epiſtol. pag. 138. [6] Dionyſ. Epiſt. ad Reding.

tan-

tantùm renovare sed & augere cogitavit. Rhemnii versionem nimiæ libertatis accusabat, dolebátque Andream Papium suæ plus non concessisse. [1] Annotationes addidit non tantùm suas, sed quas (nomine ubique Autoris præfixo) excerpsit ex Jacobo Ceporino (cujus Græca extat Grammatica perbrevis), Gulielmo Morelio, Andreâ Papio; primas Basileæ à Bebelio 1523. Secundas Lutetiæ 1556. tertias Antverpiæ 1575. editas. [2] Defendit etiam (quod pii filii erat) memoriam Patris, quem [3] Papius varias lectiones ad nauseam usque putidè collegisse notat; [2] cujus potiùs nimiam diligentiam mirari debuit Papius, quàm hujusmodi (ut vocat) quisquilias, quibus tantopere offendebatur, in suis annotationibus tam diligenter recensere.

Stephanus (nescio quâ ratione impulsus libris annum aliquando non præfixit; E. G. Buchanani Psalmis à se & Roberto fratre editis; recusæ Poematum Bezæ editioni, quam tamen ex epistolæ ad Duditium appendice prodiisse 1576. 38. Jul. conjeci. In hâc appendice Beza monet Duditium, diuturnam illius de veræ ecclesiæ notis dubitationem non paucos ex iis,ad quas à Papâ desciverat,partibus offendisse. At id obiter. Stephanus etiam dubium fecit, quo anno primam sui Horatii, & Virgilii

[1] P. 141. [2] P. 147. 148 [3] Edit. Papii. p. 90

editionem

editionem emiserit: Quod verò de illo conjecturâ licebit assequi, tantundem etiam de hôc innotescet; nam [1] eodem ferè tempore, iisdem typis, cum ejusdem formæ scholiis, eâdem denique accuratione edidit Virgilium & Horatium Latinæ Poeseos in diverso genere facilè principes; [2] inter quos palma esse videtur adeo ambigua, ut si eorum altero privari nos oporteret, vix possemus statuere, utrius jacturam minùs impatienter ferremus. [1] Horatius, [3] cujus plura quàm ullius Latini scriptoris reperiuntnr exemplaria, plura & graviora, quàm Virgilius, ab audacibus conjecturis accepit vulnera. Horatium suum quinque diatribis (quibus quatuor in secundâ editione adjecit) ornavit, ac indice; [4] non verò Lipsiensi, quem, licèt Georgio Fabricio adscriptum, minimè probabat. Suas in Horatii Poemata curas Joanni Bellevræo inscripsit Regi apud Helvetios legato, [5] cui ante aliquot menses Coloniâ redeunti aliquot Horatii versus examinandos ostenderat. Hæc editio prodiit post annum 1573, & ante 1576: nam citantur in eâ loci [6] ex libro de Virtutnm encomio non ità pridem edito (1573) [7] ex Thesauro Græco (1572) [8] ex Querimoniâ Typographicâ & Epistolâ ad amicos (1569.) [5] Innuit etiam Philosophicam Poesin (1573) & [9] emporium

[1] Horat. Epist. ad lect. [2] Ad Bellevr. [3] Sched. 1589. p. 16:.
[4] Horat. H Steph. ad lect. in fine libri. [5] Epist. ad Bellevr.
[6] Diatr. p. 39. [7] Epist. ad lect. [8] Ibid. [9] Diatr. p. 66.

Franco-

Francofordiense (1574): Ac in [1] Nizoliodidascalo (1578.) harum diatribarum fit mentio: Denique in Pseudocic. (1577) pag. 157. leguntur hæc.---- Editio [2] Horatii, quæ ex Henr. Stephani officinâ ante biennium prodiit. In illis diatribis memoratur Horatii editio [3] Lipsiensis anno 1571. [3] Veneta 1555 & Ludgunensis 1559. [4] Parisiensis, & cum Glareani annotationibus Friburgensis 1533, & Badiana, & Colinæa 1539 aliis, quæ postea prodierunt, multis accuratior. [5] Notat Lambini commentarios esse doctissimos quidem & variâ eruditione refertissimos; sed in locis plerisque loquacissimos, ubi pauciloqui esse poterant; contrà, ubi loquaces saltem esse debuerant, mutos. Quo certè in plerisque nil ferè occurrit frequentius. Secunda editio Horatii (quam anno 1600 recudit Paulus Stephanus) prodiit anno 1588; in quâ notatur [6] Dialogus de bene instituendis Græcæ linguæ studiis (1587) ac posterior Thucydidis editio 1588. & [7] describitur integrum unum Schediasma ex [8] nondum editis, quæ lucem anno 1589 viderunt. [9] Porphyrionis commentarios ([10] quos dedit Badius) Henricus laudat, & in eos emendationes nec non quasdam accessiones ex veteri libro adjicit. [11] Lectorem refert ad sua Schediasmata, in quibus Porphyrionis fit mentio, & aliorum, quæ his dia-

[1] P. 24. [2] p. 37. [3] P. 53. [4] p. 58. [5] p. 81. [6] Edit. P. S. p. 147. 168. [7] p. 116. [8] p. 161. [9] p. 151. [10] p. 155. [11] p. 150. 168.

tribis

tribis adjici cupiebat, defectus suppletur. Miror Henricum nullibi in suis diatribis Horatianis meminisse Michaelis Bruti, qui anno 1566 in Odas & Epodos scholia brevia quidem dedit at erudita; ea enim quantumvis rarissima vix tamen Henrico fuisse ignota putaverim. Transeo jam ad Virgilium, cujus prior (utì modò annotavi) editio priori Horatianæ fuit contemporanea; posterior verò posteriori alteri quinquennio antecessit. Maronem Stephanus, utì Horatium, notis marginalibus, illustravit, Indice & Schediasmate de delectu in diversis apud Virgilium lectionibus adhibendo secundæ editioni adjectis. In præfixâ ad Thomam Redingerum epistolâ scribit se in editione Manutianâ errata haud levia deprehendisse; in Erythræanâ stultam curiositatem reperit potiùs quàm difficilioris loci sensum aut vocabuli expositionem; Pontani matæotechniam & alliterationum enumerationes non probat; Lugdunensem Antonii Goveani vocat fœdissimorum mendorum sentinam. Acri aliorum censuræ sæpius indulgebat; & (quod non est dissimulandum) in semet & suis efferendis minimè erat parcus. In suâ ad lectorem præfatione expositores Virgilii quosdam carpit, Venetum alterum, alterum Bononiensem, tertium Belgam scholiorum in editione Venetâ collectorem; queritur etiam nonnullos Lexicographos quasdam voces ex errore natas ideóque suo Thesauro pulsas in suas sedes reposuisse. In suis ad Virgilium scholiis fatetur

se

ſe Cæſari Scaligero & Adriano Turnebo potiùs quàm Servio ubique ferè ſubſcripſiſſe.

[1] Henricus Stephanus " olim Viennæ Auſtriæ " cum Joanne Sambuco ſermonem habuerat, nul- " lum eſſe ſcriptorem de Linguâ Latinâ & de Hu- " manitatis ſtudiis meliùs meritum Cicerone; & " vix tamen ullius ſcripta pejore loco partim fuiſ- " ſe, partim eſſe; quòd multa ex vulneribus, quæ " ignorantia ei intuliſſet, quorundam ſive Medi- " corum ſive Chirurgorum audacia majora reddi- " diſſet. Anno 1577 ſuum ei dicavit Pſeudo-Ciceronem, " [2] in quo Lector de multis ad Cicero- " nem pertinentibus, & quem editionum ejus de- " lectum habere, quámque cautionem in eo le- " gendo adhibere debeat, monetur. Memorat Ciceronianas editiones, " [3] Badianam ante pluri- " mos annos datam, [4] cujus non magna eſt au- " thoritas; [5] Nizolianam, cujus maxima & ma- " jor fortaſſe, quàm alius cujuſquam eſſe debeat " authoritas, quæ ex Italiâ anno 1535 prodiit; " [6] Roberti Stephani, anno 1543, [7] ejuſdémque " alteram, quæ aliquot ante illam annis prodiit " grandi formâ, [7] Caroli Stephani longo pòſt " tempore; [8] Lambini, in quâ nil magis diſpli- " cere omnibus Henricus exiſtimabat, quàm quòd " ſuis quoque conjecturis in ipſo textu locum dare

[1] Pſeudo-Cicer. Epiſtol. [2] Ibid. in Titul. [3] Ibid. p. 28. [4] P. 29. [5] P. 10. [6] P. 12. [7] P. 13. [8] P. 14

" ausus fuerit. [1] Lambinus præfationi subjunxit " nomina eorum, qui ante ipsum in emendando " Cicerone aliquid operæ posuerant, 18 ex Italiâ, " 30 ex Galliâ, [2] Inter illos coryphæus fuit Pe- " trus Victorius, qui ante menses aliquot ægrotus " convaluerat; [3] Inter hos se (non sinè sui vanâ quâdam [4] venditatione) nomine appellat: gloriatúrque sibi " [5] Lambinum esse assensorem de ple- " risque locis, quos ille ex ingenio sive ex con- " jecturâ emendavit. Queritur [6] eum conjecturis " suis nimium indulsisse, neminémque (quòd sciat) " æquè vel tot in locis audacem fuisse; paucósque " esse adeo sive temerarios sive audaces, ut suam " in conjecturis solertiam veterum exemplarium " vicariam constituant; quod ab illo factum fuit. [7] Henr. Steph. mentionem facit Leon. Malanspin. emendat. ac suspicion. in Epistol. ad Attic. Brut. & Q. Fratr. edit. Ven. ann. 1564. [8] Laudat " Turnebum doctissimum certè virum, at singulari " & ingenio & judicio præditum, [9] ejúsque editionem Quæst. Academic. anno 1553. [10] Deprehendit " in Manutio non tantam quantam in Lambi- " no audaciam, sed valde tamen periculosam & " istam; [11] notat verò illum in posteriori episto-

[1] P. 15. [2] P. 16. [3] P. 18. [4] Imo etiam in Pseudoc. pag. 155. de se sic scribit.———Epistol. Planc. 17. Lib. 10.———*fide illius*, Lambinus ait, *fidei* legebam, aliquot pòst annis *fide* legendum cognovi Errico Stephano viro doctissimo idem videri. Quamvis ea sint Lambini verba, Stephanum tamen in sui gloriam transcripsisse minimè decuit. [5] P. 21. [6] P. 24. [7] P. 16. [8] P. 55. [9] P. 48. [10] P. 59. [11] P. 61.

lar.

" lar. Ciceron. editione, five postremâ (quæ Venetiis ex filii ejus officinâ prodiit 1572) se ostendisse, quàm antea, verecundiorem. [1] Ex epistolis affert lectiones quasdam variantes in editionibus Manutianâ 1572. Aldinâ 1522. Lambini 1566. [2] Miratur in offic. Ciceron. quædam abesse ab edition. Colinæi & Rob. Stephani, quæ leguntur in Carol. Stephani. [3] Gerard. Joh. Vossius Henrici Stephani judicium in quibusdam Pseudo-Ciceronis locis minimè probat, ubi [4] *domi* per syncopen pro *domui* positum, putat, & in his [[5] *omnia velles mibi successa*] esse sermonem non Latinum credit; à Lambino itaque hæc *mihi successa* rejiciuntur; sed Vossius [6] Plauti authoritate retinenda contendit.

" [7] Anno 1578 Henricus Stephanus, cui dubium est, an ars Typographica, an verò res literia magis debeat, Langueto inscripsit Nizoliodidascalum, adversùs quosdam velut minorum gentium Ciceronianos, qui Latinè loquendi normam non ex ipsius Ciceronis, sed ex Nizolii duntaxat & aliorum quorundam observationibus hauriebant plerisque nugarum plenis & Ciceronis verba perperam interpretantibus. Hìc verò dicere attinet, non semel antea monitum fuisse à Langueto Syd-

[1] P. 61. 62. [2] p. 50. [3] Art. Gramm. 1695. p. 242. 348. [4] Terent. Eun. Act. 4. Sc. 7. [5] Cicer. Epist. lib. 16. Epist. 21. [6] Pseudol. Prolog. *successis bonis*. [7] Hub. Languet. Vit. per Petr. Ludovic. ann. 1700. pag. 93.

" neiûm, ne in eorum hæreſim delaberetur, quī
" ſummum in imitatione Ciceronianâ bonum
" neglectâ cæterorum lectione opinabantur, to-
" támque in eâ reliquis contemptis vitam contere-
" bant; ſed ex probatiſſimis Auguſtæi ſæculi
" ſcriptoribus eum ſibi ſtylum effingeret, qui tum
" ad ſcribendam hiſtoriam cùm ad habendos de
" publicis rebus ſermones magìs quàm Ciceronia-
" nus pertineret: Reſpiciebat autem ſinè dubio
" Caii Julii Cæſaris, Marci Bruti, Catonis, &
" aliorum Romanorum Procerum epiſtolas, quæ
" ſuperſunt, in quibus præter maſculam dictionis
" elegantiam, maximam prudentiam, & invictam
" animi conſtantiam agnoſcas, quæ fortè alibi
" fruſtra quæſiveris, quanquam ſi tam multæ illo-
" rum ſupereſſent, quàm Ciceronis, multum for-
" ſitan eſſet, quod in eis quoque notaretur. Bru-
" ti verò præſertim epiſtolas Languetus in pretio
" habebat cùm ob illarum gravitatem, tum quia
" peculiarem quendam Imperatoriæ prudentiæ
" characterem præ ſe ferre videntur, qui Sydneio
" ad regendos populos deſtinato maximè conveni-
" ebat.

Joannes Leunclavius, qui ſuum Xenophontem Græcolatinum Baſileæ primùm 1569, & denuo 1577 ediderat, ab Henrico Stephano aliquando habuit literas, quibus cum non reſponderit, accepit alteras. His autem ſic [1] reſcripſit.

[1] Goldaſt. Centur. epiſtol. Philolog.

Joannes

Joannes Lewenklaw Henr. Stephano S. Genevam.

SUperioribus tuis propterea non respondi, quòd Xenophontem meum denuo perpolitum ad te perferendum primo nuncio dare statueram: nunc quum alteras abs te acceperim, déque nonnullis admoneri me prudenter & amicè videam, inhibito nonnihil concilii prioris quasi cursu meum exemplar apud me tamdiu retinebo, dum & Camerarianam & Venetam interpretationem παιδείας nanciscar; quarum illam heic apud me non habeo, alteram variis auctam lectionibus, ut scribis, nunquam adhuc vidi. Optarem utramque mihi abs te mitti, ne, dum longiùs arcesso, quod è propinquo consequi licet, expectationem commodáque tua remorer. Cupio quidem certè Xenophonteam hanc lucubrationem alteram mihi honestam, typographo fructuosam, lectori gratam & utilem efficere. Oeconomici nullam arbitror editionem præstare Camerarianæ, quam ego cum meâ diligenter contuli. Polybium nunc paro, quo quidem edendo nolim te properare. Nam audio quendam Polybii, Procopii, & aliorum quorundam fragmenta propediem publicaturum. Ea primùm videamus censeo. Varias lectiones Polybianas omnes abs te non desidero. Nam ἐπιτομὰς, quæ maximè corruptæ sunt, & emendatas ego de libris manu scriptis & auctas habeo. In cæteris, si primæ paginæ duas mihi lacunas exemplaris editi complanaveris, gratissimum feceris. Scribis abs te nunc Dionysium Halicarn. elaborari. Vide num tuis ego rectè sim consulturus. Historiam Romanam scriptores Græci plures universam penè complexi sunt: Dionysius (inquam) Polybius, Appianus, Diones, Herodianus. Hos si tu nobis omnes Græcos & Latinos dares in certos tomos digestos, qui licèt singuli prodirent, conjungi tamen omnes tandem possent; magno tibi beneficio rerum Romanarum studiosos obligares. Dionysium Latinè redditum habere te dicis. De cæteris videndum. Appiani novam interpretationem nullam scio. Quid si hunc ego tibi cum Herodiano tradam? audi amplius. Scis in quæ tempora desinat is.

quem dixi, Herodianus. Eorum temporum historiam nulli plenius exceperunt, quàm Eunapius & Zosimus. Eunapii fuere libri XIV. qui nusquam extant nequidem in Italiâ : Zosimi, sex tantùm. Photius in Bibliothecâ narrat, easdem res ab utroque sic tractatas, ut una videatut historia. Stylum & φράσιν diversam facit, Eunapianam ob prolixitatem καὶ τροπὰς frequentiores improbans, Zosimæam laudans, ὡς σύντομον, καὶ εὐκρινῆ καὶ καθαρὰν, οὐδὲ τοῦ ἡδέος ἀπῳκισμένην. Repetit autem Zosimus narrationes (ut dixi) rerum gestarum suas ab iis temporibus, in quibus Herodianus desiit ; integrámque pertexit historiam, usque ad Gotthicum urbis excidium ; & rara pleraque continet, parúmque nobis cognita ; qui de temporibus iis scriptorum duntaxat Ecclesiasticorum monumenta legimus hactenus. Nunc ego tibi manu meâ descriptum diligentérque collatum & emendatum mitto, ut historiam Romanam annorum 1200 ab urbis origine ad excidium usque continuatam habere possimus : suppeditaturus etiam conversionem bonam & luculentam, quæ dudum parata apud me est. Rarum hoc, crede mihi, opus est; quod aliunde non facilè consequare. Deest parum in fine primi libri, parum in principio secundi, parum in medio quinti, parum denique in fine sexti. Quæ omnia expecto ex Italiâ, cujusdam amici operâ, qui admodum secretò custodiri quoddam isthìc exemplar mihi nunciavit, cujus ipse copiam sit habiturus. Audio te Photii Bibliothecam habere, de quâ vellem exscriptum de Zosimo titulum verteres. Nam mea, quæ in fronte Zosimi posita vides, alicubi corrupta sunt. Facies item me certiorem, an Herodiani videris editionem aliam quàm Basileensem. Dionysii περὶ τέχνης ῥητορικῆς cum Antimachianis illis ad me mittito. Nullum enim exemplar habeo. Vel ipse in eo tibi gratificabor, vel alium inveniam, qui reddat. Platonis editio tua valde ab omnibus exspectatur. Naogeorgus an versionem Orationum Chrysostomi suam recognoverit, nescio. Mortuus est haud procul Heidelbergâ : nec commodiùs hæc aliunde quàm ex Ursino vel Melisso resciveris. Hæc ad tuas rescribere prolixiùs volui. Tu velim officio tuo me

subleves,

ſubleves, ſimúlque veteris illius verbi memineris, quo χάρις βραδύπους ἄχαρις. Nam duplò me tibi putabo devinctiorem, ſi ultra natalitia proxima rem non diſtuleris. Vale. a. d. VII. Eid. Decemb. *Baſileâ.*

Ex ipſâ epiſtolâ certum eſt eam ſcriptam fuiſſe poſt ultimam Xenophontis Baſil. Græco-Lat. & ante Platonis H. Steph. editionem, ſcilicet 1577. 7. Id. Dec. In eâ fit mentio, inter alia, Zoſimi, cujus duos tantùm primos libros, mutilos quidem excudit Stephanus; inter quem & Leunclavium orta eſt ſimultas, utì ex Xenophonte 1581 edito patebit. Quoniam autem Leunclavius in præcedente epiſtolâ meminit Thomæ Naogeorgi ejúſque Chryſoſtomi. Orat. verſionis, non prætermittam, quid Federicus Morellus Dionis Chryſoſtomi ann. 1604. editor, in ſuâ ad Lectorem præfatione, de Henrico noſtro ſcripſerit; " ſed & ecce clariſſimus & " eruditiſſ. ſenator, Paulus Petavius ultro ſymbo- " lam ad ἔρανον Dionæum attulit; dum H. Steph. " πολυμαθέστατος librum Græcum Venetum notulis & " interpunctis quibuſdam raptim diſtinctum luben- " ter & liberaliter commodavit.

Anno 1578 Henricus emiſit Platonis opera cum Johannis Serrani perpetuis notis & novâ interpretatione ſuis annotationibus & Latino Græcóque Indicibus. Serranus tomum primum dedicavit Reginæ Elizabethæ; ſecundum Jácobo ſexto Scoto-

rum Regi adhuc puero, res administrante Duglasio; tertium Reipublicæ Bernatum, 1577. Cal. Oct. Illam laudat ob multa Gallorum millia, quæ è belli faucibus erepta in ejus regnum confugerant: hunc ob magnum virtutis & eruditionis exemplum, cujus præconia ex Theodoro Bezâ ac Georgio Keith Gulielmi Keith Marescalli frequenter audierat. Bernatum agnoscit tum in Gallos suos populares tunc temporis afflictos tum in se beneficia, in quorum ditionem, ubi puer cum Johanne Gulielmo Stucchio sub Hieronymo Manuele Lausannæ operam literis dederat, nunc se cum totâ familiâ receperat. [1] Huic Platonis Philosophorum Regis editioni Regiam Stephanus adhibuit magnificentiam, quam ipsi sua promisit ampla, varia & preciosa supellex Typographica; præcedentes contulit editiones, Aldinam, Basileensem ([2] ex Joannis Valderi officinâ cum Simonis Grynæi præfatione), Lovaniensem (librorum duntaxat De legibus); [3] Notat multis in locis Basileensem, dum Aldinos errores vellet emendare, substituisse periculosiores; [4] reprehendit passim versionem Marsilii Ficini, [5] quam tamen Leo Allatius scribit plerisque doctis probari tanquam fideliorem, Serrani tanquam elegantiorem. [6] Illam etiam aliquando damnat Serranus; [7] cui neque

[1] H. S. ad lect. [2] ejusd. Not. p. 9. [3] p. 27. [4] p. 13, 21. [5] Alb. Fabr. Biblioth. l. 3. p. 35. Ibi lege plura de Ficino & Serrano. [6] Not. p. 2. [7] p. 7.

non-

nonnunquam ſatisfacit interpretatio Stephani, [1] cujus tamen in bonis autoribus ſtudium & induſtriam velut hæreditarium penſum commendat, [2] Theſaurúmque vocat verè Aureum. [3] Serrani nomine promiſit Stephanus Commentarium de doctrinâ Platonis cum accuratâ Ariſtoteleæ comparatione. [4] Gloriatur quidem ſe in paucorum locorum emendatione ſuum concuſſiſſe pectus, non omnino, quorundam judicio, infœcundum. Nec poterat vir magnus aliquando non geſtire, quòd à laudatis viris laudaretur. Illi autem laus etiam in ore proprio vix ſordet, cui adeo univerſa fuit eruditio & laborioſa induſtria, ut, utra major fuerit, dicere ſit difficile. Utramque certè teſtantur ſuccìſivarum inter tot curas Typographicas horarum penſa, Schediaſmatum ſcilicet variorum ſex libri, qnorum tres hôc anno, reliqui decennio pòſt, prodierunt, quibus menſium ſingulorum præfixit nomina, [5] annum integrum forſan, ſi vacâſſet, impleturus. De his Andreæ Schotti teſtimouium in ipſius ad Lectorem epiſtolâ Lyſiæ (Hanov.1615.) præfixâ afferam. "Henr. Stephano Typographorum ὀρχάμων ſalva ſua eſſe volumus, qui ſæpe ſummâ accuratione ϗ εὐστοχίᾳ in Græcis præſertim autoribns, cum notis additis, tum in Schediaſmatum libris nodos quoſque ſcriptorum perdif-

[1] Epiſt. ad Lect. p. 15. [2] Not. p. 1. [3] Ind. p. 81. [4] Epiſt. ad Lect. [5] Lege Titul.Sched. 1578.

" ficiles

« ficiles expedire erat solitus. Hæc Schotti verba addere eò lubentiùs volui, ut lector expendat, quàm diversam de Stephano hic & Vavassor (de quo priùs) peregerit censuram, uterque tamen eodem Jesuitarum ordine oriundus.

Stephanus in his Schediasmatum libris quàm plurimis lucem affert linguæ utriusque scriptoribus; [1] Ciceroni, [2] Senecæ, [3] Ovidio, [4] Martiali, [5] Livio, [6] Gellio, [7] Tibullo, [8] Propertio, [9] Dionysio Halicarnasseo, [10] Platoni, [11] Athenæo, [12] Polybio, [13] Pindaro, [14] Xenophoni (quem tertium vocat i. e. Arrian. Cyneg.) [15] Luciano, [16] Philoni, [17] Dicæarcho, [18] Hesychio, [19] Suidæ; alios simul comparat, [20] Virgilium & Livium, [21] Livium & Cæsarem, [22] Livium & Ciceronem, [23] Livium & Melam, [24] Senecam Phil. Ovidium Claudianum & Silium, [25] Ovidium & Ciceronem, [26] Platonem & Homerum, [27] Platonem & Ælianum, [28] Platonem & Isocratem, [29] Xenophontem utrùmque, [30] Dionysium Hal. & Plutarchum, [31] Alcæum & quendam ex Anthologiâ ἐπιγραμματοποιὸν, [32] Platonem Isocratem & Dionysium Hal. [33] Platonem & Horatium,

[1] Jan.8.Feb. 6,7,16,17,18,22. [2] Jun. 24. [3] Jan. 17. [4] 18. [5] Apr. 5, 6, 8, 9, 13, 24. [6] Jan. 25, 26, 29, 30, 31. [7] Mai. 9. [8]. 10. [9] Feb. 2, 3, Mai. 24. Apr. 14, 15, 19. [10] Mart. 3, 4, 5, 6, 7, 8. [11] Feb. 1. [12] Apr. 10. [13] Mai. 14. [14] Apr. 1, 2, 3. [15] Mart. 21. [16] Jun. 18. [17] 14, 15, 16, 17, 23. [18] 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13. [19] 11, 13. [20] Apr. 7. [21] Mai. 5. [22] 31. [23] Jan. 24. [24] Mai. 8. [25] Mart. 15. [26] Feb. 19. 20. [27] Jan. 24. [28] Mart. 9. [29] Mai. 16, 17, 18. [30] Apr. 16. [31] Mart. 30. [32] Apr. 15. [33] Jan. 4. 5, 11.

Home-

[1] Homerum Ciceronem & Horatium, [2] Homerum & Platonem, [3] Platonem Xenophontem & Juvenalem, [4] Platonem Xenophontem & Ovidium, [5] Platonem & Ovidium, [6] Platonem Ovidium & Ciceronem, [7] Platonem & Senecam, [8] Platonem & Persium, [9] Polybium Diodorum & Livium, [10] Homerum & Martialem, [11] Euripidem Ovidium & Martialem, [12] Ovidium & Nilum, [13] Lucianum & Horatium; Novi Testamenti Textum elucidat ex locis variorum Authorum, [14] Platonis & Xenophontis, [15] Herodiani Platonis Homeri Horatii & Plauti, [16] Lysiæ, [17] Philonis: [18] Monet Ficini interpretationem (Lugdun. Edit. Plat. 1557.) fuisse depravatam à duobus illis, qui editioni præfuerunt, castigatoribus; [19] Paul. Manutium & Lambinum de Cicerone optimè meritos, hunc verò multò prudentiùs quàm illum in locorum quorundum explicatione se gessisse; [20] Antonium Muretum & Erasmum in Græci versûs proverbialis interpretatione lapsos; [21] Lambinum & Cruquium in Horatio nonnunquam hallucinatos; [22] Paternam Halicarnassei Dionys. editionem mendis quibusdam ei cum Aldinâ communibus repurgat; [23] Homeri locum ex scholiis ineditis illustrat, & [24] Batrachomyomachiam, in quâ Homero vix quidquam satìs dignum, non

[1] Jan. 9. [2] Febr. 19,20. [3] Mart. 2. [4] 13. [5] 11. [6] 12. [7] 22. [8] 23. [9] Apr. 11. 12. [10] Mai. 6, [11] 12. [12] Jun. 3. [13] 6. [14] Jan. 1, 2, 3. [15] Feb. 28. [16] Mart. 28. [17] Jun. 29. [18] Jan. 7. [19] Mart. 18. [20] Apr. 17. [21] Mai. 1. [22] Feb. 14. [23] Apr. 21. [24] Jun. 22.

pauca

pauca indigna reperit, Tigreti cuidam vel Pigreti ex cujusdam exemplaris fide adjudicat; [1] Detegit errorem in Paterni Thesauri editione Lugdunensi (ann. 1573.) in quâ editor imitari scripturam, quam falsam credebat, nolens verè & turpiter erravit. Is locus occurrit in nomine Dimidium: ex Horat. Epist. lib. 1. epist. 2. Dimidium facti, qui cœpit, habet. — Sic Horatii Textus & Thesaurus Roberti: At Lugdunensis Thesauri editio voculâ *bene* insertâ, quæ ab Horatio non agnoscitur, reponit, Dimidium facti, qui bene cœpit, habet. Id nolui silentio præterire, ut Roberti editioni suus stet honor, nec ea præ Lugdunensi, quam plurimi falsò præferunt, vilescat. Henricus optimè animadvertit scripturæ compendia esse in numero Originum, unde librorum menda manârunt. [2] Sic in scholiis Sophocleis (Turneb. 1553.) ἴσως pro ἤγουν [p. 84. l. 1. 6. 11. 13. 30.] & in scholiis Callimachi, (Froben. 1532.) ἦν pro ἤγουν [p. 67. l. 3.]: [3] In Aldinâ Dionys. Hal. περὶ συνθέσεως ὀνομάτων (p. 518. & p. 521. bis. & p. 531.) lacuna occurrit, quòd significatio notæ compendiariæ (pro ὁμοίως), quam exemplar ibi habebat, ignoraretur, ac in eâdem (p. 514.) pro notâ illâ compendiariâ ignoratâ vocula ἦν substituitur. Janssonius ab Almeloveen anno 1578° dat opusculum Gallicum [Deux Dialogues du nouveau Langage François Italia-

[1] Jan. 20. [2] Febr. 13. [3] 14.

nizé

nizé &c]; Id, quod penes me eſt, nullum habet anni characterem; [1] In eo mentio fit Parodiarum Moralium uno abhinc aut duobus annis editas; quas anno 1575. prodiiſſe conſtat. [2] Ibi etiam meminit ſui Græci Theſauri, & [3] promittit librum [De l'excellence du Langage François]: qui ex officin. Pa tiſſonii prodiit anno 1579. In his Dialogis Stephanus illos inſectatur, qui Linguam Gallicam Italicis vocibus & idiotiſmis contaminabant: ac [4] notat Franciſcum primum hujus nominis Regem Henrici nunc regnantis avum, qui Hebraïcæ, Græcæ Latinæque linguarum ſtudio tantopere patrocinabatur, ſuæ tamen vernaculæ adeo fuiſſe ſtudioſum, ut hujuſmodi hominum audaciam inultam non paſſus eſſet. Eandem plerique inter nos Angli injuriam faciunt ſuæ vernaculæ; quam quaſi inopem & egenam vocibus emendicatis adeo referciunt; ut, niſi huic malo occurratur, metuendum ſit, ne vetus illa & nobiliſſima lingua neutiquam vicinis inferior avitis deturbetur ſedibus; ſeríque hâc hybridâ dialecto imbuti nepotes avos Anglos habuiſſe vix agnoſcantur. Nil ſapit, quod non Gallico illo condiatur ſale. Ipſi nunc infantes alienâ linguâ priùs quàm ſuâ uti diſcunt. Pueri Ludi-magiſtris traduntur erudiendi, qui ante iſtius fundamenta ponant quàm Latinæ & Græcæ, quum tamen nil certius ſit, quàm ex harum peritiâ citiùs ad illius cog-

[1] P. 348. [2] p. 145. [3] p. 144. [4] p. 21.

nitionem

nitionem perveniri posse. Nil autem pensi habetur, quàm Latinè & Græcè peritus sit præceptor, modò Gallicè. Nec verò malè audire velim, quasi quicquam debitæ laudis detraham ingratus linguæ, quam ego primam hausi: sed interea nollem Anglam inter Anglos exolescere; utrique sua maneat gratia; si Gallicè, Gallicè loquamur; si Anglicè, Anglicè; nec utramque tam ridiculè [r] misceamus, ut neutrâ loqui videamur. Mirè profectò comparatum est, ut Angli ab inimicâ gente & vestium habitum & linguam (Utinam & nunquam leges!) accipiant. Sic olim Alexander vestem Macedonicam Persicâ mutavit; Sic Romanos Græcè omnia loqni solitos Juvenalis conqueritur. Henrico nostro alia erat mens, qui nullam non arripiebat occasionem reliquis omnibus suam vernaculam præferendi.

Ille [s] Poetas Græcos aliquot ex iis, quos olim grandibus literis excuderat, minutis edere statuens, à Bucolicis sumpsit exordium, & anno 1579. [t] 6. Cal. Octob. Posthio Medico Theocritum ([u] qui suum Cyclopem Niciæ etiam medico inscripserat) Moschum, Bionem, Simmiam dicavit, cum suis in

[r] Rigalt. in Vit. Putean. ann. 1652. pag. 53. notat tessellati operis lenocinio eloquentiæ legitimæ gratiam frangi, vires debilitari———, maximos Oratores, Græcos sive Latinos, actionibus suis nihil unquam sermonis exotici miscuisse. [t] Epist. ad Posth. Lege Alberti Fabricii Bibliothecam de Niciâ lib. 3. cap. 17. de Theocrito.

Theocritum

Theocritum emendationibus locorum, qui in editione Poetarum Heroicorum prætermissi sunt. In prolegomenis agit de discrimine inter carmina Theocriti & Virgilii Bucolica; In fine, Virgilianas & Nasonianas Theocriti imitationes observat, & ferè ubique suam locorum versionem & Eobani Hessi (quam nimis liberam putat) inserit. Huic editioni adjecit Moschi & Bionis Idyllia Latinis versibus à Politiano, Laurentio Gambarâ, Eobano Hesso, & à se reddita; item Poematia variorum Poetarum Græcorum; Ausonii etiam de Vitâ humanâ Idyllium à Federico Jamotio Græcè eleganter expressum; ac secundam Propertii ex lib. 2. elegiam cum suâ Græcâ interpretatione, qualis Venetiis & postea Brugis edita fuerat. Renatus Rapinus (edit. 1672. p. 189. 190.) in suâ de carmine Pastorali dissertatione Theocritum à Virgilio superatum " tam fidenter affirmare non audet, " quàm Julius Scaliger, quem in judicando ut plu-" rimum nimis præcipitem meritò censent eru-" diti: scribitque de utroque multò magis pruden-" ter judicâsse Henricum Stephanum, qui neutri " palmam concedere posse existimabat, quin de " alterutro malè mereretur: in quo scilicet erat " relligiosior, quàm res ferre videbatur: existi-" mabat tamen simplicitatem Theocriti longè esse " rusticiorem quàm Virgilii, illúmque tribuere ple-" raque pastoribus suis, quæ Romanos pastores " decere minimè potuissent. Henrici Stephani verba

verba in suis ad Theocritum prolegomenis sunt hæc. "Neque Theocritus gloriam ex suis bucolicis car-" minibus reportâsset, iis, quas inducit, personis "Virgilianos sermones tribuendo; Neque Virgi-" lius ex suis, si illis, quos inducit, sermones "Theocriteos tribuisset: Neuter enim decorum "servâsset.

Anno 1580 tertia prodiit Novi Testamenti Græci in formâ minore editio, cum veteri & novâ interpretatione. Huic editioni pauca à Joanne Cherpuntio excerpta accesserunt, præter ea, quæ, (Londini, anno 1573. 6. Cal. Nov.) Loselerius Villerius Gallus & Religionis causâ exul partim ex Majoribus Bezæ partim ex Joachimi Camerarii Notis addita Comiti Huntindoniæ dedicaverat. Hæc editio nomen Henrici Stephani præfixum non gerit, uti nec Tertia nec Quarta majori volumine illa 1582. 20. Febr. hæc 1588. Cal. Sext. excusæ (nam secundam nondum vidi) in quarum singulis, quid præcedentibus additum fuerit, Bezæ epistola lectorem monet, in quâ se multum debere Joanni Drusio & Piscatori fatetur. Anno etiam 1580. Stephanus testatus est, quàm, uti in aliis, itá in Jure peritus fuerit, ex Juris Civilis Fontibus & Rivis ac Mosaicarum Romanarúmque legum collatione ab ipso editis.

Anno

Anno 1581. Jacobo sexto Scotorum Regi secundam dedicavit Xenophontis editionem, [1] in quâ laudat summâ doctrinâ summóque præditos judicio viros Camerarium Pædiæ & aliorum quorundam librorum, & Levuenklaium omnium interpretem; quorum hic Stephani emendationes approbatas suæ interpretationis margini apposuit. Annotationes suas à multis jam annis editas valde locupletavit Henricus, [2] examinatis editionibus non tantùm Aldinâ ([3] quæ à Germanis Xenophontis Typographis & [4] ab ipso [5] Levuenklavio ignorabatur) & Florentinâ, sed & [2] Germanicis tribus, quarum una est Brylingeri, [6] in quâ Germani cujuspiam correctoris ridiculam conjecturam carpit: Nec ipsi quidem parcit Levuenklavio, qui ei par pari retulit in suis ad suam Xenophontis (1594. quam Ant. Steph. Parisiis 1625. expressit) editionem notis. [7] Leunclavius Xenophontem secundò à se recensitum ([8] ante annos 18. à 1594. retro numerandos) anno 1576 recudendum dederat; quem justo diutius pressum cum videret, tertiò repetitum emissurus erat Leunclavius, nisi mors ([9] ann. 1593.) prævenisset. Defuncti tamen labores perire vetuit cura Sylburgii anno 1594. Leunclavius in suis glossis & appen-

[1] Ad lector. [2] Annot. p. 68. [3] P. 17. [4] p. 54. [5] Hùc tamen se ursum scribit Leunclav. in Append. p. 1027. [6] p. 58. [7] Epistol. Sylburg. [8] Append. Leunc. p. 1025. [9] Ricciol. Chron.

dice Xenophonteâ in Henricum Stephanum passim severè animadvertit, [1] damnátque ingenium hominis, " qui jam ab aliis indicata, quum aliter ipse " omnino sibi vindicare non auderet, vetustis in " libris se reperisse fingit, in quibus tamen illa non " invenerat, quum editionem primam formaret. " Quandoquidem verò in iis hæc ausus est facere, " quæ jam publicata fuerant, quid eum non tentaturum fuisse dicemus in non editis ad Xenophontem " lucubrationibus meis asservandis, quas ut publicaret, à me gratìs quidem accepta, annos totos " 18 apud se habuit? Hæc Leunclavius: qui passim in suâ Xenophonteâ Appendice severè Henricum redarguit; hunc vocat [2] " primi nominis opinione suâ " criticum, [3] Germanomastigem, qui insolentiùs " in Germanos invehitur, quos ipse ex alto despiciens [4] Τὸν ἐγκέφαλον ἐν ταῖς πτέρναις καταπεπατημένον " φορεῖν scribit, ac versiones hypocausticas conficere. Leunclavius natus est anno 1545. nam [5] scribit se annos 24 vel 25 numerare, quum Camerarius ([6] qui anno 1574. suæ ætatis 74° obiit) esset septuagenarius. Suæ nationis Germanicæ " ([7] cujus " hypocausticas versiones & nescio quæ alia " mordacibus dicteriis incessere volupe habuit " Henr. Stephanus) amor impulit, ut Henrico se seniori barbam velleret, cui tamen in suâ de Xenophontis vitâ narratione studiosos literarum ho-

[1] Append. Leunc. p. 1026. [2] P. 1090. [3] p. 1067. [4] Lege H. S. annot. in Xenoph. p. 277. [5] Append. Xenoph. p. 1117. [6] Lege priùs. [7] Almeloov. p. 101. ex Malincrot. Dissert. Typog. cap. 14.

mines

mines debere plurimum fatetur. Henricus certè apud nonnullos malè audiebat, quòd liberiùs in multos inveheretur; neque ab ejus censurâ tutum sua Budæum præstitit authoritas; cui [1] ostendit "(tanto in linguæ Græcæ cognitione viro quan-"tus fortassis extitit eo sæculo nemo) accidisse, "ut bonam scripturam pro malâ habuerit; & in-"dè consulit Lectori, ut non cautus tantùmmodò "sed modò non relligiosus in tractandis veterum "scriptorum suspectis locis esse discat. [2] Ex Stephani officinâ unà cum Xenophonte prodiit editio Herodiani, ex quâ in Xenophonteâ [3] quosdam locos numero paginæ omisso, [4] aliquando addito citavit. Herodiani Historias libris Zosimi duobus tunc primum Græcè editis auctas Philippo Sidneo inscripsit, cum suis ad marginem interiorem annotatiunculis, & ad exteriorem partim supplemento partim examine interpretationis Politiani, [5] cujus Latinus sermo in locis plerisque cum Græco Herodiani certat; qui tamen quædam elegantiùs quàm fideliùs interpretatus est. Hujus anni 13. Cal. Oct. publicavit Paralipomena Grammaticarum Græcæ linguæ Institutionum; item Animadversiones in quasdam Grammaticorum Græcorum traditiones: Hoc verò opus usque ad Pronomina tantùm perduxit: In paginarum numeris remisit lectorem ad Enoci Grammaticam: labores sui

[1] Not. ad Xenoph. p. 37. [2] Xenoph. Not. p. 38. [3] p. 57. [4] p. 55. [5] Præf.

parentis effert literarios, suósque (forsan magis quàm decuit virum modestum) ostentat, dictitans se in suo Thesauro viam errantibus monstrâsse; timidus, ne à se ipso degenerare eum dicant, qui scripta ipsius vel à limine salutârunt. Et certè nemo sæpius de suis operibus tam ineditis quàm editis lectorem monet. In his Paralipomenis vehementer invehitur in Scapulam, qui Thesauri Græci epitomen Lexicon Græco-latinum novum inscripsit; & in eum, qui Lexicon quoddam adjecit ad calcem Bibliorum, [1] quæ Antverpiæ edita fuerunt tribus Linguis Hebraïcâ Græcâ Latinâ; Omnia enim ferè illa vocabula, quæ in sui Thesauri prolegomenis ex errore & fœdâ ignorantiâ nata esse ostenderat, ideóque procul amandârat, partim ab hôc partim ab illo revocata sunt. Petrum Antesignanum vocat antesignanum eorum, qui majore audaciâ vel potiùs temeritate quàm Græcæ linguæ cognitione instructi ad scribendam Grammaticen accesserunt. Id exemplis probat passim, sed præcipuè in Notis, quas dedit de Nominum Generibus. Notat Friderico Sylburgio magnam habendam gratiam tam bene Græcæ linguæ cognitione instructo, ut nullo magìs discipulo nec ipse nec fortassis alius posset gloriari; eum tamen sive festinanter sive quòd unus omnia nequeat animadvertere, plures Antesignani errores inemendatos re-

[1] Lege dial. de instituend. ad lect. p. 2.

liquisse.

liquisse. Nec quidem id dissimlavit in suis ad Antesignanum Notis [1] Sylburgius, cui visum est quædam ex his Paralipomenis excerpta suarum notarum calci attexere, & tyrones doctissimi sui Magistri verbis, quo etiam tunc præceptore delectabatur, erudire. Henricus Stephanus meritò quidem Clenardum & Antesignanum reprehendit, quòd β Vita, & η Ita pronuncient. Eum tamen interim miror (Deux Dialogues &c. p. 460.) scripsisse theoseveia pro Græco Θεοσέβεια.

Hôc anno 3. Cal. Mai. Genevæ [2] Literas à Jaanne Sambuco proximè sequentes accepit.

Joan. Sambucus V. Cl. Henrico Stephano εὖ διάγειν.

Genevam.

Fasciculum ad me missum, quod indicium plenum amoris interpretor, accepi. Xenophontis editio ità valde mihi accepta venit, nil ut cupidiùs exspectârim. Zosimi mutila sunt, & suis partibus mutila, graviter affecta plurima. Sed quid agas! Melioribus id malum scriptoribus evenit. Græcum sperabam fore integrius, tótque locis minùs ad sanitatem impeditum. Nil editionem Dioscoridis moretur, oro, cujusquam nova

[1] H. S. in spicileg ad Xiphilinum. præf. Ad Sylburgium quod attinet, si eum laudare non ausim, quoniam cûm ejus laude mea conjuncta esse, atque adeo in me, quem habuit novo quodam more dominum simul & præceptorem, (quod ille beneficium pro suâ ingenuitate agnoscit) redundare videtur &c. Rhodoman. Poesis Christ. Præf. Neand.—— Henr. Stephanum meritis in remp. literariam per Europam celeberrimum, & discipulum ejus F. Sylburgium. [2] Goldast, Cent. Epist. Philol.

 versio.

versio. Mitto tibi ἐπίμετρον non contemnendum. Si Saracenus pollicita non urget, aut deseruit, adde Ruellii interpretationem; quam meæ observationes meliorem multis partibus efficient. De Platone variæ voces, ejúsque versione & scholiis. Sunt, qui, si non falluntur judicio, Ficinum longè præferant: & Saracenum hunc Grammaticum tantùm non Philosophum ajant, rhetorizare & παιδαγωγικῶς scholastica interim adhibere. Sed fortasse odio tui, & qui isthìc degitis, uti solent Itali, & quidam carpendi morbo suffusi, οὐκ ἀληθῶς pronunciare. Egi cum Episcopio de meo Aristotele imprimendo. Sed is tergiversatur. Alloquitor eum sodes, fortè persuadebis. Palladii ἀπόσπασμα in VI ἐπιδημίας meum edit Perna ex interpretatione Crassi, utinam tibi commisissem! ἔῤῥωσο, atque Saracenum V. Cl. & magnum ἰατρὸν à me saluta, quem omni præconio dignum censeo. 3. Cal. Mai. 1581. Viennæ.

Circa hujus anni finem aut sequentis initium, Henricus Plinii secundi epistolas cum Variorum Panegyricis primùm publicavit, quod (licèt ea editio nullum anni, Typographi, locíve Characterem gerat) conjicio ex Francisci Modii in ipsius Novantiquis Lectionibus 79ª epistolâ.

Franc. Modius Henrico Stephano S.

PLinii secundi epistolas à te nuper editas, vir clarissime, non minùs avidè quàm diligenter evolvi, cum summâ admiratione ingenii tui tam diffusi & varii, ut, cum propria quædam habeat studia, & planè sua; in aliis tamen etiam non minùs excellat, & ubique quasi in suâ palæstrâ exerceri videatur. Quid quæris? effecisti ut & ipse Plinium, si qua possem, adjuvandum & emaculandum mihi exemplo tuo existimarem: collato in eam rem cum vestrâ editione scripto codice Pliniano, Rodolphi Agricolæ manu olim, ut titulus loquebatur, exarato; quâ ex contentione

contentione quid profecerim, aliàs judicii tui & totius collegii Musici faciam. Nunc te arbitrari velim de pauculis notis in panegyricos, quos Plinio tuo subjunxisti, quæ mihi inter legendum sub manu natæ sunt. Leves illæ quidem, & quas tu, si hic fuisses, aut non potiùs operæ tibi, ut fit, sæpe minus paruissent, longè & acutiùs pervidisses, & meliùs fortasse constituisses; sed tamen quas non omnino silentio præteriri eorum maximè interesse existimo, qui loquendi genus hoc peculiare, quo usi de industriâ, aut quia sic illa tempora ferebant, panegyricorum auctores videntur, etiam si nihil in se habeat vitii, vix tamen sic quoque assequuntur. Lat. Pac. Drepanus in panegyrico, quem Theodosio Aug. dixit, inter cætera ità ait: [1] " Parum " ille pretiosum putabat aurum, quod de montium venis aut de " fluminum glareis quæsitor Bessus, scrutator Callaïcus eruisset: " illud purius splendidiúsque credebat, quod dedissent dolentes, " quod hominum lacrymæ non animum æquè abluissent, nec è " terrenis specubus egestum, sed è cervicibus jugulísque cæso- " rum esse effossum. In quibus quid est quod ait; " quod ho- " minum lacrymæ non animum æquè abluissent; annon ænigma hoc? planissimé. Sed bene quod sphyngem &] quidem Hortensianâ illâ meliorem domi habemus. Scribendum haud dubié: " quod hominum lacrymæ, non amnium aquæ abluissent. Elegantissimâ & maximè perspicuâ lectione. Statim: " [2] De virorum mortibus loquor? cum descensum recorder ad " sanguinem fœminarum & in sexum cui bella parcunt non " parcè sævitum? Nihil mihi posthac, Henrice, credas velim, nisi scripserat Pacatus: *& in sexum cui bella parcunt pace sævitum?* Erat nimirum ab oscitante librario, qui modò *parcunt* exaraverat, *parce* pro *pace* scriptum; quod cum contra mentem Pacati esse viderent Correctores, ad negativam ut ad sacram anchoram confugerunt. Sed monendi hi mihi sunt, etiam atque etiam considerandum locum, & ante, omnia tentandum, quàm eò descendatur, ut aliquid bonis scriptoribus de nostro assuamus.

[1] Prim. edit. H. Steph. p. 124. [2] pag. 125

Si enim hujusmodi particulas temere inserere vel subtrahere licet, quid erit quod modò Latinius paulò, elegantius, eruditius dictum sit, à sciolorum audaciâ satis tutum? Sed ad Panegyricum in quo iterum statim sequitur: [1] "An sustinere te coram, "& solum oculorum tuorum ferre conjectum ille quondam do"mûs tuæ negligentissimus vernula mensularúmque servilium "statarius lixa potuisset? scribo evidenti satis conjecturâ, nisi sciens fallor: "ille quondam domûs tuæ neglectissimus vernula. Affinitas, quæ est inter *c* & *g* literas, quâ sæpe altera alterius vices fungitur, errori occasionem dedit. Post pauca: [2] "At "ubi impulsa acies, frónsque laxata, & fiducia in pedes versa "est, irè præcipites gloriando fugere, & se invicem festinando "tardare: armati, inermes, integri, saucii, primi postremí"que misceri, miles urgere eminus, cominus gladiis, hastis "punctim, cæsim ferire; alii populi tibi imminere: "alii terga configere, aut quos cursu non poterant continere, "jaculis occupare, arma teláque homines vitâ peremtâ, "prona supináque corpora passim vel in acervo jacere. Ele"gans & coloribus suis insignitè descriptus fugiens perditâ re fusúsque exercitus; sed ità contaminatus, ut multum genuinæ ejus venustati scripturæ vitia detrahant. Quæ est enim in fugâ gloria, aut quis gloriando fugit? Dein, quale est *illud, alii populi tibi imminere*, aut quem sensum commodum ejicit? Denique, quis est ordo in illis verbis; *miles urgere eminus, cominus gladiis, hastis punctim cæsim* &c. Equidem, ut in pauca dicta conferam, arbitror ex ductu literarum & sententiæ postulatis ità totum locum legendum: "At ubi impulsa acies frónsque "laxata est, & fiducia in pedes versa est, ire præcipites, glo"merando fugere, & se invicem festinando tardare: armati, "inermes, integri, saucii, primi postremíque misceri; miles "cominus gladiis, eminus hastis, punctim cæsim ferire; alii "poplitibus imminere, alii terga configere, aut quos cursu non

[1] Pag. 126. [2] Pag. 131.

"po-

" poterant continere, jaculis occupare &c. Eodem panegyrico, " Nullius bona publicata, nullius mulctata libertas, nullius " præterita dignitas imminuta, nemo affectus, nemo notâ, ne- " mo convitio aut denique castigatione perstrictus. Confusa oratio; sed cui malo ità succurri posse putabam. " Nullius bo- " na publicata, nullius mulctata libertas, nullius præterita dig- " nitas, nullius imminuta, nemo affectus notâ, nemo convitio, " aut denique castigatione perstrictus. Ut ex eo natus sit error, quòd eædem voces iterandæ sæpius fuerunt. Nisi placet, quod etiam relegenti emendationem meam non displicebat: " Nul- " lius bona publicata, nullius mulctata libertas, nullius præterea " dignitas imminuta, nemo affectus notâ, nemo convitio aut " denique castigatione perstrictus. Et si ego illud malo. Paulò ante erat: [1] " Quisquis purpurà quandoque regali vestire " humeros cogitabit, Maximus ei exutus occurrat; quisquis " aurum gemmásque privatis pedibus optabit, Maximus ei plan- " tis nudus appareat; quisquis imponere capiti diadema medi- " tabitur, avulsum humeris Maximi caput & sinè nomine cor- " pus aspiciat. Parvum est, quod monebo, sed tamen legendum: " quisquis aurum gemmásque privatis pedibus aptabit. Alio- qui vota libera sunt, regni insignia sibi aptare, non item. Vale. Bambergæ. 11. Cal. Mai. 1582.

Hæc loca in secundâ Panegyricorum editione non emendavit Henricus Stephanus, nec Paulus in editionibus anno 1599 & 1611. cum tamen in editione anni 1600 locus primus legatur emendatus, quartus sic *aut globo fugere*; reliqui autem remanent intacti.

Anno 1582. Henricus publicavit suas de Gallicâ linguâ Hypomneses, adjunxítque Gallicam

[1] Pag. 139. [2] p. 139.

Grammaticen

Grammaticen sui Patris,[1] qui si paulò diutius huic suo operi supervixisset, hoc quicquid est laboris nequaquam filio reliquisset. [1]Ad opus hoc aggrediendum invitavit Henricum amor erga Patriam & extraneos, qui hujus linguæ discendæ cupidi quasdam Grammaticas institutiones legebant, in quibus multa docentur, quæ dedoceri necesse habent: (Adeo periculosum est id primum doceri, quod postea dedocendum sit) tum navata circa eandem linguam opera, quum refellendi coram Rege essent, qui sermonem Italicum Gallico anteponebant, quâ de re libellum ediderat, de Gallicæ linguæ præcellentiâ inscriptum. His hypomnesibus inspersa nonnulla partim ad Græcam partim ad Latinam pertinentia; His adjecit Claudii Mitalerii Regii Viennensis provinciæ juridici[2] nuper defuncti epistolam de vocabulis, quæ Galli à commorantibus in Galliâ Judæis didicerunt; quam Hieronymus Castilionæus Lugdunensis præses ante multos menses Stephani fidei crediderat. Ad eam scribendam se impulsum fuisse libello haud illepido eruditissimi hominis Henrici Stephani, *De Latinitate falsò suspectâ*, quem ad ipsum miserat Castilionæus, Mitalerius fatetur.

Anno 1582. Cal. Nov. obiit Christophorus Thuanus natus ann. 74. mens. 4. di. 7. cujus Tumulus Mamerti Patissonii typis 1583 excusus est.

[1] Præf. [2] Epistol. H. Steph. ad Castilion.

Ibi

Ibi Henrici Stephani epigrammata Græcè & Latinè in illum ſcripta cum aliorum carminibus epitaphiis leguntur.

Ἔσχε τεῶν, Τυάνε, φρενῶν μέγα θαῦμα βροτοῖσι,
  Ἃς μέσῃ ἐν βουλῇ βουλὴ ἔφαινε τεή.
Ἦν καμάτων μέγα θαῦμα, τόσον χρόνον ὡς ἐμόγησας,
  Ἠΰτε ἀκάματος γήραϊ καὶ καμάτοις.
Δηρὸν σ' εἶχ' ἄρα γῆ, κλέος οὐρανομήκες ἔχοντα.
  Νῦν δὲ καὶ οὐρανόθεν σοῦ ἀμάρυγμα κλέους.

Ἑρρῖκος Στέφανος.

Ejuſdem.

Longam inter magnos vitam hic traduxit honores,
Dum caput eſt ſummi (quæ gloria ſumma) Senatûs.
Ac tandem ambiguum, vitâ fugiente, reliquit,
An magè honoratus ſummum ſit propter honorem,
An magè honorârit ſummum, dum ſedit, honorem.

Aliud.

Ut vixi, rogitas? Fœliciùs inter honores
  Vivere non potui, non potuíve mori.

Aliud.

Quæ tot huïc laudum perrara exempla fuerunt,
  Singula vix multi, qui celebrantur, habent.
Debuit & rarâ decorari mole ſepulchri,
  Quæ rarum ex illo ferret & ipſa decus.
Gloria ſed tumulo cuivis amat eſſe ſuperſtes:
  Rara illi raro gloria pro tumulo.

Aliud.

Aliud.

Tot rara in nostro mirata senecta Thuano,
  Quódque vigor mentis ceu juvenilis erat :
Ipsa etiam more hunc (dixit) raróque novóque
  Tractabo, & possit qui superare fidem.
Canitiem ergo vocans, Hujus caput (ecce) verendum
  Tu quoque Canities fac verearis : ait.
Canities, dominæ (ut par est) mandata capessens,
  Haud magìs hoc tetigit, quàm juvenile caput.

Henr. Stephanus.

Anno 1583. secundam (de quâ priùs) Virgilii editionem, suo nomine non adjecto, publicavit; Mercerique Commentarios in priores quinque minores Prophetas; quorum exemplaria quædam anni notam gerunt, quædam eâ destituuntur.

Anno 1584. 6 Id. Aug. Henrico Isaacus Casaubonus suum Theocriticarum Lectionnm libellum misit cum epistolâ sequente.

Isaacus Casaubonus Henrico Stephano S.

MItto ad te, vir eruditissime, quæ superioribus his diebus Eustathii Vignonis dignissimi typographi, mihíque amicissimi rogatu, in quosdam Theocriti locos scripsi. Is enim quum in animo haberet hunc poetam denuo edere, non ante conquievit, quàm impetravit à me, ut eum perlegerem, & siquid haberem, quo posset ornari ejus editio, secum id, atque adeo cum omnibus ejus poetæ studiosis communicarem. Quod quàm ægre ei receperim me facturum, vel ex eo intelligas, quòd sæpe postea mutare mihi contigit sententiam. Meritò : videbam siqui-

ſiquidem haud ità eſſe facile, in tantis præſertim temporis anguſtiis, ſpicilegium poſt tuam meſſem in eo poetâ colligere, quem tu olim, Doctiſſime Stephane, [1] bis ſummo ſtudio & diligentiâ emendâras. Veruntamen diu reluctatus, quum viderem hoc, quod mihi ipſe intriveram, eſſe mihi exedendum: cœpi, dum ad finem perducitur hæc editio, ſchedas meas colligere, in queis memineram me neſcio quid in hunc poetam, ut & in alios utriuſque Linguæ auctores non paucos, aliquando annotâſſe: non quidem, ità me Deus amet, in eam ſpem, ut illa unquam ederentur, ſed in privatum uſum meum. Iis igitur adjutus, atque ſcriptis duobus exemplaribus, altero Theocriti, altero Scholiaſtæ, quæ in manus meas opportunè ante aliquot dies venerant, mox pauca hæc, partim in Theocritum, partim etiam in alios nonnullos auctores, exaravi. Ea qualiacunque ſint, volui eſſe amicitæ noſtræ teſtimonium. Vale. ex Muſêo noſtro. 6. Id. Aug. 1584.

Iſaacus Caſaubonus Henricum Stephanum tanti æſtimavit, ut amici nomine neutiquam contentus arctiori poſtea [2] affinitatis vinculo ei ſe devincire voluerit.

Anno 1585° Stephanus (quamvis ipſe non excuderit) Auli Gellii [3] primùm, deinde Macrobii impreſſionem Pariſiis eodem modo & apud eundem Typographum procuravit. [3] Ei in animo fuerat duos hoſce ſcriptores (quorum ſcripta in pleriſque locis ſociantur) in ipſâ etiam impreſſione [4] ſociare;

[1] Anno 1566. inter Heroic. Poet. & anno 1579. [2] De quâ deinceps dicetur in vitâ Florentiæ Henrici filiæ. [3] Epiſtol. Macrob. [4] Præf. Epictet. Oxon. 1670. Arcano quodam fœdere naturæ non modò homines ſed & ſcripta ſibi invicem conciliari cernimus; nec adeo Librariorum vinculis quàm amplexibus ſuis uniri & compingi.

&

& simul excudendos majore formâ curare; sed dissuaserunt nonnulli, dicentes plurimos fore, qui alterutrum tantùm habere vellent. [1] Eum tamen postea pœnituit se consilium illud suum secutum non esse, [1] gratam enim rem fecisset tum multis, tum Jacobo Danesio (cui Macrobium dicavit), qui, siquis alius, eam librorum formam amavit, quæ majus est Bibliothecæ ornamentum. Aulum Gellium (quem in Agellium magìs ex novâ consuetudine fortasse quàm ex firmâ quâpiam ratione omnes propemodum αγνώστων. Præf. in Senec. Prood.) ([1] 13. Cal. Apr.) dedicavit P. Delbeneo Abbati Duensi, [2] à quo videtur quasdam in eum Authorem lucubrationes expectavisse, totam earum laudem illi delaturus, utpote qui alienam nunquam sibi arrogaverit, atque id multò minùs in posterum (quamvis plerique hoc adversùm ipsum peccârint) facere statuerit. [2] Ludovicum Vivem Hispanum sed tamen (si Latinæ linguæ puritatem excipias) bene literatum culpat, quòd ab eo Aulus Gellius tam bene de omni ferè literatum genere meritus tam malè tractetur. [3] Ei enim Stephanus Pasquerius in senatu Parisiensi advocatus Vivis Gellium infamantis librum in suâ Bibliothecâ aperuerat; Hôc libro commotus Apologiam scripsit pro Gellio adversùs Vivem, quam Achilli Harlæo primo senatûs Parisiensis Præsidi dicavit, [1] in quâ, quid ad accusandum vituperandúmq; hunc scriptorem illum stimulaverit,

[1] Epistol. Macrob. [2] Epistol. Gell. [3] Epistol. ad Harl.

mulaverit, ostendit. Gellio Henricus attexuit suas noctes Parisinas, è viginti, septem, Atticis Gellii noctibus invigilatas, quas inscripsit partim Wlbobio, partim Jacobo Gilloto, partim (Prid. Non. Mart.) Jacobo Augusto Thuano, quem laudat πολλαχῶς ἐπαινέσαντα libros undique conquirendi studio incumbentem, atque ut omni librorum genere, Græcorum præsertim & Latinorum, sua tandem Bibliotheca referta esse possit, nullis sumptibus parcentem, in delectu editionum Typographicarum multum judicii adhibentem, & quanto majore in pretio ei aliquod fuit volumen, eò pretiosiore integumento ornantem. [1] Ad suarum noctium calcem adjecit Stephanus conjecturales emendationes Claudio Puteano (3. Id. Mart.) inscriptas; Puteanus enim ei veteres, quibus multorum locorum restitutio debetur, libros commodaverat; idémque ut sibi præstarent, rogavit Pithœos ambos & Nicolaum Fevreum, quorum studium in conquirendis veteribus libris præclarum fuit: Sperat Stephanus suas in Gellium conjecturas non minùs ἐυσόχους fore, quàm eæ, quibus Xenophonti & quibusdam aliis scriptoribus Græcis & Latinis adminiculatus est; magna enim Xenophontearum conjectationum pars [2] veterum Librorum testimonio confirmabatur; quâ de re literis quorundam, sibi alioqui ignotorum, certiorem se

[1] Lege epistol. ad Putean. [2] Lege contra priùs, quid Leunclavius de Stephano in suo Xenophonte scribat.

factum

factum fuisse affirmat. [1] " Quum recordaretur
" Ludovicum Carrionem jam ante quatuor an-
" nos hâc in urbe (Parisiis) sibi dixisse, multos
" se veteres libros Gellii & Macrobii cum excusis
" contulisse, & excerptas ex illâ collatione emenda-
" tiones obtulisse; anno autem superiore Aureliis
" (sive Aurelianis, ut alii malunt) illum offendisset,
" sui promissi eum admonuit; postridie uterque
" Parisios iter ingressi sunt; quo cum advenissent,
" Stephano ostendit Carrio locos ex veteribus libris
" in utroque scriptore emendatos, & suas in
" utrumque notas, simulatque ad finem perducta
" impressio fuerit, pollicetur. Nec longo post
" tempore prelo committuntur Gellii Noctes;
" Carrio, contrà quàm assensus fuerat, lectiones
" superiorum editionum tolerabiles mutandi in tex-
" tu libertatem sibi concessit, de quibus lectorem in
" suis notis admonere ut contentus esset, Stepha-
" nus ab eo petierat. Ad notas autem ejus quod
" attinet, quamvis se eas, simulatque excusus esset
" Gellius, daturum, idémque in Macrobium se
" facturum promisisset, contrà tamen ità procra-
" stinantur, ut totis octo post Gellii impressionem
" mensibus septem duntaxat illarum notarum folia
" (ità vocatur, quod 16 pagellas continet) ab eo
" vix extorqueri potuerint; quam cunctationem
" non ampliùs ferens Stephanus Gellium cum his,

[1] Epistol. ad Paul. Steph.

" quas

" quas Augerio Busbequio dicatas à Carrione ob-
" tinuit, notis finè reliquis manumisit. Henricus Gellium filio suo Paulo misit cum epistolâ 10. Cal. Apr. Parisiis datâ, quâ eum hortatur avi Roberti vestigiis insistere, eóque magis quòd firmo corporis habitu fuerit ac igitur ad laborem aptus, dissimilis Patri Henrico, qui mediocri erat corporis firmitate, & variis longorum itinerum laboribus fractus. Paulum jubet amicos certos faciat suo nomine, nullius Græci scriptoris (siquem ab ipso expectent) editionem, se quidem dignam, posse itidem ex alienâ officinâ, se procurante tantummodo, proficisci, sed suam sicut operam, ità & officinam requirere: Denique suo filio lectionem commendat Gellii potissimùm; & Macrobii, quem eodem tempore edendum curavit & epistolâ Parisiis 11. Cal. Apr. datâ Jacobo Danesio inscripsit, se gloriosè excusans, quòd ea, cujus erat procurator, non talis esset, qualis ex suâ officinâ prodiisset. Notat in Hervagianâ (anni 1535.) Macrobii editione plurimos locos emendâsse Joachimum Camerarium, (maximum Germaniæ in re literariâ ornamentum), paulò pauciores inemendatos reliquisse: Eidem Danesio promittit exemplar Macrobiani de differentiis & societatibus Græci Latinique verbi libelli. Monet in eo libello multa esse, quæ nobis aliunde sunt nota; sed esse & quædam à paucis fortasse animadver-

sa. [1] Camerarius in suo Macrobio usus erat Codice à Justino Goblero scribâ Confluentino sibi misso, in quo omnia erant exarata pulchre, sed Græca semigræcis literis, sinè apicibus & vocum discrimine, ut divinandum uno plerumque versu de reliquis esset. Multos tamen, qui auxilio egebant, locos Stephanus correxit ex vetustis codicibus, eo præsertim, quem commodatò dederat Petrus Pithœus. Nonnullis in locis Carrionem à Camerarii & cæterarum editionum lectione discessisse contra suam sententiam fassus est & doluit.

[2] Stephanus in suâ pro Gellio adversùs Vivem [3] Apologiâ hanc virulentiæ hujus in illum causam affert, quòd [4] ille Annæum Senecam Hispanum & præcipuum Hispaniæ ornamentum vituperâsset. De Senecâ quædam minùs honorifica scripserat [5] Quintilianus, & ejus stylum [6] Caligula Imperator improbavit. [2] Stephano in mentem vicissim venit Apologiam pro Senecâ adversùs Gellium scribere; quam, paucis pòst diebus, Parisiis paucis quibusdam, Lugduni uni Jacobo Dalechampio de Senecæ scriptis omni diligentiæ genere (& præsertim quòd ad collationem cum veteribus libris attinet) optimè merito legendam exhibuit. Quum

[1] H. S. ad lectorem Macrobii studiosum. [2] Præf. ad Proodop.
[3] Apol. Gell. p. 31. [4] Gell. l. 12. c. 2. [5] Quintil. R. S. p. 517.
[6] Suet. in Calig.

autem

autem eam non satis nervosam & plenam existimaret, maluit in eum (cujus stylum sibi familiarem reddiderat) authorem quandam velut Proodopoeïam multum adjumenti novitiis Senecæ lectoribus allaturam componere. [1] Huic Proodopoeïæ adjunxit epistolas eodem argumento ad Dalechampium datas; ei enim non displicuerant quædam conjecturales in Senecam emendationes, quas priùs ei cum epitaphiis in Petrum Victorium (defunctum [2] anno 1586. Dec[bris] 8.) miserat. Hanc Proodopoeïam edidit anno 1586 sub finem Decembris, ut Victorii morte sit posterior. [1] Eam interea dandam esse censuit, dum varia ad Senecæ editionem subsidia compararet. [1] Quamvis enim eum multi scriptores Græci ad se vocent, nihilominus & Latinis locum aliquem relinquere in suæ officinæ instauratione statuerat. [1] Sed de alio potiùs quàm de hôc Latino authore edendo cogitâsset, si ipsius & aliorum expectationi respondisset Romana editio, cui Muretus suas annotationes adjecit. (Prood. p. 168.) in [3] cujus Indicem Julius Roscius Hirtinus Pythocleam [4] viam & alia ridicula intrusit. [5] Basileensem ann. 1557. ex offic. Joh. Hervagii & Bernardi Brandi, cui præfuit Cœlius Secundus Curio, uti sub specioso nomine fœdissimam, culpavit. His præfert Frobenianam, cujus titulus longò modestior, anno 1529 per Erasmum ex fide veterum co-

[1] Præf. ad Prood. [2] Ricciol. Chron. [3] Epistol. ad Dalech. p. 54. [4] Proodop. p. 287. [5] P. 205. p. 220. p. 221.

 dicum,

dicum, tum ex probatis authoribus, postremò sagaci nonnunquam divinatione, sic emendatam, ut meritò priorem editionem, ipso absente peractam, nolit haberi pro suâ. [1] Stephanus monet unum esse malum, quo non minùs Mureti editio quàm ulla superiorum temporum laborat; scilicet quòd quædam conjecturæ in contextum recipiantur. Notat ibidem Muretum Erasmi judicium aspernari; at [2] consulit lectori aliquando quandam viam inter utriusque lectionem mediam tenere. [3] Erasmo ob utilissimum & laude dignissimum laborem non solùm nulla à Mureto gratia habita est, sed ignominiam etiam, quantum in eo fuit, loco laudis retulit. [4] Frobenium Stephanus vocat diligentem & magnâ laude dignum, ut tempora erant, Typographum. [5] Notat veterem Epicteti editionem, quæ Victoris Trincavelli auspiciis, beneficio autem Georgii à Selvâ, Venetiis unà cum Arriano prodiit.

Anno 1587. excudit in minori volumine Novum Testamentum Græcum, in cujus ad lectorem præfatione canonum (qui in paternâ editione anno 1550. exhibentur) Eusèbianorum usum docet, & adjicit κεφαλαῖα illa, quibus partim solutâ oratione, partim monosticho Græcè continetur totius τμήματος doctrina vel historia; suum etiam singulis monostichum seu (ubi quædam omitti animadver-

[1] Proodop. p 207. [2] p. 201. [3] p. 191. [4] p. 168. [5] p. 53.

tebat

tebat) diftichum fubjunxit; Hæc in Matthæo & Marco tantùm κεφαλαῖα dedit, verfus alios, qui Lucæ & Johannis necnon Act. Apoftolic. κεφαλαῖα complectuntur, unà cum his feorfim editurus. Annotationes etiam fuas, quæ in fuperiori editione erant, atque alias cum novâ editione Concordantiarum Græcarum Novi Teftamenti pollicetur. Præterea fuam de Criticis Veteribus Gr. & Lat. differtationem (quam Jo. Clericus laudat in Art. Crit. 2. Vol. pag. 420.), & de verâ Græcæ & Latinæ Linguæ pronunciatione commentarios doctiffi. Virorum, Bezæ, Ceratini, Mekerchi, Lipfii, publicavit.

Viri illi eruditi cenfuerunt literas β, ζ, η, θ, μ, ν, υ proferendas effe *beta, zeta, eta, theta, mu, nu, upfilon,* non *vita, zita, ita, thita, my, ny, ypfilon.* Pro illâ pronunciatione doctè difputavit [1] Joannes Chekus contra Stephanum epifcopum Wintonienfem tum argumentis tum fuâ Cancellarii Cantabrigienfis authoritate nequicquam refragantem.

Hic præterire non poffum, quid [2] Beza de Græcis accentibus fenferit. "Ergo (inquit) vel Tonos prorfus fublatos effe velim, tantifper dum depravata illa pronuntiatio Tonorum pro temporibus emendetur (quum præfertim veteres conftet iftos apices in fcribendo non ufurpâffe),

[1] Lege Jo. Chek. difput. de pronunt. Gr. Ling. Bafil. 1555.
[2] De ver. pron. H. S. 1587. p. 54.

vel nullam eorum rationem haberi. Id nempe suasit, ne pueri pravæ assuescerent pronuntiationi, brevésque pro longis longas pro brevibus usurparent, quòd accentu aliquando illæ afficerentur, hæ destituerentur. Huic tamen malo facilè, salvis interim accentibus (qui syllabicæ productionis correptionísve nequaquam sunt canones) occurretur, si pueri, dum altiori voce syllabam accentu notatam attollunt, aliam syllabam longam lentiori vocis ductu efferre doceantur; [1] sic enim verum Accentuum Temporúmque munus & discrimen intelligent; sonúmque syllabis legitimum distinctúmque, illas altiùs, has longiùs citiúsve pronunciando, pro variâ accentûs temporísque notatione, conservabunt.

Difficilem subtilémque accentuum doctrinam paucæ, nisi strictim, attigerunt Grammaticæ; nulla magìs copiose, & facilè tamen claréque exposuit quàm Busbeiana. Siqui accentus à Grammaticâ procul amandari oportere putaverint, caveant, ne, dum malæ pronunciationi mederi student, eam augeant potiùs, videantúrque non accentuum incommodum & inutilitatem, sed suam eos docendi inscitiam prodidisse. Tutius forsan fuerit eam disciplinæ methodum, cujus usus à primis Græcarum Literarum magistris ad nostram usque ætatem descendit, observare, quàm κινεῖν τὰ ἀκίνητα;

[1] Lege Nouv. Method. Grecque. 1696. pag. 549.

tritam

tritam viam calcare, quàm itinerum compendia in aviis quærendo moras non finè temporis dispendio trahere. Interim non caufam dico, quin fiquis fe plufquam veteres fapere, poffeque tyronibus plus prodeffe cogitet, fibi & aliis fapiat & profit;[1] novi inventi fiat periculum; fi fuccefferit, in ejus fententiam pedibus eatur; ei à noftris Grammaticæ dictatoribus, ad quos illam arduam & non levis momenti rem nec à quovis magiftello definiendam oportet referre, habeatur gratia: fin minus, cenfeatur inter parum fidos Linguæ Græcæ magiftros.

Poft aliquot menfes excudebantur (non enim aut Typographicum fymbolum aut nomen excuforis affixum eft)Henrici Stephani Dialogi duo,prior de bene inftituendis Græcæ Linguæ ftudiis,& de parum fidis Linguæ magiftris pofterior. In his dialogis occurrit multifaria Græcæ Grammatices fupellex & de veterum recentiúmque Grammaticorum fcriptis cenfura. Probat Stephanus [2] Clenardi meditationes, [3] queritur MofchopuliGrammaticen multò magìs curiofa quàm fcitu neceffaria habere, & [4] ejufdem libro περὶ σχεδῶν plurima ineffe pueris inutilia, viris autem non ad aliud quàm ad movendum rifum utilia; [5] ex Hefiodi [7] fcholiafte nondum tunc edito (quem ab Ifaaco Cafaubono acceperat) explicat vocem σχεδογραφία; [6] Euftathium

[1] De inftituend. p. 13. [2] p. 5. [3] p. 7. [4] 33. [5] p. 8. [7] p. 14.
[6] Tzetz. lege Hefiod. ann. 1603. p. 72.

(qui

(qui 1180. ſub Andronico vixit) cenſet Moſcho pulo eſſe fide multò digniorem, & plùs judicio valuiſſe; [1] Melchiorem Volmarium (cui patria Erythropolis in Helvetiæ & Germaniæ confiniis) laudat in juventute iuſtituendâ fœliciſſimum; cujus diſcipuli inter Gallos Beza, &c. inter Helvetios, Conradus Geſnerus &c. [2] Is Volmarius epiſtolam præfixit Pariſienſi Demetrii Chalcondylæ Grammaticæ editioni; [3] ille judicavit Manuelem Chryſoloram maximè præter cæteros idoneum, qui Græcæ det principia; Theodorum Gazam graviorem, quàm ut pueris conveniat; Laſcarim (à Budæo æſtimatum) faſtidiri propter adjectam ei ineptam interpretationem Latinam; (cui malo in promptu eſſet remedium, ſi ea non excuderetur); In Chryſolorâ deſiderat verborum à primo themate formationes; ad quem defectum ſupplendum Chalcondylæ Grammatices exemplar à Petro Daneſio accepit, qui non ullum eſſe authorem Græcè initiandis perinde accommodum dicebat: Urbani aliorúmque Grammaticas Latino ſermone ſcriptas minùs probavit, quia (inquit) quoad ejus fieri poteſt, Græca Græcè diſcere longè præſtat. Contrà autem ſentit Stephanus, affirmans prima Rudimenta Græcè non docenda; Idem vult Tyrones ſtatim poſt ea Rudimenta ad ſcripti alicujus Græci lectionem admitti; ſtudioſos monet, ne, dum in

[1] De inſtituend. P. 37. 38. [2] p. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 48. 49. 51. [De Volmario lege Bezæ Icones.] [3] P. 61. uſque ad p. 69.

iis

iis occupantur, vocabulorum inquirant significationes, quæ ideo in prioribus Clenardi editionibus omittuntur: putat etiam Stephanus non multum interesse, an tam diligenter discantur (modò possit conjugari verbum) formationes, quæ quum variæ afferantur à Grammaticis, dubites, utram præferas. Consulit, ut ea, quæ verbum verbo reddat, scriptoris interpretatio Tyroni proponatur; tradit postea quosdam institutionis Aphorismos. [1] Putat studiis eorum, qui jam aliquem progressum fecerunt, mirum in modum conducere, si quandam periodum aut ejus partem, paucis mutatis interdum adjectis ad aliud atque aliud accommodare discipuli docantur; & vix aptiorem hujusmodi variationis materiem inveniri, quàm in fabellarum opusculo, vel potiùs (ob sermonem multò puriorem) in Luciani Dialogis; aut (si hujus exercitationis exemplum in versibus proponi libeat) in Monostichis Comicorum Gnomis; in quibus ulteriùs exercere se aliquis potest, non tantùm verba, sed & sensum variando, more Parodiarum (De quibus libellum scripsit Stephanus). [2] Quidam lectionis Græcæ initium sumendum censent à Poetis, & quidem ab Homero, [3] Agathiâ authore. [4] Stephanus putat â facilioribus auspicandum, [5] nullúmque aptiorem librum esse quàm quem ipse ante aliquot annos ediderat, [Epistol. Oratiunc. &c.]:

[1] P. 61. usque ad p. 69. [2] P. 73. 74. [3] Anthol. l. 2. c. 22. [4] De instituend. p. 71. [5] p. 95.

In

In Grammaticarum delectu brevissimam probat, neque vult unà cum primis Rudimentis (utì in Chalcondylâ) dialectos disci ; eas igitur vel in loco posteriore adjici, vel aliis characteribus excusas distingui oportere. [2] Antonii Schori de ratione discendæ docendæque linguæ Latinæ & Græcæ libros duos rudioribus discipulis aptos non existimat. Inter parum fidos Græcæ magistros [3] Ponticnm Virunium, [4] Petrum Antesignanum, [5] Joannem Varennium, & (quod invitus facit) Georgium Fabricium, qui ambo de syntaxi Græcâ scripserunt: ac [6] Martinum Rulandum in suis Synonymis sive in suâ Græcorum Verborum copiâ. [7] Stephani fuit opinio, eos, qui Græca Rudimenta Græcè tradiderunt, pauca reprehendenda habere præ iis, qui Latiné: Inter illos sunt celebriores Gaza, Chrysoloras, Constantinus Lascaris, & Chalcondylas; quorum prior altiùs quàm cæteri penetravit, sed & obscurè multa ac non satìs fidè quædam (uti τγ pro ῆ) pauca tradidisse. Eos Grammaticorum reprehendit locos, ubi analogiam non sequuntur, utì [8] κεχρυσῶμαι κεχρυσῷ κεχρυσῶται, cum dicendum sit, juxta analogiam, [9] κεχρυσῷ κεχρυσῶται, vel [10] κεχρυσῇ κεχρυσῆται. Culpat ζευγνύοιμι in erotematis Guarini, cum alii vel [11] ζευγνύῃν vel nullum agnoscant. Notat erotemata illa in editione Ferrariensi Guarino adscribi,

[1] De instituend. P. 95. 96. [2] P. 97. 98. [3] P. 132. 153. [4] P. 164. [5] 165. 169. [6] p. 172. & ad lector. p. 2. [7] P. 107. usque ad p. 118. [8] Grant. [9] Guarin. Lascar. Sylburg. Canin. Cambden. & Busb. Prof. ac Vers. [10] Clenard. [11] Velim scire, ubi id legerit Stephanus.

sed

sed in ipsius tractationis initio Chrysoloræ. Ea hortatu Marci Musuri Cretensis literas Græcas Venetiis publicè profitentis Aldus excudit. Virunius narrat Guarinum Francisci cujusdam adolescentis gratiâ erotemata Chrysoloræ in compendium reduxisse. Guarinus ille Veronâ nobili familiâ ortus Chrysoloram Græcè per quinquennium Byzantii audivit. Reversurus in Italiam duas librorum, quorum exemplaria non erant, capsas in duabus navibus locavit; quarum alterâ vectus, alteram demersam audiens, nocte unâ totus præ dolore canus factus est. Chrysoloras Byzantius Constantini Imperatoris aliquando consiliarius, vrbe à Turcis anno 1453 captâ, Venetiis, Florentiæ, Romæ, ac demum Ticini, evocante Johanne Galeacio, Græcarum literarum studium excitavit, ex cujus scholâ prodierunt Leonardus Aretinus, Fr. Barbarus, Philelphus, Guarinus, Pogius. Ejus æquales fuerunt Georg. Trapezuntius, Th. Gaza, Argyropylus, Campanus, Valla, & Nicolaus Perottus ab Archiepiscopatu Sipontinus dictus, cujus sedulitas Bessarioni Pontificiam & sibi Cardinalitiam dignitatem eripuit. Theod. Gaza Thessalonicensis, Amurathe Græciam armis quatiente, in Italiam veniens Græcas literas docuit. Accusatus est Perottus Polybii traductionem antiquissimam, furto surreptam, sibi vendicasse; ejusdem plagii insimulabatur Buchananus, quum Medeam Latinam ederet: Hæc tamen antiquitate longè dignior quàm illa dici meruit. In Moschopulo,

pulo, licèt eum Melanchon diligentiſſimum & doctiſſimum vocaverit, ſunt, quæ deſiderantur. [1] Locorum in N. T. Græco controverſorum interpretationem non aliunde meliùs cognoſci, quàm ex ſuâ N. T. editione, Stephanus monet. Notat Virunii tumultuarias in Guarini erotemata declarationes, in quibus multa de quarundam literarum pronunciatione ξενίζοντα, utì & apud Clenardum, occurrunt; ſic etiam in quodam Stephani à Sabio libello Venetiis ante ſexaginta annos excuſo, qui inſcriptus eſt, Introductorium ad erudiendum unumquemque legere, &c. [2] Culpat Martinum Gregorium Galeni interpretem; laudat Antonium Sarracenum ejúſque verſionem Dioſcoridis, cujus editionem promittere videtur. [3] Bellaium & præſertim Ronſardum inter Poetas ponit præſtantiſſimos. [4] Errorem deprehendit in N. T. editione Lipſienſi, addítque etiam Lipſienſibus editionibus eſſe inemendatis contingere.

Anno 1588. tandem prodiit ſecunda Thucydidis editio, [5] quam coactus fuerat intermittere, quoniam repentinus quidam caſus illius Typographiam poſt ejus ex Regis Gallici aulâ reditum inſtauratam interturbaverat. Hanc dedicavit Frederico Comiti Palatino ad Rhenum &c. [6] quem ad toties legendum Thucydidem, quoties (i. e. octies) illum De-

[1] De Inſtituend. 130. uſque ad p. 145. [2] P. 79. 80. [3] P. 94. [4] p. 30. [5] Id. ad lect. p. 1. [6] Thucyd. Epiſt. dedic.

mosthenes

mosthenes manu suâ descripsit, hortatur. [1] Posteriori hujus authoris editioni accesserunt Chronologia Davidis Chytræi, Stephani Annotationes & Proparasceue ad scholiorum lectionem, non tamen ultra secundum librum, quòd per literas tam ex Galliâ quàm Germaniâ missas spes de nonnullis in Thucydidem ac ejus scholiastem emendationibus & quidem accessionibus facta esset, item quòd uno eodémque vetusto volumine Thucydides & Herodotus continerentur: Numeri hujus editionis marginales ab initio libri secundi prioris numeris respondent; Idem & in Herodoto aliísque, quos ad prela revocabit, facere decrevit; quia scilicet ad priorum editionum nnmeros Græcus referebat Thesaurus. [2] Plures scholia in Thucydidem edidisse indè conjicit, quòd in his [3] Antylli & [4] Phœbamonis nec non [5] Æsculapii fiat mentio. Hôc anno prodiit formâ minusculâ Homerus cum centonibus Homericis & versibus proverbialibus. [6] In hanc editionem (dum fortè abesset Stephanus) errores alicubi irrepserunt. Eam dicavit Carolo Baroni à Zerotin. [6] Interpretationem Latinam Fr. Porti, quam frustra ut recognosceret, eum rogaverat, partim suâ partim aliorum operâ emendavit. Interea dum hæc editio per multos (quibus partim domo abfuit, partim aliis scriptoribus studium impendit) annos intermitteretur, prodiit Argentoratensis, cujus editor Stephaneam grandibus literis excusam sequens ferè per omnia sibi arrogat, quod ei debebatur, sæpe tamen mendosa pro emendatis

[1] In fine epist. ad lect. [2] Annot. p. 1. [3] p. 238. β. [4] p. 36. ζ. [5] p. 38. β. [6] Præfat.

mendatis reponens; cujus autem Latina interpretatio craffam in ipfo limine exhibet ignorantiam. In Homeri verfibus proverbialibus [1] ad Gelriæ ducem & [2] Davidem Epifcopum Trajectenfem alludit; lectoris enim recreandi gratiâ hiftoriolas aliquando fuis lucubrationibus infpergere folitus eft. [3] Æm. Portus anno 1594. (iratus fortè quòd Stephanus ejus Patris Francifci verfionem culpaviffet) hæc fcripfit, fe fcilicet totius Homeri noviffimam verfionem ab Henrico Stephano typis mandatam diligentiffimè recognoviffe, & ab incredibili fœdiffimorum folœcifmorum colluvie repurgâffe. Eam tamen editionem in fuis ad Xenophontem (Ant. Steph. 1625.) notis citare folet (p. 1185.), aliquando etiam & Crifpinianam (p. 1203. fic & in Dionyf. Vignon. p. 35.39. 101). Æmyl. Portus in fuis Lexicis fequitur fæpius editiones Henrici Stephani; viz. [4] Homeri 1588, [5] Sophoclis 1568, [6] Laertii 1570, [7] Æfchyli 1557, [8] Herodoti 1570, [9] Theocriti 1579, [10] Apollonii 1574, [11] Oratorum 1575, [12] Thucydidis 1564. [13] Dionyfii Alexandr. 1577. At [14] Stephanum aliquando ejúfque ([15] Herodoteam, [16] Theocriteam) verfiones carpit; [17] eum

[1] P. 9. [2] P. 42. [3] Præf. ad Thucyd. [4] Lexic. Pindar. p. 36. [5] p. 201. [6] p. 422. [7] p. 487. [8] Quam vocat omnium, quæ ad hunc ufque diem prodierunt, emendatiffimam. in Præfat. Lex. Jonic. [9] Lexic. Jon. in μελεδωνός. [10] Lexic. Doric. in ἀπόπροθεν. [11] In ποτίκρανον. [12] Lexic. Jon. in ἐμπαλλάσσειν. [13] Lexic. Pind. p. 315. [14] Lexic. Jon. in ἀναΐσσος. εἶναι. ἐλλάμψεσθαι, λόγος, τοὺς Ἴωνας &c. Lexic. Dor. in ὑφάζω. [15] Lexic. in ἀναδραμεῖν. δε-νολογέεσθαι. διαδέξιος. [16] Lexic. Dor. in βυκαῖος. ἔκπαγλον, ἐπιβυκόλιον. πύγισμα. [17] Lex. Jon. in ἐυπήγητος. νομὸν ἔχειν.

fæpe

ſæpe præponit Vallæ; [1] nec rarò utrumque culpat. Quo anno Dionyſium Halicarnaſſeum ab Æmylio Porto recens Latinè redditum ſibi & Henrico Stephano Euſtathius Vignon excuderit, frons [2] libri non ſemper indicat; verùm Epiſtola Porti dedicatoria Cal. Jan. 1588. data eſt. Epiſtola Caſauboni Non. Aug. 1588. Dionyſio adjiciuntur quædam de Legationibus Græcè excerpta interpretibus Æm. Porto, Sylburgio, & Henrico Stephano; quorum duo poſteriores ſuas in illa adjunxerunt notas: Hic præterea in libros hiſtoricos ſuas operas, ille annotationes contulit; ſuas inſuper animadverſiones (qnas ante decem annos admodum adoleſcens collegerat) Iſaacus Caſaubonus. Inſeruntur Chronologia Henrici Glareani, origo Gentis Romanæ cum And. Schotti notis, veteréſque Romanorum leges, indéxque rerum memorabilium copioſiſſimus. Stephanus in operarum libro primo (p. 56.) & ſecundo (p. 20. 21. [ex Sched. anni 1589. p. 258. 251.] & p. 23. 24.) lectorem ad ſua ſæpe refert Schediaſmata, & ad poſteriorem (p. 10. Annot.) Thucydidis [p. 30.] editionem. Mentionem facit (Oper. p. 19.) cujuſdam emendationis, quam Robertus Pater in margine ſui exemplaris à Frobenio ann. 1535. excuſi annotârat. Æm. Portus in ſuis notis (p. 1.) ſcribit ſe nullos vetuſtos Codices, præter eum à Roberto Stephano editum, conſuluiſſe.

[1] Lex. Jon. Ἐπίρδονος. κυψέλη. νομέες. σημεῖν. [2] In nonnullis enim exemplaribus frons libri annum 1588 exhibet: in quibus tamen multa deſunt, quæ in aliis habentur.

Anno

Anno 1589. [1] Dicæarchi (à [2] Matthæo Budæo Gulielmi filio tam Hebraïcæ linguæ perito, quàm Pater Græcæ fuerat, ex Italiâ olim allati) Geographica ante multos annos jam excusa & in accessionis Scylacísque spem hactenus reservata tandem emisit, suâ lucubratione & Isaaci Casauboni, notis illustrata; quibus appendiculam & dialogum Dicæarchi [2] Sympractorem dictum adjecit. [3] Alia addere statuerat, quæ & si qua plura de cæteris Græcis dicenda haberet, visum est alii opusculo reservare. Hanc Dicæarchi editionem Nicolao Brullardo inscripsit, quasi diverticulum quoddam mœrori, quem capiebat ex perturbato Galliæ statu; [4] Hôc enim anno 1589. Cal. Sextil. Henricus tertius cultello venenato & oblongo à Jacobo Clemente ictus sequenti die obiit.

Regis illius mortem Stephanus multis deploravit Epitaphiis in Philoceltæ & Coronelli dialogo excusis; ex quibus bina hìc lectori subjiciam, ut, cujus scripta in [5] Typographos & [6] Magnates habuit epitaphia, habeat etiam in Reges.

Henricus jacet hìc intrà sua castra peremptus,
Dum parat obsidio cingere Parisios.
Sed percussorem monachalia castra dederunt,
Scilicet insidias tendere docta magis.

[1] Epistol. dedicat. [2] Sched. 1589. p. 299. 316. [3] Dicæarch. p. 128. [4] Calvis. Chronol. [5] Lege priùs. [6] Pag. 427. 428.

Percussorem

Percussorem igitur posthac cui castra negabunt,
In claustris illis inveniendus erit.

Hic monachi gladio cecidit rex atque veneno,
Quo monachus gladium tinxerat ille suum.
Unâ unum satìs est aliis occidere morte:
At monachis cædem sic geminare placet.

Mirari satìs nequeo, quid quosdam homines coegerit præceps impiæ relligionis furor. Alios sicâ clandestinâ venenóque in [1] Reges armavit: alios impulit, ut non clam & furtim, tanquam tenebriones & percussores venefici, sed insolitâ audaciâ freti, cœlo teste, aperto vultu, legum ipsarum miserè prostitutarum authoritatem in turpe sui facinoris patrocinium pertrahentes sacrum [2] Majestatis caput securi publicè percuterent. Alii, nequid relinquerent hactenus inauditum & intentatum, in verum (quantum licuit) Christi corpus sævientes, in ipsis vitæ symbolis [3] Imperatori propinaverunt mortem. Sic Judas inter tremenda Sacro-sanctæ Cœnæ mysteria satanam induit; & heri, cujus mensæ accumbebat, machinatur necem: se Christianis ritibus *conformem* gerit, quò facinus horrendum tegat; & ut primùm spe triginta nummorum factâ se, quis esset, aperiendi data est *occasio*, ex familiari convivâ fit proditor, ab Apostolatûs fastigio decidens, ut *abiret in locum suum*. Ab illo loco sibi ca-

[1] Henricus III Galliarum Rex à Jacobo Clemente Dominicano occisus. [2] Caroli I. Angliæ Regis. [3] Henricus VII obiit veneno potatus à Dominicano in SS. Sacramenti sumptione.

 veant

veant, qui ejusdem vestigiis insistunt; dum solennem militiæ Christianæ * tesseram *conformi* quidem sed simulato vultu, quoties ostentata fuerit lucri *occasio*, capiunt, ut Ecclesiam, cujus Sacramentis se obligaverunt, deinceps altiùs vulnerent perfidi transfugæ & defectores vilissimi. His, Lector, ab hujus libri proposito quantumvis alienis volui ego, [qui olim inter Calvinistas Protestantes Gallos natus & educatus, postea ob Religionem patriâ exul, & Presbyteratûs præjudiciis Papatúsque tyrannidi fœliciter ereptus, in Anglicanæ Ecclesiæ Regníque sinum confugi] palam facere, quàm ἐμῶς ἀΐδαο πύλῃσιν averser hujusmodi homines, pestes humani generis; qui illius hierarchiæ, hujus monarchiæ idem, quod [1] antea intulerunt, exitium parant: quódque nihil unquam animo meo gratius fuerit, quàm si illi vel huic vel utrique pro meis viribus prodesse aliquatenus mihi contingeret. Verùm quoniam id eorum est, qui in celsiori loco stant, certè tamen nunquam mittam, quod & infimi possunt & omnes debent, bene velle ac precari.

[2]Diu in Regum aliorúmque Principum aulis versatus multa scripsit Henricus in Principum gratiam; scilicet Parangelmata militaria seu Consilia ex Histo-

* Fuit nuper † quidam, qui (satis audacter sed magìs ingenuè) Tesseram Sacramentalem tolli maluit quàm prostitui; quasi inter abrogationem profanationémq; non esset medium. At eo nonnulli sunt ingenio, ut moderationem laudent, cum ipsi semper in extremis consistant. † in libello vocato, A Letter against the Sacramental Test, &c. [1] Anno 1642. [2] Mus. Monit. Præf. ad Lector.

ricis

ricis potiſſimùm ſumpta & Jambicis verſibus comprehenſa, quorum ſpecimen non ita pridem in Schediaſmatis (ann. 1589. p. 142. 152. 159. 272.) exhibuit: Gallicum in calumniam poema Henrico III. oblatum, quod in lucem impreſſorii typi (quum aliud ei itidem dicatum dediſſent) non dederunt; cujus tamen proœmium, partim etiam Gallicè verſum, curavit excudendum: Muſam Principum monitricem, ac Regem Tyrannúmque Jambicis; Poema de Principatu bene inſtituendo & adminiſtrando Heroicis carminibus; Poematium elegiacis, cujus verſus intercalaris, Cavete vobis Principes, nam muſa ejus monitrix (p. 69.) Henricum IV alloquitur & (p. 214.) monet, ne monachalem enſem, ſicut ille, (Henr. III.) ſentiat. His Poematibus adjecit Dialogum Philoceltæ & Coronelli, in quo deſcribit Guiſiorum Ligam, Henrici III. cædem, uti & Principis Auriaci anno 1584. 10. Jul. ac periculum Reginæ Elizabethæ Reginæ à proditione Parri anno 1583. Mariæ denique Stuartæ de marito occidendo conſilium, eóque perpetrato facinore fugam, & varia adverſùs Elizabetham artificia, pœnámque tandem de eâ poſt annos 16 ſumptam. Huic dialogo ſubjunxit tractatum [De Ariſtotelicæ Ethices ab Hiſtoricâ & Poeticâ Ethice differentiâ]. Hæc omnia opuſcula in unum librum compacta (incertus ſum adhuc quo anno, meus enim liber titulo deſtituitur, at certè) prodierunt poſt victoriam ab Henrico IV.

 contra

contra rebelles [1] anno 1590 reportatam, quam carminibus Gallicis Latinis Græcisque in suo dialogo (p. 340) prædicavit.

Anno 1591° [2] Bonaventura Vulcanius Henrico Stephano scripsit epistolam, quam quia ad præsens propositum pertinet, integram hic adjiciam.

Literas tuas, quas ad me ex superioribus nundinis Francfordianis datas orditis à dubitatione de memoriâ tui meâ, accepi. Ne dubita. Hæret enim mihi volenti nolenti memoria tui, immane quantum jucunda; neque eam elabi ex animo meo patitur Arrianus meus. De Musâ tuâ Principum monitrice dubitásne quid sentiam? Διὸς ἐγκέφαλος At verò si hæc talia è sellâ caballinâ, hoc est equitans, fundis; quid non abs te, si ad domesticam sellam unguem mordeas, exspectant φιλοστέφανοι? Mitto tibi ἀντίδωρον Pauli Silentiarii carmen, quod in Anthologiâ Epigrammatum Græcorum pessimè ab aliquo typographiæ tuæ ἐπιστάτῃ habitum (neque enim adeo crassum ἁμάρτημα in religiosam tuam diligentiam cadere potest) à me restitutum & brevibus aliquot notis Emanuelis, nisi fallor, Chrysoloræ illustratum tuo nomini inscripsi, ut vel hoc habeas τεκμήριον meæ, si adhuc dubitas, tui memoriæ quantum mereris amicæ. Vale.

Ex hâc epistolâ liquet Henricum ad Vulcanium suam Musam monitricem Principum nuperrimè misisse; præterea docemur, siqua in libris ab insignibus Typographis editis menda deprehendamus, non statim in Typographos culpam esse transfe-

[1] Draudii Biblioth. Basil. 1590. [2] Excus. apud Fr. Raphel. 1591. ad Calcem libri, cujus titulus, Γρηγορίου ἐγκώμιον εἰς Δε-λαιωναν.

rendam

rendam, ſed in Correctores potiùs & Typographiæ ἐπισκόπους. Denique quamvis vix ſperari poſſit omnes nunc temporis Typographos fore literatos, ex quo Ars illa, olim Liberalis, jam Mechanica eſſe incepit; optimè tamen Typographis conſultum eſſet, ſi vellent viros, qui Typographiæ præeſſent, eruditos honeſtâ mercede conducere.

Plinianarum epiſtolarum cum Panegyricis poſteriorem editionem dedit anno 1591. Duci Brunſuicenſi dicatam, Claudiani Pangeyricis & Js. Caſauboni in Plinianas epiſtolas notis auctam. Plinio præmiſit diſſertationem de epiſtolarum utilitate ac jucunditate; in quâ (p. 36.) lectorem monet ſe prioris editionis margini (uti p. 8.) eam aliquando lectionem eâ, quæ in Textu eſt, potiorem appoſuiſſe, quòd plures (Aldina, Badiana cum comm. & Cratandri anno 1536.) illam quàm hanc (in edit. hæred. Cratand. anno 1542.) editiones exhiberent. Hôc etiam anno ſuam ad Varronianas Analogiæ aſſertiones appendicem cum multorum locorum emendatione & Jul. Scaligeri diſputatione Genevæ excudit, & Frider. Roſenkrantz Dano inſcripſit.

[1] Juſtini Martyris ad Diognetum epiſtolam & ad Græcos, orationem cum quibuſdam de eo ex Photio & Euſebio excerptis ſuíſque annotationibus ac de Iuſtino ejúſque ſcriptis obſervationibus, quæ

[1] Juſtin. p. 97.

 longo

longo jam tempore è prelo typographico exierant, in lucem venire non permiſerat, quòd alium ejuſdem argumenti libellum nondum editum expectaret, necnon Beureri [is erat Græcar. liter. & Hiſtor. Profeſſor Friburgi Briſgoeæ. Hœſch. not. ad Phot. p. 38.] interpretationem Latinam, quam Beurerus ad ipſum cum literis ad nundinas Francofordienſes miſerat. Quum verò ád illas non veniſſet, Beureri literas indè miſſas accepit, ſed ſinè interpretatione. Longæ itaque moræ pertæſus, ſuam verſionem, quam intra aliquot dies præſtiterat, excudit; quam apud ſe per quinque menſes preſſam, tandem cum illâ (quæ in manus demum venit) Beureri diu expectatâ ejúſque conjecturis, additis ex Tatiano eclogis, edidit anno 1592. Hic profectò annus cum magno fœnore penſavit, quicquid uno aut altero (dum domo abfuit) viſum eſt otio magìs quàm labori datum; Nec tamen eum otiatum puto, ſiquando aut pauciora aut nil prelo ſubjecerit. Eodem anno 1592 Hiſtoricos Græcè & Latinè cum indicibus emiſit, Herodotum tribus Friderici quarti conſiliariis, Dionem Chriſtiano quarto Daniæ Regi, Appianum [1] quinque menſium intervallo poſtea ejus ſocium Henrico Julio Duci Bruns. (qui Chriſtiani Regis ſororem primogenitam duxerat, cujus Pater Julius Academiam Juliam Helmeſtedianam primus inſtituit), Xiphilinum [2] ſexto poſt Dionem menſe Reubero electora-

[1] Appian. Epiſt. [2] Xiph. Epiſt. ad lect.

lis

lis Palatinatûs Cancellario nuncupatum. Herodotum autem reliquis posteriorem prodiisse conjicio, [1]quòd scribat in eo se librum unumquemque tmematiis distinxisse, idémque nuper in Dione Appiano & Xiphilino præstitisse, ac in Diodori Siculi Polybiiq; editione præstiturum. Huic editioni accesserunt de Persarum Ægyptiorúmque institutis & legibus ex diversis Historicis excerpta. [2] Notat præterea se adeo à plagiarii notâ abhorruisse, ut in Herodoteorum vocabulorum alphabeto Camerarii nomen ipsius interpretationibus addiderit; & aliena suis admixta (quod vix est ingenui hominis) nunquam in suo Thesauro dissimulaverit; ideóque suum quendam libellum Grammatices Institutionis Paralipomena quàm suam inscribere maluerit. In epistolâ Dioni præfixâ Christianum IV Daniæ Regem laudat, qui à puero Germanicam & Gallicam linguas didicerat, & vix octennis poterat Latinè loqui & scribere, virísque (inter quos egregium locum tenebat Nicolaus Kaas Cancellarius) non doctrinâ minùs quàm probitate præstantibus semper cingebatur. Stephanus, dum Dionem excudebat, [3] alteri prelo commiserat Appianum & Xiphilinum; [4] neque enim Dionem & Appianum voluit dissociare, sed; utì illum nundinis superioribus Francof. dederat, sic hunc his dandum esse censuit. [4] Herodotum & Thucydidem, quibus vix aliud quàm quòd sint Historici ambo, commune est, solemus conjungere;

[1] Herodot. ad lection. Studios. [2] Id. ante Vocab. Herodot. [3] Dio. Epist. ad lect. p. 3. [4] Appian. Epist. ad lect.

multò magis Dionem & Appianum, quorum uterque res à Romanis & adversùs Romanos commemorat. [1] Ità quum Dionem Pater Robertus edidisset, Appianum paucis pòst annis Patruus Carolus Roberti auspiciis & ex ejus etiam officinâ in publicum emisit. [2] Henricus illi editioni duas, quæ deerant, historias Hispanicam & Annibalicam ex Italià allatas adjunxit, adeo ut totus Appianus familiæ Stephanicæ debeatur. [3] Suas subjecit lucubrationes in bella Hispanica, Annibalica & Parthica, ínque conciones per totum librum sparsas: In Hispanicis Cœlium Secundum Curionem & Franciscum Beraldum, illum quidem huic Græcæ linguæ cognitione inferiorem, haud tamen contemnendum interpretem: [1] in reliquis Gelenium &Candidum inter se commisit, quorum hic illo multis annis prior at multò deterior interpres, alicubi tamen loci alicujus sensum meliùs assecutus est; Cruserii etiam Xilandríque versiones examinavit; [3] Græci exemplaris, unde translata sunt Illyrica, cum nondum nactus esset integrum, fragmentum tantùm exhibuit. In Xiphilinum suum contulit notarum [4] spicilegium, de quo vix cogitaverat "post duos tam strenuos messores Frid. Sylburgium "&Guil.Xilandrum, quorum posteriore suâ fraudare "laude noluit, quamvis aliquando ejus ex æmulati-"one odium fuerit expertus, quod tamen odium [5] Xi-

[1] Appian. Epist. ad. lect. [2] Id. ad lect. ante Not. [3] p. 767.
[4] Xiphil. Spicil. p. 1. [5] Obiit anno 1576. (Lege Epistol. Oner. Xilandri ante Pausan.) natus 1532, Decemb. 20. (Ricciol.)

"lander

" lander literis paulò ante mortem ad Stephanum
" scriptis velut ejuravit.

[1] Familia Fuggerana atque præsertim Huldricus multa in Henricum contulerat beneficia, quæ semper agnovit gratissimus. [1] Marcum Fuggerum, dum Heidelbergæ fortè in Electoris Palatini aulâ versabatur, indè à se insalutatum decessisse dolens, sui, cui tum defuerat, officii partem apud eum compensavit anno 1593. dedicatione Isocratis Woolfii interpretatione donati, cui quasdam ex Gorgiâ & Aristide ejusdem cùm Isocraticis argumenti orationes à Guil. Cantero versas adjunxit. [2] Septem in Isocratem diatribas suam esse symbolam voluit, octavam, cujus titulum tantùm exhibuit, daturus, si licuisset; eum enim adeo in temporis angustias redegerunt proximæ Francof. nundinæ, ut ἑμπελλὶς diatriba manserit septima, quæ continet Harpocrationis in Isocratem observationes. [3] Harpocrationis Lexicon edidit anno 1503 Aldus Manutius, qui postea Isocratea vocabula ex eo & Suidâ Isocratis editionibus à se postea excusis subjunxit, quum alioqui titulus libri totum Harpocrationem polliceatur. Notat Henricus Suidam ex Harpocrationis, qui eo prior fuit, libro voces ad Isocratis aliorúmque oratorum lectionem facientes descripsisse. Idem etiam probat (Diatrib. p. 3.) celeberrimo illi Isocrati (nam tres ejus nominis fuerunt) non minùs falsò ascribi Parænesin ad Demonicum, quàm in multis edi-

[1] Isocrat. Epist. ad Fugg. [2] Ad lect. [3] Diatrib. VII.

tionibus

tionibus Typographicis lutulenti [1] Maximiani versus Cornelio Gallo ascripti sunt. Præterea (epist. ad Lect.) quoniam nonnulli malevolentiâ ex invidiâ profectâ eum prosequebantur, omnésque calumniandi occasiones captabant, specimen emendationum in octavâ Diatribâ ineditâ promissarum dedit in duobus præcipuè locis, quos alii pro deploratis habentes asterisco notaverunt. Excudit unà cum Isocrate ejus vitam à Plutarcho, Philostrato, Halicarnasseo, & Suidâ descriptam, rerúmque ac verborum indicem. Hieronymi Woolfii interpretationem (quæ, præterquam [2] aliquot liquot libellorum, totius Isocratis sola est) aliquam mereri laudem putavit, sibi tamen in nonnullis haud satisfacere fatetur. (epist. ad lect) Ejus argumenta Græca & Latina, annotatiunculásque marginales singulis orationibus & epistolis præfixit, & ejusdem dissertationem addidit de Authoris vitâ ac scriptis, & de suæ interpretationis ratione. Isocrati præmisit Woolfii quatuor præfationes, ex quibus, utì & ejus dissertatione, doctissimi illus viri vita ac studiorum cursus magnâ ex parte potest æstimari. Animadvertit Isocratis (qui de democratiis, oligarchiis, & monarchiis magno cum judicio differit) lectionem etiam Regibus profuturam, si per eorum occupationes liceret; ibíque Henri IV

[1] Lege Alb. Fabric. Bibl. Latin. & Voss. de Poet. Lat. p. 25.
[2] Quinam alii singulorum librorum interpretes fuerunt, lege in Wolf. de vit. Isocrat.

Galli-

Galliarum Regis (quem Alexandrum Gallicum nominat) sortem deplorat, qui etiamsi avita proavitáque sceptra teneat, necesse habuit βασιλικὸν βίον στρατιωτικῶς ζῆν. (Epistol. Dedicat.).

Ex Wolfii dissertat. excerpta de ejus vitâ.

Hieronymns Woolfius [1] Oetingensis natus anno		1535.
Tybingæ Scheggiumm audivit.	19.	1535.
Scholâ per invidiam pulsus fugit.	29.	1545.
In ædibus Havenreuteri totum Isocratem cœpit vertere.	31.	1547.
Prælo subjecit.	32.	1548.
Egit biennium Basileæ.[1]	34.	1550.
Unum annum Lutetiæ.	35.	1551.
Editio Vascosani elegantissima.	37.	1555.

Oporinus eodem tempore Isocratem Græcè & Latinè edidit, quum Woolfius Fuggeranæ Bibliothecæ præesset.

Anno 1594. Græco-latinas Novi Testamenti concordantias edidit, [2] quas sinè appendice (quod olim Patris fuerat consilium) abire ex suâ officinâ non permisisset, nisi, quam sibi ad suppeditandum his sumptibus aperuerat viam, literæ quædam interclusissent: at verò quod dilatum erat, speravit non omnino ablatum iri. Has inscripsit Mauritio Hassiæ Landgravio, [3] quem ob Psalmos carminum Latinorum vario genere ab ipso redditos laudat.

[1] Isocrat. Edit. Vascos. [2] Ad lector [3] Epistol. Dedicat.

Hôc

Hôc anno posteriorem vulgavit Laertii editionem Wolfango Zundelino dicatam, cui Isaaci Casauboni notas Arnoldo Patri anno 1583. 10. Cal. Mart. inscriptas, [1] multò nunc auctiores adjecit; suas autem priori editioni præfixas, quòd essent imperfectæ, in aliud tempus, quo perfectas & recognitas ederet, reservavit; paucas tamen ex Schediasmatis suis nondum editis excerptas emendationes proposuit. Latinam è regione Græcæ exhibuit versionem; adjecit Pythagoreorum fragmenta, omnia quidem translata, præter quædam Anonymi, Lysidis, & Pythagorearum, quæ & in hâc & in priore editione Græcè tantùm habentur: suum insuper cum castigationibus addidit judicium de Ambrosii interpretatione à Brognolo ([2] Ven. ann. 1475. Prid. Id. Aug.) recognitâ; [3] monuítque eum, cujus operâ ad colligendum indicem usus est, necesse habuisse sequi Ambrosii judicio ac doctrinâ & Græcæ linguæ peritiâ carentis versionem. Laertio ob argumenti similitudinem sociavit Hesychium Milesium, Illustrii cognomento, cum Hadriani Junii interpretatione ejúsque ac suis annotationibus. Eodem tempore Romæ cum Thomæ Aldobrandini notis prodiit. [4] Johannes Arcerius Theodoretus scribit Theanûs, Muiæ & Melissæ epistolas Venetiis primùm ab Aldo Manu-

[1] Epist. ad. Lect. [2] Epist. Brognol. [3] Epist. præf. Indici. [4] Jambl. Vit. Pyth. Not. p. 41.

tio,

tio, & poſtea ab Henrico Stephano cum Laertio editas fideliſſimis Typographis & iiſdem viris longè doctiſſimis. Hôc præterea anno ad prelum Stephanus revocavit Hiſtorias ex Memnone, Cteſiâ, Agatharchide Græcè & Latinè ſeorſim ex verſione partim ſuâ partim Laurentii Rhodomanni Marquardo Frehero dedicatâ. Acceſſere priori editioni cum aliis quibuſdam duæ Chionis epiſtolæ; Græcóque volumini (non enim Latino) Appiani Iberica & Annibalica cum notis inſerta ſunt. Id etiam animadvertendum cenſeo, quòd Henricus Græco (non Latino) Hiſtoriarum excerptarum volumini idem, quod Platoni, Symbolum Typographicum affixerit. Francfordii Typis Wechelianis excuſas duas Orationes Henricus Septemb. 5. Rudolpho II. Cæſari atque univerſis Rom. Imper. Ordinibus Ratisbonæ conventum habentibus obtulit, quarum alterâ Uberti Folietæ de cauſis magnitudinis imperii Turcici libro reſpondet, alterâ ad expeditionem in Turcas fortiter perſequendam Chriſtianos hortatur. Ad calcem harum orationum habetur Henrici ad quendam ἀνώνυμον epiſtola, in quâ mentio fit, quantum negotii ei Lipſiomini & Lipſiomomi faceſſerent; quódque omnes ad publicum illud ſuum reſponſum (in quo nec Lipſiomomus nec Lipſiocolax eſſe voluit) remiſerit.

Almelov. p. 77. vidi etiam ejus librum de Lipſii Latinitate dictum minimè inelegantem, quo magnam invidiam ſibi concitavit. Nam quidam ex diſcipulis fortè Lipſii eum ſcripto aliquo laceſſivit ; de quo vide Epiſtolam ejus 1593. Baſileæ editam, in quâ illum Lipſiomimum vocat ; qui qualiſque fuerit inveſtigare nondum potui ; de eo autem hæc Caſauboni verba intelligenda puto (Epiſt. 182. Edit. Brunſv.) *Ne iſte qui nuper tam multa de optimo ſene* (Henrico Stephano) *blateravit, & apud Belgas edidit, indignus, qui* Stephano *matulam præberet.*

Hanc Epiſtolam dedit Francfordiæ 1594. paulò poſt nundinas vernales. Hæ duæ Orationes ab ipſo [1] Authore Ottoni Henrico Landſchadio donatæ ſunt ſequenti inſcriptione.

Henricus Stephanus

D. D.

D. Ottoni Henrico Landſchadio à Steinach

Ratisb. in conventu Imp. 1594.

& Francofurti eodem anno Germanico ſermone in 4° excuſæ. Ea, quæ penès me eſt, editio epiſtolam ad Rudolphum Imperatorem, & duo ad milites belli Anti-Turcici carmina adhortatoria præ ſe gerit, & prodiit Francfordii Wechelianis Typis, quos ferè Stephanicos eſſe putaveris, & à Stephano forſan Wechelo venditos. " Quidam [2] dicunt " eum Genevæ omnia ſua inſtrumenta ad artem " Typographicam ſpectantia [3] Choueto vendi- " diſſe : Alii verò ipſum Wechelio Hanoviæ libros

[1] Almel. p. 79. [2] P. 111. [3] Chouetus etiam ſymbolo ejus Typographico uſus eſt. uti Liban. Orat. pro Templ. 1634.

" excu-

" excudenti venditâsse; quod deducunt ex librorum " literarúmque formâ & nitore, qui longè major " foret, si charta albedinem & tenuitatem Galli- " cam referret. In libris certè ab Henrico Parisiis & Genevæ excusis plerumque observari solet chartæ discrimen; illis enim nitida, tenuis, & firma; his subnigra, crassa, & bibula: Nec tamen id semper obtinet, quin occurrat [1] unus aut [2] alter Genevæ excusus, qui chartæ nitore cum multis Lutetiæ excusis certet.

Hoc anno Conrado Rittershusio Isaacus Casaubonus [3] epistolam scripsit, unáque misit quendam ejus ingenii fœtum, quem ille amissum putaverat. " Rittershusius enim eum de injuriâ sibi factâ " certiorem fecerat. Casaubonus, quamvis ad " senis illius optimi ([4] Henrici Stephani) Biblio- " thecam nullus sibi esset aditus, tamen quum jus " & fas violatum fuisse animadverteret, eò ([4] Ste- " phano) absente ausus est claustra revellere & " omnia ἱερῶν, ut librum Rittershusii reperiret, " eúmque repertum mitteret. Multâ difficultate " magno annorum spatio Xenophontem suum " Leunclavius ab eo ([4] Stephano) receperat; & " deterior Rittershusii fuerat conditio, nisi παρὰ " προσδοκίαν (uti scribit de se Casaubonus) audaci-

[1] N T. Cathol. Expos. 1564. [2] Alphab. Hebr. 1566. Robertus etiam Genevæ excudit libros & chartæ & typorum formâ neutiquam ullis Lutetiæ excusis inferiores. [3] Casaub. Epist. 16. [4] Almelov. p. 97.

am

" am Deus adjuvisset. Magnæ inter Rittershusium & Casaubonum familiaritatis & amicitiæ id indicio est, quòd, illi ut satisfieret, hic id auderet excusatione nullâ tegendum, & postea fateretur. Claustra certè absente quodam revellere, quid aliud est, quàm furti se astringere? Rittershusium monet " caveat, ne de hâc re quicquam unquam re-" sciscat N. ([1] Stephanus) cujus ingenium sic est, " ut, si non refricet memoriam, de eâ re nullum " verbum fuerit facturus: sin ullâ viâ, quod con-" sciâ ejus uxore & filio N. (Paulo ni fallor) ge-" stum ab ipso est, rescìscat, dici nequit, quan-" tum turbarum sit excitaturus. Et profectò quis, si se absente ostii pessulum revulsum intellexerit, animum, ubi tam justa est iracundiæ causa, cohibuerit! Sed de hôc satìs; ad aliud transeo. Ex eâ epistolâ [2] infert Clar. Janssonius *ab Almeloveen* anno 1594 adhuc Genevæ vixisse Henrici Stephani uxorem; quam quidem oportet [3] secundam habuisse; nam primam antea decessisse suprà probatum est.

Anno 1595. April. 12. Francfordii Henrici Stephani de Lipsii Latinitate palæstra prima; annóque proximo Febr. 16.[4] Fridericus Sylburgius biennio ad plures suo magistro præivit.

Anno 1597. Bezæ Poemata varia excudit Stephanus; sed emblemata cum eorum figuris, Tra-

[1] Almelov. pag. 97. [2] Pag. 103. [3] Vide priùs p. 379. [4] Ricciol.

gœdiam

gœdiam Abrahami facrificantis Latinè à Jacomoto verfam & appendicem ad poemata addens Jacobus [1] Stoerus opus ad finem poftea perduxit, quod inchoaverat, & maximâ ex parte Stephanus abfolverat.

Per diverfas peregrinationes multiplicéfque laborum fcenas Henricum noftrum ad extremum propè fabulæ actum perduximus. Nemini magìs varia vitæ commutabilífque ratio, nemini magìs vaga volubilífque fortuna. Nemo quamvis in literis plùs utilitatem fecerit ut omnes cognofcerent fuam, vix tamen fuit quifquam, cui bonæ literæ magìs infœliciter cefferint. Aulas licèt fectaretur, magnúmque in honorem apud Magnates effe videretur, quæftus tamen ei fuit indè pauperrimus. Dum aliis recludit Thefauros, fibi ipfe pro Thefauro carbones reperit. Mirari jure quis poffet hominem tot rerum difficultatibus affectum, tot itinera emenfum, tot calamitatibus fractum fatis animi, temporis & virium habuiffe, ad obeundos eos rei Literariæ ac Typographicæ labores, quos hactenus enumeravi. Verùm præter illa opera magna fanè ac multa, alia quoque neque parva nec pauca, ab ipfo partim elucubrata, partim inchoata, partim promiffa ex variis, ubi eorum meminit, libris colligere operæ pretium duxi. At priufquam ea defcribam, lubet illa Henrici opufcula præmittere,

[1] Admonit. de opere. pag. 368.

quæ in Barberin. Bibliothecæ Indice; & Draudii Bibliothecâ Claſſicâ habentur; quæque [1] V. C. la Croix du Maine recenſuit.

Ex Barberinæ Bibliothecæ Indice.

Notationes ad Clenardi Inſtitutiones linguæ Græcæ.
Schediaſmata 2 ad Dicæarchum. Aug. 1600.
Emendationes in Petronii epigrammata. Helenop. 1610.
Carmina ſuper obitu Victorii.
De Martinalitiâ venatione Epigrammata. Heidel. 1592. 4.
Vita Ruſtica. In Amphit. Sapient. Socrat.

Ex Drandii Bibliothecâ Claſſicâ.

Carmen de ſenatulo fœminarum. Argentor. apud Anton. Bertram. 1596. 4.

Henry Eſtienne : Les premices ou le premier livre des proverbes epigrammatizés. 1593. 8.

L'Alcoran des Cordeliers, tant en Latin qu'en François, c'eſt à dire, recueil des plus notables bourdes & blaſphemes impudens de ceux, qui ont oſé comparer S. François à Jeſus Chriſt, tiré du grand livre des conformites, jadis composé par F. Barthelemy de Piſe, & parti en deux livres. à Geneve. 1578. 8.

Ex Vir. Clariſſ. *la Croix du Maine*.

Les plus notables & plus anciennes Hiſtoires entre le Grecques & Latines, recueillies & traduites par luy.

Comment chacun peut acquerir de la prudence par la lecture des Hiſtoires.

[1] Almeloveen. pag. 85.

Harangues

Haranges prinses des plus anciens Historiens : traduites par luy au plus pres du Grec, & sans changer, adjouster, ou diminuer, comme il à esté fait es precedentes traductions.

Deux oraisons d'Isocrate, traduites par luy.

Quatre oraisons de Dion (surnommé Chrysostome, à cause de son eloquence : c'est à dire, Bouched'or) de sa traduction.

Trois traitez de Plutarque, traduits par luy.

Deux oraisons de Synesius : dont l'une est, de la Royauté, ou gouvernement d'un Royaume, de sa traductione.

Advertissemant aux Princes touchant les flatteurs.

Discours sur l'opinion de *Platon* & *Xenophon* (disciples de *Socrates*) touchant la capacité de l'esprit feminin.

Des anciens guerriers de la Gaule, & de leurs succésseurs.

De la préeminence de la couronne de France.

Epistres Laconiques (c'est à dire, ayans une gentile bresveté) de plusieurs Grecs. Ensemble les epistres de Brutus, avec les responses, recueillies & traduites par luy.

De la bresveté qu'admet le langage François, non moins que le Grec, ou le Latin, avec un advertissement de plusieurs superfluitez de langage (appellées Pleonasmes) qui nous sont ordinaires.

Traité touchant les dialectes François, monstrant que nostre langage en est enrichi, comme le Grec par les siens : & qu'aussi la diversité est semblable en quelques choses.

Oraison monstrant qu'il ne faut croire aisément aux accusateurs, traduite de Lucian, ou plustot de celuy auquel on à donné ce nom.

" En l'epistre mise devant sa traduction, il rend raison pour
" laquelle il n'a estimé point ce livre estre de Lucian : & pour-
" quoy il a interpreté ainsi le tiltre, & non pas, de ne croire
" aisément à la calomnie. Il advertit aussi de plusieurs autres fau-
" tes notables commises par les precedents traducteurs.

Plusieurs Dialogues de Lucian, traduits par luy.

Observations de quelques secrets du langage François. Ensemble sur les expositions d'aucuns mots empruntez du Grec, où du

Latin, dont la naïve & vraye signification est ignorée de plusieurs.

De la difference de nostre langage François d'avec l'ancien.

Dialogue intitulé, le Correcteur du mauvais langage François. C'est à dire des fautes que plusieurs y commettent.

De l'Orthographie & Kakographie Françoise.

Traité de proverbes Francois.

Plusieurs advertissemens touchant les traductions du Grec ou Latin en François.

OEUVRES DUDIT HENRY ESTIENNE,

En Poësie Françoise.

Epistre au Roy touchant l'enrichissement du langage François par moyen du Grec : pour luy estre presentée avec le Thresor de la langue Grecque, composé par ledit Estienne.

Epigrammes sur divers subjects.

Plusieurs epigrammes Grecs traduits par luy.

Poësies Grecques & Latines, de divers, traduites par luy.

Plusieurs sentences des Poëtes Grecs, & Latins, de sa traduction.

Conseils & enseignemens, concernans la Philosophie morale.

Autres enseignemens, par similitudes, ou comparaisons.

Deploration de la mort de tres-vertueuse Damoiselle Barbe de Villay.

Les Adieux & Contradieux à une Damoiselle.

Poëme contre la calomnie, & les calomniateurs dedié au Roy. De eo mentionem facit in fine Præfationis Poëmatii, Musa Monitrix principum, dicti.

Poëme contre le Babil, & les Babillards.

Poëme contre la flatterie, & les flatteurs.

Poëme contre l'ingratitude, & les ingrats.

Poëme contre l'Avarice, & les avaricieux.

Poëme contre l'Orgueil, & les orgueilleux.

P

Poëme contre l'jurongnerie, & les jurongnes.

Poëme de la loüange de la Poureté contente.

Poëme de la loüange des letres, & des hommes lettrez.

Poëme à la loüange de ceux qui' ont joint l'amour & l'estude des lettres à l'amour & l'exercice des armes.

Poëme contre les ignorans & ennemis des lettres.

Aucuns des livres susdits courent soubs le nom du Sieur de Griere, qui est une sienne terre.

Catalogus Librorum, quorum editionem Henricus Stephanus in animo habuit, ex ipsius variis operibus collectus.

Aristoteles. [2] Aristophanes. [2] Athenæus. [2] Biblia Hebræa cum versione LXX. [2]. [3] Cicero. [4] Coluthus. [5] Diodorus Siculus. [6] Dionysius Halicarnassæus. [7] Dioscorides. [8] Euripides. [9] Fragmenta veterum Latinorum authorum. [10] Macrobii libellus de differentiis Græci & Latini Verbi. [11] Pausanias. [2] Plinins [6] [5] Polybius. [4] Quintus Smyrnæus. [12] Seneca Philosophus. [2]. [13] Stobæus. [2] Strabo. [14] Thucydides. [4] Tryphiodorus. [14] Xenophon.

[1] Plato. 1578. Henr. Steph. Lectori φιλοπλάτωνι. ——— ora Deum, ut meos in edendo etiam post Platonem præceptorem discipulo Aristotele conatus ad exitum non minùs fœlicem perducat. Præfat. ad Paul. Steph. ante Gell 1585. " In Aristotelis " præsertim editionem omnia undique auxilia, pro eo ac debui, " diligenter conquisivi, & etiam nunc πάντα ἀνιχνεύων ϗ διερευνώμενος ϗ σκευωρούμενος διατελῶ. [2] Epistol. de Typogr. stat. [3] Castigat. in Cicer. 1557. p. 98.———" Ciceronis operum volu- " men meis typis excusum divulgabo. [4] Homer. 1588. Epistol. ad lect." Coluthi & Tryphiodori poematia cum Quinti Smyrnæi " poemate, quod Homeri Paralipomena nominatur, edenda cen- " sui.———Indicem poemata Homeri cum illis communem ha- " bebunt, & meis in illos annotationibus etiam quædam ad Ho-

 merum

"merum pertinentia admiscebo. [5] De Lips. Latin. 1595. ad Lector p. 28. "Diodorum Siculum (qui & antea ex meâ officinâ "prodiit) quum viderem longè aliam, quàm quæ vulgò in ma-"nibus versatur, interpretationem postulare, quendam oravi, "ut interpretis officio fungi huic scriptori vellet; & quidem "ità oravi, ut exoraverim. Herodot. 1592. Henr. Steph. Lecti-on. Herod. studiosis. p. 3. "Ego in Diodori Siculi & in Polybii "editione idem præstare (viz. unumquemque librum in certa "tmematia distribuere) constitui.——p. 2. non dubito quin me-"um hâc inre exemplum typographi sint secuturi. [6] Præfat. ad P. Steph. ante Gell. ——— "certiores fieri amicos velim, me "quicquid otii suffurari potui, in ea contulisse, quæ ad præpa-"randas aliquot Græcorum scriptorum ἐκδόσεις pertinent. Ex "eorum numero sunt Dionysius Halicarnasseus & Polybius, qui-"bus mean dilationem multa commoda allaturam esse spero. Epistol. Leuncl. ad H. St. "Polybium paro, quo edendo nolim "te properare. De Lips. Latin. 1595. ad lector. p. 27. "Polybii "editio jam inchoata fuit, sed ob quandam, cujus spes facta est, "accessionem ad ea ejus scripta, quæ hactenus prodierunt, fuit "intermissa. [7] Epistol. Sambuc. ad H. S. & H. S. Epistol. ad Sambuc. in Pseudoc. 1577. "At ego (dices) meum Dioscori-"dem à te expectabam, cum quo nihil commune habet tuus "Pseudo-Cicero. Ne igitur in immerentem Pseudo-Ciceronem, "longiore expectatione tui Dioscoridis offensus, stomachum "erumpas; hujus editionem cum magno studiosorum medicinæ "commodo differri scito; ut uno eodémque tempore & tuis "illis utilissimis castigationibus velut renovatus & novâ inter-"pretatione Latinâ donatus prodeat. [8] H. St. annot. in *Soph.* & Euripid. 1568. pag. 98. "mihi ad editionem Euripideam ta-"lia defuerunt adminicula, qualia nunc ad Sophocleam, & jam "pridem ad Æschyleam adfuerant. Et pag. 111. spero fore, ut "aliquando Euripides è nostrâ quoque officinâ prodeat unà cum "Brodæi in ipsum annotationibus. [9] In titulo Fragm. Vet. Poet. Lat. pollicetur "propediem & amatoribus Orationis so-"lutæ in simili labore gratificaturum. [10] H. S. Epistol. ad Da-nes. ante Macrob. 1585. "sperabam fore, ut quædam Macro-"bii, quæ nondum in lucem prodierunt, (De differentiis & so-"cietatibus Græci Latinique verbi, vel potiùs ex eo, quem ità "inscripserat, libro excerpta) in hâc editione in publicum veni-"rent, & tibi à me dedicarentur. Sed quum meipsum ex ve-"teri P. Pithoei exemplari ea describere necesse foret; quòd "neminem invenirem, cui hoc muneris injungerem, & aliis ta-"men rebus occuparus essem, unam tantùm partem descripsi, "alteram, quum σχολάσω ἀπὸ τῶν νῦν ἐμὲ ἀσχολούντων, descriptu-"rus. Macrobii præfatiuncula illi tractatui præfixa est hujus-

"modi,

" modi, Græcæ Latinæque linguæ &c. In hôc libello multa sunt
" quæ nobis aliunde fateor esse nota; sed sunt & quædam à pau-
" cis fortasse animadversa. Sunt profectò nonnulla, quæ
" meum judicium confirmârunt de eâ Græcarum vocum in
" certas classes distributione, quam in meo Thesauro secutus
" sum. Hoc συγγραμμάτιον cum meo ejusdem ferè argumenti
" editurum me propediem spero: quum primùm autem prodibit,
" ejus exemplar à me accipies. " Fr. Sylburg. in Epistol. ad
Huld. Fugg. ante Not. ad Pausan. 1583. " oro, utquanto diligen-
" tiæ conatu susceptus à me ac confectus est hic labor, tantâ
" tu illum benignitate in tutelam tuam recipias, non aliter ac si
" vel à Xilandro, vel ab Henr. Stephano, Clariss. & tibi charis
" viris (quorum hôc præceptore, illo amico uti mihi contigit)
" hic cum Pausaniâ comitatus ad te mitteretur. H. Steph. Præ-
fat. ad P. Steph. ante Gell. 1585. ubi de suis, quas meditabatur,
Dionysii Halic. Polybii, Aristotelis editionibus verba faciens,
addit hæc. " Sed me alius interim typographus præveniet. Imò
" verò me ab illis præveniri nego, quorum editionem mea, quo-
" ties libuerit, (*superbè dictum*) multis à tergo passibus relin-
" quet. Cujus rei vel in Pausaniâ documentum dare possum.
Stephanus forsan scripsit se præveniri, quòd Aristoteles Sylbur-
gii studio Francofurti apud Wecheli Hæredes excudi cœpisset
anno 1584 postea ann. 1587 finitus. " Præf. ad Proodop. Senec.
" Hæc in Senecam danda esse existimavi, dum varia ad ejus edi-
" tionem subsidia comparo. Quamvis enim me multi scripto-
" res Græci partim ad se vocent, partim revocent, nihilominus &
" Latinis locum aliquem relinquere, in meæ officinæ instaurati-
" one, statui. Sed de alio potiùs quàm hôc Latino scriptore
" edendo cogitâssem, si Romana editio meæ multorúmque aliorum
" expectationi respondisset. Nota, quòd, quum hæc scriberet
anno 1586. loquatur de suâ officinâ instaurandâ, quasi scilicet
antea nullam fixam habuisset. Poet. Heroic. 1566. Vol. poster.
pag. 488. " admoneo in Stobæi editionibus, quæ unà cum Ges-
" neri interpretatione prodierunt, permixta Stobæi & ipsius
" Gesneri collectanea: quæ in meâ Stobæi editione aliquando
" (Deo favente) distinguam, & quæ præterea in hunc autho-
" rem habeo, cum ejus studiosis communicabo Apophthegm.
1568. Titul. " loci aliquot in Græco contextu emendati fue-
" runt: aliorum autem quorundam emendationem cum nostris
" editionibus Plutarchi & Laertii atque Stobæi accipies. " De
Lips. Latin. 1595. ad Lector. pag. 28, 29, 30 " Tantum abest,
" ut non sim in meo de juvandis Thucydidis & Xenophontis
" lectoribus proposito pertinax, ut ab eo, quo me id facturum
" promisi, tempore promptior voluntas fuerit. Cui stimulum
" addidit, quæ nuper prodiit, Thucydidis & Xenophontis editio

[scil. editio Thucydid. operâ Æm. Porti. Franc. 1594. & Xenoph. operâ Leuncl. Franc. 1594.] "utraque Lectoribus fucum, "utraque mihi furtum faciens. Majus furtum ne esset, illud "meæ procrastinationis malum (Hinc animo ad procrastinationem prono fuisse Henricum conjicias) "obstitisse comperi. Si "enim promissas tum meas tum aliorum lucubrationes edidis- "sem, non minùs in hunc meum laborem & ille trium lite- "rarum homo invasisset, eodémque modo in illis multa sibi "non intellecta depravâsset. Verùm & aliâ de re mihi sum "gratulatus, quòd ille Xenophontis interpres Leunclaius in re- "cognitione suæ interpretationis, cum quo scriptore sibi res "esset, minùs quàm antea cognoverit, ac idiomatis *hujus* "scriptoris & sui officii oblitus fuerit; interdúmque bonam in- "terpretationem suam malâ suâ mutaverit; unde factum est, "ut multò latiorem campum meis in hunc scriptorem lucubra- "tionibus aperuerit.——— Quæ in illos scriptores præstabo, "materiem tibi præbebunt dicendi, Grande moræ *pretium.* Benedictis qui certat, bene audit; ac Henrico certè meliùs fuisset consultum, ut responderet, quàm lacesseret; Quod ab illo allatum est, id ei fuit relatum ab Æm. Porto, & præsertim à Leunclaio (lege priùs) in cujus vitâ hæc habet Melchior Adamus. "Litem ei super istâ interpretatione Xenophon- "teâ Criticam & Grammaticam movit Henricus Stepha- "nus, vir & typographus clarissimus, editâ in ejus errores "insignes inquisitione autoschediasticâ (quam nondum vidi). "Contra & Leunclaius de Stephano conqueritur, quòd contra "fidem datam & præter officium viri boni, Xenophontis à se "Latinè redditi exemplar, sicut & Zosimi, detinuerit. Et fas- "sus est Stephanus, accepisse se illam Xenophontis versionem "ab annis circiter 18: pòst 13 aut 14 ampliùs annis sibi non "visam: sed cum è suâ supellectile librariâ, militum incuriâ, "belli tempore aliquot libri incendio periissent: nescivisse, an "in illorum numero Xenophon, à Leunclaio versus, fuisset. "Tandem, interjecto anni ampliùs spatio, librum inventum "fuisse, situ obsitum, & membranâ crassâ, quâ involutus erat, "conservatum. Sed de hôc, quod quisque volet. Ex Præfati- "onibus & scriptis Leunclavii.

Budæi

[1] Budæi Commentarios; [2] [3] Erasmi Adagia; Roberti patris Thesaurum Linguæ Latinæ, & ejusdem [1] Dictionarium [2] Latinogræcogallicum renovare cupiebat.

Catalogus aliorum Opusculorum, quæ aliquando edere Henricus statuerat.

Æsopi fabulæ Gnomæque singulæ singulis versibus comprehensæ; quibus fabulas nonnullas haud antè editas addere decrevit; sed id noluit nisi pristinâ interpretatione recognitâ aggredi. *Dial. de Instit. Gr. Stud.* 1587. *pag.* 19.

Corollarium Thesauri Græcæ linguæ, quod supplementum vocetur. *Glossar.* 1573. *Præf. ad lector.* Et *De Lips. Latin.* 1595. *p.* 51.

De cæteris Dialectis tractatus. *Thes. Gr.* 1572. *tom.* 1. *ad Lector. pag.* 11.

Libellus de variâ versuum Homeri accommodatione. *Centon-Homer.* 1578. *Præfat.*

De secretis Gr. linguæ Commentarii. *Oper. H. S. in Dion. Hal.* 1588. *pag.* 55. *& Annot. in excerpt. pag.* 41.

Proodopœïa in Plutarchum. *Proodop. Senec.* 1586. *Præfat.*

Uberiores in Tragicos Græcos observationes. *Æschyl.* 1557. *pag.* 386.

[1] Epistol. de Typogr. statu. [2] Nullum diction. Latinogræcogall. novi excusum à Rob. Stephano, sed à Fran. Steph. 1571. [3] H. Steph. ad Lect. in calce Horatii. "Ad augendum Centuriarum Adagiorum Erasmi (i. e. ab Erasmo collectorum) numerum quidam nescio quæ dicta hinc indè collecta pro adagiis haberi voluerunt: in quibus, qui paulò acutiùs cernunt, nihil tale perspiciunt. Verùm de hâc ad Erasmi Centurias accessione tum dicendi locus erit, quum secundam ejus adagiorum editionem dabo, non sinè mearum in illius expositiones Animadversionum locupletatione."

Appendix ad Commentarios Græcæ linguæ. " Conform. " Preface à Memm. Car combien qu'il femble que l'œuvre de " feu Monfieur Budé ne doive donner moine de crainte à ceus, " qui le voudront achever, qne donnoit à tous les peintre le " tableau, qu'Apelles mourant avoit laiffé imparfait: [Plin. Hiftor. lib. 35. cap. 10. Apelles inchoaverat aliam Venerem Cois, fuperaturus etiam fuam illam priorem. Invidit mors peractâ parte: nec qui fuccederet operi ad præfcripta lineamenta inventus eft.] " & fe puiffe à mon jugement dire d'iceluy Budé " au regard de fes commentaires, ce qu'a dit Ciceron des Com- " mentaires de Cefar (Cicer. edit. 1539. Brut. 142.) c'eft que " Omnes fanos à fcribendo deterruit: " j'ay efperance neant- " moins de faire cognoiftre, que telle entreprife ne me part " aucunement d'outrecuidance ou prefumption, mais plutoft " que l'ardent defir d'avancer l'honneur des lettres Grecques " m'a fait expofer le mien a tous dangers.

Liber annotationum uberiorum in Thucydidem. *Thucydid.* 1592. *Præf. ad Lector. pag.* 1, 4. *& Thucyd. Lat. in fine Animadv, poft Indic.*

Libellus Dion. Halic. de Thucydidis idiomatis expofitus pariter & locupletatus. *Thucyd.* 1591. *Præf. ad lect. p.* 4.

Annotationes in Herodotum, & quorundam locorum emendationes: quandoquidem vetere exemplari video me ante bellorum noftrorum finem potiri haud poffe. *Herod.* 1592. *Præf. ad lect. p.* 3.

Libellus Lectionum ex Platone excerptarum, cum annotationibus, emendationibus & (fi exemplaris cujufdam fieret copia) infignium locorum illuftratione. *Plato.* 1587. *Tom.* 3. *annot. H. Steph pag.* 79.

Scholia Græca in Theocritum multò emendatiora & auctiora. *Prolegom. Theoc.* 1579.

Omnes leges, non folùm quæ apud Oratores Veteres & Demofthenem funt, fed etiam quæ in aliis omnibus Græcis Authoribus extant, in unum corpus collectæ, & cum aliis recentioribus comparatæ. *Orat. Vet.* 1575. *Epiftol. pag. penult.* Hujufmodi opus

Sam.

Sam. Petitus edidit vocatum, Leges Attic. Claud. Morel. 1635.

Interpretatio reliquarum Orationum (nam ſeptem tantùm cum Demoſthenicâ pro Cteſiphonte verterat) Latina cùm annotationibus. *Orat. Vet.* 1575. *Epiſtol. pag. ult.*

Scholia in Iſocratem. " Mauſſac. in epiſtol. præfix. Harpo-
" crat. 1614. Eruditiſſimus Henricus Stephanus Iſocratis verba
" ex Harpocrationis & Suidæ fontibus hauſta, quæ in fine edi-
" tionis Aldinæ leguntur, notis & animadverſionibus illuſtrata
" reliquit: quæ res pene nobis perſuaſit meditatum eum fuiſſe
" aliquando in Authoris hujus integrum opus ſcholia edere.

Annotationes in Laertium (quas in editione priore 1570. ad finem uſque non perduxerat, & in ſecundâ 1594 omiſerat) perfectæ & recognitæ. *Diog. Laert.* 1594. *pag.* 8. 9.

Verſus alii, qui Lucæ & Joannis necnon Act. Apoſtolic. κεφάλαια complectuntur, unà cum reliquis ſeorſum editi. *Nov. Teſt. Gr.* ad calcem *κεφαλαίων poſt Præfat.*

Annotationes in varios Nov. Teſtam. locos, quæ in ſuperiori editione (1576) erant, atque aliæ, cum novâ Græc. N. T. concordant. editione. *Ibid.* Hæc quidem prodiit anno 1594. ſed ſinè illis.

Appendix ad N. T. Gr. Lat. concordantias. *Concord.* 1594. *ad Lect.*

Proverbia quædam Eraſmianis addenda. *Adag. Eraſm.* 1558. *H. S. ad lect.* lege priùs p. 240.

Volumen unum varium & multiplex, complectens quæcunque apud omnes Lat. Ling. ſcriptores antiquos, poetas, oratores, hiſtoricos, necnon etiam grammaticos de Græcis Latina facta reperiuntur; eâdem methodo, quâ in Lexico Ciceroniano uſus eſt. *Lexic. Ciceron.* 1557. *ad Lector. p.* 6.

Veteres Latinæ Linguæ interpretes: qui liber Ciceroni, Livii, Plinii, aliorúmque doctiſſ. pariter & elegantiſſimas interpretationes complectetur. *Gloſſar.* 1573. *ad Lector.*

Liber de Latinitate priſcâ. *De Latin. falsò ſuſpect.* 1576. *p.* 367.

De vario Linguæ Latinæ abuſu. *Ibid. Epiſtol. pag.* 3.

De

De sermonis brevitate. *Dion. Alex.* 1577. *Prolegom. ad Mel. & Solin. p.* 5. ubi lectorem ad eum librum (quasi prodiisset) refert.

Liber, qui complectatur castigationes in reliquos Ciceronis libros, quos tunc, dum variis typographicis occupationibus opprimebatur, non potuit colligere; quas enim in promptu habebat, præcipitare coactus est. *Castig. in Ciceron.* 1557. *pag.* 98.

Schediasma de delectu in diversis apud Virgilium lectionibus adhibendo, quod inchoatum reliquit: simúlque Virgilius ἑλληνίζων, ἀρχαΐζων, ἰδιάζων sive ποιητεύζων, διθυραμβίζων, δεινεζόμενος & δεινίζων, ἀγροιζόμενος vel καλλωπιζόμενος, παροιμιαζόμενος, πολυσχήματος, αὐτεξηγητής: Locis, quos è Græcis vel ἀπαραλλάκτως imitatus est, vel aliquid παραλλάττων, locis: adhibitóque, qui nondum adhibitus est; delectu, novâ quâdam poetæ nostri in furando solertiâ (quâ velut oculos præstringit) patefactâ; cujus unum & alterum specimen ibidem addit. *Virgil.* 1583. *epist. ad Th. Reding.*

De toto interpretandi genere. *Lexic. Ciceron.* 1557. *ad Lector. pag. ult.*

Annotationes in Tibullum, Propertium, Ovidium. *Castig. in Cicer.* 1557. *p.* 14. 57. 109. Notæ in Catullum, Tibullum, Propertium. *Index Biblioth. Barber.*

Horatiana quædam, exercitationis gratiâ, in Græcum sermonem conversa; è quibus hunc affert versum; Horat. Epod. 5. Post insepulta membra different lupi. Ἄθαπτα δ' ἔσαι τοῖς λύκοις ἕλωρ μέλη. *Æschyl.* 1557. *pag.* 379.

Iambi de virtutibus, & iis potissimùm, quæ in principibus esse potissimæ existimantur. *Præfat. ante lib. de Aristotel. Ethic. & Histor.*

Appendix ad Proodop. Senec. ubi ipsâ scripturâ veteri quàm fidelissimè poterit repræsentatâ ad venandam ex illius vestigiis veram omnes hortabitur. *Schediasm.* 1589. *p.* 315.

Liber de poeticis adminiculis & ornamentis: abi de veteri scribendi carminis methodo agetur. *Epigr. Gr. select.* 1570. *Epistol. ad Othon. pag.* 2.

Poetæ,

Poetæ, in quorum potissimùm epigrammatis observanda artificia viderentur; quales Antipater uterque, Leonides, Lucillius, Lucianus, Nicarchus, Philippus, Macedonius. *Antholog.* 1566. *ad Lector.*

Henricus quidem in Poeticâ, cui à teneris se fuisse deditum scribit (lege suprà p. 198.), multùm se exercuit, varia composuit de variis rebus carminum genera; Ideóque satis idoneus esse potuit hujus Artis magister, qui ad illam tyronibus facem præferret. Verùm, sibi ipse licèt mirum in modum placuerit, nonnullis tamen & naris certè non obesæ judicibus inconcinnus & multus fuisse visus est. (lege supra p. 272.) Mercerius autem (De epigr. p. 236) multa ejus laudat Epigrammata. Πολλοί τοι ναρθηκοφόροι παῦροι δέ τε Βάκχοι. Neque quivis Cyclicus versuum scriptor Poetæ nomen meretur. Multi, qui nesciunt, invitâ Minervâ audent versus fingere: Imò aliquando Bavius magìs sibi plaudit quàm Maro. Multi in Poetices studio præcepta dare meliùs norunt, quàm iis uti; censorem agere, quàm Poetam. Julius Scaliger eandem in suis Poematibus, quàm in Poetice, non adeptus est laudem; neque Josephus ejus filius eandem in Latinis, quàm in Græcis versibus; quem cum Grotio collatum huic postponit Vavassor. (De epigr. pag. 205.) Henrici Stephani judicium Julii Scaligeri judicio (lege suprà) præfert Renatus Rapinus, cui id contigit, quod paucissimis, ut non solùm de Poeticâ præcipere, sed & in eâdem specimina edere optimè calluerit.

Libri de origine mendorum, in authoribus Græcis & Latinis, quos (1557) promiserat se propemodum non sinè magno studiorum commodo prolaturum. *Castigat. in Cicer. p.* 98. 110. 113. *Annot. in Sophoc.* 1568. *p.* 25. *Pseudocic.* 1577. *p.* 20. 21. ubi habentur hæc: " Nec dubitabit, quisquis Canteri de ratione emen-
" dandi Græcos Authores syntagma cum illo Henrici Stephani
" tractatu contulerit, quin istud ad illius exemplum scriptum
" sit. Quin etiam Franc. Robortellum in distribuendâ in
" classes suâ disputatione de arte sive ratione corrigendi anti-
" quorum libros fuisse illo Henrici Stephani tractatu adjutum
" constaret. Ex quibus ferè credideris eum tractatum aliquando in lucem prodiisse. De

De Philippo Macedonum rege in Græciam variis artibus olim grassato, & de Turcogræciæ rege in Germaniæ vicina loca grassante, ac in ipsam grassari conante. *Henr. Steph. Orat. duæ.* 1594. *pag.* 203.

De Republicâ Germaniæ: cui Typographicum prelum, duobus foliis excusis, finem reliquis non potuit imponere; quòd Typographus, qui ad nundinas Francfordienses properabat, illis se retardatum iri viderit. *Ibid.* p. 204.

Encomium artis equestris. *Almeloveen.* p. 93.

Le correcteur du mauvais langage François. *Dialog. du Nouv. Lang. Franc. Ital. p.* 114.

De l'ancien Langage François. *Ibid.*

Descriptio Hungariæ; unde affert sequentia carmina. *De Lips. Latin.* 1595. *p.* 389.

> Terra potens armis lætísque uberrima glebis,
> Frumentis dotata bonis, fluviisque beata,
> Ac dives pecoris, generosæ vitis abundans,
> Et superûm cultu fœlix, fulvóque metallo;
> Pannonia antiquis, à post'ris Hungara fertur
> Europæ stabilis Turcâ indignante columna.

Quis tandem, quum hæc recenseat, quæ tot & tanta in literarum incrementum moliebatur illis, quæ præstitit, haud minora; non optaverit, ut Henricus noster, domi potiùs quàm ubique, id est, nusquam habitâsset; sese continuisset suæ provinciæ finibus; totúmque illud, quod in rebus alienis aulísque Principum perdidit, otium in officinâ Typographicâ consumpsisset: Hìc certè minori cum sumptu majori cum lucro & sibi & aliis vixisset. Si autem per bella Civilia suámve Religionem steterit, quominus in patriâ moraretur; viro literato

rato

rato licuit in alio quovis solo pedem figere. Roberto patri adeo desultorium non erat ingenium; Hic enim, quum Parisiis diutius artem quietè exercere non posset, non tanquam erro fugitivus & incerti Laris, modò in hunc modò in illum transvolavit locum, sed Genevam abiit, ubi sede suarum fortunarum fixâ rem simul & gloriam reperit: multò igitur licèt pauciores, quàm filius, annos numeraverit, hic tamen plus viæ, ille plus vitæ habuisse censebitur.

Mors Henrici Stephani virorum cùm literaturâ artísque typographicæ peritiâ tùm summâ dignitate illustrium mortes habuit, quæ ipsi præirent & succederent: Obierunt inter illos [1] Franciscus Raphelengins anno suæ 59° 1597. mense Julio; [1] Christophorus Plantinus 1598. 1. Jul; eodem anno, [2] Abrahamus Ortelius & Nathan Chytræus; inter hos, [2] Georgius Elector Brandenburgensis Jan. 8. & Philippus II Rex Hispaniarum Septembri.

[3] Henricus paucis ante obitum mensibus suum generum Isaacum Casaubonum Monspelii visitavit, eíque suam operam ultro pollicitus est, quam circa notarum in Athenæum editionem posset præstare.

[1] Almeloven. p. 126. [2] Calvis. [3] Ex Casaubon' Epist. 155.

Is

[1] Is demum, quum patriam oblivisci non posset, Lugdunum se contulit; ubi anno [2] 1598° ferè septuagenarius, ineunte [3] martio, ([4] opibus atque etiam ingenio destitutus in nosocomio) vitæ & tot exantlatis pro republicâ literariâ laboribus finem fecit.

Defunctus Henricus sibi superstites reliquit *filias* [5] Florentiam & Dionysiam; filium Paulum, qui epitaphium carmen in Patrem scriptum biennio pòst cnm Græco-Latinis Nov. Test. [6] Concordantiis Joanni Castolio apud Britannos misit.

Parenti dulcissimæ ac piæ
memoriæ

HENRICO STEPHANO
P. STEPHANUS
Mœstus posuit.

Tristes exequiæ, tristes mihi funeris horæ
Accipite has lachrymas, & vos narrate Parenti
Post illum defunctæ animæ, mea pectora quantus
Mœror agat, quanto turbentur poctora fluctu:

[1] Thuan. Histor. in fine lib. 120. [2] Sic etiam Ricciol. [3] Circa Febr. vel Mart. *Bucholcerus in Indic. Chron.* quod Almeloveenius pag. 115. scribit eum deprompsisse ex Casaub. Epist. 164. Annus autem supra millesimum quingentesimum octavus & nonagesimus labebatur, in cujus initio, quantum ex Casauboni literis video, diem obiit supremum. Nam literæ 3. Id. Mart. 1598. Monspelii datæ ejus mortem referunt. [4] Konig. Biblioth. ex Tollio de Infœl. Liter. pag. 87. [5] De quibus deinceps. [6] ann. 1600. initio Concord.

Quintus

Quantus ad ætherios gemitus pervenerit axes.
Ex oculis ergo, ergo Parens discedere nostris
Te potuisse putem? dulcis Pater, optime Patrum,
Extinctum te crediderim lucémque perosum?
Et Lugdunæo requiescunt ossa sepulchro?
At vivit meus ille meus, me cernit & audit.
Jam mihi responde genitor dulcissime, nam te
Per cineres oro, per amatæ pignora matris,
Fallor, an exspectem vocis responsa serenæ?
Eheu chare Pater, verus mihi nuntius ergo
Iverit, & tenues nunc tantum amplectimur umbras.
Accipit hæc, vos ô quæ vertitis omnia Parcæ,
Parcæ lugubres, quæ me privastis alumno,
Nulli parcentes Parcæ, Genitoris adempti
En querimur casum: sed quem lugemus ademptum
Reddite, Quæ vobis tanta est jactura relicto?
Quas si non moveo, surdas si tangimus aures,
Ætheriâ meus ille meus nec vescitur aurâ,
Sed dulces natos & conjugialia vincla
Deseruit, vocésque pias non amplius audit:
Quâ potes exaudi Genitor dulcissime, & hauri
Has oculis lachrymas, Saltem nunc alloquor umbras:
Si mihi nil aliud superest, Tua dulcis imago
Vivit, & ante oculos semper manet aurea nostros.
Quà licet amplecti, manes amplector amati,
Osculor & chari pectúsque oculósque parentis.
Plangite amicorum turba officiosa, meóque
Condoluisse malo veniant solatia moesto.
Vos sacri vates inspergite vestra sepulchro
Munera, quæ possunt cineres placare sepulti.
Illum non oculis morientem Græcia siccis
Cernere sustinuit, sensítque ex funere vulnus:
Vos quoque Pierides Latio ingemuistis amatæ.
In laudes chari sed non licet ire parentis.

Exhaustæ noctes, seriésque immensa laborum,
Dignus honos tumuli, domino pro absente loquuntur,
Et sunt magna satis gelido monumenta sepulchro.

Ex quorum versuum uno [*Et Lugdunæo requiescunt ossa sepulchro*] liquet non eum sed alium quempiam (Henrici enim plures numerantur) fuisse, cujus ossa in cœmeterio sacelli S. Benedicti *Parisiis* requiescere testis oculatus [1] Almeloveenio narravit & familiarissimus amicus.

Sæculum hoc ab humani generis redemptione decimum quintum partiti sunt inter se Robertus pater & Henricus filius: Id scilicet illius natales inchoaverunt, clausit hujus obitus: in quibus ([1] quod in Typographis rarissimum) convenerunt fides & literatura; " [2] In eo enim hominum ge-" nere vulgaris sæpe literatura occurrit cum bonâ " fide conjuncta, aut cum magnâ ignorantiâ ma-" jor conjuncta perfidia. In Roberto tamen uti longè minor sui ostentatio neque omnino inferior in re literariâ typographicâve peritia ac industria, ità major in agnoscendo, quicquid opis ab aliis accepisset, probitas quædam & ingenuitas sæpius, quàm in Henrico, apparuit. Ille in Thesauro Latino quot doctorum [3] virorum recenset nomina, quorum auxilio usus est: Hic in Græco Fri-

[1] Differtat. p. 115. [2] Nancel. in Epistol. ad F. Morel. 1586. Cal. Apr. datâ. [3] Lege Prius. p. 41.

derici

derici Sylburgii non meminit, " [1] qui eum adeo
" juvit egregiè, ut potiſſima Græci Theſauri pars
" ejus labore conſtet. At quia theſaurus ille (qui
cum patris Latino collatus poſteriores feret)
reliquorum omnium, quæ peregit, operum principatum tenuit, honoris laudiſve, cujus ſemper fuit avidior, ſocium alium noluit præter patrem, quem operis illius inceptorem & magnâ ex parte architectum [2] agnovit. Præterea forſan eum puduit ſe à ſuo diſcipulo adjutum fateri; quanquam præceptori maximæ id gloriæ vertatur, ſi eum inſtituerit diſcipulum, à quo in ſuis ſtudiis auxilium aliquando mutuetur. [3] Antea nihilominus obſervatum eſt ab Henrico eorum, qui ipſi adjutores fuerunt, mentionem factam.

De Henrici fide & integritate nonnulli graviter ſenſerunt; inter quos [4] Bœclerus Politianum([5] quem infidelitatis Henricus accuſat) tuetur, & è contrario Henricum minùs fidum interpretem pronuntiat. Scaliger in Scaligeranis ([6] ſi modò omnia, quæ in iis continentur, fide digna ſint) hæc habet," ſi id tam religioſè obſervaſſent importuni iſti
" correctores, cujuſmodi habemus Henricum
" Stephanum, qui omnes, quotquot edidit editve
" libros, etiam meos, ſuo arbitrio jam corrumpit,
" & deinceps corrumpet & alios multos, non ha-

[1] Melch. Adam. in Vit. Sylb. [2] lege priùs p.89. [3] lege priùs paſſim in vitâ H. S. [4] Almeloveen. p. 92. [5] lege priùs. [6] Almelov. p. 95.

 beremus

" beremus hodie auctores adeo depravatos. Quæ si ejus, ut feruntur, sunt, ignoscenda putat [1] Janssonius *ab Almeloveen*, tanquam parum præmeditata, vel ex irâ prolata, nam eleganter quidam de Scaligeris scripsit,

> Sæpius irarúmque omnes effudit habenas
> Et Pater & Natus ——

Ei censuræ opponam [2] Josephi Scaligeri in epistolâ ad Isaacum Casaubonum 46â " magnâ jacturâ " Græcarum literarum ille (Henr. Steph.) de- " cessit, si præterita ejus in literas beneficia spectes. " Quæ majora fuissent, nisi ipse literis, imò po- " tiùs sibi defuisset. Equidem non possum facere, " quin ejus & vivi actus & mortui vicem ægre fe- " ram. Doleo, quòd non præstitit, quæ potuis- " set; doleo, quòd amicum perdidi. Sed oro te, " ut Typographio unico totius Hellenismi custodi, " culpâ illius ruenti, vestra opera aliqua fultura " accedat: Quæ à principio tam exigua esse non " potest, ut non maximæ ruinæ obsistere possit. " Quam necesse est exspectari, nisi maturè illi oc- " curratur. Vidi apud illum egregia exemplaria " ἀνέκδοτα, Sextum Empiricum, & alia. Quæ tuam " ità diligentiam exspectant, ut hôc nomine à so- " cero neglecta videantur, ut tibi posteritas hoc " deberet, quod ab ipso æquum erat præstari.

[1] Almeloov. p. 95. [2] p. 96.

At

At verò si quis varias ejus lucubrationes tum editas tum edendas, & præstitas & promissas, perfectas & imperfectas, quarum passim in vitâ, uti fuit occasio, mentionem feci; si præterea varias ejus occupationes & itinera perpendat; tot potiùs & tanta ab eo præstari potuisse mirabitur; [1] repetétque sæpius epigramma à Joanne Posthio Archiatro Wirzeburgico in Henr. Stephanum compositum.

Et libros facere, & doctos excudere libros,
Longus uterque labor, durus uterque labor.
Huic gemino invigilat pariter tua cura labori,
Henrice. O mirâ sedulitate virum!

Henrici ingenium (nec enim ejus culpas celabo, ne per earum dissimulationem ejus laudes in dubium veniant) fuit paulò arrogantius & morosius, quapropter & omnibus non placuit, & sibi sæpe cum viris quibusdàm eruditis rixas concivit. Illius gener If. Casaubonus in epistol. 89. "Optimum, ait, "senem nostrum solum sibi videri sapere nec "miror, nec suam ipsi vel famam vel doctrinam "vel sapientiam invideo. In suis certè scriptis frequentiùs suæ laudi studet; quod antea sæpe observare libuit, & ipse in Dialogo *Pseudo-cicero* dicto testatnr, ubi hæc leguntur ipsius de se loquentis verba, "Henricus Stephanus Roberti Stephani "filius Orator & Philosophus. [2] If. Casaubonus

[1] Almeloov. p. 94. [2] Epistol. 16.

 ad

ad Ritterſhuſium ſcribens queritur, quòd " etſi
" amiciſſimè & conjunctiſſimè cum ſocero viveret,
" ea tamen hominis eſſet moroſitas, ne diceret
" aliud, ut planè fuerit mirabilis in multis ejus vita.
Idem ad eundem epiſtol. 260. " Non clam me eſt,
" cauſas habuiſſe te aliquas, cur exiſtimationi
" τοῦ νῦν μακαρείτου faveres minùs; illum impurum,
" qui de magnâ Dei certiſſimâ ſobole, veritate
" triumphos nunc agit, quid impulit in virum de
" literis optimè olim meritum, & vel parentis Ro-
" berti nomine præcipuo honore dignum hâc im-
" manitate laceraret. Ingenuè fateor, cùm illa
" primùm vidi, vehementer ſum commotus. At-
" que is ego ſum tamen, cui uni optimi ſenis mo-
" roſitas plurimùm obfuerit. Sed præponderabant
" apud me ſemper tot illa & tanta in Remp. li-
" terariam merita: quibus commemorandis nolo
" vel patientiâ tuâ vel otio meo abuti: & ſunt
" omnia tibi, ſi cui alii, probè nota. Omitto pri-
" vatum hoc affinitatis vinculum, quod ſi contem-
" nerem, magno me ſcelere vel judice te impia-
" tum putarem. Idem ad Jacob. Bongarſium epi-
ſtol. 21. ſic. " Camerarii de partibus corporis hu-
" mani vidi nunquam, certè quidem non legi.
" Nam vidiſſe quidem memini in manibus Ste-
" phani (Henrici), ità tamen, ut cùm ille meis
" quotidie libris abuteretur pro ſuis, fas tamen
" mihi tangere, nedum pervolvere, non fuerit.
" Non dubito, quin ex illo blattas ac tineas mi-
" ſellus

" fellus in librariâ, quam à multis annis non in-
" visit suus dominus, paverit. Et Epistol. 40. ad
Petrum Pithœum. " Noster quidem etsi vivens
" valénsque numero pridem hominum certè do-
" ctorum eximi meruit. Ea est illius inhumanitas
" &, quod invitus dico, delirium. Qui libros,
" quos habet, veteres, ut Indici Gryphi aurum,
" aliis invidet, sibi perire sinit. Sed quid illud ille
" habeat aut non, juxta scio cum ignarissimo. Et
Epistol. 182. ad Davidem Hœschelium. " Videar
" malè de te sentire, si te nunc orem, ut de Ste-
" phano quàm honestissimè loquaris. Scio, quanti
" illum tu feceris, & scio, quibus moribus tu sis.
" Sed movet me improbitas quorundam, quibus
" video propositum esse, de illo viro detrahere, &
" manes illius violare. Equidem hominis morosi-
" tatem excusatum non ibo: postrema etiam quæ-
" dam illius scripta vellem non scripta. At verò
" quis mortalium suis nævis caret? Doctiss. Jans-
sonius *ab Almeloveen* suspicatur Is. Casaubonum ea
Stephani scripta intellexisse, quæ vocabantur
" Musa Monitrix Principum, Rex & Tyrannus,
" Dialogus Philoceltæ & Coronelli. Illud autem
morositatis vitium habet aliquid excusationis ab æ-
tate; senex enim plerumque est " iracundus, dif-
" ficilis, querulus, minorum censor & castigator.
Is. Casaubonus in Epistol. 65. scribit Laurentio
Rhodomanno doctissimo & fidissimo Diodori Siculi
interpreti " injuriam à nostro sene fieri se auri-

" bus invitissimis intellexisse; sed profectò ità " est; si quis est, qui vetus dictum tolleret, *Ἄς " πᾶδες οἱ γέροντες*, is ille fuit. Hoc dicere & sentire " malo quàm quicquam gravius.

Malincrotius in differt. de Art. Typog. cap. 14. hæc de Henrico habet. " Scripsit varia ac multa, " ex quibus de ingenio & doctrinâ hominis judi- " cium fieri potest; potissimùm tamen circa Græ- " cos auctores occupatus fuit, nec temere habuit " aliquem ex coætaneis sibi in illius linguæ exactâ " cognitione præferendum: certè suo se calculo " omnibus antepofuit, è quâ re, & quòd ingenio " esset paulò rixosiori, mnltæ ipsi cum diversis & " molestæ progenitæ fuere controversiæ, intérque " cæteros cum Joanne Leundavio nostro, ævi sui " & patriæ nostræ Westphalicæ insigni ornamento, " Græcis versionibus, præcipuè Xenophontis & " Dionis Turcicæque historiæ editione omnibus " noto, sempérque victuro, de Xenophonticâ rei " equestris versione contentionem habuit publicis " scriptis testatam. Vixit variâ fortunâ prædictus " Stephanus, quam partim tempori partim mori- " bus acceptam tulit; quúmque Parisiis & Gene- " væ aliquamdiu larem tenuisset, tandem per Ger- " maniam diu vagatus est, donec Lugdunum re- " versus, quum patriæ oblivisci nesciret, fatis ibi- " dem concederet anno 1598°. Malincrotius que- " ritur Henricum *Germanicæ nationi parum æquum* fuisse.

fuiſſe. Quàm falsò autem eum inſimulet, nemini non conſtabit, ſi legantur, [1] quæ de illâ natione ſcripſerit. Et quid ſi nonnullos ex eâ natione Typographos ineptóſque interpretes traduxerit? Nulla certe ex uno aut altero ad univerſam gentem apud juſtos rerum æſtimatores redundat infamia. Athenis non ſolæ naſcuntur acanthides, ſed & noctuæ. Denique quod ad contentionem inter Henricum Stephanum & Leunclavium attinet, ex lectis utriuſque in Xenophontem notis, tantum abeſt, ut ille de hôc aliquid durius ſcripſiſſe deprehendatur, ut potiùs hunc reliquis Xenophontis interpretibus ſæpe prætulerit. Cauſam certè Lector, vel Stephano (ſi quis ſit) infenſiſſimus, vix inveniet, cur à Leunclavio alterâ quâque ferè paginâ dicteriis probríſque tam acerbè laceretur. Imò neque immeritò in controverſiam vocari poteſt, uter duorum Gallúſne ille an hic Germanus, de Germanis meliùs meritus fuerit; quum hic illum non aliam ob rem laceſſat, qnàm quòd in ignaros quoſdam Germaniæ Typographos invehatur. Et quis Germanorum etiam amantiſſimus ſuccenſere temperet iis, qui tam turpem ſuæ patriæ labem intulerant, eámque artem peſſimè ingrati corruperant, quam Germanis acceptam refert orbis literatus.

[1] Nundin. Francof. p. 27. Quum autem Germania tantam librorum copiam ſtudioſis literarum & ingenuarum artium in illâ civitate congregat, novum beneficium veteri addit. Cui beneficio? ut nulla nario in literas poſt partam nobis à Chriſto ſalutem tantum contulerit. De eo enim loquor, quo typographicam artem excogitavit &c. lege & priùs ſæpe in vitâ H. S.

Henricus

¹ Henricus Stephanus non magnum hæredium post mortem reliquit, at quantulumque id fuerit, Genevæ fuisse referunt verba Casauboni epistol. 164. " Si Genevæ essem, eum mittendum tibi " curarem, & faciam fortasse, nam illuc mihi ne- " cessariò eundum erit, propter uxoris dotem. Et Epistol. 174. " Hæreditas soceri viri de literis " quàm optimè olim meriti non erat fortasse tan- " ti, cujus gratiâ uxorem relinquerem, dum uxo- " ria bona prosequor. Hæc hæredii tenuitas sola causa fuit, ob quam Isaacus Casaubonus nomine unius MS. Photii (qui à Davide Hœschelio ann. 1600. editus est) jure suo cessit. Quiu imò hæc bonorum inopia in causâ fuit, quare (ait Casaub. in epistol. 190.) " Henricus intestatus obierit; " quadrans omnium τῶν ἐκ μεγίστης πότε περιουσίας ἐπ ὑπο- " λιπόντων ad uxorem pertinuit. [ex quo constat Henrico uxorem secundam fuisse superstitem] " Ego veneratione domûs Stephanicæ motus reni- " tentibus omni ope atque operâ cohæredibus effe- " ci, ut omnes manu exaratos codices Paulus Ste- " phanns præciperet. Gaudebam in eâ domo, quæ " literis aliquando tantùm profuisset, remanere in- " strumenta bene merendi de iis, qui publicam rei- " publicæ literariæ utilitatem procurarent. Cæterùm Stephan. Biblioth. (Casaub. epistol. 192.) quamvis pancæ fuerint reliquiæ, non erant tamen

¹ Almelov. p. 115. 117. 99.

contemnendæ.

contemnendæ. Has etiam longo post soceri obitum tempore nondum viderat If. Casaubonus, qui (epistol. 176. Josepho Scaligero sic scribit: " volo tamen scias nondum mihil visam τῦ μακαρίτυ Stephani Bibliothecam, non dico ab ejus " obitu: sed omnino invisam esse eam nobis. Tanta fuit in optimo sene ἀναξιωσία τῶν τεῖκων. Et epistol. 181. " Genevam necessariò excucurri: " multa me illuc vocabant, sed nihil æquè ac spes " videndi Bibliothecæ reliquias; etsi pars magna " illius periit non uno modo, reperi tamen in iis, " quæ supersunt, multa eximia ϗ τῶν ἐκ ἐυτελῶν. Et epistol. 182. " Genevam tandem veni, &, quem " petis, librum, amicissime Hœscheli, vix quidem, sed tandem inveni. Duo sunt grandia " ἱκανῶς volumina magnam partem manu τῦ μακαρίτυ Henrici Stephani scripta. Egi cum Paulo " Stephano fratre, ut ea curaret ad te perferenda, " neque dubito facturum---Quantus ille vir fuerit " in literis, si nesciebam ante, potui affatim discere ex iis, quæ reperta sunt mihi in Bibliothecâ ϗ φιλομαθείας ϗ πολυμαθείας propè incredibilia " monumenta.

Henricum Stephanum sequenti elogio ornavit Scævola Sammarthanus.

NEC minori postea laudis argumento Henricus filius Græcarum literarum amantes eodem officii genere sibi devinxit. Sed & veterum innumera, tum sacrorum, tum exterorum volumina

mina ex celeberrimis eorum officinis exière multò quàm priùs emendatiora, multò venustioribus formis excusa: cum uterque ad insignem industriam & indefessum artis egregiæ studium non vulgarem in omni literarum genere doctrinam feliciter adhiberet. Henricus certè mirificam de se jam tum excitavit famam, cùm adolescens ex Italiâ reversus, [1] Anacreontem, qui tot annos latuerat, vetustis notis in libro exaratum secum attulit, móxque Lutetiæ typis Regiis eleganter impressum, paribúsque numeris Latinè à se redditum & quidem erudito sæculo nec à poeticis hilaritatibus alieno, eduxit primus è latebris & evulgavit. Erat in eo viro summa ingenii fœcunditas, & sive Græcè sive Latinè scriberet, utriusque linguæ usus & facultas omnium paratissima: cúmque pati non posset in eo Gallos errore diutius versari, ut patrio sermoni Etruscum anteponendum crederent, nonnulla interdum Gallicè scriptitabat, multò sale respersa opuscula, quibus & nostræ linguæ prædicaret præstantiam, & suâ ipse in scribendo puritate ac elegantiâ comprobaret. Sed graviora fuerunt ea, quæ in multis utriusque linguæ scriptoribus recensendis, & in quorundam imitatione rectè commodéque instituendâ subinde molitus est. Habebat fortunarum sedem apud Allobrogas voluntarium patris exilium secutus, non obscuro tamen Lutetiæ desiderio, quam & cæteras item Galliæ urbes, ut se quamlibet levis offerebat occasio, non illibenter invisebat. Ac postremò Lugduni, quo se quoque septuagenarius contulerat, fatali morbo correptus, anno supra sesquimillesimum duodecentesimo, de vitâ decessit; cum & Robertum patrem & patri cognominem fratrem natu minorem, nec industriâ disparem, qui Lute-

[1] Videtur tamen canere Palinodiam, quasi eum Anacreontis editi pœnituerit; cum Psalmis Davidis Anacreonticè à se versis hoc in fronte præmiserit odarium.

Anacreontis olim
Modos dedi jocosos,
Ancreonticam nunc,
Sed nil Anacreontis
Dabo lyram sonantem.
Sic æmulabor hastam,
Quæ vulnus inferebat,
Addebat & medelam.
Quos sauciavit olim
Nervis chelys profanis,
Sanabit illa nervis
Aptata Christianis.

tiæ

tiæ paternam officinam redintegraverat, fata jampridem eripuissent. Reliquit moriens aliquot liberos, atque in iis Paulum domesticæ laudis æmulum & filiam Isaaco Casaubono viro longè doctissimo, Lutetiámque à Rege ad meliores literas instaurandas nuper ascito collocatam.

PAULI MELISSI Carmina ad Henricum Stephanum ex ipsius poematis excerpta. Paris. 1586.

Ad Henricum Stephanum.

QUis credidisset, me Stephane, tria
Post lustra, & annorum orbiculos duûm
Fore, ut relictis heu paternis
Sedibus, ingenuísque amicis,
Celtarum in oras longam iterum viam
Molirer hospes, nec regionibus
Contentus unis? Credo sanè,
Me mea fata trahunt, trahantque
De hinc necesse est. Pegasus aliger,
Natalis horæ perpetuus comes,
Ultro peregrinos vagantem
Quærere sollicitat tecessûs.
Frustra sodales o animæ integræ,
Frustra Napæarum agmina Noricum
Tentastis argutâ loquelâ
Me retinere penes Penates.
Hortosque vestros. Ipsa Lutetia,
Quâ nulla magno clarior urbs viget
In orbe (vestrâ pace dictum
Sit Veneti, veniâque Romæ)
Illa ipsa, doctorum hospitium virûm,
Suopte nutu plus potuit trahax,

Quàm

Quàm verba promissis referta
Grandibus, illiciumve Pluti,
Rerum potentis. Fallor, an insitam
Natura vim per se facile exerit,
Et pectore innatos in ipso
Haud patitur sine fine certo
Latere motûs? Scilicet incitant
Ad hos vel illos astra virum impetûs
Et sponte agentem sponte ducunt.
Ut volupe est mihi tecum amicos
Henrice, purgatæ ô decus Hellados,
Tuæque fulgens gloria Galliæ,
Miscere sermones, loquique
De Latiæ studiis Minervæ.
[1] Ut lætor, ingens Noctibus Atticis
Ex Carrionis lampade, & ex tuâ
Accesse lumen, vividâque
Tot tenebras face dispulisse!
Sic plena quondam cornua Cynthiæ
Caligine atrâ mersa, gravissimo
Telluris objectu, receptant
Sole avidam irradiante lucem.
Macte esto, Gelli, macte agedum novo
Splendore. Nox quòd Noctibus en tuis
Dempta est; lucernæ Carrionis
Pervigili Stephanoque debes.

Ad Eundem.

Siquis apud Graios olim veteresque Latinos
Sive foris bello, seu quoque pace domi,
Aut patriam servârat, item superaverat hostem,
Strenuus aut dignum laude patrarat opus;

[1] His versibus occasionem dedit Aul. Gellius ab H. Stephano 1585 editus.

Ille

Ille suæ pretium virtutis ab urbe coronam,
Vel celebri meruit signa locanda foro.
Nunc quia Barbariæ tot plurave tempore nostro
Monstra subegistis tu genitorque tuus;
Quàm vel magnanimus victrice coercita quondam
Scribitur Alcides perdomuisse manu;
Quæ tibi, quæve tuo debentur præmia patri?
Quæ statui vobis marmora digna queunt?
Sint data, quæ Latii, quæcumque dedistis Achivi,
Digna tamen Stephanis haud potuere dari.

Ad Eundem.

[1] VErtimus è florum Græcis epigrammata libris,
Censuram Stephani jussa subire mei.
Si mentem, si verba minus, quàm mente ferebam,
Expressi dextrè; mens mihi verba dedit:
Adde quod insolitis hæc curritur area mannis:
Errato venia est danda benigna meo.
Tangitur haud semper certâ scopus ipse sagittâ,
Frustrat & Eleos meta curulis equos.

Ad Eundem.

URbs Atticorum olim velut
Hellas vocata est Helladis,
Orbisque Roma totius
Quoddam quasi compendium:
Formosa ceu Neapolis,
Henrice, jampridem tibi
Italia dicta est Italiæ:
Ut Galliæ nunc Gallia
Dici potest Lutetia:
Non Francofurtum nundinas
Propter frequentes nominem
Germaniam Germaniæ?

De Roberto P. & Henrico F. Stephanis.

SUaserat Herculeos Stephanum pensare labores
Phœbus, Apollineo non renuente choro:
Lis oritur Graias inter Musasque Latinas:
Natus utrum palmâ dignior, anne parens!

[1] Anno 1570 H. S. excudit selecta epigrammata Gr. quorum multa à P. Melisso versa: in cujus libelli calce illud Melissi epigramma legitur.

His

His Pallas: Tantum debetis utrique, Camœnæ,
Quàm multum nato Græcia, Roma patri.

Ad Henricum Stephanum Hemicraniâ laborantem.

ÆThere ceu Juno, pelago Venus, igne Cupido;
Sic Jovis è cerebrò nata Minerva Dea est.
Hinc favet ingeniis hominum, sesèque fovendam
Insinuat miro sensibus ipsa modo.
Præcipuê vero, solers Henrice, quietem
In gremio cerebri Dædala nacta tui
Innumeros isthic, quasi mater, ut ederet ortûs,
Dia propagavit semina mente suâ.
Parturit at quoties, tibi quòd caput ægide & hastâ
Icit, eoque gravem fert dolor iste crucem;
Parce queri. fætûsne putas sine nixibus ullos
Aut sine prægrandi posse labore geni?
Jupiter a natâ passus quod Pallade quondam,
Palladis à natis, fac, patiaris idem.

Ad H. Stephanum. De disticho quodam Græco ab ipso plus trecenties verso.

AUt amet, aut studiis vacet, aut ægrotet oportet
Pallidus. his unus sis tribus ecce macer.
Nec sterilis macies ita, non arteria sicca est,
Quin fœcunda tibi carmine vena fluat.
Si calor in causâ Stephane est, ut adusque trecentos
Fundendi numeros ferveat istud opus,
Currere seu venam magis incitat algida febris:
Febre paroxysmi sint tibi sæpe, roga.
Morbus at hic (credas) non plus fervorque ministrat,
Quàm quis ab arenti pumice presset aquam.
Thespias una sui memor & bona Cypris amantis,
Utraque Diva tuam commiserata vicem,

Tam

Tam largas geminis hausere è fontibus undas;
Thespias Aonio, Cypris Acidalio;
Queis febris immodicum tibi restinxère calorem,
Non venâ versus uberiore fluant?

Si pater Æneæ (donari pubere vitâ
Dum petit, aut senium posse placere Deæ)
Te foret usus apud Paphiam facunde patrono,
Sæpius hæc eadem totque rogante modis:
Non modò non Phrygio tam justa petita negasset,
Flexanimâ Pithûs heic proce victa tuæ;
Ipse tiam voti fructu poterere cupito,
Flavas ambrosio sparsus odore comas.
Prœmia poscenti quin & dixisset opinor;
Do, tua canitie longa senecta vacet.

Ad Venerem toties variatis versibus iisdem
Bina quòd Iliaco pro sene vota facis;
Ecquis Acidaliam non clam tibi credat amari,
Quandoquidem redamet te Venus ipsa palam?
Utrumcumque neges Henrice, fatentur apertê
Perdere te causam disticha pulchra tuam.
Nam sua quum deceat reverenter utrumque Venustas,
Tu Venere es dignus, te quoque digna Venus.

Quo meliùs hæc carmina intelligantur, visum est hìc apponere Græcum Agathiæ epigramma.

Σὸς πόσις Ἀγχίσης, τοῦ εἵνεκα πολλάκι Κύπρι
Τοπρὶν ἐς Ἰδαίην ἔτρεχες ἠϊόνα,
Νῦν μόλις εὗρε μέλαιναν ἀπὸ κροτάφων τρίχα κόψαι.
Θῆκε δέ σοι προτέρης λείψανον ἡλικίης.
Ἀλλὰ Θεὰ (δύνασαι γὰρ) ἢ ἡβητῆρά με τεῦξον,
Ἢ καὶ τὴν πολιὴν ὡς νεότητα δέχου.

Distichum postremum plùs trecenties ab Henrico versum scribit Melissus; Non tamen 105 versionibus pulres reperio excusas in epigr. select. 1570.

In superioribus Melissi carminibus observabit lector, syllabam ante encliticas *que*, *ve* non acui, adverbia in *e* longum circumflecti; quia eo notationis modo in suà poematum editione usus est Melissus, ⁑ eundemque Henrico Stephano commendaverit.

Nonnulla, quæ ad H. Stephanum & Patrem Robertum &c. spectant, ex Scaligeranis collecta.

Messer Angelo quem vidi, & quem Franciscus Primus advocaverat, docuerat H. Stephanum, qui bene scribebat, & tam bene quàm præceptor, qui cudit illos præstantes characteres Regios.

Aldus a infiniment imprimé d'Auteurs Grecs, & cependant étoi pauvre. Ce que Henry Estienne à imprimé apres Alde étoit meilleur.

Catechismum Tremellius vertit Hebraïcè quàm optimè, ut Judæis mitteretur: quem admodum Græcè Sylburgius Palatinum; & H. Stephanus Genevensem optimè Græcé. Solus gener ejus potest judicare de bonitate libri istius. Uterque Catechismus missus est Constantinopolim in gratiam Græcorum ad Patriarcham.

H. Estienne. c'est ignorance grande de médire de Henry Estienne, qui à tant servi aux lettres. Mr. Casaubon mesme reconnoit sa rusticité, mais de le mespriser pour cela dans les lettres, quid hoc ad rem? Rittershusius en ayant mesdit n'est pas aimé de Casaubon. H. Estienne ne voulut point voir sa fille femme de Casaubon. Il n'aymoit point son gendre. Que H. Estienne estoit scavant en Grec. les notes sur les Auteurs, qu'il à fait imprimer, le montrent bien. Curavit excudi quicquid habuit MS. Je voudrois scavoir qu'est devenu son Sextus Empiricus. J'en

⁑ Lege priùs epist. Meliss. ad H. S.

fi

fis mon extraict. H. Stephanus non solus fecit Thesaurum. Plusieurs y ont mis la main. R. Estienne n'estoit pas fou : Mais son frere H. Estienne stultus etiam ex matre. Il estoit fou, il me courroucois tousjours contre luy, & postea me tractabat valde lauté. Semel erat paratus apostatare. Volebat manere Parisiis. Erat vestitus à la Parisienne, avec des bandes de velours pendantes. Rogavit Regem, ut liceret sibi excedere Genevâ, & procuraret infringi testamentum patris Roberti, quo dederat sua bona filio H. Stephano eâ lege, ut maneret Genevæ. Rex non obtinuit, quia Genevenses voluerunt servare leges suas, nec Rex in malam partem cepit. H. Estienne avoit de beaux livres. Il faisoit relier le grand Ciceron en un volume.

Leunclavius est le meilleur, qui ait escrit des Turcs. Fuit Westphalus, sed non Barbarus : bene intellexit Græca Constantinopolitana & inferioris ævi : omnia ejus scripta sunt utilia, imò necessaria : Græca Juris-consultorum intellexit, Sed Authorum veterum non intellexit, ut H. Stephanus, qui paulò ante obitum multa scripsit ad me contra Leunclavii editionem Xenophontis.

Roaldus, H. Estienne, M. du Plessis escrivoient bien, quando volebant ; festinantes, pessimè. Quò seniores sumus, eò pejus scribimus.

Sylburgius à travaillé au Thresor Grec d' Henry Estienne.

Testament Grec de R. Estienne se vendit 22 sols, lors qu'il fut imprimé.

Franciscus Junius & Theodorus Marsilius diversâ viâ eundem finem sunt consecuti, ignorantiam. Hic omnia legendo, ille nihil : cum tamen doctissimum se existimaret, doctiorem etiam in Græcis Casaubono & Stephano, quos nihili faciebat.

Beza adversùs Lyzetum, qui erat infensissimus nostris, [1] scripsit Passavantium.

[2] Carrion, Gifanius, Boulenger, grands larrons, plagiarii. Ce larron de Carrio m'a escrit une lettre, par laquelle il me confesse le larcin, qu'il avoit fait en deschirant quelques cahiers du

[1] Lege priùs p. 74. [2] De quo priùs in Vit. H. S.

Gellius de mon pere. Lipsius l'appelle Stellio. Carrio cepit è Gellio folium, in quo correxeram versus Menandri.

Q. Sept. Flor. Christianus avoit apris à escrire en Grec d'Henry Estienne, & escrivoit fort bien, tout comme son maistre en Grec, en Latin & en François.

Constantini Dictionarium non valet. Stephani optimum.

La Caille l'Histoire de l'Imprimerie.

Henry Estienne sieur de Griere, second fils de Robert premier, estoit tres docte & passoit pour le plus habile de son temps en la langue Grecque. Il imprima Anacreon 1554. 4°. &c. Nov. Testam. 1561. fol. &c. Platonis opera. 3 Vol. 1578. fol. Cette edition est fort estimée tant pour les notes que pour la beauté de l'impression.——Il imprima plusieurs Ouvrages à la premiere page desquels il mettoit *Henr. Stephanus Fuggeri typographus.* parce qu'il en recevoit une pension en consideration des beaux ouvrages, qu'il imprimoit tant Grecs que Latins. *Thesaurus Græcum Glossario.* 5. Vol. fol. 1572. livre excellent & d'un travail incomparable & tres penible, dont son valet Jean Scapula print une bonne partie, & en composa son Lexicon, ce qui fit un grand tort à ce grand ouvrage.——

——L'on peut dire, que cet H. Estienne à été celuy de toute sa famille, qui s'est rendu le plus recommendable par son sçavoir. Il s'acquit aussy tant de reputation en donnant au public les [1] Odes d'Anacreon, qui avoient esté si long temps cachées, dont il apporta le Manuscrit d'Italie, y ajoutans une version Latine de mesme mesure, que ceux de ce fameux poete.—Il fut brulé en effigie à cause de son [2] Apologie d'Herodote.————Sa fin

[1] Henry Estienne avoit mis en vers François les mêmes Odes, qu'il à rendües Latines ———— Mais je n'ay veu que les Latines.— *M. de Longepierre. preface aux œuvres d'Anacreon & de Sappho en vers François.* Lege etiam priùs p. 219. [2] *Almeloveen.* p. 85. ex *la Croix du Maine.* l'Autheur se plaind ailleurs, tant de ceux qui depuis la premiere impression ont brouillé ce livre par les choses, qu'ils y ont inserées; qu'aussi de ceux qui lisent la les histoires choisies par luy pour servir de tesmoignage à son propos, sans les rapporter à leur but, qui est l'Apologie ou defense d'Herodote.

ne

ne fut pas moins deplorable, estant mort dans l'hospital de Lyon en 1598. agé de 70 ans apres plusieurs voyages, la perte de son bien, & celle de son esprit.

——Il laissa un fils nommé Paul Estienne, sçavant es Langues, qui alla s'etablir à Geneve à cause de la Religion; & deux filles, l'une nommée Florence mariée à Casaubon, qui avoit esté son correctetur, & l'autre nommé Denise.

Chevillier. l'Origine de l'imprimerie de Paris. p. 259.

——Et combien Henry fils de Robert n'a-t-il point de rares impressions? Anacreon. 4. 1554. Æschylus 4. 1557. Diodorus fol. 1559. sont des premieres. Il continua dans les années suivantes par toutes celles qui sont gardées si curieusement dans les Bibliotheques. C'etoit un des plus habiles hommes de son temps en Grec. Son Tresor. 1572. & les deux anciens Glossaires en 1573. sont des ouvrages d'une profonde erudition.

Eloges des Hommes Sçavans par Mr. Teissier. Tom. 2. pag. 292.

Ex Scaligeran. H. Estienne faisoit paroitre autant de dereglement en ses mœurs, que d'erudition dans ses ecrits. Il etoit arrogant, chagrin, rustique, & de si mauvaise humeur, qu'il avoit de l'aversion & pour sa fille & pour le docte Casaubon son gendre. Il à fait un livre, *de Latinitate Lipsianâ*, où il ne parle que de la guerre contre les Turcs, ce qui fût trouvé si ridicule, qu'on allongea plaisamment ce titre de deux mots, *de Latinitate Lipsianâ adversùs Turcam*.

Quelques uns trouvent ses Traductions infideles & negligées. Mais le docte Mr. Huet (*De claris Interp.*) assure qu'H. Estienne s'est acquis beaucoup de loüange par cette sorte de composition, & dit qu'il rend les paroles de ses Auteurs avec une extreme exactitude & le sens avec une fidelité admirable, qu'il exprime heureusement leur Caractére, & qu'il en explique les pensées avec

beaucoup de clarté & d'elegance.—— La Croix du Maine dit qu'il a été plus fidele dans ses Traductions Françoises, que dans les Latines.

Teissier. Tom. 3. p. 418. Henri Estienne a été sans contredit, non seulement le plus sçavant de sa docte famille, mais encore de tous les imprimeurs, qui ont paru jusqu'a present. Il passoit pour le plus habile de son tems dans la langue Greque depuis la mort de Bude. Il n'y avoit que Turnebe, & peut être Camerarius, Florent Chretien, qui pussent luy tenir tête en ce point——Suivant la coutume de ceux de se Profession, il avoit entrepris de mettre sous la presse un trop grand nombre d'ouvrages, & y avoit fait des depenses, qui étoient au dessus de ses facultez. Ainsi n'ayant pû debiter promptement les livres, qu'il avoit imprimez, ses heritiers furent dans l'impuissance de satisfaire à ses creanciers, & ils furent obligez de vendre ses livres à vil prix.——On estime fort son Platon de Serran tant pour notes que pour la beauté de l'impression. Casaubon avoit été correcteur de son Imprimerie ——Deux de ses livres ne peuvent étre assez estimez suivant Mr. de Marville. (*Melan. d'hist. & de litt. T.* 2.) L'un est intitulé *Castigationes in Ciceronis locos quàm plurimos*, & l'autre traite *de Origine mendorum*. Comme ces livres sont rares, ils meriteroient d'être reimprimez. Louis Capel s'est servi utilement de ce dernier dans sa critique sacrée. C'est un ouvrage, qui est tres agreable aux Sçavans, tres utile à ceux qui pretendant le devenir commencent à lire les bons Auteurs. Cependant Mr. Burcard Gotthelfius Struvius (*Introd. ad Not. rei litter.*) pretend, que le livre *de origine mendorum* n'a pas été imprimé.--Waremond de Erenberg cité par Crenius dit que H. Estienne étoit un homme de petit jugement, quoy qu'il eut quelque talent pour ecrire, que d'ailleurs il étoit un ingrat, car oubliant les bienfaits qu'il avoit receus des Allemans, il avoit voulu faire accroire, qu'en Allemagne, de même qu'en Flandres, on mettoit sous la table autant de pots à pisser, que de verres, ce qui est une calomnie manifeste. Avant Henri Estienne on avoit peine à trouver des livres Grecs. Le Pere Vavasseur temoigne

temoigne être furpris de ce que H. Eftienne à rendu le dernier diftique d'une epigramme Greque par 50 diftiques Latins tout differens. Ce Jefuite ne fçavoit pas fans doute, que le méme H. Eftienne dans un choix d'epigrammes Greques imprimé en 1570 à rendu le méme diftique par 104 diftiques Latins. Sa preface fur le N. T. Grec 1576. en 12. eft excellente, fuivant Mr. Crenius. Cependant elle à eté omife dant toutes les autres editions, horfmis dans celle de Baudouin Valæus, à Leyde en 1653. ou méme elle n'eft pas toute entiere. On pretend que H. Eftienne à publié comme fiennes les Obfervations de Louis Carrion fur A. Gelle. H. Eftienne fit un Traité de quelques *Courtifanifmes* modernes, & fingularitéz *Courtifanefques* imprimé à Geneve 1579. in 8. Il y à eu un autre fçavant homme nommé Henri Eftienne natif de Breflau, qui etoit un celebre Jurifconfulte.

Ex Pithœan. Les Fuggers donnoient 50 efcus de gage à H. Eftienne pour fe dire leur imprimeur.

VITA

Roberti Stephani Secundi.

ROBERTUS Stephanus secundus fuit [1] Roberti primi filius, [2] Henrici secundi & [3] Francisci secundi frater; Henrico fratre natu [4] minorne an [5] major, incertum; illi certè non industriâ, sed solâ Relligione dispar. [6] A patris Roberti hæreditate omnino exclusus est, quòd nollet ab ecclesiâ Romanâ descíscere: ideóque ei delatum est post patris obitum Regii Typographi munus, quod summâ cum laude pro facultatibus exercuit. Paternam officinam Lutetiæ redintegravit anno 1556. Gulielmi Morelii in Anacreonte cum Henrici fratris observationibus necnon metricâ ejusdem & Heliæ Andreæ versione excudendo socius. Eodem anno, inter alia, Idyllia Græcorum bucolicorum aliquot ab Henrico fratre Latinè versa excudit; & nonnulla Dionysii Halicarnassei opuscula ab Ilovio

[1] Præfat. N. T. Gr. 1569. [2] Buchan. Psalm. 1566. [3] La Croix du Maine. [4] Almelov. pag. 38. [5] Tres. Chron. & Histor. de Dom. Pier. de S. Romuald. *Robert le frere aisné*——At in titulo Psalm. Buchan. 1566. Henrici Nomen præponitur. *apud Henricum Stephanum & ejus fratrem Robertum Stephanum Typographum Regium.* [6] Lege priùs p. 89.

nunc

nunc primùm Latinitate donata; [1] quæ eadem ab ipsius fratre magno studio conquisita & à patruo Carolo Græcè in lucem edita tanquam non edita erant, nisi hâc ratione innotescerent. Anno [2] 1563, Typographi Regii titulo insignitus, Eligii cujusdam Gibier operâ excusoriâ usus est. Illius character erat adeo nitidus, ut viri ex variis gentibus literarii sua opera ei edenda commiserint, Ptochotrophen Carnutensem Vincentius Lupanus, Querolum Petrus Daniel, Galli; sua in Varronem conjectaneaJosephus Scaliger; PoemataGeorgius Buchananus Scotus; suos de Linguâ Græcâ Anglicâque libellos Thomas Smith, eques Anglus. Inter Danielem & Buchananum magna intercessit familiaritas, & hic illius Querolum epigrammate Latino ornavit. Poetica Psalmorum Paraphrasis, quâ Buchananus inter coævos sibi poetas palmam tulit, visa est digna, in quâ imprimendâ ambo fratres Henricus & Robertus suos nervos, non semel, sed editione repetitâ, alterâ minore formâ, alterâ majore, intenderent. Minor forma anno 1566 prodiit; major anni charactere destituta illi (nisi fallor) non pluribus, quàm binis tribúsve annis potuit præire, nam Henricus anno [3] 1562 eam promisit. Hæc non fuit anno 1566, ac ergo non illâ posterior; nam anno [4] 1566 Georg. Buchananus Petro

[1] Lege Præfat. R. Steph. ante Dionys. Opusc. 1556. [2] Edict de Charl. IX. sur la pacification &c. 1563. [3] Præfat. ante Cathol. Expos. Psalm. [4] Præfat. Psalm. Buchan. M. P. 1566. Edimburgi dat.

Danieli

Danieli scripsit "se in Psalterio multa typographorum errata correxisse, quædam etiam sua non pauca mutavisse, rogavitque eum, cum Stephano agat, ne se inconsulto id operis iterum emittat." Errata autem, quæ in duabus tam hâc certi quàm illâ incerti anni editionibus occurrunt, in aliâ anni 1575 emendantur. Robertus Stephanus plurimas ex Paternis librorum editiones renovavit, quales Distichorum moralium, Alphabeti Græci, Gallicæ Grammatices, Bibliorum Latinorum; Novíque in minori volumine Testamenti à multis quotidie desiderati, additis ad priores paternas editiones variis antiquorum exemplarium lectionibus, & summariis cujusque sectionis per literas in margine positas notatæ. Regias multas declarationes, literas, & edicta (quod Regii erat typographi munus) typis mandavit. Illum titulum rarò omisit in librorum fronte; [1] plurimis ad calcem mensis & diei notam adjecit. Symbolum adhibuit, [4] aliquando nullum; paternum plerumque, olivam scilicet cum viri icone ac inscriptione *noli altum sapere*, sæpe etiam, [5] *noli altum sapere, sed time*: [6] Nonnunquam (qui mos quoque patri erat) editionis fronti Regium nempe Thyrsum, fini paternum sive Olivam appinxit.

[1] Hymn. in Christ. *Et par parenti optimo.* sed ann. 1575. & 1580. *Et par parenti maximo.* [2] Buchan. Psalm. 1575. Oeuvres de Ph. des Portes. 1575. [3] Lege Indic. libr. [4] Edit sur la pacification. 1563. [5] Tumbeau de la Royne d'Espagne 1569. [6] N. T. Gr. 1569.

Qualis

Qualis fuerit Gallicè Latinè & Græcè poeta, æstimet quivis ex iis, quæ in [1] Remigium Bellaqueum anno 1577. & [2] Christoph. Thuanum anno 1582. Cal. Nov. suæ vitæ 74 defunctum, & [3] Renatum Biragum Cardinalem Franciæque Cancellarium composuit, carminibus; quæ tum ut lector sub manu habeat, quod aliàs non esset ei ità obvium, tum quia ea pauca & forsan ex omnibus ejus operibus sola lucem aspexerunt, hic subjicere visum est.

In Rem. Bellæi obitum Jo. Passeratius.

QUid nostro inferias, quid inania busta paramus
  Bellæo? hæc campis ridet ab Elysiis.
Ipse sibi suprema tulit, struxítque poetæ
  E gemmis tumulum gemmea Musa suo.

Εἰς τὸν αὐτόν.

Ἴσχεο πευθόμενος τεῦ ἐγὼ τάφος· ἄλλο γὰρ οὐδὲν
  Ἠλίῳ ὀστῶν κατέχω, οὐρανὸς αὐτὸν ἔχει.

Εἰς τὸν αὐτὸν, ἐκ τῶν ΠΑΣΣΕΡΑΤΙΟΥ.

Ἡμετέρῳ τάφον ἐντύνειν τί ματαιοπονοῦμεν
  ΒΕΛΛΑΙΩι; τόδε νῦν οὐρανόθεν γελάᾳ.
Αὐτὸς οἱ αὐτῷ ἐτυμβοδόμει, χρυσῇ τε ποιητῇ
  Μοῦσα τῷ ἠρῴοις τύμβον ἔδειμε λίθοις.

ΡΩΒ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ.

[1] Tumulus Bellaquei M. P. 1577. [2] Tumul. Thuan. M. P. 1583. [3] Tumulus Biragi. F. Morel. 1584.

In Chr. Thanum.

PAssant, quiconque sois, ne va point plus auant.
Tu pourras de ce lieu t'en retourner sçauant,
Ayant cogneu celuy qui gist en ceste biere :
Tu verras que l'honneur, les moyens, le sçauoir,
Et toutes les vertus que quelqu'vn puisse auoir,
Ne sçauroyent retarder l'ordonnance derniere.
Mais pour connoistre mieux quel estoit son renom,
Il suffit que tu sois informé de son nom,
C'est Christophle De-Thou, qui fut toute sa vie
Amateur d'equité, juste vengeur du tort,
Des vices ennemy, de vertu le support,
Et qui, fors de bien viure, au cœur n'eut point d'enuie.
Sur luy seul du Conseil reposoit tout le faix,
Le jour sans quelque affaire on ne le veit jamais :
Et la nuict au repos des humains ordonnee,
Il n'auoit à grand' peine vne heure sommeillé
Que du soin de l'Estat il estoit resueillé,
Pour travailler la nuict autant que la journee.
Il fut de tout le peuple aimé pour sa douceur,
Et respecté de tous pour sa douce rigueur,
Estant d'un naturel gracieux & severe :
Sa douceur inuitoit les bons à faire mieux,
Et sa seuerité terreur des vicieux,
Les retiroit du vice & les faisoit bien faire.
Tout ainsi que Nestor des-ja vieil & cassé,
Quand il fut pour jamais du combat dispensé,
Donnant conseil aux Grecs fortifia leur terre :
Ainsi ce grand De-Thou, de tous tant regreté,
Remit par son conseil la France en seureté,
Vtile egalement & en paix & en guerre.
Nestor qui se doutoit du danger apparent
Fit dans le camp des Grecs cesser tout different,

Gardant

Gardant Agamemnon d'estriver contre Achile :
De-Thou sçachant qu'un regne où se met le discord
Se destruit à la fin, vaincu par son effort,
Fut autheur d'appaiser la discorde civile.
Ce Nestor ne peut onc par son langage doux
Faire que son avis fust approuvé de tous,
Se trouuant maintes fois repris du jeune Ulysse :
Mais De-Thou n'eut si tost proposé son avis,
Que ses sages discours estoyent de tous suyvis,
De ceux à tout le moins qui aimoyent la police.
Qui plus est il avoit les vertus en effet,
Qu'Homere pour descrire un conseiller parfait
Sous le nom de Nestor, en ses vers nous raconte :
Et d'autant que le vray passe la fiction,
Et que toute puissance est moins que l'action,
Nostre Nestor François le Grec Nestor surmonte.
Si bien que ce Nestor tant estimé des Grecs,
Fut un nom par le poete inventé tout exprès,
Pour monstrer que De-Thou ce Nestor devoit estre :
Mais ainsi que De-Thou de tout poinct égaloit
Les vertus de Nestor, tout de mesme il falloit
Que trois siecles il veist, comme Nestor, renaistre.
Il avoit veu passer septante & quatre hivers,
Quand du bandeau mortel ses yeux furent couverts,
Au commun detriment de France qui le pleure :
Le terme de ses jours heureusement passez,
Comme egal à ses vœux, le contentoit assez.
Mais, las! pour son païs sa mort vint auant l'heure.
Sans toutes les vertus dont De-Thou fut doüé,
De-Thou, dont le merite estant trop peu loüé,
Fait taire en cest endroit ma muse peu faconde :
Sa mort suffit, Passant, pour te monstrer combien
Tout le temps de sa vie il fut homme de bien,
Car sans douleur aucune il partit de ce monde.

Envers

Envers luy seul la Parque addoucit sa rigueur,
Jamais il ne changea de poil ny de vigueur,
Et franc de maladie il veit passer son âge :
Chose rare auiourdhuy : mais ne t'estonne pas,
Que rare soit la vie & rare le trespas
D'vn qui fut en son temps si rare personnage.
Or, Passant, c'est assez, apprens à vivre ainsi :
Mais avant, pour le moins, que tu partes d'ici,
D'honorer le defunct de ces mots te souvienne :
Toy dont l'ame est aux cieux, & le corps en ce lieu,
De-Thou, Ie te salue, & te vien dire adieu.
Apprenant par ta vie à bien regler la mienne.

Robert Estienne.

Εἰς τὸν αὐτόν.

Ἀκμάζων τό, τε σῶμα, καὶ εἰσέτι ὢν μελανόθριξ
πολλὰ ἐτῶν δεκάδας θνῆσκε Θυᾶνος ἰδών.
Μῶν τόδ' ἀειπαρθενεῶς ζήσαντα Θυᾶνον ἐλέγχει,
Μηδέ οἱ ἐν τῷ ζῆν αἶσχος ἀναπτόμενον;
Καὶ μάλ'· ἐπεὶ τήκειν νεότης εἴωθεν ἀσελγὴς
Σώματα, καὶ πολιὴν θριξὶ πρόωρον ἄγειν·
Εἰ μὲν χρηστὸς ἔοις, ἀρετῆς, ξένε, τῆς σῆς ὄναιο,
Εὐφήμοις τ' ἀγαθοῦ ἀνδρὸς ὕπερθε τάφου·
Εἰ δὲ κακὸς χρηστοῖο μαθὼν βίον ἐνθάδ' ὄνειαρ,
Ἔνθα διορθῶσαι μάνθανε σεῖο τρόπους.

Ῥόβερτος Στέφανος.

E Græco expressum.

Viribus indomitis & adhuc nigrante capillo
Ter quina interiit lustra Thuanus agens.
Fallor an hinc castè semper vixisse Thanum
Constet, & in vitâ non habuisse notam ?
Sic est, nam turpis vires abolere juventus,
Et capiti canos accelerare solet.

At

At tu, si bonus es, virtutis macte, Viator,
Inque boni busto dic bona verba viri.
Sin malus, hic vitæ sinceræ commoda discens,
Quo melius vivas, hic quoque disce modum.

Ad Galliam.

Gallia ne doleas; HARLÆUS quippe THUANO
Successit, socero par probitate gener.

Rob. Stephanus.

Εἰς τὸν αὐτόν.

Οὗτος Ἀριστείδης Κελτῶν τε κριτῶν τε Θουανὺς
Πᾶσι θεμιστεύσας αἰὲν ἀδωρότατος·
Ὥς τ' ἀνθρώπους τε νόμους καὶ ἀθεσμοβίους ἅμα πάντας,
Καὶ Θέμιν ἐς μακάρων εἶδεν ἀποπταμένην.
Οὐκ ἔτλη ζώειν χερειότερον, ὅστι δ' ἀείρας
Εὔξατο, κἀπέλιπεν κόσμον ἀπειράμενος.

Ῥόβερτος Στέφανος.

In Ren. Biragum.

Quærebant veteres, & erat dubitabile quondam,
Armorum atque togæ gloria párne foret:
Iam sed utrâque potens ita claruit arte Biragus,
Fiat ut armorum par decus atque togæ.

Rob. Stephanus.

In Petrum etiam Ronsardum anno 1585. 27. Dec. suæ vitæ 61°. mortuum Gallicè scripsit epitaphia, quæ in Ronsardi operum calce inter alia multa à multis doctissimis viris composita habentur.

In

In editionibus librorum nullam ultra ann. 1588. adhuc inveni mentionem Roberti hujus Stephani, quem eo itaque anno obiisse conjicio, certè [1] ante fratrem Henricum anno 1598 defunctum. Robertum in Sabaudiâ mortuum scribit Petrus de Romuald. in suo Thesauro Chronologico-Historico. [2] Almeloveenius in suâ dissertatione ex La Croix du Maine affert de illo, quæ sequuntur.

Robert Estienne Parisien, frere de *François Estienne*, enfans de *Robert Estienne* 2 du nom, (tous deux neveux de *Henry*) &c. jeunes hommes fort doctes en Grec & en Latin.

Il a composé plusieurs poëmes es langues susdites, & encores s'en voit-il plusieurs imprimez dans les oeuvres de *Philippes des Portes*, & sur la mort de Messire *Christofle de Thou*, premier President de Paris, & sur autres personnes de qualité.

Il a traduit plusieurs Autheurs Grecs en Latin & Latins en François, mais ils ne sont encores en lumiere.

Il est de fort grande esperance, pour estre si docte & sçavant es langues en un si bas âge, (ce qui est une chose commune a tous ceux de sa maison :)car Il y en a eu sept ou huict tous de ce nom, qui ont mis leurs escrits en lumiere, tant hommes que femmes, tant ils sont nez aux lettres, & desireux d'apprendre de pere en fils.

Il florist à Paris cette année 1584. & fait se demeure ordinaire chez Monsieur des Portes, *Abbé de Tyron* & de *Josaphat* pres Chartres, lequel l'a fort recommandé pour l'excellence de son esprit.

[1] Sammarthan. Elog. [2] Pag. 39.

Ex

Ex libro vocato, l'histoire de l'imprimerie &c. par Mr. la Caille.

Robert Estienne frere de Henry [1] commença d'imprimer Dictionarium propriorum nominum &c. 1560. 4°. Nov. Test. Gr. ex Bibl. Reg. 2. Vol. 1568. 12. Biblia sacra cum notis Vatabli & Pagnini 2. Vol. 1577. fol. & plusieurs autres livres, qu'il imprima en leur perfection. Sa Marque 'estoit un Olivier avec ces mots, *noli altum sapere sed time.* Son pere, Robert Estienne premier le desherita par son Testament, pour ne l'avoir pas suivy à Geneve. Mais il fut recompensé de là perte de cette succession par la garde & direction, qu'on luy donna des Caracteres & poinçons du Roy, & par la commission, qu'il eut du Roy Charles IX d'aller en Italie & autres lieux pour chercher des Manuscrits & livres rares, comme il paroit par une lettre patente de ce Prince en date du 5me de Juin 1569. portant sauvegarde pour toute la famille de ce Robert Estienne pendant sa commission. Il mourut enfin à Paris en 1588, & laissa plusieurs enfans, sçavoir Robert troisième: [2] Henry Tresorier des Bastimens du Roy, Interprete du Roy es Langues Grecque & Latine, & pere de [3] Henry Estienne escuier Sieur des Fossez, qui composa l'Art de faire des devises in 8° imprimé à Paris chez Jean Paslé en 1645. de Robert Avocat & Baillif de Saint Marcel, & de Renée, qui fût marriée au Sieur de Fougerolles, Notaire au Chastelet de Paris.

[1] Is tamen (nisi fallor) ab anno 1556 excudendi initium sumpsit. [2] Ei suas in Dionem Chrysostomum à Cl. Morello 1604. excusum diatribas inscripsit Is. Casaubonus, ex cujus epistolâ ea, quæ ad hunc Henricum spectant, excerpam. [3] De Henrico illo postea dicetur.

Henrico Stephano Arcæ Quæstori operum Dominicorum. I S. Casaubonus. S. D.

NIhil poterat opportunius, Henrice Stephane, vir amicissime, quàm cum superioribus diebus Dionem Chrysostomum pari fide & diligentiâ recens à se editum Claudius Morellus mihi legendum obtulit. Eram tunc temporis τῆς ἀνίας ὕλης, de morbo uxoris, patruelis sororis tuæ, longè periculosissimo, supra modum anxius : eóque nomine quotidianæ vitæ officia intermiseram——Tibi, Henrice Stephane vir integerrime, ut hoc quicquid est ὑπογύς lucubratiunculæ inscriberem, graves multásque causas habui. Sive enim amicitiæ ratio fuit habenda; tu mihi amicissimus : nec magis propter arctissimam necessitudinem, quâ jungimur invicem, charus unicè : quàm propter singularem naturæ bonitatem, fidem, comitatem, & ἁπλοϊκὴν ἀρετὴν, quam boni omnes in te amant ; nos, qui propiùs novimus, etiam mitamur. Sive aliquid etiam in hòc versatur officii, feci lubens, ut tua in me beneficia in primâ animi mei parte esse posita, hoc testimonio tibi proberem. Quòd si patronus innocenti scripto, οἷοι νῦν βροτοί εἰσιν, erat mihi quærendus; cui potiùs quàm tibi eas partes deferrem ? qui etsi in eligendo vitæ genere majorum tuorum sectam non es secutus : in amore tamen literarum ità vestigia eorum pressisti, ut Stephanicæ genti, tot in Remp. literariam meritis nobilissimæ, non mediocre accessurum sit decus, si quæ adolescens ad poetarum Græcorum lucem orsus es, detexere in animum aliquando induxeris. Vale. Lutetiæ Parisiorum. a. d. iv. Eid. Martias. CIϽIϽCIV.

Ex libro, les eloges des hommes illustres &c. par A. Teissier. 3 Tom. p. 116.

La Laboureur dit aussi que Jeanne d' Albret, Reyne de Navarre alla voir l'imprimerie de Robert Estienne le 2 May. 1566. & qu'elle y fit sur le champ ce quatrain.

Art

Art singulier d'ici aux derniers ans,
Representez aux enfans de ma race,
Que j'ay suivi des craignans dieu la trace,
A fin qu'ils soient les mêmes pas suivans.

Alium fuisse Robertum Stephanum à duobus patre & filio jam memoratis diversum mihi constat ex libro vocato *Paraphrase du droict des dismes Ecclesiastiques &c.* 1571 & 1574. Illius enim libri excusioni privilegium concessum est his verbis, " Par lettres " patentes du Roy données à Blois, l'unziéme " jour de Septembre mil cinq cens soixante & unze, " il est permis à Denise Barbé veuve du feu Robert " Estienne en son vivant imprimeur du dict Sei- " gneur &c. Is Robertus non fuit Robertus primus, qui, cum ante Carolum IX mortuus fuerit, ejus typographus esse non potuit; neque Robertus (de quo priùs) secundus, quem multis annis supervixisse plùs satis certum est. Hic verò; qui Dionysiam Barbé duxerat, Robertus quem patrem habuerit, mihi nil certi suppetit: Vix Robertum primum, quem filiis duobus idem nomen imposuisse minùs verisimile est: Forsan Franciscum primum; aut potiùs Carolum, cui in Regii Typographi munere potuit succedere. Liber ille ab ejus viduâ impressus præ se fert olivam & viri adstantis iconem cum epigraphâ *Noli altum sapere, sed time*: non tamen viduæ nomen (uti ¹ Mamerti Patissonii

¹ Thuan. Histor. 1604.

& ¹ Gulielmi Morelii viduis mos) sed hæc verba, *De l'imprimerie de Robert Estienne*; quæ quoties initio præmittuntur, credidissem his typographum mortuum significari, nisi eadem animadvertissem Roberti primi ² libris aliquando, dum adhuc vivebat, præfigi. Cæterùm quis sit is Robertus Stephanus, quo parente ortus, quo gradu Roberto secundo affinis, utri duorum libri Roberti nomen gerentes usque ad ann. 1571. adjudicandi sint, sagacioribus remitto decernendum.

¹ Aristotel. de Morib. Latin 1565. ² Le Nouveau Testament. 1552.

VITA

VITA
Francisci Stephani Secundi.

FRancifcus Stephanus fecundus [1] Roberti Stephani fecundi filius fuit, [2] Græcæ & Latinæ linguæ peritiffimus, [3] Reformatam religionem amplexus, & [4] igitur paternæ hæreditatis cum Henrico fratre particeps. [5] Nonnulli tamen eum Francifco primo natum putaverunt. Genevæ typographiam [6] ab anno 1562 ad 1582 exercens operam fuam aliquando aliis, [7] Stephano Anaftafio, [7] Bertrando Bodino; [8] Emerano le Melais ac [10] Antonio Chuppino commodavit. Aut [10] nullo, aut [11] eodem plerumque fymbolo, quo Henricus in Platone, ufus eft; icone viri aliquando [12] genua flectentis, aliquando [12] ftantis; at nubem addidit olivæ fuperimpendentem; ex quâ duæ manus, dextera falcem quafi ad ramos amputandos, finiftra furculum in am-

[1] Vide fupra pag. 89. & pag. 107. [2] P. 512. [3] Quod fatis liquet, ex loco, ubi; & libris, quos excudit, [4] Almeloveen. p. 49. [5] La Caille. [6] Lege Indic. libror. [7] Sermons de Calvin fur le 119 Pf. [8] Hiftoire de Portugal. [9] Sermons de Calvin fur les commandemens. [10] Nouveau Teftament 1567. [11] Calvin fur le Pentateuque 1564. [12] Nov. Teft. Lat. 1567.

putatornm locum inserendum tenens, videntur prodire. [1] Nonnunquam circulo ovali olivam subjecit, cum ramis quibusdam fractis & utrinque deciduis, sed sinè ullâ viri icone & inscriptione. Eum & Franciscum Perrin in suâ arte socios fuisse ex magnâ in [2] libris ab utroque excusis typorum similitudine conjicio. Inter paucos, qui ab hoc Franc. Stephano editi mihi adhuc innotuerunt, libros plurimi fuerunt tractatus [3] Johannis Calvini, ac [4] Lamberti Danæi, [4] qui Annæ à Burgo pro Religione Parisiis cremati constantiâ motus, Aureliâ Genevam, ab ecclesiâ Romanâ ad Reformatam, à Jurisprudentiâ ad Theologiam transivit.

Ex libro vocato *l'histoire de l'imprimerie &c. par la Caille.*

FRançois Estienne second du Nom, fils de François, habille en son art, imprima les sermons de Jean Calvin en 1562. La Ste. Bible, 1567.68. [5] la Grammaire Grecque & Latine composée par Robert Estienne. 1569. 8. Histoire de Portugal traduite d'Osorius in folio, pour Antoine Chuppin libraire à Geneve;

[1] Nouv. Testam. 1568. [2] Comparentur inter se Calvini Commentarius in Genesin, & Comment. in Josuam, Gallicè uterque, ille à Franc. Stephano 1564, hic à Franc. Perrin 1565. excusus. [3] Lege Indic. libror. [4] Traité des dances. lege *les eloges par Teissier*, 1696. 2. Tom. p. 251. 252. [5] Grammaticam Græcam & Latinam à Rob. Stephano scriptam nondum vidi. Gallicam quidem tradidit Gallico & Latino sermone, quam Robertus filius denuo excudit anno 1569, imò etiam Franciscus, nisi fallatur Dom. la Croix du Maine, cujus mentio suprà p. 107. & apud Almeloveen. p. 30.

&

& plusieurs autres. [1] Sa marque estoit un Arbre de Pin, avec ces mots, *finè te nihil.* Il se retira quelque temps à Geneve à cause de la Religion, ou il imprima beaucoup de livres; & il revint en suite en Normandie, ou il epousa Marguerite Cave, dont il eut plusieurs enfans, entr'autres, Gervais Estienne, qui naquit à Donville la bien trouvée pres Ste Barbe en Auche, Adrien & Adrienne.

Ce Gervais fût libraire à Paris vers l'an 1616. ou il epousa le 24. Oct. 1610. Denise Pailleaux, dont il eut Marie Estienne, née le 2me de Nov. 1619.

Adrien fût aussy libraire à Paris l'an 1616. qui epousa Marie Chastellain 10me de Juillet 1617. dont il eut Pierre Estienne né le 21me d'Aoust 1618. Adrienne née le 16me de Dec. 1626. & Jerosme né le 10me de Sept. 1630. receu libraire à Paris [2] en 1657.

Adrienne Estienne fut marriée le 4me de Fev. 1635. à Jaques Palfart receu libraire en 1636. dont est sortie Marie Palfart née le 24me de Mars. 1636. laquelle epousa Denis Crevié receu aussy libraire à Paris en 1658.

De toute cette famille cy dessus, je n'ay point trouvé de livres imprimes à leur noms, quoy qu'ils ayent esté libraires à Paris.

[1] Lusitaniæ Historiæ pro Antonio Chuppin à Franc. Stephano excusæ præfigitur illud symbolum, quod non Franc. Stephani fuisse puto, sed Antonii Chuppin, qui id assumpsit, ad posteriorem forsan sui nomini syllabam alludens. Sæpe enim solebant Typographi symbola sibi à suorum nominum etymologiis derivare. [2] Idem La Caille in sui libri calce notat illum admissum fuisse Bibliopolam 1647. 29. Nov.

VITA
Mamerti Patissonii.

MAmertus [1]Patissonius, doctus & celebris typographus, Stephanorum officinâ familiâque dignissimus, postquam de illâ aliquandiu (ut puto) optimè meruisset, in hanc per nuptias adscitus est. Primus, qui mihi ab eo excusus occurrit, liber anno [2] 1568, nec alter deinde ante [2] 1575 prodiit. Roberti Stephani [3] viduam anno forsan [3] 1575 duxit; & se exercens in defuncti officinâ, luce donavit nonnulla [4] veterum authorum opera, multa [5] recentium & ævi illius doctissimorum, in-

[1] Ipse se vocat *Patissonium*. Aliis verò quibusdam scribitur *Patisso*, Scævolæ Sammarthano, & Josepho Scaligero. [2] Lege Indic. libr. [3] Eam conjicio fuisse Dionysiam Barbé viduam Roberti Stephani, quæ Mamerto Patissonio nupsit anno 1575°. nam anno 1574° liber [Paraphrase du Droict des dixmes Ecclesiastiques &c.] cui Vidua anno 1571. in sexennium privilegium impetraverat, iterum recusus est in Officinâ R. S. sed nomine Mam. Patissonii non addito. At Patissonius anno 1576 (lege Indic. libr) libros excudit in officinâ Rob. Stephani (cujus viduam tunc duxerat) suo etiam nomine abjecto. [4] Lege Indic. libr. [5] Jos. Scalig. in Verr. Flacc. & Catull. Tib. Prop. & Manil. &c. de quibus consule Indicem. Notarum in Petron. Arbitri Satyricon Author ei brevem hanc scripsit epistolam. PATISSONIO S. " Petronii Arbitri satyricon, sanè eruditissimum, relegi: ac tuæ in primis voluntati satisfacere dum cupio, nonnulla obiter adnotavi, quæ, si tibi digna prelo tuo videbuntur, excudes. Memineris tamen, me conjecturis ejusmodi non plus tribuere quàm somniis quæ neque naturâ suâ neque conjectoris ingenio, sed casu, aliquando vera solent evadere. Vale. Cal. Decemb. In hâc vides Patissonium eligi non tantùm ut Typographum, sed ut judicem.

ter quos Josephus Scaliger epistolâ, Scævola Sammarthanus aliíque carminibus encomiasticis eum dignati sunt. Hujus industriam Henricus Stephanus affinis suus adeo probavit, ut ei suum de Linguæ Gallicæ [1] præstantiâ librum commiserit excudendum. Patissonius (uti & ipsius post mortem vidua) in suis [2] penè omnibus libris symbolum Stephanorum typographicum [cum lemmate [3] *Noli altum sapere sed time* aut aliquando [4] *noli altum sapere*] adhibuit, tantúmque honoris ex eâ, quam cum Stephanis junxerat, affinitate sibi accrevisse existimavit, ut, quasi in insigne grati animi indicium, ea in librorum titulis, [5] *in aut* [6] *ex officinâ Roberti Stephani*, [7] rarò omiserit. Typographi Regii titulo, quem non nisi post annum [8] 1577. Feb. 19. obtinuit, suas [9] ferè semper deinceps ornavit editiones: annóque 1599. April. 4. Rex Henricus Federico Morello, Jameto Metayer, Petro Luillier, & Mamerto Patissonio suis Typographis speciale privilegium imprimendi Regium edictum & declarationem in edicta pacificationis indulsit. Publicorum hujusmodi [10] edictorum declarationúmque

[1] Ann. 1579. [2] Nullum symbolum Petronio 1587. & Yvonis libro contra Titium 1586 affixit. [3] Verr. Flacc. 1576. [4] Tumulus Remig. Bellaquei. 1577. [5] Verr. Flac. 1576. [6] P. Pith. elog. 1597. [7] Omisit tamen in Petron. 1587. [8] Diploma Catulli editioni 1577. 19. Febr. concessum Typographi Regii titulum ei non tribuit : & libri anno 1578 excusi hunc titulum præ se gerunt. [9] Sed non habetur in Cicer. epistol. 1578. at forsan hic liber excusus est, antequam illud munus adeptus esset. [10] Apud Ant. Steph. 1644. & Mam. Patiss. 1599.

editionibus

editionibus sæpius (uti & [1] libris è Typographiâ Regiâ prodeuntibus) Regia Franciæ Navarræque aut [1] Franciæ solius insignia, quàm [2] Typographi symbolum, præfigi solebant. Non diu post annum 1599 Mamertus Patissonius vitam duxit, mortuus certè ante 1602m. [3] quo ejus uxor libros excudere incipiens per biennium [4] vidua artem illam coluit.

De Mamerto Patissonio hæc refert Dom. la Croix du Maine. Bibliothec. p. 304.

" Mamert Patisson Imprimeur & libraire à Paris homme fort " docte en Grec & en Latin & en François aussy. Je " n'ay encores point veu de ses escrits mis en lumiere, si " peux je bien asseurer que quand il voudra il en pourra faire im- " primer de son invention, d'aussi beaux & doctes, comme " ceux qu'il imprime d'ordinaire: en quoy il est à loüer gran- " dement pour le profit qu'il fait au public, touchant les beaux " livres qu'il imprime tous les jours: car il ne choisist que de " bonnes copies, & composées par hommes doctes, lesquelles " il imprime fort corrects, de beaux caracteres, sur bon papier " & de belle marge, qui sont toutes les perfections de l'Imprime- " rie: en quoy il ne degenere de Messieurs les Estiennes, en " la maison desquels il à pris alliance, ayant espousè la veuve " du fils de Robert Estienne, pere de Henry &c.

De Patissonio sic Vir Clariss. Menagius in suo Anti-Baillet. Tom. 1. p. 368.

Patisson étoit d'Orleans, & sçavoit quelque chose. Ce sont les termes du Thuana. François Pithou dans son Pithœna Ma-

[1] Bibl. Lat. 1652. Theoph. Inst. Reg. 1651. Themist. 1684. [2] Lettres patentes. R. S. 1567. [3] Lege indic. libr. [4] Nam Thuan. Histor. 1604. viduæ Mam. Patisson. nomen gerit.

nuscrit,

nuscrit, qui est dans la Bibliothéque de Mr. Peletier Controleur General des Finances, à aussi remarqué, que Mamert Patisson etoit d'Orleans. Le Poete Renier, dans sa quatriéme satire, adressée au Poete Motin, a fait mention de luy en ces termes.

Or que des ta jeunesse Apollon t'ait appris ;
Que Calliope méme ait tracé tes écrits ;
Que le neveu d'Atlas, les ait mis sous sa lyre ;
Qu'en l'antre Thespéan on ait daigné les lire ;
Qu'ils tiennent du savoir de l'antique leçon ;
Et qu'ils soient imprimés des mains de Patisson ;
Si quelqu'un les regarde & ne leur sert d'obstacle,
Estime, mon ami, que c'est un grand miracle.

[1] Scevole de Ste Marthe lui a adressé des vers Latins, par lesquels il lui recommande l'edition de ses Ouvrages.

Mamerto Patissoni.

Mamerte optime, qui sacros inerti
A caligine vindicas Poetas,
Doctorúmque vetas perire lusus,
Hunc incultum etiam tibi libellum
Commendo auspiciis tuis in auras
Deserto cupidum evolare nido.
Quanquam non equidem mihi ipse tantum
Assumo, ut merear virûm per ora
Vagari, sed enim meas camœnas
Cum laudent Puteanus & Pithœi,
Probent Pibracius, Valens, Thuanus
Docti omnes adeo viri sagaces,
Nonne & sim scopulis, & inquieti

[1] Epigram. lib. 3.

Longé

Longè durior Hadriæ procellis,
Si non has ego amem, deosculérque
Meas utpote, quas mihi canenti
Tot curæ peperere, tot labores?
Debebunt tibi plus tamen, Patisso,
Tuo munere si licebit illis
Longa vincere sæcula & perenne
Vatis ferre sui sub astra nomen.

Joseph Scaliger lui a écrit la troisiéme de ses lettres Latines Latines, où il le traite d'homme sçavant. Cette lettre de Scaliger, pour le marquer en passant, est écrite, ce qui est remarquable, contre un certain François de l'Isle, Procureur du Parlement de Paris, lequel avoit écrit en vers Latins, contre Joseph Scaliger au sujet des endroits de Lucain, qui regardent l'Astronomie; & lequel au jugement des connoisseurs lui avoit porté des bottes franches. Voies Mornac dans son *Feriæ Forenses*, à l'article de *Franciscus Insulanus* page 75.

Jos. Scaliger Mamerto Patissoni.

Ecce iterum urges me, & libros meos septem de Emendatione temporum flagitas; quod opus jam affectum propediem diligentiam tuam exspectat. Itaque adeo totus nunc sum in describendo. Sed impetum meum sesquihorâ repressit Apologia homuncionis nescio cujus, quem ad me misisti &c. Vale, mi Patisso. Datum prid. id. April. raptim & extemplo.

Mamert

Mamert Patisson mourut avant l'année [1] 1606. Car en cette année-là Philippe Patisson, qui apparamment étoit son fils, imprima le [2] Recueil des vers d'Amour de Bertaud; & le Privilége pour l'edition de ce Recueil est obtenu par la veuve Mamert Patisson.

Ex libro, l'histoire de l'Imprimerie &c.

MAmmert Patisson d'Orleans, homme tres docte en Grec, en Latin, & en François, épousa la veuve de Robert Estienne, pere de [3] Henry, en 1580. Et imprima dans la maison de cet Estienne, dont il avoit l'imprimerie & la marque, Les 4 livres de la Venerie d'Oppian. 1575. 4. Discours sur les medailles &c. 1579. 4. ce livre est tres curieux pour l'histoire, & asses rare. Les œuvres de Scævole de Ste Marthe. 1579. 4. Michaelis Hospitalii sermones 1583. & 1585. Jos. Scalig. de Emend. Temp. 1583. fol. De Canonicâ absolutione Henr. IV. 1594. 8. Jac. Aug. Thuani Histor. pars. 1a. [4] 1604. fol. Cette histoire est recommendable en ca

[1] Imò ante 1602. ut priùs observatum est. [2] Hic liber ab Almeloveenio refertur ad ann. 1602. at la Caille, l'histoire de l'imprimerie. p. 202. Philippes Patisson fils de Mamert imprima Recueil de quelques vers amoureux par Bertault. 1606. 8. [3] Non Henrici secundi, cujus pater Robertus obiit Genevæ. Neque viduam Roberti secundi, qui obiit 1588. Præterea viduam illam, cujuscunque fuerit, duxisse mihi videtur ante ann. 1580. utì priùs observatum est. [4] Per viduam Mameıti Patissonii.

qu'elle

qu'elle contient des particularitez, qui ne se trouvent point dans les autres editions; & pour en donner une preuve, c'est que Mr. de Thou y faisant l'eloge de D. Isidore Clarius, Evesque de Foligni, qui mourut en odeur de sainteté, dit ces paroles: [1] *Ut totis* XL *horis ad deosculationem, quod minimè voluisset, patuerit*— lesquelles paroles aussi bien que beaucoup d'autres, ne se trouvent point dans les editions posterieures. Ce qui fut cause, que celle-cy ne fut pas bien receue à Rome. Ainsi pour avoir cette histoire complete, il y faut joindre cette partie. Mammert Patisson estoit tres habile imprimeur, comme il paroit par les Ouvrages qu'il à imprimes en tres beaux caracteres, en bon papier, & belle marge. Il eut un fils [2] Philippes Patisson.

[1] P. 429. [2] Bibliotheca Cordesiana (lege Indic. libr.) mentionem facit Roberti Patissonii (nisi forsan error typographicus) anno 1600; qui, quis fuerit, & quâ affinitate Mamertum contingat, nescio.

VITA

VITA

Pauli Stephani.

PAulus Stephanus [1] Henrici secundi filius non multis annis ante 1566m. natus fuisse mihi videtur. [2] Ejus mater in illo uno nutricationis officio functa est, functura certè & in aliis liberis, nisi Henricus uxoris majorem, quàm ipsamet sui, rationem habuisset. Illa enim marito sæpe dicebat, " cur tu, mi vir, non me passus es in aliis " quoque liberis matris officium præstare, quum " Paulum ex omnibus solum videret esse tam vegeto " & robusto corpore." Henricus vires illius laboribus " ejusmodi esse impares respondebat; impares " sanè (aiebat ea) illis & in nutriendo Paulo erant, " sed quod ultra vires meas in illius nutricatione " præstiti, viribus illius, miro Dei beneficio accre- " vit. [2] Paulus à matre non nutricationem tantùm sed totius pueritiæ suæ educationem habuit. [2] Non quidem abs re esset mnltis nunc temporis delicatulis matribus suadere, (quod olim Phavorinus apnd Gellii l. 12. c. 1. quem Gellii locum primùm à Paulo suo legi Henricus voluit & jussit) " ut totæ

[1] Epistol. præfix. Gell. [2] Lege priùs in Vit. Henr.

" integræ

" integræ sint liberorum suorum matres, miniméque nutricationis munus, tanquam nimis laboriosum, reformident ac refugiant: Illas enim alioqui futuras esse, contra naturam, imperfectum atque dimidiatum matrum genus, si, quod pepererint, statim à se abjecerint; si in utero quidem aluerint sanguine suo nescio quid, quod non videret: postea autem alere suo lacte nolint, quod videat, quod vivat, quod jam homo vocari possit, quod jam matris officia imploret. Ea verò compluribus plerumque mulieribus ignavis & à labore alienis insidet opinio, id esse inter plebeiam generosámque matrem discriminis, quòd illa suæ, hæc alienæ curæ snos, quum maximè indigeant, fœtus committant. Sed redeo ad Paulnm, qui prima studiorum fundamenta [1] Genevæ (& forsan sub Patre in ipsius ædibus) posuit. " [2] Neque tantùm domestica exempla & cætera, quæ optima ad eruditionem tendentibus ἐφόδια sunt, sed etiam aderat valetudo (quam parentes liberis subministrare nequeunt) imò & supererat, quum non solùm valere sed propemodum athleticè valere (Plautinè loquendo) dici posset. Alii igitur patri, quod valetudini filii deest, metum incutit; Henricum, quod superesset, securum esse non sinebat. [a] Nec verò unicus, sed duplex ei timor suboriebatur, quum

[1] Almel. p. 120. [2] Epistol. præfix. Gell.

" Paulum

"Paulum suum non solùm εὐσωματεῖν sed etiam σφριγᾶν consideraret: unus, ne mutatâ subitò voluntate à Musarum Castris ad Martia aut etiam athletica (contrà quàm fecisse Euripidem Gellius narrat l. 15. c. 20.) transfugeret; alter, ne hæc ἐν ἄκρῳ εὐεξία, ipsi etiam Hippocrati (Aphorism. 3. l. 1.) suspecta, in malum aliquod erumperet. ' Et igitur mandavit, ut " diætâ, quam λεπτὴν Græci vocant, uteretur; quo illa εὐσαρκία & πολυσαρκία incrementum saltem non caperet: si enim eo utatur victu, qui ipsum magis ac posset κατασαρκεῖν, meritò illi Pythagoræ verbis dictum iri, Non desines molestiorem tibi carcerem efficere? Nam hoc dictum in eum præsertim jactari potest, qui excolendo ingenio simúlque saginando corpus dare vult operam. Siquidem quum omnibus hominibus corpus sit animi quidam carcer, iis certè est pejor tissimùm, qui animum ad studia literarum appellunt. Sed plerique tamen tantam hujus carceris curam gerunt, ut interim inclusum eo animum negligant; idémque, quod illi, qui de instrumentis alicujus artis valde sunt solliciti, ipsam autem aspernantur. Ea erat Henrici in Pauli filii educatione cura ac sollicitudo, quam pluribus & ipsius verbis descripsi, ut indè Parentes in liberis, quos studio Literarum destinant, eru-

' Epistol. præfix. Gell.

diendis sumant exemplum. Siquando aberat domi, per literas sibi mitti postulabat rationem studiorum, ut constat ex Epistolâ Gellio, quem Parisiis ei anno 1585. 10. Cal. Apr. dono misit, præfixâ; in eâ monet, ut infortunia (nam suam villam terræ-motu concussam ex filii literis audiverat) mente impavidâ sustineat; ejus interim ætati id condonat, quòd minùs Stoicus fuerit. [1] Aliud autem erat, quod " ei attulit ægritudinem; Pauli venam in " Pauli versibus desiderabat; illam nempe, quæ plerosque aliquando coegerat suspicari, patris aut " præceptoris versus nomen ejus mentiri: Venam " etiam arefactam putat mœrore, quem Patris " afferebat absentia. [1] Henricus tamen filii parvum & non patre solùm sed & nato etiam indignum munus magno remuneratus est, Atticis " scilicet Auli Gellii noctibus; quum vix sit scriptor Latinus, è cujus non majorem paginarum " numerum habente libro plus ad literarium variúmque animi cultum adjumenti redundet; & " Henrico Gellius eò magìs placuit, quòd vir quidem probus sed ethnicus de (l. 20. c. 10. infine) " procurando liberorum suorum cultu adeo sollicitus fuerit. [1] Henricus præterea Paulum monet, ut poculis ingenium non ingurgitet; jubétque non minùs somni (qui solet saginare) quàm " cibi parcum esse, licèt illud ejus ætati multò " hoc esset difficilius; & proximis ejus literis novi

[1] Epistol. ante Gell.

" ex

" ex Macrobii & Gellii potissimùm lectione pro-
" fectûs insigne aliquod δεῖγμα expectat. Paulus, cum domi studiorum rudimenta absolvisset, [2] juvenis admodum existens, parentis sui premens vestigia, orbis terrarum partem nobiliorem pervolitavit, ubique locorum invisens viros doctissimos atque clarissimos. Apud Lipsium fuisse comperio ex ipsius epistolâ Id. Sext. 1587. Lugd. Batav. datâ, in quâ eum mitis animi adolescentem vocat; [3] cujus fortè præsidio per aliquot menses studiis operam dedit; conferens sese deinde domum Typographei Patris sui curas sustenturus: interdum tamen permittentibus id vel exigentibus rebus ac negotiis huc illuc iter direxit. Ille ex Græcorum Anthologiâ Epigrammata Latino carmine reddidit, quæ cum ejusdem Juvenilibus [3] Genevæ apud Franc. le Preux. 1593. (& Lugduni 1593. Draud. Bibl.) [4] Almeloveenius scribit ejus juvenilia apud eundem in octavo Genevæ 1593 excusa. [4] Heidelbergæ cum Commelino anno 1595. Lugduni cum Tornæsio jussu parentis sui, deinde anno 1596. Francofurti cum Dionysio Gothofredo fuisse auctor est Casaubonus; qui Genevâ discedens Athenæum suum cum MSS. collatum & locis infinitis emendatum reliquit penè ad umbilicum perductum, quem curæ fratris sui Pauli Stephani commisit. Anno 1598° quo suum apud Wecheli hæredes edidit Dioscoridem Janus

[1] Almelov. p. 120. [2] 37. Miscellan. centur. secund. [3] Cordes. p. 510. [4] Almelov. p. 120. 421.

Antonius Saracenus, ejus effigiem in libri initio delineatam Latino Epigrammate ornavit. Paulum [1] Londini aliquando degisse certum est; ante annum (utì conjicio) 1594, [2] ubi inter alios plures amicissimum sibi devinxit Joannem Castolium; qui, cum ad eum Concordantias Græcas Testamenti novi recens ex Parentis officinâ (1594.) prodeuntes misisset, respondit plenas & integras desiderari; quarum defectum supplere Parenti constitutum erat; sed variis hinc indè distractum negotiit mors peragere, quod statuerat, vetuit. Anno post Patris obitum incepit Typographico muneri operam dare; Libros à Patre priùs vulgatos, Virgilium, Horatium, Plinii epistolas cum Panegyricis, ter Pindarum & Lyricos, bísque Novum Testamentum, ad prelnm revocavit; alios minore quàm Pater formâ, utì [3] Isocratem (sed sinè diatribis), aut majore, utì Plinii epistolas Mariæ Catanæi commentariis illustratas & Panegyricos; alios eâdem formâ, at auctiores, Homeri opera cum Coluthi & Tryphiodori Poematiis (sed absque versibus proverbialibus); Sophoclem adjectis Latinâ Viti Winsemii interpretatione & patris seorsim olim ab ipso editis annotationibus ac sententiarum indice, versionibus Camerarii omissis; Concordantias N. T. cum omnium, quæ hactenus desiderabantur;

[1] Almelov. P. 120. 121. [2] Præf. Concord. [3] (Biblioth. Albert. Fabric.) Hallervordius in Bibliothecâ curiosâ & Thomas Popeblount affirmant hanc editionem esse optimam, quam nondum vidi.

tur, supplemento; Herodotum (de quo mox plura:) alios nunquam à Patre editos, Photium; Pindarum, Lycophronem ac Euripidem Græcis scholiis instructos, Eunapium & Aristidem emisit. Adjunxit paucis Genevæ urbis nomen, ac mensis dieíque notam; omnibus symbolum domesticum, Olivam cum viro adstante & epigraphâ, *noli altum sapere*; aut [1] geniculante & epigraphâ, *rami, ut ego insererer, defracti sunt*; aut [2] eandem, quâ Franciscus 2us ejus avunculus usus est: imo (quasi symboli varietas eum delectaret) nonnunquam [3] editionis tomo priori familiæ commune, posteriori avunculi proprium adjecit. Denique ut sibi aliquod proprium novúmque excogitaret, Photium & Plinii epistol. 1599. & Homerum ornavit olivâ cum viro adstante, & epigraphâ *Defracti sunt rami, ut ego insererer*; nube desuper olivam obumbrante, manibúsque binis prominentibus, dexterâ falcem, sinistrâ surculum tenente. [4] Anno 1599. Paulus (Henrici, ut scribit Hœschelius, Stephani τῦ μακαρίτυ F.) Photii Myriobiblum, magnam partem manu parentis scriptum, ad antiquius notæ optimæ Isaaci exemplar itidem comparatum, lectissimi affinis sui Casauboni hortatu cum Davide Hœschelio communicavit. [5] Hôc anno cum Justo Rubero in idem hospitium Argentinæ illi contigit divertere; ubi suavi ejus alloquio frui & benignitatis ple-

[1] Eunap. [2] Pindar. Plin. [3] Pind. edit. IIII. [4] Hœschel. Not. ad Phot. [5] Epist. ante Plin.

nos in pectore generoso vultus intueri licuit. Id cum Patre habuit commune, ut illas, quas peregrinans comparaverat, amicitias epistolis coleret librorum editionibus præmissis. Bongarsio inscripsit suum Pindarum Latinâ interpretatione, scholiis, & authorum in iis citatorum indice(sed, uti Alb. Fabricius notat, valde manco) illustratum,[1] de cujus emendatione cum affini conjunctissimo If. Casaubono nuper egerat; Ei Casaubonus suarum observationum spem fecerat, quarum fruitionem lectori, ubi primùm daret, promisit. Castolio suas cum epitaphio in defunctum Patrem carmine misit concordantias, rogavítque Londini quod supererat amicorum salutet.[2] Rubero Henricum olim amicitiâ complexo 1600. 15. Cal. Sept. nuncupavit Plinianas epistolas Mariæ Catanæi notis elucidatas,[2] quarum jam ante aliquot annos editionem aggredi, si Basiliense exemplar non defuisset, animo stabat; Basiliensem ut cæteris recentiorem, ita à mendis repurgatiorem, Ascensianam & alteram vetustissimam collatas inter se nihil differentes comperit. Lycophronem cum Isacii Tzetzis scholiis & Gul. Canteri versione notis ac Græcolatinâ Cassandræ Anacreonticâ epitome, commentarios Joannis Meursii elegantissimos variasque lectiones circa textum & scholia in parentis M S. codice aut alibi occurrentes in proximas nundinas neque ulteriùs (at promissis non stetit) differre

[1] Epist. ante Pind. [2] Epistol. ad Ruber. & Lector.

coactus,

coactus, anno 1601. Cal. Mart. dedicavit Dionysio Gothofredo, & jam promissum Euripidem[1] anno 1602. Id. Mart. Antonio Fayo, Latinâ versione Gul. Canteri & ejusdem Brodæique ac Stiblini necnon Æm. Porti notis, veterúmque scholiis & indice decoratum: cui ann. 1603. Id. Mart. successit Sophocles Consulibus Senatuíque Francofordiæ oblatus, [*] cujus urbis revisendæ amor tenuit; nec tantùm voluit nundinis aliquid novi exhibere, sed & gratum erga eos, quorum favor ipsi & antea parenti innotuerat, animum testari. Eodem anni insequentis die Homerum donavit Joanni Gualthero viro Patritio,[*] quò eum inter curas recrearet. An. 1612. prodiit Photii Bibliotheca ab Hœschelio antea Græcè edita & notis illustrata, ab And. Schotto Latinè versa; nunc recusa & Danieli de Slachmulder dicata cum epistolâ ei Aurel. Allobr. Cal. Mai. 1611. datâ. Anno 1617. Samuele Crispino sumptus suppeditante editio N. T. postrema lucem aspexit. Anno 1618. Herodoti editionem curavit & adornavit Gothofredus Jungermanus, qui utramque Henrici Stephani editionem secutus suas etiam (de quibus in epist. ad lectorem) symbolas, Herodotearum vocum ex MS. codice Melchioris Haiminsfeldii Goldasti lexicon, & veterum de Herodoto testimonia Sylburgiíque spicilegium adjecit unà cum collectâ ex diversis authoribus de Nili incremento appendice,[3] quæ

[1] Ea optima censetur editio in Hallervordii Bibliothecâ.
[*] Epistol. [3] Præf. ad lector.

veterum sententias inter se dissentientes & partim Herodoti opinionem refutantes continet. [1] Indè quædam Herodoti loca emendari & illustrari possent; quam operam Jungermanus optavit ut nobis dedisset, qui omnium potuisset optimè, Henricus Stephanus, suásque illas promissas adnotationes emisisset, quas unquam emersuras sperare mors doctissimi hominis vetuit. Alios, qui ex Pauli officinâ exiverunt libros ex indice satis, Lector, intelliges; nec est, quòd te hìc morer. [2] Paulus, cum Londini esset, suum symbolum dedit Joanni Norton Regio in Latinis Græcis & Hebraïcis Typographo, qui id præfixit libro, cui titulus, *Effigiatio veri sabbatismi &c.* apud eum Londini ann. 1605. in 4. excuso. Libros, qui Pauli Stephani nomen gerant, ultra annum 1626. non inveni; eum itaque non diu postea vitam traxisse conjicio, annósque supra sexaginta non multos implevisse.

Ex libro, *l'Histoire de l'Imprimerie* &c. *par la Caille.*

PAul Estienne fils de Henry second estoit un des habiles imprimeurs de son temps, & de plus tres-docte & tres-sçavant dans les langues Grecque & Latine. Il nous a laissé plusieurs traductions & ouvrages considerables, entr'autres *Pauli Stephani versiones epigrammatum Græcorum Anthologiæ Latinis*

[1] Præf. ad lector. [2] Almelov. p. 121. 122.

versibus,

versibus, ejusdem Juvenilia. 1593. 8. Il à aussi imprimé *Sophoclis tragœdiæ cum Gr. Sch.* &c. 1603. 4. Ce livre est autant considerable par sa matiere que par son impression, qui est tres belle. Il avoit la mesme marque que son pere, & il quitta cette ville de Paris à cause de la Religion, pour s'aller etablir à Geneve, ou il imprima plusieurs livres tres correctement, comme [1] les grands Poetes Grecs in 4°. avec les anciens Scholiastes, & [1] les mesmes in 8°. sans Scholiastes, qui sont asses rares & recherchés des scavans. Il eut quelques enfans, entr'autres Antoine Estienne, & Joseph, qui par lettres patentes du 5me Juin 1629. fut choisi pour estre seul imprimeur & libraire du Roy à la Rochelle, & qui ne profita pas long temps de cet avantage, estant mort de la peste à la Rochelle au mois d'Octobre suivant.

[1] Quinam hi fuerint, nondum scio; quos eosdem in 4° cum scholiis, & in 8° sinè scholiis excudit: Nec enim alii, nisi quos in Indice librorum recensui, ad meam notitiam pervenerunt.

DE

DE FLORENTIA

Pauli Stephani Sorore.

FLorentia Isaaco Casaubono nupsit ante 1587. Id. Sext. quod (licèt [1] Almeloveenius anno 1591. id peractum conjiciat) constat ex [2] Lipsii epistolâ ad Dionysium Gothofredum tunc datâ, in quâ Casaubonum salutat Henrici Stephani generum. Illa huic peperit filios Joannem (ad quem [3] sex epistolæ extant à Patre missæ) & Mericum (de quo Isaacus in [4] Epistolis ad Dan. Heinsium), filias Abigail anno [5] 1596 mortuam, alteram Mompelii [6] 1597. Prid. Cal. Apr. natam. Florentia anno [5] 1596 unà & maritus non finè cruciatu & hujus periculo decubuerunt. Ea [7] omnes omnium, qui ipsius conjugem afflictabant, conatus fortiter contempsit semper consors ipsius ærumnarum fidelissima. [8] Ab octavâ anni 1604. die periculosissimè & gravissimè ægrotavit, adeo ut maritus eam non semel habuerit pro conclamatâ ; sed 15. Cal. Mart.

[1] Pag. 108. 109. [2] Cent. 2. Epist. 37. [3] Epist. Casaub. 597. 598. 599. 606. 645. 649. [4] 799. 780. [5] 88. [6] 134. [7] 737. [8] 328.

meliusculè

meliusculè se habere cœpit. [1] Anno 1613. 5. Cal. Nov. è Galliâ, [2] quò mariti Bibliothecam accersendi stipendiúmque nondum persolutum consequendi gratiâ profecta erat, infectis rebus reversa languere cœpit, & graviùs ægrotare. [3] Eo morbo liberata idem iter de novo 1614[a]. mense Martio suscepit: Quo etiam anno Kal.Jul. obiit Isaacus Casaubonus. Anno 1617. ejus gener *J. de Gravelle DuPin.* I.C. suæ [4] socrûs nomine Jacobo Angliæ Regi notas soceri in primum Polybii librum posthumas dicavit, Antonii Stephani typis excusas; quibus à Galliarum Rege 1616. 22. Dec. Parisiis in Florentiæ Stephani filiæ Casauboni viduæ gratiam privilegium concessum est.

De Dionysiâ Henrici Stephani filiâ, Florentiæ Sorore.

PAuca sunt, quæ de illâ scribenda habeo, ex Isaaci Casauboni epistolis excerpta.

Epist. 13. Richardo Thomsoni. Genevæ. a. d. 7. Mal. Cal. 1594. Ante alios salutat te frater Paulus Stephanus. Dionysia, cum ista maximè scriberem, sic ægrotabat, ut de ejus salute medici inciperent dubitare.

Epist. 133. Theodoro Bezæ. Sorores nostras, meam, quæ olim Johanni Rigoto nupserat, &

[1] Epist.Casaub.770. [2] Almelov. p. 109. [3] Lege Epistol.præfixam.

uxoris

uxoris Dionysiam Stephani filiam, tibi cupimus, Pater Venerande, esse commendatas. Momp. a. d. Kal. Apr. 1597.

Dionysiam Virginem è vitâ decessisse conjectatur Almeloveenius pag. 111.

Plura, quæ de Isaaco Casaubono suæ dissertationi (p. 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110) inseruit Almeloveenius ex ejus epistolis collecta, hìc adjecturus eram, nisi ipsum & hás & illius vitam jam prelo committere intellexissem; ac in id opus Manuscripta quædam a defuncto nuper Archidiacono Cantuariensi viro doctissimo nostræque Ecclesiæ fidissimo accepisse.

VITA

VITA
Roberti Stephani Tertii.

ROBERTUS Stephanus à primo tertius, Roberti secundi filius, primi nepos; ['R. F.R. N.] typographus [2] insignis, quamvis non Regius; [3] in symbolis excogitandis ingeniosus; Latinæ ac Græcæ linguarum peritus; anno 1598. Lutetiæ cœpit inclarescere.

[1] Hæ quatuor literæ majusculæ conspiciuntur in titulo aut privilegiis quorundum librorum ab eo excusorum: utì, Crambe Ion. 1609. epigr. Flor. Christ. 1608. [2] Epistol. Jos. Scalig. ad Carolum Labbæum. 1607. 4. Cal. Mart. "Non possum narrare tibi, quantâ cum voluptate Martialis mei folia acceperim, "tum quia editionem desperaveram, tum propter characterum "elegantiam; ac denique, qui est deliciarum cumulus, propter "typographum, quem cur amem, multæ causæ concurrunt, "quarum quælibet argumentum magnæ epistolæ expleverit. Certè "si hôc modo pergat, diligentiam patrui, famam avi, utriusque "que in excudendo vincet elegantiam. Epistol. Nancel. 55. anno 1582. 8. Cal. Mai. "Ad decimum Cal. Maias cum Turoni "essem, accessit ad me honestus adolescens natione Gallus, nomine "Stephanus, Roberti illius Stephani Architypographi "nepos, cum literis suaviss. & blandiss. à Franc. Raphelengio "Lugd. Bat. datis ———— Idem epist. 59. anno 1593. Id. Sept.———" remisi ἀυτόγραφον, quod mihi præsenti tradidit "Theodorus Rinssart comitatus altero insigni Stephano quodam "Roberti Stephani nepote ————." [3] De quo dicetur deinceps. [4] Composuit enim Latina & Græca epigrammata. In Jac. Aug. Thuan. Cramb. 1609.

Ale

Δὶς κρέμβη τὸ πάλαι μὲν ἀπήχθετο· νῦν δὲ Θυάνε
Μηδὲν δὶς κρέμβης ἐστὶ ποθεινότερον.

Ῥόβερτος Στέφανος.

In violam & lilium.

Quid mirum Aonios gelidæ ſub tempora brumæ
Per campos violas liliâque alba legi?
Hoc nempe aſpirans, ceu Chloridos ore, Mareia
Delphini & Zephyro blandior aura facit.

Robertus Stephanus, R. F. R. N.

In Cl. Puteani anno 1594 mortui obitum. Lege Vit. Putean. per Rigalt.

Εὐμενέες τόδε σῆμα φίλῳ πατρὶ παῖδες ἔθηκαν,
Τῆς σφετέρας γενεᾶς μισθὸν ἀμειβόμενοι.
Ὥς ποτε τὸν γενετῆρα κατωμάδιον βάρος αἴρων
Ἐκ πυρὸς Αἰνείας ἥρπασεν Ἰλιακοῦ,
Αὐτὰρ ὁ μὲν γενετῆρι βραχὺν βίον, οἱ δὲ βροτοῖο
Ἄμβροτον ἀντὶ βίου πατρὶ ἀποδοῦσι κλέος.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τιμῶν ἄξιος ἦν ὁ πατήρ, παῖδες ἄξιοι υἷες,
Τοῦτο καὶ εὐτεχνίης μνῆμα καὶ εὐσεβίης.

Epigramma Flor. Chriſtiani Græco Juliani (Anthol. lib. 1. cap. 14.) ἀντιῤῥητικὸν Latinè vertit Rob. Stephanus. [Lege epigr. Flor. Chriſt. 1608.]

Ἰουλιανοῦ.

Ἡδέα πάντα κάλλιθα λάχεν βίος ἀστοῦ μέσσης,
Εὔχεο, ἐπειγομένα κρυπτὰ δόμοισιν ἄκη.

Ἀγρὸς

Ἀγρὸς τέρψιν ἄγει, κέρδος πλόος, ἀλλοδαπὴ χθὼν
 Γνώσιας· ἐν δὲ γάμων οἶκος ὁμοφροσύνη.
Τοῖς δ' ἀγάμοις ἄφροντις ἀεὶ βίος· ἕρκος ἐτύχθη
 Πατρὶ τέκος· φροῦδος τοῖς ἀγόνοισι φόβος.
Ἠνορέην νεότης, πολιὴ φρένας οἶδεν ὀπάζειν·
 Ἔνθεν θάρσος ἔχων, ζῶε, φύτευε γένος.

Versio Flor. Christiani.

Dulcis ad omnigenam vitam est via: Laudem & amicos
 Dant urbes: domibus clausa medela mali est:
Blanditias dat ager, lucrum mare, barbara tellus
 Notitias; animos unanimes thalamus:
Tum cœlebs vita est sinè curis, robora patrum
 Sunt nati; curis vir sinè prole caret;
Robusti juvenes, sapiens est cana senectus:
 Ergo audax meritò, vive, genúsque fove.

Ἀντιρρητικὸν Flor. Christiani.

Ἠλεὰ πάντα κέλευθα λάχεν βίος· ἄστεϊ μέσσῳ
 Νεῖκος, ἐπίρρησις· λυγρὰ δόμοισιν ἄχη·
Ἀγρὸς θλῖψιν ἄγει, πένθος πλόος, ἀλλοδαπὴ χθὼν
 Μέμψιας· ἐν δὲ γάμων πολλὰ δυσχερίη·
Τοῖς ἀγάμοισιν ἄπακτος ἀεὶ βίος· ἔργον ἐτύχθη
 Πατρὶ τέκος· φροῦδος τοῖς ἀγόνοισι πόθος.
Ἡ νεότης ἄφρων· πολιῇ σθένος οὐδὲν ἁπάσῃ·
 Ἔνθεν θάμβος ἔχων, φεῦγε, μάτευε τέλος.

Idem Latinè à Rob. Stephano.

Vanas vita vias passim sectatur: in urbe
 Jurgia, contemptus; anxia cura domi;
Ærumnas dant rura, metum mare, terra querelas
 Longinqua; unanimes multa toros dirimunt;
Res incompositæ sinè conjuge; prole parentes
 Solliciti; expertes prolis, amore carent;
Inconsulta juventa, tremit defecta senectus:
 Hinc metuens, finem nosce, fugámque para.

Robertus

Robertus Stephanus symbolo typographico usus est aut [1] nullo, aut patrio, olivâ scilicet cum epigraphâ sæpius [2] *Noli altum sapere, sed time*, aut [3] *noli altum sapere*. & his in libri titulo verbis [4] *Ex typographiâ Roberti Stephani*, [5] *De l'Imprimerie de Robert Estienne*. aut, [4] *ex officinâ Roberti Stephani*, aut, [5] *olivâ Roberti Stephani*. In ejus Typographiâ aliquando excudebat [6] Joannes Janonus. [7] Cum eo synopsin Mathematicam anthore Mersennio 1626 impressit Noelus Carolus. Ejus operâ usi sunt Bibliopolæ, [8] *Toussainct du Bray*, [9] *Gulielmus Loyson*, [10] *Vidua Olivarii Varennæi*, & forsan [11] *Jacobus Dugast*, si modò omnes ii libri, quorum fronti affiguntur [12] hæc verba *ad Olivam Roberti Stephani* & *a l'olivier de Robert Estienne*, ei adscribendi sint potiùs quàm [12] aliis, qui idem, ac ille, symbolum usurpaverunt. Ex libris, quibus hæc verba præponuntur, Roberti tertii nómen certè, & forsan vita [13] annum 1640m attigit. [14] Ipse quidem ante annum 1645. mortuus est.

[1] Apul. de Socrat. Deo. 1625. Psalter. David. Latin. 1623. [2] Greg. Nyss. epistol. &c. 1606. [3] Oeuvres de Balzac. 1628. [4] Apul. de Socrat. Deo 1625. [5] Phædrus. 1617. [6] Florileg. Mart. 1607. [7] La Caille, histoire de l'imprimerie. p. 257. [8] L'empire de la fortune. 1619. Oeuvres de Balzac. 1627. [9] Psalter. Latin. 1623. [10] Tertullian. 1628. [11] Accroissement des Sciences, &c. 1634. De statu ecclesiæ &c. 1634. Theorie des Planetes. 1637. Essais des Merveilles de Nature &c. 1638. [12] Gregor. Turon. Oper. 1640. Hi tres postremi libri eâ non videntur esse typorum elegantiâ, quæ typographum Stephanum deceat. [13] La Caille. Histoire de l'Imprim. p. 257. Jacques Dugast fût receu Imprimeur & libraire 20. Juill. 1626. Il étoit Imprimeur du Roy. -- Il avoit pour marque l'Oliver. [14] Lege deinceps, ubi Henricus ejus fratris filius illius defuncti mentionem facit in libro excuso 1645.

Ex

Ex l'Hiſtoire de l'Imprimerie.

ROBERT Eſtienne troiſiéme du nom fils de Robert ſecond, étoit Poete & Interprete du Roy pour les Langues Grecqué & Latine. [1] Il a traduit de Grec en François les deux premiers livres de la Rhetorique d'Ariſtote, qui à été continuée de traduire par ſon Neveu Robert quatriéme du nom en 1630. Ce Robert troiſiéme a commencé d'imprimer dès l'année [2] 1588 pluſieurs ouvrages conſiderables, & en 1598. Mercerus in Geneſim in folio. Jac. Aug. Thuan. Hiſtor. ſui temp. 1619. fol: Moyens legitimes pour traduire d'Eſpagnol en François. 1613. 8. Galand contre le Franc-Aleu. 1629. 8. (il y en à une autre edition 1637. 4.) & beaucoup d'autres livres en leur perfection, à la premiere page deſquels il mettoit ordinairement ces lettres, R. F. R. N. pour ſe diſtinguer d'avec ſon pere. Il avoit pour marque l'Olivier, qui étoit celle de ſes Anceſtres. Il eut un frere nommé Henry, qui fût [3] Treſorier de France.

[1] Albert. Fabricius in ſuæ Græcæ Bibliothecæ libro 3. affert Ariſtotelis Rhetoricam Gallicè interprete Roberto Stephano ejuſdem typis. Paris. 1529. 8. Hujus authoritate ductus eum librum Roberto Stephano primo in Indice adſcripſi, eundémque ex Cordeſianâ Bibliothecâ ſub Roberto tertio repoſui, 1624. Forſan in Fabricii Bibliothecâ error eſt in numero 5 pro 6. At in re mihi adhuc ignotâ nil audeo decernere. [2] Hinc videtur Typographiam exercuiſſe per annos circiter 50, vitæque ferè Septuageſimum attigiſſe. [3] Aut forſan *Treſorier des Baſtimens du Roy.* pag.

DE
Henrici Stephani Thesaurarii
FILIIS.

ROBERT Estienne fils d'Henry, fût Avocat en Parlement ; & comme il étoit scavant & bon traducteur, il traduisit le 3me livre de la Rhetorique d'Aristote, dont les deux premiers l'avoient esté par son Oncle Robert 3me & il les imprima 1630. 8. Il fut ensuite Baillif de St Marcel, & eut quelques enfans de Magdelaine Limousin son epouse, entr'autres Marie née 14. Nov. 1629. & Jean François 12 Juil. 1631. Il eut un frere nommé Henry sieur des Fossez, qui étoit bon poete, & Interprete des langues Grecque & Latine. (La Caille. in Vit. Ant. Stephan.) Henry sieur des Fossez composa les eloges de Louis le Juste, dont les triomphes furent imprimé par Ant. Estienne. 1645. [Ati n Catalogo P. Varennii 1649]

Hic Henricus librum Gallicè scipsit vocatum,
« l'art de faire des devises (cujus mentio supra p.
« ou il est traité des Hieroglyphiques , Symboles,
« Emblemes, Ænigmes , Sentences , Paraboles,
« Revers de Medailles, Armes, Blasons, Cimiers,
« Chiffres,

" Chiffres, & Rebus, à Paris, 1645. 8. quem Thomas Gore Armiger suo de re Heraldicâ Catalogo Oxon. 1674. excuso inseruit, uti & Anglicam ejusdem versionem Authore Thomâ Blount Armig. Londini 1646. & 1650. 4° editam; ex quâ (nam Gallicam videre mihi nondum contigit) excerpam, quæcumque ad Stephanorum familiam spectant. Ex Authoris præfatione.) " I confess, that being " moved unto and instructed by my late Uncle " *Robert Estienne* in making Devises, 28 Years " ago, I made a greater quantity then, and found " it a less labour, than now, that I know the ex- " cellency and subtility of the Art; wherein ve- " rily I have taken so great delight, that the ex- " ercise of Arms could never divert me from so " noble an Employment, which has always been " to me a well pleasing Recreation amidst the fa- " tigues of War. And as I endeavour'd (as near " as possible) to read the Greek, Latine, Italian, " & French Authors, who have treated of Hie- " roglyphicks &c----I hope to gain some favour--- " since I am the first, that hath treated of this " subject in our Mother-Tongue.---*A Paris, Achevé d'imprimer pour la premiere fois le* 10. *Mars*. 1645.

Ex Chap. 7.) " The great King *Francis* I. who (besides the glorious title of Conquerour) deserved " that of Learning's Restaurator; and to whom " the Family of the *Estiennes* hath such particular

" Obligations ; became Author of his own devise, " where he caused a Salamander to be put into " a fire with this motto , *nutrisco & extinguo*. As *Paulus Jovius* " doth assure us.

Ex Chap. 8.) " *Charles*, Brother to *Lotharius* " King of *France*, the first Duke of *Lorrain*, that " enjoyed that Dukedom independant, took for " Devise an Arm armed, issuing out of a Cloud, " in the Year 983. as *Charles Estienne* reciteth in " his History of *Lorrain*.

Ex Chap. 10. & 13.) " My late Uncle *Robert* " *Estienne* did invent in hononr of the Duke of " *Rosny*, since Duke of *Suilly*, grand Master of " the Artillery, by whom he had the honour to be " beloved, this Devise, an Eagle holding a " Thunderbolt with these words, *Quo jussa Jovis*. " Which was received then with so general Ap- " plause, that it was stamped upon all the Ord- " nance, that were cast at that time in the Arce- " nal, embroydred upon the Officers Cassocks, and " upon the Ornaments of the Shops of Artillery.

Ex Chap. 15.) " The Duke of *Savoy* (who " thought he had laid hold of good Opportunity " to quarrel with the late King *Henry* the Great of " *France*, during the Troubles of *France*, thereby " to possess himself of the Marquisate of *Salusses*) " caused

" caused Coins or Money to be stamped, where " there was a Centaure trampling a Crown Royal " under his feet, with this word, *Opportuné:* but " soon after, that invincible Monarque, forcing " all his Towns, constrained the Duke to have " recourse to his mercy. After that glorious Vi- " ctory, my deceased Uncle *Robert Estienne* (who " in his time was much esteemed for the inventi- " of Devises), to counterballance the Devise of " the Duke, invented this for the Stamps of the " King about the Year 1601. Whereon we might " see a Hercules subduing a Centaure, with this " word, *Opportuniùs.*

Cernimus itaque Henricum hunc Stephanum in linguarum cognitione bene versatum & sub avunculo Roberto tertio illam symbolorum artem edoctum fuisse, ejus regulas suis popularibus sermone vernaculo primum tradidisse; eâque sæpe animum refecisse inter labores bellicos: eos nempe illustris illa familia produxit viros, qui non unâ tantùm sed variis artibus suam patriam adjuvarent, & arma Palladis utriusque scirent tractare.

VITA

Antonii Stephani.

ANtonius Stephanus [1] Pauli filius artem typographicam ab anno 1605 (si Biblioth. Teller. Catalogo sit fides) ad 1664. coluit. [2] Authore Joanne *de la Caille* natus est ann. 1594: Quod si verum sit, aut errat Tellerian. Catalogus, cum excudere decennis non potuerit; aut Antonii nomine duo fuerunt cognomines Stephani. Antonii Typographi Regii nomen certè gerunt Chrysostomi Homiliæ 1614. & Petri Valentis liber *Le Mercure des Arts* &c. 1615. & *l'Arrest du Conseil d'estat* &c. 1664. Qui si idem fuerit Antonius, juvenis admodum, vicennium vix transgressus, meruit Regii Typographi titulum. [2] At Joannes *de la Caille* Antonium Pauli filium scribit annumeratum Typographis Parisiensibus non fuisse ante 26. Oct. 1618. Nec Regiis ante Decemb. 1623. Cui nodo expediendo me prorsus imparem fateor. Interim autem, quiquid de Antonio Stephano (sive unus tan-

[1] Almeloveen. p. 122. In Chrysostomi Homiliarum Gr. Lat. formâ magnâ Parisiis editarum fronte legitur, *Lutetiæ Parisiorum Typis Regiis apud Antonium Stephanum Pauli. F. Henrici N. Typographum Regium.* MDCXIV. [2] Lege postea.

tùm

tùm ſeu plures fuerint) aſſequi licuit, ordine, ut potero, diſponam.

Antonius Stephanus in gratiâ erat apud [1] Cardinalem Perronium, qui poſt [2] Mam. Patiſſonii mortem ei, quicquid edebat, [3] committebat excudendum; cujúſque opera poſt ejus obitum imprimendi ann. [4] 1620 & [5] 1623. privilegium obtinuit.

Habitabat in [6] viâ Jacobæâ, libróſque ex ſuâ officinâ prodeuntes familiæ ſymbolo ſolebat inſignire, olivâ ſcilicet, cum lemmatibus, [7] "noli altum "ſapere; [8] noli altum ſapere, ſed time; [9] defra"cti ſunt rami, ut ego inſererer; aut (ſi Typis Regiis uteretur, vel Regia quæpiam edicta vulgaret) [10] ſcuto Regio; [11] aliquando nullo; [12] nonnun-

[1] Nouveauté du Papiſme. par P. du Moulin. Preface. " Moy " eſtant lors à Paris eſtois adverti par perſonnes, qui voyoyent " ſouvent Mr. le Cardinal, & par ceux qui hantoient ches An" toine Eſtienne ſon imprimeur, que l'Autheur par pluſieurs " fois avoit deſchiré ſon ouvrage—Scil. Replique à la Reſponſe du Roy Jacques. [2] Is enim quoſdam Perronii tractatus excudit. lege Ind. libr. [3] Perronius cum anno 1613. 3. Jan. regias literas impetrâſſet, quibus ſua opera cuilibet Typographo in quodlibet temporis ſpatium committendi ipſi fieret copia, Antonium Stephanum Typogr. Reg. elegit. Vide *Divers Traittez* &c. 1617. [4] Replique à la reſponſe &c. [5] Les Ambaſſades &c. [6] Homil. Chryſoſt. 1621. *& rue St. Jaques pres St. Yves.* Replique &c. 1620. *rue St. Jaques devant le College du Pleſſis.* Brief diſcours &c. 1615. *rue St. Jaques a l'image de S. Martin pres le College de Marmoutier.* Divers traittés &c. 1617. [7] Caſaub. ad Polyb. 1617. [8] Replique à la reſponſe &c. 1620. [9] Divers traittés &c. 1617. [10] Franciæ & Navarræ. Strabo. 1610. Edits &c. 1644. & 1645. Declaration du Roy &c. 1649. ad cujus calcem olivæ etiam ſymbolum affigitur. Aut Franciæ folius. Traitté de paix &c. 1660. 12. [11] Edits &c. 1644. [12] Plutarch. 1624. Ariſtotel. 1629.

 quam

quam Authoris, cujus opera excuduntur, capite ; [1] aut Typographi, quicum in libro imprimendo societatem inierat, symbolo ad suam olivam initialibus sui hominis literis A. E. subtus notatam adjuncto. In librorum titulis se nuncupabat, [2] " Typographum Regium, [3] Architypographum Regium, [4] Imprimeur du Roy, [5] Imprimeur Ordinaire du Roy, [6] Imprimeur & libraire Ordinaire du Roy, [7] Premier Imprimeur & libraire ordinaire du Roy. Addebat sæpe, [8] " ad insigne olivæ Roberti Stephani, [9] à l'olivier de Robert Estienne.

Anno circiter 1620.[10] Morellus, Sonnius, Cramoisy & Buon fuerunt in libris excudendis socii, eorúmque titulis adjecerunt hæc verba, " Lut. Paris. Typis Regiis apud societatem Græcarum editionum. In edendis [11] Strabone, Plutarcho, Xenophonte, Aristotele usi sunt operâ Antonii Stephani, qui [12] plerumque suum nomen, initio aliquando olivam affigebat ; necnon [13] suo & societatis nomine epistolas dedicatorias conscribebat.

[1] Seb. Cramoisy. Homil. Chrysost. 1621. [2] Casaub. Polyb. 1617. [3] Dionys. Areopag. 1644. epistol. Dedicat. [4] Brief discours &c. 1615. [5] Replique à la response &c. 1620. [6] Catechisme &c. 1639. inter libros H. S. ultim. [7] Recueil des edits &c. 1659. Arrest du conseil &c. 1664. [8] Lachrym. Heracl. &c. 1623. [9] Les Ambassades &c. 1623. [10] Lege la Caille pag. 249. [11] Straboni affiguntur tantùm hæc verba *Lutetiæ Parisiorum, Typis Regiis.* Et Merico de Vique, dedicatur à Bibliopolis Parisiensibus. [12] Straboni autem non adjecit; quod mihi injecit scrupulum, nisi Joannis de la Caille authoritas hunc exemisset. [13] Xenoph. 1625. [14] Plutarch. 1624. ad Ludovic. XIII. & Dionys. Areop. 1644. ad Nicolaum de Bailleul.

Anto-

Antonius Stephanus excudit cum Claudio Morello Sti Chrysostomi opera varia anno 1614; cum Dionysio Moreau suo [1] affini *Le Marriage de la vertu avec la religion* 1622; [2] cum Nicolao Buon, Sebastiano Chappelet, & Claudio Sonnio, Biblia LXX & Nov. Test. Gr. Lat. 1628; [3] cum Claudio Prevost & Petro Mettayer Regiis itidem typographis, " Les Ordonnances du Roy Louis XIII. " faites par les Deputes des estats tenus à Paris en " 1614, à Rouen en 1617, & à Paris en 1626, an. 1629. 8°; [4] cum Dionysio Bechet, Dionysii Areo-

[1] Histoire de l'Imprim. p. 200. David le Clerc maria une de ses filles a Antoine Estienne, & une autre à Denis Moreau. [2] Tomo uni Nicolai Buon, reliquis Claudii Sonnii insigne præfigitur Typographicum Illi adduntur hæc verba, " sub signis " S. Claudii & hominis Sylvestris; His, sub scuto Basiliensi & " Navi aureâ. At la Caille Hist. de l'imprim. p. 192. 141. 104. scribit Nicolai Buon & Gabrielis ejus patris & Mauricii de la Porte symbolum fuisse Biantem philosophum cum his verbis *omnia mea mecum porto*. Idem p. 116. 151. Michaelis Fezendat & Sonnii symbol. Vipera Pauli cum hôc lemmate, *Si Deus pro nobis, quis contra nos* ? Hanc Bibliorum editionem Nic. Buon. Seb. Chappelet, Ant. Stephanum & Claud. Sonnius Mathæo Mole dedicaverunt. In iis, quæ vide, exemplaribus observavi in tomorum unius fronte nomen Petri Baillet (quasi illorum socius fuisset) excusum quidem fuisse, at calamo obliteratum. [3] Hist. de l'Impr. p. 270. [4] Aut pro Dionysio Bechet, nam in quibusd. exemplar. præfigitur scutum solare cum his verbis, " Apud Dionysium Bechet viâ Jacobæâ, sub scuto solari. In Ant. Stephani Epistolâ ad Nic. de Bailleul, hæc leguntur; " erit hic novus ad accuratam quà licebit, & gnavam ac stre- " nuam operam stimulus, quem paterna jam ipsa [i. e. Pauli patris] " & avita meorum recordatio, Roberti ac Henrici Ste- " phani, tam acrem subjicit utilitatis publicæ studioso; ut " quantum ad id urgeri me sentio, ne utriusque memoriâ indignus ac degener———existimer.

pagitæ

pagitæ opera studio Corderii illustrata, 1644 ; cum Petro Rocolet & Jacobo Dugast Regis typographis & librariis ordinariis, " Declaration du Roy portant que tous Actes, contracts & Testaments " porsant donations seront insinues &c. & edit du " Roy portant creation des offices quatriennaux &c. 1645 ; [1] cum Sebastiano Cramoisy, Petro Rocolet, Antonio Vitré, Jacobo Dugast, & Petro le Petit, Regiis Typographis Ordinariis, " [2] Declaration du Roy pour faire cesser les mouvemens " & restablir le repos & la tranquillité en son " Royaume, 1649 ; [3] cum Seb. Cramoisy, Pet. Rocolet, Pet. le Petit, & Jacobo Langlois, solis Reg. Typogr. Ordinar. " Traitté de Paix entre " les couronnes de France & d'espagne &c. 1660. in f. 4 & [2] 12.

Edicta, Declarationes, aliáque hujusmodi ab Antonio Stephano excusa 1659. & 1664. apud Olivarium de Varennes juniorem venalia prostabant. De Antonio Stephano scribit Almeloveenius (p. 122.), " quòd mortuus fuerit Parisiis in Nosocomio, ad paupertatem redactus, relinquens, cum " ultimum diem clauderet, filiam, quæ hôc tem" pore (1683.) Parisiis manibus victum & amictum sibi quæritat ; ut ipsi à D. Bourdot Biblio-

[1] His privilegium datum erat 1648. 24. Oct. Suísque, quos imprimebant, libellis solebant plerumque hæc præponere, " [2] Par les Imprimeurs & Libraires Ordinaires du Roy vel " [3] Par les Imprimeurs & Libraires du Roy.

" poiâ

" polâ Parisiensi relatum est ; qui subjungebat se
" sæpius cum illâ cœnâsse. Ad hunc plures Alme-
" loveenius dedit literas, quibus ipsum perquam
" obnixe rogabat, ut vellet ipsius nomine ex illâ
" honestissimâ virgine quærere, quæ ipsi nota es-
" sent de Stemmate Stephaneo : Verùm nihil ab
" eo responsi Almeloveenius recepit.

Ex Histoire de l'Imprim. par la Caille.

Antoine Estienne fils de Paul, natif de Genéve, vint à Lyon, ou il commenca ses etudes, & ensuite à Paris, ou il les acheva. Il obtint des lettres de Naturalité en datte du 20. Sept. 1612. & pour avoir fait abjuration de l'heresie de Calvin entre les mains du Cardinal du Perron, il eut une pension du Clergé de 500 livres, & la charge d' Huissier de l'Assemblée du Clergé, qu'il conserva jusqu'en 1635. de laquelle Antoine Vitré Imprimeur & libraire fût pourveu. Cet Estienne fût receu Imprimeur & Libraire à Paris 26. Oct. 1618. & fut honoré de la charge d'Imprimeur du Roy au mois de Decembre * 1623. avec 600 livres d'appointemens assignés sur l'eparge, par Brevet du 30me dumesme mois & an. Il fut aussy pourveu de celle d'Imprimeur & Libraire du Roy a la Rochelle, vacante par la mort de son frere Joseph, 13 Feb. 1630. Il commenca d'imprimer des l'année 1614. S. Chrysost. Homiliæ in Ge-

* Hic tamen titulus in quibusdam libris ante illum annum excusis habetur. Lege Indic. Libr.

nes.

nes. fol. Les Oeuvres du Card[l]. du Perron, [1] quatre volumes, 1620. fol. Testam. Vet. & Nov. &c. Gr. Lat. 1628. fol. Les Triomphes de Louis le Juste &c. dont les eloges furent composés par [2] Henry Estienne S[r] des Fossez, 1645. fol. enrichis de plusieurs figures de Valdore. Il imprima aussy pour la compagnie des Libraires associez pour l'impression des Auteurs Grecs, Plutarch. Gr. Lat. 1624. Xenoph. Gr. Lat. 1625. Aristot. Gr. Lat. cum notis Duval. 1629. [3] Strabonis opera Gr. Lat. & autres ouvrages considerables, ou il mettoit pour marque l'Olivier, qui estoit celle de ses Ancestres.

Il estoit fort sçavant, grand Orateur, & bon poete tout ensemble. Nous avons plusieurs Ouvrages de sa composition, entr' autres [4] le Supplement au nouveau Theatre du monde de Davity in folio, imprimé aussy par luy-mesme. Il fut Adjoint de sa communauté en 1626. & eut quelques enfans de [5] Jeanne le Clerc son espouse, sçavoir Jeanne née 15. Oct. 1623. Jeanne née 1. Apr. 1625. Jean Jacques né 6. Juill. 1622. Marie née 2. Juil. 1626. François né 11. Juill. 1627. & Henry né 9. Fev. 1631. qui fut receu Imprimeur & Libraire en 1646. Et eut la survivance de la charge d'imprimeur du Roy par Brevet du 28. Avr. 1652. registré

[1] Opera quidem Cardinalis Perronii continentur quatuor voluminibus, sed (nisi fallar) non eodem anno impressis. [2] lege priùs p. [3] Cum annus non adjiciatur, puto intelligi Strabonis editionem ann. 1620. [4] Quod nondum vidi. [5] lege priùs p. 551.

en

en Parlement 24. Mars. 1653. laquelle charge fut vendue apres sa mort, qui arriva le 6. Octob. 1661. à Sebastien Huré fils, Libraire, 5 Aoust, 1662. Cet Henry Estienne soutenoit toute cette famille, parce que son pere estoit déja fort infirme, & mesme devenu aveugle, ce qui fit qu'il mourut assez pauvre, agé de 80 ans, en 1674. Mais les belles impressions, qui nous restent de luy, le rendront d'ailleurs eternel, & aussi recommendable à la posterité, que le sont ses Ancestres, dont la race est finie en la personne de cet Henry Estienne, qui eut quelques enfans d'Anne Papillon son épouse, mais qui ne vécurent pas longtemps, comme Henry né en 1658, & mort en 1660. Anne née en 1660. & morte en 1661, & Angelique née en 1659. qui est encore (1689) en vie.

DE
Henrico Stephano Tertio.

HEnrici Stephani cujusdam mentio incidit ann. 1639. qui fuit Francisci Rothomagensis Archiepiscopis typographus, ejúsque [1] Catechismum Controversiarum excudit. Henricus ille non potuit esse Antonii filius, qui ann. [2] 1631° na-

[1] Lege Indic. Lib. [2] Lege priùs p. 554.

tus

tus est; nec (ut puto) Roberti secundi filius aut nepos, quorum [1] neuter ad rem typographicam animum appulit: Nescio, an unus ex Pauli filiis fuerit, nam Paulo plures duobus Antonio & Josepho fuisse [1] innuit Joannes de la Caille.

Præterea Henrico Stephano cuidam à Rege concessum est ann. 1651. 5. Maii [2] Privilegium excudendi hos libros [*Essais de Montaigne, Histoire Romaine de Coeffeteau, Estats & Empires*], quo pulchras Roberti Caroli Henricique majorum suorum impressiones imitaretur. In primâ libri prioris editione cum Bibliopolis Parisiensibus *le Petit & Huré* suum privilegium participavit: [2] in secundâ, quæ 1657. Oct. 1. finita est, videtur cum [3] Jacobo Langlois Regio typograpo ejúsque [4] fratre Emmanuele communicâsse. [5] Henricus ille Stephanus se vocat typographum Regium, ac Lectorem monet, se hanc editionem non solùm multis, quibus scatebant præcedentes, mendis purgâsse, sed etiam Gallicâ Græcorum, Latinorum Italorúmque locorum versione ornâsse: Unde eum Græcæ Latinæ Italæque Linguarum peritum fuisse constat.

In hisce libris duobus symbolum typographicum est Oliva cum icone viri adstantis & epigraphâ *Noli altum sapere.*

[1] Lege priùs. [2] Lege in calce *des essais de Montaigne.* [3] ibid. in titulo libri. [4] Hist. de l'imprim. p. 258. [5] *Essais de Montaigne. l'Imprimeur au Lecteur.*

gio

Denique an idem fuerit Henricus, qui utrumque excudit librum, incertus sum. At si idem non fuerit, priorem Antonii fratrem, posteriorem filium esse conjicio.

De aliis, qui Stephani nomen gerentes occurrunt.

IN Draudii Bibliotheca Classica, inter libros Gallicos Theologorum Papisticorum, leguntur hi.

Ant. Estienne. Devot discours sur la passion de nostre seigneur Jesus Christ, à Paris. Thom. Brumen. 1582. 16. Le Dialogue de Consolation, entre l'Ame & Raison, à Paris. Mich. de Roigny. 1582. 16.

Almeloveenius (p. 122.) credit " hunc Antonium Henrici vel Roberti 2i filium fuisse, quan-" quam hactenus id probare nequeat, nec adstruere " nisi solâ ex temporis conjectatione. Idem (p. 123.) affert Psalmos quosdam & cantus selectiores Lutheranos (ut conjicit), à Clemente quodam Stephano Noribergæ 1568. 4. Germanico sermone editos. " Verùm hunc de nostrorum genere mini-" mè affirmaverit, quanquam quibusdam ità vide-" ri posset; siquidem propter religionis discrimen " & bella intestina liberi tam Roberti Stephani pri-" mi quàm Henrici Stephani 2i. vel Francisci 1i, " quos majore numero habuisse multi eruditi uno " ore testantur, huc illuc fuerint dispersi, quorum " nomina ignorantur. Quod quare minùs fieri

Almelo-

" potuerit, cum non videat, istam quidem sententiam non habet. Imò hunc Clementem aliósque non agnoscet Stephanos, quin clarissimè illud demonstretur."

Vidi les Pseaumes de David en ryme. A Diepe. chez Thomas Estienne. 1606. 12.

Invenio in Catalogo Philemonis, Histor. N° 301. & 322.

Matth. Stephanus de nobilitate civili. Franc. 1617. 8.

Joach. Steph. demonstrationes Politicæ, Franc. 1615. 8.

Primum hujus libri Tomum jam penè ad exitum perduxi; cujus utraque pars ut sibi constet, idémque ordo, qualis ab incœpto processit, ad imum servetur: partem priorem inchoavit [1] Henricus primus, posteriorem [2] secundus illius nepos; illam scripta ad illum à Fabro [3] epistola, hanc scriptum ad hunc à Scævolâ Sammarthano epigramma claudet.

In Gellii noctes Atticas, ad H. Stephanum.

Quis Stephanum esse neget Phœbi de sanguine cretum?
Obscuris affert noctibus ille diem.

Denique ut [4] illi, sic & [5] huic brevem Appendicem subjicere visum est de aliis quibusdam partim Stephanorum affinibus partim coævis Typographis; quorum notitiam, si labor nunc meus non displicuerit, aliquando forsan scribere conabor.

[1] Pag. 5. [2] 195. [3] 183. [4] 187. [5] 559.

APPEN-

APPENDIX BREVIS

De quibuſdam Typographis inſignibus, quorum notitiam aliquam habuiſſe Stephanorum ſtudioſos minimè pœnitebit.

Ex *Hiſtoire de l'Imprimerie par Mr. la Caille,* & *Anti-baillet de Mr. Menage.*

ADrian Turnebe ou Turne-beuf, en Latin *Turnebus*, natif d'Andely prés Roüen en Normandie, Profeſſeur du Roy en langue Grecque & Latine & Philoſophie en la place de Tuſan, Imprimeur ordinaire du Roy, imprima in 1552. Philonis opera Gr. in fol. &c. Il mettoit ordinairement en la premiere page ce [1] Dicton d'Homere, *Βασιλεῖ τ' ἀγαθῷ κρατερῷ τ' αἰχμητῇ.* Il fût des plus ſçavans hommes de ſon temps. Il nous a laiſſé une grande quantité d'Ouvrages conſiderables, qui ont fait dire à Henry Eſtienne, ſon intime amy, [2] *Hic placuit cunctis, quòd ſibi non placuit.* Il mourut à Paris 12. Juin. 1565. agé de 53 ans. Entr'autres, Alphonce d'Elbene, qui fût depuis Eveſque d'Alby, fit un poeme François ſur ſa mort, imprimé par Fr. Morel. 1565.

Il laiſſa trois Enfans ; Adrien, qui fit des vers Latins & François imprimez chez Patiſſon. 1582. ſur la mort d'Odet ſon frere aiſné, qui mourut en 1581. agé de 28 ans 9 mois, & qui avoit eſté premier Preſident de la cour des Monnoyes à Paris ; & Eſtienne qui fût Conſeiller au Parlement.

Adrian Turnebe [3] nomma Guillaume Morel natif de Teilleul en Normandie, pour remplir ſa place, & luy ceda ſon Imprimerie, eſtant reçeu Profeſſeur Royal. Guil. Morel prit la qualité d'Imprimeur Royal pour le Grec. En 1544 il étoit correcteur d'Imprimerie chez Loüis Tiletan imprimeur habile & ſçavant dans les Langues Grec. & Lat. Ce qu'on apprend de ſa lettre Latine, par laquelle il dedie ſon Commentaire ſur *Cicer. de finib.* à Jâque Spiſame, qui fût imprimé à Paris en 4. 1545. chez Loüis Tiletan.

[1] Lege priùs p. 44. [2] p. 114. [3] anno forſan 1556. nondum enim vidi libros excuſos à Turnebo poſt ann. 1555. nec à Morelio ante 1556. qui Regii Typographi titulum gerant.

N n Morel

Morel commença d'imprimer en 1548. avec Jacques Bogard, *Quintil. Institut. Orat.* in 4°. avec des notes de ce Morel. Il étoit docte & habile en son Art; & n'imprimoit pas moins bien en Grec & en Latin, ni moins correctement, que Robert Estienne, le plus excellent & le plus sçavant Imprimeur de France. Il se servoit du Dicton d'Homere, Βασιλῆϊ τ' ἀγαθῷ κρατερῷ τ' αἰχμητῇ. Mais sa marque étoit un Θ symbole de la mort, avec deux Serpens entrelasses autour de ce Θ, representant l'immortalité, avec ce [1] vers: *Victurus genium debet habere liber.* Il mourut à Paris en 1564. sur qui Henry Estienne composa ces vers.

Γυλιέλμου Μορελίου Ἐπιτάφιον.

Εὔκοσμος καὶ οὗτος ἀνήρ, ᾧ καίπερ ἄμετρος,
 Ἔσκε τυπογραφικῆς εὐχήματος κάματος.
Ἔσχατα δὲ πρώτοις παρόμοιια οὐ πέλεν ἔργα,
 Ἀλλ' εὐτεχνίη ἦν πάμπολυ λειπόμενα.
Ἐξ οὗ γὰρ Χριστῷ κεῖνος πανάπιστος ἐτύχθη,
 Οὐκέτι οἱ τέχνη πιστὴ ἀπίστῳ ἔην.

Gulielmi Morelii Epitaphium.

Doctus & hic quondam, magni patiénsque laboris.
 (Auxilia hæc artis magna typographicæ)
Sed quòd non hujus respondent ultima primis,
 Ars bene fida priùs, nec bene fida manet.
Ne mirare, fidem quòd & ars sua fregerit illi:
 Namque datam Christo fregerat ille fidem.

Ex his carminibus conjicio Gulielmum Morelium à religione Reformatâ ad Papisticam transiviffe.

Il avoit un frere Jean Morel, qui composa un livre de la Discipline & Police Chrestienne, & qui fût brûlé à Paris pour le fait de la Religion.

Guillaume Morel mourût ruiné; comme nous l'apprenons de Turnebe dans son Epître Dedicatoire de S. Cyprien à Charle IX. imprimé à Paris par Guillaume Des Bois in folio en 1564. & de Lambin dans sa Preface sur Demosthene, [1] achevé d'imprimer à Paris in folio en 1570. par Jean Bienné.

[1] Ad calcem libri leguntur hæc, *Lutetiæ Parisiorum, Kal. Feb. 1570. Joannes Benenatus absolvebat.*

Lorsqu'il mourût, son Edition de Demosthene en étoit à l'oraison *de malè obitâ legatione*: Jean Bienné *totius instrumenti typographici successor*

successor, matrimonio cum viduâ contracto entreprit d'achever l'ouvrage, priant Lambin de luy aider : Lambin luy aida, & il l'acheva.

Jean Bienné imprima *Luciferi Episcopi Calaritani opera*.1569.8.&c. *Nov. Testam. Syr. Gr. cum vers. Lat.* 1584. 4. Sa marque étoit celle de Guilaume Morel. L'Epitaphe de ce Bienné est dans l'Eglise de St Hilaire, où il a esté enterré. Et on luy a fait apposer une Inscription 1598. 28. Avr.

Inter Sc. Sammarthani Epigrammata lib. 2. legitur Joannis Benenati Tumulus.

Per vim, pérque dolos fatali conditus urnâ
  Mortuus hic malè sum, qui Bene-natus eram.
Mortis causa Venus : nam cœco armavit ab æstu
  In me rivalis corda manúsque feri.
O Fati ambiguas leges ! quæ cuncta propagans
  Vitæ aliis causa est, fit mihi causa necis.

FRederic Morel, Champenois, Imprimeur du Roy, & son Interprete és Langues, [1] gendre de Vascosan, & son heritier, homme docte en Grec & Latin, [2] imprima Hymnes à la loüange de Mr. le Duc de Guise par Jean Amelin, en 1558. &c. Il fût pourvû de la charge d'Imprimeur ordinaire du Roy, vacante par la mort de Robert Estienne son [3] Oncle, le 4me de Mars 1571. Pour faire allusion à son Nom de Morel, il avoit pour marque un franc Meurier, avec ces paroles, *πᾶν δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖ*. Il mourût à Paris 17. Juil. 1583. agé de 60 ans. Il a laissé plusieurs enfans, entr'autres Michel né le 4me Sept. 1555. Frederic & Claude.

Frederic Morel fils, Parisien, Professeur & Interprete du Roy, fût receu Imprimeur ordinaire du Roy pour l'Hebreu, le Grec, le Latin, & le François, par la resignation qu'en avoit fait son pere entre les mains du Roy, le 2me Nov. 1581. Sa marque étoit une fontaine, avec ces mots, Ἡ *σοφίας πηγὴ ἐν βιβλίοισι ῥέει*. Il deceda le 27me Juin 1630. & laissa entr'autres enfans Claude.

[1] Legè priùs p. 190. [2] Excudit ann. 1557. *Car. Bovilli Geometricum opus* in 8. [3] At Robertus Stephanus primus hujus Frederici avunculus multis antè annis Parisiis & Regii Typographi munere cesserat, & Genevæ obierat. In eo munere patri successit Robertus secundus, qui Frederici Morelli non avunculus fuit, sed cognatus.

Charle

Claude Morel fils de Frederic, tres-docte dans les langues Grecque & Latine, fût pourvû de la charge d'Imprimeur du Roy par la resignation de son pere le 5me Fev. 1602. Il mourût le 16me Nov. 1626. Et laissa plusieurs Enfans, Charles né le 6. Jan. 1612. Claude né 14me Jan. 1615. & Gilles.

Martin le jeune eût l'imprimerie de Robert Estienne lorsqu'il se retira à Geneve, & imprima en langues Orientales plusieurs ouvrages, entr'autres quelques livres de la Sainte Ecriture, imprimez en Hebreu en 1555. & 1569.

Antoine Vitré fut reçu imprimeur du Clergé en 1635. en la place d'Antoine Estienne, comme on le voit par l'extrait du Procéz verbal du 5me Juin en ces termes : " Le Sieur Abbé de " Paimpont a remontré, qu'il étoit necessaire, de pourvoir d'un " Imprimeur, & d'un Huissier, qui prit aussi le soin de la dépense " de la beuvette, & que diverses personnes s'offroient, & entr'autres Antoine Vitré, qui avoit deja servi le clergé, les sieurs Agents l'ayant employé (en l'absence dudit Estienne, qui avoit " esté cy devant) à l'impression des choses, qui s'estoient presentées : sur quoy deliberation prise par Provinces, il a été ordonné que le dit Vitré seroit employé, tant en l'impression de tout " ce qui regarde les affaires du Clergé, qu'à la porte & beuvette, " & ledit Estienne maintenu & conservé en sa pension.

Tomi primi FINIS.

TOMUS SECUNDUS

SIVE

Libri Stephanorum.

Βασιλεῖ τ' ἀγαθῷ κρατερῷ τ' αἰχμητῇ.

CIƆ IƆ CCIX.

56

Explicatio Notarum,

Quibus in ſequentibus Catalogis uſus ſum, ut ſciat lector, ubi factam librorum ſingulorum mentionem invenerim.

A. Almeloveenianus Index.
Al. Albini Catalogus.
B. Bentefiana Bibliotheca.
BB. Belgica Bibliotheca.
BP. Bibliotheca Pariſina.
C. Cordeſiana Bibliotheca.
Ca. Caille. Hiſtoire de l'imprimerie.
Ch. Chevillier. Origine de l'imprimerie de Paris.
D. Draudii Bibliotheca Claſſica.
F. Alberti Fabritii Bibliotheca.
FR. Francii Catalogus.
G. Grævii Catalogus.
H. Nicol. Heinſii Catalogus.
I. Index Henrici Stephani
LB. Lugduno-Batava Bibliotheca.
LI. Ludov. Iacob de Scriptorib. Cabiloncnſibus.
o. Liber in Catalogo priore omiſſus, poſteriori inſertus.
P. Philemonis Catalogus.
S. Simon. Hiſtoire Critique du vieux Teſtament.
T. Telleriana Bibliotheca.

Ubicumque nulla nota præfixa fuerit, librum illum vidiſſe me certum eſt. Inter paucas, quas conſului; Bibliothecæ Reverendi Epiſcopi Elienſis (illa certè librorum & numero & delectu nobiliſſima) & Johannis Bridges Armig. me plurimùm juverunt. Nec (niſi ingratiſſimus eſſe voluerim) poſſum publicas non habere gratias Thomæ Rawlinſon Armiger. qui pro ſuâ ſingulari erga me humanitate non ſolùm ſuorum librorum ſed & conſilii copiam fecit.

SECUNDI TOMI
PARS PRIOR.

SIVE

Catalogus Librorum;

QUI EX

Officinis Stephanorum

PRODIERUNT;

JUXTA

Typographorum & Annorum Seriem

DISPOSITORUM.

INDEX LIBRORUM QUI EX *Henrici Stephani Primi* Officinâ prodierunt.

IN hoc libro contenta: Epitome compendiosáque Introductio in libros Arithmeticos Divi Severini Boetii: adjecto familiari commentario, dilucidata.
Jod. Clictovei praxis numerandi. 1503
Car. Bovilli Introductio in Geometriam, sex libris distincta.
Liber de quadraturâ circuli.
—— de cubicatione sphæræ.
Perspectiva introductio.
Jac. Fabri Astronomicon.
Id opus impresserunt Volphangus Hopilius & Henricus Stephanus in arte excusoriâ focii. Jun. 27. 1503
Aristotelis Ethica, interprete Leonardo Aretino. fol. 1504
Jac. Fabri in Aristotelis octo Physicos libros paraphrasis.
In quatuor ejusdem libros de cœlo & mundo.
In duos de generatione & corruptione.
In quatuor libros meteororum.
In tres de animâ.
In libros de sensu & sensibili; de memoriâ & reminiscentiâ; de somno & vigiliâ & divinatione per somnia; de longitudine & brevitate vitæ.

Ejusdem Introductorii in Physicam dialogi.
Ejusdem introductorii in Metaphypsicam dialogi. Impress. per Henr. Stephanum in vico Clausi Brunelli è regione Scholarum Decretorum 8. Dec. 2. 1504

Ca. Textus abbreviatus Aristotelis super octo libr. Physicorum à Thomâ Bricot. unà cum quæstione Textûs Magistri Georgii & quæstionibus ejusdem de recenti ab eodem Thomâ Bricot. fol. 1504

Ca. Liber eruditionis Religiosorum à Sancto Bonaventurâ editus. 8. 1505

Trismegistus, Marsilio Ficino interprete, Fabro editore. 8. Cal. Apr. 1505

Contenta: Politicorum libri octo, Oeconomicorum duo, Hecatonomiarum septem, Oeconomiarum publicarum unus: Leonardo Aretino interprete, cum commentariis Jac. Fabri. Explanationis Leonardi in Oeconomica libri duo. Primaria superiorum operum editio prodiit ex officinâ Henr. Steph. è regione Scholæ Decretorum. 4. Non. Aug. 1506

T. Guliel. Mandagoti Practica Election. & Postulation. 4. 1506

In hôc libro contenta opera Hugonis de Sancto Victore.
De institutione Novitiorum. De operibus trium dierum. De arrâ animæ. De laude charitatis. De modo orandi. Duplex expositio Orationis Dominicæ. De quinque septenis. De septem donis Spiritûs Sancti. Petro Portâ ipsius operis recognitore sedulo. 8. Oct. 12. 1506

Theologia Sancti Johannis Damasceni, Fabro interprete. 4. Apr. 15. 1507

Introductio Fabri in Politica Aristotelis. Oeconomi-

con Xenophontis Raphaele Volaterrano interprete fol.
4. Cal. Oct. 1508

Quincuplex Psalterium, Gallicum, Romanum, Hebraïcum, Vetus, Conciliatum. Editore Fabro. fol.
Prid. Cal. Aug. 1509

A. Historia Asiæ, Europæ à Pio Papâ conscripta. 4. 1509

Caroli Bovilli Samarobrini liber de Intellectu, de Sensu. fol. Octob. 25. 1509

Ejusdem liber de nihilo. Nov. 26. 1509

Ejusdem Ars Oppositorum. Nov. 29. 1509

Ejusdem liber de Generatione. Dec. 21. 1509

Ejusd. liber de sapiente & insipiente. Nov. 13. 1509

Ejusd. liber de duodecim numeris. Maii 16. 1510

Ejusdem Epistolarum liber.

Ejusd. liber de mathematicis rosis. Jan. 8. 1509

Ejusdem liber de numeris perfectis. Jan. 9. 1509

Ej. liber de mathematicis corporibus. Jan. 14. 1509

Ejusdem liber de mathematicis supplementis. Jan. 18. 1509

Editum est universum hoc volumen in ædibus Francisci de Hallewin Ambianensis Episcopi. & emissum ex officinâ Henrici Stephani, impensis ejusdem & Joannis Parvi in chalcotypâ arte sociorum. 1. Cal. Feb. 1510

Ricardi de Trinitate opus theologicum. 8. Jul. 19. 1510

Decem librorum Moralium Aristotelis tres conversiones: prima Argyropili Byzantii; secunda Leonardi Aretini; tertia verò antiqua; per capita & numeros conciliatæ: communi familiarique commentario ad Argyropilum adjecto. Tertia recognitio typis absoluta in officinâ Henr. Stephani, impensis ejusdem & Joannis Parvi in arte excusoriâ sociorum. fol. Dec. 10. 1510

T. Christophori Longuolii Parisiensis Oratio de laudibus Divi Ludovici atque Francorum Regis, habita Pi-

ctavii in Cœnobio Fratrum Minorum. 4. 1510

Ch. Epitome Arithmetices Boeti cum Comm. Fabri. fol. 1510

Contenta. Politicorum libri octo, Oeconomicorum duo, Hecatonomiarum ſeptem &c. uti priùs. Secundaria editio. fol. Non. Apr. & ultim. Mart. 1511

De differentiis Topicis & totius Logicæ adminiculis, ex Ammonio, Boetio & Themiſtio. 4. Octob. 28. 1511

Ricoldus contra ſectam Mahumeticam, & Anonymi libellus de moribus Turcarum, item Judæorum. 4. Apr. 16. 1511

‡ Theologia Damaſceni, interprete Fabro, explanatore Jod. Clictoveo. Prima emiſſio. 4. Non. Feb. 1512

Euſebii Chronicon. 4. Id. Jun. 1512

Itinerarium Antonini ex Caſtigatione Longolii. 4. 1512 per Henricum Stephanum ſeniorem, editionum priorum omnium optima. *Voſſ. de* 4. *Artib. Pop. p.* 417.

T. Roberti Abbatis S. Michaelis de monte in periculo maris Chronicon ab ann. 112. ad ann. 1220. in quo præſertim de rebus Normannicis & Anglicis tam eccleſiaſticis quàm ſæcularibus agitur, editum eſt ad calcem Sigeberti Gemblac. monachi. 4. 1512

A. H. Vetus Editio Eccleſiaſtæ. Olympiodorus in Eccleſiaſtem inſertâ novâ tralatione, interprete Zenobio Acciaiolo Florentino. Ariſteas de LXX. 4. 1512

Ch. De tribus fugiendis, ventre, plumâ & Venere; per Gul. Mar. 4. 1512

Ch. Hippocrates de præſagiis in morbis acutis. 4. * 1512

Ch. Apologia Eraſmi contra Latomum. 4. † 1512

‡ Lege Epiſtol. præfix. Editioni 1519.

* P. 16. Il avoit imprimé *febris* par un *æ*, & corrigea avec eſprit cette faute d'impreſſion : *fæbrem longam ſibi Chalcographus delegit, tametſi febris correpta ſit minùs periculoſa.*

† P. 163. Il fait ſon errata de vingt fautes, & avoüe ſincerement : *licit aliquot incuriâ noſtrâ aberratum eſt.*

Intro-

Introductio in Aristotelis Politica. & Oeconomica Xenophontis. fol. Prid. Non. Sept. 1512

C. Faber Stapulensis in X Libros Moralium Aristotelis. fol. 1512

Psalterium Quincuplex. Secunda & castigatior emissio. fol. Id. Jun. 1513

Ca. Liber trium virorum & trium spiritualium virginum &c. per Franc. Robert. Ord. Prædicat. Excud. H. S. Johanni de Brie. fol. 1513

Opusculum de laude Monasticæ Religionis. Absolutum Apr. 18. 1513. 8vo. Impressum Jun. 25. 1513

Sigeberti Gemblacensis cœnobitæ Chronicon ab anno 381. ad 1113. cum insertionibus ex historiâ Golfridi & additionibus Roberti Abbatis montis, 103 sequentes annos complectentibus. Edit. à G. Parvo. 4. 1513

A. Elizabethæ Schonaugiensis sororis Egberti Regis visiones. 4. 1513

Alexandri Benedicti physici Anatomice, sive historia corporis humani. Ejusdem collectiones medicinales. 8vo. Prid. Non. Jan. 1514

Decem libri Ethicorum Aristotelis ad Nicomachum ex traductione Argyropili, Fabri commentario elucidati & singulorum capitum argumentis prænotati. Decimi & ultimi interprete Argyropilo, & adjuncto Fabri commentario. Cum annotationius Gilberti Crab. 8vo. Feb. 5. & Prid. Cal. Nov. 1514

A. Arithmetica decem libris, Musica quatuor libris demonstrata. Epitome in Libros Arithmeticos Boetii. Rythmimachiæ ludus, qui & pugna numerorum appellatur. Fol. 1514

D. Char. Boville. L'art & science de Geometrie, avec les figures sur chascune regle, par lesquelles on

peut facilement comprendre la dite science. 4. 1514

D. Dionysii cœlestis hierarchia. Ecclesiastica hierarchia. Divina nomina. Mystica theologia. Undecim epistolæ. ex Ambrosii monachi Camaldulensis traductione, cum Fabri Scholiis. Undecim Epistolæ Ignatii, Polycarpi una. Latinè.

† Secundaria & castigatissima emissio. fol. Apr. 14. 1515

A. EuclidisElementa Geometriæ. fol. 1515

C. Aristotelis Metaphysica Bessarione Cardinale interprete, cum commentariis Argyropili Byzantii. Item Theophrasti Metaphysicorum liber unus. Item Metaphysica introductio quatuor dialogorum libris elucidata Authore Fabro. fol. 1515

T. Epistolæ Pauli cum commentariis Fabri. fol. 1515

T. Officium diurnum Sanctimonalium juxta usum ordinis Fontis Ebraldi elimatum. 4. 1515

Euclidis Elementorum libri 15. Campani Galli transalpini in eosdem commentarii. Theonis Alexandrini in 13. priores, Bartholomæo Zamberto Veneto interprete. Hypsiclis Alexandrini in 2 posteriores, eodem interprete. fol. Postrid. Epiph. 1516

Dioscorides, Ruellio interprete. fol. 1516

H. Librorum X. Aristotelis moralium tres conversiones, Argyropili, Aretini, & antiqua. fol. 1516

C. Angeli Politiani, Antonii Sabellici, Philippi Beroaldi, & aliorum opuscula. apud Joan. Parvum. 1511. & Henr. Steph. fol. 1516

* Textus de sphærâ de Sacro-bosco cum additione (quantum necessarium) adjectâ, novo commentario

† Quando prima prodierit, nondum comperi.

* Is Liber impressus est per Volphgangum Hopylium Septemb. 1. anno 1500.

nuper

nuper edito ad utilitatem studentium Philosophicæ Parisiensis Academiæ illustratus cum compositione annuli Astronomici Boneti & Geometriâ Euclidis Megarensis. fol. 1516

Fabri Introductio in Politica Aristotelis adjecto Clictovei commentario, Oeconomicon Xenophontis à Raphaele Volaterrano traductum. fol. Nov. 22. 1516

T. Jodocus Clictoveus de laudibus Sancti Ludovici, & Sanctæ Cæciliæ virginis & martyris. 4. 1516

A. In Canticum Canticorum Homiliæ quindecim. In aliquot Psalmos Davidicos oratiunculæ sive breves homiliæ octo & quadraginta. In sanctam Dei Genitricem Mariam panegyrici sive laudativi sermones quinque. 4. 1516

T. Jud. Clictovei de assumptione B. M. V. 4. 1517

T. Ejusd. de puritate conceptionis B. M. V. Libri duo, de ejus dolore in passione filii liber, de statione juxta crucem homilia. 4. 1517

T. Stephani Edunensis Episcopi de Sacramento Altaris tractatus. 4. 1517

Fabri Introductorium astronomicum theorias corporum cœlestium duobus libris complectens, Clictovei commentario declaratum. 4. Dec. 9. 1517

Ca. Horæ Canonicæ, Literâ Gothicâ. Excudit H. S. Johanni de Brie. fol. 1518

C. Erasmi Apologiæ duæ contra Latomum. Item de verâ nobilitate, de tribus fugiendis ventre, plumâ & Venere. 4. 1518

C. Albertus Pighius adversùs Prognosticatorum vulgus. 4. 1518

T. Bernonis Abbatis libellus de officio Missæ. 4. 1518

Epitheta Ravisii Textoris cum testimoniis. Venal. in ædibus Reginaldi Chaudiere in vico Jacobæo sub

insigni hominis sylvestris. Emiss. ex Officinâ Henr. Stephani pro Scholis Decretorum. 4. Sept. 2. 1518

Eusebii Chronicon. Latinè. 4. Oct. 30. 1518

Theologia Damasceni. secunda emissio. fol. Prid. Id. Jan. 1519

De necessitate peccati Adæ, & fœlicitate culpæ ejusdem disceptatio Jod. Clictovei. 8. Feb. 16. 1519

Opusculum Clictovei de Regis officio. 8. 1519

Theodoriti Cyrensis Episcopi de curatione Græcarum Affectionum libri duodecim, Zenobio Acciaiolo interprete. fol. Jul. 1519

Jod. Clictoveus de vitâ & moribus sacerdotum. 8. Aug. 4. 1519

C. Faber Stapulensis de Mariâ Magdalenâ. 8. 1519

T. Contemplationes Idiotæ editæ à Jacobo Fabro Stapulensi. 4. 1519

T. De Mariâ Magdalenâ, Triduo Christi, & unâ ex tribus Mariâ disceptatio Jod. Clictovei. 4. 1519

De tribus & unicâ Magdalenâ disceptatio secunda Jacobi Fabri Stapulensis. 4. 1519

T. Disceptationis de Magd. defensio Apologiæ Marci Grandivallis respondens à Jod. Clict. 4. 1519

T. Jod. Clictoveus de dignitate & excellentiâ Annunc. B.M.V. de benignitate & gratiâ ejus Visitationis. 4. 1519

T. Sermo Synodalis Guil. Meldensis Episcopi Meldi habitus anno 1519°. 4. 1520

In hôc opusculo contentæ Introductiones Jodoci Clictovei, in terminos, artium divisionem, suppositiones, prædicabilia, divisiones, prædicamenta, librum de enunciatione; in 1. priorum; in 2. priorum. in libros posteriorum, libros dialecticos, fallacias, obligationes, insolubilia. per Henricum Stephanum, è regione scholæ decretorum. 8. Jul. 24. 1520

Guillermi

Guillermi de Mara utriusque Censuræ Doctoris ac Constantiensis Ecclesiæ Thesaurarii & Canonici, de tribus fugiendis, ventre, plumâ & Venere, libelli tres multis probatorum Authorum sententiis & exemplis referti. Venal. in officinâ librariâ Henrici Stephani è regione Scholæ decretorum. 4. Anni incerti.

N. B. Franciæ scutum, Typographicum insigne, usurpave-runt etiam [1] Gulielmus Rubeus, & [2] Volphgangus Hopylius Henrici Stephani in arte excusoriâ socius. [3] Hic aliquando usus est eodem insigni, quo Stephanus in editione Dionysii Areopagitæ. Vidi etiam [4]librum, cui præfixum est nomen Francisci Regnaut, in fine Petri Portæ & Beati Rhenani recognitorum nomina gerentem; & tum ex Typorum charactere tum ex recognitorum nominibus conjicio Franciscum Regnaut & Henricum aliquando socios fuisse.

[1] Galeni de sanitate tuendâ libri 6. Thomâ Linacro Anglo interprete. 1517

[2] Textus de sphærâ Johannis de Sacro-bosco &c. Sep. 1. 1500

[3] Cyrill. Patriarch. Alexandr. in Evangelium Johannis. Latinè. 1520

[4] Politica. Oeconomica. Hecatonomiæ. &c. (uti prius 1506. & 1511.) 1515

INDEX

INDEX LIBRORUM
QUI EX
Roberti Stephani Primi
Officinâ prodierunt.

M. T.C. Oratoriæ Partitiones. 8. 7 C. Mart. 1527
Ejusdem de optimo genere Oratorum.
Persii Satyræ. 8. 5. Non. Maii 1527
Difficilium Accentuum compendium à Francisco Menese Minoritâ Hispano editum. 8. 10. Cal. Jun. 1527
Commentaria Ælii Antonii Nebrissensis in Persium. 8. 5. Cal. Jun. 1527
Oratio habita à F. Thomâ Guichardo Rhodio, juris utriusque doctore illustrissimi Hierosolymitanæ Religionis Magistri Oratore coram Clemente VII. in quâ Rhodiorum oppugnationis & deditionis summa continetur. 8. 5. Id. Aug. 1527
Grammatica Latina Phil. Melancthanis. 8vo. 8. Id. S. 1527
C. Hieron. Vida. de Arte Poëticâ. 8. 1527
Phil. Melanchthonis de Rhetoricâ libri tres. 8. 1527
Biblia Latina. fol. 4. Cal. Dec. 1527. Cal. Mart. 1528
Hebraïca Chaldæa Græcâque & Latina Nomina virorum &c. quæ in Bibliis sparsa sunt. Indices item duo, alter in Vetus Testamentum, alter in Novum. 1528
Digestorum volumina quinque. 8. 1528
Ad humani generis servatorem in urbis Romæ excidio P. Cursii Civis Romani deploratio. 8. Mai. 1528

M. T. Cice-

M. T. Ciceronis ad C. Trebatium Topica. 8. Jun. 1528
In Ciceronis Partitiones Commentaria Georg. Vallæ. 8. 1528
De legibus Oratio Phil. Melanchthonis. Ejusdem de gradibus Oratio. 8. 8. Id. Aug. 1528
Psalmi, Proverbia, Ecclesiastes, Canticum, cum brevibus ex Hebræo annotationibus. 4. 9. Cal. Oct. 1528
Tho. Linacri de emendatâ structurâ Latini sermonis Libri sex. 4. 1527. 13. Cal. Feb. 1528
Index in eosdem. 6. Id. Jan. 1529
Polydori Vergilii de inventoribus rerum prior editio. 4to. 1528. 6. Id. Jan. 1529
D. Valentini Mathecrier Methodus Poetica. 4. 1529
L. Vallæ in Pogium Antidoti libri, & ejusdem in Anton. Raudensem annotationes. 4. 8. Cal. Mai. 1529
A. De arte supputandi libri quatuor Cuthberti Tonstalli. 4. 1529
Terentii Comœdiæ sex, cum Donati & aliorum Comment. fol. 9. Cal. Jun. 1529
C. Erasmi Lingua. 8. 1529
F. Aristotelis Rhetorica Gallicè interprete R. Steph. 8. 1529
Plinii 2di Epistolæ & Panegyricus. 8vo. Pr. Cal. Jan.
Liber ejusdem de viris illustribus, Suetonii de claris Grammaticis & Rhetoribus, Julii Obsequentis de prodigiis. 8. Pr. Cal. Jan. 1529
Plauti Comœdiæ XX. fol. 6. Cal. Feb. 1529
C. Luciani Dialogi aliquot per Erasmum versi, & à Nic. Boscoducensi scholiis explanati. 8. 1530
Ovus Apollo ex Bern. Trebatii versione. 19. Cal. Feb. 1530
Sententiæ & proverbia ex omnibus Plauti & Terentii comœdiis. 8vo. 8. Cal. Mai. 1530
Paraphrasis Erasmi in Elegantias Vallæ: 3ª Editio. 8. 8. Id. Sept. 1530

M. Corderii

Corderii de corrupti ſermonis emendatione libellus. 8.
13. Cal. Jun. 1531

Paraphraſis ſeu potiùs Epitome inſcripta Eraſmo in Elegant. Vallæ, & Farrago ſordidorum verborum per Cornelium Crocum. 8. 7. Cal. Jul. 1531

Aldi Manutii Romani Inſtitutionum Grammaticarum libri quatuor. 4. 1531

Jac. Sylvii Ambiani in Linguam Gallicam Iſagoge. 8. 1531

Virgilii opera cum Commentariis Servii. fol. Aug. 17. 1532
Caſtigationes & Varietates Virgilianæ lectionis per Joan. Pierium Valerianum. fol. 9. Cal. Nov. 1529

Boetius in Topica Ciceronis. 8. 4. Cal. Sept. 1532

Dictionarium, ſeu Latinæ Linguæ Theſaurus, cum Gallicâ ferè interpretatione. 1531. fol. 4. Cal. Oct. 1532

Biblia Latina fol. Cal. Nov. 1532
Interpretatio Propriorum Nominum Hebraïcorum. 1532
Index rerum ac ſententiarum. 8. Id. Nov. 1532

A. Libri Dialecticæ Legalis quinque, authore Chriſtophoro Hogendorphino. 8. 1532

A. Robertus Senalis, de liquidorum leguminúmque menſuris ex variis ſacræ Scripturæ & Authorum veterum ac recentiorum locis congeſtæ obſervatiunculæ. 4. 1532

C. Bellum Grammaticale. 8. 1532

Linacri de emendatâ ſtructurâ libri ſex. 1532. 8.
19. Cal. Feb. 1533

Laur. Vallæ de elegantiâ Latinâ libri. 8. 13. Cal. Feb. 1533

Georg. Valla in Partitiones Ciceronis. 8. 3. Cal. Aug. 1533

Virgilius. 8. 5. Cal. Oct. 1533

Epitome Jod. Badii Aſcenſii in L. Vallæ Eleg. Id. Nov. 1533

Luciani Dialogi per Eraſm. verſi, cum Nic. Boſcoduc. Schol. tertia Edit. 8. 1533

Horatii

Horatii Ars Poetica, cum trium doctissimorum Commentariis, A. Jani Parrhasii, Acronis, Porphyrionis. Adjectæ sunt ad calcem Glareani annotationes. 4. 1533

Terentius. 4. *Vid. Vit. R. Steph. p. 27.*

Caroli Bovilli Samarobrini liber de differentiâ vulgarium linguarum, & Gallici sermonis varietate. Quæ voces apud Gallos sint factitiæ & arbitrariæ, vel barbaræ: quæ item ab origine Latinâ manârint. De hallucinatione Gallicanorum nominum. 4. 1533

A. Epitome Desid. Erasmi in Laur. Vallam. 4. 1533

Biblia Latina. 8. 13. Cal. Sept. 1534

Justiniani Cæsaris Institutionum libri quatuor, ex edit. Greg. Haloandri. 8. 3. Id. Oct. 1534

A. Melanchthon de legibus & gradibus. 8. 1534

Corderii de corrupti sermonis emendatione libellus. 8. 3ª edit. 1534

Al. Sententiæ ex optimis Authoribus Latinis. 8. 1534

Terentius. 8. 1534. 5. Id. Jan. 1535

Budæi de transitu Hellenismi ad Christianismum libri tres. 3. Non. Mart. 1535

A. De arte supputandi libri Cuthberti Tonstalli. 4. 1535

Car. Steph. excerpt. ex Baysio de re vestiariâ. 8vo. Cal. Apr. 1535

Ex eodem de vasculis. 8. 9. Cal. Mai. 1535

Disticha Moralia, Catonis nomine inscripta. 8. * circ. 1535

Rudimenta Grammatices Tho. Linacri ex Anglico sermone in Latinum versa, interprete Georg. Buchanano. 8. 3. Id. Mart. 1536

Car. Stephani de re hortensi libellus. 8vo. 6. Cal. Apr. 1536

Terentii Comœdiæ sex, cum Donati & aliorum commentariis. fol. Non. Apr. 1536

* Lege vit. R. S. ann. 1556.

Plinii de illustribus viris liber. Suetonii de claris Grammaticis & Rhetoribus liber. Julii obsequentis prodigiorum liber. 8. 3. Cal. Mai. 1536

Car. Stephani de re vestiariâ libellus ex Baysio excerptus. 8. 3. Non. Mai. 1536

Ejusdem de vasculis libellus ex Baysio excerptus. 8. 15. Cal. Jun. 1536

Ejusdem seminarium sive plantarium. 8. 12. Cal. Jul. 1536

Corder. de corrupti sermonis emendatione 3' edit. 4. 7. Cal. Sept. 1536

Baysius de re navali, vestiariâ, vasculis. Thyles. de coloribus. 8. Prid. Cal. Sept. 1536

Corderius de corrupto sermone, & de loquendi Latinè ratione. 8. 4. Cal. Oct. 1536

Dictionarium, seu Latinæ Linguæ Thesaurus. fol. 14. Cal. Dec. 1536

Luciani aliquot dialogi per Erasmum versi, cum Nicolai Boscoducensis explanatione. Tertia Editio ab Authore recognita. 8vo. 4. Cal. Jan. 1536

A. Car. Stephani de Latinis & Græcis nominibus arborum, fruticum, herbarum, piscium & avium liber. 8. 1536

Æsopi vita & Fabulæ. Latinè. 8. 3. Cal. Feb. 1537

Salmonii Macrini Juliodun. cubicularii Regii hymnorum libri sex, ad Jo. Bellaium S. R. E. Cardinal. 8. 7. Id. Feb. 1537

Ciceronis dialogi de Oratore. 12. 15. Cal. Mar. 1537

Ejusd. Rhetoric. libri de inventione. Topica. Partit. 12. 1537

Ejusdem Epistolæ ad Atticum & Quintum fratrem. 12. 1537

Æ. Donatus de octo partibus orationis. Editio prima. 8. 11. Cal. Jul. 1537

Rudimenta Linacri per Buchananum versa. 8vo. N. Jul. 1537

Hebræa, Chaldæa, Græca, & Latina nomina Propria,

quæ in Bibliis leguntur. Index rerum ac sententiarum. 8. 4. Cal. Oct. 1537

G. Victorini Commentarii in Cicer. de Invent. 4. 1537

A. Ciceronis Tusculanæ Quæstiones per Erasmum diligenter emendatæ & scholiis illustratæ. 8. 1537

C. Melanchthon de Rhetoricâ. 8. 1537

C. Idem de corrigendis studiis, & Rodolphus Agricola de formandis studiis. 8. 1537

H. Virgilius. 12. 1537

A. Polyd. Vergil. de rerum inventoribus & religionum fundamentis. 4. 1537

C. T. Exemplaria literarum, quibus Christianissimus Galliarum Rex Franciscus ab adversariorum maledictis defenditur: & controvers. causæ, ex quibus bella inter ipsum & Carolum V. Imper. emerserunt, explicantur: unde ab utro potiùs stet jus æquúmque lector prudens perfacilè deprehendet. 4. 1537

Johannis Despauterii Ninivitæ commentarii Grammatici. fol. 1537. 14. Cal. Apr. 1538

Dictionarium Latino-Gallicum. fol. 4. Non. Sept. 1538

De arte supputandi libri quatuor Cuthberti Tonstalli. 16. Cal. Nov. 1538

A. Car. Stephani arbustum, fonticulus, spinetum. 8. 1538

Turcicarum rerum Commentarius P. Jovii, ex Italico Latinus factus, Francisco Nigro Bassianate Interprete. 8. 1539

Commentarius captæ urbis, Anonymi. Poematia duo, Vienna Austriaca, Tunete, Anastasii. De origine Turcarum, Egnatii. 8. Id. Feb. 1539

P. Car. Stephanus de re hortensi. 8. 1539

M. T. Cice-

M. T. Ciceronis Opera. fol.
Epiſtolæ. 1538
Philoſophica. 1538
Victorii explic. Index. 1538
Rhetorica. 1538
Epiſtolæ Victorii, Naugerii. 1539
Orationes. Id. Aug. 1539
Plin. de Vir. Illuſtr. Sueton. de Gramm. & Rhet. Jul. Obſ. de Prodig. 8. 11. Cal. Jan. 1539
Dictionaire François-Latin. fol. 1539. 12. Cal. Mart. 1540
Biblia Latina. fol.
Hebr. Chald. Græc. Lat. Nom. Index. 1538
Novum Teſtamentum. 1539
Pentateuch. Joſ. Jud. Ruth. Reg. Chr. Eſd. Tob. Jud. Eſth. Job. Pſal. Prov. Eccles. Cant. Sap. Eccleſiaſtic. 1540
Prophetæ. 1540
De rebus Turcarum libri quinque, Richerio Authore. 8vo. 3. Non. Mart. 1540
De *Mihi* & *Nihil* tum ſcribendis tum proferendis, aſſertio Joannis Theodorici Bellovaci. 8vo. Cal. Apr. 1540
I. Car. Steph. ſeminarium & plantarium denuo auctum & locupletatum. Huic acceſſit alius libellus de conſerendis arboribus in ſeminario & in plantarium transferendis. 4. 1540
Virgilius. 8. 1540
In Topica Ciceronis Boetii Commentarius. 8. 1540
Ciceronis Epiſtolarum libri. 8. Non. Apr. 1540
Victorii Caſtigationum Explicationes.
Pauli Manutii Scholia. 1540. Cal. Apr. 1541
Terentius. 24. 1540. Id. Jan. 1541
Libri Moſis quinque, cum annotationibus. 4. 12. C. Mar. 1541

Laur.

Laur. Vallæ de Lat. Ling. Eleg. libri. 4. 5. Cal. Oct. 1541
Dictionarium Propr. Nominum in libris prophanis. 8. 3. Cal. Jun. 1541
Novum Testamentum Latinum cum brevibus annotationibus. 8.
Evangelia & Acta. 1541
Epistolæ & Apocalypsis. 4. Id. Oct. 1541
Index Epistol. & Evang. juxta Eccles. Paris. & Rom.
Corderius de corrupti sermonis emendatione. 8. Prid. Cal. Dec. 1541
A. Ovidii Heroides. 8. 1541
B. De re vestiariâ libellus ex Baysio excerptus. 8. 1541
T. Rutilius Lupus, Aquila Romanus, & Julius Rufinianus de figuris sententiarum & verborum. 8. 1541
Terentius cum Donati Comment. 4. 1541. 4. Id. Jan. 1542
Quintiliani Institutiones Oratoriæ. 4. 4. Non. Mart. 1542
Dictionariolum puerorum. 4. Jul. 15. 1542
Ciceronis Tusculanæ Quæstiones. 8. 17. Cal. Dec. 1542
H. Bunellus de puellâ, quæ sinè cibo & potu vixit. 8. 1542
Summa totius Sacræ Scripturæ, Decem Dei Verba, sive Præcepta. 8. 1542
Budæi de Asse & Partibus ejus libri quinque. Imprimebat Michael Vascosanus sibi, Roberto Stephano, ac Johanni Roigny affinibus suis. fol. 1542
Dictionarium, seu Thesaurus Linguæ Latinæ. fol. 12. Cal. Jul. 1543
Nov. Test. Lat. cum brev. annot. Evang. & Acta. 12. 1543
Epistol. & Apocalypsis. 12. Cal. Sept. 1543
Ind. Epistol. & Evang.

Libri de Re Rusticâ. M. Caton. lib. I. Varronis lib. III.
16. Cal. Aug. 1543
Columellæ lib. XII. & lib. de arbor. 11. Cal. Sept. 1543
Palladii lib. XIIII. 1543
Victorii Explicationes. 1543
Enarrationes priscarum vocum per Georg. Alexand. Annot. Beroald. in Columell. Ald. de dieb. 1543
Car. Steph. de Vasculis libellus ex Baysio decerptus 8.
13. Cal. Oct. 1543
Suetonius. 8. 15. Cal. Dec. 1543
Justinus. 8. 3. Cal. Dec. 1543
D. François I. Roy de France : Epistre à nôtre Saint Pere Paul III. par laquelle est respondu aux calomnies en deux lettres envoyées au dit Saint Pere par Charles V. Empereur : translatée de Latin. 8. 1543
C. Pauli III. Pont. Max. ad Carolum V. Imperatorem Epistola hortatoria ad pacem. Caroli responsio & Francisci Francorum Regis adversùs ipsius Caroli calumnias Epistola Apologetica ad Paulum III. scripta Latiné & Gallicé. 8. 1543
Ciceronis opera. 8.
Orationum volumen 1^{m}. 14. Cal. Mar. 1543
2^{m}. 10. Cal. Apr. 1543
3^{m}. 7. Cal. Jul. 1543
Emend. Ferrarii in Philip. 10. Cal. Aug. 1543
De Philosophiâ vol. 1^{m}. 1543
2^{m}. 3. Id. Sept. 1543
P. Manutii Schol. in Philosoph. 1543
Officia. Cato. Lælius. Paradox. Somn.
15. Cal. Oct. 1543
Epistolæ ad Atticum. 1543. 4. Non. Jan. 1544

Epistolæ

P. Manutii Schol. in easd.	1543.
Epistolæ familiares. 1543.	Non Jan. 1544
P. Manutii Schol. in easd.	Non. Jan. 1544
Rhetorica.	1544
Biblia Hebraïca. 4.	
Duodecim Prophetæ cum commentariis Kimhi à Vatablo emendatis.	
Osee.	1539
Sophonias.	Jun. 1539
Michæas.	Jul. 1539
Nahum.	Aug. 1539
Aggæus.	Aug. 1539
Habaccuc.	Nov. 1539
Joel.	Jan. 1540
Amos.	Jan. 1540
Abdias.	Jan. 1540
Jonas.	Jan. 1540
Zacharias.	Feb. 1540
Malachias.	Mart. 1540
Prophetia Isaiæ.	Sept. 1539
Prophetia Jeremiæ.	Aug. 1540
Daniel.	1540
Ezechiel.	1542
Cantic. Ruth. Lament. Eccles. Esth.	Jul. 1540
Proverbia Solomonis.	Aug. 1540
Psalterium.	Oct. 1540
Esdras.	1541
Job.	1541
Liber Paralipomenon.	1543
Quinque libri legis.	1543
Prophetæ priores. Josue. Judic. Sam. Reg.	1544
Cæsaris Commentarii. 8.	1544

Eutropii Epitome belli Gallici. 8. 1544

Salluftii Hiftoria. 8. 1544

Ammianus Marcellinus. 8. 1544

Herodianus, Latiné. 8. 16. Cal. Jun. 1544

Dion Caffius, Latiné. Ælius Spartianus, Julius Capitolinus, Ælius Lampridius, Vulcatius Gallicanus. Egnatii annotat. 8. Id. Jun. 1544

Ecclefiaftica Hiftoria Eufebii, Socratis, Theodoriti, Theodori, Sozomeni, Evagrii. Græcé. fol Pr. Cal. Jul. 1544

Eufebii Præparatio Evangelica. Græcé. fol. 1544

Pollio. Vopifcus. Egnatii in eofdem annot. Aurelius Victor. Pomponius Lætus. Egnat. de Rom. Princip. 8. 6. Id. Jul. 1544

Feneftella de Magiftratibus Sacerdotiifque Roman. Pompon. Læt. de Magiftrat. Sacerd. & Legib. Rom. 8. 1544

Horatii Poemata. Ratio menfuum. Centimetrum Servii. 8. 1544

Catonis Difticha, cum notis & Gallicâ Corderii interpretatione. 8. 1544

A. Joannis Pellifonis modus examinandæ conftructionis in Oratione. 8. 1544

A. H. Alphabetum Hebraïcum, ex Ant. Cevallerii Hebr. Profeffor. recognitione. 8. 1544

Oratio de fententiâ Chriftianiffimi Regis fcripta ad Imperii Ordines Spiræ. 4. 1544

C. Defences pour le Roy de France à l'encontre des injures & detractions de Jacques Omphalius. 4. 1544

A. Meffire Jean de Bellay Cardinal. Harangues, Oraifons, Epiftres, & autres chofes tant en Latin qu'en François. 4. 1544

LB. Gul. Budæi Forenfia cum indice verborum Græco-Latin. locupletiff. fol. 1544

Juvenalis

Juvenalis & Persii Satyræ. 8. 1544. 3. Non. Jan. 1545
Valerius Maximus. 8. 1544. 7. Id. Jan. 1545
Æsopi vita & fabulæ. Latiné. 8. 17. Cal. Mar. 1545
Harmoniæ Evangelicæ libri quatuor. Authore Andreâ Osiandro. 12. 8. Cal. Mai. 1545
Annotationum in Harmoniam liber unus. eodem Authore. 12. 3. Non. Mai. 1545
Biblia Latina cum novâ & vetere tralatione & notis. 8. 1545
Nov. Test. Lat. cum brevib. annot. Evang. & Act. 8. 1545
Epistolæ & Apocal. 1545
Lucanus. 8. 1545
C. Christoph. Hagendorphinus de instituendâ vitâ & corrigendis moribus juventutis. 8. 1545
H. Terentius. 8. 1545
I. Car. Stephani de re hortensi libellus, multò quàm antea locupletior factus: cui nuper additus est alius libellus de cultu & satione arborum, ex sentent. antiq. 8. 1545
D. Les declinaisons des Noms & Verbes de la langue Latine. 8. 1545
Moschopuli de ratione examinandæ orationis libellus. 4. Prid. Cal. Jan. 1545
G. Ciceronis Officia. 12. 1545
Biblia Hebræa. 12. Prophetia Isaiæ. Feb. 1544
Jeremiæ. Jul. 1544
Ezechielis. Aug. 1544
Duodecim Prophetæ. Nov. 1544
Cant.Ruth.Lam.Eccl.Esth. Nov. 1544
Psalterium. Jan. 1545
Proverbia Solom. & Job. Mart. 1545
Daniel & Esdras. Mai. 1545
Josue & Judices. Nov. 1545

Samuel.
Reges.
Liber Paralipomenon.
Quinque libri legis. Jan. 1546
Cicero de Oratore. 12. 1546
Liber Pſalmorum Davidis cum annotat. 8. 1546
Cantica, quæ in Bibliis ſparſim leguntur, cum annotat. 4. Cal. Mart. 1546
Euſebii Demonſtratio Evangelica. Græcé. fol. 1545. Cal. Apr. 1546
Biblia Latina. Index rerum. Hebr. Chald. Lat. Propr. Nom. fol. Id. Mai. 1546
Dictionarium Latino-Gallicum. fol. 4. Non. Jun. 1546
Eraſmus de duplici copiâ verborum. 8. 13. Cal. Jul. 1546
Inſtitutionum Hebraïcarum abbreviatio, per Pagninum. 8vo. 5. Id. Aug. 1546
Obſervationes in Linguam Hebraïcam, per eundem. 8vo. 6. Non. Oct. 1546
A. Linacri rudimenta à Buchanano verſa. 8. 1546
A. Catalog. librorum in Stephani officinâ cuſorum & recuſorum. 8. 1546
A.T. Catalog. librorum in Steph. officinâ venalium. 8. 1546
C. La Coltivatione di Luigi Alamanni. 4. 1546
Æſopi vita & fabulæ. Græcé. 4. Non. Nov. 1546
Nov. Teſt. Gr. ex Biblioth. Reg. 12. 7. Id. Nov. 1546
Dionyſii Halicarnaſſei Antiquitatum Romanarum lib.X. Græcé. fol. 1546. Cal. Feb. 1547
Syngelus de laudibus Divi Dionyſii. Gr. 4. Non. Mar. 1547
Dionyſii Halicarnaſſei de compoſitione ad Rufum. Artis Rhetoricæ capita quædam, ad Echecratem. Quo dicendi genere uſus ſit Thucydides, ad Ammæum, Græcé. fol. Cal. Apr. 1547

A. Georg.

A. Georg. Valla in Ciceronis Partitiones. 8. 1547

I. G. H. Car. Stephani, de Latinis & Græcis nominibus arborum, fruticum, herbarum, piſcium & avium liber ex Ariſtotele, Theophraſto, Dioſcoride, Galeno, Ætio, Paulo Æginetâ, Actuario, Nicandro, Athenæo, Oppiano, Æliano, Plinio, Hermolao Barbaro, & Joanne Ruellio: cum Gallicâ eorum nominum appellatione. tertia editio. 8. 1547

LB. Epitome Rhetorices ex Quintiliani operibus collecta, authore Jonâ Philologo. 8. 1547

Ciceronis Epiſtolæ ad Atticum. 12. 1547

ad Brutum, & Quintum fratrem.

in eaſd. ſcholia P. Manutii. Cal. Apr. 1547

Apophthegmatum opus, par Eraſmum. 8. Cal. Jul. 1547

Dionyſii Alexandrini de ſitu orbis libellus, cum Schol. Euſt. Græcè. 4. 1547

A. Petri Caſtellani Oratio funebris. 8. 1547

Treſpas, Obſeques & Enterrement de François Roy de France. Les deux Sermons funebres prononcés l'un à noſtre Dame de Paris, l'autre à S. Denys. 8.

Le Sacre du Roy Henry II.

Alexandri Tralliani libri XII. Rhazæ de peſtilentiâ libellus ex Syrorum linguâ in Græcam tranſlatus. Cum Caſtig. Goupyli. fol. Prid. Non. Jan. 1548

Theſaurus Linguæ Sanctæ, Sancte Pagnino Authore. 8. 12. Cal. Feb. 1548

Dionis Romanarum hiſtoriarum libri 23. Græcè. fol. Prid. Cal. Feb. 1548

Paraphraſis ſeu potiùs Epitome inſcripta Eraſmo, in Elegant. Vallæ. & farrago ſordidorum verborum per Corn. Crocum. 8. 16. Cal. Jul. 1548

Alphabetum Græcum. 8. 1548

Theodori Bezæ Vezelii Poemata, Lutetiæ, ex officinâ Conradi Badii sub prelo Ascensiano è regione Gymnasii D. Barbaræ. Lutetiæ, Rob. Stephano Regio Typogr. & sibi excud. Conr. Badius. 8. Id. Jul. 1548

Terentii Andria cum omni interpretationis genere. 8. 9. Cal. Nov. 1548

Luciani dialogi aliquot per Erasmum versi, cum Nic. Buscoducensis explanatione. His accesserunt aliquot alii ejusdem Luciani dialogi mirè festivi, eodem Erasmo interprete. 8. 1548

A. Car. Stephani seminarium seu plantarium fructiferarum præsertim arborum &c. 8. 1548

Commentarii Linguæ Græcæ, Gul. Budæo Authore. fol. 9. Cal. Jan. 1548

I. T. Gul. Budæi Forensia cum verborum forensium indice Latin. Gall. fol. 1548

Fenestella de Magistr. & Sacerd. Rom. Lætus de Mag. Sacerd. & Leg. 8. Cal. Feb. 1549

Hebraïcarum Institutionum libri 4. Pagnino Authore. 4to. 13. Cal. Mai. 1549

Hebr. & Chald. nomina, quæ in Bibliis leguntur, ordine Alphab. 4. 13. Cal. Mai. 1549

Dictionaire François-Latin. fol. Jul. 27. 1549

Bayfius de re Nav. Vest. Vasc. Thyles de Color. 4. Prid. Id. Sept. 1549

D. Georgius Merula de gestis ducum Mediolanensium, sive de antiquit. Vicec. 4. 1549

Nov. Testam. Gr. Evangelia & Acta. 12. 1549
Epistolæ & Apocalypsis. 4. Id. Oct.

Clenardi Institutiones Græcæ. Pro cujus meditationibus Latinis excudimus Moschopulum Vet. Gramm.

Eruditiss.

Eruditiss. quo tota Græcia instituendis pueris uti consuevit. 4. 6. Id. Nov. 1549

Ciceronis Officia, Cato Major, Lælius, Paradoxa, somnium Scipionis. 8. 12. Cal. Dec. 1549

Paul. Jovii Vitæ 12. Vicecom. Mediolani Principum. 8. 1549

Horatii Poemata, schol. & argumentis ab H. Stephano illustrata. 8. 1549

Juvenalis & Persii Satyræ adnotatiunculis illustratæ. 8. 1549

Virgilii opera. 12. 1549

Linacri de emendatâ Structurâ libri sex. 8. 6.Id.Mart. 1550

Ejusdem rudimenta per Buchananum versa. 8. 1550

Alphabetum Græcum. 8. 1550

Andreæ Salernitani bellum Grammaticale. 8. 1550

Grammatica Latina Melanchth. 8. 1548. 9.Cal.Feb. 1550

H. Car. Steph. de nutrimentis ad Baylium libri tres. 8. 1550

Nov. Testam. Gr. Evangelia & Acta. fol. 1550
Epistolæ & Apocalypsis. 17. Cal. Jul.

De Syllab. quantitate, per Corder. 8. 4. Non. Dec. 1550

Manutii Schol. in Epistol. fam. Cic. 1550. 8. Cal. Dec.
Ciceronis Epistolæ familiares. 8. Non. Dec. 1550

A. Lazare de Bayf. Hecuba d'Euripide traduite en François. 8. 1550

A. Dictionariolum Puerorum. In hôc nudæ tantùm puræque sunt dictiones, nullo loquendi genere adjuncto; ut sibi indè à teneris exempla sumant ad declinandum pueri, simúlque propriam vocum significationem paulatim discant. 4. 1550

Justini Philosophi & Martyris opera. Græcé. fol. 1551

Dionis Nicæi Epitome, authore Xiphilino. 4. 1551

Eadem, Latiné. Gul. Blanco Albiensi interprete. 4. 1551

Nov. Testam. Gr. cum duplici interpretatione, Erasmi & Veteris interpretis: Harmoniâ Evangelicâ & Ind.

Evangelia

Evangelia & Acta. 8. 1551

Epistolæ & Apocalypsis. Index in Nov. Test.

Sententiæ Veterum Poetarum per Georgium Majorem in locos communes digestæ. Antonii Mancinelli de Poeticâ virtute libellus. Index Sententiarum & Proverbiorum. 8. 1551

Terentius. 8. 4.Cal. Dec. 1551

Commentarius puerorum de quotidiano sermone, qui prius *Liber de corrupti sermonis emendatione* dicebatur. Maturino Corderio authore. 8. 1550. Pr. Cal. Dec. 1551

Rudimenta fidei Christianæ. Græcè. 8. Dec. 15. 1551

Proverbes, Ecclesiaste, Cantique, Sapience, Ecclesiastique. 8 1552

Pseaumes de David, en Latin & François. 8. Apr. 7. 1552

Sommaires & brefs recueils en forme d'exposition du contenu és Pseaumes de David. 8. Jun. 12. 1552

Le Nouveau Testament tant en Latin qu'en François. Brieve declaration d'aucuns mots & manieres de parler. avec une table. 8.

Evangiles & Actes. 1552

Epistres & Apocalypse.

Claire declaration du contenu au vieil & nouv. Testament. Sommaires & briefs recueils en forme d'exposition du contenu és chapitres de tous les Livres du Nouveau Testament.

Ad censuras Theologorum Parisiensium, quibus Biblia à Roberto Stephano Typographo Regio excusa calumniosè notârunt, ejusdem Roberti Stephani responsio. 8. Jun. 23. 1552

La même en François. 8. Juill. 13. 1552

A. Rob. Steph. Dictionarium Latino-Gallicum. fol. 1552

In sacra quatuor Evangelia perpetuæ Buceri Enarrationes. fol. 1552

In

In Matthæum, Marcum & Lucam commentarii ex Ecclesiasticis Scriptoribus collecti, Novæ Glossæ Ordinariæ specimen. fol. Id. Jan. 1553

Harmonia Evangelica Andreæ Osiandri.

A. Calvini commentarii in Johannem. fol. 1553

Ejusdem Institutio Christianæ Religionis. fol. Prid. Non. Feb. 1553

S. La Bible. fol. 1553

Catechisme, par Jean. Calvin. 8. 1553

La forme des prieres Ecclesiastiques. 8. 1553

De vero verbi Dei, Sacramentorum, & Ecclesiæ ministerio libri 2. De adulterinis Sacramentis liber unus. De adulterato Baptismi sacramento & sanctorum oleorum usu. De adulteratâ cœnâ Domini. De theatricâ missæ saltatione cento, authore Petro Vireto. fol. 14. Cal. Jul. 1553

Ambrosii Calepini Dictionarium, quartò & postremò ex R. Steph. Lat. ling. Thesauro auctum. 2 Vol. fol. 1553. Cal. Jan. 1554

De origine, continuatione, usu, authoritate, atque præstantiâ Ministerii Verbi Dei & Sacramentorum: & de controversiis eâ de re in Christiano orbe hôc præsertim sæculo excitatis, ac de earum componendarum ratione, authore Petro Vireto. fol. 8. Cal. Feb. 1554

F. Exposition continuelle sur les Evangelistes. fol. 1554

Psalmorum libri 5. ad Hebraïcam veritatem traducti, & à Bucero enarrati. Ejusdem commentarii in librum Judicum & in Sophoniam. fol. Prid. Id. Mai. 1554

In Genesin Commentarius Calvini. fol. 13. Cal. Aug. 1554

Franc. Hotomani Commentariorum in Orationis Ciceronis primum volumen. fol. Id. Aug. 1554

Cate-

Catechismus ab Imman. Tremellio Hebraïcè versus. 8.
Aug. 24. 1554

Defensio Orthodoxæ fidei de sacrâ Trinitate, contra prodiosos errores Michaelis Serveti Hispani, ubi ostenditur hæreticos jure gladii coercendos esse, & nominatim de homine hôc tam impio justè & meritò sumptum Genevæ fuisse supplicium, per Johan. Calvinum. 8. 1554

De hæreticis à Civili Magistratu puniendis libellus Th. Bezæ. 8. 1554

I. Alphabetum Græcum, cum Th. Bezæ Scholiis, in quibus de germanâ Græcæ Linguæ pronunciatione disserit. 8. 1554

Concordantiæ Bibliorum utriusque Testamenti. fol.
7. Cal. Feb. 1555

Bibliorum Vulgata Editio, in quâ juxta Hebraïcorum versuum rationem singula capita versibus distincta sunt, numeris præfixis, qui versuum numeris, quos in concordantiis suis R. Stephanus post literas marginales A B C D E F G addidit, respondent. 8vo.
8. Id. Apr. 1555

De puerili Græcarum literarum doctrinâ liber, Lodoico Enoco authore. 8. Id. Mai. 1555

Harmonia ex tribus Evangelistis composita, Matthæo Marco & Lucâ; adjunctò seorsim Johanne, quòd pauca cum aliis communia habeat: cum Calvini Commentariis. fol. 16. Cal. Oct. 1555

A. Calvinus in Acta Apostolorum. fol. 1555

In Pauli Apostoli Epistolas, atque etiam in Epistolam ad Hebræos, item in Canonicas Petri, Johannis, Jacobi & Judæ, Calvini commentarii. Hanc commentariorum postremam esse recognitionem ex lectione atque collatione cum prioribus deprehendet lector. fol. 1556

I. A. Pro-

I. A. Prophetæ quinque Ofee Joel Amos Abdias Jonas cum Thargum, id eft, Chaldaïca Paraphrafi Jonathan, & comment. R. Selomo Jarhi, R. Abraham Aben Ezra, & R D. Kimhi : variis lectionibus ex multorum exemplarium diligenti collatione in margine afcriptis. 4. 1556

Hofee cum Thargum &c. 4. Jan. 1556

Liber Pfalmorum Davidis. tralatio duplex Vetus & Nova Pagnini adjectis annotationibus ex commentariis Hebræorum à Vatablo excuffis. 8. 1556. Cal. Jan. 1557

Biblia Latina cum Not. fol.

Vet. Teftam. 2 Vol. 1556

Nov. Teftam. 1556. Cal. Mart. 1557

Hebr. Chald. Gr. Lat. Nomina.

C. Calvini commentarius in Librum Pfalmorum. fol. 1557

A. Calvinus in omnes Pauli Epiftolas. fol. 1557

Dictionarium Puerorum Latino-Gallicum, ex poftremâ recognitione R. Stephani, in quâ adjecta eft fingulorum verborum conftructio, & nominum regimen, necnon dicendi formulæ. 4. 17. Cal. Mai. 1557

Diction. des Mots François tournées en Lat. 4to. Jul. 28. 1557

Phrafes Hebraïcæ. 8. Cal. Feb. 1558

A. Gallicæ Grammatices libellus. 8. 1558

A. Idem, Gallicé. 8. 1558

Adagiorum Chiliades quatuor cum fefquicenturiâ, Erafmi, cum H. Steph. animadverfionibus. fol. 1558

A. Kimhi in Habacuc. recognit. à Vatablo. 4. 1559

De cœnâ Domini plana & perfpicua tractatio : in quâ Joachimi Wefphali calumniæ poftremùm editæ refelluntur. Th. Bezâ authore. 8. 1559

A. Calvini Commentarii in V. libros Mofis. fol. 1559

Inftitutio Chriftianæ Religionis, in libros 4. nunc pri-

mùm

mùm digesta, certisque capitibus distincta: fol.
17. Cal. Sept. 1559

Glossæ in tres Evangelistas, cum Calvini Commentariis, adjecto seorsim Johanne. fol. Olivâ Roberti Stephani. 1560

Harmonia ex tribus Evangelistis, adjuncto seorsim Johanne; cum Calvini commentariis. fol. 2da editio. Olivâ Roberti Stephani. 1560

Le nouveau Testament reveu & corrigé sur le Grec par l'avis des Ministres de Geneve. 12. L'Olivier de Robert Estienne. 1560

Libri sequentes ab Henrico Stephano in ipsius Indice Roberto sinè anni indicio adjudicantur.

ORationes aliquot Ciceronis seorsim excusæ in puerorum gratiam. 8.

Syntaxis Joannis Despauterii Ninivitæ. quartò edita. 4.

Prima pars Grammaticæ Joannis Despauterii Ninivitæ, diligentissimè recognita. 4.

Contextus universæ Grammatices Despauterianæ, Joanne Pellissone Condriensi authore. 8.

Ars versificatoria Hulderici Huteni. 8.

Rudimenta prima Latinæ Grammatices Joanne Pellisoné Condriensi authore. 8.

Gul. Budæi annotationes in 24. Pandectarum libros postremùm auctæ & recognitæ. Ejusdem Budæi de Asse & partibus ejus libri 5. ab eo novissimè & recogniti & locupletati. fol.

INDEX

INDEX LIBRORUM
QUI EX
Francisci Stephani Primi
Officinâ prodierunt.

VINETUM. 8. 1537

De rectâ Latini sermonis pronunciatione. 8. 1538

A. Car. Steph. Sylva, frutetum, collis. 8. 1538

A. Terent. cum accent. & argumentis ex Donato. 4. 1538

Ejusdem Andria, omni interpretationis genere facilior effecta. apud Sim. Colinæum & Franc. Stephanum. 4. 1541

A. Car. Stephani arbustum, fonticulus, spinetum. 8. 1542

Methodus confessionaria. apud S. Colinæum & Franc. Stephanum. 4. 1542

Car. Stephani pratum, lacus, arundinetum. apud Sim. Colinæum & Franc. Stephanum ejus privignum. 8. 1543

C. Probæ Falconiæ vatis clarissimæ à Sancto Hieronymo comprobatæ centones. 8. 1543

Psalterium Davidis, Græcé. 12. 1543

Terentii Andria omni interpretationis genere facilior effecta. Adjectus est Index Latinarum & Gallicarum dictionum. 8. 1547

Dictionarium Latino-Gallicum, apud Jacobum du Puis, Parisiis. Excud. Franciscus Stephanus. fol. 1570

Idem, apud Sebastianum Honoratum. Venund^rs Parisiis, apud Nicol. Chesneau, viâ Jacobæâ, sub Scuto Frobeniano & quercu viridi. Excud. Franc. Stephanus. fol. 1571

INDEX

INDEX LIBRORUM
QUI EX
CAROLI STEPHANI
Officinâ prodierunt.

D. Plutarque: Traicté de la honte vicieuse, traduit du Grec, par Franc. le Grand. 8. 1544
Appiani Alexandrini Romanæ Historiæ. fol. Græcè. 1551
Institutiones Græcæ Linguæ, Nic. Clenardo authore. 8. Non. Oct. 1551
H. Epistolæ P. Bunelli. 8. 1551
Apologia cujusdam Regiæ famæ studiosi, quâ Cæsariani Regem Christianiss. arma & auxilia Turcica evocâsse vociferantes impuri mendacii & flagitiosæ calumniæ manifestè arguuntur. apud Car. Stephan. Typog. Reg. è regione Scholæ decretorum. 4. 1551
C. Eadem, Gallicé. 4. 1552
Al. Apologia pro Rege Christ. contra Cæsarianos. 8. 1552
D. Charl. Estienne. Abregé de l'histoire des Vicomtes & Ducs de Milan, extraict en partie du livre de P. Jovius. 4. 1552
Ejusdem. Discours des histoires de Lorraine & de Flandre. 4. 1552
T. Les Voyages de plusieurs endroits de France, en forme d'Itineraires. Et les fleuves du Royaume de France. par Charles Estienne. 4. 1552

Joannis

Joannis Valverdi Hamuſcenſis de animi & corporis ſanitate tuendâ Libellus. 8. Non. Feb. 1552

Dictionarium Latino-Gallicum. fol. Id. Jul. 1552

T. C. Barthelemy de Salignac. Hiſtoire du ſiege de Mets en Lorraine par l'Emp. C. V. en l'ann. 1552. 4. 1553

Traicté de la guere de Malte, & de l'iſsüe d'icelle fauſſement imputée aux François, à l'Empereur Charles V. par le Chevalier de Villegagnon. 4. 1553

Idem Latiné. 4. 1553

Epiſtola Regis Chriſtianiſſimi ad ampliſſimos ſacri Imperii ordines. 4. 1553

Nic. Machiavel: le Prince, traduit d'Italien par Guil. Cappel. 4. 1553

Tullii Ciceronis de Oratore ad Quintum fratrem libri tres cum commentariis Audomari Talæi. 4. 1553

C. Ciceronis in Catilinam Orationes cum prelectionibus Pet. Rami. 4. 1553

Petri Bellonii Cenomani de aquatilibus libri duo cum iconibus. oblóng. 1553

De re Veſt. Naval. & Vaſc. ex Bayf. par Car. Steph. 8. 1553

La guide des Chemins de France, reveuë & augmentée pour la troiſiéme fois, les Fleuves du Royaume auſſi augmentés. 8. 1553

A. Novum Teſtamentum ex Biblioth. Reg. 8. 1553

Novum Teſtamentum. Latiné. 12. 1553

Dionyſii Halic. reſponſio ad Cn. Pompeii Epiſtolam, in quâ ille de reprehenſo ab eo Platonis Stylo conqueritur. Ejuſdem comparatio Herodoti cum Thucydide, & Xenophontis, Philiſti, Theopompi inter ſe. Ejuſdem ad Ammæum Epiſtola adversùs eos, qui Demoſthenem ab Ariſtotele præcepta eloquentiæ didiciſſe contendebant. Ejuſdem de præcipuis Linguæ Græcæ Authoribus elogia. omnia hæc Græcé. 8. 1554

Dictionarium Latino-Græcum. 4. 16. Cal. Apr. 1554
Compendium Michlol, nunc primùm editum, authore Rodolpho Bayno Cantabrigense & sanctæ Linguæ Professore Regio Lutetiæ Parisiorum. 4. 1554
Institutiones Linguæ Syriacæ, Assyriacæ atque Thalmudicæ, unà cum Æthiopicæ atque Arabicæ collatione. Angelo Caninio Anglarensi authore. 4. 1554
Hastarum & auctionum origo, ratio, solennia. Authore Junio Rabirio Jurisconsulto & apud Petragorios in subselliis Bergeraci causarum capitalium Quæstore ac Præfecto Regio. 4. 1554
D. Barthelemi de Salignac : Missives par luy envoyées du camp du Roy à Mr le Card. de Guyse, contenant le voyage du Roy Henry II. au Païs-bas de l'Empereur. 4. 1554
A. Defence pour le Roy tres-chrestien contre les Calomnies de Jacques Omphalius. 4. 1554
Paradoxes, Propos contre la commune opinion, debatus en forme de Declamations forenses, corrrigéz pour la seconde fois. 8. 1554
Paradoxe, que le plaisir est chose tres utile & necessaire à la vie de l'homme. 8. 1554
Linguæ Latinæ cum Græcâ collatio ex Prisciano & probatissimis quibusque authoribus. 8. 1554
Prædium Rusticum. 8. 1554
P. De Lat. & Gr. nominibus arborum &c. cum Gallicâ eorum appellatione. 8. 1554
Joan. Bacchanelli Regiensis de consensu Medicorum in curandis Morbis. libri quatuor. 12. 1554
Ejusdem de consensu medicorum in cognoscendis simplicibus liber. 12. Id. Sept. 1554

Cicer. operum tomus 1us fol. 1551. 3. Non. Sept. 1554
2us 1554
3us 1554
4us 1554. 3. Cal. Mart. 1555
Vita & elogia. cum Præf. ad Lect. & Epist. ad Card. Lotharing. 6. Cal. Mart. 1555
Ejusdem Epistolarum familiarium liber secundus. Aliquot item Epistolæ ex cæteris libris. cum Lat. & Gall. Interpretat. Mat. Corderio authore. 8. 1555
A. Petri Godofredi proverbia. 8. 1555
La maniere d'exercer les Enfants à decliner les Noms & les Verbes. 8. Sept. 1555
H. La nature & diversité des poissons avec leur pourtraits par P. Belon du Mans. 8. 1555
Institutionum Hebraïcarum abbreviatio, per Pagn. 4. Id. Feb. 1556
Tabula in Grammaticam Hebræam, authore Nicolao Clenardo. 4. 1556
Genesis, Hebraïcé. 4. 1556
C. T. De diversis regulis Juris antiqui, Tit. 17. libri 51. Pandect. & in eum comment. veteris incerti Authoris. 8. 1557
Thesaurus Ciceronis. fol. 4. Cal. Nov. 1557
A. Ciceronis opera. fol. 1558
Rudimenta prima Latinæ Grammaticæ per Pelisson. 8. 1558
Contextus universæ Grammaticæ Despauterianæ per eundem. 8. Id. Jan. 1559
Rudimenta Latino-Gallica cum accent. 8. 15. Cal. Feb. 1559
Alphabeticum Hebraïcum. 8. 1559
Dictionarium Poeticum, quod vulgò inscribitur, Elucidarius Carminum, multò quàm antehac emendatius. 8. Prid. Cal. Jan. 1559

LB. Placitorum summæ apud Gallos curiæ libri 12 Johannem Lucium. fol. 1559

Dictionarium Latino-Gallicum, jam indè post multas editiones plurimùm adauctum. fol. Non. Feb. 1561

LB. Idem etiam eodem anno reperitur apud Jacobum du Puis & Carolum Stephanum, unde puto eos in Typographicâ arte socios fuisse.

INDEX

INDEX LIBRORUM
QUI EX
Henrici Stephani Secundi
Officinâ prodierunt.

Cæterorum octo Lyricorum carmina. Nonnulla etiam aliorum. Gr. Lat. 1560
Xenophontis omnia quæ extant opera. Græcé. fol. 1561
Eadem, Latiné. cum copiosissimo indice. fol.
A. Novi Testamenti Catholica Expositio Ecclesiastica. editio prima. fol. 1562
Genesis cum Catholicâ Expositione Ecclesiasticâ. fol. 1562
Liber Psalmorum cum Catholicâ Expositione Ecclesiasticâ. Cantica ex diversis Bibliorum locis cum eâdem expositione. fol. 1562
Sexti Pyrrhoniarum Hypotypωsεωn libri tres. Latiné. 8. 1562
Themistii Orationes 14. Græcé. 8. 1562
Rudimenta fidei Christianæ. Gr. Lat. 12. 1563
Th. Bezæ responsio ad defensiones & reprehensiones Seb. Castellionis, quibus suam N.T. interpretationem defendere adversùs Bezam conatus est. 8. 1563
Mosis libri 5. cum Calvini Commentariis: Genesis, seorsim: reliqui 4. in formam harmoniæ digesti. fol. 1563
De abusu linguæ Græcæ in quibusdam vocibus, quas Latina usurpat. 8. 1563
Fragmenta Veterum Poetarum Latinorum, quorum opera non extant. 8. 1564
Dictionarium Medicum. 8. 1564
Thucydidis libri octo cum Scholiis. Græcé. fol. 1564
Iidem, Latiné.
Novi Testamenti Catholica Expositio Ecclesiastica. editio secunda. fol. 1564
Esaiæ Prophetia cum Catholicâ Expositione Ecclesiasticâ. fol. 1564
La Bible. fol. 1565
Novum Testamentum Græcé, cum interpretat. vetere, & novâ Bezæ; Ejusdem annotationes, quas in hâc

* secundâ editione recognovit. fol. 1565

A. † Nov. Testamentum, Theod. Bezâ interprete. 8. 1565

Rudimenta fidei Christianæ. Gr. & Lat. 12. 1565

A. La confirmation de la discipline ecclesiastique observée és Eglises reformées du Royaume de France. Avec la rêponce aux objections proposées à l'encontre. 8. 1566

Florilegium diversorum Epigram. Veterum. Græcé. 4. 1566.

Herodoti Historiæ libri 9. & de vitâ Homeri libellus. Latiné. fol. 1566.

Poetæ Græci Principes Heroici Carminis. fol. 1566

L'introduction au traité de la conformité des Merveilles anciennes avec les modernes ; ou traité preparatif à l'Apologie pour Herodote. 8. Novembre. 1566

Alphabetum Hebraïcum. 8. 1566

Pindari Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia. Græc. Latin. 16. 1566

Cæterum octo Lyricorum, & aliorum carmina. Gr. Lat. 16. Editio secunda. 16. 1566

I. Rudimenta Grammaticæ de partium Orationis declinatu, ab authore Maturino Corderio recognita & aucta. Appendix ejusdem ad suum rudimentorum libellum nunc primùm edita. 8.

Colloquiorum Scholasticorum libri quatuor ad pueros in sermone Latino paulatim exercendos, authore Maturino Corderio. Colloquiorum seu dialogorum specimen authore Henrico Stephano. 8.

Traité de la conformité du Language François avec le Grec : duquel l'auteur & imprimeur est Henry Estienne fils du feu Robert Estienne. 8.

* Nescio, an & quando eam H. Steph. priùs excuderit. Epistola dedicatoria data est anno 1564. Dec. 16.

† Epistol. dedicat. in edit. 2, data est anno 1565. 10. Cal. Mart.

Jani Parrhasii liber de rebus per Epistolam quæsitis. 8. 1567

Nov. Testam. Gr. Lat. Theod. Bezâ interprete. 8. 1567

* Rudimenta Hebraïcæ linguæ, authore Ant. Rodolpho Cevallerio. 4. 1567

Polemonis, Himerii, & aliorum quorundam declamationes. Græcé. 4. 1567

Tragœdiæ selectæ Æschyli, Sophoclis, Euripidis. cum interpretat. unâ ad verbum, alterâ carminé. 12. 1567

Medicæ Artis Principes post Hippocratem & Galenum, Græci Latinitate donati, & Latini. 2. Vol. folio. 1567

Sophoclis tragœdiæ 7. cum omnibus Græcis Scholiis, & Latinis Joach. Camerarii. 4. 1568

Henrici Stephani annotationes in Sophoclem & Euripidem. 8. 1568

Varii Historiæ Romanæ scriptores partim Græci, partim Latini, in unum velut corpus redacti, 8. 1568

Tom. 1. Carolus Sigonius, & Velleius Paterculus.

2. Dion. Epitom. & Herodian. Gr. & Latin.

3. Sueton. Spart. Capitol. Lampr. Gallic. Vopisc. Poll. Vict. Læt. Egnat.

4. Marcellinus. Eutropius.

Apophthegmata Græca Regum, Ducum, Philosophorum, aliorúmque ex Plutarcho & Diogene Laertio, cum Latin. Interpretat. 12. 1568

Synesii Hymni vario Lyricorum versuum genere. Gregorii Nazianzeni Odæ aliquot: cum Lat. interpretat. Fr. Porti. 32. 1568

Psalmi Davidis aliquot metro Anacreontico & Sapphico: authore Henrico Stephano, cujus etiam ex officinâ prodeunt. 32. 1568

* Ex Cevallerii Epistolâ, quæ anno 1559. data est, videtur prior fuisse editio.

I. Davidis

I. Davidis Psalmi aliquot Latino Carmine expressi à quatuor illustribus Poetis, quos quatuor regiones Gallia, Italia, Germania, Scotia genuerunt: in gratiam studiosorum poetices inter se commissi ab Henr. Stephano, cujus etiam nonnulli psalmi Græci cum aliis Græcis itidem comparatis in calce libri habentur. 8.

Testamentum Novum, & Syriaca ejus interpretatio Hebræis Typis descripta, & Latiné reddita ab Imman. Tremellio, cujus etiam Grammatica Chal. & Syr. calci adjecta est. fol. 1569

Grammatica Chald. & Syr. Imman. Tremellii Theolog. Professor. in Scholâ Heidelbergensi. 4. 1569

Comicorum Græcorum sententiæ. 12. 1569

Bezæ Poematum Editio 2da ab eo recognita. Item ex Buchanano aliisque poetis excerpta carmina, præsertimque Epigrammata. Excudebat Henr. Stephanus, ex cujus etiam Epigrammatis Græcis & Latinis aliquot cæteris adjecta sunt. 8. 1569

Artis Typographicæ querimonia, & Epitaphia Typographorum quorundam, per H. S. 4. 1569

Henrici Stephani Epistola de suæ Typographiæ statu. Index librorum, qui ex ejusdem officinâ hactenus prodierunt. 8. 1569

Literæ Principis Condæi &c. Testificatio causarum, quæ eum arma sumere coegerunt &c. narratio cædis ejusdem & scripta in eundem epitaphia. 8.

Eædem, Gallicé. 8.

Epigrammata Græca selecta ex Anthologiâ interpretata ad verbum & carmine, ab Henrico Stephano; quædam & ab aliis. 8. 1570

Athanasii Dialogi 5. de S. Trinitate. Basilii libri 4. adversùs Eunomium. Anastasii & Cyrilli explicatio fi-

dei

dei ex interpretat. Bezæ. Phœbadi liber contra Arianos. 8. 1570

Diog. Laertii libri 10. Pythag. Philosophorum fragmenta. Græcè & Latiné. 8. 1570

Herodoti Hist. libri 9. Ctesiæ quædam. Græcé. fol. 1570

Conciones ex Græcis Latinísq; Historicis excerptæ. fol. 1570

Novi Testamenti Catholica Expositio Ecclesiastica. fol. 1570

Plutarchi, quæ extant, opera. Græcé. 6. Tom. 12. 1572
Latiné. 6. Tom. 1572

Plutarchi Vitarum appendix continens Vitas à Donato Acciaiolo, cæteras ab Æmylio Probo conscriptas. Cum duobus in opuscula Moralia & vitas indicibus & annotationibus.

Thesaurus Linguæ Græcæ. Tomis 4. fol. Cal. Mart. 1572
Appendix, & Index in Thes.

Glossaria duo. Item de Atticæ Dialecti idiomatis commentarius. Cal. Feb. 1573

A. De abusu Græcæ Linguæ. 8. 1573

Fran. Hotomani Quæstionum illustrium liber. 8. 1573

Juris orientalis libri tres. Græcé & Latiné. 8. 1573

Homeri & Hesiodi certamen. Matronis & aliorum parodiæ. Homericorum Heroum Epitaphia. 8. 1573

Poesis Philosophica. 8. 1573

Terentii Varronis opera. 8. 1573

A. Janus Parrhasius de quæsitis per Epistolam. 8. 1573

Virtutum Encomia. 12. 1573

Apollonii Rhodii Argonauticon libri 4. cum scholiis vetustis. 4. 1574

Francofordiense Emporium. Ejus Encomium. Equi laus & vituperatio. Baccharæ laudatio. Cœna Posthiana. Methysomisia, authore Henrico Stephano. Epigrammata ex Anthologiâ contra ebrietatem Græ-

cè,

cè, cum Latinâ Jos. Scaligeri interpretatione. Libanii descriptio ebrietatis, & Basilii Græcé & Latiné. Luciani orationes pro ebrietate & contra ebrietatem. Ebriosi habitus, à Lycone. Ebrietatis accusatio ex Senecâ & Plinio. 8. 1574

Parodiæ Morales. 8. 1575

Psalmorum aliquot Græca Serrani Metaphrasis, cum Latinâ Buchanani paraphrasi. 12. 1575

Rudimenta fidei Christianæ. & alius catechismus magis compendiarius. Gr. Lat. 12. 1575

Oratorum veterum Orationes. Græcé. cum Latinâ quarundam interpretatione. fol. 1575

Arrianus de Alexandri Expeditione. Gr. Lat. fol. 1575

A. Antisthenis Orationes Ajacis & Ulyssis. Gr. fol. 1575

Novum Testamentum Gr. cum vocum obscur. interpretatione ad marginem. 12. 1576

De Latinitate falsò suspectâ expostulatio Henrici Stephani. Ejusdem de Plauti latinitate dissertatio, & ad illius lectionem progymnasma. 8. 1576

Fran. Hotomani Quæstionum illustrium liber, secundâ editione ab Authore locupletatus. 8. 1576

Bezæ Poemata, in hâc tertiâ editione partim recognita, partim locupletata. Ex Buchanano aliisque insignibus Poetis excerpta carmina (quæ secundæ illorum poematum editioni subjuncta erant) seorsum excudentur cum magnâ accessione. 8.

Quæ ad Bezæ Poemata accesserunt.

Pseudo-Cicero. 8. 1577

Epistolia, Dialogi breves, Oratiunculæ, Poematia. 8. 1577

Ciceronis Epistolarum ad familiares volumen. 8. 1577

Commentationes diversorum in easdem. 8. 1577

Gal-

Callimachi hymni cum Scholiis, & Epigrammata. Ejusdem Poematium, de comâ Berenices, à Catullo versum. 4. 1577

Dionysii Alex. (cum Comm. Eustathii) & Pomp. Melæ (cum annot. Olivarii) situs orbis descriptio. Æthici (cum Schol. Simleri) Cosmographia. Solini Polyistor, cum Emend. Delrii. 4. 1577

Virgilii opera. 8.

Horatii poemata novis Scholiis & Argumentis ab Henr. Stephano illustrata. 8.

Schediasmatum libri tres, qui sunt pensa succisivarum horarum Januarii, Februarii, Martii. 8. 1578

Nizoliodidascalus. 8. 1578

Homerici & Virgiliani Centones. Nonni Paraphrasis Evangelii Joannis, Gr. Lat. 12. 1578

Platonis opera, ex novâ Joannis Serrani interpretatione. Tomis tribus. fol. 1578

Deux Dialogues du nouveau langage François Italienizé. 8.

Theocriti aliorúmque Poetarum Idyllia. Gr. Lat. 12. 1579

Rudimenta fidei Christianæ, & alius Catechismus magis compendiarius. Gr. Lat. 12. 1580

Nov. Testam. Gr. Lat. Bezâ interprete. Editio 3ª 8. 1580

Juris Civilis fontes & rivi. Jurisconsultorum veterum quidam loci ex integris eorum voluminibus ante Justiniani ætatem excerpti. 8. 1580

Ex Papin. Pauli, Ulp. Caii, Modestini integris libris aliorúmque veterum juris Authorum collatio legum Mosaïcarum & Romanarum ante Justiniani Imp. ætatem indè sumpta.

Thesaurus Græcæ Linguæ. (edit. posterior.) Olivâ Henrici Stephani. fol.

Varronis

Varronis opera. Editio tertia recognita & aucta. 8. 1581

Petri Bunelli Galli præceptoris & Pauli Manutii Itali, discipuli, & aliorum Epist. Ciceron. Stylo scriptæ. 8. 1581

Paralipomena Grammaticarum Græcæ Linguæ institutionum. Item animadversiones in quasdam Grammaticorum Gr. traditiones. 8. 1581

Herodiani historiarum libri 8. Gr. Lat. 4. 1581

Plinii secundi Epistolæ & Panegyricus, cum aliorum Panegyricis. 12.

Xenophontis opera. Gr. Editio secunda. fol. 1581

Nov. Testam. Gr. cum interpretat. vetere, & novâ Bezæ. Editio tertia. fol. 1582

Hypomneses de Gallicâ Linguâ, authore H. Steph. qui Gallicam Patris sui grammaticam adjunxit. 8. 1582

Virgilii poemata. Editio secunda. 8. 1583

Merceri Commentarii in quinque priores minores prophetas. fol. † 1583

Auli Gellii Noctes Atticæ. Henrici Stephani noctes aliquot Parisinæ. Ejusdem annotationes in alios Gellii locos prodibunt cum Lud. Carrionis notis prelo jam traditis. 8. 1585

Macrobii in somnium Scipionis libri duo. Ejusdem Saturnaliorum libri 7. 8. 1585

Ad Senecæ lectionem Proodopœïa, authore Henrico Stephano. Ejusdem Epistolæ ad Jac. Dalechampium, partim Diorthotikæ qnorundam Senecæ locorum, partim etiam in quosdam Exetastikæ. 8. 1586

Pindari Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia. Gr. Lat. 16. 1586

Cæterorum octo Lyricorum & aliorum carmina. Gr. Lat. 16. 1586

† Habeo, qui nullum anni characterem gerit.

A. Theocriti

A. Theocriti aliorúmque Idyllia cum notis Henrici Stephani. 12. 1586

A. Affinitates omnium principum Christianitatis cum sereniſſimo Franciſco Medices, Magno Hetruriæ Duce. authore Stephano. fol. 1587

Henrici Stephani Dialogus dè bene inſtituendis Græcæ Linguæ ſtudiis. Ejuſdem alius dialogus de parum fidis Græcæ linguæ Magiſtris, & de cautione in illis legendis adhibendâ. 4. 1587

De Criticis veteribus Gr. Lat. eorúmque variis apud Poetâs potiſſimùm reprehenſionibus diſſertatio H. S. Reſtitutionis Comment. Servii in Virgilium, & magnæ ad eos acceſſionis ſpecimen. Pariſiis excud. 4. 1587

De verâ pronunciatione Gr. & Latinæ linguæ commentarii Doctiſſ. virorum. 8. 1587

Nov. Teſtamentum. Græcé. 12. 1587

Homeri Ilias & Odyſſea. Gr. Lat. 2. Tom. 12. 1588

Horatii poemata. 8. 1588

Thucydidis libri 8. Gr. Lat. Edit. ſecunda: fol. 1588

* Dionyſii Halic. Antiquit. Rom. libri 11. ab Æ. Porto Latinè redditi & notis illuſtrati. Henrici Stephani operæ variæ, & Iſ. Caſauboni animadverſiones. Excudebat Euſtathius Vignon ſibi & Henrico Stephano.

Teſtamentum Nov. Gr. cum interpretat. Vetere, & Novâ Bezæ. Edit. 4ta fol. 1589

Dicæarchi Geographica quædam. 8. 1589

Schediaſmatum alii libri tres, qui ſunt penſa ſuccis. horarum Aprilis, Maii, Junii. 8. 1589

Plinii ſecundi Epiſtolæ & Panegyricus, cum aliis. In hâc Edit. poſteriore adjunctæ ſunt Iſ. Caſauboni no-

* Annus libri titulo non præfigitur. ſed epiſtola anno 1588. data præmittitur.

Græcos

INDEX

INDEX LIBRORUM
QUI EX
Francisci Stephani Secundi
Officinâ prodierunt.

Les

Les Oeuvres Morales & Meslées de Plutarque, translatées de Grec en François, reveuës & corrigées en plusieurs passages par le Translateur. Comprises en deux tomes, & enrichies en cette edition de Prefaces Generales, de Sommaires au commencement d'un chascun des Traites, & d'Annotations en marge, qui monstrent l'artifice & la suite des discours de l'autheur. Avec quatre Indices; le premier des autheurs allegués & exposés; le second des similitudes; le troisiéme des Apophthegmes; & le dernier des choses memorables mentionnées és dits œuvres. fol. 1582

Les Oeuvres meslées de Plutarque. Tome 2. 1581

INDEX LIBRORUM QUI EX *Roberti Stephani Secundi* Officinâ prodierunt.

RUdimenta Defpauterii. Lutetiæ. 8. 12. Cal. Feb. 1556

H. Vinc. Lupani Annot. in xvi libros Ann. Taciti. apud R. S. Paris. 8. 1556

Anacreontis & aliorum Lyricorum aliquot Poetarum Odæ cum H. Stephani obfervationibus. Aliquot Odæ ab H. Stephano eodem carmine expreffæ. Parifiis, apud G. Morelium in Græcis Typogr. Reg. & Robertum Stephanum. 8. 1556

Anacreontis Odæ ab Heliâ Andreâ Latinæ factæ. Lutetiæ, apud Rob. Stephanum & G. Morelium. 8. 8. Cal. Jan. 1556

Mofchi, Bionis, Theocriti Idyllia aliquot ab Henrico Stephano Latina facta. Ejufdem carmina non diverfi ab illis argumenti. Lutetiæ, ex officina Roberti Stephani. 4. 3. Cal. Jan. 1556

Ptochotrophe Urbis Carnutenfis, per Vincentium Lupanum. Lutetiæ ex officinâ Roberti Stephani. 8. 1557

D.T. Deux fermons funebres és obfeques & Enterrement du Roy Henry II. par Meffire Hierofme de la Rouere efleu Evecque de Toulon, l'un à noftre Dame de Paris, l'autre à S. Denys en France. à Paris. Robert Eftienne. 4. 1559

D.T. Le

D.T. Le trefpas & Ordre des obfeques & enterrement du Roy Henry II. par le Seigneur de la Borde, François de Signac, Roy d'armes de Dauphinè. à Paris Robert Eftienne. 4. 1559

D. Remy Belleau : Ode Paftorale. à Paris. Robert Eftienne. 4. 1560

D. Char. d'Efpinay : les Sonnets. à Paris. Robert Eftienne. 4. 1560

D. Char. Utenhove : l'epitaphe fur le trefpas du Roy Henry II. de France en fix Langues, affavoir Ebrieu, Chaldaïc, Grec, Latin, François, Aleman & Flaman. à Paris, Robert Eftienne. 4. 1560

T. Car. Stephani de nutrimentis libri tres. 8. 1560

Ca. Dictionarium propriorum nominum virorum, mulierum, populorum, idolorum, urbium, fluviorum, montium, cæterorúmque locorum, quæ paffim in locis profanis leguntur. 4. 1560

Difticha moralia. 8. Olivâ Roberti Stephani. 1561

Edict & declaration faite par le Roy Charles IX. fur la pacification des troubles de ce royaume. par Eloy Gibier, pour Robert Eftienne Imprimeur du Roy. 4. 1563

A. Pierre de Courcelles ; Traduction en vers François, du Cantique des Cantiques de Salomon, enfemble les lamentations de Hieremie. 4. 1564

T. Declaration du Roy concernant le payment des fommes ordonnées par fon edit de l'ayde & fubvention des procés, avant que proceder par fes Huiffiers à l'execution d'aucunes lettres de relief d'appel. 8. 1564

T. Declaration du Roy fur l'edit de pacification des troubles de fon Royaume. 8. 1564

Querolus comœdia à Petro Daniele luce donata. Paris. ex offic. R. Steph. Typog. Reg. 8. Non. Oct. 1564

Jos. Scaligeri conjectanea in Varronem de linguâ Latinâ. 8. 10. Cal. Sept. 1565

Psalmorum Davidis paraphrasis Poetica, nunc primùm edita, authore Georgio Buchanano Scoto, poetarum nostri sæculi facilè principe. Ejusdem Davidis Psalmi aliquot à Th. B. V. versi. Psalmi aliquot in versus item Græcos nupèr à diversis translati. Apud Henricum Stephanum & ejus fratrem Robertum Stepha-Typographum Regium. 8.

Psalmorum Davidis Paraphrasis Poetica nunc primùm edita, authore Georgio Buchanano Scoto Poetarum nostri sæculi facilè principe. Ejusdem Jepthes. Cætera ejus opera seorsum edita sunt. Apud Henricum Stephanum & ejus fratrem Robertum Stephanum Typographum Regium. 12. 1566

Biblia (eadem, quæ R.S. 1545) Latina. 2. Vol. 8. 1565

D. De l'utilité & repos d'esprit en l'agriculture & vie solitaire traicté & extraict de plusieurs autheurs par un president du Parlement de Bretagne. 8. 1565

D. Gabr. Bounin: Harangue au Roy Charles IX. à la Royne & aux hommes François sur l'entretenement & reconciliation de la paix. 8. 1565

Alphabetum Græcum. 8. 1566

C. Sententiæ G.L. 8. 1566

D. Rol. Pietre: Considerations politiques. 8. 1566

D. Loys Caron: Panegyrique de loüange au Roy Charles IX. 8. 1566

D. Ejusdem: Panegyrique second, ou de l'amour du Prince, & obeïssance du peuple envers luy. 8. 1567

D. Ejusdem: Panegyrique troisiéme, du devoir des Magistrats. 8. 1567

D. Ejusdem: Remerciement ou recognoissance à la

Royne

Royne mere. 8. 1567

T. Les Edits & Ordonnances des Roys François II. & Charles IX. 8. 1567

T. Ordonnance du Roy pour la reformation de la justice faite en l'assemblée de Moulins en Fevrier. 8. 1567

Ordonnance du Roy portant permission d'apporter à Paris toutes especes de vivres, &c. 8. 1567

Sur l'imposition du vin. 1567

Par laquelle il revoque l'exemption de l'imposition du vin. 1567

Sur les fait des resignations des offices, &c. 1567

Creation des 13. offices de Maître de Requestes, &c. 1567

Lettres du Roy, à toutes personnes ayant bleds, &c. 1567

Ordonnance du Roy pour les Protestants, qui n'ont porté armes. 1567

Ordonnance de Mrs. les Eschevins de Paris. 1567

Lettres patents du Roy, des causes, dont la connoissance est attribuée à Mrs. tenants les grands jours en la ville de Poictiers. 8. 1567

D. De la Barte; la mort de Lucrece & de Virginie, femme & fille trespudiques. 8. 1567

D. Jaq. Grevin: Poeme sur l'histoire des François & hommes vertueux de la maison de Medicis. 4. 1567

C.A. Veterum Romanorum leges à Lud. Charundâ restitutæ cum ejusdem commentariis. ad Mich. Hospitalium Franciæ cancellarium. 4. 1567

Buchanani Sylvæ, Elegiæ, Hendecasyllabi. 12. 1567

D. Ordonnances de Mr. le Duc de Bouillon pour le reiglement de la justice de ses terres & seigneuries souveraines. fol. 1568

C. Aben Ezra in Decalogum, per Mercerum. 4. 1568

De rectâ & emendatâ linguæ Græcæ pronunciatione,

Thomæ Smithi Angli tunc in Academiâ Cantabrigiensi publici prælectoris ad Vintoniensem Episcopum Epistola. 4. 1568

De rectâ & emendatâ linguæ Anglicæ scriptione dialogus. Thomâ Smitho equestris ordinis Anglo authore. 4. 1567. Id. Nov. 1568

D. Nicolai Clenardi Grammatica cum Scholiis & praxi Petri Antesignani. 4. 1568

Lettres du Roy, par lesquelles les Protestants soyent reçeus à faire leur plaintes. 8. 1568

Nov. Testam. Græcé. 12. 1568. (quo anno Id. Sept. rogatum est Privilegium) & Id. Jan. 1569

Traité de la Grammaire Françoise. 8. 1569

Gallicæ Grammatices libellus. 8. Cal. Feb. 1569

Tumbeau de Madame Elizabeth de France Royne d'Espagne. 4. 1569

Tumbeau du Seigneur de la Chastre, dict de Sillac. 4 1569

D. Est. Pasquier: Epitaphe de Gilles Bourdin. 4. 1570

T. Imperatorum Theodosii, Valentiniani, Majoriani, Anthemii novellæ constitutiones 42. nunc primùm in lucem editæ. 4. 1571

Paraphrase du droit des dixmes Ecclesiastiques & infeodées, par François Grimaudet. A Paris. de l'imprimerie de Rob. Estienne. (par sa vefve.) 8. 1571

D. Pierre Pithou: Memoires des Comtes hereditaires de Champagne & Brie. 4. 1572

T. Fragmenta quædam veterum juris Authorum cum legibus Moysis collatæ cum notis Pythœi. 4. 1573

H. Suetonius emendatus ex vetusto codice Memmiano. 8. 1573

D. Tragedie de Jepthe de Buchanan traduicte par Florent Chrestien. 8. 1573

D. Pa-

D. Paraphrase du droits des dixmes &c. (ut à 1571. par la vefve de Rob. Estienne.) 8. 1574

A. Rob. Garnier: Porcie, Hippolyte, Cornelie, Tragedies. 8. 1574

De moribus in mensâ servandis libellus, Joanne Sulpitio Verulano authore. 8. 1574

Psalmorum poetica Paraphrasis, & Jepthes Buchanano authore. 12. 1575

Les premieres Oeuvres de Philippe des Portes. 4. 1575

C. Panegyrique au Roy Charles IX. 8. 1576

C. Panegyriques au mesme Roy de l'obeïssance du peuple au Roy, & du devoir des Magistrats, par Loüis le Caron. 8. 1577

Ca. Biblia Sacra cum notis Vatabli & Pagnini. 2. Vol. fol. 1577

C. Catonis disticha. 8. 1577

C. Maturinus Corderius de quotidiano sermone puerorum. 8. 1580

Alphabetum Græcum. 8. 1580

Psalmorum poetica Paraphrasis & Jephthes Buchan. 12. 1580

A.B. Petri Angeli Bargæi Syriados liber primus & secundus. fol. 1582

P. Terentius. 8. 1584

Ælii Donati de octo partibus orationis libellus. 8. 1585

Rudimenta Latino-Gallica, cum accentibus. 8. 1585

Disticha moralia nomine Catonis inscripta. 8. 1585

Principes & premiers elements de la langue Latine. 8. 1585

La maniere de tourner en langue Françoise les Verbes. 8. 1587

Les declinaisons des Noms & Verbes. 8. 1588

INDEX LIBRORUM
QUOS
Mamertus Patissonius
EXCUDIT.

tences

tences de la Bible par quatrains en maniere de proverbes, à la consolation des devots esprits, &c. Ensemble dix sonnets sur le triomphe de la verité. 4. 1577

Petronii Arbitri Satyricon. 12. 1577

D. Jean Davy du Perron: Avant discours sur l'un & curieux de Pontus de Tyard. 4 1578

Discours du temps, de l'an, & de ses parties, par Pontus Tyard Sr de Bissy. 4. 1578

C. Les Oeuvres Poetiques de Remy Belleau. 8. 1578

Hippocratis de capitis vulneribus liber Latinitate donatus à Franc. Vertuniano. 8. 1578

Francisci Ulmi de liene libellus. 8. 1578

A. Ciceronis Epistolæ familiares. 8. 1578

Eædem. 12. 1578

A. Les premieres œuvres de Philippes des Portes, reveuës, corrigées & augmentées en cette derniere impression. 12. 1578

D. Jean du Perron: Avant discours sur l'un & l'autre curieux de Pontus de Tyard. 4. 1579

C. Picherellus in Cosmopœiam. 4. 1579

Ca.C. Les Oeuvres de Scevole de Sainte Marthe. 4. 1579

Discours sur les Medalles per Ant. le Pois. 4. 1579

Buchanani Elegiæ, Sylvæ, Hendecasyll. Baptistes. 12. 1579

A. Jephthes & poemata alia cum psalmis Buchanani. 12. 1579

La precellence du Language François, par H. Estienne. 8. 1579

Manilii Astronomicon. 8. 1579

Jos. Scalig. comment. in eundem. 8. 1579

Quintiliani Declamationes, quæ ex 388 supersunt, 145. Calphurnii Flacci excerptæ 10 Rhetorum minorum 51. Dialogus de Oratoribus. 8. 1580

Joannis Thuani tumulus. 4. 1581

C.D. Claude Fauchet: Recueil de l'origine de la langue

güe & poesie Françoise, des rimes & Romans. 4. 1581

T. Ballet Comique de la Royne fait au nopces de Monseigneur le Duc de Joyeuse & de Madamoiselle de Vaudemont, par Baltazar de Beaujoyeul. 4. 1582

D. Rob. Garnier: Les tragedies. 12. 1582

Christophori Thuani tumulus. 4. 1583

Jos. Scaliger. de emendatione temporum. fol. Cal.Aug. 1583

Ugolini verini poetæ Florentini de illustratione urbis Florentiæ libri tres. fol. 1583

T. Oraison funebre aux obseques de Ann de Thou, femme de Phil. Huraut vicomte de Cheverny prononcée par l'Archev. de Bourges le 26. d'Oct. 4. 1584. 1584

A. Scævolæ Sammarthani Pædotrophia. 4. 1584

C. Thuanus de re accipitrariâ. 4. 1584

C. Les Vers du Sieur de Pybrac. 4. 1584

*Ca. Hospitalii Sermonum libri sex. 4. (*1583. &) 1585

Persii, Juvenalis, Sulpitiæ Satyræ. 8. 1585

A. Les Oeuvres poetiques de Remy Belleau reveuës & corrigées en cette derniere impression, tome premier. 12. 1585

A. Les Odes d'Anacreon traduites en François par Remy Belleau &c. ensemble une Comedie, tome second. 1585

C.A. Homilies de Pontus de Tyard sur l'Oraison Dominicale. 4. 1586

Yvonis Villiomari Aremorici in locos controversos Roberti Titii Animadversorum liber. 8. 1586

A. Discours du voyage de Mr. le Duc de Joyeuse en Allemagne & autres lieux. 8. 1586

A. Hieracosophion sive de re accipitrariâ libri tres, authore Scæv. Sammarthano. 8. 1587

Petronii Arbitri Satyricon. Adjecta sunt veterum Po-

etarum

etarum carmina non dissimilis argumenti, cum notis doctorum virorum. 12. 1587

T. Rufii Festi Breviarium regum gestarum Pop.Rom. 8. 1588

T. Chronicon Prosperi Tironis. 8. 1594

Ecclesiæ Gallicanæ in Schismate status. 8. 1594

Les Libertés de l'Eglise Gallicane par P. Pithon. 8. 1594

Playdoyé de M. Antoine Arnauld contre les Jesuites. 8. 1594

Defenses de ceux du college de Clermont. 8. 1594

Lettres d'un François pour la pre-seance du Roy de France contre le Roy d'Espagne. 8. 1594

Extraict des Registres des Estats sur la reception du Concile de Trente. 8. 1594

Memoire & avis de Jean du Tillet sur les libertés de l'Eglise Gallicane. 8. 1594

Advis sur la clause de fournir ou faire valoir une debte ou rente. 8. 1594

C. Panegyrique au Roy Henry IV. par Guy Joly. 8. 1594

Ca.C. De canonicâ absolutione Henrici IV. 8. 1594

Extraict de la Genealogie de Hughes surnommé Capet Roy de France, & des derniers successeurs de la race de Charles Mag. e en France. 8. 1594

T. Genealogie de la maison de Montmorency comprise en la presentation des lettres de l'Office de Mr. le Connestable faite en Parlement le 21eme de Novembre l'an 1595. 8. 1595

Traicté de la dissolution du marriage par l'impuissance de l'homme ou de la femme. 8. 1595

Petri Pithoei elogium, Papirio Massono authore. 8. 1597

Replique à la remonstrance de quelques Ministres sur un certain escrit touchant leur vocation par Mr. Jaq. Davy du Perron Evesque d'Evreux. 8. 1597

A. Abelis Sammarthani poemata. 8. 1597

Johan.

Johan. Pafferatii Eloquentiæ Profef. & interpretis Regii Calendæ Januariæ. 4. 1597

C. Ejufdem de cæcitate oratio. 8. 1597

C. Jac. Augufti Thuani poemata facra.* 8. 1599

Edit du Roy & declaration fur les precedents edits de pacification, publié au Parlement le 25me de Fevrier 1599. A Paris, par les imprimeurs & libraires ordinaires du Roy. Le privilege accordé à Frederic Morel, Jamet Metayer, Pierre l'Huilier, & Mamert Patiffon fes Imprimeurs. 8. 1599

C. Oeuvres poetiques de Philippes des Portes. à Paris, par Robert Patiffon. 8. 1600

* Ex eâ editione mentio fit carminis in Picherelli laudem à Jacob. Aug. Thuano compofiti, in Opufcul. Pickerelli.

LIBRI

LIBRI APUD *Viduam Mamert. Patissonii* EXCUSI.

C. LES Oeuvres de Jean Passerat. 8. 1602
A. Recueil de quelques verses amoureux & Stances du Sieur Bertaut. 8. 1602
C. Joannis Passeratii poemata. 8. 1603
C. Les Pseaumes de David mis en vers par Philippes des Portes. 8. 1604
Jac. Aug. Thuani historiarum sui temporis pars 1. fol. 1604
Eædem. 2. Tom. 4. 1604

INDEX

INDEX LIBRORUM
QUI EX
PAULI STEPHANI
Officinâ prodierunt.

PLinii Epiſtolæ & Panegyrici. 12. 1599
Virgilii poemata. Editio tertia. 8. 1599
Pindarus,Gr. Lat. cum Scholiis. 4. 10.Cal.S. 1599
Horatii poemata. Edito tertia. 1600
Concordantiæ Græco-Latinæ Novi Teſtamenti, cum ſupplemento. fol. 1600
Plinii Epiſtolæ & Panegyricus cum notis Joan. Mariæ Catanæi, aliiſque Panegyricis. 4. 1600
Alphabetum Græcum & Hebraïcum. 8. 1600
Pindari Olympia, Pythia, Nemea, Iſthmia. Gr. Lat. Edit. IIII. 16. 1600
Cæterorum Lyricorum fragmenta. Gr. Lat. Edit.IIII. 1600
Lycophron Gr. Lat. cum Scholiis. 4. 1601
Euripides Gr. Lat. cum Scholiis. 4. 1602
Sophocles Gr. Lat. cum Scholiis. 4. 1603
Iſocratis Orationes & Epiſtolæ. Gr. Lat. Edit. 2. 1604
Ariſtidis Orationum tomi tres Gr. Lat. interprete Gul. Cantero cum variis lectionibus & duplici indice. 8. 1604
Nov. Teſtam. Gr. Edit. tertia. 12. 1604
Homeri Poemata. Coluthus. Tryphiodorus. Gr. Lat. cum indice. 2. Tom. 12. 1604
Plinii Epiſtolæ & Panegyrici. 12. 1605

Idem.

Idem. 12. 1611
A. Ariftidis Orationes. 8. 1611
Photii Bibliotheca. Gr. Lat. fol. 1612
Pindarus & Lyrici. Gr. Lat. Edit. V. 16. 1612
Eunapius Gr. Lat. Hadriano Junio interprete. nunc recèns accedunt ejufdem legationes è Biblioth. And. Schotti. 8. 1612
Nov. Teftam. Gr. Edit. poftrema. Genevæ. Olivâ P. Stephani. Sumptibus Sam. Crifpini. 12. 1617
Herodoti Hiftoriæ. Gr. Lat. fol. 1618
Pindarus & Lyrici. Gr. Lat. Edit. V. 1626

INDEX LIBRORUM
QUI EX
Roberti Stephani Tertii
Officinâ prodierunt.

Regis

Regis, Nicolao Borbonio authore. 8. 1611

Sparte ad V. illustrissimum Hen. Turrium Bulliònis Ducem, Authore Jac. Aug. Thuano. fol. 1612

C. Georgius Florus de bello Italico & rebus præclarè gestis à Gallis. 4. 1613

Quintus Horatius Flaccus. 12. 1613

Aulus Persius Flaccus. 12. 1614

Juvenalis Satirarum Libri V. Sulpitiæ satira. curâ Nicolai Rigaltii. 12. 1616

Le Tibere François, ou les six premiers livres de Tacitus, de la traduction de Rodolphe le Maistre. 8. 1616

A. Tacito Espagnol, par Rodolphe le Maistre. 12. 1616

Phædrus cum notis Rigaltii. 4. 1617

De Institutione Principis liber singularis ex Gallico Johannis Heroardi Ludovici XIII. filii Henrici Magni & Galliarum Regis Consiliarii & Archiatri. in Latinum vertit Joannes Degorris Consiliarius & Medicus Regius. 4. 1617

Les estranges advantures d'un grand Prince. Traduction du I. de l'Eneide. par le Sr de la Motte du Tertre. 12. 1617

L'amour & la mort d'une Royne. Traduction du 4. de l'Eneide. par le même. 12. 1617

Ca.A.C. Jac. Aug. Thuani historiarum sui temporis 26. Editio quarta auctior. fol. 1618

Dictys Cretensis & Dares Phrygius. 12. 1618

L'empire de la Fortune. Traduction du 2. de l'Eneide. par le Sr de la Motte du Tertre. 12. 1619

Divinum Psalterium Davidis Latinè & accuratè ad Hebræam fidem per Rodolphum Magistrum. 12. 1623

Ca. Moyens legitimes pour parvenir à traduire d'Espagnol en François par le Sr Hardy. 8. 1623

C. La Rhetorique d'Ariftote traduite en François par Robert Eftienne. 8. 1624
Les regrets d'Ovide par J. Binard. 16. 1625
Apuleii liber de Deo Socratis, ex Jofiæ Merceri recenfione. 16. 1625
A. Apollonii Pergæi Conica. Lat. 24. 1626
Les Oeuvres de Balzac. 8. 1627
Tertulliani libri 9. De Oratione. Ad uxorem lib. 1. & 2. De cultu fœminarum lib. 1. & 2. De exhortatione charitatis. De coronâ. De præfcriptione hæreticorum. Scorpiac. ex Bibliothecâ Regiâ. 8. 1628
Nicolai Rigaltii ad eos obfervationes. 8. 1628
T.C. Galand contre le Franc-Alleu fans titre pretendu par quelques provinces au prejudice du Roy. 8. 1629
C. Petri Fontei Jus Pontificium Gallicanum. 8. 1629
C. Pet. Mofellani & Chriftoph. Haghendorphini Dialogi. 8. 1631
De ftatu Ecclefiæ tempore Apoftolorum liber fingularis, authore Joanne Dartis. 8. 1634
Ca. Galand contre le Franc-Aleu. 4. 1637
La theorie des Planetes, par J. Hume. 8. 1637
Effais des Merveilles de Nature, & des plus nobles artifices. par René François Predicateur du Roy. 8. 1638
Gregorii Epifcopi Turonici operum priorum pars 1ª & 2ª edita ftudio Jo. Balefden. 2. Tom. 12. 1640

INDEX

INDEX LIBRORUM
QUI EX
ANTONII STEPHANI
Officinâ prodierunt.

T. LES diverſes Oeuvres de Mr. le Cardinal du Perron contenant pluſieurs livres, conferences, diſcours, &c. fol. 1605

B. Sancti Joan. Chryſoſtomi opera varia cum Interpret. & notis Fronton. Ducæi. fol. 3. tom. apud Ant. Stephan. & Claud. Morellum. Paris. 1614

A. * Sancti Joan. Chryſoſtomi Homiliæ in Geneſim 67. unà cum aliis 18. de diverſis ex eâdem Geneſi & libro 1. Regum locis, nunc primùm Græcè & Latinè conjunctim editæ ex Bibliothecâ Regis Chriſtianiſſimi, impenſâ & ſubſidio quorundam reverendiſſimorum Galliæ Antiſtitum. Fronto Ducæus Burdegalenſis Societatis Jeſu Theologus vulgatam interpretationem editarum olim homiliarum recenſuit, aliarum novam edidit, utramque notis illuſtravit. fol. 1614

T. Harangue faite en la Chambre du tiers eſtat ſur l'article du Serment, par le Card. du Perron. 4. 1615

Brief diſcours ſur quelques poincts concernans la police de l'Egliſe & de l'Eſtat. Particulierement ſur la reception du concile de Trente & la venalité des Offi-

* Is forſan eſt unus trium tomorum, qui proximè præcedunt.

ces. par Ant. Estienne Imprimeur du Roy, ruë Sainct Jaques devant le College du Plessis. 8. 1615

Le Mercure des Arts & Sciences, avec un brief discours de la Dignité Royale, & petit recueil de ses Noms plus exquis. Dedié au Roy, par Pierre Valens, Professeur en l'Université de Paris, par Antoine Estienne Imprimeur du Roy. 8. 1615

If. Casauboni ad Polybii Librum primum Commentarii. 8. 1617

Divers traittés & discours des controverses de ce temps, par Messire Jean Davy Sieur du Perron & de la Guette. Par Ant. Estienne Imprimeur du Roy, ruë St Jaques, à l'image S. Martin, prés le College de Marmoutier. 4. 1617

Lælius de Ciceron traduit en François par le Card. du Perron. 8. 1618

C. Maffæi Cardinalis Barberini opera. 4. 1620

Replique à la responce du Roy de la Grand Bretagne par le Card. du Perron. par Antoine Estienne Imprimeur ordinaire du Roy ruë S. Jaques, prés Saint Yves. fol. 1620

* Strabonis rerum Geographicarum libri 17. Isaacus Casaubonus recensuit, summóque studio ac diligentiâ, ope etiam veterum codicum emendavit, ac commentariis illustravit, & secundis curis cumulatè exornavit, quæ nunc primùm prodeunt. Adjuncta est etiam Gulielmi Xilandri Augustani Latina versio ab eodem Casaubono recognita. Accessere Fed. Morelli Professorum Reg. Decani observatiunculæ. Additus est rerum locuples Index, nec non alius ad If. Casauboni commentarios. fol. Lutetiæ Parisiorum. Typis Regiis. 1620

* Lege vit. Ant. Steph.

Sancti

Sancti Joan. Chrysostomi ad populum Antiochenum, adversùs Judæos, de incomprehensibili Dei Naturâ, de Sanctis, déque diversis ejusmodi argumentis Homiliæ 77. Nunc primùm Græcè & Latinè conjunctim editæ, ex Bibliothecâ Henrici IV. impensâ & liberalitate Episcoporum & cleri universi Franciæ Regni. Tomus primus. Fronto Ducæus Burdegal. Societ. Jes. variantes lect. ex MSS. selegit, veterem interpretationem editarum olim homiliarum recensuit, aliarum novam edidit, utramque notis illustravit. fol. Paris. apud Sebastianum Cramoisy & Antonium Stephanum Regium Typographum, viâ Jacobæâ. 1611

B. Ejusd. de diversis N. Testamenti locis Gr. & Lat. ex Interpretatione & cum Notis Front. Ducæi, sermones 71. fol. Paris apud Cramoisy & Ant. Stephanum. 1621

Petri Valentis Græcarum literarum Professoris Regii de laudibus Homeri oratio: habita in Regio Cameracensi Auditorio. Paris. apud Ant. Steph. Typog. Reg. viâ Jacobæâ. 8. 1621

Les diverses Oeuvres du Card. du Perron. par A. Estienne Imprimeur ordinaire du Roy, ruë Saint Jaques, à l'Olivier de Robert Estienne. fol. 1622

Traitté de l'Eucharistie, par le méme. fol. 1622

T. Responſe à un libelle diffamatoire contre la lettre de Mr. l'Evesque de Nantes, à Mr. le Cardinal Bentivogli, par Loüis de Morainvilliers. 8. 1622

Marriage de la vertu avec la religion. sur cette question, sçavoir si la Preud'hommie est estimable hors la Religion? par le P. Boucher Predicateur. 8. 1622

Oratio solennis, habita in Collegio Regio Cameracensi: quo die pedem in Regiæ Cathedræ Græcæ possessionem posuit Petrus Valens, Regius Græcarum Litera-

rum Professor. Parisiis, apud Ant. Stephanum Typog. Reg. viâ Jacobæâ. 8. 1622

Discours de l'heureux succés des armes du Roy contre la rebellion par Mr. le Duc de l'Esdiguieres. 8. 1623

Replique à la responce du Sr Bugnet par J. de Hollandre. 8. 1623

C.T. De pœnitentiæ ritu in vetere Ecclesiâ disputatiunculæ Maturini Simonii. 8. 1623

Les Ambassades du Card. du Perron. fol. 1623

Lacrymarum Heracliti, & risûs Democriti, Scena; Authore Perro Valente, cum Euripidis Hecubam incepturus esset in Reginâ Scholâ. Lut. Paris. apud Ant. Steph. Typog. Reg. viâ Jacobæâ, ad insigne Olivæ Roberti Stephani. 8. 1623

Refutation des objections tirées des passages de S. Augustin. par le Card. du Perron. fol. 1624

A. Chrysostomi de diversis utriusque Testamenti locis sermones 73. Gr. Lat. ex recensione Frontonis Ducæi. fol. 1624

Plutarchi omnium, quæ extant, operum tomus primus continens vitas parallelas, cum Latinâ interpretatione Cruserii & Xilandri, & doctorum virorum notis & libellis variantium lectionum ex MSS. Codd. diligenter collectarum, & indicibus accuratiss. Ejusdem Plutarchi liber de fluviorum montiúmque nominibus, antehac non editus, cum versione & notis Maussaci. Accedit nunc primùm Plutarchi vita à Joan. Rualdo collecta; ejusdem animadversiones ad insignia Plutarchi σφάλματα. Typis Regiis, apud Societatem Græcarum editionum. Ex typographiâ Antonii Stephani Typographi Regii. fol. 1624

Tomus secundus continens Moralia, Gulielmo Xilan-

dro

dro interprete. Typis Regiis, apud societatem Græcarum editionum. Ex typographiâ A. S. fol. 1624

Xenophontis opera in duos tomos divisa, Græcè & Latiné, operâ Joannis Leunclavii Amelburni. Typis Regiis, apud Societatem Græcarum Editionum. Excudebat Ant. Steph. Typog. Reg. fol. 1625

Cardinalium, Archiepiscoporum, Episcoporum, Cleri Gallicani de Anonymis quibusdam & famosis libellis sententia: 4. 1625

Francisci Archiepiscopi Rothomagensis Normaniæ Primatis Apologia Evangelii pro Catholicis, ad Jacobum Majoris Britanniæ Regem. fol. Lut. Paris. apud Ant. Steph. Typogr. Reg. viâ Jacobæa ad insigne Olivæ Roberti Stephani, 1625

T. Procés verbal d'assemblée generale du Clergé tenuë à Paris en 1625. 4. 1625

T. Declaration de l'Assemblée du Clergé sur les entreprises des Reguliers contre l'authorité Episcopale. 4. 1625

T. Avis de l'assemblée generale du Clergé à Messieurs les Archevesques & Evesques de ce Royaume. 4. 1625

C. Recueil des Remonstrances, Edicts, Reglements, Contracts, Departemens & autres choses concernantes les affaires du Clergé de France, par Pierre Peyrissac. 3. Vol. 8. 1625

T. Decreta Concilii Provinc. Burdigal. habiti à Francisco Cardinali de Sourdis Archiep. anno 1624. 8. 1625

T. Relations des Agens du Clergé, aux Archevesques & Evesques du Royaume, sur ce qui s'est passé en l'assemblée du Clergé tenuë en 1625. & 1626. avec plusieurs autres pieces concernant les affaires du Clergé pendant le dit temps. 8. 1626

C. Apologie du Sieur de la Peyre. 8. 1626

Morini exercitationum Ecclesiasticarum libri duo. 4. 1626

Vetus Testamentum secundùm LXX cum Scholiis Romanæ Editionis & Latinâ translatione. Studio R. Patris Morini congregationis Oratorii Jesu Christi Presbyteri. fol.

* Tomus primus. apud Claudium Sonnium viâ Jacobæâ sub scuto Basiliensi & navi aureâ. 1628

Tomus secundus. apud Nicolaum Buon viâ Jacobæâ sub signis S. Claudii & Hominis Sylvestris. 1628

N. Testam. Gr. cum versione Latinâ vulgatâ. Tom. tertius. apud Nicolaum Buon. fol.

Et in singulorum tomorum calce, Parisiis, apud Nicolaum Buon, Sebastianum Chappelet, Antonium Stephanum Typographum Regium, & Claudium Sonnium.

Aristotelis operum Gr. Lat. curâ Guillelmi Du Val tomus primus. Typis Regiis, apud Societatem Græcarum editionum. Ex Typographiâ Antonii Stephani Typographi Regii. fol. 1629

Tomus secundus. Typis Regiis, apud Societatem Græcarum Editionum. Ex Typographiâ Antonii Stephani Typographi Regii. 1629

Les Ambassades du Cardinal du Perron. fol. 1629

Traitté de l'Eucharistie par le mesme. fol. 1629

L'ancienne police de l'Eglise sur l'administration de l'Eucharistie. par de l'Aubespine. 8. 1629

C. Ordonnance du Roy Loüis XIII. de l'an 1629. 8. 1629

T. Acta Rothomagensis Ecclesiæ à Francisco Archiepiscopo publicata. 8. 1629

* In quibusdam ejusdem editionis libris sic legitur. Tomus primus. apud Nicolaum Buon. Tomus secundus. apud Claudium Sonnium. Tomus tertius. apud Claudium Sonnium.

C. Ga-

C. Gabrielis Albaſpinæi reſponſio ad Rigaltii Epiſtolam. 8. 1630

Operum S. Dionyſii Areopagitæ Gr. Lat. tom. 1. fol. 1644
tom. 2. 1644

Edict du Roy ſur lapacification des troubles de ce Royaume, donné à Nantes au mois d'Avril 1598. verifié en Parlement le 25. Fevrier 1599. avec les Articles particuliers. Enſembles autres Edicts & declarations des Roys Henry IV. Loüis XIII. & Loüis XIV. à preſent regnant, donnés en conſequence d'iceluy. par A. Eſtienne, premier Imprimeur & Libraire ordinaire du Roy. Se vendent ches Olivier de Varennes, ruë St. Jaques au vaſe d'Or. 8. 1644

Declaration du Roy, que Teſtaments ſont inſinués. 4. 1645

Edict du Roy portant creation des Offices quatriennaux. 4. 1645

Epicharmata Muſarum in Carolum Principem. apud A. Steph. Architypogr. Reg. fol. 1647

BP. Philippi Cattieri Exercitationes quatuor. Deſumptæ ex pluribus aliis, quas dixit, ſpectante nobili cœtu ab anno 1641. ad annum 1644. In eis autem Academicè diſputatur ſuper argumentis, quæ verſa pagella indicabit; ex quibus diſcere eſt, quo pacto Bibliotbeca Græca inſtituenda ſit, & ſtudia literarum dirigenda. 4. 1647

BP. Le vray Treſor de l'Hiſtoire Saincte ſur le tranſport miraculeux de l'image de Noſtre-Dame de Lieſſe. Nouvellement compoſé par quatre Pelerins faiſant ce voyage en l'année 1644. Enſemble une Inſtruction tres ſalutaire aux voyageurs avec une deſcription particuliere de tous les lieux de leur voyage; enrichy de pluſieurs belles figures en taille douce. 4. 1647

Les triomphes du Roy Loüis le juſte, repreſentés en

un

un poeme Latin de Charles Beys, avec les figures, portraits & plans, traduit en François par le pere Nicolas, imprimé par les soins de Jean Valdor. fol. 1649

T. Remonstrances de Franc. Paumier au Roy, sur le pouvoir & auctorité, que sa Majesté a sur le temporel de l'Etat Ecclesiastique, avec la response du méme à la lettre circulaire & censure du clergé. 4. 1651

Recueil des Edicts & Declarations des Roys Henry IV. Loüis XIII. & Loüis XIV. sur la pacification des troubles de ce Royaume. 8. 1659

Decisions Royales sur les principales difficultés de l'Edict de Nantes. 8. 1659

* Traitté de paix, entre les couronnes de France & d'Espagne, conclu & signé par Monseigneur le Cardinal Mazarin, & le Seigneur Dom Loüis Mendez de Haro, Plenipotentiaires de leurs Majestés Tres-Chrestienne & Catholique, en l'Isle dite des Faisans, en la riviere de Bidassoa aux confins des Pyrennées, le septiesme Novembre, 1659. 8. A Paris, par les Imprimeurs & Libraires ordinaires du Roy. 1660

Arrest du Conseil d'Estat du Roy, au sujet de la reception de ses sujets de la Religion pretenduë Reformée aux Arts & Mestiers, extraict des Regiftres du Conseil d'Estat. 21me de Juillet. 1664

* Lege Vit. Ant. Steph.

LIBRI

LIBRI
QUI EX
Henrici Stephani Ultimi
Officinâ prodierunt.

CAtechiſme des Controverſes, par François Archeveſque de Rouen. Au chaſteau Archiepiſcopal de Pontoiſe par Henry Eſtienne, Imprimeur Ordinaire de mondit Seigneur. Et ſe vend à Paris par Antoine Eſtienne, Imprimeur & Libraire ordinaire du Roy. Ruë S. Jaques. 4. 1639

* Les Eſſais de Michel Seigneur de Montagne. ches Jaques L'Anglois Imprimeur du Roy, & Emmanuel L'Anglois, Paris. ruë S. Jaques. Fol. 1657

* Lege priùs in Vitâ hujus Henrici Stephani.

INDEX

INDEX LIBRORUM

quorundam antea omissorum.

IN hôc opere continentur totius Philosophiæ Naturalis Paraphrases: adjectis ad litteram scholiis declaratæ, & hôc ordine digestæ.
Introductio in libros Physicorum.
Paraphrasis octo Physicorum Aristotelis.
Duo dialogi ad Physicos lib. introductorii,
Paraphrasis quatuor de cœlo & mundo completorum.
Paraphrasis duorum de generatione & corruptione.
Paraphrasis quatuor Meteororum completorum.
Introductio in libros de animâ,
Paraphrasis trium de animâ completorum.
Paraphrasis libri de sensu & sensato.
Paraphrasis libri de memoriâ & reminiscentiâ.
Paraphrasis libri de somno & vigiliâ.
Paraphrasis libri de longitudine & brevitate vitæ.
Introductio Metaphysica.
Dialogi quatuor ad Metaphysicam Introductorii.
Fol. ex Officinâ Henrici Stephani. 22. Octob. 1510

Dictionarium Poeticum, quod vulgò inscribitur, elucidarius carminum. Paris. ex officinâ Rob. Stephani. 8. 12. Cal. Mart. 1530

Severini Boetii de differentiis Topicis libri quatuor. 8, Paris. ex officin. Rob. Steph. 18. Cal. Dec. 1537

Salmonii

Salmonii Macrini Juliodunensis Cubicularii Regii, Hymnorum selectorum libri tres. ad Illustrissimum Principem Jo. Lotharingium Cardinalem amplissimum. 8. Paris. Excudeb. Rob. Steph. Hebr. & Latin. Literarum Typogr. Reg. 16. Cal. Jul. 1540

‖ Decem Præcepta & scripturæ summa, utraque singulis foliis. R. S. 1540

* Carolus Stephanus de Re Herbariâ & Hortensi. 8. Fr. Steph. 1543

Salmonii Macrini Juliodunensis Odarum libri tres ad P. Castellanum Pontificem Matisconum. Jo. Bellaii Cardinalis amplissimi poemata aliquot elegantissima ad eundem Matisconum Pontificem. 8. Paris. ex offic. Rob. Steph. Typog. Reg. 1546

De rebus in Galliâ Bellicâ nuper gestis, & pace restitutâ carmen. 8. Lutet. ex offic. R. Steph. Typogr. Reg. 1546

Andria Terentii cum omni interpretationis genere. 8. Lutet. Rob. Steph. 15. Cal. Mai. 1546

Dionysii Halicarnassei nonnulla opuscula à Stanislao Ilovio Polono nunc primùm Latinitate donata. viz. de præcipuis linguæ Græcæ auctoribus elogia. Comparatio Herodoti cum Thucydide, & Xenophontis, Philisti, Theopompi inter se. Responsio ad Cn. Pompeii Epistolam, in quâ ille de reprehenso ab eo Platonis stylo conqueritur. Ejusdem Ilovii & Robortelli de Historicâ facultate commentatiunculæ, ad illustrem Comitem Joannem Tencinium. 8. Lutet. ex officinâ Roberti Stephani.* 1556

De Caleto nuper ab Henrico II. Francorum Rege in-

‖ Lege Vit. Rob. Steph. pag. 37.
* Ex Catalogo Bibliothecæ Gulstonianæ, cujus auctio Londini habita est 1688. 11. Jun.

victiss.

victiss. receptâ Georgii Buchanani carmen. 8. Lut. ex officinâ Roberti Stephani. 1558

‡ Joh. Despauterii Syntaxis, editionis Rob. Stephani. 4. 1546

‡ Joh. Merceri Syriaca Paraphrasis libri Ruth. Hebr. charactere. 4. Rob. Steph. 1564

Le nouveau Testament. par François Estienne. 16. 1568

A. Rol. Pietre. considerations Politiques. 8. R. S. 1568

† Jul. Cæs. Scaligeri Poemata, Epigrammata tum Gr. tum Lat. 8. H. Steph. 1572

‡ Theod. Bezæ & Georg. Buchanani Poemata & Epigrammata. 8. H. Steph. 1585

* Corderius de corrupti sermonis emendatione. 8. apud Robertum Stephanum. 1558

H. Varro de Linguâ Lat. & de re rusticâ, cum not. omnium, apud Henricum Stephanum. 8. 1591

A. Terentius. 8. R. S. 1531

‡ Ex Catalogo Bibliothecæ viri cujusdam literati, cujus auctio Londini habita est 1681. 6. Junii. Ea Despauterii syntaxis forsan eadem est, cujus Henricus Stephanus mentionem sine anni indicio facit in suorum librorum indice. Lege suprà pag. 30.

† Ex Catalogo Bibliothecarum DD. Outrami & Gatakeri, quarum auctio Londini habita est 1681. 12. Dec.

* Ex Catalogo Bibliothecæ Gulstonianæ, cujus auctio Londoni habita est 1688. 11. Jun.

INDEX

INDEX LIBRORUM
QUI EX
STEPHANORUM
Officinis prodierunt,

Quorum annus aut Typographus incertus est.

ALB. ERasmi de rectâ Lat. Græcique ferm. pronuntiatione dialogus. De confcrib. Epiftolis. 8. apud R. Steph.

D. Audomarus Talæus in Ciceronis Paradoxa. Paris. apud Rob. Steph.

D. Grammaticæ Rudimenta Matur. Corderii. Paris. apud Rob. Steph.

D. Anonymi authoris opufculum de Regis officio. Parifiis, apud Robert. Steph.

D. De memoralibus & claris mulieribus aliquot diverforum fcriptorum opera. Parifiis, apud Robert. Stephanum.

D. Alberti Pighii Apologia adversùs novam orbis M. Beneventani aftrologiam, quæ pofitionem Alphonfinam ac recentiorum omnium de motu octavi orbis depravavit. Ejufd. brevis enarratio Alphonfinæ enarrationis. Paris. apud Rob. Steph.

D. Loys de Pas: Hiftoire de Virginie. 8. à Paris. Rob. Eftienne.

D. Guill.

D. Guill. Bouchetel: la Fable de Caunus & Biblis, & autres opuſcules Poetiques. Paris. Robert Eſtienne.

D. Je. Ant. de Bayf: le Marmel d'Epictete: item Mimes, enſeignemens & proverbes. à Paris. Lucas Breyer. 1576. 12. & depuis Mamert Patiſſon.

C. Tragedies de Garnier & de Buchanan. à Paris. par Mamert. Patiſſon. 8.

T. Le premier livres des memoires des Comtes Hereditaires de Champagne & Brie. Auquel eſt traité de l'origine des Ducs, Comtes Palatins, Pairs, Seneſchaux Advoüez Vidames & autres choſes, que ce ſuject particulier a communes avec le General de la France. 4. & 8. Mamert Patiſſon.

D. * Oraiſon ou Harangue eſcrite ſuivante l'intention du Roy François I. aux Eſtats de l'Empire à Spire. à Paris. Robert Eſtienne. 8.

D. Alani Varennii dialogi de amore, de luce, de harmoniæ elementis, de rerum præcipuè divinarum varietate, de divinâ magnitudine. &c. Pariſ. apud Rob. Stephanum.

A. Franc. Toleti de puritate conceptionis Beatæ Mariæ Virginis libri 2.

* Edita eſt Latinè R. S. 1544.

Secundi

SECUNDI TOMI

PARS POSTERIOR.

SIVE

Catalogus Librorum;

QUI EX

Officinis Stephanorum

PRODIERUNT;

IN

SUAS CLASSES

JUXTA

Singulas Scientias & Facultates

DISPOSITORUM.

THEOLOGIA.

Biblia Sacra.
Bibliorum Sacrorum Verſiones.
Concordantiæ, Nomina Propria, Indices Bibliorum.
Interpretes Bibliorum.
SS. Patres, aliíque Antiqui Scriptores Theologici.
Theologorum Recentiorum tractatus, aliáque opera ad rem Sacram aut Eccleſiaſticam ſpectantia.

JURISPRUDENTIA.

MEDICINA.

PHILOSOPHIA.

MATHEMATICA.

Chronologia.
Geographia.

HISTORIA.

LITERÆ HUMANIORES.

Rhetorica.
Epiſtolæ. Dialogi.
Poetica.
Critica.
Miſcellanea.
Lexica, Dictionaria, Theſauri.
Grammatica.

THEOLOGIA.

Biblia Sacra.

VETUS Teftamentum Hebraïcum. 4. R. S. 1544
Idem. 12. R. S. 1546
Geneſis, Hebraïcè. 4. C. S. 1556
Novum Teftamentum Græcum. fol. R. S. 1550
Idem ex Bibliothecâ Regiâ. 8. C. S. 1553
Idem 12. R.S. 1546. 1549. 1569. H. S. 1576. 1587.
P. S. 1604. 1617

Bibliorum ſacrorum Verſiones.

BIBLIA Lxx. Gr. Lat. & N. T. Gr. Lat. fol.
A. S. 1625
Biblia Latina. fol. R.S. 1528. 1532. 1540. 1546. 1577
Eadem. 8. R. S. 1534. 1555
Eadem juxta Veter. & Nov. Tralat. fol. R. S. 1557
Eadem. 8. R. S. 1545. 1565
Pſalterium, Græcè. 12. F. S. 1543
Idem, Latinè. 12. R. S. 1623

Nov. Teſt. Græc. & Syr. Hebr. Typ. cum utriuſque Latinâ verſione. fol. H. S. 1569
Idem Græcè & Latinè. 8. H. S. 1565. 1567
Idem, Græcè cum Veter. & Novâ Lat. Verſ. 8. R. S. 1551. H. S. 1580
Idem. fol. H. S. 1565. 1582. 1589
Idem. Latinè 8. R. S. 1541. F. S. 1567
Idem. 12. R. S. 1543. 1545. C. S. 1553
La Bible. fol. R. S. 1553. H. S. 1565
La même. 8. F. S. 1567
Les Pſeaulmes tant en Latin qu'en François. 8. R. S. 1552
Proverbes, Eccleſiaſte, Cantique, Sapience, Eccleſiaſtique. 8. R. S. 1552
Le Nouveau Teſtament. 12. R. S. 1560. F. S. 1568
Le même tant en Latin qu'en François. 8. R. S. 1552

Concordantiæ, Nomina Propria, & Indices Bibliorum.

Concordantiæ Latinæ utriuſque Teſtamenti. fol. R. S. 1555
Concordantiæ Græco-Latinæ Nov. Teſtamen. fol. H. S. 1594. P. S. 1600
Hebræa & Chaldæa Nomina propria. 4. R. S. 1549
Hebræa, Chaldæa, Græca, & Latina Nomina Propria. Index rerum ac ſententiarum. 8. R. S. 1537

Inter-

Interpretes Bibliorum.

ABen-Ezra in Decalogum per Mercerum. 4. R.S. 1568
Merceri Syriaca Paraphrasis libri Ruth, Hebr. Char. 4. R. S. 1504
Prophetæ quinque, Osee cum Thargum. 4. R. S. 1556
Kimchi in Habacuc. 4. R. S. 1559
Libri Mosis quinque cum annotationibus. 4. R. S. 1541
Iidem cum Calvini commentariis. fol. R. S. 1559
Iidem in formam harmoniæ. fol. H. S. 1563
Genesis cum Catholicâ expositione Ecclesiasticâ. fol. H.S. 1562
Eadem cum Calvini commentariis. fol. R. S. 1554
Buceri Comment. in Judic. Psalm. Sophon. fol. R. S. 1554
Calvini Comment. in Psalmos. fol. R. S. 1557
Psalterium quincuplex cum Fabri Stapulensis annotationibus. fol. H. S. 1509. 1513
Liber Psalmorum, cum annotationibus ex Hebræorum Comment. 8. R. S. 1546
Cantica Bibliorum cum annot. ex Hebr. Comment. 8. R. S. 1546
Liber Psalmorum, cnm annot. Vatabli ex Hebr. Comment. 8. R. S. 1556
Psalmi, Proverbia, Ecclesiastes, Canticum cum brevibus annotat. 4. R. S. 1528
Liber Psalmorum, & Cantica Bibliorum cum Catholicâ expositione Ecclesiasticâ. fol. H. S. 1562
In Canticum Canticorum Homiliæ 15. In aliquot Psalmos Homiliæ 48. In S. Mariam sermones 5. 4to. H. S. 1516
Vetus Editio Ecclesiastæ. Olympiodorus in Ecclesiastem.

Ariſteas de Lxx. 4. H.S. 1512
Eſaias cum Catholicâ expoſitione Eccleſiaſticâ. fol. H.S. 1564
Merceri Comment. in 5. priores Proph. min. fol. H. S. 1583
Mercerus in Geneſim & 5 priores Proph. min. fol. R. S. 1598
Novi Teſtamenti Catholica Expoſitio Eccleſiaſtica. fol. H.S. 1562. 1564. 1570
Comment. in Matth. Marc. Luc. fol. R. S. 1553
Gloſſæ in tres Evangeliſtas cum Calvin. Comment. adjecto ſeorſim Joanne. fol. R.S. 1560
Harmonia ex trib. Evang. adjecto ſeorſim Joanne, cum Calvin. Comment. fol. R.S. 1555. 1560
Buceri Enarrationes in quatuor Evangeliſtas. fol. R.S. 1553
Harmonia Evangelica Oſiandri. fol.
Eadem, 12. R.S. 1545
Annotationes in eandem. 12. R.S. 1545
Calvini Commentarii in Joannem, fol. R. S. 1553
Idem in Acta Apoſtolorum. fol. R.S. 1555
Idem in omnes Epiſtolas. fol. R. S. 1556
Idem in Pauli Epiſtolas. fol. R. S. 1557
Epiſtolæ Pauli cum Comment. Fabri. fol. H. S. 1515
Decem Præcepta. & ſcripturæ ſumma. utraque ſingulis foliis, R. S. 1540
Summa totius ſacræ ſcripturæ. Decem Dei verba. 8. R. S. 1542
Comment. de Calvin ſur les 5 livres de Moyſe. fol. F.S. 1564
Sermons de Calvin ſur le Decalogue. 8. F.S. 1562
Sommaire en forme d'expoſition du contenu és Pſeaumes. 8. R. S. 1552
Sermons de Calvin ſnr le 119. Pſeaume. 8. F.S. 1562
Sermons de Calvin ſur le Cantique d'Ezechias. 8. F.S. 1562
Claire declaration du contenu au vieil & nouveau Te-

ſtament.

ftament. 8. R.S. 1552
Expofition continuelle fur les Evangeliftes. fol. R. S. 1554
Homilies de Pontus de Tyard fur l'Oraifon Dominicale. 4. M.P. 1586

SS. Patres, aliíque Antiqui Scriptores Theologici.

DIonyfii Areopagitæ opera. Gr. Lat. fol. A.S. 1644
Eadem, Latinè, cum Epiftolis Ignatii & Polycarpi. fol. H. S. 1515
Juftini Martyris opera. Græcé. fol. R.S. 1551
Ejufdem Epiftola ad Diognetum, & Oratio ad Græcos. Græcè & Latiné. Tatiani quædam. 4. H. S. 1592: 1595
Athenagoræ Apologia, & de Refurrectione. Græcè & Latiné. 8. H. S. 1557
Tertulliani libri IX. cum obfervat. Rigaltii. 8. R. S. 1628
Eufebii Præparatio Evangelica. Græcé. fol. R.S. 1544
Ejufdem Demonftratio Evangelica. Græcé. fol. R. S. 1545
Athanaf. de Trinit. Bafil. adversùs Eunom. Anaftas. & Cyril. explic. fid. Gr. Lat. Phœbad. contra Arian. 8. H.S. 1570
* Bafilii defcriptio ebrietatis. Gr. Lat.
Gregorii Nyffeni Epiftola ad Euftath. Ambrof. & Bafiliff. Gr. Lat. 8. R. S. 1606
Ejufdem de iis, qui adeunt Hierofolyma. 8. R. S. 1606
Chryfoftomi opera varia. Gr. Lat. fol. A. S. 1614

* Comprehenditur in Francof. Empor. H. S. 1574.

Ejufdem

Ejufdem ad populum Antioch. Homiliæ 77. Gr. Lat. fol. A. S. 1621

Ejufdem de diverfis Nov. Teft. locis fermones 71. Gr, Lat. fol. A. S. 1621

Ejufdem de diverfis utriufque Teft. locis fermones 73. Gr. Lat. fol. A. S. 1624

Theodorit. de curatione Gr. affectionum. Lat. fol. H.S. 1519

Synefii Hymni. Nazianzeni odæ aliquot. Gr. Lat. 32. H. S. 1568

Homerici & Virgiliani centones. Nonni Paraphrafis in Johannem. 12. H. S. 1578

Probæ Falconiæ centones. 8. F. S. 1543

Joannis Damafceni Theologia. Lat. 4. H. S. 1507. 1512

Eadem, cum Jodoc. Clictovei comment. fol. H. S. 1519

Hermes Trifmegiftus. Latiné. 8. H. S. 1505

Michael Syngelus Presbyter Hierofolymitanus de laudibus Divi Dionyfii. Græcé. 4. R. S. 1547

Theo-

Theologorum Recentiorum Tractatus, aliaque opera ad rem Sacram aut Ecclesiasticam spectantia.

HORÆ Canonicæ. fol. H.S. 1518
Methodus Confessionaria. 4. F.S. 1542
(o.) Secunda Emissio. Elucidatorium Ecclesiasticum ad officium Ecclesiæ pertinentia planiùs exponens & quatuor libros complectens. Primus continet hymnos de tempore & sanctis per totum anni spacium. Secundus nonnulla Cantica Ecclesiastica. Tertius ea, quæ ad Missæ pertinent officium. Quartus prosas, quæ in S. Altaris sacrificio ante Evangelium dicuntur. fol. Absolutum & secundò emissum est in Henrici Stephani & ejus successoris Simonis Colinæi officinâ, è regione Scholæ Decret. Ult. Apr. 1521

Officium diurnum Sanctimonialium juxta usum ordinis Fontis Ebraldi elimatum. 4. H. S. 1515

Liber eruditionis Religiosorum à Sancto Bonaventurâ editus. 8. H. S. 1505

Liber trium virorum & trium spiritualium Virginum. fol. H. S. 1513

Ricardi de Trinitate opus Theologicum. 8. H. S. 1510

Opusculum de laude Monasticæ Religionis. 8. H. S. 1513

Bernonis Abbatis libellus de officio Missæ. 4. H. S. 1518

Jod. Clictoveus de vitâ & moribus sacerdotum. 4. H. S. 1516

Idem

Idem de neceſſitate peccati Adæ & fœlicitate culpæ ejuſdem. 8. H. S. 1519

(o.) Ejuſdem opuſculum de myſticâ numerorum ſignificatione, eorum præcipuè, qui in ſacris literis uſitatì habentur: ſpiritualem ipſorum deſignationem ſuccinctè elucidans. 4. 16. Dec. 1513

(o.) Ejuſdem varia opuſcula. 4. 1513

Picherellus in Coſmopœïam. 4. M. P. 1579

Opera Hugonis de S. Victore. 8. H. S. 1506

Gregorii Epiſcopi Turon. operum priorum pars 1. & 2. 12. R. S. 1640

Contemplationes Idiotæ. 8. H. S. 1519

Elizabethæ Schonaug. Viſiones. H. S. 1513

Stephani Edunenſis Epiſcopi de ſacramento Altaris tractatus. 4. H. S. 1517

Franc. Toletus de puritate conceptionis B. M. V.

Jod. Clictov. de annunciat. & viſitat. B.M.V. 4. H. S. 1519

Idem de purit. concept. ejuſd. de dolore in paſſione filii: de ſtatione juxta crucem. 4. H. S. 1517

Idem de aſſumptione ejuſdem. 4. H. S. 1517

Idem de Mariâ Magdal. de triduo Chriſti, & unâ ex tribus Mariâ. 4. H. S. 1519

Ejuſdem defenſio diſceptationis de Magdal. 4. H. S. 1519

Faber Stapul. de Mar. Magdal. 8. H. S. 1519

Idem de tribus & unicâ Magdalenâ. 4. H. S. 1519

Chr. Longuolii de Laudibus Divi Ludovici. 4. H. S. 1510

Jod. Clictov. de Laudibus S. Ludovici & S. Cæciliæ. 4. H. S. 1516

Dartis de ſtatu Eccleſiæ tempore Apoſtolorum. 8. R. S. 1634

Morini Exercitationes Eccleſiaſticæ. 4. A. S. 1626

Mat. Simon. de pœnitentiæ ritu in veteri Eccleſiâ. 8. A. S. 1623

De Canonicâ abſolutione Henrici IV. 8. M. P. 1594

Acta Rothomagensis Ecclesiæ. 8. A. S. 1629
Decreta Concilii Burdigalensis. 8. A. S. 1625
Ecclesiæ Gallicanæ in schismate status. 8. M. P. 1594
Cleri Gallicani de quibusdam famosis libellis sententia. 4. A. S. 1625
Sermo Synodalis Meldensis Episcopi. 4. H. S. 1520
Francisci Archiep. Rothom. Apologia Evangelii pro Catholicis. fol. A. S. 1625
Calvini Institutiones. fol. R. S. 1553. 1559
Ejusdem defensio fidei contra Servetum. 8. R. S. 1554
Ejusd. Catechismus Hebraïcé. 8. R. S. 1554
Idem Græcé. 8. R. S. 1551
Idem Græcè & Latiné. 12. H. S. 1563. 1565. 1575. 1580
Pet. Viret. de Verb. sacram. & Eccles. ministerio, de adulterin. sacramentis, de theatricâ Missæ saltatione. fol. R. S. 1553
Idem de orig. ministerii verbi Dei & sacrament. fol. R.S. 1554
Th. Beza de hæreticis puniendis. 8. R.S. 1554
Idem de cœnâ Domini contra Wesphalum. 8. R.S. 1559
Ejusd. Responsio ad defensiones Castellionis. 8. H. S. 1563
Rob. Steph. Responsio ad censuras Theolog. 8. R. S. 1552
La même en François. 8. R. S. 1552
Le Catechisme de Calvin. 12. R. S. 1553
La forme des Prieres Ecclesiastiques. 12. R. S. 1553
La confirmation de la Discipline Ecclesiastique és Eglises reformées de France. H. S. 1566
Catechisme des Controverses par François Archev. de Roüen. 4. H. S. 1639
Divers traittés des controverses de ce temps, par le Cardinal du Perron. 4. A. S. 1617
Replique à la remonstrance de quelques ministres, par le même. 8. M. P. 1597

Replique à la resſponſe du Roy de la grand Bretagne. par le même. fol. A.S. 1626

Traitté de l'Euchariſtie, par le même. fol. A. S. 1622. 1629

Refutation des objections tirées des paſſages de St Auguſtin. par le même. fol. A. S. 1624

L'ancienne police de l'Egliſe ſur l'adminiſtration de l'Euchariſtie, par de l'Aubeſpine. 8. A.S. 1629

Brief diſcours ſur la police de l'Egliſe & de l'Eſtat.8. A.S. 1615

Les Libertés de l'Egliſe Gallicane,par Pithon. 8. M. P. 1594

Tillet ſur les Libertés de l'Egliſe Gallicane. 8. M. P. 1594

Extrait des Regiſtres ſur la reception du concile de Trente. 8. M.P. 1594

Recueil des choſes concernantes le Clergé de France. par Pierre Peyriſſac. 8. A.S. 1625

Declaration de l'aſſemblée du Clergé ſur les entrepriſes des Reguliers contre l'authorité Epiſcopale. 4. A.S. 1625

Procés verbal d'aſſemblée generale du Clergé. 4. A. S. 1625

Avis de l'aſſemblée generale du Clergé aux Archeveſques & Eveſques. 4. A.S. 1625

Relations des Agens du Clergé aux Archev. & Eveſq. ſur ce qui s'eſt paſſé en l'aſſemblée du Clergé. 8. A.S. 1626

Jac. Aug. Thuani poemata ſacra. 8. M. P. 1599

Ant. Mureti hymni ſacri. 4. M. P. 1576

Pſalmorum aliquot Græca Serrani Metaphraſis. 12. H.S. 1575

Pſalmi aliquot metro Anacr. & Sapph. authore Henrico Stephano. 32. H. S. 1568

Pſalmi aliquot Latino carmine expreſſi à quatuor illuſtribus Poetis Gall. Ital. German. Scot. 8. H. S.

Pſalmorum poetica Buchanani Paraphraſis. 8. H. S. & R.S.

Eadem & Jepthes. 12. H.S. & R.S. 1566. R.S. 1575. 1580

Jephth. & alia Poemata cum Pſalmis Buchan. 12. M.P. 1579

Pſeaumes mis en vers par Phil. des Portes. 8. Vid. M.P. 1604

Pſeaumes

Pſeaûmes mis en rime par Clement Marot & Theodore de Beze. 16. F. S. 1568

Tragedie de Jephthe de Buchanan traduicte par Florent Chreſtien. 8. R. S. 1573

Traduction en vers François du Cantique des Cantiques, & des Lamentations par P. de Courcelles. 4. R. S. 1564

Recueil des plus notables ſentences de la Bible par quatrains, par Anſ. du Chaſtel. Enſemble dix ſonnets ſur le triomphe de la verité. 4. M. P. 1577

Marriage de la Vertu avec la Religion, par le P. Boucher. 8. A. S. 1622

Bud. de tranſitu Helleniſmi ad Chriſtianiſmum. R. S. 1535

JURIS-

JURISPRUDENTIA.

VEterum Romanorum leges à Lud. Charundâ restitutæ. 4. R. S. 1567
Juris Civilis fontes & rivi. Collatio legum Mosaïcarum & Romanarum. Authore Henr. Stephano. H. S. 1580
Fragmenta quædam veterum juris Authorum cum Moysis legibus collata. 4. R. S. 1573
Impp. Justiniani, Justini &c. novellæ constitutiones, Græcè. fol. H. S. 1558
Eædem. Latiné. 8. H. S. 1560
Justiniani Institutionum libri quatuor. 8. R. S. 1534
Juris Orientalis libri 3. Græcè & Latiné. 8. H. S. 1573
Impp. Theodosii, Valentiniani &c. novellæ constitutiones 42. 4. R. S. 1571
De diversis regulis juris antiqui &c. 8. C. S. 1557
Digestorum volumina quinque. 8. R. S. 1528
Gul. Budæi forensia. fol. R. S. 1544. 1548
Ejusd. annot. in Pandect. fol. R. S.
(*o.*) Joannis Montholonii Promptuarium Juris. fol. H. S. 1520
Libri Dialecticæ legalis 5. authore Hoghend. 8. R. S. 1532
Melanchth. de legib. & gradib. oratio. 8. R. S. 1528. 1534
Fr. Hotomani quæst. illustr. liber. 8. H. S. 1573. 1576
Hastarum & auctionum origo. authore Rabir. 4. C. S. 1554
Placitorum summæ apud Gallos curiæ libri 12. per Jo. Lucium. fol. C. S. 1559

 Petri

Petri Fontei jus Pontificium Gallicanum. 8. R. S. 1629
Grimaudet du droit des dixmes Ecclesiastiques. 8. Vid. R. S. 1571. 1574
Traitté de la dissolution du Marriage. 8. M. P. 1595
Gul. Mandagoti Practica Election. & Postulation. 4. H. S. 1506
Jun. Brut. de la puissance legitime du Prince sur le peuple, & du peuple sur le Prince. 8. F. S. 1582
Fr. Paumier sur le pouvoir du Roy sur le temporel de l'Etat Ecclesiastique. 4. A. S. 1651
Harangue sur l'article du Serment. par le Card. du Perron. 4. A. S. 1615
Playdoié de Mr. Arnauld contre les Jesuites. 8. M. P. 1594
Defenses de ceux du college de Clermont. 8. M. P. 1594
Edits, Declarations, Ordonnances, Decisions, Lettres, Traittés, Arrests &c. R. S. 1563. 1564. 1567. 1568. A. S. 1629. 1644. 1645. 1659. 1660. 1664

MEDI-

MEDICINA.

Hippocrates de præfagiis in morbis acutis. 4. H. S. 1512

Idem de capitis vulneribus. Gr. Lat. 8. M. P. 1578

Alex. Trallian. lib. 12. Rhaz. de peftil. Gr. fol. R. S. 1548

Medicæ artis Principes poft Hippocrat. & Galen. fol. H. S. 1567

Dictionarium medicum. 8. H. S. 1564

Bunellus de puellâ, quæ finè cibo & potu vixit. 8. R. S. 1542

Valverdi de corpor. & anim. fanitate libellus. 8. C. S. 1552

Fr. Ulmi de liene libellus. 8. M. P. 1578

Bacchanel. de confenfu medicorum in curandis morbis, & cognofcendis fimplicibus. 12. C. S. 1554

Alexand. Benedicti Anatomice. 8. H. S. 1514

Diofcorides Latiné. fol. H. S. 1516

Authores Rei Rufticæ. 8. R. S. 1543. H. S. 1595

Car. Steph. de re hortenfi. 8. R. S. 1536. 1539. 1545

Idem de re herbariâ & hortenfi. F. S. 1543

Idem de nominib. arbor. frutic. herb. pifc. avium. 8. R. S. 1536. 1547. C. S. 1554

Ejufdem feminarium. 8. R. S. 1536. 1540. 1548

Ejufd. vinetum. 8. F. S. 1537

Ejufd. arbuftum, fonticulus, fpinetum. 8. R. S. 1538. F. S. 1542

Ejusd. sylva, frutetum, collis. 8.	F.S. 1538
Ejusd. pratum, lacus, arundinetum. 8.	F.S. 1543
Ejusd. prædium rusticum. 8.	C.S. 1554
Idem de nutrimentis. 8. R. S. 1550.	R. S. 1560
R. Senal. de liquidorum leguminúmq; mensuris. 4.	R.S. 1532
La Coltivatione di Luigi Alamanni. 4.	R.S. 1546
Bellonius de Aqualitibus.	C. S. 1553
La nature & diversité des poissons par Belon.	C. S. 1555

PHILO-

PHILOSOPHIA.

PLatonis opera. Gr. Lat. fol. H.S. 1578
Ariſtotelis opera. Gr. Lat. fol A.S. 1629
Ariſtotelis & Theophraſti ſcripta quædam. Gr. 8. H. S. 1557
Introductio Jod. Clictov. in Logicam. 8. H. S. 1520
De differentiis Topicis & totius Logicæ adminiculis ex Ammonio, Boetio, & Themiſtio. 4. H. S. 1511
Sever. Boet. de differentiis Topicis. 8. R. S. 1537
Ariſtotelis Ethica interpr. Leonard Aretin. fol. H.S. 1504
Ariſtotelis Moralium tres converſiones. fol. H. S. 1510. 1516
Faber in Moral. Ariſtot. fol. H.S. 1512
(*b*.) Artificialis introductio per modum Epitomatoris in Decem libros Ethicorum Ariſtotelis adjectis elucidata commentariis, authore Clictoveo. fol. Abſoluta eſt in almâ Parhiſiorum Academiâ per Wolffgangum Hopilium & Henricum Stephanum in formulariâ literarum arte ſocios. Et invenitur venalis in officinâ cuniculorum juxta ſcholas decretorum. 7. Maii. 1502
Ariſtotelis Ethic. ex traduct. Argyrop. 8. H. S. 1514
Ariſtotelis Polit. Oecon. Leonardo Aretino interprete. 4. H. S. 1506. fol. H. S. 1511
Introductio Fabri in Polit. Ariſtotelis. fol. H. S. 1508. 1512. 1516
Textus abbreviatus Ariſtotelis ſuper octo libr. Phyſic. fol. H.S. 1504

Fabri introductio in Ariftot. Phyf. & Metaph. 8.
H. S. 1504. fol. H. S. 1510
Ariftotelis Metaphyf. Beffarione Interprete. fol. H. S. 1515
Car. Bovilli opera quædam Philofophica & Mathematica.
fol. H. S. 1509
Sexti Pyrrhon. Hypotyp. libri latiné 8. H. S. 1562
Maximi. Tyrii Platonici Philofophi Sermones. Gr. Lat.
8. H. S. 1557
Themiftii Philofophi Orationes. Gr. 8. H.S. 1562
Poefis Philofophica. 8. H. S. 1625
Fragmenta Pythagoricorum. (vide Diog. Laert.)
Apuleius de Deo Socratis. 16. R.S. 1582
Orus Apollo Niliacus de Hieroglyphicis notis, à Bernard.
Trebatio Latinitate donatus. 8. R. S. 1530
Plutarchi opera moralia. (vide Plutarchi vit.)
Eadem. Gallicé. fol. F. S. 1625
Ciceronis Tufcul. Quæft. 8. R. S. 1537. 1542
Ejufd. officia. 8. R. S. 1549. 12. R. S. 1545
Virtutum encomia. 12. H. S. 1573
Sententiæ. G. L. 8. R. S. 1566
Parodiæ Morales. 12. H. S. 1575

MATHE-

MATHEMATICA.

EUclidis Elementa. Lat. fol. H.S. 1515. 1516
Apollonii Pergæi conica. Lat. 24. R. S. 1626
L'art & ſcience de Geometrie, par C Boville. 4. H. S. 1514

Introductio in Arithm. Boetii. Clictovei praxis numerandi. Bovilli Introduct. in Geometr. de quadrat. circul. & cubic. ſphær. Perſpectiva Introductio. Fabri Aſtronomicon, fol. H.S. 1503

Epitom. Arithm. Boet. fol. H.S. 1510

Arithmetica. Muſica. Epitome in Arithm. Boet. Rythmimachiæ ludus. fol. H. S. 1514

Cuthb. Tonſtal. de arte ſupputandi. 4. R. S. 1529. 1535. 1538

Leçons de Perſpective, par Jaq. Androuet du Cerçeau. fol. M. P. 1576

Textus de Sphærâ de Sacro-boſco. fol. H. S. 1516

Fabri Introductorium Aſtronomicum. 4. H. S. 1517

Albertus Pighius adversùs Prognoſticatorum vulgus. 4. H. S. 1518

Ejuſdem Apologia adversùs novam orbis M. Beneventani aſtrologiam. ejuſdem brevis enarratio Alphonſinæ enarrationis: Paris apud R.S.

Manilii Aſtronomicon cum Joſ. Scalig. comm. 8. M. P. 1579

La Theorie des Planetes, par J. Hume. 8. R.S. 1637

Eſſais des Merveilles de Nature. 8. R. S. 1638

Chronologia.

EUſebii Chronicon. 4.	H. S. 1518.	1518
Roberti Abbatis Chronicon. 4.	H. S.	1512
Sigeberti Gemblacenſis Chronicon. 4.	H. S.	1513
Proſperi Tironis Chronicon. 8.	M. P.	1594
Joſ. Scalig. de emendat. Temporum. fol.	M. P.	1583
Diſcours du temps, de l'an & de ſes parties, par Pontus Tyard. 4.	M. P.	1578

Geographia.

STrabo. Gr. Lat. fol.	A. S.	1620
Dionyſ. Alex. de Situ orbis. Gr. cum Schol. Euſtath. 4.	R. S.	1547
Idem Gr. Lat. cum Schol. Euſtath. Pomp. Mel. Æthic. Solin. 4.	H. S.	1577
Dicæarchi Geographica. 8.	H. S.	1589
Itinerarium Antonini. 4.	H. S.	1512
Les voyages de pluſieurs endroits de France, en forme d'Itineraires. & les Fleuves de France. 4.	C. S.	1552
La guide des chemins de France, & les Fleuves. 8.	C. S.	1553

HIS-

HISTORIA.

Ecclesiastica Historia Eusebii, Socratis &c. Gr. fol.	R. S. 1544
Historia Asiæ, Europæ, à Pio Papâ conscripta. 4.	H. S. 1509
Dictys Cretensis & Dares Phrygius. 12.	R. S. 1618
Herodotus. Ctesiæ quædam. Gr. fol.	H. S. 1570
Idem, Latin. fol.	H. S. 1566
Idem, Gr. Lat. fol. H. S. 1592.	P. S. 1618
Traitté preparatif à l'Apologie pour Herodote. 8.	H. S. 1566
Ex Ctes. Agatharch. Memnon. historiæ. Gr. 8.	H. S. 1557
Eædem. Græcè & Latiné. 8.	H. S. 1594
Thucydides, Græcè & Latiné. fol.	H. S. 1564
Idem. Gr. Lat. fol.	H. S. 1588
Xenophon. Græcè & Latiné. fol.	H. S. 1560
Idem. Græcé. fol.	H. S. 1581
Idem. Gr. Lat. fol.	A. S. 1625
Diodorus Siculus. Gr. fol.	H. S. 1559
Arrianus de Alexand. Exped. Gr. Lat. fol.	H. S. 1575
Dionys. Halic. Antiquit. Romanæ. Græcé. fol.	R. S. 1547
Eædem, Latiné. fol.	H. S. 1588
Dio Cassius. Græcé. fol.	R. S. 1548
Idem, Gr. Lat. fol.	H. S. 1592
Dionis Nicæi Epitome Authore Xiphil. Græcè & Latiné. 4.	R. S. 1551

Eadem

Eadem, Gr. Lat. fol. H. S. 1592
Appiani Iberica, & Annibalica. Gr. 8. (Vide Hist. ex Ctes. Gr.)
Eadem. Latiné. 8. H. S. 1560
Appiani Romanæ Historiæ. Græcé. fol. C. S. 1551
Eædem, Gr. Lat. fol. H. S. 1592
Herodiani & Zosimi Historiæ. Gr. Lat. 4. H. S. 1581
Varii Historiæ Romanæ scriptores, partim Græci, partim Latini in unum velut corpus redacti. 8. H. S. 1568
Cæsariis Commentarii. 8. R. S. 1544
Eutropii Epitome belli Gallici. 8. R. S. 1544
Sallustius. 8. R. S. 1544
Suetonius. 8. R. S. 1543. 1573
Herodianus, Latiné. 8. R. S. 1544
Ammianus Marcellinus. 8. R. S. 1544
Dion Cassius. Sparr. Capitol. Lamprid. Vulcat. 8. R. S. 1544
Pollio. Vopisc. Vict. Pompon. Egnat. 8. R. S. 1544
Justinus. 8. R. S. 1543
Valer. Maximus. 8. R. S. 1545
Rufi Festi breviarium rerum gestarum Pop. Rom. 8. M. P. 1588
Romanarum familiarum stemmata. fol. H. S. 1559
Fenestel. & Pompon. de Magistrat. Sacerdot. & legib. Roman. 8. R. S. 1544. 1549
Discours sur les Medalles & graveures antiques, principalement Romaines ; par Ant. le Pois. 4. M. P. 1579
Vinc. Lupani Annot. in Tacit. 8. R. S. 1556
Le Tibere François. 8. R. S. 1616
Tacito Espagnol. 12. R. S. 1616
Diogen. Laert. de Vit. Philoph. Græcè & Latiné. 8. H. S. 1570
Idem, Gr. Lat. 8. H. S. 1592

Plutarchi

Plutarchi Vit. Parall. & Moral. Gr. Lat. fol. A. S. 1624
Idem, Gr. Lat. cum appendice vitarum ab Acciaiolo & Æm. Probo conscriptarum. 12. H. S. 1572
Apophthegmata Principum. Philosophorum &c. Latiné. 8. R. S. 1547
Eadem. Gr. Lat. 12. H. S. 1568
Eunapius de vitis Philosophorum & Sophistarum. Gr. Lat. 8. P. S. 1616
Æsopi Vita & Fabulæ. Græcé. 4. R. S. 1546
Eædem, Latiné. 8. R. S. 1537. 1545
Plinii liber de viris illustribus. Sueton. de Gramm. & Rhetor. Jul. obs. de prodig. 8. R. S. *1529. 1536. 1539
Ricold. contra Sect. Mahumeticam. Cujusdam de Turcarum vitâ & moribus libellus. Victoris de Carben libellus de vitâ & moribus Judæorum. 4. H. S. 1511
Turcicarum rerum Commentarius P. Jovii. 8. R. S. 1539
Commentarius captæ urbis. Vienna Austriaca. Tunete. De origine Turcarum. 8. R. S. 1539
Richerius de rebus Turcarum. 8. R. S. 1540
Georg. Merula de gestis duc. Mediolan. 4. R. S. 1549
Paul. Jov. Vitæ Vicecom. Mediolan. 8. R. S. 1549
Georg. Florus de bello Italico & rebus præclarè gestis à Gallis. 4. R. S. 1613
Jac. Aug. Thuan. Histor. pars 1. fol. & 8. Vid. M. P. 1604
Ejusd. Histor. libri 26. fol. R. S. 1618
Affinitat. Princip. Christian. cum Fr. Medices. fol. H. S. 1587
Polyd. Verg. de Invent. rerum. 8. R. S. 1528
De memorabilibus & claris mulieribus aliquot diversorum scriptorum opera. Paris apud Rob. Stephanum.
Prochotrophe Urbis Carnutensis per Vinc. Lupan. 8. R. S. 1556

* Cum Epistol. & Paneg.

Apolo-

Apologia pro Rege Christianiss. contra Cæsarianos. 4. C.S. 1551. 1552

Eadem, Gallicé. 4. C.S. 1552

Defences pour le Roy de France contre Jacques Omphalius. 4. R.S. 1544. C.S. 1554

Traicté de la guerre de Malte. 4. C.S. 1553

Idem Latiné. 4. C.S. 1553

Genealogie de Hughes Capet. 8. M.P. 1594

Genealogie de la maison de Montmorency. 8. M.P. 1595

Le premier livre des memoires des Comtes Hereditaires de Champagne & Brie. 4. & 8. M.P.

Voyage de Henry II. au Païs-bas de l'Empereur. 4. C.S. 1554

Voyage du Duc de Joyeuse en Allemagne. 8. M.P. 1586

Obseques de François I. 8. R.S.

Le sacre de Henry II. 8. R.S.

Obseques de Henry II. 4. R.S. 1559

Discours de l'heureux succés des armes du Roy contre la rebellion. 8. A.S. 1623

Abbregé de l'Histoire des Vicomtes & Ducs de Milan. 4. C.S. 1552

Discours des Histoires de Lorraine & de Flandre. 4. C.S. 1552

Histoire du Siege de Mets en Lorraine. 4. C.S. 1553

Histoire du Portugal. fol. F.S. 1581

Histoire de Virginie. 8. R.S.

Le vray Trésor de l'Histoire Sainte. 4. A.S. 1647

LITERÆ

LITERÆ HUMANIORES.

Rhetorica.

ORatorum Veter. Orationes. Græcé. fol. H.S. 1575
Antifthenis Orationes Ajacis & Ulyffis. Gr. fol. H. S. 1575
Ifocrates. Gr. Lat. Gorgiæ & Ariftidis quædam. fol. H. S. 1593
Ifocrates. Gr. Lat. 8. P. S. 1604
Ariftides. Gr. Lat. 8. P. S. 1604. 1611
Dionyf. Halic. opera quædam Rhetorica. Græcé. fol. R. S. 1547. 8. C. S. 1554
Eadem. Latiné. 8. R. S. 1556
Polemonis, Himerii, & aliorum declam. Gr. 4. H. S. 1567
Ciceronis opera. fol. R. S. 1539. C. S. 1555. 1558
8. R. S. 1544
Ejufd. Orat. partitiones. & de opt. gen. Orat. 8. R. S. 1527
Georg. Vall. in partitiones. 8. R.S. 1528. 1533. 1547
Ciceronis Topica. 8. R. S. 1528
Boetius in Topica. 8. R. S. 1532. 1540
Cicer. de Oratore. 12. R. S. 1537. 1546
Audom. Talæus in eundem. 4. R.S. C S. 1554
Cicer. Rhetor. de Invent. Topic. Partit. 12. R. S. 1537
Victorin. in Cicer. de Invent. 4. R. S. 1537

† Ram-

Ram. in Orat. Catilin. 4. C. S. 1553
Orationes aliquot Ciceronis. 8. R. S.
Hotoman. in Oration. Ciceron. fol. R. S. 1554
Quintiliani Inftitut. Orat. 4. R. S. 1542
Ejufd. & Calph. Flacc. declamat. quædam. 8. M. P. 1580
Epitome Rhetor. ex Quintil. 8. R. S. 1547
Rutil. Lup. Aquil. Rom. & Jul. Rufin. de figur. Sent. 8. R. S. 1541
Conciones ex Græc. & Lat. Hiftoric. fol. H. S. 1570
Ariftotelis Rhetorica Gallicé. 8. R. S. 1529. 1624
Melanchth. de Rhetoricâ. 8. R. S. 1527
* Plinii Panegyricus. 8.
* Ejufd. & aliorum Panegyrici. 4. 8. & 12.
Oratio Guichardi de Rhod. oppugn. 8. R. S. 1527
Oratio Pafferatii de cæcitate. 8. M. P. 1597
Oratio funebris Caftellani. 8. R. S. 1547
Oratio Cujacii in funere Gafp. Chaft. Nancæi, fol. R. S. 1610
Deploratio Curfii in Romæ excidio. 8. R. S. 1528
Oratio Valentis de laudibus Homeri. 8. A. S. 1621
Ejufd. Oratio, cum in Cathed. Græc. Reg. pedem pofuit. 8. A. S. 1622
Inauguratio Lud. XIII. 8. R. S. 1611
Oratio de fentent. Reg. Chrift. ad ordin. Spir. 4. R. S. 1544
Eadem, Gallicé. 8. R. S.
Elogium Petri Pithoei. 8. M. P. 1597
(o.) Elogia Ludovici XIII. ob captam Rupellam, per Pet. Valent. 8. R. S. 1629
(o.) Votum pro falute Ludovici XIII. per eund. 8. R. S. 1627
(o.) Panegyricus Ludovico Jufto, per Abel. Sammarth. edit. 2. 8. R. S. 1623
(o.) Panegyricus alter eidem, per eund. Edit. 2. 8. R. S. 1623

* Vide Plin. Epiftol.

Pane-

Panegyrique au Roy Charles IX. 8. R. S. 1566. 1567.
1576. 1577
Harangue au Roy Charles IX. 8. R. S. 1565
Panegyrique au Roy Henry IV. 8. M. P. 1594
Remerciement à la Royne mere. 8. R. S. 1567
Deux Sermons funebres *és obſeques de François I. R. S.
és obſeques de Henry II. R. S. 1559
Oraiſons & diſcours funebres ſur le treſpas de Henry le
Grand. 8. R. S. 1611
Oraiſon funebre és obſeques de Ann de Thou. M. P. 1584
Paradoxes, où propos contre la commune opinion, debatus en forme de declamations forenſes. 8. C. S. 1554
Harangues, oraiſons, Epiſtres, &c. de Jean de Bellay.
4. R. S. 1544

* Vide Obſeques de Francois I.

Epiſtolæ, Dialogi.

CIC. Epiſtol. ad Attic. & Quint. 12. R. S. 1537. 1547
Ejuſd. Epiſtol. famil. 8. R. S. 1540. 1550
C. S. 1555. H. S. 1577. M. P. 1578
12. M. P. 1578
Epiſtolæ Plinii. 4. P. S. 1600. 8. R. S. 1529.
12. H. S. *1581. 1591. P. S. 1599. 1605. 1611
Dialogi aliquot Luciani per Eraſmum verſi. 8.
R. S. 1530. 1533. 1536. 1548
Epiſtolia, Dialogi breves, Oratiunculæ, Poematia. 8. H. S. 1577
Colloquia Scholaſtica Corderii. & Henr. Steph. 8. H.S. 1566

* Vide Vit. H. S.

(o.) Dialogi pueriles Christophori Hegendorphiri XII. lepidi æque ac dacti. 8. R. S. 1539
Alani Varenni Dialogi &c. de amore duce &c. R. S.
Epistol. Reg. Christ. ad Imper. Ordin. 4. C. S. 1553
Epistre de Franc. I. à Paul III. 8. R. S. 1543
Epistola Pauli III. nd Carol. V. 8. R. S. 1543
Literæ Principis Condæi. Latinè & Gallicé. H. S.
Lettres d'un François pour la preseance du Roy de France contre le Roy d'Espagne. 8. M. P. 1594
Epistolæ Bunelli. 8. C. S. 1551
Epistolæ Bunelli & Manutii. H. S. 1581
Les Ambassades du Cardinal du Perron. fol. A. S. 1623. 1629

Poetica.

POetæ Græci Principes Heroici carminis. fol. H. S. 1566
Homeri opera. Gr. Lat. 12. H. S. 1588
Eadem. Coluthus. Tryphiodorus. 12. P. S. 1604
Homeri & Hesiodi certamen. Matronis Parodiæ. Epitaphia Heroum. 8. H. S. 1573
Apollonii Argonaut. Gr. cum Schol. 4. H. S. 1574
Theocriti aliorúmque Idyllia. Gr. Lat. 12. H. S. 1579. 1586
Moschi, Bionis, Theocriti Idyllia aliquot ab Henrico Stephano Latina facta. 4. R. S. 1556
Callimachi Hymni. Gr. cum Schol. 4. H. S. 1577
Anacreontis Odæ. Gr. Lat. 4. H. S. 1554. 8. R. S. 1556
Lycophron. Gr. Lat. cum Schol. 4. P. S. 1601
Pindarus. Gr. Lat. cum Schol. 4. P. S. 1599
Pindarus & Lyrici. Gr. Lat. 12. H. S. 1560. 1566. 1586
P. S. 1600. 1612. 1626

Eschy-

Æſchylus Gr. cum Schol. 4. H S. 1557
Sophocles Gr. cum Schol. 4. H. S. 1568
Idem Gr. Lat. cum Schol. 4. P. S. 1603
Euripides Gr. Lat. cum Schol. 4. P. S. 1602
Tragœdiæ ſelectæ. 12. H.S. 1567
Comicorum Græc. ſententiæ. 12. H. S. 1569
Florilegium Epigramm. Gr. 4. H. S. 1566
Epigramm. ſelecta Latiné verſa. 8. H. S. 1570
Epigramm. ſelecta & Muſæi poemat. Latinè à Flor. Chriſt. verſ. 8. R. S. 1608
Fragmenta Vet. Poet. Lat. 8. H. S. 1564
Plautus. fol. R. S. 1529
Terentius. 8. R. S. 1531. 1533. 1535. 1551. F. S. 1538. R. S. 1584. 24. R. S. 1541
Idem cum Sch. Don. fol. R. S. 1529. 1536. 4. R.S. 1542
Ejuſdem Andria cum omni interpretat. genere. 8. R.S. 1546. 1548. F.S. 1541. 1547
Sententiæ & proverbia ex Plaut. & Terent. 8. R. S. 1530
Virgilius. 8. R.S. 1533. 1540. H. S. 1577. 1583. P. S. 1599
Idem. 12. R.S. 1537. 1549
Idem cum Comment. Servii fol. R. S. 1532
In eund. Caſtigat. Jo. Pier. Valer. fol. R. S. 1529
Catull. Tibull. Prop. cum Caſt. Joſ. Scalig. 8. M. P. 1577
Ovidii Heroides. 8. R. S. 1541
Horatius. 8. R. S. 1549. H.S. 1577. 1588. P. S. 1600. R. S. 1613
Horatii Ars Poetica cum Comm. Parrh. Acron. Porphyr. 4. R. S. 1533
Phædrus cum not. Rigalt. 4. R. S. 1617
Lucanus. 8. R. S. 1545
Perſius. 12. R. S. 1614

Idem, cum Comment. Æl. Anton. Nebriff. 8. R. S. 1527
Juvenalis. 12. R. S. 1616
Juvenalis & Persius. 8. R. S. 1545. 1549. M. P. 1585
Querolus, Comœdia. 8. R. S. 1564
Sententiæ Veterum Poetarum. 8. R. S. 1551
Hieron Vid. de arte Poeticâ. 8. R. S. 1527
Valentini Mathecrier methodus Poetica. 4. R. S. 1529
Ars versificatoria Hulderici Hutteni. 8. R. S.
Salmonii Macrini Hymnorum libri sex. 8. R. S. 1537
Ejusdem hymnorum selectorum libri tres. 8 R. S. 1540
Ejusdem Odarum libri 3. Jo. Bellaii poemata. 8. R. S. 1546
De rebus in Galliâ gestis & pacis restitutâ carmen. 8. R. S. 1546
De Caleto ab Henrico II. receptâ Georg. Buchanani carmen. 8. R. S. 1558
Georg Buchanani Eleg. Sylv. Endecas. 12. R. S. 1567
Eadem, & Jephthes. 12. M. P. 1579
Th. Bezæ Poemata. 8. R. S. 1548. H. S. 1576. 1597
Quæ ad Bezæ Poemata accesserunt. H. S.
Bezæ & Buchanani poemata & Epigramm. 8. H. S. 1585
Ugolini Verini illustratio Florentiæ. fol. R. S. 1583
Mich. Hospitalii sermones. 4. M. P. 1583. 1585
Joan Passeratii Calendæ Januariæ. 4. M. P. 1597
Ejusdem poemata. 8. Vid. M. P. 1603
Ant. Baysii poemata. 8. M. P. 1577
Scævolæ Sammarthani poemata. 8. M. P. 1577
Abelis Sammarthani poemata. 8. M. P. 1597
Scævolæ Sammarthani pædotrophia. 4. M. P. 1584
Ejusdem Hieracosophion. 8. M. P. 1587
Thuanus de re accipitrariâ. 4. M. P. 1584
Jul. Cæs. Scalig. Poemata. 8. H. S. 1572
Pet. Ang. Bargæi Syriados lib. 1. & 2. fol. R. S. 1582

(o.) BB.

(o.) BB. Hug. Grotii Sylva, ad Franc. Aug. Thuanum Jacobi Aug. fil. 8. R. S. 1621
Epicharmata Musarum in Carol. Princip. fol. A. S. 1647
Tumulus Remigii Bellaquei. 4. M. P. 1577
Tumulus Joannis Thuani. 4. M. P. 1581
Tumulus Christophori Thuani. 4. M. P. 1583
Lazar. Bayf. Hecuba d'Euripide translatée en François. 8. R. S. 1550
Les Oeuvres poetiques de Remy Belleau. 8. M. P. 1578
Les Odes d'Anacreon par Remy Belleau. M. P. 1585
Ode Pastorale de Remy Belleau. 4. R. S. 1560
La Venerie d'Oppian par Florent Chrestien. 4. M. P. 1575
Les Regrets d'Ovide par J. Binard. 16. R. S. 1625
Les Sonnets de Charl. d'Espinay. 4. R. S. 1560
Les Oeuvres de Jean Passerat. 8. Vid. M. P. 1602
Les Oeuvres de Scævole de Sainte Marthe. 4. M. P. 1579
Les premieres Oeuvres de Philippes des Portes. 4. R. S. 1575
12. M. P. 1578. 1600
La mort de Lucrece & Virginie par de la Barte. 8. R. S. 1567
Poeme sur l'histoire des François & hommes vertueux de la Maison de Medicis. 4. R. S. 1567
Hymne Genethl. sur le Comte de Soissons. M. P. 1568
Ballet Comique par Balth. de Beaujoyeul. 4. M. P. 1582
Les Vers de Pybrac. 4. M. P. 1584
Vers & Stances de Bertaut. 8. Vid. M. P. 1602
Les Tragedies de Garnier. 8. & 12. M. P. 1582
Porcie, Hippolyte, Cornelie, de Garnier. 8. R. S. 1574
La Fable de Caunus & Biblis, & autres opuscules Poetiques de Bouchetel. R. S.
Les larmes de Christ. du Pré. 4. M. P. 1577
Epitaphe d'Utenhove sur Henry II. 4. R. S. 1560
Epitaphe de Gilles Bourdin par Est. Pasquier. 4. R. S. 1570

Tumbeau de Madame Elizabeth de France Royne d'Efpagne. 4. R. S. 1569
Tumbeau du Seigneur de la Chaftre. 4. R. S. 1569
(o.) Ca. Vers Lat. & François d'Adrien Turnebe fur la mort d'Odet fon frere aifné, fils d'Ad. Turnebe. M.P. 1582

Critica.

Photii Bibliotheca. Gr. Lat. fol. P. S. 1612
Ter. Varro. 8. H. S. 1573. 1581
Jof. Scal. conject. in Varr. de Ling. Lat.8. R. S. 1565
Henr. Steph. append. ad Varron. Analog. 8. H. S. 1591
Aulus Gellius. 8. H. S. 1585
Macrobius. 8. H. S. 1585
De criticis Veter. Gr. Lat. 4. H. S. 1587
Henr. Steph. Caftigat. in Ciceron. 8. H. S. 1557
Ejufdem Nizoliodidafcalus. 8. H. S. 1578
Ejufdem de Latinit. falsò fufpectâ. 8. H. S. 1576
Ejufdem Schediafmata. 8 H. S. 1578. 1589
Ejufdem de bene inftituend. Gr. Ling. ftud. 4. H. S. 1587
Ejufdem de abufu Græcæ linguæ. 8. H. S. 1563. 1573
Ejufdem annot. in Sophoc. & Eurip. 8. H. S. 1568
Ejufdem proodop. ad Senec. 8. H. S. 1586
If. Cafaub. Comm. ad lib. 1. Polyb. 8. A. S. 1617
Erafmi lingua. 8. R. S. 1529
Ejufd. Adagia. fol. R. S. 1558
Opufcula Politiani, Sabellici &c. fol. H. S. 1516
Laur. Vall. in Pogium & Anton. Raudenfem. 4. R. S. 1529
Bud. de affe. fol. R. S. 1542
Parrhaf. de reb. per Epiftol. quæf. 8. H. S. 1567. 1573
Bayf. de re Nav. Vafcul. Veft. 8. R. S. 1536. 4. R. S. 1549
Car. Steph. excerpt. ex Bayf. de Nav. Vafc. Veft. 8. C. S. 1553

Ejufd.

Ejuſd. excerpt. de Veſt. Vaſc. 8. R. S. 1535. 1536
Ejuſd. excerpt. de Veſt. 8. R. S. 1541
Ejuſd. excerpt. de Vaſc. 8. R. S. 1543
Budæi Commentarii Græcæ Linguæ. fol. R. S. 1548
Precellence du Langage François. 8. M. P. 1579
Origine de la Langue & Poeſie Françoiſe. 4. M. P. 1581
Deux Dialog. du nouv. Lang. Franc. Italianizé. 8. H. S. 1578

Miſcellanea.

PEtronii Arbitri Satyricon. 4. M. P. 1575.
12. M. P. 1577. 1587
Gul. de Mara, de tribus fugiendis, ventre, plumâ, Venere. 4. H. S. 1512
Apolog. Eraſmi contra Latomum. 4. H. S. 1512. 1518
Haghendorph. de inſtit. vit. & morib. juvent. 8. R. S. 1545
Jo. Sulpit. Verul. de morib. in menſâ ſervand. 8. R. S. 1574
Jo. Heroard. de inſtitut. Princip. 4. R. S. 1617
Diſticha Moralia. 8. R. S. 1535. 1544. 1561. 1577. 1585
Proverbia Godofredi. 8. C. S. 1555
Francofordienſe Emporium. 8. H. S. 1574
Joſephi Scaligeri ſub falſo nomine Yvonis Villiomari in Rob. Tit. animadv. 8. M. P. 1586
Jac. Aug. Thuani Crambe Jon. fol. R. S. 1609
Ejuſd. Sparte. fol. R. S. 1612
Henr. Steph. querim. Art. Typ. & Epit. Typ. 4. H. S. 1569
Ejuſd. Epiſtol. de ſuæ Typogr. ſtatu. Index librorum qui ex ejuſdem officinâ prodierunt. 8. H. S. 1569
Catalogus libror. in Stephani Officinâ cuſorum, recuſorum & venalium. 8. R. S. 1546
Philip. Cattier. de Biblioth. Gr. Inſtituend. 4. A. S. 1647

Barberini opera. 4. A. S. 1620
Heracliti & Democriti Scena, Pet. Valent. 8. A. S. 1623
Gabr. Albaſpin. reſponſ. ad Rigalt. 8. A. S. 1630
Oeuvres du Card. du Perron. fol. A. S. 1622
Lælius de Ciceron traduit par du Perron. 8. A. S 1618
Le Mercure des Arts & Sciences, par Pierre Valens. 8. A. S. 1615
Conſiderations Politiques. 8. R. S. 1566. 1568
Le Prince de Machiavel. 4. C. S. 1553
Plutarque: Traicté de la honte vicieuſe. 8. C. S. 1544
Lamb. Daneau: Traicté des Dances. 8. F. S. 1579
Utilité de l'agriculture & vie ſolitaire. 8. R. S. 1565
Avant diſcours ſur l'un & l'autre curieux de Pontus de Tyard, par du Perron. 4. M. P. 1578. 1579
Galand contre le Franc Aleu. 8. & 4. R. S. 1629. 1637
Oeuvres de Balzac. 8. R. S. 1627
Apologie du Sr. de la Peyre. 8. A. S. 1626
Replique à Bugnet par J. de Holland. 8. A. S. 1623
Eſſais de Montagne. fol. H. S. 1657
(L.) Neuf livres de l'accroiſſement des ſciences par Franc. Bacon, traduits par le Sr. de Golefer. 4. R. S. 1634
Sr. de la Motte: traduct. du 1. de l'Eneide. 12. R. S. 1617
traduct. du 2. de l'Eneïde. 12. R. S. 1619
traduct. du 4. de l'Eneïde. 12. R. S. 1617
Proverbes epigrammatizés, ou Epigrammes proverbiales. 8. H. S. 1593.

Lexica,

Lexica, Dictionaria, Thesauri.

Thesaurus Linguæ sanctæ, per Pagnin. 8. R. S. 1548
Thesaurus Linguæ Græcæ. fol. H. S. 1572. 1580
Glossaria duo. De Attic. dialect. fol. H. S. 1573
Thesaurus Linguæ Latinæ. fol. R. S. 1532. 1536. 1543
Thesaurus Ciceronianus. fol. C. S. 1557
Lexicon Ciceronianum. 8. H. S. 1557
Dictionarium Calepini. fol. R. S. 1554
Dictionarium Latino-Græcum. 4. C. S. 1554
Dictionatium propriorum nominum. 8. R. S. 1541. 1560
Dictionarium Latino-Gallicum. fol. R. S. 1538. 1546. 1552. C. S. 1561. F. S. 1570
Dictionaire François-Latin. fol. R. S. 1540. 1549
Dictionariolum puerorum. 4. R. S. 1542. 1550. 1557
Dictionaire des Mots François tournés en Latin. 4. R. S. 1557
Verr. Flacc. & Pomp. Festus de Verbor. signif. 8. M. P. 1576
Elucidarius carminum. 8. R. S. 1530. C S. 1559
Epitheta Ravisii Textoris. 4. H. S. 1518

Grammatica.

Hebraïc. Institut. Pagnini. 4. R. S. 1549
Earum abbreviatio. 8. R. S. 1546. 4. C. S. 1556
Pagnin. observat. in Ling. Hebr. 8. R. S. 1546
Phrases Hebraïcæ. 8. R. S. 1558
Clenardi tabula in Gramm. Hebr. 4. C. S. 1556
Rod. Bayni Compendium Michlol. 4. C. S. 1554
Rod. Cevallerii Rudiment. Hebr. 4. H. S. 1567
Imm. Tremellii Gramm. Chald. & Syr. 4. H. S. 1569

Caninii Inſtitut. Ling. Syr. Aſſyr. Thalm. cum Æthiop. Arab. comparatione; Novíque Teſtam. locorum multorum Hiſtoricâ enarratione. 4. C. S. 1554
Moſchopul. de examin. Orat. 4. R. S. 1545
Clenardi Inſtitut. Græcæ. 4. R. S. 1549. 8. C. S. 1551
Clenardi Grammat. cum Schol. Anteſign. 4. R. S. 1568
Enoc. de Græc. liter. doctr. 8. R. S. 1555
Paralipomenon. Gramm. Gr. Ling. 8. H. S. 1581
Tho. Smith de Græc. Ling. pronunc. 4. R. S. 1568
Comm. Vir. doct. de verâ Gr. & Lat. Ling. pron. 8. H. S. 1587
Eraſm. de rectâ Gr. & Lat. Ling. pronunc. & de conſcrib. Epiſtol. 8. R. S.
De rectâ Latini ſermonis pronunciatione. 8. F. S. 1538
Ling. Lat. cum Græcâ collatio. 8. C. S. 1554
Gramm. Latin. Melanchth. 8. R. S. 1527. 1550
Aldi Manutii Inſtitut. Gramm. 4. R. S. 1531
Donat. de 8 part. Orat. 8. R. S. 1537. 1585
Deſpauter. Comment. Gramm. fol. R. S. 1538
Ejuſdem Rudimenta. 8. R. S. 1556
Ejuſdem Syntaxis. 4. R. S. 1546
Ejuſdem Grammaticæ pars prima. 4. R. S.
Deſpauter. Grammat. contextus, Pelliſone authore. 8. R. S. C. S. 1559
Pelliſon. Rudimenta prima Gramm. Latin. 8. R. S. C. S. 1558
Ejuſdem modus examinand. conſtruct. 8. R. S. 1544
Linacri Rudimenta, interprete Buchanano. 8. R. S. 1536. 1546. 1550
Linac. de emend. ſtruct. Serm. Lat. 4. R. S. 1528. 8. R. S. 1532. 1550
Eraſm. de duplici copiâ verborum. 8. R. S. 1546
Mat. Corderii Rudiment. Gramm. de partium Orationis declinatu. 8. H. S. aut R. S.

Idem

Idem de syllabarum quantitate. 8. R. S. 1550

Idem de corrupti sermonis emendatione. 8. R. S. 1531. 1534. 1536. 1541. 1551. 1558. 1580

Laur. Vall. de elegant. Lat. cum Epitom. Bad. Ascens. 8. R. S. 1533. 4. R. S. 1541

Paraphr. Erasm. in Elegant. Vall. 8. R. S. 1530 1531. 1533. 1548

De *mihi* & *nihil* scribendis & proferendis assertio Theod. Bellovaci. 8. R. S. 1540

(o.) Prisciani libellus de accentibus. 8. R. S. 1526

Difficilium accentuum compendium. 8. R. S. 1527

Bellum grammaticale. 8. R. S. 1532. 1550

Rudimenta Latino-Gallica cum accentibus. 8. R. S. 1585

Principes de la Langue Latine. 8. R. S. 1585

Les declinaisons des Noms & Verbes. 8. R. S. 1545. 1588

La maniere d'exercer les enfans a decliner les noms & verbes. 8. C. S. 1555

La maniere de tourner en langue Françoise les verbes. 8. R. S. 1587

Car. Bovilli liber de different. Vulgar. Linguar. & Gallici Sermonis varietate. 4. R. S. 1533

Tho. Smith. de Ling. Angl. script. 4. R. S. 1568

Sylvii in Ling. Gallic. Isagoge. 8. R. S. 1531

Grammatices Gallicæ libellus. 8. R. S. 1558. 1569

Idem, Gallicé. 8. R. S. 1558. 1569

Hypomneses de Gallicâ Linguâ. 8. H. S. 1582

Conformité du Langnage François avec le Grec. 8. H. S. 1566. R. S. 1569

Alphabetum Hebraïcum. 8. R. S. 1544. C. S. 1559. H. S. 1566

Alphabetum Græcum. 8. R. S. 1548. 1550. 1554. 1566

Alphabetum Græcum & Hebraïcum. 8. P. S. 1600

Hosce

Hosce, qui in Catalogo Almeloveeniano habentur, sequentes libros superioribus indicibus inserere, quòd de iis dubitarem, non visum est.

Marginales paginarum numeri lectorem ad Catalogum Almeloveenianum referunt.

Ex Libris Roberti Stephani Primi.

Pag. 4. [1] Dionysii Alexandrini de situ orbis Poemation Eustathii commentariis illustratum. 4. 1557
6. [2] Terentius Donati. 8. 1551
8. [3] Historiæ Augustæ scriptores cum notis Egnatii. 3. vol. 8. 1544
19. [4] Biblia Hebraïca. fol. 1545
[5] Pagnini Thesaurus linguæ sanctæ. fol. 1548
[6] Testamentum novum Græcé. 8. 1546
22. [7] N. T. Græco-Latinum cum versione vulg. & Erasmi. 12. 1554
[8] Liber Psalmorum Davidis, annotationes in eosdem ex Hebræorum commentariis. fol. 1546

[1] Suspicor hìc 1557. in quodam Catalogo fuisse erratum pro 1547; aut pro 1577, quo anno H. Stephanus hunc librum excudit; ille autem nec ibi neque in suâ Græcorum Poetarum 1566 editione plures unâ paternas Dionysii Alexandrini editione memorat. [2] Penès me est Terentius anno 1551. cum argumentis in singulas scenas ferè ex Ælii Donati commentariis transcriptis. [3] Hæc tria volumina puto eadem esse, quæ postea seorsim ponuntur, scil. Ammian. Marcellinus, Dion Cassius, &c. Trebell. Pollio, &c. [4] Lege vit. R. Steph. pag. 125. [5] Hunc librum anno hôc excusum habeo, sed in 4°. & vix puto eundem eodem anno in folio excusum ex ejus officinâ prodiisse. [6] Excudit in 12. an verò in 8. haud satìs constat. [7] Habeo N. T. Latin. cum brevib. annot. 1545. 12°. aut potiùs (si alphabetica paginarum litera consulatur) 8°. At de N T. Gr. Lat. 1545. nil certi adhuc mihi occurrit. [8] In 5°. quidem, vix credo in fol.

Ex

Ex Libris Henrici Stephani Secundi.

P. 34. [1] CAllimachi hymni, & epigrammata cum notis H. Steph. 4. 1557
[2] Theocritus. Græcè. 4. 1561
36. [3] Pindarus Græcè & Latinè cum Scholiaste. 4. 1569
43. [4] Xenophontis quæ extant opera, H. Stephani annotationes multùm locupletatæ. fol. 1589
45. [5] Rhetores Græci minores. fol. 1575
[6] Oratores veteres Gr. Lat. ab Hieron. Wolfio. fol. 1576
51. [7] Immanuelis Tremellii Grammatica Syra & Chaldæa. 4. 1567
59. [8] Augustini Marlorati opera omnia. fol. Genev. 1564

[1] Error forsan in quodam catalogo facilis 1557 pro 1577. Albertus Fabricius mentionem facit Callimachi Basileæ 1557 Græcè editi, nullam Parisiis 1557 ab Henrico Stephano impressi. [2] Neque hujus meminit Fabricius; & ipse Stephanus in Epistolâ editioni 1579 præfixâ non scribit se alium priùs edidisse Theocritum, nisi quem inter Poetas Græcos 1566 vulgauerat. [3] Fabricius de eâ editione silet. Henricus annis 1560. 1566. 1586. hunc cum reliquis Lyricis Gr. Lat. in 12. excudit sinè scholiaste. Paulus in suâ 1599 editione scribit scholiasten corruptissimè à vetere exemplari exhibitum prodire à se multis in locis emendatiorem; nec certè id tacuisset, si pater Scholiasten antea exhibuisset. [4] Abest in Alberti Fabricii Bibliothecâ. [5] [6] Utì etiam hi. Ac forsan Rhetores Græci minores iidem sunt cum oratoribus veteribus, quorum orationes 1575 prodierunt, nam in libri titulo τῶν παλαιῶν ῥητόρων λόγοι vertitur *Oratorum Veterum Orationes.* Nec scio quos oratores præter Demosthenem Æschinem & Isocratem Wolfius ediderit. [7] Crediderim ejusdem Rudimenta Hebraïca eo forsan anno potiùs prodiisse quàm Syra & Chald. nam epistola illorum 1567 editioni præmissa anno 1559 data est, horum verò 1568. [8] Hunc librum conjicio non alium esse, nisi Novi Testamenti Catholicam expositionem ecclesiasticam à Marlorato excerptam anno 1564 editam, cujus editionis mentionem non fecit Almeloveenius.

Ex

Ex Libris Roberti Stephani Secundi.

Pag. 65. [1] DIscours de la reduction du Havre de Grace en l'obeïssance du Roy. 8. 1643

66. [2] Terentii Varronis libri de linguâ Lat. & in eosdem Josephi Scaligeri conjectanea. 8. 1565

[1] Hic annus Roberto Stephano secundo convenire non potest.
[2] Eo certè anno Jos. Scalig. in Varronis lib. de Lat. Ling. conjectanea excusa sunt; dubito autem, an tunc Varronis libri de Ling. Lat. prodierint.

Ex Libris Pauli Stephani.

Pag. 73. [1] PAuli Stephani versiones Epigrammatum Græcorum Anthologiæ Latinis versibus. Ejusdem Juvenilia. 8. 1593

[1] Non apud Paulum Stephanum, sed Franciscum le Preux. Lege Vit. Paul. Steph.

In

In Catalogo Almeloveeniano Libri Typographo, ad quem non mihi videntur pertinere, adjudicantur.

Roberto Stephano Primo, qui potiùs ad Secundum.

Pag. 4. [1] ANacreontis Odæ Græc. & Latin. per Hel. Andr. cum obſervat. & verſ. H. Stephani. 8. 1556
9. [1] Vinc. Lupani annotationes in 16 libros Annal. Taciti. 8. 1556
12. [1] Franc. de Signac: le treſpas & ordre des obſeques du Hoy Henry II. de France. 1559
[1] Hieron. de la Rovere: Deux Sermons funébres és obſeques du Roy Henry II. de France. 4. 1559
28. [1] Prochotrophe urbis Carnutenſis. 8. 1557

——— *qui ad Franciſcum.*

Pag. 12. Caroli Stephani [2] viretum. 8. 1537

Roberto Stephano ſecundo, qui ad Mamert. Patiſſonium.

Pag. 67. [3] Ant. le Pois ſur les Medailles avec Figures. 4. 1579

[1] Satìs conſtat eos libros Pariſiis excuſos ad Robertum primum, qui anno 1552 ineunte Pariſiis Genevam migravit, referre non oportere. [2] Franc. Stephanus Caroli vinetum 1537 excudit. Quod autem ad *viretum* ſpectat, ipſum illud nomen mihi ſuſpectum eſt. Et fortè *vinetum* pro *viretum* reponendum. [3] Par Mamert Patiſſon Imprimeur du Roy au logis de Robert Eſtienne.

Paulo

Paulo Stephano, qui ad H. Stephanum Secundum.

Pag. 73. [1] Theodori Bezæ Vezelii Poemata, Sylvæ, Epitaphia, Icones, emblemata. 4. 1597

Roberto Stephano tertio, qui ad Antonium.

Pag. 79. [2] L'ancienne Police de l'Eglise sur l'Administration de l'Eucharistie. 8. 1629

[1] Lege Vit. Henr. Steph. [2] Vix credo Robertum & Antonium eodem anno eundem librum excudisse.

In Catalogo Almeloveeniano, idem liber eodem anno sæpius sub eodem aut sub diverso Typographo repetitur.

Sub Roberto Stephano primo.

Pag. 20. [1] RUdimenta Fidei Christianæ. Gr. 8. & 12. 1551
21. [1] Biblia cum Comment. Vatabli. 4. 1545
& 22. Biblia duplici tralatione, vetere & novâ, ex prælectionibus Fr. Vatabli emendata. 8. 1545
19. [2] Biblia Hebraïca. 12. 2 vol. 1543
& 22. Biblia Hebraïca. 12. 1546

[1] Si paginarum Alphabetum consulas, librorum formam esse in 8. invenies. [2] Semel tantùm Hebræa Biblia excudit, sed in iis tres annos 1544, 1545, 1546, impendit.

19 &

19&22. Novum Testamentum. Græcè. 12. 1546
20. Bibliorum concordantiæ. 1555
& 24. Stephani Concordantiæ Lat. utriusque Testamenti. [1] Idem Hebraïc. fol. 1555
25. Psalmi Davidis, ex tralatione Sanctis Pagnini & veteris interpretis &c. 8. 1556
& Liber Psalmorum Davidis. Tralatio duplex &c. 8. 1556
9. [2] Sallustius. 8. 1544
& 27. Crispi Sallustii de conjuratione Catilinæ historia. Ejusdem de bello Jugurthino. &c. 4. 1544
19. [3] Biblia Hebræa. 3. Vol. 4. 1543

[1] Concordantias Hebraïcas à Roberto excusas nondum comperi. [2] Si paginarum Alphabetum consulas, librorum formam esse in 8. invenies. [3] Ea Biblia, quibus imprimendis annos 1539, 1540, 1541, 1542, 1543, 1544 dedit, complectuntur librum Esdræ, duodecim Prophetas, ac Psalterium, quæ seorsim, quasi ad aliam editionem pertinerent, posuit Almeloovenius.

Sub Henrico Stephano Secundo.

Pag. 37. DIon. Alex. & Pomp. Melæ situs orbis
& 61. descriptio. 4. 1577
51. Dictionarium Græco-Latinum authore Henrico Stephano. 8. 1557
& 60. Ciceronianum Lexicon Græco-Latinum.&c.8. 1557
58. * Cætera recentiorum Theolog. protestant. in Psalmos & cantica ex diversis Bibliorum locis. fol. 1561
& Psalmi Davidis cum Catholicâ expositione Ecclesiasticâ à Marlorato collectâ. Cantica ex diversis Bibliorum locis, &c. fol. 1562

* Suspicor hunc librum à sequenti diversum non esse; nescio an fortè anno etiam 1561 excusus fuerit.

Sub

Sub Roberto Stephano primo & Carolo.

Pag. 7. DIonyſ. Halicarnaſſ. Reſponſio ad Cn. Pompeii epiſtolam &c. fol. [1] 1546
& 31. Dion. Halic. reſponſ. ad Cneii Pompeii Epiſtolam, cum aliis quibuſdam opuſculis. Gr. 8. 1554
11. B. de Salignac : le voyage de Henry II. au bas païs de l'Empereur l'an 1554
& 31. B. de Salignac : Miſſives envoyées du Camp du Roy, au C. de Guiſe, contenans le voyage du Roy H. II. au païs-bas de l'Emper. 8. 1554
12. Jo. Lucii Placita curia. fol. 1559
& 32. Placitorum ſumma apud Gallos libri 12. per Joannem Lucium. fol. 1559
14. Joan. Valverda de Bannuſlo Hiſpanus de animi & corporis ſanitate tuendâ. 1552
& 30. Joan. Valverdus de animi & corporis ſanitate tuendâ. 8. 1552
28. Junii Rabirii haſtarum & auctionum origo & ſolennia. 4. 1554
& 31. Haſt. & auct. origo. &c. per Jun. Rabir. 4. 1554
& 32. [2] Pomp. Læt. de Rom. Magiſt. &c. cum annot. R. Gorræi. Haſtarum & auctionum origo, &c. Jun. Rabirii. 4. 1554

[1] Nulla ante annum 1554. eorum opuſculorum editio eſſe potuit, cum ea à ſe primùm vulgata teſtetur H. Steph. anno 1554. Typis ſui fratris Caroli uſus. [2] Dubito an Pomp. Lætus ex Car. Steph. prelo unquam prodierit. Hinc error forſan ortus eſt, quòd Catalogus quidam ſub eodem titulo duos libros habuerit diverſos ſed ſimul compactos. Aliquando enim emi Pomp. Læt. cum Gorræi notis apud Jo. Roigny 1552. & Haſtarum Origin. Rabirii apud Car. Steph. 1554. excuſ. librum verò utrumque volumine uno conjunctum.

Sub Henrico Stephano secundo & Mamerto Patissonio.

Pag. 54. VErrius Flaccus & Sext. Pompeius Festus de verbor. significat. cum castigat. Scaligeri, 8. 1576

& 70. Verrii Flacci quæ extant. & Sexti Pompeii Festi de verbor. signif. libri. 20. &c. 8. 1576

Sub Henrico Stephano secundo, & Roberto secundo.

Pag. 55. & 66. RUdimenta fidei Christianæ item Ecclesiasticarum precum. formula. Gr. Lat. 12. 1563

57. Catechesis. Græcè & Latinè. 12. 1575

& 67. Rudimenta fidei Christianæ. 12. 1575

Secundus & tertius liber idem & unus est, uti ex vero libri titulo constat, *Rudimenta fidei Christianæ sive Catechismus.* qui quater prodiit, anno 1563. sub Henrici Stephani Typographi nomine, annis deinde 1565. 1575. 1580. sub nullo: malo tamen Henrico adscribere quàm Roberto, qui, cum Parisiis esset Typographus Regius, Calvini Catechismum in Papisticâ Galliæ metropoli & Sorbonæ conspectu vix (etiamsi maximè voluerit) potuisset ter excudere.

In

In Catalogo Almeloveeniano, unus, qui multos tractatus continet, liber in plures distrahitur.

Ex libris Henrici Stephani secundi.

Pag. 34. [1] Plutarchi liber de Homeri poesi. Gr. fol. 1566
60 [2] Coluthus Lycopolita Thebanus de raptu Helenæ. Grecé. 1560
37 [3] Ex Anthologiâ epigrammata quædam contra ebrietatem Græc. Lat. Joseph. Scaligero interprete. 8. 1574
57. [3] Sancti Basilii Magni descriptio ebrietatis. Gr. Lat. 8. 1574
48. [4] Ad Senecæ Lectionem proodopœia, authore H. Steph. 1586
[4] Ejusdem epistolæ partim diorthotikæ, partim exetastikæ. 8. 1586
49 [5] Henrici Stephani collatio legum Mosaicarum & Romanarum. 8. 1580
Juris Civilis fontes & rivi &c. 8. 1580
63. [6] Tatiani Assyr. epist. ad Diognetum. 4. 1592
[6] Justini Martyris epistolæ & orationes ad Græcos cum notis Henr. Stephani. 4. 1592
62. [7] Interpretatio, emendatio & annot. Hymnorum Callimachi. 12. 1577

[1] Habetur in initio Poetarum Græcorum fol. 1566. [2] Forsan 1560 mendosè pro 1566, & etiam hic inter Poetas Græcos 1566 censendus est. Henr. Stephanus in Homeri 1588 editione Coluthum & Tryphiodorum cum Quinti Smyrnæi peomate promisit. [3] Hi duo libri in emporio Francfordiensi 1574 comprehenduntur. [4], [5], [6]. Binus pro unico libro ponitur. [7] Hic liber includitur (uti ex titulo constat) in editione Callimachi 1577. 4. Igitur numerus formæ in 12. mendosus est.

Ex

Ex libris Mamerti Patissonii.

Pag. 69. [1] Poetarum veterum omnium catalecta, ex quibus nonnulla emendatiùs, alia cum notis doctorum virorum. 12. 1587

71 [2] Calphurnii Flacci declamationes &c. 8. 1580

In Catalogo Almeloveeniano, Annus & nomen Typographi incerta esse scribuntur multis libris, quibus utrumque certum est.

Pag. 80 [3] Terentius cum Comment. Donati 4.

[4] Horatii Poemata cum Schol. argument diatrib. & observat. H. Stephani 8.

[5] Iac. Grevin. Poeme sur l'histoire des François &c 4 1567

[5] De la Barre: la mort de Lucrece & Virginie 8. 1567

81 [6] Pier Pithou: Memoires des Comtes &c. 4. 1572

[6] Suetonius emendatus &c 8. 1573

[7] Petri Angeli Bargæi Syriados lib 4 fol. 1582

[8] Gul. Budæi annotat. in 24 Pandect libros &c fol.

[9] Colloquiorum scholasticorum libri 4 &c 8.

[8] Ars versificatoria Hulderici Huteni. 8.

[8] Syntaxis Despauterii 4 editio. 4.

[10] Donati de octo partibus orationis libellus. 8.

[8] Contextus Gramm. Despauter. &c. 8.

[1] Hic includitur in Petronii, & [2] hic in Quintiliani editione.
[3] lege priùs p. 17. [4] 44. [5] 53. [6] 54. [7] 55. [8] 30. [9] 39. [10] 14.

82. [1] Prima pars Gramm. Despauter. &c. 4.
[2] Rudimenta Gramm: de partium orationis declinatu &c. 8.
[3] Thesaurus Linguæ sanctæ Pagnin. 4.
[4] Origenis Homiliæ 48 in aliquot Psalmos.
[5] Car. Bovillus de sapiente & insipiente.
[5] Idem de Geometric. Corporibus & Mathematicis supplementis.
[6] Ciceronis Paradoxa.
[7] Orationes aliquot Ciceronis seorsum excusæ in puerorum gratiam.
[8] Parmenidis Eleatæ Fragmenta Physiologiæ.
[9] Davidis Psalmi aliquot Latino carmine expressi à quatuor illustribus poetis &c. 4.
83. [10] Psalmorum Paraphrasis Poetica, authore Buchanano &c. 8.
[11] Synesii Cyrenæi Episc. hymni vario Lyricor. vers.
[12] Gregorii Nazianzenti Odæ aliquot &c.

[1] Lege prius p. 30. [2] p. 39. [3] 23. [4] Eædem forsan, quæ p 7. [5] lege prius p. 3. [7] Idem. forsan liber, qui p. 79. [6] p. 30. [8] Ea forsan continentur in Poesi Philosophicâ. H. S. 1573. [9] p. 41. [10] p. 52. [11] p. 40.

Libri in Catalogis præcedentibus omissi.

JOannis Martini Poblacion de usu Astrolabi compendium. 8. Par. apud H. Steph. e reg. sch. Decret.
Hugonis de sancto Victore Allegoriarum in utrumque testamentum libri decem. 8°. 10. Oct. H. S. 1517
Grammatica Latina Philippi Melanchthonis ab authore nuper aucta & recognita. 2a edit. 8°. 16 .Cal. Oct. R. S. 1529
Syntaxis Phil. Melanchthonis recens nata & edita. 8. Prid. Cal. Sept. R. S. 1529

Phil.

Phil. Melanchthonis de arte dicendi declamatio, 2ª edit. R. S. 1529

Phil. Melanchthonis de Rhetoricâ libri tres. 8°. mense Januario. R. S. 1529

Catonis Disticha de moribus. 8. R. S. 1548

Commentaire de Calvin sur les Pseaumes. fol. F. S. 1563

Lettre du Card. du Perron a Mr. le Prince. 8. A. S. 1614

Les Oeuvres de Balzac. 7me edition. 8. R. S. 1628

Ll. Joannis Chappot defensio contra epistolam Apologeticam Patris Claudii du Vivier; quâ S. Franciscum de Paula sacri Ordinis Minimorum Patriarcham, sororem habuisse probatur & nepotes, & rationes in oppositum refutantur. In favorem Nepotum praenominati sancti. 4° Paris. ex officinâ R. S. 1628

Declaration du Roy pour le payement du fonds des gages anciens & de nouvelle augmentation des officiers des quatre Compagnies souveraines. 8. à Paris, par A. Estienne, P. Mettayer, C. Prevost, & P. Rocolet, Impr. ordinaires du Roy. Rue S. Jacques, devant l'Eglise de S. Benoist, au College Royal. 1637

Declaration du Roy pour restablir le repos en son Royaume. 4. A. S. 1649

Manasses. Tragedie dediée à Monseigneur le Prince de Conty. Fol à Paris par A. Estienne premier Impr. & libraire ordinaire du Roy au College Royal, devant l'eglise de St. Benoist. A. S. 1649

Traitté de paix entre les Counrones de France & d'Espagne. 4. A. S. 1660

FINIS.

APPENDIX

LIBRORUM ſub Stephanorum nominibus impreſſorum :

Quorum alii Stephanicæ Hiſtoriæ editori nonniſi poſt excuſos indices innotuerunt ; alii, ex uno aut altero catalogo excerpti, certiorem deinceps αὐτοψίας fidem acceperunt ; & à reliquis aſteriſco diſtinguuntur.

APPENDIX.

TExtus de Sphærâ de Sacro bosco. 4. 10. Nov. H.S. 1511
* Contenta in hôc opusculo : Vetus editio Ecclesiastæ : Olympiodorus in Ecclesiasten insertâ novâ tralatione, interprete Zenobio Acciaiolo Florentino : Aristeas de LXXII. legis Hebraicæ interpretatione, interprete Matthiâ Palmerio Vincentino. 4.
26. Mart. H. S. 1511

* Theologia Damasceni. Lat. fol. H S. 1512

* Liber trium virorum & trium spiritualium virginum. fol. 6. Non. Jun. H. S. 1513

* Epistolæ S. Pauli cum comment. Fabri. fol. H. S. 1515

Elucidatorium Ecclesiasticum. fol. 19 Apr. H. S. 1516

* Clictoveus de laudibus S. Ludovici & S. Cæciliæ. 4. 10 Jan. H. S. 1516

* Ejusd. disceptatio de Mariâ Magdalenâ. 4. H. S. 1519

* Disceptationis de Magdalenâ defensio. 4. H. S. 1519

Æl. Donati de octo partibus orationis Editio Secunda. In eandem Servii Honorati, item & Sergii Grammatici interpretationes. 8. 15 Cal. Dec. H. S. 1526

* Ars versificatoria Hulderici Hutteni. 8. 8 Id. Oct. R. S. 1526

Luciani Dialogi aliquot per Erasmum versi. 8. Prid. Cal. Oct. R. S. 1526

Sileni Alcibiadis per Erasmum, cum Scholiis Joan. Frobenii pro Græcarum vocum & quorundam locorum apertiori intelligentiâ ad calcem adjectis. 8. 12 Cal. Feb. R. S. 1527

* De

* De arte Supputandi. Libri quatuor Cuthb. Tonstalli. 4. R. S. 1529

Phil. Melanchthonis Grammatica. Lat. 2. edit. 8. R. S. 1529

Ejusdem Syntaxis. 8. R. S. 1529

De rectâ Latini Græciq; Sermonis pronunciatione Erasmi Dialogus. 8. 5 Cal. Jun. R. S. 1530

Ciceronis Epist. Familiares. 3. Ed. 8. 16 Cal. Oct. R. S. 1534

Ejusd. ad Marc. Brutum Orator. Explicatio quorundam locorum difficilium, authore Phil. Melanchthone. 8. 4. Non. Jul. R. S. 1534

* De legibus & gradibus Orationes Phil. Melanchth. 8. 9. Cal. Apr. R. S. 1534

Γνῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν. Sententiæ singulis versibus contentæ juxta ordinem literarum ex diversis poetis. Adjecta est ad finem Latina interpretatio. 8. 3. Non. Sept. R. S. 1540

Christiana studiosæ juventutis institutio, per Heghendorphinum. 8. R. S. 1541

De octo partium orationis constructione, libellus; cum commentariis Junii Rabirii. 8. R. S. 1543

Grammatica Phil. Melanchthonis jam denuo recognita & plerisq; in locis locupletata. 8. 9. Cal. Dec. R. S. 1543

* Joan. Pellisonis modus examinandæ constructionis in Oratione. 8. R. S. 1544

Plinii liber de viris illustribus. 8. 1544. 7. Id. Jan. R. S. 1545

* Forensium verborum & loquendi generum, quæ sunt à Gul. Budæo proprio commentario descripta, Gallica de foro Parisiensi sumpta interpretatio. Gallicus forensium verborum Index, cui ex adverso respondet Latina ex Gul. Budæi forensibus collecta interpretatio. fol. R. S. 1545

* Car. Stephani de re hortensi libellus. 8. R. S. 1545

* La

* La coltivatione di Luigi Alamanni al Christianissimo Re Francesco primo. 4. R.S. 1546

M. Ant. Flaminii paraphrasis in 30 Psalmos versibus scripta ad Alexandrum Farnesium Cardinalem. 8. Cal. Jun. R. S. 1546

Les mots Francois selon l'ordre des lettres. 4. R. S. 1547

* Gul. Budæi consiliarii Regii libellorumq; Magistri in Prætorio forensia. fol. 6. Non. Maj. Conradus Badius Lutetiæ excudebat Rob. Stephano Typ. Reg. 1548

* Car. Stephani Seminarium. 8. 3. Id Dec. R. S. 1548

Joachimi Fortii Ringelbergii Andoverpiani Rhetorica. 8. R. S. 1548

* Car. Stephani de nutrimentis ad Baylium libri tres. 8. R. S. 1550

* Epistolæ Bunelli. 8. C. S. 1551

* Ciceronis in Catilin. Orationes, cum prælectionibus Pet. Rami. 4. C. S. 1553

Dictionarium Hist. Poeticum. 4. Prid. Non. Dec. C. S. 1553

* Calvini Comment. in Evangel. S. Johan. fol. Jan. Cal. R. S. 1553

* De Latinis & Græcis nominibus arborum, fruticum, &c. 8. C. S. 1554

* Exposition continuelle sur les Evangelistes. fol. 25. Jan. R. S. 1554

Car. Steph. Rudiment. Lat. Gall. cum accentibus. 8. C. S. 1555

* Prophetæ quinque cum Thargum. 4. R. S. 1556

* Calvini Comment. in Psalmos. fol. R. S. 1557

* Gallicæ Grammatices libellus. 8. R. S. 1558

* Idem Gallicé. 8. 7. Sept. R. S.

* Novi Testamenti Catholica Expositio Ecclesiastica. fol. H. S. 1561

* De abusu Græcæ linguæ. 8. H. S. 1573

Lecons

* Leçons de Perspective positive par Jacques Androuet du Cerceau Architecte. fol. M. P. 1576

Sidere, Pastorelle par Sr. d' Ambillou. 8. R. S. 1609

* Inauguratio Ludovici XIII. Galliarum & Navarræ Regis. Ad Illustriss. Cardinalem D. D. Jacobum Davy du Perron Senonum Archiepiscopum Galliæ & Germaniæ Primatem, magnum Franciæ Eleemosynarium, Nicolao Borbonio Authore. R. S. 1611

Lettre du Card. du Perron au Prince. 8. A. S. 1614

* Sancti Chrysostomi Homiliæ in Genesim. Gr. Lat. ex recensione Front Ducæi. fol. A. S. 1614

* Harangue faite en la chambre du tiers estat sur l'article du Serment, par le Card. du Perron. 4. A. S. 1615

Sanct. Chrysostomi de diversis Nov. Testam. locis, Sermones LXXI. Gr. Lat. ex recensione Front. Ducæi. fol. A. S. 1616

Edit du Roy sur la paix; 8. Cl. Morel, P. Mettayer, & A. S. 1626

La Rhetorique d'Aristote : les deux premiers livres traduits du Grec en Francois par le feu Sieur Robert Estienne Poete & Interprete du Roy es Langues Grecques & Latines. Et le troisieme par Robert Estienne son nepveu, Advocat en Parliament. 8. à Paris, A l'imprimerie de Robert Estienne rue St. Jean Beauvais. 1630

Declaration pour le payment des fonds. 8. A. S. 1637

Catechisme des controverses. par Francois Archevesque de Rouen. Seconde Edition. à Gaillon. par Henry Estiene Imprimeur ordin. de mondit Seigneur. 8. 1640

Declaration du Roy pour faire cesser les mouvemens, & restablir le repos & la tranquillité en son Royaume. 8. par A. Estienne, Seb. Cramoisy, Pierre Rocolet, Ant. Vitré, Jaques Dugast, Pierre le Petit. 1649

Proces

Proces verbaux des deux conferences. 1. à Ruel Fevrier le dernier. 2. a St. Germain. 16. de Mars. entre les Deputez du Roy & les Deputez du Parlement & des autres compagnies. 8. Par les mesmes. 1649

L'Histoire Mahometane traduite d'Arabe par Pierre Vattier. 1. edition. 4. à Paris. chez Remy Soubret à L'Olivier de Robert Estienne. 1657

L'Histoire du grand Tamerlan de l'Arabe par Pierre Vattier. 4. à Paris. chez Remy Soubret, à l'Olivier de Robert Estienne 1658

Hosce postremos duos addidi, non quòd ex Roberti ullius Stephani officinâ prodiisse affirmem; sed ut constet alios etiam Typographos ac Bibliopolas Olivæ symbolo postea usos fuisse, & Roberti Stephani nomen Olivæ adjecisse in honoris, qui celebris illius Typographi memoriæ habebatur, argumentum. Imò hinc monitos omnes φιλοσεφάνεις velim, ne in Librorum à Stephanis excusorum album incautè nimis recipiant, quotquot olivæ symbolo insigniuntur; antequam rite expensâ annorum et Stephanici stemmatis ratione aliisq; certis indiciis ducti nullum sibi dubitandi locum reliquerint.

Vale, Lector: quoties aliquid novi mihi occurret, tecum id cum tuâ bonâ veniâ communicabo.

M DCC IX.

4. Id. Nov.

